

Régi
Magyar
Költők
Tára

RÉGI MAGYAR KÜLTÖK TÁRA
XVII. SZÁZAD

1.

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA XVII. SZÁZAD

SZERKESZTI:
KLANICZAY TIBOR ÉS STOLL BÉLA

1. A TIZENÖTÉVES HÁBORÚ, BOCSKAY ÉS BÁTHORI GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZETE

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVII. SZÁZAD

1.

A TIZENÖTÉVES HÁBORÚ, BOCSKAY ÉS BÁTHORI GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZETE

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE:

BISZTRAY GYULA, KLANICZAY TIBOR,
NAGY LAJOS ÉS STOLL BÉLA

1959

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETÉBEN

Lektorálta:
ECKHARDT SÁNDOR

A dallamokat összeállította:
CS. TÓTH KÁLMÁN

13183

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1959

ELŐSZÓ

A magyar irodalom sok évszázados fejlődése során a líra vezető műfajjává vált és egészen a legújabb korig kiemelkedő szerepet töltött be a verses epika is. A renaissance-novella a verses elbeszélés formájában jelentkezett, s a XIX. században, mikor Európaszerte már a regény az uralkodó műfaj, nálunk jó ideig még a verses epika áll az előtérben. A XVIII. század vége óta megszakítatlan folytonosságban következnek nagy klasszikus költőink, és előfutáraikként már a régi századokban is ott áll Balassi Bálint és Zrínyi Miklós. A magyar költészet e virágzásának történeti, társadalmi feltételeit többnyire kimutatta már az irodalomtörténeti kutatás, a belső irodalmi hagyomány, a sajátosan irodalmi előfeltételek rajzával azonban még jórészt adós maradt. De mindaddig adósnak is kell maradnia, amíg a régi századok rendkívül gazdag költői termését teljes egészében fel nem tártuk, közre nem adtuk. Balassi és Zrínyi, de ugyanígy a XIX. század nagy költői is egy hihetetlenül gazdag több évszázados hagyományban, névtelen vagy alig ismert énekszerzők által századok során fellazított, termékeny talajban gyökereztek. A XVI., XVII. és XVIII. század sokezer éneke mint valami gazdag televény alakította ki a magyar költői nyelv megannyi fordulatait, képeit, hasonlatait s a hosszú időn át felhalmozódott értékek mint valami sajátos költői substratum táplálták a nagy magyar klasszikus költészetet.

E régi magyar költészet nagy része mind ez ideig feltáratlan, ámbár számos kitűnő tudós már jó száz éve komoly erőfeszítéseket tett a régi magyar versek kiadására, irodalomtörténeti vizsgálatára. A Magyar Tudományos Akadémia felismerve a kérdés fontosságát a múlt században megkezdte a régi verses emlékek rendszeres közreadását is, megindítva a *Régi Magyar Költők Tára*-t. 1877 és 1930 között a sorozat nyolc kötete jelent meg, melyből az I. a középkori verses emlékeket, a II—VIII. pedig a XVI. századi költők műveit tartalmazza kb. 1575-ig. A középkori és a XVI. századi magyar versekre vonatkozó kutatások nagy eredményei és fejlettsége elsősorban e kiadásnak, illetve e kiadás gondozóinak: a sorozatot megindító és első hét kötetét sajtó alá rendező SZILÁDY ÁRONNAK, az I. kötetet 1921-ben második kiadásban megjelentető HORVÁTH CYRILLNEK és a VII. kötet jegyzeteit, illetve a VIII. kötetet összeállító DÉZSI LAJOSNAK köszönhető.

A *Régi Magyar Költők Tára* köteteinek kiadása azonban 1930-ban megszakadt, s így a XVI. század hetvenes éveit követő mintegy két évszázad ének-termésének rendszerezésére mégcsak kísérlet sem történt. THALY KÁLMÁN úttörő kiadásai (Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok. Pest 1864 ;

Adalék a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. Pest 1872.), ERDÉLYI PÁL fontos gyűjteménye (Kurucz költészet. Bp. 1903.) és az újabb évek néhány antológiája csak szemelvényeket közölt a XVII. és XVIII. század anyagából. E vállalkozások nagy érdeme, hogy számos fontos szöveget ismertté tettek, de mivel összefüggéseikből kiragadták és mivel sokszor önkényes válogatáson alapultak, régi magyar költészetünkről nem nyújthattak helyes áttekintést. De nem elégítik ki már a mai tudományos igényeket a *Régi Magyar Költők Tára* eddig megjelent kötetei sem, bár egyelőre még nélkülözhetetlenek. A szövegkiadás technikája rengeteget fejlődött SZILÁDY óta, az általa feldolgozott időszakból új szövegek kerültek elő, az újabb kutatások az ő kronológiai elrendezését számos ponton korrigálták stb. Feltétlenül szükséges ezért a már megjelent köteteket is újra kiadni s általában az egész sorozatot, — a középkori kötetet is beleértve — újra kezdeni. A legfejlettebb filológiai módszerekkel és egységes szempontok alapján egy új *Régi Magyar Költők Tára*-t kell létrehozni, mely a kezdetektől fogva egészen a XVIII. század végéig magában foglalja a régi magyar költészet emlékeit.

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete megkezdte ennek a hatalmas programnak a megvalósítását. Az első eredmények a XVII. századi sorozat terén születtek, mivel ennek munkálatai már évekkel ezelőtt megindultak.

A Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozata

A régi magyar költészet emlékeinek kiadására vonatkozó tervek, s maga a *Régi Magyar Költők Tára* már korábban sem korlátozódott csak a középkorra és a XVI. századra. 1914 és 1937 között kísérlet is történt a XVII. századi sorozat megindítására: BADICS FERENC négy kötetben közzétette Gyöngyösi István munkáit. Ez a vállalkozás azonban nem egy átfogó szövegkiadási program organikus részeként, hanem elszigetelt módon jött létre, s inkább tekinthető Gyöngyösi István, vagyis egy jelentős költőgyéniség, művei kritikai kiadásának, semmint a régi magyar verses emlékek e g é s z é t közreadni szándékozó *Régi Magyar Költők Tára* szerves részének. A Gyöngyösi-kiadás mindenestre nem jelentette a XVII. századi magyar költészet rendszeres kiadásának kezdetét.

Pedig — főképpen a felszabadulás után — a XVI. századi sorozat folytatásának igénye mellett, egyre sürgetőbben merült fel a XVII. századi költészet összegyűjtésének, rendszerezésének, kiadásának és tudományos vizsgálatának szükségessége. Haladó hagyományaink kutatása során pl. az ún. kurucz költészet az érdeklődés előterébe került; újabb és újabb szövegek vagy változatok bukkantak fel, úgyhogy a hiteles kurucz versek kritikai közzététele halaszthatatlannak bizonyult. Egyúttal arra is fény derült, hogy az ún. kurucz versek nem szakíthatók ki a kor egész költészetéből, hogy a Thököly- és Rákóczi-kori politikai és hazafias verseknél nem kevésbé fontosak a Bocskay, Bethlen és Zrínyi körül létrejött énekek, s hogy a politikai, vitézi versek nem választhatók el az ugyanazon szerzők vagy írócsoportok által szerzett más jellegű (vallásos, szerelmi, bölcselkedő) énekektől. Világossá vált, hogy valóban tudományos értékű kiadás csak a század teljes énekanyagának közlése útján képzelhető el, vagyis a *Régi Magyar Költők Tára* koncepcióján belül, annak XVII. századi sorozataként.

Látszólag a legtermészetesebb és legkövetkezetesebb eljárás az lett volna, ha az Akadémia sürgősen gondoskodik a XVI. századi sorozat befejezéséről, majd rögtön ezt követően a XVII. századi kötetek megindításáról. VARJAS BÉLA, a hiányzó XVI. századi kötetek már korábban megbízott szerkesztője azonban jó ideig nem foghatott volna hozzá e munkához, egyéb feladatai miatt. Így a XVI. századi rész befejezése is csak hosszú évek után vált volna lehetségessé, ami a XVII. századi sorozat megjelenését évtizedekre elodázta volna. Ugyanakkor — mint fentebb már utaltunk rá — a XVI. századi köteteket nemcsak folytatni kellett volna, hanem az eddig megjelenteket is újra kiadni, ami még hosszabb időt igénybevevő vállalkozás. Pedig a XVII. századi énekek közreadása egyre sürgetőbbé vált, mert e század költészetének irodalomtörténeti vizsgálata annyira elmaradt, hogy az már veszéllyel fenyegetett minden igényesebb szintézis-kísérletet.

Az irodalomtörténeti munka tervszerű fejlesztéséből eredő szempontok arra az álláspontra juttatták irodalomtörténetírásunk irányító szerveit, hogy a XVII. századi énekanyag kiadását nem lehet halogatni és hogy ennek a munkának az elvégzése jelenleg még sürgetőbb feladat, mint a XVI. századi sorozat befejezése, illetve az eddigi kötetek újrakiadása. A sikeres munka lehetőségét részben az Akadémia által nyújtott jelentős anyagi támogatás, részben pedig a rendelkezésre álló szakemberek biztosították, ugyanis az utóbbi tíz évben a kutatók egy részének figyelme is a XVII. századi költészet felé fordult, látva a kérdés időszerűségét és fontosságát.

A kiadás előkészítése

A magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Főbizottsága 1951-ben határozta el, hogy folytatni kell a *Régi Magyar Költők Tárá*-t, mégpedig a XVII. századi kötetekkel. Az 1952-ben meginduló munka irányításával a Főbizottság KLANICZAY TIBORT bízta meg; 1953 elejétől pedig az előkészítő munkát KLANICZAY TIBOR és STOLL BÉLA együttesen vezették. Az egész munka sikere nagymértékben az előkészítéstől függött. A sorozat tervét ugyanis csak valamennyi XVII. századi énekszöveg összegyűjtése után lehetett elkészíteni. Ellenkező esetben az énekanyag rendszerezése teljesen ötletszerű és bizonytalan lett volna, a szerzőség vagy a kronológia szerint együvé tartozó énekek könnyen egészen különböző kötetekbe sodródtak volna. A legelső feladat tehát egy nagyszabású anyaggyűjtés volt, amely három irányban indult meg:

a) *Kéziratok.* Valamennyi XVII., XVIII. századi, sőt XIX. század eleji kéziratos énekeskönyvet és verses kéziratot át kellett vizsgálni. A kiindulópontot a verses kéziratok eddigi bibliográfiái, elsősorban SZABÓ T. ATTILA műve (*Kéziratok énekeskönyveink és verses kézirateink a XVI—XIX. században.* Zilah 1934) jelentették. Ezekkel a bibliográfiákkal azonban nem lehetett megelégedni, nemcsak a már ismert és a szakirodalom által eddig is szóvátett hiányaik és pontatlanságaik miatt, hanem azért sem, mert hamarosan kiderült: az egyes kézirtárakban és levéltárakban igen nagy mennyiségű — eddig teljesen ismeretlen — verses kézirat lappang. Ezért a bibliográfiáktól függetlenül igyekezni kellett a fontosabb kéziratgyűjteményeket, valamint a levéltáraknak a verses kéziratok szempontjából gyanús egységeit darabról darabra átnézni. Végül a verskéziratok összegyűjtésénél figyelemmel kellett lenni a régi nyomtatványok esetleges verses bejegyzéseire is.

Ezt a programot hiánytalanul természetesen nem lehetett teljesíteni. Ez nem néhány évet, de néhány évtizedet kívánna, hiszen a levéltárakban a legváratlanabb helyekről is kerülnek elő verskéziratok, a nyomtatványok verses bejegyzéseinek teljes összegyűjtése megvalósíthatatlan feladat, nem is szólva a kötéstáblákban rejtőző verses kéziratok kiáztatásáról. Az anyag lehetőleg teljes összegyűjtésére ezért elsősorban a kézirtatáraknál törekedtünk, amelyekben a kiadásunk szempontjából számbajövő anyag túlnyomó része belátható idő alatt felkutatható volt.

A fenti lehetőségeket és korlátozó körülményeket tekintetbe véve az alábbi könyvtárakban és levéltárakban került sor kutatásokra :

Budapest	Országos Széchényi Könyvtár, Akadémiai Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, Ráday-gyűjtemény, Országos Levéltár,
Sárospatak	Ref. Egyházkerületi Nagykönyvtár,
Debrecen	Ref. Egyházkerületi Nagykönyvtár,
Győr	Kat. Papnevelő Intézet Könyvtára,
Vác	Kat. Püspöki Könyvtár,
Kalocsa	Kat. Érseki Könyvtár,
Pápa	Ref. Egyházkerületi Nagykönyvtár,
Pannonhalma	Bencésrend könyvtára,
Gyöngyös	Ferences könyvtár,
Keszthely	Festetich Könyvtár, Batthyány Levéltár,
Kolozsvár	Egyetemi Könyvtár (Volt Erdélyi Múzeum Kvtára); A Román Népköztársaság Akadémiája filiáléjának 1. sz. könyvtára (volt Kat. Lic.), 2. sz. könyvtára (volt Ref. Koll.), 3. sz. könyvtára (volt Unit. Koll.), 4. sz. könyvtára (volt ferences kvtár), Történeti Levéltár (volt Erdélyi Múzeum Levéltára),
Marosvásárhely	Teleki Könyvtár, Bólyai Könyvtár (volt Ref. Koll.),
Gyulafehérvár	Batthyány Könyvtár,
Nagyenyed	Dokumentációs Könyvtár (volt Ref. Koll.),
Nagyszeben	Bruckenthal Könyvtár és Levéltár,
Székelykeresztúr	Volt Unit. Gimn. könyvtára (azóta Marosvásárhelyre szállítva), Rajoni Múzeum,
Székelyudvarhely	Dokumentációs Könyvtár (volt Ref. Koll.),
Sepsiszentgyörgy	Székely Múzeum, Volt Ref. Koll. könyvtára,
Prága	Egyetemi Könyvtár Széll-gyűjteménye,
Pozsony	Evangélikus Líceum könyvtára, Káptalani Könyvtár, Mezőgazdasági levéltár,
Nyitra	Püspöki könyvtár,
Túrószentmárton	Matica Slovenská könyvtára, Szlovák Nemzeti Múzeum levéltára,
Lőcse	Evangélikus Egyház könyvtára és levéltára,
Késmárk	Volt Ev. Gimn. könyvtára,
Alsókubin	Csaplovics Könyvtár,
Radvány	Mezőgazdasági levéltár.

b) *Régi magyar nyomtatványok.* SZABÓ KÁROLY összeállítása, illetve a készülő új RMK cédulái alapján minden XVII. századi magyar nyelvű nyom-

tatványt meg kellett vizsgálni a bennük levő versek összegyűjtése érdekében. Nem lehetett csak a verses kiadványokra szorítkozni, mivel elszórtan a prózai kiadványokban is lappanghattak versek vagy versrészletek. A XVII. századi magyar nyelvű nyomtatványokat elsősorban az OSzK példányai alapján vizsgáltuk meg, amelyek azonban itt hiányoztak, azokat a más hazai vagy külföldi könyvtárak példányai szerint. Sikerült így elérni, hogy a XVII. századi régi magyar nyomtatványok — egy egészen elenyésző hányad kivételével — a versszövegek szempontjából teljesen át legyenek vizsgálva. Ez az elenyésző hányad az utóbbi évtizedekben megsemmisült vagy eltűnt kiadványokból került ki. Mivel egyes XVII. századi versek néha csak a XVIII. században jelentek meg első ízben nyomtatásban, figyelmünket ki kellett terjeszteni a XVIII. századi nyomtatványok egy részére is, elsősorban a ponyvakiadványokra.

c) *Publikációk.* Össze kellett gyűjteni a XVII. századi versek valamennyi újabb publikációját. Egyúttal természetesen nemcsak a vers-szövegek kiadásának bibliográfiáját, hanem az egyes versekre, versszerzőkre vonatkozó közlemények teljes jegyzékét is össze kellett állítani. Mivel a XVII. századi énekekre vonatkozó publikációk terén a múltban semmiféle rendszeresség (THALY és ERDÉLYI PÁL néhány kiadványát leszámítva) nem volt, nemcsak az irodalomtörténeti, hanem a legkülönbözőbb más kiadványokat is át kellett nézni. Ennek során megvizsgáltuk az irodalomtörténeti, történeti, nyelvészeti, egyháztörténeti folyóiratokat, a vidéki tudományos orgánumokat, a régi magyar költészettel kapcsolatos önálló kiadványokat, a történeti forráskiadványokat és a helytörténeti kiadványokat.

Az itt jelzett igen szerteágazó gyűjtőmunka csak számos munkatárs részvételével, kollektív módon volt lehetséges. A gyűjtőmunkában az alábbi kutatók vettek részt: ANGYAL ENDRE, BÁN IMRE, BÁRDOS LAJOS, BORZSÁK ISTVÁN, BISZTRAY GYULA, BUSA MARGIT, CSÁJI PÁL, CSAPODI CSABA, CSIK PÁL, CZEGLE IMRE, ESZE TAMÁS, FÜLÖP GÉZA, HOLL BÉLA, JENEI FERENC, KISS SÁNDOR, KLANICZAY TIBOR, KOMLOVSZKI TIBOR, V KOVÁCS SÁNDOR, MAREK ZSUZSA, PONGRÁCZ JÓZSEF, STOLL BÉLA, VARGA IMRE, WINDISCH ÉVA.

E munkatársak lelkes és pontos munkája révén, a XVII. századi énekanyag forrásait három év alatt megközelítő teljességgel sikerült összegyűjteni. A munka eredményességében nem kis része van az egyes könyvtárak és levéltárak dolgozóinak, akik nemcsak megkönnyítették munkatársaink munkáját, de sok esetben ők maguk vezettek egy-egy ismeretlen kézirat nyomára. Különösen sokat köszönhetünk ebben a vonatkozásban a Román Népköztársaság és Csehszlovákia könyvtárosainak és levéltárosainak. Csehszlovák barátaink azt is felajánlották, hogy amennyiben saját kutatásaik során régi magyar verses emlékekre bukkannak, azokat számunkra lefényképeztetik és eljuttatják. Ennek során dr. JÁN MIŠIANIK, a Szlovák Irodalmi Intézet osztályvezetője több igen fontos ismeretlen kézirat feldolgozását tette számunkra lehetővé.

Az anyaggyűjtéssel párhuzamosan megkezdődött az egyes énekek nyilvántartásának elkészítése. A legkülönbözőbb kéziratok, régi nyomtatványok és újabb publikációk egy-egy versre vonatkozó adatait versenként összesíteni kellett és így elkészíteni a XVII. századi magyar költészet megközelítőleg teljes kataszterét. Ez a kataszter, amely nélkül az RMKT XVII. századi sorozata nem jöhetett volna létre, STOLL BÉLA munkája, melyben irányításával CSÁJI PÁL, JENEI FERENC és VARGA IMRE is részt vett. A kataszter 1955

elejére elkészült és ennek alapján megkezdődhetett az énekek rendszerezése, illetve a sorozat kötettervének elkészítése.

A RMKT XVII. századi sorozatának előkészítő munkálata, majd 1955 óta az első kötetek sajtó alá rendezése az Eötvös Loránd Tudományegyetem Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén indult meg, 1956. január 1-től pedig a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetében folytatódott.

A sorozat terve

A *Régi Magyar Költők Tára* XVII. századi kötetekben a század egész verses hagyatékát kívánjuk közzétenni. A teljesség igénye azonban csak a szöveghagyomány útján fennmaradt szövegekre vonatkozik. Vannak szép számmal olyan énekek, melyek eredete feltehetően vagy bizonyíthatóan a XVII. századra nyúlik vissza, de csak szájhagyomány útján jutott korunkra. Ezeket nem vettük fel filológiai jellegű és igényű kiadásunkba, mivel a népköltészet kronológiája amúgy is bizonytalan, s mivel a nép ajkán a régi szövegek amúgy sem eredeti alakjukban maradtak fenn.

Kimaradnak kiadásunkból a század legjelentősebb költői: Rimay, Szenci Molnár, Zrínyi és Gyöngyösi. Kiemelkedő írók kiadásának mások a szempontjai és elvei, mint egy kor átlagköltészete esetében. E nagy írók művei között klasszikus értékű prózai alkotások is vannak, melyekkel a modern filológiának éppolyan igényességgel kell foglalkoznia, mint verseikkel. A sorozatba való beillesztésük munkásságuk méretei folytán is szétfeszítené annak kereteit. A tudományos igényeket kielégítő kiadásaik egyébként is részben már megjelentek, így Gyöngyösié **BADICS** fentebb említett kiadásában, Rimayé pedig **ECKHARDT SÁNDOR** gondozásában (Bp. 1955.). Zrínyi összes művei kritikai kiadásának munkálatai folyamatban vannak az Irodalomtörténeti Intézetben; egy későbbi időben pedig sorra kell kerülnie Szenci Molnár művei kiadásának is, ami nemcsak az irodalomtörténetírásnak, de a nyelvtudománynak és a zenetudománynak is fontos ügye.

Végül nem iktatjuk kiadásunk főszövegei közé a töredékes versfordításokat, az egy-két soros verses mottókat. Idegen nyelvű prózai művek fordítása során az ezekben levő verses idézeteket általában versben fordították, s így egyes XVII. századi prózai kiadványok telve vannak kisebb-nagyobb verses idézet-fordításokkal. Ezek minden költői, sőt versírói szándék nélkül készültek, gyakran rendkívül gyarlóak, s legtöbbször csak néhány sorosak. Ezek felvétele igen zavaró lenne, ezért a prózai fordítások verses idézetei közül csak a teljes versfordításokat illesztettük szövegeink közé. A jegyzetek között azonban a fordítás-törmelékeket is igyekszünk hozzáférhetővé tenni.

Sorozatunk időbeli kerete: az 1600 és 1700 közé eső évszázad, mechanikus jellegű és nem alkalmazható teljes merevséggel, következetességgel. Az egyes költők, énekszerzők munkássága, vagy egy-egy szorosan összetartozó énekszóport gyakran átlépi ezeket a határokat; a pontosan nem datálható énekek esetében pedig még inkább szükség van rugalmas eljárásra. A XVI. és a XVII. századi sorozat elhatárolásánál az alábbi elvek szerint jártunk el:

a) Az 1600-as év egybetartozó eseménysorozatot vág ketté, pedig ennek a nagy török háborúval kezdődő és végül a Bocskay-szabadságharcba torkolló történeti folyamatnak szorosan összekapcsolódó jellegzetes történeti ének-

költészete van. Ezért a történeti jellegű énekek közlésénél 1593-ig, a 15 éves háború kezdetéig nyúltunk vissza.

b) A szerelmi énekek fennmaradt gyűjteményeinek a sora a XVII. században kezdődik. Lehetséges azonban, hogy e gyűjteményekben még a XVI. századból származó darabok is lappangnak, sőt van egy-két emlékünknél, mely teljes bizonyossággal a XVI. század végére datálható. A legcélszerűbbnek látszik, Balassi verseit leszámítva, a legkorábbi szerelmi ének-szövegektől kezdeni ennek a verscsoportnak a kiadását, mivel a pontos kronológiai határ úgysem volna megállapítható.

c) A nyomtatott protestáns énekgyűjtemények anyaga arról tanúskodik, hogy egészen az 1630-as évekig ezek új, egykorú szerzeményeket nem tartalmaznak. Az 1602. évi debreceni énekeskönyv (RMK. I, 376.) kiadása alkalomával Újfalvi Imre még számos új éneket vett fel, de e kötet 1616. évi kiadása (RMK. I, 463.) az énekek számát csak olyan XVI. századi versekkel gyarapította, melyeket Újfalvi 1602-ben kihagyott. Ugyanígy Szcenci Molnár Albert az 1612-ben megjelent oppenheimi énekeskönyvében (RMK I, 435.) hangsúlyozza: „Következnek egynehány psalmusoc es lelki enecec az közönseges énekes könyvekből kiválogattac és ide helyhezttetec” Az ő énekeskönyve sem ad tehát új anyagot — néhány kivételtől, köztük saját szerzeményeitől eltekintve —, hanem a hagyományos XVI. századi anyagból válogat. Mivel pedig a debreceni énekeskönyvek és halottas énekeskönyvek 1620-as és 1632-es kiadása pontos utánnomata az 1616. évinek, a sorozatunkban felhasznált protestáns nyomtatott énekeskönyvek sora az 1632. évi lőcsei imádságoskönyv függelékével (OSzK RMK I, 624a.) és az 1635. évi lőcsei énekeskönyvvel (RMK I, 648.) kezdődnek.

d) A protestáns nyomtatott énekeskönyvek sorában külön elbírálásban kell részesíteni az unitárius énekeskönyveket. A legrégebb ismert unitárius énekeskönyv 1600 táján jelent meg (RMK I, 342.) s ez minden valószínűség szerint kizárólag XVI. századi anyagot foglal magában. Az ebben meglevő énekeket ezért nem vesszük figyelembe. Az 1623. évi kis énekeskönyv (RMK I, 529.) és a korábbi énekeskönyvnek — feltehetőleg — a 20-as években szerkesztett új kiadása (RMK I, 1586.) viszont már számos új éneket tartalmaz, úgyhogy az unitárius énekköltészet XVII. századi termékeinek közreadását majd e kiadványok új anyagával kell kezdenünk.

e) Bonyolultabb a helyzet a XVII. század-eleji kéziratos énekeskönyvek protestáns vallásos énekei terén. E kódexek datált énekeinek egy része vagy esetleg többsége XVI. századi, s valószínű, hogy keltezetlen, illetve nem keltezhető darabjaik is részben még a XVI. századnak, részben azonban már az új század első évtizedeinek a termékei. Egy bizonytalan feltevéseken alapuló eljárás itt nem volna célravezető, ezért mindig az egyes gyűjtemények keletkezési körülményeinek s énekanyaguk egészének a jellege alapján határozzuk meg, hogy keltezetlen énekeiket sorozatunkban közöljük-e, vagy pedig a XVI. századi kötetekre hagyjuk. A század-eleji gyűjtemények közül így a *Detsi-*, *Lipcsei-*, *Kuun-*, *Vasady-kódex*-ek, valamint a *Balassi-kódex* nem Balassi és Rimay énekeit tartalmazó részeinek keltezetlen énekei a XVII. századi sorozatban kerülnek kiadásra. Viszont a *Lugossy-* és *Csoma-kódex* néhány datálatlan éneke, annak ellenére, hogy e kéziratókat csak a 30-as években másolták, nem kerül bele kiadásunkba, mivel mindkét gyűjtemény rendkívül konzervatív jellegű, s a török hódoltság területén való keletkezésük is a XVI. századi termés változatlan továbbélését valószínűsíti.

f) A protestáns vallásos költészetben belül külön problémát jelent a kézirat és nyomtatott graduálok anyaga. A graduál ugyan csupa énekelt vagy énekelve recitált szöveget tartalmaz, ezek közül ténylegesen verses alkotásoknak azonban csak a himnuszokat tekinthetjük. A graduálok liturgikus szövegeinek a kultusza a XVII. század elején már hanyatlóban volt, s az *Öreg Graduál* (RMK I, 658.) hiába próbálta tekintélyüket erősíteni. A XVII. század első felében keletkezett kéziratok graduálok, valamint az ezek anyagából összeállított löcsei himnárius (RMK I, 650.) alig foglalnak magukban olyan himnuszokat, melyek szövege valamely XVI. századi gyűjteményben már elő ne fordult volna. Mivel a graduál szertartási könyv s anyaga zártnak tekinthető, valószínűtlen, hogy a XVII. században még újabb szertartási himnuszok keletkeztek. Ezért joggal feltételezhető, hogy az a néhány szertartási himnusz, mely XVI. századi forrásból nem ismeretes, szintén az előző század terméke. Nem tartalmaz új szövegeket az *Öreg Graduál* sem, csak a hagyományos szövegek átdolgozásait, javított változatait. Ezek alapján minden szertartási himnuszt mellőzünk a XVII. századi sorozatból; az *Öreg Graduál* anyagát is, mint XVI. századi szövegek új redakcióját. Kiegészítő közlésüknek ott lesz helye, ahol az eredeti XVI. századi protestáns himnuszfordítások megjelennek majd. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a XVII. századi kéziratok graduálokban legtöbbször — függelék-ként — nem szertartási énekanyag is található. Erre természetesen nem alkalmazható az itt ismertetett elv s ezért e toldalék-részek új énekeit felvesszük kiadásunkba.

g) A XVII. század elejéről maradtak fenn a legrégebb szombatos kéziratok énekeskönyvek, melyek bizonyára XVI. század végi anyagot is tartalmaznak. Mivel azonban a szombatos énekek pontos kronológiája úgyszemint állapítható meg, egyedül az a megoldás célszerű, ha minden szombatos éneket közreadunk sorozatunkban.

h) A szombatos énekanyaghoz hasonlóan járunk el a katolikus egyházi népénekek esetében is. Telegdi Miklós néhány ének-közlését nem számítva, a XVII. század elején jelennek meg mind nyomtatásban, mind kéziratban az első magyar nyelvű katolikus énekek, majd 1651-ben lát napvilágot első gyűjteményes kiadásuk, a *Cantus Catholici* (RMK I, 856.). A katolikus énekek között nem kis számban vannak a XVII. századnál korábbi szerzemények is; a *Cantus Catholici* nemegyszer utal is egyes énekek igen régi voltára; Kájoni énekeskönyve (RMK I, 1188.) és egyes csíki eredetű kéziratok katolikus gyűjtemények pedig szintén régi hagyományban gyökereznek. Mivel azonban a keletkezés időpontját az énekek e népes családjánál általában nem lehet megállapítani, minden e században felbukkanó katolikus éneket sorozatunkban közlünk. Kivételt csak akkor teszünk, ha valamelyik ének középkori, azaz a reformációt megelőző időkből való eredete filológiailag is bizonyítható.

i) Az 1600 körül keletkezett keltezetlen széphistóriákat, mint Gersei Albert *Árgirus*-át, vagy Czobor Mihály *Chrariclá*-ját a XVI. századi sorozatra hagytuk. Mivel a széphistória a XVI. század jellegzetes műfaja, s a XVII. századra csak egy-két elkésett képviselője maradt, a századforduló körüli, pontosan nem datálható alkotások szervezesebben illesztkedhetnek a XVI. század anyagába.

A XVII. századi verstermés kötetekbe rendezésénél általában a kronológiai elvet követjük. Néhány verscsoportnál azonban ez nem alkalmazható, így például a szerelmi énekeknél. Ezek nem illesztkedőknél megnyugtatóan kronológiai rendbe s ezért kívánatos az egész század ilyenmő anyagát külön kötetbe

csoportosítani. Hasonlóképpen kell eljárunk a szombatos énekek és valószínűleg a katolikus egyházi népelemek esetében is. A nagyobb költői életművel rendelkező szerzőket — amennyiben kortársakról van szó — igyekszünk egy-egy külön kötetbe csoportosítani. Általában az egyes kötetek kialakításánál az a főszempont, hogy azok mennél könnyebben használhatók legyenek, hogy mennél jobban megkönnyítsék a további kutatómunkát. Ezért a természetük-nél fogva együvé tartozó énekeket lehetőleg egy helyen igyekszünk közölni. Ennek a célnak a jegyében nem határozunk meg valami szigorúan egységes elvet az énekeknek a köteteken b e l ü l i csoportosítására, hanem azt mindenkor az énekanyag jellege és a célszerűség alapján külön-külön állapítjuk meg. Minden egyes kötet összeállításának és rendszerezésének körülményeit és szempontjait az illető kötet élén fogjuk ismertetni.

Az I. kötet összeállítása

Kötetünk a 15 éves háború, a Bocskay-szabadságharc és Báthori Gábor kora énekeit foglalja magában, vagyis az 1593 és 1613 közötti két évtized termését. Nincsenek azonban közöttük Rimay és Szenczi Molnár versei, valamint az ezekből az évekből fennmaradt szerelmi énekek, a szombatos énekeskönyveknek feltehetőleg a század elejéről származó énekei, és a Pázmány imádságos könyvében olvasható katolikus himnuszok. A kötet azonban még ezekkel a megszorításokkal is csak 1601-től mondható teljesnek. Míg az 1601 és 1613 közötti időből a felsorolt énekcsoportokon kívül minden ezidőre datálható ének megtalálható kötetünkben, addig az 1593 és 1600 közötti éveknél csak a kor eseményeivel összefüggő, történeti jellegű énekeket vettük fel, illetve azokat, melyek 1601 után is szereplő énekszerzők alkotásai. Úgyhogy ez a rész a kötetnek s ezzel az egész sorozatnak inkább csak amolyan előhangja, ahol a teljesség csak bizonyos témakörön és műfajokon belül van meg.

A XVI. századvégi történeti énekek alkotják kötetünk versanyagának első csoportját, s ezt követik a század elején működő nevesebb énekszerzők alkotásai. Ezek sorába Ádám Jánost, Bornemisza Vácsi Menyhártot, Detsi Istvánt, Debreczeni S. Jánost, Ecsedi Báthory Istvánt, Magyarai Istvánt, Petki Jánost és Wathay Ferencet vettük fel; sorrendjüket a hozzávetőleges időrend alapján állapítottuk meg. Bár színvonal és jelentőség tekintetében a szerzők között sok különbség van, célszerűnek mutatkozott mindazok kiemelése, akiktől legalább három ének maradt fenn. Ha nem ezt tesszük, akkor vagy el kellett volna egymástól választani az egy-egy szerzőtől származó verseket, hogy az időrendbe beilleszthessük azokat, vagy pedig az időrendet kellett volna megzavarnunk a továbbiakban. Három — már a század elején feltűnő — jelentősebb költő: Pécseli Király Imre, Nyéki Vörös Mátyás és Miskolczi Csulyak István hiányzik kötetünk versszerzői sorából. Az ő munkásságukat minthogy annak nagyobb része a tizes és huszas évekre esett, a következő kötet fogja bemutatni. Az egyes szerzők hagyatékának közlése után kerülnek sorra előbb az 1601—1613 közötti évek keltezett vagy datálható énekei, majd a századeleji kéziratok keltezetlen versei.

A kötetben közreadott 119 ének sajtó alá rendezése BISZTRAY GYULA, KLANICZAY TIBOR, NAGY LAJOS és STOLL BÉLA munkája. Közülük BISZTRAY GYULA a 22—25, 30, 59—65, 74—76, 78—83 és 85—94.; KLANICZAY TIBOR a 26—29 és 68—70.; NAGY LAJOS a 31—58.; STOLL BÉLA pedig az 1—21,

66—67, 71—73, 77, 84 és 95—117. számú énekeket rendezte sajtó alá. Az egyes szerzők munkájának egységesítése és rendszerezése a szerkesztők feladata volt. A dallamokat és a dallamok jegyzeteit CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN állította össze.

A kötet tulajdonképpeni szerzőgárdáján túl még többen nyújtottak jelentős segítséget bizonyos részek kidolgozása, vagy fontos adatok rendelkezésre bocsátása útján. ESZE TAMÁS a kötet prédikátor-versszerzőinek életrajzához szolgáltatott igen becses adalékokat, ILLÉS GYULA Wathay Ferenc nyelvének ismertetésével és énekei nyelvészeti jegyzeteivel járult hozzá a kötet teljessé tételéhez ; végül JENEI FERENC Gyulai Márton *Epinicia*-jának jegyzeteit állította össze. BÁN IMRE, DÁVID ZOLTÁN, KESERŰ BÁLINT, KISS SÁNDOR, NAGY LÁSZLÓ, TÓTH DEZSŐ és ZLINSZKY JÁNOS egyes adatok közlésével, illetve szövegek lemásolásával segítették munkánkat. Mindnyájuknak ezen a helyen mondunk hálás köszönetet.

KLANICZAY TIBOR — STOLL BÉLA

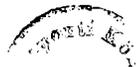
TÖRTÉNETI ÉNEKEK A XVI. SZÁZAD
VÉGÉRŐL

1.

HOMONNAY ISTVÁN

PSALMUS 18.

- 1 1. Szabaditom nekem az Isten,
Remensegem, iduessegem,
Erössegem es paisom,
Benne uagion bizodalمام.
- 5 2. Tegödöt wram segitsigre
Hilak mindenkor örizésre,
Reiam walo vigiazasra,
Ellensegim ellen oltalmomra.
- 10 3. Engem az halalnak nagy banatj
Az hitetlenségnek aradasj,
Az pokolnak nagy banatj
Körniül ütth engem eö törey.
- 15 4. Fel kyaltok azerth az en wramhoz,
Niomorusagimnak segitöiehez,
Meg hallia en zomat zent templomahoz,
Merth füleit tartia kialtasomhoz.
- 20 5. Az föld meg remüle es meg indula,
Es az hegieknek fundamentoma
Egibe weretue megh indulnia
Kezek, mikor latuan wrnak haragia.
- 25 6. Niaualiat bochat eö az embörökre,
Meny ütö köueket az bünösökre,
Minden fele ostort az ollianokra,
Kik ok nelkül törnek az jgazakra.
- 30 7. Vizeknek az eö aradasj,
Es ez wilagnak minden resej
Meg nilatkoztatak fundamentomj,
Es ez te haragod szele fuasi.
8. Senkj ne iusson azert oly ketsegre,
Hogy az jo Isten fcletseghen

Lenne az eö hiuejre,
Mint engömis win vigh örömré.

- 35 9. Dichirem eötet jo teterül,
Hala ado leszék io woltarul,
Kj parancholt magassagbol,
Megh örizenek ez haborubol.
- 40 10. Raitam az kik nagy ok nélkül
Cheleködtek meltatlanul,
Meg zabaditöth azoktul,
Ellensegim zandekatul.
11. Veznek uala elöl engem
Az en wezödelmömnek napian,
De mindenben chak az Vr lön
En giamolom es tamazom.
- 45 12. Giorsan meg zabadita engömeth,
Ez haborubol feiemeth,
Meg halla köniörgesimeth,
Kiert örökre dichirem eöteth.
- 50 13. Igassagom zerent welem
Jol tezen az wr, remenlem,
Az wrnak utat mert öriztem,
Es tölle el nem zakadtam.
- 55 14. Es uoltam makula nélkül,
Attiam elöt vetek nélkül,
Ovtam magam hamissagtul,
Es az gonoz chalardsagtul.
- 60 15. Te uilagosicz meg lampasomat,
Azaz fordicz jora banatimat,
Terich bekeseagre haborumat,
Hogj dichirhessem io woltodath.
16. De az Istennek bezedé
Meg probaltatot hatalma,
Ellensegimnek ereie
Semmj lezen eö ellene.
- 65 17. Es uiselj gondaimat,
Minden ellen igeimeth,
Ütközetre kezeimet
Forgatia eö karaimath.

38 [Cheleködnül-re jav. de így értelmetlen] 55 <öriztem> ovtam.

- 70 18. Ha ki zelesitöd wram raitam
Jarasomat en alatom,
Nem lezen tantorodasom,
Zerenches lesz most en vtam.
19. Öldözöm ellensegimet,
Kik az kereztien nemzeteth
Horgiak, uagiak zegenieketh,
Es tagadgiak zent hitödeth.
20. Meg giözem en te altalad,
Köniörgesem ha meg hallod,
Kegiesseged meg mutatod,
80 Mint szel az port, ugy el hanjhad.
21. O menjbelj nagy wristen,
Chak te legy mindenkor welem,
Akar kijs ellensegem,
Nem arthat senki en nekem.
- 85 22. Nekem ad megh Isten ernem,
Bozzu vetelt en ellenem
Kik cheleködtek sokszor raitam,
Meg büntetj en erettem.
- 90 23. Nem hadgia raitam zandekokat
Kitelliesiteni bozzuioakat,
Ellenközömnek akarattokat,
Mert igen zeretj az igazakath.
- 95 24. Az okaert, wram, neked
Mind ezekrül felsegödnek
Dichiretet mondok zent fiadnak,
Hala adasual Istensegödnek.
- 100 25. Tizen niolchadik rezeben
Zent Daud irta könjueben,
Mikor volna meneködue,
Ellensegetiöl zabadulua.
26. Ezer eöt zaz niolczuan egyben
Irnak ennj jo idöben,
Dichirtessek az menniegben,
Zent haromsag egy felsegben.

84 <semmit> senki 87 <Az> Kik 91 [akarattokat olvashatatlan szóra van jav.]
93 <Annak> Az 103—104 [E két sor kihúzva, a fölé irt új szövegből azonban csak
ennyi betűzhető ki: Az ki zerze werse . . .]

105 27. Dichirtessel igaz Isten,
Zent haromsag egy felsegben,
Kj lakol az dichosegben,
Tarcz meg wegig igaz hitben.

2.

H O M O N N A Y I S T V Á N

Az Nemzetes, Tekintetes es Nagysagos vitez keresztyen Urnak Homonnai
Istvannak, hazanknak egyik fő otalmazojanak

VITEZI ENEKE ES KÖNYÖRGESE

- 1 1. Hoszszad kialt lelkem, örök életemnek Istene, magos menyben,
Mert igen örvendez ennekem fogadott kegyess igeretödben,
Azert en Istenem, te szent felsegednek így könyörgök hitömben :
- 5 2. O irgalmassagnak es élő kut főnek, minden joknak Istene,
Kinek természeti könyörgö sziveket szüksegeben segeti,
Az en keresemis, hiszem, szent felseged edesden elő veszi.
3. Minden seregeknek csak főseged ura es vezelő Istene
Jambor hadnagyoknak, vitezlő nepeknek igyökben segetöje,
Te vagy batarsaga, paisa es kardgya, poganyoknak rontoja.
- 10 4. Olly bizodalommal könyörgök en mostan Isteni felsegednek,
Kardot kik fel kötünk az te szent nevedben, legy segetseg nepednek,
Az te szent angyalod minket környül fogjon es meg segeljen minket.
- 15 5. Nagy bizodalommal es nagy batarsaggal hegyön völgyön mi jarunk,
Az Jesus Christusban, mi fő hadnagyunkban bizvan, poganyra megyünk
Az te szent nevedert gyözedelmet vegyünk es tegedet diczerjük.
6. Nagy diczösegedert kerlek en Istenem, halgasd meg könyörgesem,
Jambor vitezekkel es végh beliekkel meg szentellyed keresem,
Kiert en Istenem, sok nyomorultakkal szent nevedet diczerjem.
- 20 7. Abraham es Isak, Jakobnak Istene, ald meg az en utamat,
Hozzad tartozokkal, engem halgatokkal, ki vont elős kardunkat,
Isten legy segetseg, hogy hatokban törjük föl emelt kopiankat.
8. Irgalmassagodbol ezt meg czelekedgyed, sok romlasinkat nezzed,
Az te szent nevedert, mikor szemben vivunk, szent fiadert meg verjed,
Vedd el batarsagat, add kezben fejenkent, hogy rabolhassuk öket.
- 25 9. Igazgasd elmenket, batoricz szivünket, mikor nezöd igyünket,
Az Christus Jesusnak vere hullasaert meg segeced nepedet,
Lassuk hatalmat, hogy nem felejtéd el vereddel meg vöttek.

- 30 10. Sok jambor vitezek, kik rabsagban vadnak, szabadicz meg azokat,
Mint Jerusalemben hogy meg szabaditad az te benned bizokat,
Egy jambor kiralyert az Sennacheribet hatalmaddal meg rontad.
11. Te felseged akkor el küldé angyalat, az tört kezeben adad,
Istentelen kiralt, az Sennacheribet hatalmaddal meg rontad,
Szaz nyoltzvan öt ezer népét le vagatad es meg mented az kiralt.
- 35 12. Vigasztalasdna ö szent lelke által azt el hittem magamban,
Hatalmad nem kisseb Ur Isten, mint akkor volt az regi időben,
Azon angyalt kerem te szent felsegedtül segetsegül utamban.
13. Atya mindenható felseges Ur Isten, mind meg adgyad ezeket,
Az kik hartzra megyünk mert my felsegedtül varunk csak segetseget,
Hogy haza tertünkben te szent felsegednek tegyünk diczereteket.
- 40 14. Nagy tisztessegedert es könyörgesünkert meg engedgyed ezeket,
Mert latod Ur Isten, szivem felsegednek teszen tiszteleteket,
Ki közzülünk meg hal, örök diczössegeben reszeltessed mind öket.
- 45 15. Diczertessel túlem, igaz örök Isten, mig elek itt ez testben,
Az te szent fiaddal es az szent lelekkel ki vagy egy Istensegeben,
Aldassal mi tölünk mostan es örökke mennyei diczössegeben.

3.

R Á K Ó C Z Y Z S I G M O N D

Nota Régen vala a' nemes

(Re gen ez va la az ne ves Per fia ban)
Reg-től fog ván tá masz-kod-tam U ram ra,
Az én é - le - tem - nek meg - tar tó já ra,
Az Is ter, nek nagy ír - gal mas ra,
Ki meg - áll dott en - gem min - den ban.

- 1 **1. Regtől fogván támaszkodtam Uramra,
Az én életemnek meg tartójára,
Az Istennek nagy irgalmasságára,
Ki meg-áldott éngem minden órában.**
- 5 **2. Akaratom ez tellyes életemben,
Hogy félyem és tisztellyem magos menyben,
Mert megvárja tisztességét mindenben,
Azért néki így könyörgök hitemben :**
- 10 **3. Kegyelmes meg-váltó irgalmas Isten,
Ki lakozól fejem felett az menyben,
Által látod igaz hitem székedben,
Hálá légyen jó-vóltodért mindenben.**
- 15 **4. Oltalmazó Istenemnek reménlek,
Igazgatom és megváltomnak hiszlek,
Régtől fogván segidségeddel élek,
Most-is Uram mindent te tölled kérek.**
- 20 **5. Tsak te vagy Istenem én bátorságom,
Noha most-is háborúval bántatom,
Mint Dávidnak Isten te vagy paisom.
Azért most-is felséged óltalmazom.**
- 6. Eletemet látván tölled áldatik,
Szivem kevélységben nem fuvalkodik,
Azért te szent Felségedben úgy bizik,
Hogy ennél-is több jó néki adatik.**
- 35 **7. Sok irigyek támadtak e' világon,
Kik nem vóltak Felséged tanásában,
Bánnják jó szerentsémet áldásodban,
Ő ellenek bizom mint jó Atyámban.**
- 30 **8. Igazgassad UR Isten életemet,
Szolgálhassam Isteni felségedet,
Óltalmazsak árvakat özvegyeket,
Ditsirhessék velem szent Felségedet.**
- 35 **9. Ditsiretes áldása az Istennek,
Én birodalmimban meg ne szünnyenek,
Kiért légyek örizője szentinek,
Velem edgyütt szólgállyanak Istennek.**
- 10. Meg-maradásokért szegény arváknak,
Találhassam Menyben kedvet Uramnak,**

- 40 Azok-is az Istennek szolgálynak,
Nékünk nagy jó-akaró szent Atyánknak.
11. Oltalmazó kegyelmes Atyánk légyen,
Igazgatónk, meg-tartónk nekünk légyen,
És a' Menyből áldása rajtunk légyen,
Melly Istentől fejünk szentelve légyen.
- 15 12. Nagy tisztességére szent Felségednek,
Az én életem Úram szent nevednek,
Álhatatos légyen Istenségednek,
Ditsiretire a' te *jótétednek*.
- 50 13. Ditsekedhessem Istenem e' világban,
Légyek szent Felségednek áldásában,
Lássam élő javaidot házamban,
Szivem vigasztalhassam bánatimban.
14. Kit engedgyen Isten ö szent Fiáért,
Az én nagy jó-akaró meg-váltomért,
Nyerhessem-meg ezeket a' Christusért,
Örök életemnek megadojáért.
- 60 15. Urnak Menyben menésének utánna,
Ezer öt száz nyoltzvan hétben fordúla,
Aldozó Tsötörtökön a' Munkátsban írámb,
Aldott légy Isten a' Menyországban.

4.

VITEZI ENEK

- 1 1. Az vitezek kardjainak
Meg jütt ereje karjoknak,
Az jo fringyia szablyaknak,
Mayd böczi lesz katonaknak.
2. Az nagy ki terjett sik mező,
Ligetes, fas, czeres erdő
Mayd meg zödül minden szep fű,
Mayd kelletik az hamar lo.
- 10 3. Az szep fenyves fegyverekre
Lesz mayd szemek lato ere,
Kedvünk meg ado eszköze,
Sok jo vitez hadban lete.

48 I jó-vóltodnak II jótétednek

1 karjainak — [Wathay így idézi :] Az Witezek Kardjainak.

- 15 4. Istenünknek könyörögven,
Országunkert rajok menven,
Istenünkert es hitünkert
Ha meg halunk, idvezülünk.
- 20 5. Raboltattya velünk öket,
Gyalazza mint hitleneket,
Kezünk köszt mint czerepeket
Mind el rontya, töri öket.
6. Isten velünk, kitül felünk,
Ki lehetne ellenségünk?
Mi Istenünk es mi urunk,
Otalmat csak túled kerünk.
- 25 7. Ne fellyünk my sokasagtul,
Mint hitetlen poganyoktul,
Varjunk otalmat urunktól,
Mint kegyelmes Istenünktől.
- 30 8. Kiröl ha meg emlekezünk,
Meg marad jo hirünk, nevünk,
Beczületünk, tisztességünk
Lesz, ha meg marad mi hitünk.
- 35 9. Hadgyunk beket sefelemnek,
Hiszem ökis csak emberek,
Fejenkent legyünk vitezek,
Ra mentünkben vakmerövek.
- 40 10. Hogy hatalmas jo teteröl
Magosztallyuk szent neveröl
Istenünket, neki mondgyunk
Diczeretet, tisztességet.

HEGYI PÁL

MAGYAR ORSZÁGNAC PANASZSZA
és Siralmas Könyörgése az Ur Istenhöz.

Notaja . Irgalmaz Ur Isten immaran, &c. vel
Az én életemnek minden idejében.

(Ir gal-mazz UR IS TEN im - má - ron én né kem)
Pa - na - szát Ur Is ten mi sze - gény ha - zánk - nac,
Hal - gasd meg si - ral má t jó Ma gyar or - szág - nac,
Legy sza - ba - di tó ja rom - lott há - za ink nac,
Sok sze - gény ár - vák nac kic hoz - zád kí ált nac

- 1 1. Panaszszát Ur Isten mi szegény hazánkna,
Halgasd meg siralmát jó Magyar országnac,
Legy szabaditoja romlott házainkna,
Sok szegény árváknac kic hozzád kiáltnac.
- 5 2. Az te nepeidet hatalmas Ur Isten,
Tartsd meg az hitőtlen nemzetsegec ellen,
Es ted szerenczéssé ellensegid ellen,
Kic most dühöttenecc szegény hazánc ellen.
- 10 3. Vedd hozzád Ur Isten soc kiáltásunkat,
Az te szent fiadert ótalmazd utunkat,
Ne nezzed Ur Isten nekünc mi voltunkat,
Hanem szent fiadat kikért boczatottad.
4. Látod nagy Ur Isten mi nagy inségünket,
Az pogányoc miat valo esetünket,

6 I még [!] 10 II Urunkat 14 II Idegenek miát

- 15 **Mentsd ki jó Istenünc az mi nemzetünket,
Az hitetlenöknec rontsd meg erejüket.**
5. **Vagyunc Uram Isten, nagy nyomoruságban,
Az pogányoc miatt nagy soc siralomban,
Kic az te nevedért forgunc mostan hadban,
20 Szegény néped mellett támadgy fel hadunkban.**
6. **Segélly meg Ur Isten dihösségec ellen,
Támadgy fel mellettünc ö hatalmoc ellen,
Titkolt tanácsokat tölts fejökre Isten,
Hogy te szent nevedet esmerjéc meg Isten.**
7. **Hatalmas bölcz Isten te inditasodat,
Vidd véghöz mi bennünc el kezdett dolgunkat :
Az te szent Fiadert igyöket igazgasd,
Az kic szent nevedben kötték fel kardgyokat.**
8. **Öröc mindenható kegyelmes Ur Isten,
30 Szentölt vitezekel hadban voltal régen,
Légy jelen könyörgünc mostan azoc ellen,
Az kic káromkodnac Istenséged ellen.**
9. **Gyözzhetetlen Isten hatalmassagodát,
Terjezd ki reájoc az te suly karodat,
35 Az pogány népeknek ronts meg hatalmakot,
Az kic czac czufollyác az te szent Fiadat.**
10. **Igaz áldott Isten Könyörüly miraytunc,
Kic te szent nevednek otalmaert vivunc,
Es az töled vött hirért névért baylunc,
40 Hazánkért árvákert, özvegyekert vivunc.**
11. **Egesz életünknek minden idejében,
Diczérünc mindnyájan szent gyülekezetben,
Magaztallyuc neved szép éneklésekben,
Öröc Isten czac légy velünc mi igyünkben.**
- 45 12. **Evangeliumnac praedikáltatása,
Zönögjön közöttünc ö nagy hangossága,
Es könyörgesünknek diczéret mondása,
Mind éyjel és nappal ö nagy buzgosága.**
- 50 13. **Igereted szerint mi könyörgesünkben,
Halgass meg Ur Isten fejenkint ezekben,
Tarts meg végig minket egymás szeretetben,
Hogy öröc életben veled legyünc menyben.**

14. Diczertessèl menyben lakó kegyes Isten,
 Az te szent fiaddal Christussal egyemben,
 Magasztaltassál fel te diczösegdben,
 Szent Angyalidtalís áldással mennyekben.

6.

Oh en Két szemeim : notajára.

(Oh én két sze - me im, ti az Úr - ra néz ze tek)
 Végy fegyvert ke - zed ben Ur Is - ten most mel - let tünk,
 E - rös pa - i - sod - dal o - tal - mozz meg most ben - nünc,
 Hogy az te ne - ved ben el len - se - gid el len
 gyö - zö - del - met ve hes sünc. vagy: - sünc.

- 1 1. Végy fegyvert kezdedben Ur Isten most mellettünc,
 Erös paisoddal otalmozz meg most bennünc,
 Hogy az te nevedben ellensegid ellen gyözödelmet vehessünc.
- 5 2. Az te szent nevedre ezec meg esküttenecc,
 Mellyet ektelenül ellened meg szegtenecc,
 Hatalmassagokat véltéc te ellened gyözhetetlen erőnecc.
3. Ellenecc zászlonkat emellyücc szent nevedbe,
 Az Ur Jesus legyen hadunknac fővezére,
 Es az mi kezünket az hitlen nép ellen az hartzon vezérellye.
- 10 4. Ninczen te kivöled bizodal munc senkiben,
 Mi reménségünket vettyücc czac te nevedben,
 Otalmat Ur Isten czac te töled várunc mostani nagy igyünkben.

54 I Christussál [!]
 6 érönecc [!] 9 hitlá [!]

15 Ez fertelmes népnek tekintsed meg hatalmát,
Tisztátalanságát, életénec rutságát,
Vedd szemed éliben sok ártatlan vérnec közöttünk kiontasát.

6. Kiáltnac te hozzád kic fogságban tartatnac,
Nagy keserves szivvel te elődben járulnac,
Földre leburulván velunc egyetemben Jesust Jesust kiáltnac.

20 7. Esmerjüc meg azért hogy te mi Istenunc vagy,
Neved káromloin erös boszszu álló vagy,
Mutasd meg már hozzánc az pogany nép ellen hogy igaz Istenség vagy.

8. Ne mondhassác többbe hogy nincz nekünc Istenünc,
Esmerjéc erejét bay vivó job kezednec,
Te hatalmad miatt ö kevelységekben mind meg szégyenüllýenec.

9. Szabadits meg kérünc kezekböl országunkat,
Terjesszed ki köztünc igaz esmeretedet,
Hogy szép békeségben diczerhessüc köztünc öröcke szent nevedet.

30 10. Az ki ez éneket így rendelé versekben,
Keserves bánattyat vigasztallya ezekben,
Reménli Istentöl hogy jó Magyar ország már lesz menekedésben.

7.

EGRI MIKLÓS

AZ MAGYAR ORSZAGHI ECCLESIANAK KESERUES PANASZSZA
mellyet tött az Tatar ellen, 1594.

Nota, Ne hagy el esnem Fölseges

(Ne hagyj el-es-nem, Fel-sé-ges Is-ten, ke-se-rü-sé-gem-ben)
Nagy ke-ser-ves-sen, Föl-se-ges Is-ten, Se-re-gök-nek V ra,
Magyar nemzet-nek ki va-lal re-gen ha-tal-mas ol-tal ma,
Nagy romla-sinkbol ki-a-tunk re-ad, te-kints Ar-va-id ra.

15 vérnec [!] 24 kevelységekben [!]

- 1 1. Nagy keservessen Fölseges Isten Seregöknek Vra,
Magyar nemzetnek ki valal regen hatalmas oltalma,
Nagy romlasinkból kialtunk read, tekints Arvaidra.
- 5 2. Iol megh ösmertünk kegyelmes Attyank okat ostoridnak,
Hogy siros földet most epetted io Magyar Orszagnak,
Fene Tattarral es le vagattad nepet Orszagunknak.
3. Czudalatosok de nag' igazak Isten te vtaid,
Megh foghatatlan bölcsesegh tanacxid es minden ösuenyid,
Ime földedre oly nepet küdel az ki teged gyülöl.
- 10 4. Oly meszsze földről szoros utokon erős kö Sziklakon,
Ver szopo Tattart te altal hosztad sok folyo vizeken,
Hatalmat adal ellenünk nekik szomszed nemzeteken.
5. Legy engedelmes Uram Hatalmas Isten te nepednek,
Pogan Tattarnak ne ad kezeben hatarat földednek,
15 Fel emeld karod szallyon meg kerlek, kegyelmez nepednek.
6. Az mi erönkben semmit nem bizunk mert megh csallatattunk,
Szömzed barataink nem segithetnek csak read maradtunk,
Emberi erő tölünk mar el költ kely fel tarts megh bennünk.
7. Uram kegyelmes Attyank tekints meg nagy gyalazatodat,
20 Mert az pogansag nag kevely szoual csufollya hazadat,
Es nagy edessen mayd megh trefallya hatalmas karodat.
8. Seren gyors Louan tetoua nyargal labaiual mindent ront,
Mint Villamasbol hirtelen le szal tüzes meny ütö kü,
Igy nag' hirtelen veletlen rontya öli hiueidet.
- 25 9. Az te hatalmas reghi nagy karod most vallyon s-houa löt,
Mellyel regenten az ellensegön neped hatalmat vöt,
Houa löt kerlek az te Angyalod ki iart neped elöt.
10. Gyakorta valo kegyessegednek peldait engedgyed
Magyar Nemzetnek Tatarok ellen Angyalod ereszszed,
30 Meny ütö köuel Menyből verd agyon had dicziryen neped.
11. Rolad Ur Isten az te nepeid el nem feletkeznek,
Io tetemenyid az Eghigh neked nyelueken viselik,
Minden nemzetek tülünk meg hallyak, Hatalmas dolgaidat.
12. Igen hatalmas vagy te Vr Isten mind Mennyen es földön,
35 Az te erödnek ellent nem vethet tegzes Tatar pogany,
Rosz rusnya nep es fertelmesködö, ki soha iot nem szan.
13. Vagyon sziuemben erős remensegh hogy meg vered üket,
Mert noha velek bünert vereted először nepedet,
De kegyelmes vagy te Attya Isten megh szanz vegre minket.

- 40 14. Sokaig raytunk el hittem bizony Attyank ezt nem tarttya,
Mert ö fiai vagyunk Christusert nyavalyankat banya,
Csak szerelmeböl suytogat minket haragyat szállittyá.
15. Legyen dicseret az Magassagban az mi Istenünknek,
Legyen szidalom gyalazat bator mi bünös feyünknek,
45 Isten kegyelme csak maradgyon meg nyavalyas lelkünknek.
16. Az miket rendelt az Ur felölünk am bator legyenek,
Attyank minekünk gonoszt nem adhat kedues fiainak,
Söt rendelese hasznosok nekünk, neve Dicsertessek.

8.

BÁTHORI BOLDIZSÁR

- 1 1. Füleidet haitsad hozzám,
Szent lelködet vegyem hozzám,
Igaz hittel azt mondhassam,
Irgalmas vagy, azt valhassam.
- 5 2. En bünömnök sokszagabol,
Mast erdemlöt kinaimbol,
Mencz ki uram rabsagimbol,
Mint Ianast [!] az hal gyomrabol.
- 10 3. Raytam uram az gyógyulast,
Mutasd meg az vigasztalast,
Büneimből szabadulast,
Ne jarjak ugy, mint Goliat.
- 15 4. Eiletemnek undoksagin,
Könyöruly lelkem faydalmin,
Ne induly föl sok rutsagin,
Ne buydossam ugy, mint Cain.
- 20 5. Nagy io voltat irgalmadnak,
Mutassad meg hatalmadnak,
Szep örömmel aldozzanak,
Mint mutattad meg Iacobnak.
6. Lelkemnek vigasztalojat,
Es ö neki szep zaszlojat,
Mint Mosesnek adtal tarsat,
Aront kölde el tanacziat.

- 25 7. Az en lelkem batorodot,
Es te hozzád folyamodot,
Szöksegemben föl kialtot,
Halgassad meg, mint szent Jobot.
- 30 8. Meg ne utaly buneimert,
Se ne fizes erdömömert,
Se el ne ves az melsegben,
Mint Pharahot az tengörben.
- 35 9. En testemnek kin vallasan
Könyüruly szivem faydalman,
Tekentsed fohazkodassat,
Mint Abelnek aldozattyat.
- 40 10. Egyetemben adgy jobbulast,
En testemben igazulast,
En lelkemben meg uyulast,
Es te vezerly, mint Tobiast.
11. Ez eneköt siralmiban,
Batori Bodisar banattyaban,
Gyulu varban kinniaiban
Szerszötte kilencziven negyben.

9.

IGÖN SZEP HISTORIA

mikeppen az arulo vrak el akartak az erdely voidat arulni es egez Erdeli orzagot pogan kezben akartak eyteni, azoknak az vraknak uözödelmekről.

Ad notam : Sok ideie hogi czak halgatonk

- 1 1. Szüksegh ezt megh irnom es megh gondolnom,
Az köröztienöknek peldauul adnom.
Es mindön röndöknek elő szamlalnom,
Mört ez orzagban sok zur zauar uagion.
- 5 2. Emléközöm mastan Erdeli orzagrol,
Az ö insegeröl, partos vrakrol,
Es nekiök ualo vrasagokrol,
Kit maid megh hallotok it az irasbol.
- 10 3. Rönd szörent el kezdöm fundamentomat,
Es nekiük ualo vralkodasat,

43 Gyula
9 fundametomat [!]

Hogi ők el uezthessek erdely vaidat,
Uele egietömben ö birodalmat.

- 15 4. De lam az istennek irgalmassaga,
Az kik benne biznak, oltalmazoia,
Kögielmessegeböl bizoni megh lattia,
Kik hozza foliamnak, bizon megh tartia.
- 20 5. Az Batori Sigmond erdely vaida,
Az kinczös orzagnak takargatoia,
Szegen kössegnekis igazgatoia,
Es az gonozoknak ö megh rontoia.
6. Hizöm, hogi az Isten el nem szenuedi,
De az arulokat ö földhöz veri,
Czeleködetüket el nem földözi,
Az hitötlenöknek ö veget eri.
7. Elsö Kendi Sandor az vrak közöt,
Ki mindön gonossag ö tüle esöt,
Az arultatasban megh giökerezöt,
Mört az eleijs nekie ez volt.
- 30 8. Latom az masikat, Kendi Ferenczöt,
Batori Boldisart, az Kendi Gabort,
Uelök egietömben cancellariust,
Sziluasi Boldisart, Szalanczi Giörgiöt.
- 35 9. Iffiu Janos uala it az niolczadik,
Bornemiza Ianos az kilenczedik,
Az Gerendi Ianos uala tizedik,
Forro Ianos uala tizön egiedik.
- 40 10. Megh vannak előtem az arulokban,
Tizön kettödiket ezön oraban,
Az Lonay Albert ifiu koraban,
Kit nem ueltem uolna az ö dolgaban.
11. Im Gergöli deakis derector [!] leuen,
Az feiedelömmnek kedueben leuen,
Ö szegensegeböl öt föl emelven,
Sok marhat, sok predat gonozul giütuen.
- 45 12. Ha neköd megh mondom it az utolsot,
Tizönnegiediket, amaz ven Giörgiöt,
Ki az alnoksagban megh giökerezöt,
Es sok hamissagot elő forgatot.
- 50 13. Azon vadnak immar es forgolodnak,
Mikeppen vaidanak ök arthassanak,

Giula feier varban tanaczkozanak,
Egi akarat szörent özve szollanak :

- 55 14. „Legön ez magonkban mar el uegezue,
Az cancellariust valazzuk erre,
Az mit rea bizonk, mindönt io uegre
Ueghöz tudgia uinni, mört io ö nielue.”
- 60 15. It az feiedelmet lasd mint arulliak,
Mint Iudas vrunkat, penzön el adak,
Az Erdeli orzagbol ötet ki tolnak,
Es nagi aruasagra hogi ötet hoznak.
- 65 16. Az cancellarius egi nagi arulo,
Az feiedelömhöz czak szin mutato.
„Miel uagiok hozad en io akaro,
Nagsagod körniül uagion nagi sok arulo.
- 70 17. Tegöd megh kötöznek es el be küldnek,
Az török czazarnak rabul be küldnek,
Ezt en megh ertöttem, igi czeleködnek,
Ezök mind nagi vrak, nem alhacz ellenük.
- 70 18. Te nagsagod uala mindön giamollom,
El higie nagsagod, en iodra mondom,
Sok aruloidnak dolgat ki uallom,
Nagsagod gialazattiat nem kiuanom.”
19. It az feiedelöm neki engede,
Nagi köni hullatassal ö felön mene,
Feiedelömsegnek mar uege lönne,
Az dolgot nem ueue uaida semmire.
- 80 20. Az vrak ezt latak, megh örülene,
Batori Boldisarnak ez igön teczek,
Azzson felesegenek ezt megh ielőnte,
Hogi öt uaidasagra elföl emelnek.
21. Mindön attia fiat voida megh vete,
Mint az Kain Abelt hogi agion vere,
Barazdaban ötet giorson megh öle,
Szerelmes öczenek veret földöze.
- 85 22. Reia nezuen Isten el nem szenuede,
Az ö nagi haragiat ot megh ielőnte,
Mört az ö vetkeröl igön megh vere,
Sok aruloknakis mar ueget ere.

23. Ot szep oratitot vrak elöt tön,
 90 Az Erdely orzagnak mint ö megh esküt,
 Feiedelömszegre mint emeltetöt,
 Mört gialazattiara senkinek nem löt.
24. „Giermöksegömtül foguan ti föl tartatok,
 Mindön ioual akor hozzam ualatok,
 95 Az en attiam elöt azt fogattatok,
 Hogi mindönben en hozzam halgatnatok.
25. Mast latom, ti vrak, megh vtaltatok,
 Tönnön magatokat ugi el hittetök,
 Semmi böczületöm mar ti tületök,
 100 Lezön maid vaidatok, kit föl emeltök.
26. Lattiatok ti vrak, ifiusagomat,
 Az vr Isten viseli *en* gondomat,
 Szüksegtökben engöm megh talaltatok,
 Lezön maid vaidatok, kit föl emeltök.
- 105 27. Panazolkodasom mast azert neköm,
 Vram benned bizom, legi mar en uelem,
 Semmikeppen mört nincz helien en sziuem,
 Migh gondolatimat ueghöz nem uizöm.
- 110 28. Az erdeli hatarbol ki nem sietök,
 Czak eggik varambol masikban megjök,
 Tudom, ti engömet megh emlögetök,
 Velem egietömben ha löhetnetök.
29. El varom bizonnial en szent attiamat,
 Az en banatimban vigasztalomat,
 115 Tudom, el hozza megh az en oramat,
 Es feiemben tezi en koronamat.”
30. Ök nagi faratsaggal, hörtelenséggel
 Megh terenek haza nagi sietséggel,
 Azonban az urak nagi szep sereggel
 120 Mint arulok jünek be az giülesben.
31. Szandekokis uala ot az vraknak,
 Az kek garabantokat hogi mind le uagiak,
 Es három helön varast meg guiczak,
 Varasbeli nepetis mind le vagiak.
- 125 32. Es az mellet hogi úk sakmant tegyenek,
 Sok draga boltokat hogi föl törienek,

102 az on [szótagszámhiba] 120 az <varasb> giülesben

Szantalan szepsegöt el ki vögienek,
Sok preda marhaua! úk oztozzanak.

- 130 33. Az kek garabantokis eszökben ueuek,
Ket goliobist, harmat puskakban tenek,
Úk sem ueuek ez dolgot mar semminek,
Egi akarát szörent igön készűlnek.
- 135 34. Colosvari birois ezt megh erte,
Paranczol varasnak ö mindön fele,
Ki feiet es tiztösseget szeretne,
Az varas piaczat mind körniül vönne.
- 140 35. „Feiedelmönk mellet mi ki tamadgionk
Tudgiatok, hagi Batori Sidmond mi vrunk,
Kinek mi igazan mind megh esküttönk,
Noha tauul uagon mastan mi tülönk.”
36. Az szebeni kirali birois monda :
„Het kulczos varasnak vagiok biroia,
Colosvarnak lezök oltalmazoia,
Mört uagiok vaidanak en körözt attia.
- 145 37. Nagisagosnak mondom enis magamat,
Vrak, adgiatok ele mi vaidankat,
Batori Sidmondot, mi io vrunkat,
Nem szanom erötte en halalomat.
- 150 38. De houa töttetök? vagi megh öltetök?
Nem tudok mas feiedelmet köztetök,
Vaida hire nekül giülest töttetök,
Megh lattiatok, erröl megh emleköztök.
- 155 39. Latom, hagi ti ebben fortelt gondoltok,
Es mi moldot ebben talalhatnatok,
Öt eztendötül fogua ti tanaczkoztok,
Mikeppen vaidanak ti arthasatok.”
- 160 40. Nagisagos Gezti Ferenczis erközek,
Batori Sigmondnak melleie lepek,
Egik hiü tanacza feiedelömnök,
Semmit nem tud ebben, ök mit uegeznek.
41. Masodik jo hiue feyedelömnök,
En, Boczkai Istuan melletted leszök,
Varadi kapitan, az migh en elök,
Vaydanak egi felöl mellette lezök.

- 165 42. Harmadik, uaydanak fű tiztartoya,
Az Kú uarban lako fű kapitannia,
Christoph deak neue, ezis taniacza, [!]
Mindönben mellette igazgatoya.
- 170 43. Az negiedik hiue io Kornis Gaspar,
Az huszti kapitan, mindön iot ű var,
Vaydanak ű ebben gonozt nem akar,
Taniacz [!] kerdeni sok embör hozza iar.
- 175 44. Im ot az Kú varban hogi megh talalak,
Nagi örömben lenek es imezt mongiak :
„Erthük [!] az arulot, most tanaczkoznak,
Feyedelmet es vaydat űk valaztnak.
- 180 45. Az het kulczios uaras melletted uagion,
Az harom szekölsegis melletted uagion,
Nagisagod szabadsagot nekiek adgion,
Mint az elöt eltek, ugi megh maradgion.
46. Mindön fele irasson te nagisagod,
Paranczioly es szüksegh leuelet irnod,
Tudgiuk azt, hogi bizoni te megh nem banod,
Idöuel megh fordul szepen te karod.”
- 185 47. Ket fű tanacziat ű ottan valazta,
Gúlesben küldé be az Kolosuvarban,
Vaydanak dolgat ot eggik megh monda,
Mindön izenetit elő szamlala.
- 190 48. „Ki akarattiabol gúlest töttetök?
Tudgiatok, en uolnek feyedelmetök,
Kerlek, mastis en hiueim legietök,
Mint az elöt hogi neköm engettetök.
- 195 49. Az nemöt cziaszarys ayanlia magat,
Es nagi kötest teszön, hogi ű orszagat
Kenczieuel egiemben nem tilta magat,
Es ertünk nem szannja az ű halalat.
- 200 50. Nalam vagyön mostis kötes leuele,
Ez orszaghoz ualo ű igaz hiti,
Az kik uelök tartiak, leszön mellette,
Hogi ű soha nem teör az körösztienre.
51. En beszedömnnekis summaya, uege,
Urak, el hidgietök, mindön megh hidgie,

192 egettetök [értelmetlen] 198 igaz<sag> hiti 200 nem <tör> tör

Az mit enis fogattam ű nekye,
Kardomat nem kötöm en az nemetre.”

- 205 52. Az vrak felelnek es igi szollanak,
Mas feyedelmet űk mar nem keuannak,
Azert ű nagisagat nagi uigan uariak,
Es az köuetöket űk el bocziattiak.
- 210 53. Batori Bodisaris oth el kimene,
Az ű szalasarol el kisiete,
Mert tutta, hoga vayda szckiben júne,
Szep tiztössegel mas szallast kerese.
- 215 54. Semmi tartosztatast az vayda nem tün,
Oda siet menni, az gúles hol lün,
Mindön keppen az dolgot ű megh ertuen,
Mas felöl szaszokal igen jütön jün.
- 220 55. Kolosuariakis föl keszülenek,
Negi szep szazlokat űkis emelenek,
Vrok eleiben igön sietnek,
Muttattiak magokat feyedelömnnek.
- 225 56. Nagi szep tiztössegel ütet fogadak,
Mint erdely vaydat, eörömet latak,
Batori Sidmondnak mindniaian mondnak,
Mint vrukat űkis hiuen szolgálnak.
- 230 57. Erköszek be frissen es nagj pompauall,
Mindön felöl sok trombita, dob szouall,
Boldisar uagion mar oljj nagi banatban,
Allapattia le szall nagi hamarsagall.
- 235 58. Igön hanniak ű magokat es vetik,
Sok arulok körnüle hiszölködnek,
Uayda elöt Kendi Ferencz hankodik,
Arani lancz niakaban erössen fenlik.
- 240 59. Szent Jacab huanak utolso napian
Vayda be erköszek az Colosuarban,
Igen eörül, vigad, nagi niayassagban,
Uagion az vrakall oly nagi lakasban.
- 240 60. Nem tetteti magat az aruloknak,
Hoga ű boszuyat allana mar annak,
Vayda latni mene az Monostornak,
Az vrak mellette, körnüle uannak.

61. Nagi lakast oth tesznek, egi masra nesznek,
Igen ualtoszik oth szine Kendi Ferencznek,
Egi fel kesz tetzik az falon szömenek,
Ez uala ú iele ueszodelmenek.
- 245 62. Harmad napra uisza fordula vayda,
Juta Colosuarra, ú szallasara,
Geszti Ferencz uele, ú fú taniaczia,
Megis oth az vrak sugnak egi masnak.
- 250 63. Augustusnak tiszön kettödik napian
Az feyedelőm magaban gondoluan,
Leueleben legien ez megh iratuan,
Es föl szegesztessek templom aytoian.
- 255 64. „Valakik ez uttan ith ezt hirdetik,
Es innet mas orszagra el ki uinnek,
Effele aruloknak okaj lesznek,
Mindöniknek karddal feje uettetnek.
- 260 65. Seöt penigh ki tudia es el titkollia,
Ollian büntetese legien, azt mondgia,
Es ki haszanalis olliant tartana,
Azon büntetese leszön, azt mongia.
66. Touabba ualaki megis mondana,
Annak marhaiabol fizetes iarna,
Ha pedigh ioszaga annak nem uolna,
Az feyedelőmtül iutalmaat varna.”
- 265 67. Nem hogi el lassodnek es czöndeszödnek
Aruloknak sziuök, de eöregbödnek,
Az vr Istent úk hogi mar nem köuetnek,
Szantalan bünökröl megh engesztelnek.
- 270 68. Iffiu Janosis nagi zazlos vr uala,
Ki sok kaszdagsagot be giütöt uala,
Egi uacziorara *árułokat hiua*,
Es mind az arulok be giültek vala.
- 275 69. Oth sok trombita, hegedű szol uala,
Augustusnak huszon eötöd napian uala,
Nagi heüsegh tamada, szombat nap uala,
Az arulok nagi uigan lakosznak uala.
70. Köszöni Baldisar [!] azt [!] bort Iffiura,
Az feyeben ezt, hogi mint io apamra,

243 Egi <kesz> fel 246 Colosuar<va>ra 256 [A kézirat csonka.] 271 [A kézirat csonka.]

- 280 Batori Sidmondnak új halalara,
Igeköszek el uezszeni magaban.
71. Vagi az, hagi által esöm hálnap [!] rayta,
Uagi az, hagi vayda magat megh muttattia,
Sebieben Boldisarnak mordali puszkaya,
Es az mellet neki elös hanczarya.
- 285 72. Megh ertuen az vayda, rea gondola,
Vala neki oth sok *barátja*,
Fegiuer derek neki ruhaia alat vala,
Boldisar *várakozó* uitez modra.
- 290 73. Mas napra iutanak az vasar napra,
Vayda mar hagi menne praedicatiora,
Az vrakat mind föl hiuatta uala,
Az kek drabantokall rendet allat uala.
- 295 74. Nagisagos Boczkay, Sandornak monda :
„Azt hallom, hagi uagi vrunknak aruloya.”
Sandor megh felele : „Haszudal abban!”
Boldisaris ottan siet vaydara.
- 300 75. Melyben ragada ot erdely vaydat,
Sebieből ki uonta uala puszkaiat,
Mikent el uezsthesse új attia fiat,
Vayda ki úte keszeből puszkayat.
76. Vajda azt kialtia „Kekök, hol uattok?
Imhol eszök mind arulok, fogiatok,
Es ti t.....en megh kötöszetök,
Arulokon semmit ne *könyörületök*.”
- 305 77. Az kapukat oth mindiarast föl uonak,
Es minden felöl strasat allanak,
Birak es polgarrok igen forgodnak,
Sok szep hadi szerszamal mind keszön vannak.
- 310 78. „Fiaim, thi mostan embörködgiatok,
En föllieb teszöm thi ho penzötöket,
Cziak mostan mellettem hiuek legietök,
Es mellettem igön forgolodgiatok.”
- 315 79. Vrakat erőssen kötösztek uala,
Cancellariusis igön fut uala,
Az fel laba immar kengielben uala,
Egi kek drabant hatban öjtötte uala.

286—288 [A kézirat csonka.] 289 nap<ya>ra 300 keszeből <az> puszkayat 301
[kekök előbb:] keszök 303—304 [A kézirat csonka.]

80. Oth hamar le uonak az ű louarol,
El űtötte buczuyat az ű vratul,
Megh ualek az ű takarmanitűll,
320 Szantalan sok giűytöt keresmenitűll.
81. Föl tolak gradiczon nagi hamarsagall,
El feleytek neki nagisagos neuet,
Sebieböl ki uonak hamis leuelet,
Es sok külömb külömb fele hamis peczetit.
- 325 82. Vas Giörgiötis hagi megh kötöztek uala,
Vaydanak felele es ö ezt monda :
„Nagisagodat keröm, hagi parancziolna,
Kezem tagitanak, mört aligh uolna.
- 330 83. Nem hagiok en erre csak harmad napot,
Iol erzöm magamban, bizoni megh halok,
Ez arniek velagbol hamar ki mulom,
Mört az en vensegöm, latom, elő iüt.”
- 335 84. Vaida paranczola, hagi megh tagitsák,
De örizet alat hagi ötet tarczak,
Szallasara hamar am el boczatak,
Mört latak nekie erötlen uolitat.
- 340 85. Augustusnak *huszon* kilenczed napian,
Rögel hainalkorban, szinten negi oran,
Colos varasanak az ö piaczan
Ötenek feiüket szede egi czigan.
86. Egik Kendi Sandor az vrak közzöl,
Mindön nemzetsege neki arulo,
Masik Ifiu Ianos, zazlos vr uala,
Kendi Gabor masik zazlosb vr uala.
- 345 87. Az negiedik vr Gergiöli deak uala,
Az feiedelömnnek tiztartioia uala,
Sok szep hazakat epittetöt uala,
Gazdagsagban nagiban ö igön uala.
- 350 88. Az ötödik vr Forro Janos uala,
Ki szaz ezör forintal mar bir uala,
Fölötte kegiötlön embör ö vala,
Jobbagiokon nagi sok kint tezön uala.
89. Im az szegeni Vas Giörg nem nagi kint lata,
Megh etete magat mercuriommal,

- 355 Ö negied nap muluan hamar megh hala,
Almaban agiaban megh latta vala.
90. Az töb aruloknak megh engede,
Orzagh keresere megh nem ölete,
360 Uasban öket egiekent [!] be uerete,
Szellel az varakban mind el küldete.
91. Az feiedelömis mar föl kezüle,
Giula feier uarban hamar siete,
Egi kis giülest nömöseknék tetete,
Lönne io modgiaual mindönnek uege.
- 365 92. De minek elötte ö el mönt uolna,
Cancellariusnak azt monta uala :
„Regön melto voltal uolna akazto fara,
Mört te ladadban uolt attiamnak bottia.
- 370 93. Möli draga köuekböl kezittetöt uolt,
Huz ezör forintra böczültetöt volt,
Comornikra attiam imar fokta volt,
Attiam tar hazabol te ki loptad uolt.”
94. Rakoczi Sigmond Gerendit el kere,
Lonai Albertnakis ö megh engede,
De hogi Erdel orzagbol el ki mönne,
Mind az Szalanczi Giörgel egietömben.
95. Az töb vrat pedig nehan nap muluan,
Octobernek tizön kilenczed napian,
380 Meg fuitottak uala mind egi mas utan,
Az szerencze nekik igi szolgalt uala.
96. Az Batori Istuan ot el szalada,
Somliorol el mene Lengiel orzagba,
Mört uala ot neki egi attia fia,
Vaida mört ötetis fogatni akara.
- 385 97. Azert az nagi vrak igi iartak uala,
Istenben ö nekik hitük nem uala,
Fejedelmüket ök el arultak uala,
Pogan törökökel ök tartiak uala.
- 390 98. Vala az Sandornak kezitöt haza,
Constancinapoliban szep palotaia,
Kit török czazarral czinaltatot uala,
Hogi idöben aban ö lakos volna.

364 io <moldal> 382 Solionrol [!]

- 395 99. Mindön keppen ö magat be ada,
Török czazarnak hittelt azt fogada,
Szent Mihali napiara Erdelt megh adna,
Az benne ualokat mind le uagatna.
- 400 100. Megh rontia az Isten az gonozokat,
Es el törli rlonk az arulokat,
Nem hozabittia megh ö életüket,
Es megh oltalmazza az igazakat.
- 405 101. Higiük el bizonnial, hoga ö mi nekönk
Ketseg nekül megh aldgia életönket,
Niomorusaginkban lezön mellettönk,
Czak egiedül ö az mi remensegönk.
- 410 102. Az Isten az voidat mast megh aldotta,
Mindön ioual ötet megh latogatta,
Kiert az Istennek nagi halat ada,
Szegeni Magyar orzagh mind talpra ala.
- 415 103. Szantalan sok kinczöt hordanak hazban,
Arani, ezüst kupakat Feier varban,
Ki soha nem uolt megh ö birtokban,
Egi feiedelömnnekis ö tar hazaban.
- 420 104. Sok szep louak ottan szamlaltatanak,
Czak harom szaz hatuan iuta vaidanak,
Kik mind az vraktul marattak uala,
Kikön czak uduarhoz ök iarnak uala.
- 425 105. Mindön varait ot az aruloknak,
Es mindön iozagit az nagi vraknak
Foglalak, be irak ot az vaidanak,
Tudni illik io Batori Sidmondnak.
- 430 106. Terök immar az vraknak uegere,
Az vrakrol ualo emleközetre,
Kit szömeuel latot kinczös Erdeliben,
Az Szamos vizenek ala mönteben.
- 435 107. Fejenkent vitezök, ti it kik uattok,
Feiedelmetöknek hiuek lögietök,
Es az arulokrol peldat uögietök,
Az nagi vr Istennek köniörögietök.
- 440 108. Agion diadalmat az pogani ellen,
Es mind egietömben tatar nemzetön,

402 adgia 413 Szep louak [szótagszámhiba]

Ühessönk hatalmat az rut nemzetön,
Latuan nagí kinokat niomorultakon.

109. Ez testi halalbol uigön eletre,
Es megh mondhatatlan nagí diczösegre,
435 Ketseg nekül minket örök eletre,
Kit engedgiön nekönk Isten möniniemben.
110. Az ezör öt zazban kilenczuen negiben,
Szent Mihali hauanak uegsö heteben,
440 Colos varban ualo hozu leteben,
Egi gondolattiaban szörze versökben.

10.

L A K A T O S P É T E R

[Nota: Sok nyomorusággal élete embernek etc.]

- 1 1. Paradiczomnak kegies szep haileka,
Hald megh Istennek aldot szent varosa,
Nylal föl, kerlek, meny ország kapuia.
- 5 2. Engedgy egy vtat nekem az Istenhez,
Terdöm le haituan eshessem labához,
Mert közel latom feiem az halalhoz.
3. Tussakodassat mostan en testemnek
Enyheced, vram, en szegeny lölkömnek,
Hogy ne bancza megh neuet fölsigednek.
- 10 4. Ez czalard vilag engem mire hoza,
Artatlan testem hogy ily nagy kint valla,
Ninczen felölem ki ezt megh gondollya.
- 15 5. Remenisigömnek nagy erős kú vara,
Giermeksigemtöl oltalmamnak haza,
Szanniad, vr Isten, igiem mire iuta.
6. Lazd megh, iteld megh az en eletömet,
Iöy ala mennyböl, itely megh engemet,
Ha erdemlettem valaha ezeket.

1 IV szep kegies V kies 3 V Nyiljal meg 4 IV Engedgi adgi utat nekem az Christus-hoz V utat, kerlek, a Krisztushoz 5 IV Terd és [!] V Térdem lehajtam és ejtem lábomhoz, 6 V látom életemet 7 IV most az V most az én lelkemnek 8 IV Enyhiczed olczad engeduen lelkemnek V Enyhited kénját ként vallott testemnek 9 IV bancziam V Hogy meg ne bántsam nevét az Istennek 11 IV Böntetlen feiem V Büntelen fejem hogy ily nagy ként láta 12 IV eszt gondolhatna V Nincsen én felöllem ki ezt gondolhassa 14 IV Giermek-ségemnek V Gyermeiségemben

- 20 7. *Az en szüemnek banattiat iol latod,
Nagi kin uallasat en testomnek szanod,
Meltatlansagat kinomnak boszszullod.*
8. *Kiczinsigemtól mind ez ideiglen
Istenem voltal mind mai napiglan,
Mostis nem hacz el niomorusagimban.*
- 25 9. *Artatlan testem, en tizta eletem,
Martiromsagért halalt köl szenyuednem,
Szenyuedgy bekeuel mindent, oh en lölköm.*
10. *Toluai, parazna es gylkossagomert
Kin vallot testem nem szenyuecz lopassért,
30 Auagy Istennek megh karomlasaért.*
11. *Oh munkalkodo en edes kezeim,
Veresek vadtok az vertöl vyaim,
Kit ratok kennek szenyuedték tagaim.*
12. *Soha, vr Isten, senkinek eletet
35 Nem szomiuhoztam ki ontani veret,
Nem iregylettem ez vilagban eltet.*
13. *Inkab en hiűen Istennek szolgaltam,
Özüegiet, aruat megh nem niomorgattam,
Szolga tarsimual eggiessigben laktam.*
- 40 14. *Gondgiokat inkab mindenben föl vöttem,
Hatalmasoktól giakran megh mentettem,
Mint edes attiok, bayokat föl vöttem.*
15. *Hirtelensegel immar mire iutek,
45 Halalra feiem mikepen itelek,
Öltözetömet hofi uerben keuernek.*

19—21 I [Hiányzik.] III [Lásd a főszövegben.] 19 III Es [!] en IV Az en szüemnek nagy banattiat latod V Az én 20 IV Kin uallasomat kerestemet latod V Kinvállásomat keresztmen tudod, 21 IV kinomat V kénomnak boszuljad 22 IV ez oraiglan V Kicsinségemtől fogván ez óraiglan 23 I mind ez mai IV—V uotal uelem dolgaimban 24 IV niomorusagomban V az én kénaimban 25 IV, V feiem és 26 III—V Martiromságot 27 III Uigagi eruendez ne röttögi en szüem IV, V Vigagy eöruendez ne rettegi en lelkem 28 V vagy 29 IV szenued 30 IV Vagi az V Sem az 31 V edes Istenem! 32 I Erössek III Eüressek IV Ueresek V Üressek voltak 33 IV kenuen szenuednek V Kin rátok kenván 34 IV en senki 36 V Nem irigylettem világon életét 37 III szolgaltam Istennek IV—V Inkab mindennek en hiuen 38 IV sem V soha nem rontottam; 39 III—IV Polgar tarsim-mal V Mint edes atyjok, bajokat forgattam. 40 III mindenkor IV Gongiok vgiöket nekiek uiseltam V Gonddal ügyeket nékiek viseltem, 41 V Hatalmasságtól mikor 43—45 I [Hiányzik.] III [Lásd a főszövegben.] 43 III iutak, [!] IV—V ime 45 IV keuernek V keverték

16. Szentsíges Isten, hogy ha így engedted,
Fegyer elire testemet rendölted,
Hohér kezében feiem éreztötted,
- 50 17. *Igen könyörgök, mint jó teremtmének,*
Gond viselőie legy nemzetsegimnek,
Viszeld gondoljokot az én gíermekimnek.
18. Rementelenek én edes magzatim,
Özüegy anniokál niauualias aruaim,
Read hagiattak az én maradékim.
- 55 19. Adgiad, vr Isten, az te szent lölködet,
Mely erőssicze kín ellen testemöt,
Es te kezédben adhassam lölkömet.
20. Hamar, vr Isten, síes el iönnie,
Mert az én testem szörniún kezdet égni,
60 Mert semmi testem nem kezd maid ép lenni.
21. *Artalmas tagomnak langozo tüze,*
Beszegh izoniú rettenetesége,
Maidán megh emest uasnak nagi hesege.
- 65 22. Lehetetlen már ez földön életem,
Oly röttenetes, vram, gíötredísem,
Oh szent angialok, szanniatok megh engem.
23. Artatlan testem, bezzeg mely nagy kínra
Szűlt volt én anniam ez arniek vilagra,
Hogy nem holtam megh mindgiart az oraban.
- 70 24. Lölköm Istenben mostan csak niugodnek,
Hohír kezétöl mostan nem kízatnek,
Szakallom, haíam így nem szagattatnek.

46 III szentsegős <vr> isten IV—V uegeszted 47 III feiem <eresztötted> engedted IV feiem eresztetted V fejemet 48 IV kezere V testem 49 I Alazatosan köniörgök teneked III Alazatosan köniörgök most neköd IV mint teremtmének V [Lásd a főszövegben.] 51 III arua IV Ved fel vgicket arua V Vedd fel gondoljokát árva 53 III én szegeni IV Remenysegtelen V én edes árváim, 54 I Read hagiatanak III Reiad hagiattak IV Read hagiattak V Réa maradtok 56 IV Megh erőssicze 57 III—IV Tízten kezédben V Adhassam tisztán kezédben 59 III kezdöt szörnién IV kezdet szörnién V igen kezd égnie, 60 IV Semmi testem- ben V Semmi tagom is nem kezd épülnie 61—63 I, III [Hiányzik.] IV [Lásd a főszövegben.] 61 V Ártalmas zsoldja, langadozó tüze 63 V Mert majd megemészt tüznek sebessége 65 IV Mely rettenetes V Mely rettenetes az gyötrelmem! 67 IV feiem beszegh nagy 68 III Szeült edes aniam 70 IV mostan niugodnek V majd elnyugoszik 71 IV testem V Hóhértól testem majd megkénoztatik, 72 V hajom majd megszagattatik.

25. Rothado testem, soha en nem hittem,
 Hogy erre iusson dolgom, kinos testem,
 75 Szenyuegy bekeuel mindent, oh en lölköm.
26. Az en giötrelmem legien te előtted,
 Kegies vr Isten, bünömet ne nezed,
 Melliel naponkint megh bantottam kedued.
27. Vege leszen mar maidan eletömnek,
 80 Feiemet haitom hohir fegyuerenek,
 Maid vege szakad en sok giötrelmimnek.
28. Jeles baratim es polgar tarsaim,
 Esküt *biraim*, szerelmes rokonim,
 Az nagy Istennek ayanlak, szolgálaim.
29. Tudatlansagbul hogy ha mit vetettem,
 85 Megh boczassatok, kinek mit vetettem,
 Mert iol lattiatok, halalom *előttem*.
30. *El hadlak* immar, en edes magzatim,
 90 *El hadlak* immar, en edes gyermekim,
 Nem vihetlek el, en edes aruaim.
31. *Tegedet kedues* en io szolgalmat,
 Edes szerelmes hitües agiassomat
 Nagy *özuegisegre* hadlak szep tarssomat.
32. Vegh buczut veszek en edes hazamtol,
 95 Mar ez vilagnak az ö satoratol,
 Vegh buczut veszek bünnek hailekatol.
33. Eleiben mar az nagy vr Istennek
 Megiök, köniörgek neki erőttetek,
 Aruassagtokban hogy *legien ueletek*.

73 V test! noha én nem 74 III, V dolgod kenös 76 IV legien előtted 77 IV Kedues V büneim 78 III bantottalak teged IV megh bantlak tegedet V neved 79 I miadan II Veghe lessz immar V már az én 81 II szakad sok giötrödesimnek] III] szakad sok giötrödesömmnek V Vége szakad már sok gyötrödésémnek. 82 I, V Edes baratim II—IV Jeles baratim 83 I—II, V baratim III—IV biraim 87 I eletem II—IV előttem 88 I It hadlak II—III El hadlak IV—V Elhadlak; gyermekim 89 II—III It hadlak; egyeim IV aruaim V És titeket is én édes hütésim, 90 IV magzatim V én el 91 I Teged keduessen II—III Tegedet kedues IV Tijs kedues es en kedues [!] io szolgálaim V Tégedet kedves édes hütésemet, 92 V Édes ágyasam hütés szerelmemet : 93 I Nagy es vepsigre [!] II—IV Nagi özuegisegre V Nagy özvegységre hadlak benneteket 95 IV Mar en ki megiek uilagh satorabol V Immár kimégyek világ sátorából 96 IV Maid V Majd bucsut vészek e világ házából. 97 II—III maid IV maid az vr V az Istenemnek 98 IV köniörgök erettetek V ő néki értetek 99 I veletök legien II, V legien ueletek III legiön uetelök IV Hogi legien ueletek aruassagtokban.

- 100 34. Nagy kiüansaggal hogy ha az lehetne,
Veletek mennek Isten eleiben,
 Meg söm hadnalak az arua kenierre.
35. Te penigh körniül it allo sokasagh,
 105 *Megh* boczassatok, nemes es *parasztsagh*,
 Mert minden nepnek vagiok iszoniusagh.
36. Vr Jesus Christus, az te szent kezedben
 Lölköm ayanlom, ved hozad kezedben,
 Mert *mar hohernak* fegyuere kezeben.
37. Kegielmez nekem az te szent fiadert,
 110 *Piros uerednek* elki foliassaért,
 Ha neked teczik, aly boszut veremért.
38. *Kin uallo testem, möni be mar az földben,*
Lelköm peniglen Abroham kebleben,
Hogi ne reszesülly többbe az uetkökben.
- 115 39. Az maradekat ti az en testemnek,
 Az kit az *tüzek* megh nem enieshetnek,
Temesetök el, hogi el ne uezszzenek.
40. Sok köniörgessel ti Istent kerietek,
 Diczeretekel Istent diczerietek,
 120 *Hogy* illyen kinra, mint en, ne iuszatok.
41. Saros var megienek Vy faluiaban,
 Az *kinzo* hazban, plenger alat kinban,
Ekkeppen sira nagy kin vallassaban.
- 125 42. Ezer öt szazban es kilenczuen ötben,
 Szent Mihaly hauanak vtolso hetiben,
 Szebeni polgar, neue vers feiekkben.

100 III uai ha IV ha lehetne 101 I Hogy veletek megiek II—V Veletek mennek 103 III Ti IV Ti penigh keörniül allo V szörnnyü, itt valo 104 I polgarsagh II—V parasztsagh 105 II—IV mindeneknek V mindeneknél vagyon 106 II—III az te kezeidben IV Oh Jesus V Ó Jézus Krisztus már te 107 II—III ued hozad keduedben IV keduedből V hatalmas kezedben 108 I Mert az fokhaznak II—V Mert mar hohernak 109 II—III, V Kegielmes nekem legi te szent neucdert 110 I Logy piros vernek II Piros uerömnek III, V Piros verödnek IV Piros uerednek el ki ontasaert 111 II—III Ha lehet ne ally boszut en uerömert IV Ha lehetsages V tettik; ezekért 112—114 I [Hiányzik.] III [Lásd a főszövegben.] 112 IV Kin vallot V Ként vallott testem már menj bé 113 IV kebleben 114 IV—V az vetekben 115 V Az maradékit már 116 I te czik [!] III teüzek; emeztenek V Temessétek el, hogy el ne vesszenek [!] 117 I Temetessekel [!] szepen be tegietek III [Lásd a fő- szövegben.] V Melyek a tüztől meg nem emészthet, nek. [!] 118 III, V az Istent 119 III eütet tisztöllietök, V ötet 120 V eszetek 121 III nagi vy faluiaban, V Szaros vármegye és Ujfaluban 122 I kinczös hazban III kinzo hazban V Az fellengér állott a kenző házban 123 I Ekken III Ez kepen ira eü V Az képpen 124 V kilenczvennyolczban 125 III honak legh elso V legelső napjában 126 V A szebeni Polgár — neve irásában.

HISTORIA

melyben az Felséges Bathori Sigmondnac Erdélyi Feiedelemnac 1595 Esztendőben való viselt hadai irattattanac megh. Az Kenyérmezőidia dalomról való Eneknek notayára, Báthori Istuán és Kinisi Pál mikoron Alibéket 60000 magáual meg vertéc. Ad Notam. Iò Magyar Orszagnac múlt állapattyaról.

(Ir - gal - mazz UR IS TEN im - má - ron én - né kem)
Em - le - kö - zem mos - tan mi tör - tent dol - gá ról,
Az Er - dély or - szag - nac múlt ál - la - pat - tyá ról,
Bat - ho - ri Sig - mond nac nagy jám - bor - sa gá ról,
Ha - za iá - hoz va lo hű szol - ga - lat - tyá ról

- 1 1. Emleközem mostan mi történt dolgáról,
Az Erdély orszagnac múlt állapattyaról,
Bathori Sigmondnac nagy jámborságáról,
Hazaiához valo hű szolgallattyaról.
- 5 2. Mikoron irnánac ennyi Esztendőben,
Az ezer öt százban, és kilentzuen ötben,
Io Bathori Sigmond ackor az üdőben,
Király vala immár az Erdély földében.
- 10 3. Gyakron gondolkodic Király ö magában,
Mint öregbithesse népét Országában,
Es vissza hozhassa mègh birodalmában,
Kic volnánac régen Pogán fokságában.
- 15 4. Azért nem mulata seregét indita,
Végh Temesuár felé az Töröc országra,
Kiknec eleiben Barbély Görgyvet ada,
Miként czelekedgyéc ötet meg tanita.

- 20 5. O mely czudálatos az iò Isten dolga,
Hól mit czeleköszik Ember nem tudhattya,
Barbély Görögy az Királyt hüséggel szolgállya,
Hazáyánac akar lenni ö gyámola.
6. Ez vdöben szamos az iò tanác vala,
Ki Feyedelméhez iò akaro vólna,
Nagyob része mind az Törökhöz von vala,
És ellenségénc töb jót akar vala.
7. Igen serény vala Barbély Görögy dolgában,
Mert nincz része néki az képmutatásban,
Két Bástyáyát Töröknecc nagy hamarságban,
Haita az Királynac ö birodalmában.
- 30 8. Bokcza ennec neue, Varsutz másodiknac,
Törököc peniglen kic ebben valánac,
Vitéz Barbély Görögytöl mind le vágatánac,
Iò Káránsebesbe vissza fordulánac.
- 35 9. Vala az Királynac szép népe Iofünél,
Kic Erdélt öriznéc hiuen az végeknél,
Kiket az iò Király hiua sietséggel,
Gyula Feyérvárba iönénc onnét el.
- 40 10. Mihellyen Törököc ez dolgot meg értéc,
Hogy az vitézeket vissza tēritettéc,
Erdélynecc határát hogy már nem öriznéc,
Io keduel aszt hallác és igen örüléc.
- 45 11. Törököc mindnyáyan kic végekben vadnac,
Lippában, Gyulában, Czanádban lakoznac,
Ienöben, egyébüt mind à kic valánac,
Mind egy akarattal Erdélyre indulnac.
- 50 12. Tésznecc nagy égetést, dulást, és pusztitást,
Iofüet pusztitác Törököc mingyarást,
És tartományába tésznecc szörnyü rablást,
Szenuedic szegényec ez kegyetlen romlást.
- 55 13. Ez dolgot az Király mihellyen megh értéc,
Az ö szép seregét megh vissza tēritéc,
Szép erőuel esmégh uyonnan érteté,
És Tót Váradgyanac romlására küldéc.
14. Semmit ne késsenecc Király paranczollya,
Várost el puszticzac és rabollyác hagyà,
Mert kegyetlenséggel valamit árthatna,
Raita töt boszszuyát nyiluán megh állaná.

20 Hazáyánac [!]

- 60 15. Ezek érkezéne, az Várost meg szállác,
Szinten Napkeletkor ostromnac indulnac,
Kastélyát rontatác, Városát pusztitác,
Benne Törököket mind egigh le vágác.
16. Némellyec közzülec Várból ki ugránac,
Nyakra före fokról le boczátkozánac,
Marost által vsznac meg szabadulnánac,
De az vitézektől meg fogattatánac.
- 65 17. Ez után vitézec mind vissza téréne,
Vitéz Barbély Görgyhöz Sebesbe gyüléne,
Kickel öszue nagy szép sereget szerzéne,
Fadsat rontasara onnat eredéne.
- 70 18. Érkezéc, az Várat mingyarást meg szállá,
Törököc peniglen kic valánac Várba,
Nem tudgyác meggyenec vannac szorulásba,
Imillyen végezést tönec tanácokba :
- 75 19. Várból köüeteket legh ottan küldéne,
Vitéz Barbély Görgyhöz, kic igyen beszélne,
Ha kegyelmes lenne vitéz ő nékiec,
És hadnâ szabadon Várból ki mennie ;
- 80 20. Az Várat meg adnác, népét sem vesztené,
Mind egyigh haláltól öket meg menthetné,
Váratís könnyebben kezéhez vehetné,
Az vitéz Barbély Görgy hogy ez dolgot érté.
21. Vitéz ő magában eszt ionac itilé,
Szabad menetelit Töröknecc igiré,
Mindennel rakodni Törököt engedé,
Szép öltözeteckel Várból ki ereszté.
- 85 22. Haidúc, az vitézec, hogy ez dolgot értéc,
El menni Törököt czak könnyen, irilléc,
Hogy öket le vágnác aszt iobnac intézéc,
Fegyuertől marhától és hogy meg fosztatnéc.
- 90 23. Rút dolognac penig Barbely Görgy itilé,
Hogy töt fogadasát Töröknecc meg szegné,
Törököt Haiduktól hogy ő meg menthetné,
Külsö kerítésben Kastélnac rekeszté.
- 95 24. Szándéka másod nap hogy el kisirtesse,
És igy az Haiduktól öket meg menthesse,
Azomban külömb hir Barbély Görgyhez iöue,
Szántalan soc Töröc Fadsat alá iöne.

- 140 35. It az Magyaroknak szüvec bátorodéc,
Szép diczireteckel az Istent dicziréc,
Seregeket innét Lippára rendeléc,
Vagyon szándokokban Lippátis meg vennéc.
36. Eszt haluán Törökóc Eperiest kie laknac,
Meg gondoluán dolgát az Fadsatiaknac,
Az Várost meg gyutác Várból ki futánac,
Ki houa láthata, széllel el oszlánac.
- 145 37. Sólymosi Törökis már önnön magában,
El végeszte vala ne maradna Várban,
Azért készülénec esénc futóban,
Ezenképpen Várat hagyác csak pusztában.
- 150 38. Ez után vitézec Lippára iutánac,
Az Vár ellenében tábort iáratánac,
Lippában Törökóc bodulásban vadnac,
Meg maradásokról igyen tanácskoznac :
- 155 39. Mind egy ackarattal leuelet iránac,
Egy embertől küldéc az Gyulaiaknac,
Meg segillenényéc aszt igen kiuannác,
Ha külömben lenne az Várat meg adnác.
- 160 40. Ninczen ugimond Békünc, nem tugiuc mit tegiünc,
Vitéz Törököktől mind meg menekettünc,
Az Vár tartassára ninczen elégségünc,
Azért ne hadgyatoc legyetec mellettünc.
41. Amazoc felelenc : töllek nem lehetne,
Mert sokan közzüllec fekennénec sebbe,
Békekis nem volna vadnac vesződésbe,
Ne biznánac azért ö segítségkebe.
- 165 42. Ez leuél hordozo Magyar kézben eséc,
Barbély Görgynec ottan eleiben viuéc,
Mi volna leuélben tölle ertekezéc,
Másod nap egy vitéz Várban be küldetéc.
- 170 43. Az Várat meg adnác, magoc ne vesznénec,
Aszt nem czelekednéc, azok felelénec,
Mert Fadsatiaknac példáyoc előttec,
Ollyan szerenczétől ök igen félnénec.
- 175 44. Eszt haluán az vitéz, Törököknecc monda :
Fadsatiac magoc attac okot arra,
Hogy le vágatnánac egy lábigh az Várba,
Attól ne félnénec Törökóc Lippába.

- 180 45. Követ ez beszéddel keveset használta,
Török nem bizhatic semmit Magyarokra,
Inkáb mind egy lábbig meg halnának Várba,
Ilyen választ vitéz Törököktől hozta.
46. Eszt haluán Barbély Görgy semminec nem tartta,
Török izenetit de inkább czudála,
Másod nap Algyuit Várnac igazgatà,
Eröuel az Várat meg venni akarya.
- 185 47. De keveset vitéz ackoron ártbata,
Az deréc ostromot más napra halaszta,
Törökökis hát meg rettentec Lippába,
Imillyen végezést töneç tanácokba.
- 190 48. Ieles Törököket Várból boczatánac,
Vitéz Barbély Görgyhöz, kic igyen szólánac,
Ha szabadon menni Várból öket hadnác,
Ökis Magyaroknac az Várat meg adnác.
- 195 49. Ilyen köuetségre az vitéz meg haila,
Törököket Várból szabadon boczát,
Negyuen négy esztendő után azért Lippa,
Isten kegyelméből Magyar kézhez juta.
- 200 50. Törököc eszt haluán kic vadnac Czanádban,
Nagylakban, Fellakban, és Világos várban,
Aradiban, Siriban és Pankotában,
Meg nem maradánac eséneç futóban.
51. Mikoron mind ezek Alfölden volnánac,
Hallà hirét Király az Szinán Bassánac,
Hogy által köttetné vizét az Dunánac,
Iöne romlására Hauasel Országnac.
- 205 52. Szándéka Bassánac, hogy Vaidát meg fogya,
Véle valo népet Királynac le vághya,
És birodalmában az Orszagot haycza,
Királyhoz nem régen ki az elöt hayla.
- 210 53. Szorgalmatos gongya erre az Vaidánac,
Kezeben ne esséc nepéuel Bassánac,
Batorságos helyet keresé hadánac,
Hól meg merné várni népét az Szinánnac.
- 215 54. Vagyon egy hely nem meszsze Duna vizétöl,
Szép fiatal erdő sáros seppedéktöl,
Eres, ingoányos, à forrás vizéktöl,
E mellé szálla meg innét Erdély felöl.

- 220 55. Ez igen utatlan à nagy sűröségtől,
Nemis kelhetic el híd nélkül erektől,
Egy szoros út vagyon à soc selymékektől,
E mellet szállot meg Töröc túl más felől.
56. Két felől az Tábor magas helyen vala,
Az Erdő peniglen fenék helyen vala,
Ezenképpen egymást iól láthattyc vala,
És egymás ereyet szemlelhetic vala.
- 225 57. Ezen által jöni Törökneec kel vala,
Semmiképpen el nem kerülheti vala,
De utakat Vaida széllal meg állatta,
Ne esnéc ő raita Töröc czalárdsága.
- 230 58. Eszt felette igen az Bassa czudállya,
Hol vólna Vaidánac annyi bátorsága,
Hogy keués népéuel ellene szállana,
A Czászár hadánac, ki szántalan volna.
- 235 59. Ieles Törököket it az Szinán Bassa,
Vagy tizenkét ezért melléye választa,
Az Szerencze Zászlót előttec boczáta,
Ékes seregéuel indul Magyarokra.
- 240 60. Népe keués vala az Mihály Vaidánac,
Mindis hat Ezeren csak aligh valánac,
De az Wr Istenben erőssen bizánac,
Mert az diadalom nálla vagyon tudgyác.
61. Azért bátor szüéuel Vaida fel készüle,
Hatalmas Szinánnac eleiben méne,
Magyarokat inté réghi vitézségre,
Maradna meg hirec it emlekezetre.
- 245 62. Legyetec vitézec, engem köüesetec,
En feyemet elé viszem tü veletec,
Keuély ellenségtől soha ne féllyetec,
Az mit csak en töllem láttac aszt tegyetec.
- 250 63. Doboc és Trombitác zengeni kezdéneec,
Vitézec minnyáyan fegyuerre keléneec,
Rettenetes hartzot egymással kezdéneec,
Ezenközben földén soc testec heuerneec.
- 255 64. Az két fél ellenség egyaránt forgódic,
Végre Magyaroktól Töröc meg tolylatic,
Mind à nagy táborig keményen vágatic,
Az szoros utakon erdön által eytic.

- 260 65. Amazok, megh vissza Magyarokat vághyác,
Viszontag, Magyaroc Töröket meg tolyyác,
Règtöl fogua estig egy mást igen vágác,
Végre az szerencze fordul Magyaroknac.
66. Egy sereg gyalogya hát Mihály Vaidánac,
Segitségül iöue meg fárat hadánac,
Kickel öszue erős viadalt tartánac,
De Törököc végre mind hátat adánac.
- 265 67. Futásban Törököt kegyetlenül vághyác,
Soc fő Törököket földre le hullatnac,
Algyukat, Zászlókat Magyaroknac hadnac,
Az Szerencze Zászlo it juta Magyarnac.
- 270 68. Ez Zászlo peniglen, tiszta szép zöld vala,
A nagy Prophetáé Mahometé vala,
Kit Ierusalemben Czászár tartat vala,
Törököc ez Zászlót, szentnec, tartyác vala.
- 275 69. Ez mindenkor iò jel ö nékiec vala,
Valamikor hadban ot hordozzác vala,
Ackor ellenségén eröt vesz nec vala,
De szerencze néki mostan nem szolgálá.
- 280 70. Söt mégh az Bassátis olly helyre szoritác,
Hogy egy keskeny hídról à sarba taszitác,
Törököc csak aligh onnat ki ragadác,
Sárosan táborban ötet ugy iktatác.
71. Magyarok peniglen szép nyereségeckel,
Teré nec táborban, vadnac nagy örömmel,
Mind Iesust kiáltnac Wrac vitézeckel,
Nagy hálákat adnac szép diczireteckel.
- 285 72. Bassa ö magában eszt nem szenedheti,
Akar houa nézzen, de igen szégvelyi,
Czászár elöt ezért fogh meg gyaláztatni,
Akarya magárol ez dolgot le rázni.
- 290 73. Ezokáért, deréc taborát indita,
Hogy valohol Vaidát népéuel kaphatna,
Raita töt bószszuyát nyiluán meg állana,
Országát peniglen rablani akarna.
- 295 74. Vaida keués voltát népé nec jól érté,
A vakmerőséget nem jonac itilé,
Ellenség ereyét semminec nem vélé,
Hauas alá szállà ide Erdély felé.

- 390 75. Ez dolgot tuttára az Királynac adà,
Mely nagy veszedelem Országában volna,
Ha ideyén azért erre nem gondolna,
Király birodalma nagy veszélyben jútna.
76. Erre az jò Király fò gondot visele,
Véletlen veszedelem meg ne kerülne,
Azért Székelyeknek paranczol leuélbe,
Mindnyáyan gyülyenec Bartza mezeyére.
- 305 77. Király ö magais uduari népéuel,
Szálla meg táborban Szász Sebeshez közel,
Hogy az Vármegyekből inkább kelnének fel,
Iönenec táborban nagyob sietséggel.
- 310 78. Innét el indula Bartza mezeyére,
Sokat várakozéc it hogy erő jöne,
Szép hadackal iönc minden felöl ide,
Temérdeki soc nép röuid vdön gyüle.
- 315 79. Ezenközben Király az ö seregének,
Egy részét el küldé elöl vitézeknek,
Hauasel földében hogy el sietnének,
Minden késégeckel által költeznének.
- 320 80. Ö magais után mingyarást indulna,
Az Német segítség mihelyen el jútna,
Addigh vesztegségben lennének táborba,
Ne kezgyenec semmit ö táuol voltába.
81. Molduába ira az Istuán Vaidánac,
Népéuel készülne szép tartományánac,
Melléye sietne az Mihály Vaidánac,
Holot ö magátis röuid vdön látnác.
- 325 82. Eszt haluán az Vaida, semmit nem mulata,
Tatártól féltében Erdély felé tarta,
Hogy Király népéuel igy öszue júthatna,
Nagyob bátorsággal és egyyüt iárlhatna.
- 330 83. Már nem meszsze Vaida az határtól vala,
Vtát à Lengyelec megh állottác vala,
Kickel erős hartzot inditottac vala,
Király seregében Tercz Várahoz júta.
84. Zamo.....

SZŐLŐSI ISTVÁN

RÖVID HISTORIA

melyben meg iratik Szenan bassanak, Török császár ereiével, Havasalföldénck, és Erdély Országának pusztítására való ki jövele, 1595 esztendőben. És Istennek segítsége által, annak az sok pogánsagnak, az Magyarok által, meg veretése és szégyen vallása. Annak felette, ugyan akkor, Borbély György Kapitánságában, Lyppa Várával egyetemben, Tizen-nyoltz váraknak, és Kastélyoknak az Törököktől való meg vétele.

Ad Notam: Trojanae Historiae, etc.

EPIGRAMMA AD S. PRINCIPEM

Pando Daciae princeps Sigemunde phalangis,
Arma, quibus Turcae turpia castra teris,
Majores majora canant, mihi sufficit, ut te
Virtutesque tuas corde calente canam.

ARGUMENTUM CUM DEDICATIONE CONJUNCTUM

Pulchra Sigismundi Stephanus Szölösus, alto
Bathorei ingenio Principis acta canit,
Turcica castra velut celeri prostrantur in ense
Hunnotum, et patriae multiplicantur opes.
Haec tibi vir praestans Hariorum ex stirpe create
Historiae Scriptor, cordis amore dedit.

AUTHORIS DEDICATORIA

Ad pium honestissimum prudentemque Virum D. Michaelem Hari
Benevolum puro corde colendum.

H	Elikonnak miként olly szép ękességé	N
	Böles Musak örülnek kegyes eghü helyén	
A	z én elmémnek igy kicsinded munkáj	A
	Repes s vidul lévén nevednek ajánlva	
R	égi s-jelen valo jótéteményidne	K
	Látván hasznát vigad kedves vezérének	
I	gy az hü sziveknek meg nyilatkozás	A
	Igyekből tetzik meg egyenes állása	
M	inapi irásom tölled el titkoln	I
	Nem akartam, söt ma ki nyilatkoztatni	
I	eles lött harczoknak meg olvasasáb	A

H	Ha kik gyönyörködnek régi Chronikákba	N
	iszem hogy ujjaknak nyilván értésébe	
A	Serénybek mely hadak lesznek idejekben	L
	dtam azért néked igaz szeretetbő	
L	Kit Magyar ighiben szedtem Deák nyelvből	I
	egyen Verseimnek nálad böcsület	
I	Ha senkitől nincs-is semmi tekinteti	A
	ótt tudom hogy az szol ki tekint magár	
	Ki csak fel néz gondgya nincs társa jóvára.	

ELSŐ RESZ

(Min - den - ko ron ál - dom az én U ra mat)
 Az Ma - gya - rok ha - da i ról ér tet tem .

Ki - ket ré - gi His to ri ák ban lel tem

De az mellyet ü döm - mel - is meg ér tem .

Ez kis i rá som - ban bé hely hez tet tem .

1. Az Magyarok Hadairól értettem,
 Kiket régi Historiákban leltem,
 De az mellyet üdömmel-is meg értem,
 Ez kis írásomban bé helyeztettem.
5. Ezt nem illik senkinek meg utálni,
 Nem sok dolog könnyü által olvasni,
 Maradékink itt megh tudgyák tanolni,
 Mint kell Hazánk határit óltalmazni.
10. Szóllok az Magyarok Vitézségéről,
 Báthori Sigmondnak emberiségéről,
 Egy-néhány Váraknak meg nyereséről,
 Benne lévő Törökök veszéséről.

- 15 4. Midőn azért az Feiedelemségben,
Báthori Sigmond ült Attya székiiben,
Keservesen gondolkodik szívében,
Magyar Várak hogy vadnak pogán kézben.
- 20 5. Az nagy ellenséghez vagyon haraggal,
Hazáiához pedig io akarattal,
Tanátskozik némelly ieles Vrakkal,
Kiknek ottan beszéle ilyen szókkal :
6. Vitéz Vrak vagyóné hirtetekkel,
Hogy szép hazánk mayd el borul Törökkel?
Az Pogán osztozik nemes földünkel,
Ha az Isten ránk nem néz kegyelemmel.
- 25 7. Semmit nem fog sok ado fizetésünk,
Alnoksagot gyakran forral ellenünk,
Oknélkül-is fel bontya békeségünk,
Illik azért hogy résen legyen fülünk.
- 30 8. Töröknek ellenünk fel lobbant szive,
Romlásunkra szablyával marka tele,
Hogy házunk népeit el vigye kötve,
Mig az léssen meg tóriék addig körme.
- 35 9. Határinkon erőszakkal koborlott,
Török lakia Lyppát, Gyulát, Csenádot, [!]
El foglalta Tótt Váradgyát s-Facsatot,
Sok erős Várakot töllünk el csatlott.
- 40 10. Vérrel keresték volt réghi öseink,
Vérrel oltalmazták nemes eleink,
Serkennyünk fel mijs édes Vitézink,
Török vérrel meg ázzék raytunk az ing.
11. Némely Vrak mihelyen ezt meg hallák,
Elméieket Török ellen fordíták,
Báthori Sigmondot szépen meg áldák,
S-hadak fel költészt ö reá bizák.
- 45 12. Az Feiedelemnek lön ott nagy gondgya,
Székelységnek szép levelet irata,
Vár-megyéket készülettal hivata,
Gazdag Söldot ez mellet kiáltata.
- 50 13. Az Vitézek bátorsaggal készülnek,
Sok helyeken uy Zászlokat ki tésznek,
Dobot ütnek Trombitákat zengetnek,
Puskát, Szablyát, port, golyobist szereznek.

14. Borbély Györgynek Vrunk levelet küldé,
Postának parancsol hogy menten menne,
Semmi helyen késedelmet ne tenne,
Az levélnek ez vala az értelme.
15. Te Vitéz Borbély György erőssen készüly,
Hadnagyinkal io készülettel fel üly,
Hazánk óltalmaíért sics iötön iöy,
Egy hét alat Charánsebeshez kerüly.
- 60
16. Mert az török szép hazánkat ásittya,
Ha Isten ránk ereszti el foglallya,
Vitézkedgyünk az dolog azt kívánnya,
S-az nagy Isten Nemzetünket meg szánnya.
- 65
17. Hadunk megyen Charánsebes földében,
De nincs derék vezér ö eleikben,
Generalis légy ott az seregekben,
Vitézkedgyél Isten veled ügyedben.
- 70
18. Ez levelet mihelt meg olvastatá,
Készületit más naprá sem halasztá,
Iól tartot lovait meg patkoltatá,
Dobot üttet trombitákat futata.
- 75
19. Hamarsaggal szép sereggel indula,
Charánsebes feļ az utat tudta,
Hiven megyen mint Vra parancsolta,
Nem nyomia meg szállásan az virratta.
- 80
20. Hatod napra Charansebeshez iuta,
Vitéz Hadnagyokkal tanácsot tarta,
Szép módgyával az Hadakot inditá,
Török birodalom felé mozditá.
- 85
21. Boczkát és Varsoczt mikor el erék,
Igen hamar az Magyarok meg vévék,
Benne valo népet szörnyen megh tépék,
Kiknek az feieket gyorsan el szedék.
- 90
22. Hírré adák Kémek Ieneijeknek,
Lyppa Czenád, Gyulai Törököknek,
Feiérvárrá hogy Székelyek iöttenek,
Török ellen sok kopiát szettenek.
- 90
23. Vrunk-is hadait meg mustráltatá,
Nemességet Székelyekkel bocsátá,
Török birodalmat dullyák meg hagyá,
Tótt Váradgyát előben meg szállatá.

24. Az Törökök fogának meg rémulni,
Egymás között kezdének így suttogni:
Bathori Sigmondnak szárnya fog lenni,
Hogy ily váratlanul ránk tuda iöni.
25. Ez alatt kimillés nincs az dulásban,
Mindenképpen ártnak az prędállásban,
Ki ki serény bátor forgolodásban,
100 Törökökön kemény boszszu állásban.
26. Az Vitézek erössen serénykednek,
Város alá éjfel mihelt érkeznek,
Az ostromhoz mindent el készitenek,
Mellyet reggel vitéz módon meg vesznek.
- 105 27. Eölik vágiák kiket benne találnak,
Vgy mint két száz io Törökök valának,
Haton bennnek Marosban le ugrának,
Azok-is hamar meg fogattatának.
28. Város vétel után el indulának,
110 Borbély Györgyhöz nem sokára iutának,
Ki kezében már két Kastellyok vadnak,
Faczyat rontására inset vágyódnak.
29. Váratlan mikor oda iuttak vala,
115 Török rémulván két fele kap vala,
Segitseget honnan várion nem vala,
Azert békességet kívánnak vala.
30. Nem sok idő mulva ki izenének,
Borbély Györgyhöz Követeket küldének,
Hütre Facsat várából ki mennének,
120 Vtban ha békével eresztetnének.
31. Azert fegyver s' ruha már raytok vala,
Hüthöz bizván io reménségek vala,
Várat Magyaroknak meg adták vala,
Török hadnak fele ki-is ment vala.
- 125 32. Holtával hadgya Farkas az hús ételt,
Nem türheték Hayduk az pręda tételt,
Törököknek uttyokban vetének czyelt,
Kardal kiknek halomban szerzének helt.
- 130 33. Borbély György ezt oly igen bánnya vala,
Az Hüť szegés nálla rut dolog vala,
Kerittés közzé többbit küldte vala,
Más nap segítséggel bocsátta vala.

- 135 34. Ezenközben Tömösvári Basanak,
Lyppa Gyula Csenád Ieneij hadnak,
Nagy hire iuta mely Faczatiaknak,
Io remenség lön maradék foglyoknak.
- 140 35. Magokban ezen oly igen örvendnek,
Ben valo Magyaroktól már nem félnek,
Itélvén hogy győzedelmesek lesznek,
Biztatásokkal egymás közt végeznek.
36. Alnoksaggal puska port el ásanak,
Vár ostromán mellyet fel-is gyutának,
Ez dologgal csak keveset ártának,
Noha Magyarokban le-is vágának.
- 145 37. Magyarok ezt felette igen bánák,
Törököket mind egyyigh le konczolák,
Ez dologért ötett iszonyán vágák,
Hüt szegésnek mëlto iutalmát adák.
- 150 38. Ez alatt iut egy Posta hamarsaggal,
Tömösváriakat mondgya nagy haddal,
Borbély György ezt halván készül sok kardal,
Törökökkel szemben szál vitéz móddal.
- 155 39. Magyarokat biztattya nagy fel szoval,
Ne gondollyunk Vitézek az pogánnal,
Hogy fel ne osztozzék édes hazánkkal,
Kotyavetyét ne hánnyon iovainkal.
- 160 40. Ha most nem harczoltok el vész hazátok,
Rabsagra iut feleségtek s' fiatok,
Ha penig mà vitéz módon forgodtok,
Meg marad feietek s' nemes hazátok.
41. Roppanának mind két fél indulának,
Rettenetesen hogy öszve iutának,
Egy elsöben Törökök harczolának,
De hamar meg unván hátat adának.
- 165 42. Az Vitézek utánnok rohanának,
Holt Török testel halmot rakának,
Nem kevés Ienei rabot hozának,
Lyppaijakkal kiket el haytának.
- 170 43. Kik közzül Borbély György ha kit akara,
Elevenen meg tarta szolgálatra,
Némellyeket ottan biza Hohérra,
Vitéz Magyaroknak szemek láttára.

- 175 44. Ienöt és Csenádot kik biriák vala,
Ezen harczon le vágattanak vala,
Tömösvári Bassa spiczen marada,
Hogy Magyar kezében nem eset vala.
- 180 45. Ruháia sárban bé fertezet vala,
Szép fegyverét rolla le hánta vala,
Lovát gyorsan meg változtatta vala,
Tömös várban kevesen szalat vala.
46. Az Magyarok ott meg bizakodának,
Győzedelmet látván el indulának,
Lyppa felę mikoron ballagának,
Pusztán hagyva egy Kastélyt találanak.
- 185 47. Eperiesiek meg rémültek vala,
Faczatiak tánczától félnek vala,
Várat nyitva hagyván el futtak vala,
Solymosiak-is ezt mivelték vala.
- 190 48. Kiket kézhez vévén el indulának,
Lyppa ellenében Táborn iarának,
Benne lévő Törökök borzadának,
Gyulaijaknak levelet irának.
- 195 49. Kérünk segítséget adgyatok nékünk,
Kik ez szoross helyre bé rekesztettünk,
Lássatok hozzánk ideién könyörgünk,
Ha nem óltalmaztok Várbol ki szökünk.
- 200 50. Báthori Sigmondnak szörnyü haragia,
Borbely Györginek körül vött sűrü kardgya,
Meg sokasult Lyppaijaknak iaija,
Nincs feiünknek most hova haiolnia.
51. Ezt felelik nincsen előttünk iáronk,
Megh veretett haddal vesze Hadnagyunk,
Sokan ide sebben alig szalattunk,
Fegyver fogni most elegek nem vagyunk.
- 205 52. Söt Magatokra visellyetek gondot
Mert nem látunk segítségtekbe módot,
Ielen létünkhez semmi bizodalmot,
Ne tarcsatok, ilyen válasz adatott.
- 210 53. Levél vivő akada Magyar kézben,
Fogva hozák Borbély György eleiben,
Ki meg érté szükségeket levélben,
Más nap küldé egy Vitézt bé közikben.

- 215 54. Igen inti meg adnák Lyppa várát,
Ezek hányják Facsatiaknak dolgát,
Vitéz menti Magyaroknak haragiát,
Mondgya : ebben Facsatiaknak okát.
- 220 55. Meltok ugymond arra hogy azt szenvedték,
Mert nekünk adot hütöket meg szegték,
Magok vétkeken halálokat lelték,
De tü raytatok tudom az nem esnék.
56. Nem adhatnak Törökök helt ez szónak,
Meg tartjuk az Várat mindnyáian mondnak,
Ez válaszszaal Követet el bocsátanak,
Kitöl mindent Vitézek kün meg tudnak.
- 225 57. Igy szola Borbély György az Vitézeknek,
Nem mü vagyunk oka veszedelmünknek,
Io Vitézek reggel ielen legyetek,
Lássuk Lyppa Várának mitt tehettek.
- 230 58. Más nap azért mind Ostromnak készülnek,
Hertelen egyszer s' mind hágdosni kezdnek,
De kevés kárt akkor ott tehetének,
El halaszták másodsor készülének.
- 235 59. Várbéliek ö magokat gondolák,
Hogy segítségeket iöni nem láták,
Ereieket Vár tartani nem bizák,
Hütre Várat ielentik hogy meg adnák.
- 240 60. Igy ök Borbély Györggyel az frigyet köték,
Az Magyarok esküvését el hivék,
Lyppa várát Borbély Györggynek engedék,
Ki meneteleket békével nyerék.
61. Im mely nagy lön az Istennek kegyelme,
Lyppa vára negyven esztendő telve,
Keresztyéneknek lön viszont kezébe,
Kiért Istent sok szü áldgya örömbe.
- 245 62. Hir lön ebben Vilagos Váriaknak,
Syri s' Aradi Pankotaijaknak,
Solymosi Nagylaki Fellakiaknak,
Ki hova lát Kastélyyokbol ki futnak.

MASODIK RESZ.

- 250 63. Mig ez dolgok ezképpen löttek volna,
Szinán Bassa sok hait kötöt vala,
Szántalan néppel hidon el költ vala,
Dunat hadával meg halatta vala.
- 255 64. Erdélyi sereghez közelget vala,
El végezet akarattya ez vala,
Feiedelem hadat hogy le konczollya,
Mihály Vaydát elevenen meg fogia.
- 260 65. Ez Vayda Vrunkal egyyet ért vala,
Törökökkel meg háborodot vala,
Mert adoval őket nem gyözi vala,
Azért az Törökre kardot vont vala.
- 265 66. Szinán Bassa erre igen haragvék,
Országa romlásara fegyverkezék,
Vayda hada akkor meg-is félemlék,
Mert Törökhöz képest kevesnek látzék.
- 270 67. Vayda azért helyet szerze népének,
Hol bátrabban ellenségtől lennének,
Azért együt szoros helt keresének,
Hova ottan hamar bé-is menének.
- 275 68. Csak nem meszsze ez hely Duna vizétől,
Ki oly erős kívül sűrű veszszoéktól,
Uttya nehéz sebes folyo vizektől,
Kire szoros út vagyon csak egy felöl.
- 280 69. Ehez közel az Magyarok szállanak,
Oly helyeken leseket állatának,
Ellenségtől hogy ne csalattatnának,
Illy sokassag ha ráiok rohannának.
- 285 70. Törököknek iöni ezen kell vala,
Ki az Duna vizén által költ vala,
Erdö másik részin tábort iárt vala,
Immár két had egymáshoz közel vala.
71. Az sok fáktol egymást láthattyák vala,
Mert egy kerek völgyben az erdő vala,
Magoss helyen mind az két Tábor vala,
Sok erősséggel környékezve vala.
- 285 72. Csudálkozik Szinán Magyarok szivén,
Tölle hogy nem félnek kevesen léven,
Magát kevély győzhetetlennek hívén,
Magyarokat penig semminek vélvén.

- 290 73. Vayda látván ezeknek sokassagát,
Népének számszerint mayd kevés voltát,
Mindazáltal várván Isten oltalmát,
Magyarokban is veté bizodalját.
74. Szoross helyekre seregét rendelé,
Hozzá halgatnának erőssen inté,
296 Vitézségekre ott emlekezteté,
Illy szókkal megyen Török Tábor felé :
75. Az ki az tisztességet meg gondollya,
Annak szívét félelem le nem nyomia,
Ha ki penig böcsületit el hadgya,
300 Töröknek leszen az örökös rabia.
76. Iob egy lábíg fegyver közöt el esnünk,
Hogy sem Tengeren tul vasat zörgetnünk,
Ha iol vitok gyözedelmesek leszünk,
Nohát bátorsaggal Bassara mennyünk.
- 305 77. Ez szok közöt Török had közelb iuta,
Kire Vayda hada gyorson mozdula,
Az Vaydával szép Magyar sereg vala,
Szivöket az Isten biztattya vala.
- 310 78. Az Törökök harcznak sokasaggal,
Az Magyarok vitézi bátorsaggal,
Hol egyik hol másik sereg hullással,
Mind az két fél iszonyu vérontással.
- 315 79. Sokszor ezek lesböl ki ütnek vala,
Pogánokat Táborig vágiák vala,
Viszont mikor azok többülnek vala,
Magyarokban nagy sok kárt téznek vala.
- 320 80. Ez viadal mind estig tartot vala,
Szerencse két félnek egyaránt álla,
Végre kevés gyalog nép iutott vala,
Fáradt Magyarokhoz érkezet vala.
- 325 81. Egyszer s' mind ezekkel rá rohanának,
Kit Pogánok látván meg futamának,
Ieles Törököket harczon fogának,
Aldgyut négyet, Zászlokat-is hozának.
82. Mahumet Zászloiát el nyerték vala,
Kit Törökök szentnek neveztek vala,
Minden reménségek csak ebben vala,
Hol ez vala nem igen félnek vala.

- 330 83. Ő maga Szinán-is annyira vala,
Futtába hidrol tolcsába dölt vala,
Társaij táborban bé vitték vala,
Ezek nyereséggel meg tértek vala.
- 335 84. Immár Szinán gondolkodik magában,
Dúl fül veszekedik busulásában,
Hogy lehessen dolga meg torolásban,
Mert Császárnál esik nagy gyalázatban.
- 340 85. Azért minden sereget öszve gyüté,
Roppant táborát ereiét készíté,
Magyarokra népet fegyverkeztete,
Szántalan sokasaggal kerekíté.
86. Láták ezek ellenségnek sok voltát,
S-magok ereiének csak kicsin számát,
Vayda szoros helyre szálittá hadát,
Hírré adá Vrunknak minden dolgát.
- 345 87. Itt kénszerítették hogy seregének,
Segitsegét adgyon kevés népének,
Prędára ne iusson az ellenségnek,
Sokasagtól ha meg gyözzettetnének.

HARMADIK RESZ.

- 350 88. Parantsola Vrunk az Székelységnek,
Hogy fegyvert fogianak mind à nyölcz Széknek,
Barczasagon Tábort iárván legyenek,
Három fő Hadnagyot oda rendelnek.
- 355 89. Kornis Farkas és Mindszenti Benedek,
Bogáthi Boldisar népet rendelnek,
Fegyveresen hagyot helyre bé gyűlnek,
Minden dolog felől szépen végeznek.
- 360 90. Söt ő maga Vrunk-is el indula,
Vitézek szive hogy inkább vidulna,
Szolgáló rendel Sebeshez el iuta,
Hogy hamaréb minden Táborban szalna.
91. Szent Mihálynak huszon hatodik napián,
Ezer ötszáz kilentzven ötnek foltán,
Három io hirt halla Sebeshez iutván,
Hol örvende szerencsés állapottyán.

- 365 92. Első, Lyppa Várának meg vevését,
Másik, Szinan hada része verését,
Harmad Chamnak Tatárral meg térését,
Ki kívánnya vala Erdély veszését.
- 370 93. Mert mihelt ez Cham Neprumhoz iutot volt,
Muszkák Országokban bé ütöttek volt,
Többit Erdélyiek ugy meg verték volt,
Nyárra hogy ki üssön abba mód nem volt.
- 375 94. Innet Sigmond Barczasag határába,
Tábort mozdit Fekete Halom táyba,
Io Rodolphus Császár hadát ott vária,
Ezközben gyültön gyül minden táborba,
- 380 95. Reybics Albert segítségre iött vala,
Teke Ferenczet Vrunk küldte vala,
Német eleiben bocsátta vala,
Ki hadának Tábor mestere vala.
- 385 96. Akkor innet hadának egyik részét,
Külde hamar ériék Havasalföldét,
Aianlya maga gondgyaviselését,
Németekkel együt oda menését.
- 390 97. Ezek noha magokat látták vala,
Ellenséghez képest kevés nép volna,
Még-is véllek vini akarnak vala,
Feiedelem ha rá bocsáttva vala.
- 395 98. Levelében ökett erőssen inti,
Vakmeröül ne bizza magát senki,
Ielen létén viadallyát igiri,
Hadát addég bővebben öregbiti.
- 400 99. István Vaydának Moldovában ira,
Népet gyüytvén hogy iöne táborába,
Az indula Erdélynek határára,
Mert felelmes Tatártol másik utra.
- 400 100. Erdélyi határhoz már közel vala,
Hol egy Lengyel seregre talált vala,
Kivel Vitézi módra harczott vala,
Sok prédával Térz várhoz iutot vala.
101. Az Lengyel Király Cancellariussa,
Zamosci Ianos hát ezt meg hallotta,
Vayda Moldovából hogy ki iött volna,
Országát hamar el foglalta vala.

- 405 102. Ieremiast tisztiben hadta vala,
Király hire nélkül kit szerzet vala,
Vrunk halván igen haragszik vala,
Harcz elöt boszszut állani kész vala.
103. Másik busulása Vrunknak vala,
410 Hogy Székelyek kik mellé iöttek vala,
Réghi szabadsagokat kérik vala,
Kit ha meg nem igir, eggyik sem vina.
104. Nem adhat io választ nekik ezekre,
Nemességnek boszszuság tételére,
415 Igasság-is nem viszi szivét erre,
Székelységnek mert jobbágyság nagy része.
105. Noha Székelységet mire kell vala,
Annélkül is reá vehetik vala,
Veszedelmet de nem szerezheth vala,
420 Szemlátomást mely következik vala.
106. Ezekről bús elmével gondolkodik,
Ha megh adgya, Nemesség boszszonkodik,
De az mellet szablyáia sokasodik,
Mely szabadsag nélkül meg kevesedik.
- 425 107. Meg gyözeték végre az nagy szükségöt,
Mert felelmes szántalan ellenségtöt,
Tizen hat ezer emberrel öregbül,
Székelyeknek szabadsagok ha kerül.
108. Azért ennek levelét meg iratá,
430 Noha fél kedvel de ugyan meg adá,
Havasalföldében öket bocsátá,
Ö maga is hamar idön indula.
109. Altal kelvén nagy sok eröss helyeken,
Kösziklás és szoros utú hegyeken,
435 Sátorát fel vonatá egy mezöben,
Vitézek csudát látának ez helyben.
110. Kösziklárol egy nagy Sas ereszkedék,
Csak közel Vrunk Satorához esék,
Kit meg látván az Vitézek ott lepék,
440 Feiedelem Sátorában bé vivék.
111. Ez dolog Táborban ki teriet vala,
Ki eggyet ki mást, felölle szól vala,
Ebben értelmek nem eggyezhet vala,
Ha egy iöt, más roszszat, magyaráz vala.

- 445 112. Egyik része Szinant gondollya vala,
Hogy kezeiből el nem szabadulhatna,
Másik, Német had vesztét érte vala,
Mert Német Császár Czimere Sas vala.
- 450 113. Vrunk itt nyolcz napig mulatot vala,
Német segítséget hogy várták vala,
Az sok szekerekre-is gondgya vala,
Erkezzenek, mert uttyok nehéz vala.
- 455 114. Mert immár mindenek el iutának,
Vayda táborához meg indulának,
Ott-is Vitézeknek üdöt adának,
Nyugvás után hogy iobban harczolnának.
- 460 115. Ióllehet ezközben ki iárnak vala,
Sákmányra nagy sok felę mennek vala,
Törökök is ez szerént élnek vala,
Igy egy más közt gyakor hartz esik vala.
116. Egymást szemben találván sokszor vinak,
Az Magyarok szép nyeresseggel iárnak,
Néha csak egy hiokkal sem maradnak,
Męg-is prędát minden nap bővön hoznak.
- 465 117. Magyaroknak szüvök erössítették,
Mert pogántol az bátorsag távozték,
Kevés Magyar előtt Török futamék,
Csatának csak igen ritkán állapék.

NEGYEDIK RESZ.

- 470 118. El Készitvén az mi keli viadalra,
Feiedelem bátran megyen Pogánra,
Csak közel szál egy mély földre táborba,
Derék harcza légyen, végzet tanácsba.
- 475 119. Immár ki ki lorol le szállot vala,
Fegyvereket sokan le tötték vala,
Hertelen nagy kiáltás eset vala,
Kire mind az Tábor fel zendült vala.
- 480 120. Kik az előtt éijel strásat állanak,
Fa vágokat erdön lenni látának,
Sebes száguldást táborba futának,
Ihol derég ellenség ió mondanak.

121. Zendülnének hamar Dobot ütének,
Raytunk vadnak hozza hozza Vitézek,
Puskát, szablyát, mind fegyverre kelének,
Minden helyen rend nélkül üvöltének.
- 485 122. Zászlo után csak kevesen halgatnak,
Sokan Hadnagy s' Vezér nélkül budosnak,
Meg maradásokrol gondolkodnak,
Kardal száíjal zörgéssel csak csattognak.
- 490 123. Trombitákat Táborban fúvallának,
Az első seregek már készen vadnak,
Fegyveres Németek rendben állanak,
Immár készek ellenséget várnának.
- 495 124. Az ellenség helyben vagyon meg érték,
Meg felemlet Vitézek de nem hívék,
Vrunk hadgya, mindgyárt meg feszitenék,
Ha ki kiált, s' így az nagy zay meg szünék.
- 500 125. Két Tábor közepet egy nagy hegy vala,
Mondgyák : oda Szinan maga ment volna.
Vrunk táborat onnat nézte volna,
Nem bir vélle akkor intézte volna.
126. De ám bátor akar ki mint hirdette,
Elég ha ő, Vrunkat hogy érzette,
Ali Bassat s' Memhet Béket intette,
Véllek álnakul ezt el-is hitette.
- 505 127. Kérte-is Tergovistyaban mennének,
Mondgya azt igen erőss éppületnek,
Biztattya hogy tölle meg segítettnek,
Ha reáiók Erdélyiek mennének.
- 510 128. Im ugy tészek mint ha el futtam volna,
Ez had ha ostrommal néktek rohanna,
Csak legyetek hivek Vár tartásaba,
Eijel ráiók megyek s' lelem ágyokba.
- 515 129. Ha penig ezt mint vélem meg verhetem,
Erdélyt igen könnyen kezemhez veszem,
De futásra vala gondgya szivében,
Noha Basat s' Béket hadgya az törben.
- 520 130. Ali Bassa s' Memhet Tergovistiaban,
Bé menének, s' gondolkodnak magokban,
Szinán Basa ha leszen el futásban,
Mint lehet meg maradások ez Várban.

131. Több ereiét-is ez Várban hagyatá,
Bokorest felé lova fekit tartá,
Vrunk más nap Trombitát fuvaltata,
Minden hadat rendel harcznak indita.
- 525 132. Első sereg négy ezer lovag vala,
Ebben töb rész Magyar kopiás vala,
Mihály Vayda előttök iáro vala,
Czaki Istvan népe-is ez közt vala.
- 530 133. Két felöl puskás gyalogok valának,
Szárnyul az Német seregek állanak,
Ezek után négy áldgyuk vonatának,
Alig váriak ellenségre iussanak.
- 535 134. Iób kéz felöl két derék sereg vala,
Tizen két ezer kopias vala,
Bal felöl megh annyi számu nép vala,
Országh Hadnagy Botskai István vala.
- 540 135. Ezképpen szép hadát Sigmond inditá,
De hogy Szinan táborát nem láthatá,
Csalárdsagnak csak magában gondolá,
Azért népet mind fegyverben állatá.
136. Illyen dolog azon ejjel ott vala,
Törökök Sakmányrol megh iönek vala,
Azon helyre hol Szinán hada vala,
Mert ott lenni az Tábort vélik vala.
- 545 137. Mivel Szinán nekik azt mondtá vala,
Tizen ötöd napig mig ott mulatna,
Győzedelmet mert addigh remél vala,
Mig Keresztyen hadat nem látta vala.
- 550 138. Sokat azért azokban le vágának,
Sokan az sötétben el szaladának,
Egész virrattáig mind így valának,
Söt más nap dellig-is rendet állanak.
- 555 139. Ezenközben Kémek meg érkezének,
Kik bizonynal Török futást ielentnek,
Meg hozák hogy ugyan meszsze mentenek,
Egyebet futásnál nem cselekesznek.
- 560 140. Mellyik legyen iob már gondollya vala,
Bassat üzze vagy az várat vitassa,
Bassa szaladásat nagy kárnak tartya,
De meg-is előszször az várat rontya.

141. Mert magában így kezd gondolkodni :
Tergovistia ha békével kezd lenni,
Abbol Török utánna kezd csatázni,
Nem io ellenséget utánna hadni.
- 565 142. Tergovistia felet azért meg álla,
Menten áldgyut vonata az Vár alá,
Eröss volta miatt bé nem ronthatá,
Ki ki más nap készen legyen meg hagyta.
- 570 143. Reggel azért három felöl ostromlák,
Székelyek egy felöl Várat meg gyuták,
Másut laytoriákon erőssen hágiák,
Harmad helyen áldgyukkal törík rontyák.
- 575 144. Benne valok mit tegyenek nem tudgyák,
Tüzét óltsak vagy hogy az törést fogiák,
Vagy reytekben magokat óltalmazzák,
Továb az veszedelmet nem álhattyák.
- 580 145. Végre azért áll aytókra futának,
Azon éjfel sokan ki szaladának,
De lesekből reáíok rohanának,
Sokat bennék csak hamar le vágának.
146. Ali Basa s' Memhet Bék várban vala,
Kik az hasznos futást szégyenlik vala,
Mikor mindent ben ölnek dulkan vala,
Székelyek reytekben találták vala.
- 585 147. Ali Bassa s' Memhet Bék könyörögnek,
Így meg ne ölyyetek kérünk Vitézek,
De kedvezni nem tudnak az Székelyek,
Azért mindeniknek el esék feick.
- 590 148. Mihelt Szinan ezt meg értette vala,
Futásra nagy gondgya érkezet vala,
Bukorest porral fel vettette vala,
Szörnyü fejelemmel Gyrgyohoz futa.
- 595 149. Bukorestnél egy ieles Templum vala,
Kit az Sandor Vayda éppitet vala,
Szinan környül erőssítette vala,
Még is benne maradni nem męrt vala.
- 600 150. Hanem fundamentumát meg ásatá,
Puska porral álnakul meg rakatá,
Íly reménséggel oda csináltatá,
Magyarokat hogy azzal fel hányatná.

151. Ebben-is meg családék végezése,
Mert belé nem méne Sigmond serege,
Vitézlő népével fél felé tére,
Por fel gyulván kárt csak köfalban szerze.
- 605 152. Itt Vrunkhoz Borbély Györgytől hir iuta,
Hogy immár Ienöt-is meg vötte volna,
Gondgya Szinanra-is néki nagy vala,
Ki meg Duna vizén el nem költ vala.
- 610 153. De mihelyen Tergovistiát meg véné,
Basaval megh vina valahol érné,
Szive kész, de uttyát Pogan rekeszté,
Azért más uton seregét el vivé.
- 615 154. Gyrgyohoz már két mely földnyire vala,
Szinan hadat iol meg értette vala,
Vizen nagyob része hogy el költ volna,
Többire nepét onnat küldte vala.
- 620 155. Szólla Bathori Sigmond ilyen szókkal :
Ne gondollyunk mostan az fáradsaggal,
Békességben meg maradunk hazánkkal,
Ha most bátran meg vivünk az Pogánnal.
156. Elöttünk az Isten meg riasztotta,
Gyözedelem kormányát nekünk adta,
Nemzetünknek hogy örömét mutatná,
Io Vitézek mennyetek hát utánna.
- 625 157. Ezt meg halván Pogánsag után mennek,
Sok barom hayto Törököket érnek,
Fosztyák ölik, rabot Sigmondnak visznek,
Kiktől mindent bizonyoson meg értnek.
- 630 158. Gyrgyo Vára egy szép szigetben vagyon,
Duna vizzel környül vétetvén vagyon,
Vttya reá csak az egy hidrol vagyon,
Ott nem meszsze más hid-is Dunan vagyon.
- 635 159. Kire az Török oly igen fút vala,
Tolyongással az hid meg torlik vala,
Sűrű Pogány vízben hulton húl vala,
Fegyverekkel egymást öldöklük vala.
- 640 160. Sokan ezek közt kik uszni tudtanak,
Szörnyüséget látván le ugrottanak,
Örvényes helyeken el borultanak,
Szántalanon vízben-is meg halának.

161. Az sok szekér pogánoknak óltalma,
Kiknek az lovas had nem árthat vala,
Mihelt haddal Vrunk érkezet vala,
Gyalog néppel szörnyen szaggattya vala.
- 645 162. Itt az győzelem Gyalogoké lön,
Ki puskával Törökben annyi kárt tön,
Hogy meg hólt sok döggel az viz tele lön,
Vérrel elegy Dunának folyása lön.
- 650 163. Sokassaga hólt testnek el annyira,
Hogy valaki vizben innya akarna,
Vagy barmok vagy pogánok tagaira,
Kellet annak először haiolnia.
- 655 164. Férfi, fene lo, és egyéb állatok,
Harcz helyen ugy vadnak mint egy egy halmok,
Fellig meg hóltaknak nagy kiáltások,
Summa, láttatnak csak iszonyusagok.
- 660 165. Nézvén ezt másik partrol az Törökök,
Aldgyu, Taratzk ropog igen közöttök,
Nem árhattok csak héában törödtök,
Vesznetek kell mert mà tölt el időtök.
166. Ött haioban sokan benne szállának,
Kik közzül hármával el szaladának,
Kettei áldgyukkal el rontatának,
Benne valok az vizben borulának.
- 665 167. István Vaydának ott Hó pénzes népe,
Két Zászloval hidra hamar fel lépe,
Kit meg látván pogánsag meg réműle,
Ráiók mennek attól igen ijede.
- 670 168. Hertelen szekerczéieket ragadák,
Túl az másik végit hidnak le vágák,
Mert hogy által iönek igen gondollyák,
Igy utokat egymástol el szakasztyák.
- 675 169. Nagy kára Keresztyénségnek lött volna,
Szinan ha port Gyrgyoban hagyot volna,
Szekereken az mely Vár elöt vala,
Azzal sem elhetének fel gyult vala.
- 680 170. Vitézek azon éijel nem aluvának,
Söt vigyázva lovok hátán hálának,
Törököktől hogy ne csalattatnának,
Haiokkal ha éijel vissza csapnának.

171. Más napon ő Táborát eléb vivé,
Ellenségtől nem kell félni meg érté,
Algyukkal Gyrgyo falait löteté,
Kimilletlen csak nem földig töreté.
- 085 172. Más napig annyira rontották vala,
Szabadon ostromnak mehetnek vala,
Minden Sátorbol két ember indula,
Hamar Vitéz módon meg vittak vala.
- 690 173. Vár meg vétel ennyivel könnyeb vala,
Porok Várbélieknek hogy nem vala,
Kövel mint lehet hagyigálnak vala,
Magyaroktól de meg győzettek vala.
- 695 174. Benne valo Törököket megh ölék,
Gyirgyo Várát Magyarok kézhez vövék,
Szinan hada fen létekor mivelék,
Ki már száz esztendeig vala övék.
- 700 175. Semmi népet Vrunk ebben nem hagyta,
Bizonyos okok erre vitték vala,
Tüzzel azért meg égettették vala,
Hidajjtis mind el hányatta vala.
176. Isten segítségéből el rendelvén,
Ily io szerencsés dőlgokat viselvén,
Keresztyénség rettentőjét el üzvén,
Erdély felé indul örömben lévén.
- 705 177. Istvan Vaydát Moldovaban bé küldé,
Két ezer Székellyel bé késérteté,
Vaydasagra uijolag bé ülteté,
Az Vayda is iámborul meg köszöné.
- 710 178. Az derék Táborral Botskait hagyá,
De ő maga Brasso felé mozdula,
Az sok havasokat hogy által hágá,
Brassonál Botskait örömmel várá.
- 715 179. Onnét el bocsáta mindent házához,
Ő maga-is megh iöve Feiér-Várhoz,
Országának öröm s' vigasságot hoz,
Kiért Menyben ohaytot volt Vrához.
- 720 180. Ezer öt száz és kilentzven-ötben volt,
Iacobinus ezt Deákul irta volt,
Mikor Török üzésből vissza iöt volt,
Magyarok szerentséjén örvendet volt.

181. Az után néhány üdövel Szőlősi,
Magyarok kedvéért meg fordítani,
Akart Nemzetének-is kedveskedni,
Mindennek illik az Istent dicsírni.

725 182. Ezer hat száz Harmintz öt esztendőben,
Bocsáttatot ki ily ügyekezeten,
Hogy ne mehessen feledékenségen,
Iámboroknál légyen emlékezetben.

13.

CANTIO OPTIMA

(Szi-ven meg - a láz ván, te hoz zad me gyek)
Si - ral - mas pa nas sal Ma - giar or - szag nak
Hal - gazd megh ls - te nem te fi a id nak,
Christus Je - sus ban giült Szent egy - ha zad - nak

- ¹ 1. Siralmas panassat Magyar orszagnak
Halgazd megh Istenem te fiaidnak,
Christus Jesusban giült szent egyhazadnak.
- ⁵ 2. Nagy sok *ueszedelem* reank arada,
Sok niaualia reank mint uiz arada,
Kiben szegeny néped mar el farada.
3. Mindén felöl réank ellenséghe iöue,
Egy felöl röttente az török hire,
Mas felöl tatarnak tüze el veszte.

4 *ueszedem* [!]

- 10 4. El uetéd elöled kedues népedet,
Töle el fordítad szent szemeidet,
Igen el feleited te hiueidet.
5. Le uonatek rolunk minden ekesség,
Tölünk meg foztatek minden diczösigh,
15 Im el hagia minket minden ekessigh.
6. Czak alig birhattiuk mar mi feiünket,
Anniera megh uered bünért testünket,
Nagy giaszra fordítad mi életünket.
- 20 7. Jay immar mi nekünk, mi mind uétkeztünk,
Es mind gialaztattunk, fölsiges Isten,
Iay szegeny feyünknek, mert igen romlank.
8. Draga öröksegünk mind el pusztula,
Hires nemzetségünk mint gialaztatek,
Minden draga marha tölünk tauozék.
- 25 9. Oly siralmat hozal reank, Ur Isten,
Czak az nagy jay szo szöng minden helien,
Ugian el epettünk keserüsegben.
10. Hatalmas erödel uezszed el öket,
Ad megh koronankot es kiraliunkat,
30 Ad meg giözedelmes feiedelmünket.
11. Hogy félelmünk nélkül te szent igédet
Ualhasuk nagy batran szent beszédedet,
Kiböl megh erthessük hozank keduedet.
- 35 12. Kiert diczértésél te szent fiadal,
Mi megh valto urunk Jesus Christusal,
Szent lilekel mint mi s édes megh valtonkal.

CANTIO

Ad Notam Oh en ket szemeim

(Oh én két sze-me im, ti az Úr ra nez ze tek)
 Pus-ta-sagh, kár val las e-géz Ma-gyar or szag ban,
 Im-mar el a-ra dot nagy sok tar-to-mani-ok ban,
 Szi-ras, fo-has-ko-das, ke-ser ves o hat tas
 Fa lu kon, va ra so kon kon

- ¹ 1. Pustasagh, kár vallas egéz Magyar országban,
 Immar el aradot nagy sok tartomaniokban,
 Sziras, fohaskodas, keserues ohaitas
 Falukon, varasokon.
- ⁵ 2. Nagy haragia uagion az Istennek mi raitunk,
 Büneink ostora el hatalmazot raitunk,
 Sziralmas jay szoual, keseredet sziuel
 Azért hozad kialtunk.
- ¹⁰ 3. Hatalmas, kegielmes, uéghetetlen kiraliunk,
 Ki uagy az ellenség ellen erős paizunk,
 Kerünk téged Christus, ne utaly megh minket,
 De köniörüly mi raitunk.
- ¹⁵ 4. Mert megh sem szünihetik köztünk az nagy felelem,
 Varasunkbol ki üz kegietlen feiedelmünk,
 Félelem, faratsagh *szüntelen* mi raitunk,
 Nem niughatunk hazunkban.

- 20
5. Miert, vram, hogy ily igen el hagiál minket,
Hogy nem fordítod rank az te szent szemeidet,
Tekencz reank uram, hogy meg ismérhessük
Az te Istensigedet.
 6. Mert ha az poganysagh inned el üz bennünket,
Nem léssen ily helie az te aldot igednek,
Karomloi lesznek, te szep Iesus Christus,
Az te aldot neuednek.
 7. Czak keuesen uagiunk, az kik téged tisztelünk,
Mert az pogany miat tetoua buidoztatunk,
Idegen orszagra nagy félelem miat
Tetoua kergettetünk.
 - 30 8. Diczéret, diczösigh legien Vr Istennek,
Uéle egietemben az ő egy szent fianak,
Örökén öröke szent lilek Istennek,
Diczértésél mennieghben.

15.

G Y A R M A T I I M R E

CANTIO PULCHRA

Ad notam Erdely

- 1
1. Giazban öltözék szegeny Magyar orszagh,
Az földre burult mert nagy sidalmassagh,
Ő rea szallot iszoniu pusztasagh,
Az ő orcaian gialazat, szidalom.
 2. Isten kit rea az bünéért boczata,
Fertelmes néppel megh ostoroztata,
Föld fenekeig igen megh gialaza,
Hogy megh iobolnank, reank azért hoza.
 - 10 3. Rettenetesen nagy uéres ostorat
Isten szállétta az ő taborat,
Az hauasokon altal hoza hadat,
Ki altal sintén megh alla boszuat.
 4. Mar fohaskoduan es czak nagy jaigatuan,
Ez szegeny orszagh pustulasat latuan,

24 aldot <iged> 27 félelem miat <nagy félelem miat>

- 15 Nagy gyalazattiat szüemben forgatuan,
Hogy nem köniörül senki kár uallasan.
5. Abraham attiank, Iacobnak Istene,
Tekéncz reank mar, földnek teremptöie,
Halgazd megh szonkat, bününk el törlöie,
20 Köniörüly raitunk, bünösök remenie.
6. Tellieségel mar csak read maradtam,
Sok népeimtöl mert megh foztattatam,
Sok varosimtol pustaua marattam,
Sok faluimtol, marhamtul meg ualtam.
- 25 7. Isten, mert néked szodat nem fogadtam,
Paranczolatid semminek tartottam,
Te szent igedet ugian megh utaltam,
Azért nagy méltan megh ostoroztattam.
8. Iay azért immar en szegeny feicmnek,
30 Mert dolgom ugy lön, mint az sido népnek,
Kik nem engednek te szent fölsigednek,
Példak valanak minden nemzetsignek.
9. Im haragodban mely igen megh uerél,
Ki félem uala hiremucl, neuemucl,
35 Mert mind az földig engem le gyalazal,
Ki hirezb vala minden orszagoknal.
10. Most de hol uagion nagy io hirem, neuem,
Hol előbeni nagy io remenységem,
Hol feiedelmem, nagy io erősigem?
40 Ninczen, el uetim, mert nem érdemlcttem.
11. Regen hatarom szelliel terül uala,
De most egy darab, mert mind el pustula,
Régen ep uala, de most csak galléra,
De szöt annakis immar csak az fottia.
- 45 12. Emlékezél megh kérlek nagy Ur Isten,
Igéretedröl te nagy io keduedből,
Haragod mulik my köniörgessünkel,
Es szabadicz megh pogany ellensigtöl.
13. Mikor irnanak az kilenczuen hatban,
50 Io Magyar orsagh nagy niomorusagban,
Mikoron uolna giakorta sirasban,
Istentöl modot kér az boldogsagban.

39 nagy erősigem [szótagszámlhiba] 51 irasban [!]

D E B R E C Z E N I

- 1 1. Dorgalasodnak sulsaga,
Haragodnak busullasa
Örök Isten, mint megh ronta,
Melto kin siriunk ohhaitua.
2. Eedes hazankat niaualia,
Tűz, eles fegiuer puztitia,
Orzagunkat altal iaria
Poganioknak sokasaga.
- 10 3. Büneinknek szantalan uolta
Ezeket rank inditota,
Mint egi uezer, giorsan hoszta,
Uettetünk iait cziak magunknak.
- 15 4. Romlank, ueszenk, mint pusztolank,
Orzagunkual mire iutank,
Mely igen megh gialaztatank,
Erdemliük, mert nem iobulank.
- 20 5. El uetetet edes hazank,
El maradot minden marhank,
Hirtelen futua szaladank,
El esek azert koronank.
6. Cziak siuunk, riuunk, ohaitunk,
Felsegedhez fohaszkodunk,
Mert gonoszul uagion dolgunk,
Orszagatlan *maid maradunk*.
- 25 7. Iolehet neked uetkeztünk,
Sok bűnünkben be fertesztünk,
De megis ninczen mit tennünk,
Kegielmez megh, teged kerünk.
- 30 8. Ne nezd az mi büneinket,
Iol latod ueszedelmünköth,
Poganiok pusztitnak minket,
Le uagtak mi uitezinket.
- 35 9. Vess ueget mar haragodnak,
Ismersz minket mind giarloknak,
Fiai uagiunk Adamnak,
Ne adgi rabsagra pogannak.

4 Melto kin siriunk ohhaitua Edes haza 5 hazanakat [!] 24 maradunk maid [rim-
hiba]

10. Sietuen hozad megh terúnk,
Mi kegielmes szent istenúnk,
Cziak tericzied megh mi sziuúnk,
40 Szent lelked legien mi uelúnk.
11. Halaado enekeket
Teszünk szep dicziereteket,
Ha felsegedtől ezeket
Megh nieriuk, mondgiuk ezeket.
- 45 12. Dicziertessel attia Isten
Szent fiaddal egietemben,
Oh szent lelek egi felsegben
Mencz *megh, ne* essünk *ketsgben*.
- 50 13. Ezer ött szaz octoberben,
96 estendeöben
Szent Gal napjan ezt enekben
Szerzek Telczieken uersekben.

17.

S Á R K Ö Z I M Á T É

- 1 1. Segetsegül az nagy Istent ki hija
Az olly embert nagy sok jokval meg aldgya,
Szivet batorittya, lelket vigasztallya.
- 5 2. Ald meg uram ellensegen boszszumat,
Mert csak read bisztam uram magamat,
Viseld jól gondomat, add meg hatahnamat.
3. Remenseget az Istenben ki veti,
Az olly ember ellenseget meg *veri*,
Varait el törí, orszagat meg veszi.
- 10 4. Kopia törík, szablya fenlík, fö esík,
Szű írtozik, szín valtozik, seb esík,
Sas holt testben hizík, verrel reszegedik.
5. Örök Isten, te vagy az mindenható,
Diadalom es hatalom adható,
15 Te vagy batorito es meg vigasztalo.

48 Mencz megh hogi ne essünk ketsben [!] [A *ketsgben* szó nem fért ki a sor végén; a *hogy* a szótagszám szerint felesleges.]

2 III iokul 4 III ellensegem [!] 5 III biztam isten 6 II Uisellied gondomat 8 I megh gözi [rimhíba] II—III megh ueri 9 III el torli 10 II fegiuer fenlík 12 II testel III testeni esík [!] 15 II megh uidamíto

6. Seregeknek *uagy* felseges Istene,
Menynek, földnek nagy hatalmas vezere,
Szablyank elessege, karunk vitezsege.
- 20 7. Zazlod alatt batorsaggal mi jarunk,
Poganyokkal szent nevedert mi vivunk,
Mert te vagy biztatonk, oltalmunk, vezérünk.
8. Isten velünk, hat kivel mit gondolunk,
Igaz hittel ha ő hozza folyamunk,
Soha szegyet nem vallunk, mert ő mi kiralyunk.
- 25 9. Mayd lattyatok poganyoknak romlasat,
Isten elöt olly nagy szegyen vallasat,
Elöttünk futasat, szellel buydosasat.
10. Atyank, kely fel az nagy felső egekből,
Tekincz reank diczöseges szekedből,
30 Júy segetsegűnkre isteni kedvedből.
11. Tölcz be uram bekeseggel szívűnket,
Veghetetlen örömmel mi lelkűnket,
Nevellyed hitűnket, jo remenségűnket.
12. Te vagy nekünk segedelműnk, Istenűnk,
35 Erössegűnk, vitezsegűnk, vezérünk,
Te vagy segedelműnk es hatalmassagunk.
13. Erötlennel az nagy eröst veretöd,
Keves által az sokakat el veszed,
Külömbseg nincz nalad, mit akarsz, azt teszed.
- 40 14. Hozzank küldgyed te *szent segitsegedet*,
Vele öszve nagy hatalmas erödet,
Kivel meg verhessük mi ellenségűnket.

16 I nagy II uagi III uag felseges uczere 17 II, III hatalmas Istene 20 II Szent neuedert poganiokkal III Szent neuedert poganiokkal megh viuonk, 21 II oltalmunk paisunk es kardunk III biztatunk oltalmunk 23 II mi csak eo benne bizunk III ü hozza 24 III mert ü 29 III szegedből [!] 33 II hitunk 34 II segitsegunk 36 II Teuagi feiedelmunk hatalmasag uelunk Te uagi feiedelmunk hatalmasagh uelünk finis est. [!] 38 II az soksgot megh gicozcod 39 II az mit akarz teszel, 40 I te szentsged segedét [!] II te szent segitsegedet 41 II te hatalmas 42 II megh gicozheszuk

S Á R K Ö Z I M Á T É

CANTIO DE MILLITIBUS

- 1 1. Sok szep hadak maid indulnak,
Keöztek szep zazlok lobognak,
Dobok, trombitak harsognak,
Mikor Jesust kialtonak.
- 5 2. Algiuk, puskak ha ropognak,
Az szep kopiak romladoznak,
Az uitezek uaghdalkoznak,
Pogani feick feöldre hulnak.
- 10 3. Rettenetes fegiuer fenlik,
Maidan leszen algiu zenges,
Sereghek keözt nagi üueltes,
Sebesedik, sok feö esik.
- 15 4. Keonieöreoghiünk Istenünknek,
Adgion ereöt seregünknek,
Batorsagot mi sziiünknek,
Uigaszagot mi lelkünknek.
- 20 5. Eöreök Isten, legi mellettünk,
Poganiokkal uij erettünk,
Hogi ne legien ellensegünk,
Kiert teged mi diczirünk.
6. Szegient ualnak, kik el futnak,
Azok niernek, kik probalnak,
Hamegh halnak, io hirt hadnak,
Igaz hitert kik megh uinak.
- 25 7. Zabolazd megh poganiokat,
Uedel eö batorsagokat,
Ne menczed megh eö hadokat,
Uerd megh, uram, hatalmokat.
- 30 8. Izraellel iol tet Isten,
Hatalom kiuüled ninczen,
Teuagi kirali menien feöldcön,
Kerubinon eleö Isten.
- 35 9. Most sem kiszeb te hatalmad,
Sem reöuideb te szent karod,
Poganiokan oncz haragod,
Kiuel eöket el ronthatzuk.

10. Az szeleket funi hagiod,
Az fel feöldet haborgatod,
Az tengertis haborgatod,
40 Az kis hadat uidamitod.
11. Tabort, uram, iari keörniülünk,
Legi hatalmas feiedelmünk,
Ellenseghtül hogi ne fellüünk,
Kire angialtul uezerlettünk.
12. Tamazd fel mar czillagunkat,
45 Tanicz uini uiainkat,
Uaghdalkozni mi karunkat,
Szabadicz megh orszagunkat.
13. Fz csak Isten akarattia,
50 Poganiokat hogi ki hozza,
Maid kezünkben eöket adgia,
Mind szabliara haniattattia.
14. Hamegh ueris, al Istenen,
Mi nem az nagi sok seregen,
55 Sem emberen, sem eördögeön,
Czak az hatalmas Istenen.
15. Ezer eöt szaz kilenczuen hetben
Szerze ezt egi io kedueben,
Az nagi Isten seregeben
60 Aldot legi eöreöke, amen.

19.

[TÖRÖK CSÁSZÁROK KRÓNIKÁJA]

Az
Törökök
röl, es.....
Veg
An

Qui Maho
Primiti

Quaq ; sui
Ausae, s.....

[A kiemelt szövegrészek — ha külön nem magyarázzuk — utólagos kiegészítések a nyomtatvány csonkasága miatt.]

Hoc velut
Cuius,

Ad *Notam*
Az ki

1-54 1—18.

- 55 19. Azert Sigmond Czaszar nagy eröuel indula,
Nemettel, Frantzockal, Nicapolhoz ö iuta,
Nicapolt meg viua, Baiazet oda iuta.
- 60 20. Meg veré erössen Töröc ot az Sigmondot,
Es menten meg szalla az nagy Custantinapolt,
De meg nem vehete ackor Custantinapolt.
21. Mert az Scythiai Taberlanes ki iöue,
Tizszer valo szaz ezer Tatarral ki üte,
Töröc birodalmat rablotta égettete.
- 65 22. Eszt haluan Baiazet erössen meg iyede,
Ket esztendő mulua szemben Tatárral mene,
De szaz negyuen ezert nepeben ot el veszte.
23. Söt eleuenen ö magais meg fogatéc,
Es arany Lantzockal ot ö meg kötöztetec,
Es Vaskalitkaban szellel ö hordoztatec.
- 70 24. Mikor Taberlanes louara fel ül vala,
Baiazet Czaszarnac hátarul fel ül vala,
Ü kegyetlenseget azzal bünteti vala.
25. Oetödic Czaszaroc Ciricebeli vala,
Ki az Bolgarokat igen rabolta vala,
75 Az Macedoniat, Seruiat dulta vala.
26. Eszt haluan az Sigmond nagy eröuel tamada,
Galambocznal Töröc Czaszarral ö *megviva*,
- 80 27.
28. Hetedic Czaszaroc masod Amurates lön,
Ki Thessalonicat es Aetoliat meg vön,
Atticat, Phocist es Acarnaniat meg vön.
- 85 29. Az nag' Sandor Beckel sokszor ez meg vit vala,
Nandor Feieruarat meg nem vehete vala,
Laszlo Kiralt Varnanal ö meg verte vala.

- 90 30. Az vtan Hunyadi Ianostis ö meg veré,
Magyari vraknac iob reszet ot el veszte,
Az Ianczaroknakis rendit elsöben szerze.
31. Nyoltzadic Czaszarnac masod Mahumet neué,
Az Velentzeseket tengeren ö meg vere,
Vizi eröt tengeren ö elsöben szerze.
- 95 32. Constantinapoltis az vtan ö meg szalla,
Negy szaz ezer neppel erössen ostromlata,
Ötuen negy nap vtan vgyan kezehez haita.
33. Nandor Feieruarat az vtan ö meg szalla
De Hunyadi Ianos onnat ötet el haita,
Halalual Magyar orszagot oltalmazza.
- 100 34. Nem sockal az vtan Asiaban ö mene,
Kazul Kaszon Basat Arsenganal meg vere,
Az Paphlagoniat, Ciliciat meg veue.
35. Onnet viszsza teruen tengerre ö erede
.....Lesbus Szigetet ö meg veue,
105
- 36.
- 110 37. Ezen el busuluan ismet el fel keszüle,
Boznat ö meg veue, Kirallyat ki kergete,
Erös Iaicza varat am kezehez kerite.
38. Innet viszsza térüen Velenczesekre mene,
Lemnus es az Lesbust ismet tülöc meg veue,
Euboëa Szigettel Chalcis Varast meg veue.
- 115 39. Ismeg nagy eröuel Sandor Bekre indula,
...iat es az Scodrat Epirusban meg haita,
....reodosiatis nepeuel hodoltata.
40. Töröc álnaksaga iegyezd meg mi szokasa,
Velenczeseckel ö frigyét ott kötöt vala,
120 Mas felöl nagy három hadat inditot vala.
41. Egyyickel Rodusra Mesith Basat boczata,
Ki ackor az Rodust meg nem vehette vala
Szegyenhatra nagy karral ö tért vala.
- 125 42. Achomatos Basat masic haddal boczata,
Ki Olasz orszagnac nagy reszet raboltata,
.....Romabol hamar el ki futtata.

43. Erős Hydruntumot kezehez koporita,
Es naponkent immar touab ö megyen vala,
Ha az Czaszar Asiaban meg nem hal vala.
- 130 44. Mondhatnanc it nem iot az io Mattyas Kiralyrul,
Az Keresztyenekcel valo soc hadairul,
Nemetnec elsöben orszagunc köteserül.
45. Addig *veszekedéc* ö iol töt emberiucl,
135 Addig *veszekedec* Nemettel es Czeheckel,
Öregbedec az Pogan ö *versengeseuel*.
46. Nem heiabban Mahumet Czaszar ö halalan,
Monta hogy bankodnéc vilagbol ki mulasan,
Mert ü örült volna az ö soc haboruian.
- 140 47. Bizonnyal mondhattyucl mijs hog' iob löt volna,
Auagy hogy soha ö bar ne születet volna,
Auagy ha születet soha meg ne holt volna.
48. Kilentzedic Czaszar masodic Baiazet lön,
Ki Olah Orszagban ket erős varat meg vön,
Aegyptusban Caithbekre indulasa lön.
- 145 49. De ott az Caithbec erössen öt meg vere,
Negyuen ezer embert nepeben ot el veszte,
Azert Europaban hadakoznia kezde.
50. Az Velentzesekre erős hadat tamasztta,
150 Noha frigyet vellöc az elöt kötöt uala,
De ez czak addig tart mig hadra leszen modgya.
51. Azert masfel száz ezer magaucl indula,
Duraczot es Methon varosat ö meg haita,
Pylust, Leucast, töb szigetöckel hodoltata.
- 155 52. Ismael Sophusra vegre hadat indita,
Ki soc orszagokat meg hodoltatot vala,
Ackor Baiazetet ördög el vitte vala.
53. Tizedic Czaszaroc az nagy Selimus léue,
Ki battya fiait erős haddal el *veszte*,
Aladulus Kiralt meg öle, népet hodlata.
- 160 54. Onnet Europaban ismet hamar meg tere,
Az Horuat orszagot dulata égettete,
Nagy keszületiucl Kiralyokat ijeszte.

135 *versensegeuel* [!]

- 165 55. Azert az Kiralyoc Beczben öszue gyüleneec,
Maximilianus Czaszarral szömbe léneec,
Dobsa Laszlo Kiraly es Sigmond ot leueneec.
56. Ott ük addig harman lakanac mulatanac,
Hogy az Töröc ellen semmi iot nem vegezeneec,
Mert röuid az idő hoszszu tanaczkozasoc.
- 170 57. Ott hagyta Szelymus öket tanaczkozásban,
Ű maga nagy haddal erede Aegyptusban,
Gaurius Campsonra valo nagy haragyaban.
58. Vala Aegyptusnak ez hatalmas Szultannya,
Kit Töröc Czaszar Singanal meg vert vala,
Cajerbek arultatasáual meg gyözöt vala.
- 175 59. Ottan önekie nagy Damascus meg hodla,
Tripolis, Berytus Sidon melleie alla,
Ptolemais, Gáza, Sido Orszag meg haila.
- 180 60. Onnet az nagy Memphis varasara indula,
Az Tomumbeiussal erőssen meg harczoia,
Az varast meg veue magat vete horogban.
61. Aegyptus orszagat à Caierbekre biza,
Es az nagy Syriat az Gazellesnec hagyta,
Nagy gyözedelemmel Byzantiumban iuta.
- 185 62. Keresztyenec ellen oth mikoron készülne,
Az ezer öttaszaz es huszadic esztendőben,
- 63.
- 190 64. Het izben Szuliman Magyar orszagra iöue,
Nandor Feyeruarat es elsöben meg veue,
Io Magyar orszagnac vtat nyitni ot kezde.
- 195 65. Onnat vissza teruen erős Rodust meg véue,
Midön egy Kiralyis öket meg nem segite,
Nem illet agebet hinto szeker itile.
66. Veszni fordult vala immar szegeni orszagunc,
Semmire nem visel vala gondot Kiralyunc,
Laptara, lakasra, tanczra vala csak gondunc.
- 200 67. De az Töröc által kár nyita mi fülünket,
Mert másod czapassal meg vere mi nepünket,
Iffiu Kiralyunkal el veszte mi földünket.

68. Onnet az Szuliman Budaig el fel mene,
Szegeny orszagunkat rablata egettete,
De az Sogoroknac csak nyomat sem lelhete.
- 205 69. Nem mulata sokat Budarol ö meg tére,
Asiaban tamát haborutul ü felé,
Ket szaz ezer Magyar veszteuel haza mene.
70. Mind eltig hallottad nincz iob az egg'essegnel,
210 Viszontag artalmasb nincz egyenetlenségnel,
Az viszszaunyasnal, egymassal kötödesnel.
71. Addig veszekedec Nemet Ianos Kirallyal,
Szulimant fel hiua segitsegül hadaual
Harmadic czapassal fel iöue nagy hadaual.
- 72.
- 215
73. Nem aluszi^c Töröc Beczet nyomaban szalla,
De ü akkor Beczet meg nem vehette vala,
Mert Györ, Buda, Eger kezenel még nem vala.
- 220 74. Mint az io Madarasz madarat sippal fogia,
Igy Szuliman ackor Budat Ianosnal hagyta,
Az mi halad nem szokot el mulni iol tudgya.
75. Negyedic czapassal ismeg ö el ki iüue,
225 Es Nemöt orszagot egész Linczig égete,
Caroly Czaszar velle szömbe menni nem mére.
76. Nem niughatic Nemöt, Darast addig szurkala,
E.....t özuegy kiralynere ketzeris szalla,
Ezzel Töröc Czaszart ötöd izben ki hoza.
- 230 77. Nemötöt Budanal *erössen* ö meg vere,
Es az Duna vizet veröckel élegite,
Budat Töröc Balintal oth kezeben veue.
78. Kiralynét fiaual Erdelyben igazita,
Az két pörös közöt valoban ö meg ozta,
Szamart vörös nyereg nem illet aszt gondola.
- 235 79. Addig haborgattya Caroly Czaszar az hitöt,
Addig via az Ioachim Herczeg az Pestöt,
Hatod izben immar im fel hoza Törököt.

229 *erössen* [!] 232 Kiralynét [!]

- 240 80. Ki iöue Szuliman Péczet, Valpot meg véue,
Sokliost, Tatat, Estergamotis ö meg veue,
Szekes Feieruarat kezünkröl otth el üte.
81. Mas felöl az barat Azzoniat el arula,
Kin Szuliman Czaszar oly igen fel busula,
Beczét, Beczkereket, *Czanadot* foglaltata.
- 245 82. Nem sockal az vtan Lippatis meg vétete,
Sagot, Tömösuarat, Gyarmatot meg vétete,
Buyakot, Holloköt, Szezent, Buzat meg vétete.
83. Keszüle Budai herelt Basa indula,
Oerdög Mattyast ot ö nagy hadaual le vaga,
Szolnakot ö meg véue, Egret igen vitata.
- 250 84. El kele mi tölünc az taiban az Filekis,
Berzencze, Babolcza, Dersfiac vyuarais,
Orszagunknac alig marada Gallerais.
- 255 85. Heted izben Töröc Czaszar Szigetre iöue
Szigetet meg véue Gyulatis meg vétete,
Földünket rablata magat Isten ot veszte.
86. Tizenkettödíc Czaszaroc másodic Szelym lön,
Ezer ötszaz hatuan hat esztendöben ez lön,
Maximilian keréssel velle frigyét tön.
- 260 87. Negy esztendöt nyugouec, Pogan hadat indita
Cyprus Szigetében Nicosiat meg szalla,
Az Famaugustatis Cyprussal ot meg haita.
88. Masod esztendöben Velentzesekre tére,
De ott az Don Ioan nepet igen meg vere,
De megis ö töle Velence frigyét kere.
- 265 89. Nem sokat mulata hadat ismet indita,
Iuonia vaidat meg vere földet haita,
Mind az ket Olah Orszagot magahoz haita.
- 270 90. Masfelé Tengeren Szinan Bassat boczata,
Tunetum orszagot Africaban meg haita,
Goletta varosat mind földig le rontata.
91. Azonban Szelym
Tizenharmadik.....
Harmad Amurates
- 275 92. Ez leg előszer
Ket ezer Ianczar
Szaz husz ezer

238 Peczet [!]

93. Nagy sokat
 Szamtalan rabokat
 Vegre aszt tetet
- 280 94. Nem vala az
 Mert ö semmit
 ...valo lakas
95. *Soc* ideie *immar*
 ...*Szinan Basa*
 285es *Bisp*
96. ...*meg* mutat
zak ötet fe.....
ol velle éln
- 290 97. *Székös Feieruar*.....
Meg véuec Filek
- 98.
- 295 99.
100.uel ki iöue,
haddal ki üte,
 300ene.
101.hamar meg szalla,
futamtata,
meg haita.
- 305 102.kat rablata,
le vagata,
ktata.
103.teremteted,
nepedet,
hüueidet.
- 310 104.*Havasalf*..
nnie,
105.ol ki mulec,
ttetéc,
 315ttetec.

106.meg mutata,
.....t el hadna,
.....tata.

319—378 107—126.

- 380 127. De három Basaia vagy az Africában,
Az Gyul Gesareti lakie Algeriában,
Es az Tunetumi ki vigyaz Tunetumban.
128. Tripolisi Basa vagy az Leptis varasban,
Kihez az Capitan Basatis ő számlallya,
Ki vizi ereiét tengeren igazgattya.
- 385 129. Ez egész vilagon csak negy birodalom volt,
Első Chaldaeai es Assyriai volt,
Ezer kétszaz esztendeig közel tartot volt.
- 390 130. Masic Mediában es az Persiában volt,
Közel ötszaz esztendeig ezis tartot volt,
Az nagy világ biro Sandorig ez tartot volt.
131. Harmadic vrasag az nagy Sandortul fogua,
Tizenket esztendeig vralkodot volt,
Ket szaz harmintz esztendeig ez tartot volt.
- 395 132. Negyedic orszaglas az Romaiake lön,
Kinec közel ezer hat szaz esztendeig lön,
De mind vegig kezdöt erőben egyyic sem lön.
133. Mind az negy birodalomnal Töröke nagyob,
Meg az ideieis ü hatalmanac nagyob,
Közel ezer esztendő forgasanal nagyob.
- 400 134. Adna Isten birodalmoc nagyob ne lenne,
Nap keletről nap nyugatra ki ne teriednc,
- 135.
- 405
136. Irta ezer öt szaz tizenhet esztendőben,
Hogy az keresztyenseg lenne meg hanyatlasban,
Melylet valonakis lattunc az mi idönkben.
- 410 137. Ezen ember irta hogy ezer es hat szazban,
Egy kegyetlen ember birni fogna Europat,
Gog es Magog ezer hat szaz hatban Europat.

138. Igaz leszén ez mondas aszt czak Isten tudgya,
Bizony az Töröknecc vagyón arra szandeka,
Szandekaban vagyón elsöben így ío modgya.
- 415 139. Az keresztyensegnek bünekis eszt érdemlic,
Soc eretneksegecc tevelygesec erdemlic,
Soc hitelensegecc gonossagoc erdemlic.
140. Regen nap keletet Isten eretneksegert,
Mind addig büntete Arrius ertelmeiert,
420 Soc karomlasokert Christus tagadasaert.
141. Im nap nyugototis el kezte immar verni,
Soc eretneksegert Töröcc által büntetni,
Az soc kilömb kilömb vallasokert meg verni.
142. De mind azon által ketsegeben mi ne essünc,
425 Az mi Istenünkhez Christus által folyamyunc,
Pogan veszeseröl ío remensegeben legyünc.
143. Nagy az Töröcc Czaszar nag' az ö birodalma,
De nagyob az Isten nagyob ö birodalma,
- 430 144.
145. Sokkeppen az Isten eszt regen meg mutatta,
435 Mikor Danielnecc egy magas fat mutata,
Kinecc ö gyökeret senki el nem ronthatyta.
146. Meg marad gyökere negyed birodalomnac,
Akar mint vagdallyac veszessec ágat annac,
Töuet es gyökeret nem vaghattyac ki annac.
147. Vgyan ezent amaz magas kep íedzi vala,
440 Kinecc az ö feie tiszta aranybol vala,
Mellye karia ezüst, hasa czombia erc vala.
148. Az szára ö neki tiszta vasbol al vala,
De az also laba vasbol földből al vala,
Mely képet egy kis kö ra esuen el tört vala.
149. De lam az arany fü íedzi az Assiriát,
445 Ercz kâr es mely íedzi Persia birodalmat,
Es az vas szár íedzi nagy Sandor birodalmat.
150. Az vas es az föld lab íedzi Roma országot,
450 Kinecc az zurzauar veszte el ö hatalmat,
Egytas közöt valo visza vonias nagy voltat.

151. De mint hog' az kep nec erös vas talpa vagy on,
Vilag vegezetig erös allasa vagy on,
Czak az kis kö Christus által romlasa leszen.
- 455 152. Vgyan ezent iedzi Daniel nec latasa,
Mellyel negy allatot almaban latot vala,
Oroszlant, Meduet, Pardust, czudat ö latot vala.
153. De lam az Orozlan iedzi regi Chaldaeat,
Eggyic szárnya iedzi nekie Babyloniát,
Az masodic iedzi az Nemes Assyriát.
- 460 154. Medue penig iedzi Persianac orszagat,
Az ü harom czontia iedzi harom kiralyat,
Cyrus es Darius Artaxerxes nagy voltat.
- 465 155. De az Parducz iedzi az nag' Sandor Orszagat,
Parduczna k negy szárnya iedzi ö negy Orszagat,
Siriát, Aegyptust, Asiat, Macedoniát.
156. Negyedie allatnac semmi neve nem vala,
Az Romai birodalmat mert jegyzi vala,
Tiz szaru a tiz Országit neki iedzi vala.
- 470 157. Ez tiz szaruac közöt egy kis szaru tamada,
Mely az tiz szaruaknac harmat meg gyözte vala,
Az szent Isten ellen karomlast ö szol vala.
158. Ez kis szaru iedzi az Töröc birodalmat,
Az mely Romanac el vette harom orszagat,
Az Görög orszagot, Aegyptust es Asiat.
- 475 159. Aszt mondgya Daniel ez allat meg maradna,
Az mig az nagy Isten itiletre el iünne,
Es öröcke valo Országat el kezdene.
- 480 160. Azert az pogansag akar mint dühöködgyec [!].
Az Keresztyenekre akar mint igyekezzec,
Soha tellyesseggel minket el nem veszthet nec.
161. Ezechiel által eszt Isten meg mutata,
Mikor Gog es Magog ellen iouendöt monda,
Töröc veszedelmet vilagossan meg monda.
- 485 162. Az Gog vgy mond, es Magog nepei fel kel nec.
Persac es Szereczönöc ü vellüe készül nec,
Szantalan nagy sokasaggal ük el fel iünec.
163. Az

- 595 199. Mit szollyac en neked az Spaniol orszagrol,
Az Neapolisrul, es az Siciliarul,
Es az uy vilagrol az nagy Americarul.
200. Bizonnyal mondhatom az Spaniol orszaga,
Ha mind együt volna az ő soc tartomanya,
600 Tenne annyit mind az Törökneec birodalma.
201. Ezekhez szamlallyad az hatalmas Angliat,
Kinec sem az Papa, sem Spaniol nem arthat,
Isten vagyon vélle azert senki nem arthat.
202. Mit gondolsz immaron soc tenger Szigeteröl,
605 Az ő bennec valo hatalmas orszagokrul,
Scotiarul, Daniarul, es Sueciarul.
203. Gondold meg czak Muszka czaszaris mit tehetne,
Rettenetes soc nepeuel ő mit tehetne,
Ha az keresztyenseg ötet venné melleic.
- 610 204. Immar iöyünc közelb az nag' Lengyel orszagra,
Soc tartomanyira szantalan louagiara,
Ha ü keduec inkab nem volna az poganra.
205. Az Velentzeseket im czak el nem feleitem,
615 Kikneec hatalmokat czak meg sem gondolhatom,
Vizi ereieket bizony meg nem mondhatom.
206. Olasz orszagbanis nagy soc Herczegeec vagyon
Nagy roppant varasoc, hatalmas vrac vadnac,
207.
620
208. Kiczin orszag Erdely de bizony igen erős,
Neppel temöt, borral, es buzauual ő böuös,
Nem heiaban montac regieec hogy ő kénczes.
- 625 209. Regen Dromothetes az Lysimachus kiralt,
Macedonianac Sandor vtan kirallyat
Meg veré, nagy kenczen vgy ada meg ömagat.
210. Az Traianus Czaszar regen Erdely orszagat,
630 Tizenhat esztendeig vitta az Daciat,
Végre vgy vette meg Decebalus orszagat.

211. Maga az Traianus Töröknel nagyob vala,
Ez vilagnac erősb orszagit birya vala,
Körös körül minden orszagokat bir vala.
- 635 212. Valamikor még Töröc Erdélyben be ütöt,
Mind annyeszor pogan it vakot vetet,
Iol tudgya ömaga hogy it kudarczot vallon.
213. Szegeny Magyar orszag immar el fog'atkozot,
Kezünkben gallerais csak alig akadot,
Az Sarkany torkaban labat csak alig latod.
- 640 214. Meg hid azert magat nem hadgya mind halalig,
Ki Töröc ereiet im ket szaz esztendeig,
Isten velle léuen tartoztatta mind eddig.
215. Bizony meg mostanis ha ötet nem hadnoioc,
Törököt meg verne ha ötet segitenöc,
- 645 216.
217. Nem szoktac az Tölyfat egy vagassal le vagni,
Az Lo farkatis kel eggyenkent ki szaggatni,
Sertorius monta nem kel töuestül vonni.
- 650 218. Bizony még mind eddig az Törökben töb veszet
Noha viszsza vonas miat taborunc ha veszet,
Iob hogy sátorinc hogy nem mint nepüne ot veszet.
- 655 219. Octavius Czaszar vgyan megis köszönte,
Io szerenczei közt mikor neha vesztette,
Azzal szerenczenec mérget ö el kerülte.
220. Mikor Romaiac meg verettettec vala,
Annal inkab ellensegre tamadnac vala,
660 Az mig kareckalis öt meg nem haittyac vala.
221. Iol tudom nagy sokan Töröc frigyét keuannyac,
.....beli kapoztas hust ohaityac,
.....az Sidoc Pharaoh rabsagat keuannyac.
222. Mit gondolsz te bolond az Törökneec frigyeröl,
665 Auagy nem hallotale az Törökneec hitirül,
Ű fogadasinac nagy hitetlensegerül.
223. Soc orszagot frigyneec szine alat ö meg vöt,
...mihelt valoban azockal ö birhatot,
.....rabsag ala hiti ellen ö vetet.

- 670 224. Soha ne reméllyed Erdelynec maradasat,
Mihelt ő meg haittya szomszedsaginc orszagat,
Röuid bekeségnek bizony meg veszi arrat.
225. Senki ne remelnye akkor ő maradasat
Se Nemesseget, se feleséget, se hazat,
675 Soha meg nem tarttya Töröc ő fogadasat.
226. Leg előszeris az Nemesseget le vággya,
Fiat feleséget erős rabsagra haittya,
Az szegeny kösseget szarahoraknac tarttya.
227. Az kö várasokbol Magyart es Szászt ki rekeszt,
680 Arany, Ezüst es Só bányakra ő be rekeszt,
Iszonyu szolgallattal adoual meg emeszt.
228. Te szantod az földet, de ü eszi kenyerét,
Míueled az szőlöt, de ő iszsza az borat,
Tiszteséges ágyadnac ő birya aszszonyat.
- 685 229. Vay tü balgatagoc kie az frigynece örültec,
Az Bolgart az Potort miért nem tekintitec,
Bizony szarahorac egyes egyig tü lesztec.
230. Ertem hol iar kateza mind Nemesnec parasztnac,
Semmi gondgyat nem viselic a köz dolognac,
690 Ki ki mind viseli csak gondgyat ő maganac.
231. Feiet tör igazsag regtül fogua en hallom,
Vrral nem io Czeresznyét enni en iol tudom,
Vagy szeret vag' gyüöl az igazat meg mondom.
232. Iob az Nemessegnece czendezsegnel nem volna,
695 Hazoknal ülesnél semmi keduesb nem volna,
Aszszonyommal valo nyugouásnal iob nem volna.
233. Ambár Mag'ar orszag töueból mind ki veszne,
Bár keresztyenseget Töröc kezében venne,
Nem gondolna velle csak ő veszteg ülhetne.
- 700 234. Tisztesség adassec töllem fő embereknec,
Sokan ő közzülöc hinnenec az pogannac,
Hogy ha szerenczeie öregbednec pogannac.
- 703—755 235—252.....
253. Sokan vadnac ő közöttöc.....
Iobbagyoc szolgaltata
Nyuszásban fosztasban

- 760 254. Sokat it szolhatnék
Iobbagyokhoz való
Istennec tarto lelküc
255. Többet en nem szoloc
Halgatasban lenni io
765 Mint Amiclae Váras
256. *Igen* munkalkodnac
Es igen vigyaznac S
Igen serénkedic áros
257. Az bolond paraszti
770 Vgyan Istent kéri az
Ú földes Vranac vesz
258. O te bolond kösseg
Bizony meszes mazzag
Keresztyen vr helyett
- 775 259. Nem iob volnae
Verednec tagodnac b
Velle egyyüt az igaz
260. Nag' szolgalatban v
780 Szarahora te lész kül
Szamár, ökör, Bial
261. Mind iol adna
Az keresztyenektül
Istent megköuetn
262.meg az Töröket,
785az Töröket,
.....Töröket.
263.háromszaz magaua,
.....ues neppel
.....kezeuel.
- 790 264.Angyal meg vert vala,
.....ret le vagta vala,
.....esztet vala.
265.kegyetlenb Pharahonal,
795nbül nallanal,
.....ct minalunknal.
266.néppel fel iöt vala,
.....meg ölte vala,
.....zapta vala.

- 800 267.ilyen vala,
ma töt vala
te vala.
268.oniaban
g koraban
dolgaban.
- 805 269.l tamat vala,
törökre tamat vala,
erte vala.
- 810 270.fogadnatoc,
tü ki adnatoc,
adnatoc.
271. O ti keresztyenec Istenhez mar kialczunc,
 Mind addig zörgessünc mig meg nem hallgattatunc,
 Ű fogadasahoz erős hittel folyamyunc.
- 815 272. Nam Daniel altal meg igrte minekünc,
 Ezechiel altal nyiluan mondta minekünc,
 Töröc veszedelmet nyiluan igrte nekünc.
273. Hatalmas Vristen ki pogant támaztottad,
 Az mi büneinkert üket ranc boczattotad,
 Ez vilagon ostorod lenne paranczoltad.
- 820 274. Ves veget Vr Isten immar büntetessednec,
 Fordicz haragodat mar az pogan nemzetre,
 Had ismerienec meg teged veszedelmekre.
- 825 275. Keresztyenseg közze adgy immar egyesseget,
 Bator szüuet, eröt, adgy io feiedelmeket,
 Az pogansag ellen adgy immar gyözedelmet.
276. Nem kérünc mi mostan tüled oly bodogsagot,
 Minden nyomorusag nélkül valo orszagot,
 Mas vilagon tudgyuc talalunc oly orszagot.
- 830 277. Vilag vegezetig tudgyuc hogy ez így leszen,
 Soc nyomorusagunc üldözésünc hogy leszen,
 De Törökneç hiszüc el veszese hogy leszen.
278. Az mit meg irtel kerünc hogy be tellyesicz,
 Gognac es Magognac veszedelmet tellyesicz,
 Te választottidnac szabadulasat indicz.

- 835 279. Hogy edes hazanknac lassuc szabadulasat,
Az pogan nemzetnec lassuc meg hanyatlasat,
Erhessuc örömmel lelkünkneec ki mulasat.
280. Az ki ez verseket most így öszue rendelee,
840 Hogy hazaiat birya pogan, busul sziueben,
Kiuan Istentül valaha menni földében.
281. Neuet vers feiekbén nem akara foglalni,
Mert nagyob dolgokban akarta ielenteni,
Mostani időben kellet így el titkolni.
- 845 282. Ezer ötszaz es kilenczuen hét esztendőben,
Mikor az Törökrül gondolkodnec buaban,
Egy pusztá Clastromban Szekelyec varasaban.

20.

H O M O N N A Y B Á L I N T

CANTIO OPTIMA

- 1 1. Holdnak, az szep napnak, az szep czillagnak
Istenne, vezere io szerenczemnek,
Ura, elő mönte állapotomnak,
Vilaga, viraga iffiusagomnak,
5 Vilaga, viraga *iffiusagomnak*.
2. *Oh ki* szep arannial, gyöngiel, gyemanttal
Megh aldottal engöm borral, buzauval,
Tekintel megh engöm draga marhaval,
En hozzam fordulal vidam orczaval,
10 En hozam fordulal vidam orczaval.
3. Mint szep hainalt szarnul napon föl hozod,
En czillagomatis ugi föl tamasztod,
Es sok banatimat el tavoztatod,
Szivemet, lelkömet megh vigasztalod,
15 Szivemet, lelkömet megh vigasztalod.
4. Oly szep diczerettel es tisztölettel
En föl magasztallak erőmmel,
Neköd halat adok szivel, lelökkel,
Mört hozzam fordulal kegielmes szömmel,
20 Mert hozzam *fordulal kegielmes szömmel*.

5 [Az ismétlődő sort a másoló itt sem, később sem írta le végig.] 6 [A kézirat csonka.]

- 25 5. Nem hacz en Istenöm megh szegiönülnöm,
Mert csak benned vagion bizonnial hitöm.
Megh halgacz engöm, edös Istenöm,
Erös kú sziklara maidan vecz engöm,
Erös kú sziklara maidan vecz engöm.
- 30 6. Nap keletre, delre, az nap niugotra,
Uram, gondod vagion az nagi tengörre,
Az magas kek egre es fenössegre,
Es az szelös földön valo elökre,
Es az szelös földön valo elökre.
- 35 7. Az en iarasimat es utaimat
Hordozd igienössen en labaimat,
Read biztam, hattam, uram, magamat,
Biriad, igazgassad gondolatimat,
Biriad, igazgassad gondolatimat.
- 40 8. Az eget es földet, szelös sok vizet,
Uram, hoga terömted fövent es követ,
Az nagi diczösségöt es fenössegöt,
Azert neköd adom az diczeretöt,
Azert neköd adom az diczeretöt.
- 45 9. Igaz vagi, Ur Isten, igeretödben,
Megh halgacz engömet köniörgesömben,
Megh aldaz engömet testben, lelökben,
Enis magasztallak diczösségödben,
Enis magasztallak diczösségödben.
- 50 10. Bator szivet terömcz, Uram, en bennem,
Az te szent lelködet nevellied bennem,
Es az igaz hitöt uycz megh bennem,
Had örvendőzzenek tetemim bennem,
Had örvendőzzenek tetemim bennem.
- 55 11. Az egh fenossege es ekössege,
Tegödet diczeriön giöniörüsege,
Vilagh szelössege, föld kereksege,
Nagi tengör melisege es szelössege,
Nagi tengör melisege es szelössege.
- 60 12. Latod, tudod Uram gondolatimat,
Biriad, igazgassad akaratimat,
Mert csak read biztam Uram magamat,
Fölsegödtül varom en mindön iomat,
Fölsegödtül varom en mindön iomat.

13. Ily io hirel, nevel, sok io vitézzel,
Mint edős attiamat, szép tisztósseggel,
Epicz föl Ur Isten eszszel, erővel,
Elő mönetellel, io szerenczevel,
65 Elő mönetellel, io szerenczevel.

14. Nagi tengört. . . .

21.

GYULAI MÁRTON

EPINICIA

az tekintetes es nagysagos vitezlo ket fo uraknak, Palfi Miklosnak, es Svarczenburgnak ieles diadalmokrol. Mikepen az mi hatalmas Urunk Istenunk, az u kegyelmes jo voltabol Györ-Varat, mindeneknek álmezkodasokra, velletlenül, erdemünk felöt, közönseges örömünkre, keresztyen kezhez ada : Ugy mint, 1598. esztendőben. Böyt mas havanak 29 napjan virradora. Irattatot, Historiakbol, es Poëtakbol valo Metamorphosissal, Gyulai Marton által, 1599. Esztendőben.

Exod. 12. Ver 14.

Ez nap emlekezetben legyen ti nallatok, es azt innepnek szentellyetek Urnak,
az ti nemzetsegtek között öröкке.

Cap. 14. Vers 24.

Immar piros haynalkor vala, es ime tekintven az Ur az Aegyptombelick taborara, az tűznek es folyhőnek oszlopa által meg ronta azoknak sereget.

APOSTROPHE AD PERILLUSTREM ATQUE MAGNIFICUM NICOLAUM PAALFI ETC.

Svme (rogo) patriis tua gesta ornata Camoenis,
Palfi Pannonicus Martis et Artis honor,
His nitet in patriam tua Mens, vigilantia, Candor:
Fac precor, haec prosint: dum furit Hostis atrox.

- ¹ 1. Nagy gyözedelemről, Nagy Györ veteleről, Mostan en emlekezem,
Io PALFI MIKLOSNAK Hires SVARCZENBURGNAK diadalmit
[jelentem,
Nagy serensegeket Es eszesegeket szép példakban eneklem.

66 [A lap alján órszóként szerepel.]

Lat. 2 Pannonicis

- 5 2. Az Istennek ujját Vezerlő paltzaját Ezekben tapasztalom,
Hector vitezseget Ulysses elmejet nálak együtt talalom,
Egyenlő sziveket Keresztyensegeket igazan magasztalom.
3. Ezeket nagy okért Io tisztességekért egymashoz hasonlítom,
Castort az Polluxtól Zethést Calaistól mert én el nem választom,
Hires Lámpásokat Eggyes két urakat Pannoniában látom.
- 10 4. Pogan-is jól látja Igen is csudallja égő szövetnekeket,
Erössen-is felelő Tavol-is kerülő Két menyűtő köveket,
Kik akkeppen rontak És földre le ontak Az nagy Györbelieket.
- 15 5. Zinan Bassa hadat Nagy Györrel tölt hasat már atkozotnak mondgyak
Mert nagy faldalmokra S-keserves karokra nyelte volt el jól látják,
Mind farkas az gyapját És eb nyelte háját vérrel azt ki okadgyak.
6. Minden hamissagnak És gonosz praedanak mereng nagyon belibe,
Noha jonak tetszik S-mez gyanant nyalatik de jajt ad idejébe,
Igaz fontal mérnek noha kitsint késnek mindennek kebelebe.
- 20 7. Tellyes historiák Minekünk kialtyák Istennek igazságot,
Minden pogánokon És nagy országokon lét csudalosságát,
Embereket látja És úgy csavargatja mint kereknek forgasat.
8. Nem szollok Sándorrol És nagy Dariuszról mihképpen forgattanak,
Sem gazsdag Croesusról És híres Cyrusról mi-modon változtanak,
De mostaniakat Győri Törököket jér lassuk mint jartanak.

Paradigma.

- 25 9. Myrtilus Pelopstól És Hardek Zinától hamissan amittatek,
De két Urnak lelke Mint Ulysses esze szinten úgy okoskódek,
Polyphemus szemé Törökök elmeje üszöggel vakítottak.
- 30 10. Kevély batórsagnak Gígas homlokának paritya lön rontása
Gaza kapujának Iericho falának nagy hamar lön nyílása,
Madian népenek Troja seregenek véletlen le vagasa.
11. Egy fá Io Trojára Mas Györ kapujára Zaguldnak nyeresegre,
Római fő Császár Im repül mint madár Pharnax aló seregere,
Camillus véletlen Erkezik hirtelen Brennusnak vitezire.
- 35 12. Samson-is el jűta S-magába ujjula lön bomlása oszlopnak,
Palota hanyatlek S nyakok szakasztatek az Philisteusoknak,
Itt Cleomedestől Itatekos pörölytől Kis gyermekek rontatnak.
13. Arany alma fenlik De sarkány tündöklik Hesperides kertibe,
Hercules kevénya Fenleni hogy látja jűt sarkány eleibe,
Kapu ki nyittatik Hamar baj kezdetik lön vitez nyeresegbe.

- 40 14. Cacus el gyözetek Es im meg öleték köszikla barlangjaba,
Hét fejú kigyó-is Az artalmas Aspís vesze Lerna tovaba,
Kik mardosasunkra Szörnyü romlasunkra valanak ez országba.
15. Alectryon szeme Homalyos elmeje szunyad strasa allasba,
Mars igen csalatik Agyba talaltatik es vitetik fogsagba,
45 Medusa kigyoiój Gonosz ör alloij itt vesznek egy csapasba.
16. Holofernes lakik Es batron aluszik hatalmas taboraba,
Boldisar Kiral-is Mint Amhat Basa-is jól be szarlot varaba,
De vitezek karja Gedeon gyors kardgya forgodik nyak vagasba.
17. Okoson Sandornak Szolla mint ifiunak Darius irasaban,
50 Könyebben talalni Hogy nem oltalmazni kö varat ez vilagban,
Io vitezek ellen Akar mely rekeszben senki nincs batorsagban.
18. Rettenetes sziklat Arimazes varat Sandor ifiaij hágják,
Ferfiak Solymokka Erös Sarkanyokka magokat változtattyak,
Egö tüzet, vassat Magos havasokat vitezek meg haladgyak.
19. Chimaera egh tüzzel De megyen nagy sebbel Bellerophontes arra
55 Pegasust nyargallya Györ kapuját rugja be szaguld az piacra,
Erös bajj vivással Török le ontással szaszlojat teszi fokra.
20. Colchis szigeteben Sarkany örizesben arany gyapju tartatek,
Nagy sok szerentseken Es veszedelmeken Iason oda vitetek,
60 Addig jara, forga Miglen ahoz juta es tülle meg hozatek.
21. Gonosz sarkanyoktól Dühös poganyoktól nagy Györ-is öriztetek,
Iszonyu algyukkal Sok eles szabakkal kapu oltalmaztatek,
Ország erejével Nagy tabori néppel feleje sem mehetnek.
22. De nagy serensegtől Es eszes elmetől hirtelen meg gyözetek,
65 Csak kiseded seregtől Ieles vitezektől Török földre ontatek,
Kinek igaz hire Közinkben hogy ére sokan el nem hihettek.
23. Ionas meg adatek S uyjonnan születek az Czet halnak gyomrabol,
Nagy Györ-is uyjula Es ki szabadula Acheronnak torkabol,
Mint Paliciusok Szép földi magzatok jünnek Dellos tovabol.
- 70 24. Ezeket mindenben Tellyes életünkben illik nekünk tisztelnünk,
Kik nem csak tanatsal De ver izzadassal forgodnak mi előttünk,
Nem csak penz adassal De test szakadassal fizetnek mi értünk.

Apostrophe ad Iaurinum.

25. O mely nehez az töör Iusson eszedbe Györ ne feleyts rabsagodat,
75 Gemantra fel irjad Fiaidnak nyutsad Te szabadulasodat,
Ekes Trophaeummal Szép halaadassal illessed hadnagyidat.

Gen. 34.

26. Miként szép Dina Iacobnak leánya ragattatek Sichemtől,
Szinten te úgy jaral Es el ragattatal fene pogany vezertől,
Nem vala remenseg Hogy már kereszttyenseg meg hozna ellensegtől.
- 80 27. De te két batyaid Igaz jo barátid im érted indulanak,
Simeon es Levi Ez két Ur példajj varasra rohananak,
Nagy sok vēr ontással Pogany le vagással ismet viszsza hozanak.
28. Török Császár halla Szakallat randita im csak el almelkodes,
Az Palfi Miklostol Es jo Svarczenburgtol magaban el irtoztek,
Vagy régi Magyarok Vagy szarnyos Angyalok kik, mond, ezt cseleket-
[tek.
- 85 29. Ily hatalmas dolgát Kit vilag csodalhat nyelved el ne halgasson,
Söt szép enek szokkal Hala-adassokkal Torkod szolyon hangoson,
Mint ám regieknek Az Ur hiveinek lön, szabadulasokon.
30. Hallottad pokolban De nem menyországban feledő Lethes vizet,
Igy gonosz elmebe Latod feledesbe Urnak jo tetemenyet,
90 Mellyek csak rutityak Es homalyosityak nemzetünk nyeresegtet.
31. Theseus nyerteszen Nem jara eszeszen szegin attyat el veszte,
Fejer vitorlajat Nyereseg szazlojat fel vonni el feleyte,
Ageust amita Gyaszal szomorita az tengerbe szöktete.
32. Te azert szazlodat Szép diadalmadat az égge fel emellyed,
95 Két fő Urnak nevet Es nyertes czimeret aranyal megjegezsed,
Te nagy örömdre Es tisztessagedre örökke azt viselyed.
33. Földre irattassek Gyaszal boritassek Hardek Herostratussal,
Rollok emlekezzel Es csak keseredgyel Szivednek faidalmaval,
De Palfi Miklosnak Es jo Svarczenburgnak hirek ellyen aldással.
- 100 34. Söt nem csak magokat De maradekiokat es jo nemzetségeket,
Igazan tisztellyed Es hiven szeressed meg említven ezeket,
Azokat főkeppen Kik serdülnek szepen hogy ha esmered üket.
35. Nemes szép Urfiak Már tanulo ifiak viragoznak most Becsben
Attyok abrazattyat Io vidam szokasat viselik személyekben,
105 Mindenekhez szepen Tisztessesges-kepen folyamnak szeretetben.
36. Nagy jo remensegben Vagyok en elmemben tisztas Urfiak felöl,
Attyok követőij Töröknek törőij lesznek természetekből,
Io fanak gyümöltsi Szép illatu viragi nem tavoznak tövektől.

- 110 37. Aegaeon már mozdul Ellenünk maid indul Cynocephalisokkal,
Mint Hesionara Es Andromedara megyen vala nagy czet hal,
De fel indulanak S-oltalmul jutanak Hercules Perseussal.
38. No hat bizakodgyunk Mi Urunktol varjunk vezerink jelen vadnak,
Iosue Calebbel, Isten seregevel, mint regen indulanak,
Szinten ollyanokkal Palfi Svarzenburgal mi előttünk forgodnak.
- 115 39. Christusnak hadnagyi Typhonnak baijnaki Ellensegre ha jutnak,
Az nepet biztatvan ő magok harczolvan nekünk jo peldat adnak,
Mint szép violakkal Es piros rosakkal verrel ugy illatoznak.
40. Vitez Ajax vëre Hogy folyamek földre valtozek Hyacinthussa,
Nemes Palfi vëre Ertünk valo sebe lön draga Balsamomma,
120 Keserves faidalmi Nagy sok busulasi viragos palma ágga.
41. Gyözhetetlen gemant Kit az atzel nem bánt meleg vërrel rontatik,
Codrus halalaval Vëre hullasaval ellensege veretik,
Vitezek vërevel Mint erős pöröllyel szörnyen Török törtetik.
- 125 42. Az holt Abel vëre Fel kialt az égre Caint szellel kergeti
Ember maro kigyó Töbször immar nem jó föld magaba nem veszi,
Igy mi hoharinkat Gonosz poganokat az mi vërünk emeszi.
43. Publicannak vëre Meg sebhertet mellye holt fiait eleszti,
Phoenix madar tüze Testenek egésze maga pisenit nemzi
Igy verünk hullasa Testünk aldozasa magzatinkat epiti.
- 130 44. Kegyetlen Diana Poganok aszszonya Tauricai oltarat
Pannonia földön Viragos mezejen uyjitotta szokasat,
Ember aldozassal Piros vër folyassal tölti most kevansagat.
45. De maid meg szediti Es ütet el veszti az mi vërünk hullasa,
Mint szörnyü dög halalt Hamar el taszigalt Cyanippus halala,
135 Es Romai vermet Hirtelen el vesztet Curtiusnak ugrasa.
46. Crocodilus szaja Mikor vagyon tatva szinten akkor csalatik
Ichneumon forgodik Torkaba be ugrik kitöl bele rágatik,
Pogannak is torkat Mint Cyrusnak szajat vitezek be tölthetik.
- 140 47. Sokaig Cretaba Szép Labyrinthusba az Minotaurus hizek,
Mint Csaszar mostanba Constantinapolyba, ember verevel lakik,
De lam Theseustol Neki szant ifiutol helyebe megfoytatek.
48. Igy.....

ÁDÁM JÁNOS

AZ IGAZ, IAMBOR ES TEOKELLETES BARATSAGROL VALO ÉNEC
 mely nagy haszna, ereye es beoczvleti légyen annac, mind Isten, és emberek
 előtt: minden igaz barátság szerető Embereknek tanuságokra szerzettet.

Autore anagrammatismo AMANS DEI ANIMO.

Ad notam Historiae Alexandri Magni, etc.

PETRARCHIA

Verus amicitiae cultor pretiosior auro est
 Et gemmis, sed enim dic mihi ubi inuenias ?

1. Soc szép dolgoc vadnac nekünc meg iruán,
 Historiákban szépen be számlaluán,
 Tanuságul nekünc azoc adatuán,
 Es például versekben be foglalaluán.
- 5 2. Régi üdőben mert sokan voltanac,
 Kic az Emberi nemzetről irtanac,
 Eletekről, ioságokrol szoltanac,
 Eo dolgokról soc iót magyaráztanac.
- 10 3. Minden féle teremtet állat felet,
 Hogy föueb legyen az emberi nemzet,
 Erről az irásban nagy emlekezet
 Vagyon, kit iol tud az szent gyülekezet.
- 15 4. Szoloc azért mostan csak röüideden,
 Emberec közt az dicziret mi légyen,
 Ez statura kit meg magyaráz szépen,
 Minden voltát le formállya ékesen.
- 20 5. Minden féle bölczekis ezen eggyeznec
 Irásokban feienként eggyet vélnec,
 Az attyafiuságnac mi voltáról
 Kic irtanac, és az szent barátságról.

6. Ez Világban hogy ninczen szeb ékesség,
Emberi nemzet közt nagyob erősség,
Minden modon el gondolt gyönyörűség,
Böczületesb dicziretesb egyyesség.
- 25 7. Mint az igaz szeretet és barátság,
Melyben ninczen semmi gonosz álnakság,
Szeretetből származot iô társaság,
Nem haszonybol talált attyafiuság.
- 30 8. De keuesen most ez üdőben vadnac,
Kic helt adnanac az szent barátságnac,
Es ritkán most oly emberec támadnac,
Kic köuetnec peldaiát ez írásnac.
- 35 9. Melyről böuebben ez Versec végében,
Szoloc minden modon, de leg elsőben,
Lassuc mit érczünc ez nagy staturarol,
Es meztelen boitos ember képről.
- 40 10. Ez embernec neue AMICITIA,
Mellyet köuet az ki Istenec Fia,
Ez Világi hamis Philosophia
Nem hordoz semmi gonoz fantasia.
11. Rendnélkül valo haya neki boytos,
Ielenti azzal hogy ő alázatos,
Szinten azonképpen ki barátságos,
Együgyü, iámbor, és nem álnakságos.
- 45 12. Karyai két felé vadnac teryesztue,
Es keuesse hogy le vadnac eresztue,
Aszt iegyzi, vagyon engedelmességbe,
Es baráttayahoz io igyekezetbe.
- 50 13. Iob karyánál vagyon az nagy Fortuna
Irua, kinec lába alat egy alma,
Aszt ielenti kinec hogyha baráttya,
Gazdagb és ötet semminec alittya.
- 55 14. Az szerenczénec felettéb ne hidgyen,
Mert nem tudgya mely álhatatlan légyen,
Mely bizontalan az almán állani,
Azonképpen az szerenczénec hinni.
- 60 15. Gyakran szépen mutogattya ömagát,
De hamar meg ielenti álnakságát,
Czak ideig közli nagy gazdagságát,
Embereckel kic nem láttyác vakságát.

16. Craesus Király régen vala oly gazdag,
Kinec Maioryában vala soc asztag,
Erös vitéz hatalmas és oly vastag,
Kinec nem árthat vala soc erös tag.
- 65 17. Igen el hiue magát hatalmában,
Böuelködéc mindenel ez Világban,
Magát részesite soc Királtságban,
Telhetetlenkedéc birodalmában.
- 70 18. Ez Világon mindennél szerenczésbnec
Vélé magát bodogbnac és erösbnec,
Egy tudos ember, kinec neue Solon,
Prophetála nekie ilyen modon.
19. Craese Király, monda neki az Doctor,
Az szerenczéne ne hidgy, mert oly mint or,
Magadat másnál bodogbnac se vélyyed,
Mert holtodig nem tudod hól lesz helyyed.
20. Czak semmit ö ez iámborral gondola,
Mindeneket kedue szerént rongála,
Persiai Királlyal szemben szálla,
Es ok nélkül Országában koborla.
- 80 21. Lásd az Isten 's az szerencze nekie
Erdeme szerént méltán mint fizete,
Az küsded feyedelemnec ereie
Craesus népét nem szána vesztenie.
- 85 22. Craesus soc számo népe meg veretéc,
Kedues Hadnagya neki meg öletéc,
Király ömagais fogságban eséc,
Soc ideiglen tömlöztben tartatéc.
- 90 23. Eszt az Persiai Király végtére,
Gondola hogy lenne elömentére,
Haragyát fordita ellenségére,
Az ki öt busította vénségére.
- 95 24. Craesust Király fogházbol ki hozata,
Töruény szerént ötet igen kénzata,
Az Tüzre Hoherral el ki boczáta,
Es alatta az soc fát meg gyutata.
- 100 25. Az tüz immár meg gyuladot alatta,
Nagy fel szoual az bölcz Solont kiáltya,
Solon szerelmes Attyám ö aszt mongya,
Bölcz mondásidat ha fogattam volna.

26. Vaiha kegyesen en te mondásidra
 Gondot viseltem volna, mind magamra
 Nagy vétkeim nem vittéc volna arra
 Kit szenedec méltán most az nagy kénra.
- 105 27. Szola ismet nagy fel szoual mindenec,
 Hogy minnyáian rolla példát vennéec,
 Az nagy szerenczéec és ne hinnéec,
 Mert minnyáian mint ömaga vesznéec.
- 110 28. Az Szerenczét mongyác oly romlondonac,
 Mint az szép üueget roszt állandonac,
 Kit mihelt ér az Nap fény, szépen fénlíc,
 Vgyan azon fényességben el romlíc.
- 115 29. Ki ki mind azért nagy gazdagságában,
 Ne bizzéc felettéb Vraságában,
 Mert mint maradhasson állapattyában,
 Bizontalan minden az ő dolgában.
- 120 30. Craesuis nem hitte volna ily vesztét,
 Szerenczeiéec ily roszt elömentét,
 Ki miat sokszor fáraszta elmeiét,
 Nem gondola hogy így érneie végét.
31. Hogy penig Tüdeiét Mayát és Lepit
 Ez meztelen ember testét 's bélit
 Láthattyác szüüét 's teste belső részit,
 Meg mondom nektec aual mit ielent it.
- 125 32. Jelenti kic iámbor attyafiasoc,
 Tökélletes igaz barátságosoc,
 Isten szerént valo társaságosoc,
 Nem fel fuualkodot álnakságosoc.
- 130 33. Magoc belső és mind külső titkait,
 Nem fedezic, egymásal ök aszt közlic,
 Es ha mi nyauallyáioc találkozik,
 Szeretettel egymásal aszt szenedic.
- 135 34. Egymást kiczin dologban meg nem iedzic,
 Méltatlan semmiképpen sem itilic,
 Belső, külső képpen egymást szeretic,
 Kic közt az iö barátság találtatic.
- 140 35. Az Májánál irua vagyon az szép Nyár,
 Kiben minden fa és fü gyümölcszet vár,
 Az lepinél irua néuel az nagy Tél,
 Kiben minden állat nehezebben él.

36. Jelenti az iámbor attyafiakat,
Kic egymással tarttyác barátságokat,
Télben, Nyárban, Hében, Hoban hidegben,
Készec szolgálni egymásnac mindenben.
- 145 37. Iob lábánál vagyon irua egy ige,
Ki Magyarul annyit teszen mint meszsze,
Az bal lábánális vagyon egy ige,
Ki Magyarol annyit teszen mint közel.
- 150 38. Jelenti aszt, hogy az iámbor Keresztyén,
Egymás szerető mindenkort ollyatén,
Mind meszsze és közel valo létében,
Baráttját nem feleiti életében.
- 155 39. Táauul létében aszt ő meg emliti,
Közél valo létében sem feleiti,
Gonosz akaroiát annac meg feddi,
Es minden ügyét egyaránt szenuedi.
- 160 40. Im iol érted Keresztyén az barátság,
Mi légyen az igaz attyafiuság,
Szeretéből vagyon az io társaság,
Nem haszonból, mint köuetic mostanság.
41. Mostan penig, hogyha oly io akaród
Vayon, szeretéből ki barátságod
Keuánnya neked attyafiuságod,
Nagyra tartod felette méltóságod.
- 165 42. Szeretéből ha szegény hozzád folyamic,
Szükségében te hozzád ragazkodic,
Mint egy Istáphoz reád táamazkodic,
Es ha mint iò akaroiához bizic.
- 170 43. Heában előtted ő sürgölödic,
Szüued semmit raita nem esedezic,
Mert barátságod viszontag nem hizic,
Hasonloban tölled mint keuántatic.
- 175 44. Szinből vélle ha te mit czeleküszöl,
Felette igen előtte szabodol,
Bö beszéddel előtte ugy veszödöl,
El hitetuén vélle, töb nincz esküszöl.
- 180 45. Mert ha böuen volna pénz erszényében,
Neked nagy keduet találna éltében,
Gyönyörködneél oly nagy io hüségében,
Igy teis baráttja lennél mindenben.

46. De hogy az szerencze nem mindenec egy,
Kinec ioual kinec gonoszal elegy,
Miért hogy szegéntől nagy táuol kerül,
Ez okért veszet az ayto megét ül.
- 185 47. Ezé az szeretet hogy ha szegénnyel
Mit czellekszel mutatod magad miuel,
Aszt keuánod minden tehetségéuel,
Te io téted meg haladgya mindennel.
- 190 48. Ha elődben megyen magát mutattya,
Noha nem tudod mi ő akarattya,
Gondolod magad mint vonhasd meg tölle,
Szándekozol mint buhas el előlle.
- 195 49. Erről vagyon az kép magyarázattya,
Az ki iámbor és Istenec magzattya,
Barátságát nem haszonybol az tarttya,
Szeretéből ionkáb aszt mutogattya.
- 200 50. Mert az iámbor barátságnae gyümölcze,
Io czelekedet ki ki mind meg érceze,
's Alamisna mint Istenec szent Könyue
Tarttya, kiben soc iók vadnae igirue.
51. Meg hült bizony immár az ió barátság,
Nem kel senkinec az attyafiuság,
Szánnyae Isten ez mely igen nagy vakság,
Mert bé fogot mindent az nagy álnakság.
- 205 52. Most ollyatenoc immár az emberec,
Nagy fel fuualkodua imigy beszélnece,
Barátom Erszényem és attyámfia,
Czak ne legyen pénzemnece semmi heia.
- 210 53. Betegségemben barátom az nagy kéncz,
Nyauallyámban édes pénzem rám tekincz,
Mert nekem egyéb barátom sohul nincz,
Hozzáe en ugy ragazkodom mint killinece.
- 215 54. Oh szegény balgatag te aszt nem tudod,
Valamit birsz hogy mindent it kel hadnod,
It kel hadnod hidgyed gazdag Mammonod,
Az mikor el tellyesedic haláloed.
- 220 55. Ruházatra iò vagy és az pompára,
Igyeközeted czak nagy tzifraságra,
Vgy lépdegelsz mint egy iratos páua,
Mendegelsz mint ha volnál kornyodozua.

56. Lám ruházatot, soc kinczet szerezni,
Házatis igyekezel epíteni,
Mellyec szoktac csak keuessé maradni,
Es igen röuid ideig tartani.
- 225 57. Miért hát nem igyekezel szerezni
Barátot az köbölis teremteni,
Mely holtod után szokot meg maradni,
Szokta hired neued ki teryeszteni.
- 230 58. Hidgyed hogy az baratság életednec,
Es fedele minden tisztességednec,
Meg maradása io hired neuednec,
Meg nyerése örök üduességednec.
- 235 59. Valyon hány dologért it ez világon
Iarunc, kelünc, keresünc minden módon
Elünc, smunkálkodunc házunkban ithon,
Vagyon nékem nagy czudám már ez dolgon.
- 240 60. Elyüc ez Világot azért két okért,
Első az üduesség meg nyeréséért,
Másic holtunc után dicziretünkért,
Eoröcké valo ió hirünc neuünkért.
61. Miért hát hogy nem hányod meg magadban,
Es nem foglalod be gondolatidban,
Honnét nyerhesd üduességed éltedben,
Kinec vehesd hasznát otfen Mennyegben.
- 245 62. Nemde az szent Könyw neked aszt mongyaé,
Minden ki iól czeleköszic az Istené,
Igazán hiszi Istent ez életben,
Paranczolattyát köueti mindenben.
- 250 63. Szegény felebaráttját meg nem veti,
Egy vétekért, kettőért sem gyüölöi,
Elömenetelre ötet segíti,
Es Istenec dicziretire inti.
- 255 64. Attyafiát szereti mint ömagat,
Ió baráttját tarttya mint gazdagságát,
Segitségül velle közli marhaiát,
Es ki nem kimilli tölle saiattyát.
- 260 65. Minden ember eszt Keresztyénec vallya,
Es öröc hirit neuét magasztallya,
Valaki ez tanuságot meg tarttya,
Kiből ő nagy üduességét talállya.

66. Innet származic te iò hired neued,
Igaz hittel találod üduességed,
Es io czelekedettel te aszt nyered,
Alamishánakis iutalmát vehed.
- 285 67. Más néuel eszt hiyác szent Barátságnaç,
Attyafiszeretetnec iámborságnac,
Kiben ninczen helye az rauazságnac,
Nem adatic hely az nagy álnakságnac.
- 270 68. Miként beszélleñec mostis némellyec,
Rauazsággal kic fedezic elmeieç,
Házat, Hidat, ugy mond Köfált épiteç,
Mert csak ez által örök iò hirt nyereç.
- 275 69. Mert akar mely emberen én iò tétém
Meg mutatodgyéç iò czelekedetem,
Csak heában véllec en aszt miuelem,
Mert nem sockáig tart emlekezetem.
- 280 70. Ezec nagy hamarsággal mind el hálnac,
Es iò tétim véllec egyyüt el mulnac,
Emlekezetben semmit sem forognac,
Hóltoc után ezec mind el óltodnac.
71. De imigy ha ki láttya neuem falon,
Es fel irot tzimmerem az rakáson,
Mellette az Esztendöketis számon,
Nem türheti hogy érte iót ne mongyon.
- 285 72. Te balgatag innét látzic mi voltod,
Mert fösuéñséged ezzel it titkolod,
Hidgyed igyis meg czal te gondolatod,
Mert semmi leszén erröl te iutalmod.
- 290 73. Vallyon az kö 's fa épületnec nyelue
Vagyoné, kiben lakozzéc oly elme,
Istenét te éretted hogy tisztellye,
Ki által üduessegedet meg nyerye.
- 295 74. Noha meg hal nagy ékes böczületben,
Hadgya hired neued ki teryedésben,
Felebaráttya közt nagy dicziretben,
Elöb elöb adgya emlekezetben.
- 300 75. Más felöl Isten ötet meg halgatuán,
Kiért ö Felségét nagy kedw találuán,
Embereckel iò hired meg tartattya,
Es teneked ö szent Országát adgya.

76. Imigy fel iratod neued az falra,
El iö egy nagy zápor esö, el mossa,
Egy árokban viszi, soc felé osztya,
Es csak az Békákat azzal hizlallya.
- 305 77. Faloc régiseg miat el omolnac,
Es épületec Földre le borulnac,
Czinálmányid sokára el bomolnac,
Tisztességeddel keuessé tohzodnac.
- 310 78. El iö az ora, történic haláloed,
Az fekete Földben leszen lakásod,
Tested leszen Nyiueknec Palotáioc,
Es Kigyoc Bekáknac kedues szállásoc.
- 315 79. De kérlec houa leszen igy te neued,
Böczületben ki forgattya io téted ?
Io voltodért kiczoda áld meg téged ?
Holtod után iöt ki keuánnyon neked ?
- 320 80. Holot életedben meg fogtad magad,
Io tétedet mindenektöl meg vontad,
Czak testedet mindenképpen hizlaltad,
Mod nélkül köuetted tohzodásodat.
81. Ez leszen fösuénségednec iutalma,
Marhád másra marad ki nagy tohzodua,
Él belölle felettéb tékozolua,
Agéb kereste, nagy vigan aszt mongya.
- 325 82. Esztis utánna veti nagy vigadua,
Roszszul éle belölle és morogua,
Az agéb ö barátyától meg vonta,
Es marhayát szegényektöl meg fogta.
- 330 83. De en más képpen élec már belölle,
Barátimtol nem leszen az kimilue,
Vigan lakom, iszom az mig tart benne,
Nincz semmi áldása mert rosz kereste.
- 335 84. Ez nekem felette igen nagy czodám,
Ritkán mert oly gazdag embert en láttám,
Kinec gyütöt marhaia holta után
Harmad izig löt volna maradásban.
- 340 85. Ez az oka az mint iöt igy el megyen,
Fáratságal kerestéc aszt keményen,
Es öszue koporgattác aszt fösuénnyen,
Nemis könyörültec semmi szegényen.

86. Hanem éltec mint Béka az mély Földben,
Meg rakottac, nem fért töb az tömlőben,
Másra irigykettéc elő mentekben,
Meg fogtac őket iò szerenczeiekbén.
- 315 87. Isten az oly embert igen utálya,
Ki miat leszen kárhozatnac Fia,
Testét Kénkőues Tó vize hizlallya,
Es öröcké Pokol kinnya talállya.
- 350 88. Téry azért halando ember Istenhöz,
Ragazkodgyál mindenben Felségéhöz,
Segits szegént, tégy iól, mehetz Istenhöz,
Es iuthatz közalb te üduességédhöz.
- 355 89. Gondold meg mely igen iò az üduesség,
A hól vagyon örök öruendetesség,
Es mely gyönyörüséges az düczöség,
A hól lakic az szent Isteni felség.
- 360 90. Ennec meg nyeréseiért czeleküdgyél,
Mindent, és üdueszülni igyekezzél,
Valamit az Istenért végben vihetz,
Es iò hiredért neuedért miuelhetz.
91. Semmiben magadat meg ne kimillyed,
Elegendőnec rá magad itillyed,
Az igaz barátságot te szeressed,
Igy nyerhetz Istennél magadnac keduet.
- 365 92. Kire vezéryen Isten mindenteket,
Kic vettetec csak pénzben kedueteket,
Es az Mammonban gyönyörüségteket,
Hogy meg utálljátoc méltán ez vétket.
- 370 93. Es köuessetec az szent barátságot,
Minden fösuénséget tü el hadgyatoc,
Szeressetec az attyafiuságot,
Kíért adgyon Isten nagy bodogságot.
- 375 94. Ez Eneket szerzéc iò Colosuárban,
Ezer ötszáz és kilentzuen kilentzben,
Szent György huaa hete huszad napyában,
Egy iámbor szerzé cszt gondolattyában.

AZ KET MVSAC, MINERVA ÉS PALLAS EGYMASSAL VETEKÖDNEC
 ez mostani Világ állapotja, és az iö szerencze felöl, végre Minerua meg gyö-
 zettetic, és Pallast Baráttjánac fogadgya : Minden gyámoltalanoknak viz-
 talásokra irattatot ugyan ezen Autor által.

MINERVA

1. Vagyoc nagy örömben hogy en tisztességes fő nemzetből származtam,
 Gazdag, erős, iffiu, ékes, tekintetes, nem szegényből támattam,
 Vagyoc böczületben, mindenece keduében, bizonyoson kit láttam.
- 5 2. Élem azért oly nagy keduem szerént vigan máron it ez Világot,
 Böuelködüén minden ioual, gazdagsággal, vöttem nagy bátorságot,
 Köuetek mindenkor hozzám hasonlókkal Világi Barátságot.
3. Ezen kiuüilis en külsö barátimmal, és soc fő társasággal
 Böuelködem és vélece üdöm mulatom, soc féle nyaiassággal,
 Kikkel együt gyönyörköttettyüce magunc soc szép zengö Musikáccal.
- 10 4. Czak czudáalom bizony, hogy ki tud bánkodni, 's szomorúságban lenni,
 Rollam példát véuén fogyatkozás nélkül nem tudé vigan élni,
 Igy az szomorkodást és az fösuénséget nem kellene köuetni.

PALLAS

- 5 5. Im iol értem szódbol szerelmes barátom és te indulatodból,
 Vig kedued termeted, szépséged, bátorságod volnánac soc iódból,
 Soc attyafiat, barátot szerzettél te, csak nagy gazdagságodból.
6. Igen könnyü neked mig leszen szerenczéd, lehet nagy elömented,
 De mihelt meg fordul és tölled ál táuul, bánatra iut vig kedued,
 Barátid társaid kikkel mulatoztál, csak neuetic bús lelked.
- 20 7. Nagy táuul kerülnece, vyal mutogatnac, idegenséggel lesznece,
 Egymás közt neuetuén, és téged czufoluán semmit ök nem fedeznece,
 Iö tétédért azoc nem ismernece és szegényecec közzé rendelnece.
8. Rollam mert ez példát ugy mint raitam eset dolgot neked en mondom,
 Nekemis mig virágzic vala szerenczém, köueté soc barátom,
 De mihelt meg fordula en elömentem, roszzà lön állapotom.

MINERVA

- 25 9. Czudáalom mit mondasz, elmenélkül beszélsz, és oly gondolatlanul,
 Nem tudodé te aszt, hogy ha ez lenneis lennénece nagy óltalmul
 Barátim kie vadnac, nem hadnánac, meg segitenénece azontul.

PALLAS

- 30 10. Enis ezenképpen magam ráiok biztam, igen meg czalatkoztam,
Nem hogy segítettéc, söt meg sülyeztettéc töllec meg gyaláztattam,
Rám gonozt mondottác, iò téuöim elöt kiért nagy kárt vallottam.

MINERVA

11. Bátor mind ugy légyen, hogy külsö barátim, kie vadnac most már nekem,
Idegenséggel lennéneec mikoron meg fordulna en szerenczem,
Attyámfiái vadnac kie nem hadnánac, ha lenne szegenségem.

PALLAS

- 35 12. Hidgyed az mit mondoc, mert ez bizonyos ok, beszédem iarására,
Még azok lennéneec hogy nem ismernéneec, sszerenczéd folyassára,
Semmi gondot nem viselnéneec, ki lenne élted taplalassára.
13. Mikoron én mostan előttöc hogy iároc, és magam mutogatom,
Mingyárt el iyedneec, aszt tudgyác pénzec erszényekből foztogatom,
Vgyan nem ismerneec, elöllem el bünac, töllöc nyomorgattatom.

MINERVA

- 40 14. Hát miuel tartod te, magad sházad népét, holot ninczen barátod ?
Szegény vagy, s el hagyot, gyámoltalanságban magad miuel táplálad ?
Akarnám érteni bizonyoson tölled, magad miből forgatod.

PALLAS

- 45 15. Bizonyoson néked meg beszéllem viselec én nagy gondolatot,
Istenhez foházkodom, idegenekből támaszt segitö gyámolt,
Kie egyszeris mászoris engem segitneec, adnac nagy vidámságot.
16. Reménségben nagyban ezen kiuül élec, vároc csak az Istentöl,
Tölle váruán czendes sziucl ugy szenuedec, kérec szent felségétöl,
Imigy panaszoikodom, kérem azon-is, mentsen ellenségimtöl.
- 50 17. Aldot légy Vr Isten magas Menyországban,
Ki gondot viselsz rám it ez nagy Világban,
Sziuem vidámitod nagy soc bu bánatban,
Batoritod lelkem nehez gondolatban.
18. Deréc képpen azért néked hálát adoc,
Es soc panaszokatis elődben hozoc,
Oltalmat mert Vram csak te tölled vároc,
Soc nyomoruság miat, már alig vagyoc.

19. Átkoznám az földet, kin en már születtem,
Mert nem lehet raita semmi előmentem,
Gonosz álnakságát hogy en nem kedueltem,
Irigységben estem, kit soha nem véltem.
20. Miért hogy így próbálsz soha en nem kérdem,
Io voltodért, téged mert illet nagy érdem,
Es hogy előtted magát haicza meg térdem,
Mélto éretted ha ki omlíkis vérem.
21. Io gonduiseléssel mert vagy Vram hozzám,
Engedelmességben magamat hordozzam,
's Törödelmes szíuel néked hogy áldozzam,
Aszt akarod és hogy ez által odozzam.
22. Am bár mind úgy légyen valamint akarod,
Csak hogy nyuicz ki hozzám kegyesen szent karod,
Noha tudom hogy csak meg tértemet várod,
's Csak addég próbálsz még iobbulásom látod.
23. Nagy nehezen szíuem eddég úgy vezödöt,
Es ugyan meg gyülölte ez gonosz földöt,
Az mellyen en soha nem vehetec eröt,
Kíért az bu bánat engem ugyan meg öt.
24. Oly igen mert mostan hamisság keduelöt,
Szolgál az szerencze, és ez Világ elöt,
Erdemetlen embernecc ozt siros velöt,
Szeret szemem látúán rauazságban élöt.
25. Siralmas könyhullatássockal szíuemben,
Naponként gyötörödöm, fáradoc elmémbe,
Miért hogy nagy sokan keuannyác éltemben,
Hogy lathassác sullyos ügyöm el vesztemben.
26. Külön külön reám úgy tátytác torkokat,
Io baratim elöt mondnac rám átkokat,
Elömenetemben visszáló okokat,
Felelnec hozzám nagy méltatlan dolgokat.
27. Oly atyámfiainac kie mondatnánac,
Azok fényes Kardokat rám ki vonánac,
Igyekezuén azon miként árthatnánac,
Es véllem keduec szerént áldozhatnánac.
28. Látod Vram azért ártatlanságomat,
Hiszem nyilúán tudod en akaratomat,
Mert iora viseled en gondolatomat,
Támasz idegenből kie keuánnya iomat.

75 elöt [!]

- 100 29. Eoncz ki Vram reám te szent áldomásod,
Ismerhessem megint valóban io vóltod,
Es tellyesítsd be raitam szent akaratom
Soknac boszszuyokra mutasd meg io vóltod.
30. Sziueket iól tudom, mert bizony azoknac
Szauc iarasábólis mindent mutatnac,
Kic ennékem szememben soc iót mondanac,
Hátam meget penig soc gonozt keuánnac.
- 105 31. Vgyan ezek azok kic magoc mutattyác,
Szép beszédeckelis baratságoc adgyác,
Iudás módon ortzám ugyan apolgattyác,
Mert igy mivóltokat fedél alat tarttyác.
- 110 32. Aual ök akaryác szándékok fedezni,
Reméllie hogy en eszt nem fogom érczni,
Es öket rauaszságokban meg iegyezni,
Magamban noha iól megtudom intézni.
- 115 33. Reménségekben tudom meg czalatkoznaç,
Mert az Isten gonduiselöye azoknac,
Kic néki buzgo 's tiszta szüböl áldoznac,
Es kic az igaz ellen nem tanáçkocznaç.
- 120 34. Iáryanac ám bátor mindenben keduekben,
Tudom aszt hogy öket, meg vered lelkekben,
Elömenetelt nem adsz nékic éltekben,
Nagy változást tész ö rauasz elméyekben.
35. Engem penig Vram reménségem szerént,
Azoknac boszszuyokra fel emelsz megint,
Kit viseltem, róllam el vésszed az nagy kint,
Es szent felséged rám meg uiyobban tekint.
- 125 36. Meg mutatod nékic, hogy hatalmas Vr vagy,
Kegyelmed és kegyességed felette nagy,
Ezek alat nékem oly czendes sziuet adgy,
Ismerhessem meg hogy segedelmed nem lágy.
- 130 37. Kiért diczirtessél magas Menyországban,
Kinec hired vagyon ez széles Világban,
Vénségben diczirneç és iffiuságban,
Aldot légy Vr Isten magas Menyországban. Amen.
- 135 38. Ezek az szép igéc kikkel Istenemet valóban meg találom,
Naponként io vóltát, hozzám nagy irgalmát ezeckel igy hálálom,
Ellenségim ellen, kit Istennec mondoc, versekben igy foglalom.

39. Isten ezenközben ez szókat meg haluán, boczattya ö Szent lelkét,
Meg hagyuán nékie, meny el én fiamhoz ólcz beléye oly elmét,
Szenuedgye békéuel, nem hagyom hidgye el, vigasztalom bús sziuét.
- 110 40. Elmém vidámodic, sziuem batorodic, megyee ottan dolgomra,
Istennec aldása reám ugyan buzog, vagyon nyugodalmomra,
Valamihöz fogoc, noha nem nagy dolog, soha ninczen káromra.
41. Ez szerént Istentől, és az Szerenczétől, naponként én ugy vároc,
Ellenségim elöt magamat meg haitom, mint ha volnéc Szamároc,
Az Hollo fiackal igaz gyámolt, mindenekben czak tölle vároc.

MINERVA FELELETI

- 145 42. Hatalmas Vr Isten, Mennyei szent Király, mely igaz és bölcz Vr vagy,
El hagyot fiakon, gyamoltalanokon, irgalmasságod mely nagy,
Soha en nem hittem seregeknek Vra, hogy légy ily kegyes Hadnagy.
43. Ime im el hittem hiszem hogy vétettem, voltam oly nagy vakságban,
Batorság viseluén, és magam el hiuén, laktam nagy álunkságban,
150 Io szerenczém leuén, czak magamban biztam voltam nagy tobzodásban.
44. Most látom hogy igaz, és hogy bizonyos az, mit beszéle barátom,
Ki Emberben bizic, igen roszszúl hiszic, magam touáb nem átom,[!]
Ez rosz állapotban, bizontalanságban, mert mulando iól látom.
- 155 45. Io szerenczeyében, nagy nemzetségében, ez bölcz Pallast emlitem,
De hogy így meg szálllyon, és meg fogyatkozzéc, soha en aszt nem hit-
[tem,
Attyafiaitól, baratitól, hogy így el hagyasséc nem véltem.
46. Nám igen ritka vólt az igaz attyafi, és az io hü barátság,
Nem kel most az szegény, io igyekezetü, vagyon czak az álunkság,
Vr Isten ne szenued, ved el az ollyantól, mert la ez mely nagy vakság.
- 160 47. Az mig szerenczémben, s kazdagságomban tart, vagyoc látom oly
[kedues,
Házam soc barátim tarttyác, az mig pintzém, soc boraimtól nedues,
De ha en ezeket meg nem vetem bátor, engem előlled el ves.
48. Meg vonszom magamat ez után ezektől, szegényeket tápláloc,
Ember vagyoc en is, bizontalan tudom mindeneknek haláloc,
165 Ennél iob tanuságot előmentemre, tudom hogy nem találloc.
49. Szerelmes barátom, bölczeséges Pallas, im megh gyözetém tölled,
Igaz vólt mondásod, vagyoc már barátod, légyen néked vig kedued,
Bár minden Keresztyén, legyen már ollyatén, mint engem hogy hozzád
[ved.

IN OBTRACTATOREM

Az Vr Isten mindent nagy iól teremtet,
 's Kinec kinec rendi szerént életet
 Rendelt, de az álnac gonosz természet,
 Sokban nem nyughatic, hanem rak fészket,
 Gyakran álnakúl, kiből irigységet,
 Viszsa vonást nemz, és nagy gyűlölséget,
 Mind az által ez gonosz köuető
 Tudom aszt, hogy igasság teuezto,
 's Io hir new indulatban vesztő,
 10 Es mindent gonozban élesztő,
 Ha kic volnánac azért oly Emberec,
 Kic en munkám körül tekeregnéec
 Gonoszt io érdememért rendelnéec,
 's Hátam meget boszszuual illetnéec,
 15 Kérem őket ne fellyeb az Kaptánál,
 Rendellyéc elmeyec, mert igen rutúl ál,
 Ki olyat mond emberre mely nem constal,
 's Vtánna meg szédül, mint Maszlagtúl à Hal, etc.

CANTIO

quam Anno Dominj 1606 de sua praedicta mortua composuit.

- 1 1. Oh mely eorüendetes s- gjonjörüseseg wolt az szentseges edgiessegh,
 Mikor eppen fenlet s- halaltól kimillet az Isteni kegyessegh,
 Zent uránál kedues, karhozattól üres wolt emberi nemzetsegh.
2. Otalmaznod kel wolt, az mint fenyet az hold, bu szerzeo Adam atyank,
 Nem kel wolt fogadni, kit eleodben adnj mereszlet Eua anyank,
 Löt volna eorök frigh, nem estűnkwo lna iga kárunkban, kiben jutank.
3. Istenűnk hogy latta, el hailottál, banta, erte eleo szollitta,
 Bűnért sziued giula, s- nyaualiad ujula, szamadasra szoritta,
 Faratsaghra s- gondra s- halalra Euauual meltonak ugy allitta.
- 10 4. Tellyes életűnkben, wilagban letűnkben iga ala wettettűnk,
 Veres weritekkal, keserues inseggel kenyerűnket keresűnk
 Miattatok kel maár, hiszem keserwes kaár, bus úgyben reszesűlűnk.
- 15 5. Im mely io az Isten, iol tudhattya minden, czelekwek cziudakeppen,
 Az emberi nemzet, ki roszt úgyben eset, hogy meg maradgyon eppen,
 Tarsot segitsegül s- ferfiunak jelűl adot s- rendelte szepen.

6. Mihez tarczia magok, ne erje teöb atok, nekik megh parancziola,
Mint hogj weszelyünknék wolt oka wetkünknék érte Euat dorgalta,
Feriu uranak halgatoja legjen, azt eö igen megh hatta.
7. Uratol halgasson, dolgahoz ugy lasson, eletét konnyebbiezie,
Tereh wiselesben oly segitséggh legyen, omlotsagát epitse,
Miatta nyert bujat, elte haborujat ne neuellye, enyhitse.
8. Adam atyanknakis, köztök az frigy kötes eppen maradgyon, hagyta,
Euat ne gyüleollye, mint illik beoczúllye, teste reszenek tudgya,
Magahoz tancizia, teobszeör ne tascizia weszelyben giarlo tagia.
9. Szerze azert Isten szemellyek közt itten kedues szep edgyesseget,
Magzo szeretetet, szaporodo keduet, illeö gyönyörüseget,
Rank innet szarmazot, kit természet hozot, veszünk hogj felesetet.
10. Ninczi azert bodoghságh nagyob mint hazassagh, ki aal hú szeretetbeöl,
Draga könél dragab draga angyal walik sziligy asszonyemberbeöl,
Gonoszabol eördeögh, feriu weszteö deögh walik ez ros z czerepböl.
11. Az iot Isten adgya annak, ki jmadgya, eötet szübeol szolgallya,
Hüsegét mutattya, igassagban tartya, fogadasát megh allya,
Jo tarsawal aldgya, mert kegyessegh attya, szolgáljat nem utallya.
12. Kit penigh büntetnj akar, megh intenj, gonosz asszonnyal veri,
Kinek ueszedelme s- engedetlensege miat urat bu éérj,
Megh romlot hazas az, nem fogh ot tanítás, meltan halalát kérj.
13. Nagiob ueszedelem, iszonyub giötrelem mi lehet ez wilagon,
Mint az gonosz asszony, kiben ninczien haszon, költ uranak ros z magon,
Nem tart bekesseget, veszt io edgyesseget, feriet hizlallya agon.
14. Oh mely bodogh feriu, kinek társa iffiu, jambor, edgyes erkölczüü,
Hüteösse szereteö, emberseget erteö, jora inteö, igaz s- hú,
Bura nem jndito s- haragra nodito, seöt enyhiteö beszedü.
15. Kireöl maár beowebben hallyad keserwesen egy iffiunak panasszat,
Az szomorü halál mikor el kjuanta volna szerelmes tarsat,
Keserues beszdeddel, siralmas igiuel magasztallya jo woltat.
16. Oh magos keosziklak, köztök termet zöld fak, mind giazban öltözzetek,
Egy mastol hullyatok, bus jeltis adgyatok, feoldek repedzzetek,
Tengeri nagi halak jndullyatok, habok helytekebeöl keoltözzetek.
17. Zeöldelleö szep fűuek fonnyadgiatok, uizek tú megh zauarodgyatok,
Czillagok es egek, tündökleö napfenyek, homalyban borullyatok,
Minden fele rendek, iffiak es wenek, banatra jndullyatok.

18. Mert en szep szerelmem, kedues felessegem, draga gyönyörűségem
El hagyot es el walt, atkozom az halalt, el uiue bekessegem,
Kitöl maár el waltam, oly keserues latom megh romlot eggiessegem.
- 55 19. Ki ne magasztalna s- iokual ne aldana annak draga miuoltat,
Kiknel ninczien tudua, cziak azok megh unua diczirhetik jouoltat,
Eö nagy jamborsagat, beoczüllötte urat, hiuen uiselte magat.
20. Kiert laureauat, igaz buzgosaggal io hires ekessegem
Teollem megh erdemlj, sziuemben emliti mint tudom edességét,
60 Es koporsoianak, kiczin uduaranak aldassal kedueskedgyem.
21. Im azert elmemet, keserues sziuemet eleodben el bocziatom,
Könyues szemejmmel, banatos igékkel holt tetemet siratom,
Az utan my woltat nyeluemmel diczirem, ujommal megh jratom.
22. Te halal, gonosz úgy, miért rongalal így, keserited sziuemet,
65 Teollem el ragadad, cziak ugian el czialad szerelmes hűteosömet,
Szemem eleöt kenjad, faidalmokkal bantad, busitad szemellyemet.
23. Miért nem ualaztod, halalra nem adod azoknak szemellyeket,
Kik egy mast gyűlölik, tagollyak s- üldözik, latod kemensegeket,
Magokat ajanlyak, szübeölis keuannyak hozzaiok menesedet.
- 70 24. Kik penigh eltekben kedues szerelmekben eltenek szeretetben,
Egi mashoz sziueket jelentik, kedueket uiselik keduessegghben,
Ürnak felelmeben, io wgiekezetben, elnek szep bekessegghben
25. Azokat üldeozöd, wilagbo! ki üzeöd legh ueghseö hatarira,
Elteknek fonalat, kit edgiességgh wisszalt, el meczed nagy károkra,
75 Kik egy mast szeretik, kik penigh gyűleolik megh tartod bosszujokra.
26. Atkozot hituan feöld, testemet baár megh eöld, ne enged rajtad ellyek,
Minden keduem el teölt, widamsagom el költ, wallyon my jot remellyek?
Holot ki keduet ontt, melleollem az el holt, but hagyot szemellyemnek.
27. Test nyugoto lelkem, kiuel keduel eltem, teoltottcmis üdeömet,
80 Benned eoruendcztem, ueled diczikedtem, wigan eottem etkemet,
Elted jouoltara, kedues cziudajara hittam nemzetsegemet.
28. Oh nem feleithetlek, cziak heaban wélek enyhiteö jot magamban,
Mihelt eszemben jutt, ottan elömben futt beö kedued banatomban,
Tetoua budosom, tekergek, fetrengék hozzad wigidasomban.
- 85 29. Istentöl adatua keduemnek aggatwa woltal hazassagomban,
Jo modot talaltal, szepen wigasztaltal, biztattal banatomban,
Keduesen szolgaltal, nemis bosszontottal megh jndult haragomban.

- 125 42. Oh nem kedues nekem ez wilagban eltem semmj modon ez utan,
Ha Isten megh hallya s- kértemet meg adgja, megyek rövidnap hozzad,
Sziuem készül, az Ur megh könyörül talám en rajtam, nagy bus fian.
43. Ez az jele, hogy szant sziuem s- elmem kiuant, lelkem szerelmes taasom!
Mihelt mert szemellyed el hagyja s- te teolled teortenék szakadasom,
Ottan két kezemteöl, jo egessegemteöl leön nekem megh walasom.
- 130 44. Megh álla azontul, szúnek wigassagtól ekes szawu wirginam,
Teöllem el hagiáték s- teobbe nem hallaték tanczra jnteo czytaram,
Giüleöluen Atropost, keduetlenite most, keserúség h giasz ruham.
45. Minden wigassagom, kedues mulatsagom banatomra fordula,
Mert az keserúsegh, sok nyaualya s- insegh engem ugyan meg dula,
135 **Egessegemetis**, testi erőmetis nehanszor el arula.
46. Vigh nemzetsegimis, szokot barátjmis mind el szomorodanak,
Miolta kozzúllünk el menel melleollünk magokban lankadanak,
Latwan nyaualyamat, bumat, banatomat, teöllem el tauozanak.
- 140 47. Immar senkim ninczien, ki beteghsegemben felczien, ream wigiazzon,
Ereos fajdalmimban, mint te, orwosollyon, biztasson, hozzam lasson,
Szúbeöl megh tekinczien, aldasokkal hinczien, szeretetet mutasson.
48. Megh hala en atyam, meg hala mind anyam s- minden atyamfij,
Mihelt te el halal, eokis el hagyának, leőnek masnak tagiaj,
Hozzajok ha megyek, cziak akkor ismernek, leottek penznek barati.
- 145 49. Am jarion ez wilagh, ki olyan mint rossz ágh, hozza nem tamaszodom,
Cziffra szepsegeheöz s- győnyeörúsegehez semmit nem ragaszodom,
Keserúsegemben bizom Istenemben s- cziak hozza fohaszodom.
50. Aze legyen sok penz, fris palota, nagy kincz, kinek lelki jowa ninczj,
150 Ream penig tekinczj, lelki aldassal hinczi, ez wilagbol hozzad jnczj,
Felseges Ur Isten, minden nagy ügyemben kegyelmesen ram tekinczi.
51. Isten legyen hozzad, szerelmes szép tarsom, aldgion megh te nyugtod-
[ban,
Legy aldot Istenben, lelkedben, testedben aldot legy koporsodban,
Adgya az Ur Isten, ueled edgyút legyen lakasom hailekodban.
- 155 52. Soha nem feleitlek, migh ez testben elek, igaz jamborsagodrol,
Szibeöl emlegetlek, mihelt modot lelek, draga te mjwoltodrol,
Bizonsagot teszek, io hirt, newet szerzek el mult állapotodrol.
53. Ez eneket szerze s- wersben helyheztete jo nemes Koloswarban
Egy nyaualyas ember, ki mint aszsu kender el szarat banattyaban,
El holt hú társarol, jo felessegereöl walo gondolattyaban.

MAGYARI ISTVÁN

Ide valoc, Német nyeluen valo egy nehany szép imatságokis, mellyeket igen édesseges verseckel irtanac egyebec, és en Magyarra forditottam, azoc közzül

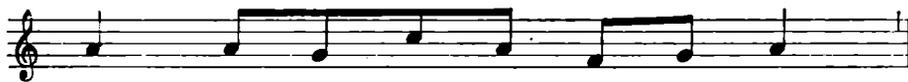
ELSŐ: EBERVS PALE

Mellyet Lauterbachius Ianos, az mikeppen Déac nyelüre forditot volt, en aszt Magyarul így forditottam :

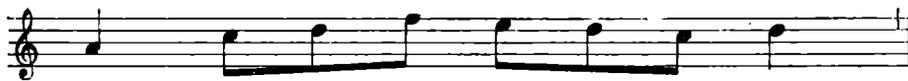
Ha akarod, az miattyan, ki vagy menyekben : te fiaid szükségünkben notayárais el mondhatod.

(Mi A tyanc ki vagy meny - nyek ben)
Chri stus ki raly em ber sis ten

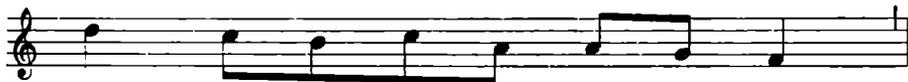
Ki soc szi dal mat szen ued uen

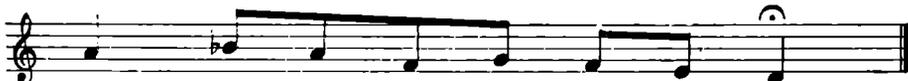
Ke reszt fá ra fe szit te tél

Ke gyel met a cyad tol nye rél,

Kin szen ue dé sí dert ker lec

Ke gyel mez ne kem bü nös nec.

1. Christus Kiraly ember s-Isten
 Ki soc szidalmat szenueduen
 Kereszt fára feszítettél,
 Kegyelmet atyadtol nyerél,
 5 Kin szenuedésédert kerlec
 Kegyelmez nekem bünösne.
2. Mikor halalnac völgyebe,
 Menendec küszködüen velle,
 Szememet halyog fogya be,
 10 Süketül hallastol fulem
 Szayamban meg nemul nyeluem,
 Budosic romlasban sziuem.
3. Gondolattol elmem szünic
 Segitségétöl fosztatic
 15 Segits ackor Wr Christusom,
 Engem vtolso oramon,
 Végy ki szomoru vilagbol,
 Mencz ki halalnac kinyabol.
4. Wzd el á gonosz lelkeket,
 20 Ielen legyen lelked ki szent
 Ha testből lelkem ki megyen,
 Ved Wr Isten szent kezedben,
 Nyugodgyec test koporsóban,
 Vtolso napig alomban.
5. Tamasz fel diczöült testben,
 Szoszòlom legy èn igyemben,
 Feleycz el minden én vétkem,
 S-adgy életet kegyelmesen,
 25 Mint fel fogattad igedben,
 30 Melytől függöc most nagy hiuen.
6. Bizont mondasz annac szépèn
 Hogy valaki benned hiszen
 Az itiletre nem megyen,
 Oeröc halallal meg sem hal
 35 Testben öis noha meg hal
 Oeröc eletre meg fel all,
7. Hatalmason mert pokolbol,
 Ki mented ötet halalbol,
 Ditsösegednec szekiben,
 40 Ellyen öröcke mennyekben,
 Oerömben veled bodogul,
 Az houa vigy kegyelmedből.

23 hoporsóban [!]

45 8. Boczasd meg Christus soc bünöm
Had lehessen keszen lelkem
Aytot zördit ha halálom,
Ne fodgyon el kinban hitöm,
Igedben bizzéc erőssen
Mig aluszié test edesden.

27.

MASODIC HERMAN MIKLOSÉ
mely az Deakból Magyarra, ilyen keppen fordittathatic,

1. Mikor halálnac oraya,
El iö életből ki hinya,
Legy vezérem en Christusom,
Kegyessèged igazgasson,
Lelkemet halalomkoran
Te kezeidben aianlom,
Oalmazásért és adom.
- 10 2. Mikor lelkem ismereti,
Sereget féluen büneit,
Ha bünöm oly soc mint föeny,
Még sem esem én kétsegben,
Forog eszemben halalod,
Wr Iesus Christus és kinod,
Hiszem bünöm meg boczatod.
- 15 3. Té testednec vagyoc tagya,
Mely batorit én kinomba,
Te tölled el nem szakadoc,
Nagy kinnyaban halalomnac,
Ha halokis neked haloc,
20 Oeröc életet zerzettel.
Ennekem te szent véreddel.
- 25 4. Hogy fel tamattal halalbol,
Fel kelec énis az porbol,
Menybe menésed vigasztal,
Félelmeben az halálnac,
Az hol te vagy oda megyec,
Meg nyugszom öröc életben,
Azert örömost meg haloc.

HARMADIC LOBWASSERUS AMBRUSE

mellyet Beust Ioachim deakra forditasabol, en igy magyarazoc ki.

1. O Iesus Christus Istenec szent fiya,
Atya Istenec nagy szep abrazattya,
Eletet nekem kinec szolgaltattya,
Szerzet io volta:
2. Tekints meg engem mely nyaualyas vagyoc,
Ki soc bünöckel meg sebhettue vagyoc,
Tetemtöl fogua talpig bünös vagyoc,
De te fiad vagyoc.
- 10 3. Szét szemeiddel tekints ram mellyeckel,
Szegeny tagado Peterre tekintel.
Ki teged Vrátagada beszaddel,
Nagy esküenessel.
- 15 4. Es kikkel nézéd az bünös Magdolnat.
Ki hozzad teruen fereszté labodat,
Köny hullatással, s-haiaual azokat.
Meg törle czokockal.
- 20 5. Vegre kikkel nezted, az kereszt fara töt,
Niauulyas toluait, ki melleted függöt,
Te szent orszagodert szep könyörgestis töt,
Neked esedezőt.
6. Ime soc bünöm pokolra karhosztat,
Engem soc vetkem öröc tüzzel ronthat.
Senki nalladnal töb nem otalmazhat,
Eletet nem adhat.
- 25 7. Vetkesztem vallom gonoszul ellened,
Vetkesztem iay iay, s-bünt töttem ellened
Tenger föuenyenel töb bünöm előtted,
Vetkemet ha nezed.
- 30 8. De te kegyesseged bünec mar el vötte
Minden hatalmat, es semmiué tötte,
Bünös embernece mely nagy remensege,
Es nagy öröme.
- 35 9. Mostan azért te ki vagy egy otalma,
Szegeny bünösöknece meg otalmazoya,
Wr Iesus Christus, lelkem meg valtoia,
Legy meg tartoia,

10. Hogy büneimen enis keseregiec,
Az meg tért Peterrel te hozzád siessec,
Mint á bünös aszszony teged szeresselec,
Vgy ditserhesselec.
11. Es hogy szentseges ortzadat lathassam,
S-el be mehessec te szent orszagodban,
Melyben be viued io akaratodban,
Az toluait hazadban.

29.

IDE ADHATNY FLAMINIVS IMATSAGATIS

melyet én igy fordítottam Magyarra az Vitamque notaiára.

(Di czér ie tek az V rat mert i gen jo)
Vegy ki már W-ram en gem ez fog-sag bul,
Had me - hes - sec e löd ben nagy bol- do gul.

1. Vegy ki már Wram engem ez fogsagbul,
Had mehessec elődben nagy bodogul,
2. S-adgyad hogy azonban mind iobban iobban,
Az te szerelmedben éghyec világban.
3. Az én sziuemnec te legy remensége,
Akarattya s-eggyetlen egy öröme.
4. Kegyes Iesus engedgyed nekem kerlec,
Hogy minden testieket gyülölhessec.
5. Es nekem egyedül erted legyenecc,
Minden ez vilagiacc rosz budössec.
6. Hazamban s-az kiuül lelkem czac teged
Keressen egyedül Vr Isten hiued.
7. Czac teged hion segítségül sziuem
Es czac neked énekellyen én lelkem.

[NÁDASDY FERENC EMLÉKEZETE]

Vitezeknek mert czillaga,
 Varmegyeknek io paisa,
 Az Zent népnek nagy otalma,
 Minden rendnek szép peldája,
 5 Tanácsoknak fenyesége
 Vala népnek ekesége,
 Igasságnak szeretője
 Len népnek diczesége.

WATHAY FERENC

ENEKES KEÖNW

7et en Wathay Ferentz az Fekete Tenger mellet, az Fekete Toronyban
stantinapolion keöuüill ualo Niomorult Rabsagomban szereuen, Galatha
asaban czinaltattam, Es punctrull punctra eg' uonietasig, minden uyonnan
jamtull szerzett Enekekuell, magam tulatorydon kezeyuel irtam. Anno 1604.

AZ OLVASO BARATINAK KÖSZÖNETITTH AYANLIA

Miuell az Hatalmas Isten, az eö Beölcz tanaczabul es kegies akarattiabull ug'
ezthe, (az egez Szent Irasbul megh teczuen,)* hog' ez földi Eletben, az eo Hiuey
omorusagh, es Haborusagh szenedesneküill ne legienek, tudni illik az uegre,
g' megh ismeriek, ez Wilagnak Hittsagatt, Mulandosagatt, es minden Hamissath,
es aztt megh utaluan, s magokatt artatlannak ne alittuan, Alazatosagott
ullianak, es chiak az felseges Istenhöz kiuankozhassanak, Azmint Jeremiasnal
rezeben mond az Isten, Megh niomorgatlak en ugimond the
edett az en Iteletemben, hog' ne lattassall Artatlanak
ak lenni.** Es ugian azont bizoniettuan, Esdrasnakis*** eg Warast mutattatt
Wriell Angial altall, az mell minden giöniörüsegell iollehett tellies uala, de annak
tatt ketfelöll nagy Tűz, es Viz allotta uala, Es ualaky abban akara menny szüksegh,
og' azuag' Tűztüill, azuag' Vitztül Haborusaga legien, az az ha külömben nemis
e az Hiueknek halalok Oraianis Niomorusagott köllessek szenedniek. Merth
z Istennek Orzaga nem ez Vilagbul uala, es azt Christus mondasa szerint, sok Habo
usag altall kölletik el uenny.****

Es azonkepen akaria aztis Szent Fölsege, hog azon Niomorusagh altall megh
robaltassanak Hiuey, az mint az Thobiasnak monda az***** Angiall. Noha ug'mond
atta az Isten az the Alamisnalkodasodat, es heü uoltodatth, de szüksegh uala hogy
proba szallion thgedett. Es minth az s z e n t J o b o t t, J o s e p h e t t,***** es
öbökett sokakat akara hog' meg probaltassanak, az mel' probak altall, az Isten
zokta az eö Hiueiben az Hütött, Neuelyny es Erössethény, mell probalásneküill
emmy, De az Niomorusagnak probai es kesertetiben, inkab megh erössöduen,
okal tökellertes b e s T i z t a b l e z e n b e n n ű n k, mint az A r a n i

* Psal. 3. Rom. 5. Deut : 13. Tentat uos Dominus Deus uester ut palam fiatt . . . utrum diligatis eum, an
on.

** Jer. XXX.

*** 4. Esd.

**** Act. 14.

***** Tob 12.

***** Job. 2. Genez. 39.

az Eötuös Tüzeben szokott ioban megh tisztülly.* Kirúll szent Peteris azt irtia, monduan, Az Fazokasnak Edeniett az Egö kemenyce proballia megh, es az Hiuekett az kesertettnek niomorgasa proballia megh.**

Az melliékben azért enis megh bizoniosoduan, Vallom es tudom bizonniáll, hog' az en kemen' es keserues niomorult Rabsagomis, nem cziak ualami történetbüll legien raytam: Hanem, Elöször kiuáltkepen az en sok Vndok búneim azt erdemlettek legien.*** Masodzor akaria aztis az en kegielmes Istenöm, hog' az en búneimben elne uezuen, az en kitzin, es füstölgö Hiteczkemis bennem giarapodgiek es Eöregbödgiek, sött engemis probaluan, az kegies Attianak modgia szerent, nem akaria tüle el tauozthomatt es uezthemett, hanem hogy eötett megh ismeruen, az eörök Elettire megh tartassam, kiertt nekin halado öröke akarok lennöm, mert bizoniara, megh ismeruen magamban, az Szenth Agostonnal azt mondom enis, hogy az en Istenömett itttalaltam megh.**** Ky ig' szoll: Megh az Rabsagis ugimond, az köröztieneknek nem arth, mert ott az eö Istenöket talalliak megh. Az melliékbüll, hiszemis bizonniáll az en Teremptö Istenömetth, hog' az eö szent fiaertt az en meghualto, JESVS CHRISTVSOMERT, az kinek szazloia ala attam magamatt, az körösztszegnek ideien, Es azmelben szent fölsegenek cziak kedue tölth, hog alkalmatos Idöben megh szabadett es megh uigaztal az Thobias mondasa szerenth. Mert ug' mond az könyhullas es Sira lom utan Eörömett Eöntez.*****

Bizott Barathom annak okaert Oluaso, ne ueld hog' enis ez köniben leuö Enekekett nehani Historiakall, azuegre egiben szereztetem es irogattam, hog' en azokbüll ualami ez Wilagy diczösegre ualo hirtt, auagy Neuett keresnek, Holott magam uallom, hog' az en Elmemnek tudatlan uolta miatth, es Giarlo eg'ben Componalásokertt, nem melto taland cziak eg' Rittmsusis diczeretre: De miuel hog' az Niomorusagban kiuant kepen az Imadsagh, es Bekesegh türes kiuantatik, az Szent Jakab mondasa szerenth. Boldogh ugimond az, azki az Niomorusagnak kesertetit, bekeuell szenuedi, merth mikoron megh probaltatik, el ueszi az Eörök elettnék koronaiatt, melliet igertt az Isten, az eö Hiueynek.***** Es hog' az en Istenömnek enis ream boczattatot erös probaiat, ellene ualo szugolodasneküll el szenuedhessem, es hittuan gondolatimmall, az en Wramnak haragiatt, inkab feiemre ne ingerliem, Es ez yl irasimmall egieb kepeknek pepeczelisiuell, az en sziuemnek banattiatt könniebeczem, es uele az Idött, (töltuen) mulassam. Remenluen es hiuen tellies bizodalommal, hogy az en Istenöm azonközben mint az Manassessen***** en raytamis köniörüll, es az Teömlözt fenekerüll megh szabadetth. Azuag' ha az szent Istensegenek akarattia, hog' itt uegie ell az en szegin Lölkömett, azualis szabad, azualis szabad, [!] mertt az eö szent Wyay formaltanak engem, es eö Saria, es Edenie uagiok, cziak szent lölket ne uegie el az en utolso Oramkoron, kit nem hizik soha czelekedny, miuel nem akaria senky uezedelmetth.

Ig' megh erttuen azértth okatt, ez köniben leuö Iroc zkalasimnak, kerek minden Barathomath, hog' ragalmazouall, ha lehet ne illessen. Hanem sött inkab köniörögiön az Wilagossagnak Attianak, hog' megh

* Sal. 3.
** Pet. 1.
*** Jer: 21. Ezech. 18.
**** Aug: de uita Christiana.
***** Tob. 3.
***** IAC. 1.
***** 2. Paral.

oltalmaz yl kemen es Erös haragiatúl, es probaiatull, azmint engemetth, es nagjob keseretett ra ne bocziasson, cziak az kit el szenuedhetth. Mely fölseg es benne bizokatt soha nem hagio Istennek, legien eörök Diczösegh es Tiztessegh. AMEN.

Irtam az fölliöll megh [!] fekete Toronban ualo niomorult rabsagomban Böytelöhoban, 1605. Eztendöben
kegelmednek Barattia

szegen Rab Wathay Ferentz mp

31.

ELSÖ ENEK KÖVETKEZIK

Notaia, Gonduiselő Isten.

- 1 1. Fenies ditzöseghben lakoza szenth Isten,
Az the Orzagodban Eyel soha nintzen,
Sem Hold, Sem Napuilagh otth köllesben nintzen
- 5 2. Rettenethös Fölsegh merth uagy hatalmadban,
Magadtul feniessegh uan chiak Orzagodban,
Ottualo Boldogsagh, nem lehatt itth megh tudasban,
3. Angialok Sereghe otth theneked Zolgall,
Boldogult sok Lelek es mind elötted all,
sZünetlen chiak monduan : Szenth uag', es aldassall.
- 10 4. Nalad es hatalom olly, hogy mindenütt uagy,
Az földön mindenkor, s Menyben egytzersmind uagy,
Egheknel, Melisegnel, s touab hathatob uagy
- 15 5. Chillyat hatalmadnak soha nem erhetny,*
Helben semmikepen, ben nem rekeztthettny,
s Vizonth, Helbül soha kin, theged nem hagihattny,
6. Ingien Hütlen Szütül, de chiak hogy meszy uagy,**
s Holott kegielmeddel azkiktül tauull uagy,***
The büntetese duel azokhoz meegh közell uagy.
- 20 7. Semmy Thitok nintzen az kiket iol nem latz,
Vndok büneinkre Szömeiduel uigiaz,
Oh mely тұrhető uagi megis mink azon uarz,
8. Chuda iouoltodnak merth nintz soha ueghe,
Irgalmassagodnak, s nem lehet merteke,
The akaratosnak s nintz senki ellenzőye.

* Ber: de conj lab. 5.

** Greg: su...

*** Ezech. 8.

9. Vallions- mel' Hütöttlen sziú, hat ki gondollia,
 Illy megh merhetetlen Theremptes közt mondgia,
 Mitzoda az Ember : Isten nem mind lathattia,
10. Sötth the Istenseged, minek az Alettya,
 Bölch Teremptesidett lam elötte lattia
 30 Es sok szep Czudaïd, Orankent tapasztallia,
11. Wilagon ualami Allatt lattatthatik.
 Isteny hatalmad mindenben tündöklük,
 Minth chiak Szömönk, Fülönk, Szonkbannis megh teczik,
12. Azerth meltan neued : neked Örök Isten,
 35 Seregeknek Vra, s mindenható Isten,
 Az Szentharomsagban, három szömely egy Isten.
13. Thegöd azert ualuan yl hatalmas Vrnak
 Kiraliok s Czazarok, Wraknak Vranak
 Vegh es kezdettnékül ualo hatalmassagnak
- 40 14. Halgasd megh keresem, s uegybe kegielmedben.
 The nagy büntetessed tzöndeszechd Testemben,
 Niomorgasim heliet, agy örömött sziuemben,
15. Az the szent Fiaderth, ne többetzd Ostorod,
 Szentn igeretedert, elegeld haragod
 45 Raitam : es sok probad, uegezed el Czapasod.
16. Jeles igaz Hittuell, mert chiak benned bizom,
 Keöüöled senkihez es nem thamazkodom,
 Mindenben Christuserтт lam hozsad chiak foliamom,
17. Lam mert senkit túled soha el nem hantall,
 50 Benned bizoidhoz segettseguell uoltall,
 Szüksegök ideien, s- örömött the Nuytottall.
18. Seött fogadasodis Vram lam azt tartia,
 Hogi az meg therekhöz lez kegielmes Attia,
 Raiok szant haragott fölseged ell fordettia,
19. Mostan lattuan azertt, az en nagi szöksegem,
 Es hogi benned uagion, Hüthöm, s Remensegem,
 Theörüld el siralmatt, Szömömnek en Istenem,
20. Aniaszentegihazad keöztt, hog' eg' lattassam,
 Kerthi karioianak egik talaltassam,
 60 s Vttfelen giamolull magamatt thamazthassam,
21. Nyaualias Aruaid es hogy taplalhassam,
 Juhaid paztoritt s en otalmazhassam,
 Noked fogadasim es hiuen megh adhassam,

25 [A 9. és 10. vsz. felcserélve ; a 10. vsz. előtt egy 2. szám jelzi a helyes sorrendet.]

- 65 22. Wram ad megh lattnom Arua tarsomatis,
Vele Barathimat, szegen Haszaamatis,
Elegeld meg kerlek sok niomorgasomatis.
23. Seött ezennis utol keröm Fölsegedetth,
En szegen Hazamban ued hozad Lölkeömeth,
Az Poganok között ne messed el Elthemetth.
- 70 24. Seregek uranak egy bünös szolgália,
Az Jesus Christusnak giarlo zegen rabya,
Zent Lelek Istennek, ira eztt eg' Aruaya
Mesze Napkelettre török Orzagh torkaban.

32.

[II.]

Notaia, Az Witezek kardgiainak.

- 1 1. Eell induluan nekin mondam,
Isten hozad edeös Gazdam.
Megh bochias en
Merth nagi Wtnak magam adam,
2. Fogag' Isten az io tartasth,
s Egietemben az io szallasth,
Adgia Isten hamar egimasth
Eggiútt lassuk, s megh uigadasth,
- 10 3. Ne bankodgial azert semmitth.
Es ne szomorkodgial ennith,
Feleytz ell sziued Banatitth
Lam Aniadis most ueled itth
- 15 4. Legy azerth io Egessegben,
s Ell' sokaig bekesegeben,
Legi ithon io gonduisselesben,
Az migh leszek megh theresben,
- 20 5. Sötth eztt monduan nem tuttam uolth,
Hatam mögött hatt ott all uolth,
Az szerentze ott halgatt uolth,
s Hahotaluan eztt mondgia uolth.

71 giarlo <kathonaya>

3 [A sor második fele hiányzik.]

6. Battya bizony chiak heaban,
 Vagi azt mosth the biztataban,
 Merth nem lesz az mostanaban,
 Gazdad latod, emez Hazban,

25 7. Jer előb chiak megh mutatom
 Felöled mi akarathom,
 Sok Wered mēgh előb onthom,
 Sziued banadban iutathom,

30 8. Sok Lantz, s Lakatt raytad nylik,
 Kalodazas beuen esik,
 Ehsegh niomorgas erkeszik,
 Veresegis megh törtenik,

35 9. Bűdös Tömlötz előb Szobad,
 Lesz sötett haz the Palothad,
 s Török Orzagh adigh hazaad,
 Lesz mig latod ezt az gazdadd.

s Niomorgas itt kezdetett aad. [!]

33.

[III.]

Vers feiek :

SZEKES FEIERVAR VEZESERŰL VALO HISTORIA

az Nagisagoss Wrnak Enyngi Töreok Istuannak egy rab az Tenger melletth
 Galata Tornyaban irtha, szomorusagos banattiaban.

Notaia. Szerthelen uezedelem reank szalla, auagi Sok czudak koszűll.

Tinódi: (Sok csu- dák köz- zül hall- ja tok egy csu dát,
 Sze- geny Ma- giarorzagh mar ha al- hatz Lab ra.

Mint el- vesz- té tők az vég Te- mes- vá rát,
 Sok rom- las mi aih mert giak- ran iwtz kar ra.

Ben-ne vesz-té tők jó Lo-son-ci Ist vánt,
Mi nap-is rab-sagh szal-la egy li ad ra.

Sok jó vi téz-zel szán-já tok ha-lá lát.)
Sze-kes-fe yer-uar íu-ta Po-gan-sag ra.

- 1 1. Szegeny Magyarorszagh mar ha alhatz Labra,
Sok romlas miath merth giakran iwtz karra,
Minapis rabsagh szalla egy fiadra,
Szekesfeyeruar iuta Pogansagra,
- 5 2. Elöbbis eszert sokatt the bankodall,
Ketthean hattuan Eztendegh kitt giazlall,
Nem regh keszedhöz hogy iuta uigadall,
Nem len segeded s megh tüle ell ualall.
- 10 3. Karth ualla ueled ebben Köröztienssegh,
Jelesben Saruar, s Giörközt leuö Nepssegh
Fiad rabsagatt bana sok Nemessegh
Balathonig be, Bakonbeli kössegh
- 15 4. Errül de rendell enis kezdek szolnom,
Mind uoltakepen es dolgat megh irnom,
Vegre romlasatt utoll megh mondanom
Merth ezert feiem hid enis faylalom,
- 20 5. Sött eszerhatzaz s- irnak uala egiben,
Mar Nemettabor kinuala meszőben,
Keuesen chiak minth tizenkett eszeren,
Rekomaromhoz szallanak mindegiben,
- 25 6. Frantzuz nemzetbül egy Wr köztök uala,
Fű Czazarkepe Taborban azuala,
Duca Mercury Emanuel uala,
Okos es Bator Vitez Ember uala,
- 25 7. Ell uegesze hogy Feyeruart megh szálliak,
Mert keues Török benne hogy uan tudgiak,
Ez keues Nepell eztett meg proballiak,
Törökhadatis mert hiruel sem halliak,

16 faydalom [!] 17 Sött eszerhatzaz <s hogi irnanak> 25 Ell <indul>

- 30 8. Induluan azertt Dobokatt úttete,
 Elest szekerre nagj sokatt zerzettte,
 Hatt öregh algiutt uelek keszettette,
 Sok Taraczkokatt többetis uitette,
- 35 9. Egy keucs Magyar cziak megh kösztök uala,
 Nihan uegekbül Strazakepen uala,
 Thöbi mind Nemett, Olaz Frantzuz, uala,
 Feyeruarfele köszelgettek uala,
- 40 10. Remülenek ben Törökök eztt hallak.
 Mert hattzaznak chiak egimast ben talalan:
 Satorakatt mind Nemetek föl uoniak,
 Az Waraskörniüll utakatt be szallak,
- 45 11. Vala Hazon Begh akkor feyeruarban,
 Giors uitez uala ö minden dolgaban.
 Egiresz nepenek mentuala Budaban.
 De Vartatt ozta szelliell az Varasban,
- 50 12. Az Derekuarhoz Nemett nem fer uala,
 Beslia s- szigett mert oltalma uala,
 De modott hamar abban löltekk uala,
 Szigetben retrrüill be törtettek uala,
- 55 13. Reggell Hainalkortt Szigetett megh ueuek,
 Besliatis tull aznap puztan lelek,
 Nemetek giorson kett Varast el lepek,
 Kettfelöll algiu hatt oda uoniatek,
- 60 14. Vala szallasnak tizenegied napia,
 Varatt kett felöll kezdek rontania,
 Kúfalatt földre mind ontogattnia,
 Törökök ezt nem kezdek alhattnia,
- 65 15. Eztt lattuan mindgiart magokatt el szanak,
 Port az Bastiakban s Tornioak ala rakak,
 Viteszek kúuöl ustromott indettak.
 Törökök uarast ömagok meg guytak,
16. Zörnien az Varas akor mind Eghe,
 Monostortornya, s Bastia nehan dúle,
 Maga 4 oran chiak tarta Löuese,
 Isten ig' ada köröztien keszebe,
17. Eleuenen Begh akor foglia esek,
 Es sok fű Török uele kezben esek
 Begh felesege sok Bulia fogatek.
 Nemetekbennis Portul sok haniatek

- 70 18. Siettuen irak eztt Nemett Czazarnak,
Koronazoheliek kezben Magiaroknak,
Kiert halakatt Istennek adanak,
Matthias Hertzegguell urak uigadanak
19. Ebben sött hire len Hazon Bassanak,
Ky uezere uala az Török Czazarnak,
75 Siettue kele Vizett az Drauanak,
Remenli vizha hogy uezsi Wranak,
20. Rendell Hertzegis mindgiarthon el ira,
Magiar Vraknak szelliell parantzola,
Minden indulna, magais Indulla,
80 Feyeruar ala Matthias Hertzeg Juta,
21. Orzagh Hadnagia Dunan innend uala,
Az io Nadasdy Ferentz akkor uala,
Batthiani Ferentz uele indult uala,
Ezer louas uelek s anni gialog uala,
- 85 22. Len Thörök Istuan elöb indulasban,
Merth Papan uala fú Capitansagban,
Es Hertzegh melle syete Taborban,
Kett Vris Juta, masfelöll azonban,
- 90 23. Vala Turzo Geörgy Dunantull ualokall,
Turzo Ztanizlo es teöb Wrfiakkall,
Ven Pograny az Orzagh Hadauall,
Lenek ezekis minth kett eszer Louall,
24. Azonban Weszer Szekzardott el kelee,
Es ioll föll eree szinthen Barand felee,
95 Tataris uele uala öttzaz felee,
Czatakul Hertzegh eztt giorson megh erthee,
25. Lee törtt falaitt eszenben epettek
Es Feieruarnak földell köuell töltek
Jo három eszer Puskas ualaztatek,
100 Storombergh hada s maga ben hagatek,
26. Onmand az Wrak Tabortt killieb uiuek,
Loo eleesegeh hogi meg ne fogiatkozok
Vaskapu körniüll Tabortt thelepettek
Hertzeg nepeis ott megh szamlaltatek
- 105 27. Hertzegh hada chiak tizen ötteszerlen,
Veszer Passais azonban erkezuen
Sok szep sereguell magatt megh ielenttuen,
Hattuan eszeren s taland többenis len,

- 110 28. Igen szep renddel Varasföliüül szalla,
 Almasfele föll az Rettmellett niula
 Török az Rethen ott töltest china,
 Kettfell kösztt akkor ott szep hartz lett uala,
29. Sött az Bassanak ezuala szandekya
 Hogy Hertzegh hadatt elöb föl gazollia,
 115 Merth azt semminek keuesnek alettia,
 Varast az uthan ug' öuenek tartia,
30. Tiztan szent Ferentznap tayban ezuala,
 Az Bassa hadatt indetotta uala,
 Mohay meszöre atth költözött uala,
 120 Eg io szombatnap ez dolog lett uala,
31. Olly az Istennek sött irgalmassagha,
 Keuesben uagion inkab szent hatalma,
 Benne bizokban uagion eö io uolta,
 Bassatt nem hagia eö akarattia,
- 125 32. Röüid szouall eztt mind egiben foglalom,
 Merth czikkelenkett mind megh nem irhatom,
 De ha Töröknek Estuey oltalom,
 Nem leszen uala, leszuala Siralom,
33. Igen nagy szegient Bassa ekkor ualla,
 130 Körösztieneknek eszen szuett ada,
 Hertzeg urakkall azt uegezthe uala,
 Vitez moldra ky meszöre szallana,
34. Azerth Etzaka minden keszen uala,
 Vasarnap reguell Tabor megh indula,
 135 Nadasdi hada Elöliaro uala,
 Zent Geörgi föliben egi hegre ky alla,
35. Az alatt Tabor Patakon költözök,
 Elöll iarora sok Török erkezek,
 Puskaua, Nylluall, ökett Löüöldözök,
 140 Vrak serege uizha rugazkodek,
36. Zagulduan ökett Török körniüül ueue,
 Az Wratt egik chiak köszell el eree,
 Vitez Nadasdi louatt megh therettee,
 Az Hegies törruell Törökött le ueree,
- 145 37. Noo hettfön reguell meg killieb menenek,
 Zent Geörgy meszöre egi hatra erenek,
 Seregett zepen Meszön röndelenek
 Duca Mercuritull iol inteztetenek,

- 150 38. Az Bassais ott ellenben ki alla,
Egy Witez Török ö Viceie uala,
Memhett Thihanak aztt neueszik uala,
Jo haduiselő hires Vitez uala,
- 155 39. Gondolak azerth Törökök eszemben,
Hogy Derek haddal Bassa ueztegh legien,
Tihaiia Hadnak Balog szarniara üssön,
Begler Begh penig iob szarnira öklellien,
- 160 40. Jaua Töröknek mind eszekell uala,
Zandekok nekik akoron az uala,
Hogiha kett szarniatt Hadnak megh bonthattia,
Derekra Bassa mindgiarthon indulna,
41. Semmit Thihaiia azert nem tartozek,
Ballszarnira hadnak uakmerön ütköszek,
Turzo hada ott uala emberkedek,
Chiak giorsan szep hartz akkor ott törtenek,
- 165 42. Az Thihaiia merth akoron ell esek,
Buday Bassa es ott megh öletek,
Szöndrey Begett Puskaual meg Löuek,
Ill' ieles harom Török sok töb esek,
- 170 43. Gonoz esetek Beghlerbegh hogy lata,
Masfelöll ualo öklelest el hagia,
Mind az Bassaua Isten el almetta,
Kett had otth egimast estuekort el hagia,
- 175 44. Ott lattuan Bassa hogy semmit nem nierhetth,
Az Túszes hadnak feleie sem mehetth,
Memhett Tihaiia halalannis yetth,
Mar chiak gondollia mikent haza mehetth,
- 180 45. Sött Waruiuastis akor el feleythe,
es ott Taboratt eö uizha therette,
Hertzegis hadatt hazafele uiuee,
Az Bassatt Isten igien szegeniettee, [!]
46. Sok szerentzeken akor ig' marada,
Szegeni Feieruar ellensegtüll forga,
Es az Eztendön kett had ig' ell ozla,
Mar Jöuendöben ier lassuk minth romla.

- 185 47. Valtozek hamar azerth az Idő Thelben,
 Uala ezerhatzaz es az kettőben,
 Hertzegh forgattia Feieruart ezeben
 Töröknekis tudgia hogy uagion ezeben,
- 190 48. Vegesze azerth ugian meg epecek,
 Thauaszall mindgiart hanttuall, földuel töltzek,
 Körniúll az Vizett arokban be uegiek,
 Hogy ellensegtúll oztan igine feltzek,
- 195 49. Rendele bele egy Olaz Capitanth
 Joannes Marcus Comes de Insulanth,
 Vegekbeöll szelliell haromzaz katonatth,
 Nemetett többett smasfellaz haidukath,
- 200 50. Nehany fű Magiarnak ez dolog nem teczek,
 Es Feyeruarbúll ök buczukatt ueuek,
 Tiztessegekre nem tudom mint essek,
 De az feyeknek tudom ioban essek,
51. Az údú iöue azert ki keletben,
 Es moldgiak uolna immar epetesben,
 Föczkekis uannak fezők epetesben,
 De Capitan nincz tartiak szoual Bechben,
- 205 52. Kesedelmett ten az hoszu tanaczlas,
 Pilatus monda hogi lassa Chaiphas,
 Pűnkösd ho mulek len sok hallogatas,
 Zent Iuanhoban len uegre indulas,
- 210 53. Ell iuta azert elegh sietseguell,
 Az fű Capitan mint egi öttzaz Chehuell,
 Taliczka, aso, Lapattall, beűseguell,
 Azt tudgia iol iart ugian nag örömuell,
- 215 54. Nem kesek semmitt epeteshez kezde,
 Bastiakatt szelliell Sinoruall ell ieg'ze,
 Fondamenthomoth giorson föll uettette,
 Mert fondalashoz ő maga iol erthee,
- 220 55. Igen az Munkatt sietteti uala,
 Údúuetettlen iol forgoldik uala,
 Jeles, es Eszes, Olaz ember uala,
 Chiuda oly giorson mitt epettett uala,
56. Ime Bassais eztt giorson megh erthee,
 Szekesfeieruarth Hertzegh hogy epettee,
 Eöis siettue az hadatt keszettee,
 Tauali uton hamar költöztetee.

- 225 57. Nam keth holnapia epetesnek uala,
Telltull az Varon sok rees nittua uala,
Bassa iöuesett mar iol erthik uala,
Az fű Capitan Postan föll irtth uala,
- 230 58. Giorson Elest, es Wy nepett küldgienek,
Regghi Nemetek mert Warbull kymennek,
Epettö nepett katonak uiuenek,
De nagı az munka kitt el nem giözenek,
- 235 59. Immar az Bassa köszell iutott uala,
Velettlenskepen giorson el erttua,
Kisaszoni honak ez, elein uala,
Rozburm s Kolonitz készültének uala,
- 240 60. Thenek szekerekre elest indulanak,
Hatt szazlo allia Nemetett ualazthanak,
Zabad haydutis ezertt el hozanak,
Nagi Geörbüll eszell giorson indulanak,
61. Öszögeben ott az War szinthen uala,
Sem ep sem puzta, chiak nagı roszull uala,
Marsalk s Colonitz arra feleltt uala,
Ök ketthetre megh segettik mondtakuala,
- 245 62. Rakottatak ben ualok morhaiokatth,
Felesegekett s ky küldek Louokatth,
Mint szallott uarhoz keszettek magokatth,
Felz igen banta ott az uy haidukatth,
- 250 63. Egi fű Vaidais megh betegült uala,
Jo Szombatheli Peter Deak uala,
Az Felz Betegseg igen leli uala,
Jo modual magatt ki beszelte uala,
- 255 64. Onnand az Marsalk azert indult uala,
s Palotatt köszell el sem erthe uala,
Szagoldo Török chiak ott termett uala,
Keuisse ökett ben nem kapta uala,
- 260 65. Körniüll no Varban azert Wartatt ozta,
Az fű Capitan Nepett szamlaltata,
Haromeszer len szama kitt talala,
Houa szükseg len mindennek helt ada,
66. Jeles Wrfiak Nemetek közt ualanak,
Kik Gialogoknak hadnagi ualanak,
Nagisagos nembüll inkab mind ualanak,
Alab az Neuek irua talaltattnak,

240 Geör<g>büll 251 <Rosferegh belöll indetotta> uala

- 265 67. Sött az Capitan olliantis gondola,
Kettfelöll utatt Warnak oltalmazza,
Ha segettsegett marsalk be boczattna,
Akar mel felöll iobban be hozhassa,
- 270 68. Themetheön köuöll azert Santzott asa,
Palota fele elky Hidnal uaya,
Azon zigaretben többetis asata,
Magiart, nemetett, es eszekben hagia,
- 275 69. Vgi chelekedek az Soos Thoo felölis,
Santzott asata Ingouan uegennis
Nemethett s Magiartt hagia azokbannis,
Varatt ezemben epette otbennis,
- 280 70. Az teöb haidukatt szigett uarasban hagia,
Az kathonakuall Rettmelle allatta,
Hogi retrrüll Török úkett megne czalna,
Az nagi sok puztan nepett ig' szaggatta.
71. Noo uala szinthen szent Kalara napian,
Szep tizta údö kilentz ora tayan,
Az Hazon Bassa föl teczek hegi hatan,
Sok külömb Seregh uele Louak hatan,
- 285 72. Nem mesze körniüll Warnak thelepedek
Begler Begh penig Soostohoz ott szallek
Beslia kettnap mulua el hagetek, [!]
Mert Varatt onnand semmire nem feltek.
- 290 73. Az Varhoz Török Delrüll nem fer uala,
Mert Santzok körniül oltalmazsak uala,
Török Santzokatt ustromollia uala,
Keueset arttuan sött karttualnak uala,
- 295 74. Ketzör ualoban meg hartzoltak uala,
Az Santzok körniüll sok Török holtuala,
Heted nap ezmar Palota felöll uala,
Chiak Besliabull uaratt Löui uala,
- 300 75. Egy szombattnapon 9. oran uala,
Igen sok Török Bozodban giülttuala,
Az felöl penig santzott nem feltik uala,
Beslia irant att Törttettek uala,

269 Themetheös [!] 292 <Semmit nem> arttuan 295—296 [A két sor felcserölve;
a sorok elé tett 2. 1 számok jelzik a helyes sorrendet.]

76. Gialogok közt kin Capitanis uala,
Santzokatt s Czapast ö forogia uala,
Niarfara Török hatul fakatt uala,
Santzokatt köüll Zagasztotta uala,
- 305 77. Igen nehezen Capitan szalada,
Egi Paripan be alig zaguldhata,
Hogy Török kin nem zakasztotta uala,
Az Gialog inkab mind oda marada,
- 310 78. Indula Török az szigettuarasnak,
Semmi Palankiatt mert nem lata annak,
37 Szazlott hamar föll hanianak
Katonak de belöll töltesre futanak,
- 315 79. Remült haidusagh igen iyett uala,
Illay Andras szazlott kapott uala,
Vathay kapu Santzban futot uala,
Nepett biztattuan, Török meg zúnt uala,
- 320 80. Azomban lasd itt mell dolog törtenek,
Magiar Nemzethen mell gialazatt esek,
Haiduk magokban aztott el uegeszek,
Hogy az Bozodott az nyakokban uegiek,
81. Banom katonak magok nem gondolak,
Eökis eztt lattuan sokan hirek hagiak
Szazlok s- Hadnagiok hagiuan, Nadatt buiak,
Kilentzen uegig az Sart chiak meg allak,
- 325 82. Az többby mind az Rettre szökött uala,
Az Haydukbanis szazhuz, maratt uala,
Szigett kapunall azmel kis Santz uala,
Abban megtharttuan, maradtanak uala,
- 330 83. Zinthen mar estue ez dolog lettuala,
Az töb Haidusagh mind el szököttuala,
Capitan szigettet puztan hatta uala,
Maradek neppell Varban szorult uala,
- 335 84. Tellies nioltz napia az szállasnak uala,
Zigetben Algiut az Török uontt uala,
Marmint Zerethi ugian Löui uala,
Ingouan felöll földig törte uala,
- 340 85. Ez ellen belöll Capitan czinala,
Egy Retiradatt Baranabul raua,
Földell az közit meg töltette uala,
Jo reztt az Warban kin szakasztott uala,

315 f(orong)utot 325 [Ez a vsz. lapszéeli betoldás.] 330 <Magiargalog hogy> mind

96. Hog' Estue azért Vstromott tagettak,
Latak ben ualok Thouab nem tarhattiak,
Eyell Nemetek egimast özüö hiuak,
Varat meg adgiak mind arra tanaczlak,
- 385 97. Groff Hadnagiokuall nem akarya uala,
De köznep ellen nem alhattnak uala,
Masnap reggelre iutattanak uala,
Zent Janosniaka uagasa nap uala,
- 390 98. Az Witezleö nep reguell szott ky ada,
Kett Nemett zazlotartott ki boczata,
Törökis kúuöll zalagott be ada,
Groff Hadnagiokual Bassahoz ualazta,
- 395 99. Len izenettiük nekik az Bassahoz,
Hog' semmi köszök nintzen Var adashoz,
Sött keszek inkab mind egig halalhoz,
Vagi mint akaria akar az Rabsaghoz,
- 400 100. Azalis szabad hogjha el bochiattia,
De kiki köztök az hititt megh tartia,
Romay Czazar ökett nem czufullia,
Hittuan hoharruall es nem hurtzoltattia,
101. Then nagi fogadast ott nekik az Bassa,
Szakallatt foga hogy mind el bocziattia.
De Török szaua mint Eb ugatasa,
Ezek azt tudak mind igaz mondasa,
- 405 102. Hitöttlen mostis mindetig az uala,
Monostor Bastiatt mind ell lepte uala,
Hadnagiok gondott nem uiselnek uala,
Köznep Bastiarull ell leszegett uala,
- 410 103. Aztt mintha Immar az Basa nem erthy,
Jantzar az Bastian kezde mind be hagny,
Azonnepekett kezde szelliell kapny,
Azközttkitt erhett mindent kezde uagny,
- 415 104. Thöltestúll kapu meg sem nittathatek,
Adig az Nepsegh mind ugi oda torlek,
Soknak az Beli tiprasban ki omlek,
Hatull Töröktúll mert uagatek öletek.
- 420 105. Ott az Capitant az hatt Hadnagiokuall,
Nihan fű Török uiuek Jantzarokuall,
Weszer Bassahoz nagy sok hazugsaguall,
Ayandekozak Aranas kafftaniokuall,

106. Rettenetös rut romlas ez lett uala,
Palota kapunall le uagattak uala,
Inkab egimason mind ott holtak uala,
Mind Nemett Magyar igien ueztek uala,
- 425 107. Nagi sok io Vitez ott akor el uesze,
Az fű Marsalknak eztt miuele hithe
Holott ioll latak uar el romlott zinthe,
Meg nem tarhattia akor soha senky,
- 430 108. Im köztök azert nehant meg neuezek,
Fő emberek kik akoron ueszenek,
Es az helbennis iol uitezkenenek,
Halallal, Rabsaguall, Sebbel fizetenek,
- 435 109. Itt fű Capitan Groff insulan uesze,
Vele Friderich Herbmestein ott uesze,
Maximilian Heisensthein es uesze,
Constantinus Groff Liecktenstein es uesze,
- 440 110. Alexandrinus Siffer öttöd uesze,
Albert Czernemi az hatodik uesze,
Andras Malines az fel keszű uesze,
Hanz Esser nioltzad meg ölek ottuesze,
111. Barson ruhaban eszek mind ualanak,
Mind vrfi moldra öltözue ualanak,
Kin Törökökis ugian czudalanak,
Jantzar Agahoz Satorban hozatanak,
- 445 112. Az theöb Nemettnek neuett meg nem irom,
Ha nem ismered mi hazna iol tudom,
De houa lettek aztt alab meg mondom,
Mar Magyarokatt maid elő szamlalom,
- 450 113. Nehez sebekben foglia esettuala,
Ott az Wathay Ferentz uesztett uala,
Fű Capitannak ky uiceie uala,
Es magyaroknak fű Hadnagiok uala,
- 455 114. Ismegh Ilay Andras Geöri uesze,
Az fokon szegentt meg ölek ottuesze,
Horuatt Geörgi, ismeg Szili Gergell uesze,
Kenesityuell ez ött Hadnagy uesze,
- 460 115. Rettre mind Haydu hadnagy szököttuala,
Földuari Vintze chiak meg maratt uala,
Szabo Matheis Santzban uesztett uala,
Horuat Istuan s- Prithi ottben ueztek uala,

116. Töb Kathonais ki ben maratt ueste,
Zeghen Kouacz Geörgy embermodra ueste,
Hadnagia mellett uegig len s ottuesze,
Zegin Kis Theke Janosis ott ueste,
- 465 117. Harmadik Bothos Miklos ottben ueste,
Vithai Marthon s Balog Gergel ueste,
Safarit mihok Szilagi Istok ueste,
Meggiesi Janos es Amburus ueste,
- 470 118. Az Sebehazy Ferko zeghin ueste,
Wathay Zolgaia Vramellet ueste,
Tiztessegessen ezmindenek ueste,
De többi Nadban ski houa szellede,
- 475 119. Sött Nadra benne kik szöktek megh mondok
Török Boldisar első len közöttök,
Zeghin nagi Labu Horuatt Peter masik
Lengiell es Chuti kett Balint negiedik
- 480 120. Zabo Mihal es Kouatz Balas uala,
Terkentzi Jakab Szili Janos uala,
Eörsi Thamas es Balka Janos uala,
Harom Trombitas Pall, Ferentz, Matthias uala,
121. Ott az Thatay Benedek ment uala,
Thatay Peterrell retben szöktek uala,
Nagi Benedek es többek lettek uala,
Ill kissebsegeben ezek estekuala,
- 485 122. Mind ig' uestenek töb uitezöl nepek,
Oll puztahelben kik emberkedenek,
Czuda sött inkab az mitt miuelenek,
Hogy egi hetigis benne lehetenek,
- 490 123. Orzagul Magiarok kell uala Thamadny
Ill' ieles Helertt mindniaian Indulny,
Az Mas Szaiaual nem kell uala enny
Ill szep hazankert faratsagott neszny,
- 495 124. Regen Ideien s mindgiart epetheny,
Tauazal Bötben es hoza kezdeny,
Magunk körmenek keluala itt kopny,
Vg' Arniekaban keduessen niugodny,
- 500 125. Vayde heaban mert nintz feiedelmünk,
Minth Farkas erdött nesz mindgiart fel zemönk,
Egi roz polgarert nemessüll kialtunk,
Chiak az Törüenre s nagi Pörre iok uagiunk,

126. Sött ha oda lesz magad smind Jobagiod,
Az Decrethomott miért oztan hordozod,
Beczfele inkab iob egi kapant hoznod,
Mert az Vargauall nehez ott Pörlenöd,
- 505 127. Azt tartom nintzen sohon uegek közöttth
Ell Thömös uartul Kanisaig soholl,
Mell uarbul Czata Jarhattna batrabul.
Meszeb es alab mintt ez Feieruarbull.
- 510 128. Gondold az Buda, Koppan Simontornia,
Egez Somogisagh Pecz es az Barania,
Zauaig ala Zerem tartomania,
Ez helbüll edig mihez Juttak uolna,
- 515 129. Oda föll meg ugi mind Sopronig uolna,
Az otalomsag mennire szolgálna,
Bakonsag taya edig épült uolna.
Ha gondott akor ra uiseltönk uolna.
- 520 130. Sött Capitanok de mintt iartak uala.
Budara Bassa ökett külte uala,
Vatzban Boczattia azt hazutta uala.
Wathay, s Kouatz Geörgis köztök uala.
131. Be rakak ökett de egy Eyell haiokban.
Az Dunan küldek Landorfeieruarban.
Onnand meg alab Constantinapolban,
Ez may napis uadnak nagy rabsagban.
132. Az teöb nemettben mondgiak egy keueseth
Hog' imitt, amott, rozatt kitt föll löltek
Propteruidete hogy ell ereztettek
Hogi födezhessek inkab hittlensegek.
- 530 133. Nezd de Istennek itt ö czuda dolgatth.
Mikent mutattia niha önön magatth.
Hogi Ismertesse inkab nagy io uoltatth.
Az Bünert ismeg nagi boszu allasatth.
- 535 134. Az Feieruarrall Isten chiak probala,
Hala ado uoltunk hogi ha meg latthattia,
Töb hazankatis igien megh adhattia,
Orzagunkual s mind meg zabadetthattia,
- 540 135. Thülünk de lata halaadatlansagotth,
Tetetül talpig utalatossagotth,
Giorson s- meg hozank mutata haragotth,
Thöröknek ismeg ada Feieruaratth.

136. The de oh Isten, mar bennünk medigh uerz,
Mert bűnünk szerent esha nekünk fizetz,
Eg labig hatt ugi minket mind el uezthetz,
Kegielmesseguell ha elöl nem uezesz,
- 545 137. Inkab de Thekentz irgalmassagodatth,
Az Jesus Christust az the Zent fiadatth,
Ne nezd ur Isten mi gonossaginkatth,
Benedd bizokertt ad megh orzagunkath,
- 550 138. Itth Witezlönep neked en aztt mondom,
Vag' Capitan uagi, uagi ki uagi kialtom,
Feieruariakon mindentek tanullion,
Az Török hiti tiktek megne challion,
- 555 139. Azfele peldad iollehett eleg uan,
De ha Istenteöll ez hiuatalod uan,
Aztt miueld azmy tiztessegedre uan,
Ne szand halalod mert hidgied iodra uan,
- 560 140. Bator de mondom az utan meg halnall,
Hogiha lehetne örömöst ki múlnall,
Rabsagual, buuall, egiütt the nem Jarnall,
Maradekodnak io hirtt neuett hadnall,
141. Aztott de inkab thi chelekedgietek,
Jo Vitezekett hozatok güiczetek,
sZegen Rabokatt meg zabadeczatok,
Hogi tiztessegett kikuell uallassatok,
- 565 142. No szenth hozatok es megh botsassatok,
Es ha neuemet thy tudakozzatok,
Szaztizenharmad Versett ha oluastok,
Chiak hazna legien ott megh talalliatok.
- 570 143. Ezörhatzazban s harom Eztendöben,
Az Tengör mellett eztt irak Verseken
Egi Katona Rab szomoru kedueben,
Ky Feieruarert mostis uan nagi Nügben
Zent Isten ne had szegent ot uezesben.

NEGIEDIK ENEK

Not. Zent Janosnall Christus.

(Jer - sze em - le - kez - zünk mostan mi nagy dol gok ról)
 Vegh es kez - det ne küll le uö ls ten Chris - tus,

I gaz e lö kutt - fü ld uö - zet - hö Je sus,

Ho - szad feöll ki al tok mert Lölköm i gen bus,

The os - to - rod mi - att ua - giok tal - pig kol dus.

1. Vegh es kezdetneküll leuö Isten Christus,
 Igaz elő kuttfü Iduözethö Jesus,
 Hoszad feöll kialtok mert Lölköm igen bus,
 The ostorod miatt uagiok talpig kuldus,
2. Aldozaatom ime megh guytom theneked,
 Kinek füsti tudom ott all megh holl szeked,
 Bocziasd io ualazal azert kerlek theged,
 Merth szentth igereted azt mutattia neked,
- 10 3. Theged merth en uallak kegies Istenömnek,
 Zentt Attiadmall erthem es esedözömmek
 Irgalmassagodban mindent beueuönek
 s Kik hitbül kialtnak s megh segetöiöknek,
- 15 4. Thermezetedbennis mert kegielmes Wr uag',
 Emberseged zerint my Testünk uerünk uagy,
 Haniha probalzis de megh uetünk nem uagj,
 Mint sok peldaidbull tudgiuk irgalmad nagj,

13 Thermezetedbennis <mi Attiankfiu>

- 20 5. Hozad merth foliamek Szent Aniad Maria,
Hogi el fोगiott Borok az Gazdaknak mondgia,
Vgian haragossan ualazodatt hallia,
De azertt keresett fölseged megh adgia,*
6. Az Cananebeli Azonit ig' reuaztad,
Nagi haragoskepen öttett Ebnek mondad,**
Soha yl ualaztod senkinek nem adad,
De azert Leaniatt ugian meg giogietad,
- 25 7. Ime Barthimeus az Thimeus fia,
Dauidnak fianak Istenseged mongia,***
Köniörgesett noha fölseged iol hallia,
Demegis nem mindgiart szemett megh giogiettia.
- 30 8. Forgo Zeltül habott Thengeren thamaztall,
Hogy Tanittuaniddall az haioban szallall,****
El aluuan Haiott hankodnia hagiáll,
Melliell, Hitök bennekinemű probalall,
- 35 9. Egiebett mert semmitt, chiak Hütött kiuanall,
Mindent chiak azaltal hozad be fogadall,
Es chiak hozad fussunk igen parantzolall,
s Az niomorusagbul meg zabadetanall,
- 40 10. Read azert enis chiak hagiom magamath,
Ne nezd giarło hütöm s benned uallasomath,
Köniörűly s ugezd ell raytam nag probadatth,
Es tauoztasd mar ell szörniű Rabsagomatth,
- 45 11. Ezerzer mert benned töb Sido hitt uolna,
Ill Búdös Tömlöztben mint en lettek uolna,
Tömlöztben hozaiok ha be mentell uolna,
Neked yl szep zouall köniörgöttek uolna,
- 50 12. Ne hagi edes Jesus Dauid Kiraly fia
Köniörűli mi raitunk örök Isten fia,
Nekik montad uolna : Noo sok attiamfia,
Hidgietek s tauozik, rabsagtok nagy kinia,
13. Chioda oh mell öröm szalna en Sziuemis,
Yll kegies ualazod ha halhattnam enis,
Jöuell azertt uram uigaztal engemis,
s kerlek könniebetz megh keserűsegemis,
14. Zegieneluen latod mert Jarom ez Warast,
Holott en nem szoktam uala az Kuldulast,

* Joan : 2.
** Matt : 15.
*** Mar. 10.
**** Matt. 8.

- 55 Egi kis ozporaert Töröknek az Aldast,
Nem örömost mondok szerentze kiuanast.
15. Segell s kerlek ne hagi mert theged imadlak,
Az Zentharomsagban egi Istennek uallak,
Szabadethatomnak rabsagombul mondlak,
60 Thellies igaz hitbül uramnak kialtlak,
16. Zentth közben Jaronk uagy s mindenkor az uoltall,
Ky az Bünösökertt iöuen boczattatall,
Engemis szolgadatt akoron megh ualtall,
Hogy Testben eröttünk meg kinzatal s Halall,
- 65 17. Es bizony bizonnial mondad esküuessell,
Azmitt Szentt Attiadtul kerünk igaz hittell,
Az the zentt neuedert megh nieriük örömmell,
Ne hagy azertt hogy en szolgallialak Ziuell,
- 70 18. Giüölsegett túled s tobbe ram nem uezök,
Valamitt parantzolj mind az Theuö leszök,
es Löлки Szömömmel chiak the read neszök
Es niomorusagtul tobbe en nem felök,
19. Eyell nappal es en chiak read uigiazok,
Hogi ha aluzomis szauadra halgatok,
75 S tudom hog az utan ig' keduedben iutok,
Hamar Zabadulast rabsagombull latok,
20. Noo mindniaian azert oh köröztien rabok,
Kik Christus neueiert mostan niomorogtok,
Mint meg ölo Juhok pogan kezben uattok,
80 Ziuetek Lölköttök ennek ayanliatok,
21. Ime mert bizonniall immar köszel uagion,
Ell indult nem kesik hogy megh szabadeczon,
Es mikent Szent Peterert sok Wasbul ky mentzön,
Szükseg azertt minden ennek köniörögion,
- 85 22. Rea ki nyit Ziuell es hitbül kialtzunk,
Löky igaz hittuel es hoza foliamünk,
Hidgiük bizoniössan maid meg szabadulunk,
noha egy keuisse mastan probaltatunk,
- 90 23. Aldassall ur Jesus azertt mind örökke,
Es ne kessell immar mert uagy szegenieke,
s Thekentz fogadasod hogi uagy az Hiueke,
Azert Ditzertessell örökön öröke.

65 mondad <igaz>

24. Buuall Viragozo rutt sötett Thömlöztben,
Nandor Feieruarnak kietlenbik reszeben,
Irtak ezerhattzaz Harom eztendöben,
Ira egi Kathona rab, kalodan ülteben,

35.

EÖTÖDIK

Notaia, Szannia az ur Isten hiuecnek.

(Re-gen O tör-veny-ben va-la le-ru-fa lem ben)
For-decz mar Is-te nem Szent Szö-me-y deth re am,
Ker-lek e-e-le-geld megh nio-mor-ga-sim s-ter ho zam
Tha ga im fay-dal man es Löl-köm si ral man
Kö-nio rüly o hay tas san.

- 1 1. Fordecz mar Istenem szenth szömeýdeth ream,
Kerlek elegeld megh niomorgasim s- teer hozam,
Thagaim faydalman es Lölköm siralman Köniörüly ohaytassan,
- 5 2. Ream merth szallanak the nagy erös ostorid,
Meltho büneimerth es nagy kemeni haragidd,
Nagy nehez Wasakban rutt sötett Tömlöztben, uetenek Igassagid,
3. Akaratod kúuöll semmi nem törtenehetik,
Verebek köszülis chiak egy el nem eshetik,
Sött the hiueidnek megh haiok szalokis nalad szaman tartatik,

- 10 4. Nagiall merth magasbak Egheknell Böltzesegid,
Az nagy melysegetis által hattiak hatalmid,
Zeles ez Wilagott az benneualokkall, ioll lattiak szömeid,
5. Chudan az Eghekett az Vizekre fondalad,
Az Themerdek földett az melysegre alkatad,
15 Kiknek kü Labaitt es erős Ozlopitt chiak egi szodall chinalad,
6. Im kuttfeieknekis Ercytt the hordozod,
Az magas Hegiekben kúziklak közt iartatod,
Az nagi szeles Tengörtt benne sok chudakuall egiedül chiak the birod,
7. Senki nintzen neked ky thanatzott adhasson,
20 Sem akaratodnak ky ellene alhasson,
Sött inkab mitzoda az emberi Allatt iob hoga chiak feiet haitson,
8. Chiak egy puncttnitt semmit nem miuelz the okneküll,
Az en rabsagomis uallom uan fölsegedtüll,
En sok búneimerth kitt meltan ram adtall, ne uesznek ell Lölköstüll,
- 25 9. Wram uram azert Zentt Seregeknek ura,
The benned bizoknak kegies irgalmas Attia,
Thekentz ream megis, mert keserüsegnek lad uaiok niomorult fia,
10. Siralmas Lelekuel köniörgök fölsegednek,
Elegeld megh kerlek kinuallasatt Testemnek,
30 Ne nezd búneymett holott Iffiusagom attam uolt en Eördögnek,
11. Vallom bünösb senki nintz Vilagon nalamnall,
Nagiub terhett ez föld nem uisel rutsagimnall,
De hoga irgalmas uagi, azert benned bizom tuduan nintz iob naladnall
12. Aztis most söth erthem hoga keduedben beuettell,
35 Mert nagy búneimben eluesznöm nem engettell,
Halaado Zolgad kiert örökke leszök, hoga itt engem megh uertell,
13. Tuduan azert immar erthem akaratodatth,
s Engeztelnöm miuell kelnek nagy haragodatth,
De latod nintz modom, sött köniörgesömmell bantom urasagodat,
- 40 14. Holot az kuldusnal sokkal niomorultb uagiok,
Mert Napuilagbannis ritkan en reszes uagiok,
Thengertt az Egheknell hamareb meg latom minemö helen uagiok,
15. Alamisnaimmall szegent nem segethetöm,
Ha nekömis mas ad mert akor chiak Ehetöm,
45 Butul es banattull sok gondolkodastul ell faratt minden testem,

10 Egheknell <gond> 21 iob <bizoni> chiak <halgasson> 35 búneim<mel>ben
39 köniörgesömmell <busettom fölsegedetth>

16. Jussak hatt eszedben es immar szabadetz megh,
 Hogi hűtöm giúmölcszett neked mutathassam megh,
 Bar ha nem szolgallak theged nem diczerlek ennelis ioban uergj megh,
- 50 17. Noo azerth magamat Immar en read hattam,
 Minth meg kötözött Juh, s niögue megh zomorottam,
 Minth erős kú szalhoz the igeretödhöz uram ugi thamazkodtam,
18. Isten uagi the s tudom igaz szent igereted,
 Soha nem ualtozik az the szentt feleleted,
 Melyhöz thamazkoduan eleytűll fogua szabadultak Hiueyd,
- 55 19. Orozlanok köszűll es egö kementzebűll,
 Erös Tömlotzökbűll, s hamis Birak kezekbűll,
 Benned bizoydatt es sok fegyuer köszűll szabadetad uezselytűll,
20. Summazerentt az az soha senkitt nem hattall,
 Az kik benned biznak : mostis hatt kikett hadnall,
 60 Enis azert hizem bizonnial meg halgat s laknom hatz en hazamnall,
21. Ez nagi remenseggell azert immar meg niugzom,
 Keserues Rabsagbull szabadsagomatt uarom,
 mind az uelem leuö niomorult rabokuall, mellieth hizem megh latom,
- 65 22. Thizenhatzaz es 4 eztendöben eztt iram,
 Hogy szabadulasom az Vr Istenre hagian,
 Keserues notauall egy Magas Toronyban Tenger mellett Dudolam.

36.

HATODIK

Notaia oh en kegielmes Isteneöm

- 1 1. Uram ha köniörűlz raytam
 Vgiteczik merth el hagiattam,
 Ostorodtul niomorultam,
 s Czapasidtul el aleltam,
- 5 2. Azerth merth haragod Sullia
 Sziuem Löuöldözi Nillia,
 Rabsagomnak többül kinnia,
 Elöb elöb megien Czillia,
- 10 3. Thudom hogy uagi hatalmassagh
 De nalad nag : az Irgalmassagh,
 s Ha en uagiok mind hamissagh,
 Holl mondasid kik Igassagh,*

* Deut : 28.

- 15 4. Holl szent fiad kinuallasa,
Bűnösökert boczatassa,
My eröttünk szenth halala,
Prophetaid szent mondasa,*
- 20 5. Az David lam Gilkossagban**
Leledzek paraznasagban,
Manasses Baluaniozasban,
Lell de neki Attiasagban,
- 25 6. Ime mostis nem azuagie?
Az ky regen kisseb uagie,
Engem uay mindeltigh uerze,
Kis Sarodat el rontode?
- 30 7. Immar houa legiek hat en
Ha the el hatz el uezek en,
Minem szent Joob, de uagiok en,
Törö Czerep chiak uagiok en,
- 35 8. Felek túled ell Iyeduen,
Haragodtull en rettenuen,
Rabsagh raytam hatalmat uen,
Ne hagy kerlek Isten leuen,
- 40 9. Ell hagihatze inkab engöm?
Lam magadert adal engöm,
Elluezthedde Iduössegöm?
Nem lehatt azt tartia hütöm.
- 45 10. Read hagiom sött Igiemeth
Bar lasd uram törüeniemeth
Hanem latod meg terthömetth,
Rontz el mindgiart Elethömeth,
- 50 11. En hat hozad ki ragazkottam,
Zent fiadban be oltattam,
s- egikitzinnie meg cziraztam,
Had giömöltzöm mar mutassam,
- 55 12. Ne bannia sött szent fölsegödd,
Hogy dicherielek en thegöd
Ha nem latom kegiessegöd,
s- Nem mutatod the io tetöd,
- 60 13. The ostorod minem chiak ezz
Hogi chiak Rabsaguall kessergetz,
Kemellettlen es igien uerz,
Mikor uram megh kegielmez,

* Jere : 18 Esa
•• Ezech 33

14. Zany megh azertt szabadetz megh,
Ez Rabsagtul es chiak mentz megh
55 Mas Veszöddell bar suytall megh
Lölköm kerlek hoga chiak tartz megh.

15. En Vram kerlek hat ne hagi,
Zabadulast es immar agi,
60 Veszedelemre es ne agy,
Az banattban uelem maragy,

16. Es igi túled nem tauozom,
Ha meg öllzis benned bizom*
Szent Neuedett megis aldóm
Hädgian Thestben ha kinlodóm.

37.

HETEDIK ENEK

- 1 1. Oh keserues Lölkeöm myerth ig' Sirankozoll,
Es ell figgezkeduen ennytt buslakodoll,
Ketsegeskeduen houa gondolkodoll,
- 5 2. Hoga halhatattlan uag' latom azt gondolod,
s- En maid megh rothadok uizont aztis latod,
s Nagi búneimnek sokszagath szamlalod,
3. Joll tudod aztotis Christus eleiben,
Viteteöll, mikor áll mint Biro szekiben,
Es szam adando lesz ez Iteletben,
- 10 4. Ezekerth bankoduan enny Siralmat latz,
s Hoga niomorusagban túlem Zugoldast latz,
Feluen Istenteöll nagiob büntetést uarz,
5. De eszen bar enniett thene Sirankoznall,
Búneim sokszagan igien ne bankodnall,
15 Thaland aztt tudod Bolondra talaltall,
6. s Mire nem tekented de en erös hithömeth,
s uele egietemben io Remensegömetth,
Kik az Christusra hattak chiak igieketh,
- 20 7. Azt kerdem sött túled az, az szent mellik uolth,
Ki az kesertetben hogiha mikoron uolth,
Megh nem tantorult, auag bünneküll uolth?

* Job. 13.

8. sZent Joob de az kinban, nem zugolodeke,
Születese napiatt nem megh atkozae,
Szent Peter, Christust nem meg tagadae?
- 25 9. Daidott, Manassestt, Jonast nem zamlalom,
Hanem chiak banatod azal uigaztalom,
Hogi ne felli mertt bűnben magamat nem hagiom,
10. Hizemis az Istent olli kegiesnek lenny,
Bűneim Christusert nekem megh engedý,
30 Nagi hatalmatis erre hizem lenny,
11. Merth minden oraban hatalmatt iollatom,
Hogy ö aznagy Isten eszemben forгатom,
Meg uigaztalhatt engemetis uallom,
12. Az szöngö szollas bennem mertt túle uan,
35 Szömöm feniessege ö hatalmatull uan,
Fűleim hallasa ayandekiabull uan,
13. Az szep Wiragokis neszem mikentt lesznek,
Az fekethe földbűl mel' szep lassan iűnnek,
Czuda szep formakra, s abrazattra lesznek,
- 40 14. Külömb külömb szűnnell, s szagokall föl nönek,
Es szelliell az Meszön szepen tűndöklönek,
Giöniörűk es giöngök keduessek mindennek,
15. Az Thermöfakrulis hogiha gondolkodom,
Meztelenűll lenny Thelben ökett latom,
45 Thausaszal ismeglen mell szepek czudalom,
16. Merth szep uiragokkuall öltözue lattattnak,
Azutan Giűmöltzött io úzűkett hoznak,
Kikett magokbul nem tudom hogy adnak,
17. Theöb hatalmassagitt mind megh nem mondhatom,
50 Mert okossagommal azt megh nem foghatom,
Hanem egy Summaban rula aztott uallom,
18. Hogy nintzen olly allatt kiben uan Eleuensegh,
Aztott iol nem tudgia, uan Menyben Istensegh,
s- ökett theremptette az menniey fölsegh,
- 55 19. En menniuel inkab útett nem diczernem,
Ki ö szent kepere uagiok theremptettuen,
De az giarlosagtull hogi lehatt ne uetkezmem,

20. Vallom azért útett ol kegies Istennek,
 60 Megh therö bünöshöz s- Irgalmas sziuönek,
 Rulamis el törli sokszagatt bünömnek,
21. Az niomorusagbull s meg engem kiuzen,
 Es siralom utan örülöue teszön,
 Zent orzagaban s örökösse tezön,
22. Es noha ez Testben igaz maid meg rothadok
 65 De Iteletnapian ismegh föl thamadok,
 s ueled oh en Lölköm nezd mikent uigadok,
23. Lassad azerth Lölköm ha illik mar bankodnod,
 Ill remensegemertt auag kell uigadnod,
 70 En azt mondom inkab kel chiak imatkoznod,
 Es az ur Istennek chiak halakatt adnod.

38.

[VIII.]

Notaiá. Mintt kiuankozik az Szaruas.

(El be me gyunk nagy öröm ben, Fel sé-ges Is ten)
 Ver — ben be bo - rult Szi vem my erth ha - bor - gatz,

Es yll nagy ke - ser - ues bo - szon - ta - sok uall
 Hol ot igi en - ge - met min - den Tha - gim - ban,

my - re hog igi iz - gatz es hog the kin — zaz?
 e - zen - túll el fo - giatz s E - le - tem - teöll megh foz - tazz.

- 1 1. Verben be borult Sziuem, myerth haborgatz,
 Es yll nagi keserues boszontasokuall myre hog' igi izgatz,
 Es hog' the kinzaz?
 5 Holot igi engemet minden Thagimban ezentúll ell fogiatz,
 s Elethemteöll megh foztazz.

2. Aze uay az dologh uelem mit miuelz,
 Hog' kemeni Rabsagtull es hozu Vtull yll' igen ell Iyetz,
 Es megh felemlez,
 Es oll' keseruessen Hazadtul, s Tarsadtull, mostan buczut uezezz,
 s Ill szokuall kesergesz.
- 10
3. The mond edös Hazam, mar Isten hozad,
 Es mar s uallion mikor leszen hogy en ismegh megh terek the hozad,
 s Nezhetek read,
 Kiben marada el en túlem mostan egy kedues Rusa Agh,
 Az igaz io tarsasagh,
- 15
4. Herthelen es szalla ream nagy romlas,
 Hogy en kedues giöniörü Eletemben len raytam toluaylas,
 s Törben akadas,
 Mint uigan szürön szökdeczeölö Madarnak, Czaptaban len czatlas,
 Erkeszek nag' ohaytas,
- 20
5. Az Vilagh uegere taland uiteteöm,
 Hogy ill' erös Vasakban es Lantzokban Szekerben teteteöm,
 s Vttra küldetheöm,
 Iszoniu förtelmes Poganok keösze Tengerre uiteteöm,
 s ott thaland megh emesztetöm,
- 25
6. Ime mint foztatam es mint Chalattam,
 Hogi chiak az Dido keserues Thöretüáll en megh nem banttatam,
 es haborodam,
 Istenöm s bar Tarsomnak en chiak immar ot horet halhattnam,
 Es ött tudakozhattnam,

FELELET :

7. Feleytz el de kerlek Sziuem eszeketth,
 Es ne giötörd az Nehez nagy Vasaktull megh faratt testemeth,
 szeghin Lölkömeth,
 Vessed chiak az Istenben the hitödett, megh segett thegedetth,
 s megh aldgia Eletedetth,
- 35
8. Elegh giötreleben magam latom uagy,
 Merth igaz hitö Tarsadtul es Hazadtul ell ualasan most uagy,
 es nagi mesze uagi,
 Holott akor uan nekced io kedued, ha hosza köszell uag'
 Merth ott io szallason uagy,
- 40
9. Remenseged azertt uessed Istenben,
 Es ne had el magadat illien igen az keserüsegben,
 Ag' halat mindenben,
 s hidgied hogy megh segett az Isten igiedben ki lakik Menniegben,
 Biszal chiak ö fölsegeben,
- 45

10. Ezth chudalom igen sött en the benned,
 Hogy nem uaraz en túlemis egi keueset, holott uagiok Feied,
 s ig' uezset eszöd,
 50 Holl uagion előbeni batorsagod mire ezthh miuelöd,
 Hadgian ha kell giöttrödnöd,
11. Noo sött ketten inkab ier alkudgiunk megh,
 Es előbbi io szeretettuell egimast im uigaztalliook megh,
 s Batoreczok megh,
 55 Hidgiök hogi megh szabadet az ur Isten, es örömmel latth megh,
 s- Ez Vtrul terett mēgh mēgh.
12. Tauozuan Tarsatul, es Hazaiatull,
 Egi szegen Rab mikor alauitetek io Magiarorzagbull,
 hatra nezuen Vtbull,
 60 menteben ig' Disputauul Sziueuell hog' bantatek attull,
 s- az Wtban ira arrull,
13. szTambolban es akor hogi uitetek ell,
 Keserues szokuall siralmas beszuedell butzuzek igien ell,
 es ott ualek ell,
 65 Monduan no mar Isten hozzatok, mert en uitetöm ell,
 De nem hagi az Isten ell.

39.

KILENTZEDIK

Notaia. Ez szeles Vilagon

- 1 1. Asianak földé, ell untalak neszny, Europabull szömlenly,
 Miuell megh tiltatott ennekem the benned, minth akarnam ugy Jarny,
 De minth Madarkanak, ressen kalikanak, banom kel ug' rad neszny,
- 5 2. Lathom hogi uag' Ekeös, Heggiell, Völgiell diszeös holl lehatt
 [eöruendetesb.
 Thudom hog' megh bellieb ennelis uag' keduesb, s Lakoknak edössegösb.
 De Pannonianak földé nekem haznosb, uolna megh bekessegösb.
3. Olympus Hegey magassan kekkelnly, túlem tauull lattattok,
 Es Bithynianak boytos Cziphrus fay, diczerettre iok uattok,
 De Köröztieneknek uag' sok Hayat hoztok, uag' feiatt kopaszt hattok,
- 10 4. Thenger tiztauize, szep igiensessege, s- rayta Haiok szepsege,
 Föll uont Vitorlakon Szeltüll sebessegehe eöruendetös menesc,
 De az Duna uize uolna Szökesege, Sziuem iob keduessege,

- 15 5. Asia Naranczall, szep öreg Czittrommall, beues Pomagranauall,
Tengeri Halakuall, Aranizúnó Boruall, beuelkedik sok iokall,
De magyarorzagh szep Pirosalmakuall, tarttnam en feyer Boruall,
6. Az Diznohalakatth ugian sok szazakath, seregben uszasokatt,
az Tengerben latom, gyakran iatzasokat, Visz szint ugralasokatth,
De io Posarokat, s Dunay halakatt, inkab lattnam Vizakath.
- 20 7. Europabull latom, ell hidgied Barathom, Asiaban Juhh, s Barom,
Jar es legeltetik, ky szanth s- kaszalodik, ezt igazan irhatom,
De el untam nesznöm, ezetis szemlelnöm, merth mas en gondolatom.
8. Joo Asia földe s Europeanak uege, miuell megh ditzerielek,
Holott Teyel s Meszell, folliz es nag' beúseggell Canan földhöz itellek,
De adnaia Isten ueled elegenduen többbe mar ne nesznelek,
- 25 9. Hanem Tracianak, atth iút hatarinak, Vtat uizha mchetnem,
Es Bolgarorszagnak, s Hemus hauasanak sziklas Hegeit nezhettnem,
Rodoppe hegienek utat, mely uölgienek haszafele szökeögnem,
10. Mert nintzen itt modgiok, semmi uig Italliook Töröknek Hegedüioök,
kit szep Chiterauall, s- giöngö Virginiauall ök megh pöndetettnek,
30 hoszu Palotaban egimast úzó Thantzbán, ök semmit gioniörködnek,
11. Haszokban sem Padgiok, sem nintzen Aztalok sem Aranas Poharok,
De szinten ollianok minth oktalan allattok, azertt meltan Poganiok,
nem kelne szokasok nekem sem orzagok, mert Isten nintzen nalok;
12. Sem nintz szep mullatsagh Istenes uigasagh, nalok, cziak uan buyasagh,
35 Paraznasag, rutsag, nalok mint szabadsagh, az kittkeduel Iffiusagh,
Isten ez Chetth hallall, okattas ki kerlek, innend ki uag' Igassagh.
13. Thy kik Europeanak, Vilagharmadanak, cziak nem közsepin uattok,
En penig az ueghen, esniha Ehezuen, köszönttuen túlem uattok,
Pohartok teöltettuen, segettsegték az leuen, eggiett erthem igiatok,
- 40 14. Sok szep Nemös Aszony, Iffiu s mind uen Aszony, irok sok köszönetött,
Kikben mind meszz, s meregh, öröm keserűsegh uilagon helihezttötth,
Isten megengedie keduetek se szegie, soka legien eltethök,
15. Oh io Magyarorzagh s- edös tarsasagh, uallions mikor latthattlak,
45 kitt io szabadsagert, s egy szeghin Aruaiaert, bizoni igen ohaytlak,
ky azert uag' nehez, s elethem ucezes, hog' hirrell sem halhattlak,
16. Isten ky uagi szentsegh, leg' innt ky mentsegh, es ennekem segettsegh,
Bennem feöll giült kis szózt, meg ne had aludny, ki uagy eg örök
[fölsegh,
Kyerth thegeöd diczeruen theneked mondhassam legien örök ditzösegh.

17 Tengerb(ül)en 41 [Eredetileg:] Istenteöll helihezttötth [Az Istenteöll szót
Wathay elfelejtette áthúzni.]

17. Ezt io Hagymasinak, ira az Cristophnak, kitth hyunak Wathaynak,
 reghi baratsagertt : megh mutattuan küldé ielett akarattianak,
 tuduan természetitt ember szollasanak, mondgia erthe Balasnak,
 De chiak egessegben s legien bekesegben mongiak ött Salamonnak

40.

[X.]

SZINAN ES IBRAHIM BASSA IDEIEBEN LET TATAR RABLASRVL
 VALO HISTHORIA

es az Szegeny Magyar Nemzetsegnek az üdeöben teörtentth, hallasra Izoniu
 Szörniü uezsedelmeknek reouideden ualo megh irasa es Versekben elő szam-
 lalasa.

Notaia. Az Cyrus Enckere.

(Ir - gal - mazz UR IS TEN im - má - ron én - né kem)
 For - go szel nell for gobb az Em - be ry e lett,
 Mert kit holl Si ra lom es kitt Eö röm kö uetth,
 Melly - bö! mind Wr s sze geni ie - les pel - dath ue hetth,
 hogy egy a - rant El the mind ue gíg nem le hetth.

- 1 1. Forgo szelnell forgobb az Embery elett,
 Merth kitt holl Siralom es kitt Eöröm köuetth,
 Mellybö!l mind Wr s szegeni ieles peldath uehett,
 hogy egy arant Elthe mind uegig nem lehetth,
- 5 2. Reghy köz peldaban azt szoktak mondany,
 Fellkelettkort Napott ne kezdgieid diezerny,
 Hanemha ell niugzik oztan ug' aldany,
 Merth sok dologh adigh kezd raytad eshettny,

- 10 3. Akarnek itt szolnom niomorusaginkrull,
Orszagunkban nem regh törtent puztasagrull,
Edes nemzetinknek szörniű Rablasokrull,
Ha ky nem faradna uekony Elmem abbull,
- 15 4. Nintz sohull szerentze hidgied ez Wilaghon,
Lassad ha nem hiszed penzed nalad uagion,
Bűnűnkert niomorgas, s uezsell raytunk uagion.
Mintz reghi Peldakbull ez meg tetzuen uagion,
- 20 5. Corden lam chiak Nyllat Assirus ell löuce,*
Az Ahab mellieben uallions- de ki uiuce,
Az Daud köuetzett uiszont ki uiselee,**
Hogy Goliat feiett olly sebbell be töree,
- 25 6. Igy az Abimelek mikor serenkedncz,
Thebes tornia alatt giorson forgolodncz,***
Egy Azonytull egy kű fokon ky uettettek,
Malomkű darabtull mind özüö töretek,
- 30 7. Seött Philistheosok Iszraeltt megh uerek,
Az Isten ladaiat ö túlök el nierek,****
Dagon Templomaban ötett helyezettetek
Kitűll Dagon Isten rutull czufultatek
- 35 8. Chiak reguell thekentek hatt Daghon le esetth,
Feye, kesze, Laba, s Nyaka mind el szegetth,
Kin ö Papiainak igen eszek uezsetth,
Nepekbennis Halall sokatt mind el uezsetth,
- 40 9. Veuek hamar Ladat uy szekerre teuek,
Kett uad Boriustehen szekerben fogatek,
Kiknek Boriok tüleök othon rekeztetek,
Hogyha chiak törtentett abbull meg ismernek,
10. Sem iobra sem balra Tehenek nem ternek,
Senki nem uezseti Vton Bögdögelncz,
Betsemett fiakhöz Tarrora erenek,
Kik az kett Tehenbeöll aldozatott tenek,
11. Vgian nem mondhatth mast azert senki annall.
Hogi chiak az Istenteöll minden dologh fűgh all.
Holott haiunk szala, nala szamlaluan all,
Mintz reghi Sidokrull minden peldatt talall,

* 3. Reg : 22,
** 5. Reg : 54,
*** Jud : 9.
**** 5. Reg : 5.

- 45 12. Az Salamon kirall' immar uen koraban,
Istenteöll tauoszek s len Balyuaniozasban,*
Astarot Baluanihoz nagy sok aldoszasban,
Kiertt az Istenteöll iuta yll atokban,
13. The orszagod ime kette szakaztatik,
50 De Daidert egy resz fiadnall hagiatik,
Ahas palastia ott el meteltetik,
Iszraell ugian iar aszall ielentetik,
14. Tizenkett darabra Propheta aztt metzee,**
Jeroboam tizett az földruáll föll ueue,
Thöbbit Roboamnak, Ahas itele.
Oztan Sidosagott az Partolas ueztec,
15. Hitöttlensegh ebbeöll s Had sok thamaztatek
Lölki paraznasagh s testi sok erkezek,
Mert Salamon fia Roboam haraguek,
60 Az kett kiraly köszött sok Sido romlatek,
16. Annira len keözteök az sok Baluanioszas,***
Hog' len futamasban az szeghin Elias,
Eöttzaz tarsan esek szörniü halall, s kinzas,
Isten szolgainak nem uala maradas,
- 65 17. Jollehett leuenek megh az kiraliokban,****
Kik megh maradanak Isten mondasaban,
Mint Josaphatt es az Jehü Judeaban,
Jeszabelt ezuete Ablakbull ky az Vtban,
18. Jambor Ezechias es Josias uala,*****
70 Sedechias miuell baluanioszo uala.
Nabugodonor eztt meg fogta uala,*****
Fiait előtte le uagatta uala,
19. Mind kett szömett nekin Agiabull ki toliak,
Anniatt, felesegytt, nekin mind megh fogak,
75 Jerusalmett s Isten Templomatt el rontak
Egez Sidosagott Babilionban haytak,
20. Izrahell igi uesze Naprul napra mind ell,
Mertt meg monda Isten hogy szolla Eösökkell,
Hogyha ellenkeznek ö szent Fölsegeuell,
80 Eökett ell ozlattia s mind el uezthy szelliell,

* Reg: 10.
** 3. Reg: 12.
*** 3. Reg; 1.
**** 4. Reg: 9.
***** 4. Reg: 19. 22.
***** 4. Reg: 29.

49 kette meteltetik, alias szakaztatik.

21. Sokzor az ur Isten ökett megh segette,
Ellensegh keszebüll es ökett megh menthe,
Chuda hatalmauall giakorta uiselee,
De sok gonozsagertt uegre mind el törle,
- 85 22. Ez nihani peldakbull azert mind túkeörbeöll,
minden megh latthattia hogi ha törtenetbeöll
uagion ueszelly raytunk, auag' az uetkektüll,
Isten ellenualo undok Búneinkteöll,
- 90 23. Rendell seött ezekett uonniok my Ideönkhöz
Lassuk ha hasonlok azmy romlasinkhoz,
Minemzettseginknek szörniú Rablasokhoz,
Löli s testi nagi sok förtelmeseginkhöz,
- 95 24. Iranzom ig' iara Orzagunk mind szelliell,
Mert my nem gondolank Isten igeieuell,
Sem az eö nag' kemeni Feniegeteseuell,
Igaz Tanettoknak sok szep intesekuell,
- 100 25. Megh akor meg törek Birodalmunk Szarua,
Hogy partholas szalla rendell az Vrakba,
Kett kiralis leue egiütt orzagunkban,
mind feienkentt ualank elegh nagi uaksagban,
26. Mind ezeknek azertt en most bekett hagiok,
Sok historiakboll mert eztt giakran halliok,
Azert mi Ideönkben lett dologrull irok,
Mert Enekkell ha chiak magunkatt sirattiok.
- 105 27. Vala ezerötszaz kilentzuen haromban,
Szinan Bassa nem regh Jeöue Orzagunkban,
Beszpremet, Palotatt, ueue hatalmaban,
Sok io Viteztt uezte, sok iuta Rabsagban,
- 110 28. Masik eztendeöben mindgiarast az utan,
Sok Török s Tatarrall iöue orzagunkban,
Az szegin Allföld len itt elsöben karban,
Maga az Töröknek uala holdulasban,
- 115 29. Sok szep gazdagsaguall ez föld rakua uala,
Raita sok szep Varas, s roppantt falu uala,
Eztt sok szep uen Ember s polgar lakia uala,
Iffiu nepe erös Medue moldra uala,
- 120 30. Tekentettre kedues Aszonynep ottuala,
Menietzkek Leaniok köztök szep sok uala,
Kik göriedeszestüll ugian Eghnek uala,
Olhatatlankepen kiuansagok uala,

31. Az gazdagsag ökett el ragatta uala,
Reszegseg, buiasagh, köztök regnall uala,
Nem Isten sok Barom bizodalmok uala,
Az Isten igeie nekik nem kelluala,
- 125 32. Teue mint szent Jobnall hogi nalok nemuala,
De maid Baromfibúll uele ernek uala,
Ezüst Eökreött Eketth Araniaztattnak uala,
Aztalnall italkeöztt azon szanttnak uala,
- 130 33. Veghe szeli az sok Barmoknak nemuala,
Szegeni Ember közéteök ha szaz Barma uala,
Nehani orzagokatt Hussall tarttnak uala,
Nalok az Baromnak mar böczi nem uala,
- 135 34. Megh ekkorban uala szegen Erdely frissen,
Alfeöld sem rablatek akor mind ell eppen,
De Egeruell Eghe, uesze szörniü kepen,
Kirúll teöbbett szolok alab Enekemben.
- 140 35. Haga Feöllieb Bassa Görben megh akada,
Kett Varat menteben chiak hamar feöll rasza,
Harmadikhoz Tatar ostorokuall suyta,
Ott puztan hagiateg Török bele szalla,
36. Vala nekünk seött olly bizodalmunk Görhöz,
Regen mint Priamus bizek az Troyahoz,
Vagy inkab remenluen soha semmikent ahöz
Az Török nem iuthat ollian erős Varhoz,
- 145 37. Nem mondhattiuk bizony hogi erős Wstromtull,
Vagy eöreg Algiuknak kúfalt rontasatull
Hanem chiak Istennek ö akarattiatull
s mint egy treffakepen ualo uiuasoktull,
- 150 38. Groffott benne Isten uere, s megh remette,
Es benne ualokuall egymast nem ioll erthe,
Vagy Partolaskepen egymast nem szerette,
Ott Szinan Bassanak Isten igien eythe,
- 155 39. Azon megh röttene Egez Nemettorzagh,
Mind futtni indula az szegheni magiarsagh
Ell feleyttuen uala nalunk, Tantz, s mulatsagh,
Mertt el kele tüleönk az io oltalomsagh,
- 160 40. Rutull ell rablatek akor Sar kettfele,
Vertes, Bakony also es az fölsö resze,
Sokoru kettfele es Papa uideke,
Jo Rabakeöz uesze, es Kemenes földé,

145 bizony <eöreg> hogi

41. Jeles roppant faluk, s Varasok Eghenek,
Czallokeöszell egiütt mind füstben kelenek,
Nagi sok Ezer Rabott Tatarok nierenek,
Edes Nemzetúnkuell rakoduan, terenek,
- 165 42. Annira el fogia akor remensegünk
Nem kiuanniuk uala hogy mar elne feieönk,
De holl maradhasson fiunk, felesegünk,
Mell Varban, uarasban arra uala gondunk,
- 170 43. Ezenkettfell zomzed meg nem haborodek,
sem egimas romlasan eö megh nem felemlek,
szelsö keretze kertett, inkab yll zo esek,
De öis kertelhett rayta oll ress nylek,
- 175 44. Lehettne itt peldank Leuita dolgabull,
eö felesegenek szörniú halalarull,
Beniamin nepnek förtelmessegekrüll,
Egez Izraelnek feöll szöndüleseökrüll,
- 180 45. Vagdalt testett lattuan eö attiokfianak,
Nem örüllek, banak, karat ök egimasnak,
Varasat megh szallak mindgiartt az Gabanak,
Huzoneöttezer nepett le uagak Beniaminnak,
46. Giors de miuell Isten az kegielmessegre,
Nem nesze bünönkett nesze az hiuekre,
Eztergamott ada kereztien kezere,
Noha kett eztendeön Czireppelenk erthe,
- 185 47. Ezemben lam ismegh Josuett szolletta,*
Az frigi Ladaiauall ötett igazetta,
Hierichora külduen oktata tanetta.
Hetzer megh kerüllie nekie megh hagia,
- 190 48. Nam hetedik napon mikoron kerülne,
Dobia, Trombitaia nepe meg szöndüle,
Hiericho kúfala s kapuia le dúle,
Giörtis nem külömben Isten ada keszünkbe,
- 195 49. Sok halat Istennek ezertt kelluala adnunk,
Egez életünkben mindeltig aldanunk,
Hogy yl kegiessegett meg mutata raytunk,
Es eznaptott elteg meg kelluala illnünk,
50. Mikor Josuenak Isten Haytt ada
Varast, s mind kiralliatt, meg ueue, meg fogá,

* Jos: VI.

- 200 Varast penig földig megh egete ronta,*
Ez az kiraliokatt ott feöll akasztata,
51. Azon nagy halakatt ada az Istennek
Innepett szentele mindgiart Izraelnek
Az Isten Törüeniatt oluastata az Nepnek
Es oltartt epette emlekezetúll ennek,
- 205 52. Gondold ez egez feöld edig mint iartt uolna,
Ha Eztergam es Geör Török kesznel uolna,
Az szegen Magiarsag mire iutott uolna,
Megh Betzis ki tudgia edig mint iartt uolna,
- 210 53. Noo most elegh legien azertt errúll szolnom,
Mert nalammall ioban iol tudgiatok tudom
Zörniú rablasokrúl de mar kezdek irnom
Akor törtent szörniúsegekrúll szollanom.

SECUNDA PARS

- 215 54. Iirttak ezeröttszaz kilentzuen kilentzben
Az IBRAHIM Bassa uala Weszersegben,
Duna mellett lassan feöll Jeöue feöldeönkben,
Pestt, s Watz köszött leue megh telepedesben,
- 220 55. Immar az my Hadunk ekkor keszen uala
Eztergamnall, Duna mellett fezkik uala,
Adolphus Suartzenburgh köztök Marsalk uala,
Felfeldi Wrakis inkab mind ott uala,
56. Frig' dolgatt tractalny kezdek eszenkeözben
Es meg hagiak minden legien ueztegesben
Mertt frigiatt szereznek lezúnk bekesesben,
De Török haragzik ki lez keöltözesben,
- 225 57. Igen rauaz Pogan mas uala szandeka,
Mertt Doctorok nekik az Eördögnek Annia,
Vrakatt keslelek hogy chiak meg chalhassa,
Az Tatar az Rablast mert ugian uysettia,
- 230 58. Chiak semmi az Frig'ben akkoron ottkele,
Jelentik egikis masiktull nem felne,
Kiuansagok megh ugi egimastull nagi mesze,
Török s Tatar hatull Louakatt Niergelle,
- 235 59. Ottan szaguldanak az földett ell lepek
Az sok szegensegett inkab mind föll lelek,
Trintzenig Czeyteig falukatt Egetek,
Iszoniu rablassall az Orzagott ueztek,

* Josu : VIII.

- 240 60. De mind Fülekgis Jargaluan Erenék,
Sok szep nemes Aszont az Wtban lelenek,
Futasban mentekben, kotzikon erenek,
Iyastul, fiastull, kik mind rabba lenek,
61. Ohh keserues Halall akor the holl ualall,
Miert szegeniektűll hogy the el tauoszall,
Az the Ehh torkodban eökett be nem haniall,
Es olly szörniúsegre yl iokatt iutatall,
- 245 62. Mondgiak mellek últek, Tatarok szekerben
Eökett eölelgettek czokoltak erossen,
Kit penig hurtzoltak uontak szegeniekbén,
Oztottak praedaiok az szep Iffiu nepben,
- 250 63. Ime mell' nagi romlas akoron len keözteönk,
Menni attiankfia rabba len köszűlűnk,
Mertt meg nem iobula soha mi eletűnk,
Azerth hagia Isten erre Jusson feiűnk,
- 255 64. Nag' sokatt köszűlők Vadak megh Euenek,
Sok uen Embereknek Torkok metzetenek,
Sok sebessek penig Louakrull dűlenek,
Czapason mazkaluan szelliell főtöröngenek,
- 260 65. Ol' Ember most nintzen en azt mondóm Soholl
kimind uoltakepen irhattna azokroll,*
Edös nemzetinknek szörniű rablasokroll,
De mennire lehet megis szollok arrull,
66. Bizoni aztth mondhattiok el hagia az Isten,
Mertt my megh utalank s kelle Baccus Isten,
s mint reghi Sidoknall kedues Baluani Isten,
Libido Cupido, es az Venus Isten.
- 265 67. Nem kelle az Isten, mik sem eönekie
Mert nalunk nekűlis Vr eö szent feölseghe,
Köuekbeöll fiakatt tud teremtenie,
De ha ioban ell hagy mint kezdűnk ueznie,
- 270 68. De Jay annak azkin yll dolog meg esik,
Jay mert mind lölkeben testben ell uezstetik,
Poganiok nagi mesze orzagokban uiszik,
Es Isten ezektűll uegre karomlatik,
- 275 69. Megh rontanak rutull sok giönge Szuzeketth,
Sok szep Iffiu nepett es szep Menietzkeketth,
Jambor Aszoniokatt s eluegy Eözuegieketth,
Hazassagban leuö sok zerelmesseketth,

* Dominus in furore ulciscitur

- 280 70. Eg' Pogan egikuell mar elegzik uala,
De mint Embör Barmat költzönözik uala,
Sem eyell sem napall meg nem szűnnek uala,
Kimiát emberkep mar raytok nem uala,
71. Etelek nekiek Loo they Lo Hus uala,
othon Búzhútt etkek ott kedues lez uala,
Zegeniektúll mellett kemellettek uala.
Nieregh nekúll Louon hurtzoltattnak uala,
- 285 72. De kis artatlankak lasd mire iutanak,
Illy pitzinsegekben mell' nagi kintt uallanak,
Hogi edes Annioktull ell hagiattatanak,
Böczöben, s uttfelen hagigaltatanak,
- 290 73. Ell iuttuan Tatarok Böczött kapiak uala,
Vtzara s uduarra sokat uiznek uala,
Hazakban ne Egien megis szanniak uala,
Zegenkek nag' reua ott hagiatttnak uala,
- 295 74. Sirastull faraduan el Baggiattak uala,
Eghre feöll szegenkek chiak pillognak uala,
Mar holt eleuenen nem rehattnak uala,
Föll uonuan kis kezek mozgitalnak uala,*
- 300 75. Ehhsegtúll annira iutottanak uala.
Vyokatt kezekrúll mind el szoptak uala,
Nemelinek az Hallo mellien kakogh uala,
Vagdoczoluan szegeni chiak ra pillog uala,
- 305 76. Dühös uadak benne sokatt megh Euenek,
Falukban s mezökön igi talaltatanak
Szüleiek uetkekertt igi kinoztatanak,
Martiromsagott mind szegeniek uallanak,
- 310 77. Azt tartom kí szű az ky azon nem esik
S nem Ember chinalta ki nem keserezik,
Vagi nem most hallottad s nem neheznek tetzik,
Wargy hatt : s maid mast mondok lassad ezmint tetzik,
- 315 78. Szeles mind az Alfold mar el puztult uala,
Niomorult szegensegh ky meg maratt uala,
Imit, amot, kettő s holl eg' ell butt uala.
Ketzkemettre sokan boliogtanak uala,
79. Derekast Ketzkemet elnem puztult uala,
Eg' ideig rayta megis laknak uala,
Nagi sok arua gyermek erre tartottuala
Zelliell ott kuldulvan tekeregnek uala,

- 320 80. Chiak az Lakos Nepis alig tönög uala,
Az sok Ehezőkett s mar nem giözik uala,
Ehsegtüill giermekek szakazkottak uala,
Puztan, hazban s Vtzan niuatzolnak uala,
81. Oll' igen farkasok sokasultak uala,
Barmott mert az Meszön mar nem kapnak uala*
Ehsegh miatt niha teöbbett Esznek uala,
Varas körniüill szelliell czauarognak uala,
- 325 82. Mondgiak nag' bizonniall Varasra be iartak,
ugian nag' felessen adig Czauarogtak,
Zelliell giermekekben azmelliet kaphattak,
Mint egy Baromfiat mindgiart meg ragattak,
- 330 83. Eleuen szaiokban Sitrett ug' kialtotth,
Nemelnek segettsegh io ha talaltatotth,
De sokkall teób köztök ig' ell szaggatatotth,
Ill' szörniü halalnak es köztök adatotth,
- 335 84. Noo mond megh ennekem uallion ez mitüill letht?
Zerentze hoztae auagi Istenteöill letht?
En azt mondom bizoni hogy Búneinkert letht,
s Isten haragiatull, mint az Sidokon letht,
- 340 85. De meg tanullioik itt mikor szegent latunk,
Eökett meg segettsek s nekik adakozunk,
Mertt azokall Isten chiak meg probal bennüink,
Magunk s maradekwnk hog' erre ne Jussunk,
86. Akarze megh teöbbeth? bar ez selett uolna,
Tudom sok Annia most siralmas nem uolna,
Sem anni io Aszoni aruan most nem uolna,
Es sok az rabsagban mint en nem Jaygattna,
- 345 87. Boczanatott nekem ha itt minden adna,
Azert hog az szörniett szepnek ki mondhattia,
Eg' keuisse megis szom megh hoszabulna
Mert oldalamonnis taland ky fakadna,
- 350 88. Az Körösztieneken mi esik mind szörniü,
Akar mell fell legien elegh nag' keserü,
Zegeni aszoni nepen de nagiuob Iszoniu,
Szüzek Menietzkeknek uzedelmek szörniü,

* Peccati Poena

89. Tatar Aszoninepben kiket kapottuala,*
 Olliasokatt keözteök azkitt talallt uala,
 355 Egy keuisse küleön felre uittek uala,
 Kezett labatt feöldhöz Czöueklettek uala,
90. Iszoniu förtelem illicen lezuala,
 Saruiat Czegernek föll keötöttekauala
 360 Mint egi kortzomara ugian iarnak uala,
 Az Vndok nemzetsegh meg nem szűnik uala,
91. Nagi sok undoksagtull ell Baggiattak uala,
 Holt eleuen kepen uezekelnek uala,
 Megh boczias hogi mondom mert ez ig' lettuala,
 Szömeröm testekben karott uertek uala,
- 365 92. Karouall uegre földhöz chöueklettek uala,
 Ott föttrönguen szörnien meg holtanak uala,
 Köbeöll kuttannal s Duna mellett ez lattatott uala,
 Theöbi az Alfeöldön törtentenek uala,
- 370 93. Az elő Istennek lasd itt nagi haragiatt
 Az eö haragianak rettenetes langiath,
 Az paraznasagertt mintt alla boszuiatt,
 Es nekünk mutatta nagi szörniü peldaiatt,
- 375 94. Reatok Aszoniok itt eg' kitzint szolnek,
 Ha senki köztetök, ram nem haragudnek,
 Jollehett ez hozam tudom nem Illenek,
 De bannam szüembeöll ky ig' sirankoznek,
- 380 95. Chudalatos Isten mert ö dolgaiban,
 Megh büntethett ottan akar mel oraban,
 Megh talal megh hidgied ha leszis Pragaban.
 Hatt kerlek hatrab hagy az sok Bolondsagban,
96. Ell hadgiatok kerlek nemell Olaz formatth,
 Kiualtkepen amaz hoszu farku szokniath,
 Nem tudom mi hazna chiak ualliatok buuatth,
 Ruhazatok inkab auall egy Aruatzkatth,
- 385 97. Rantzos fodrotokis fölötte igen nag'
 Nem szepett seött Chuniatt bennetek hogy oll' nag'
 megis czöppentitek magassagtull oly nagy,
 maid nem Ehettekis miatta mar olli nagy,
- 390 98. Ime kendözesis hozatok nem illik
 Eztt bannia az Isten ezertt boszonkodik,
 Merth mint kent Allortza Ortzatok ugy fenlik,
 Eztt az uegie rea kihez ez szo illik,

* Poena Peccati

- 395 99. Szarnion chiaik nem iartok, mint Angialok uattok,
Mint Isten teremtettt elegh szepek uattok,
Tiztessegeskepen es Cziffraalkodhattok,
Tudom roz Agebnek hog' thy ezertt szittok,
- 400 100. Fekete Vyoiban, uag' mondgiam szurokban.
Ha kapz, kezed lezen hidgied moczkoszásban,
Keues iambor Aszony az Olaz Országban.
Nem io azertt kapny minden formaiokban,
101. Elegendö Ruha nem karhoztat senkitt,
De az sok uy cziffra emberek szüeytt,
Ell fordettuan, masra uizi gondolatitt,
Kikkell föll lobbantiuk az Istén haragitth.
- 405 102. Keserues Szekerben mert aszoniok itt iarnak,
Az Theuek hatara kosarban rakattnak,
Abban eöten hatan szegeniek haniattnak.
Lofaron, úszuerön, nekik hurtzoltattnak,
- 410 103. Eszekett szömömmell hidgied en ioll lattam,
Hog' Török országban uelek hoszattattam,
Noha sok Czönczertüll enis kinban uoltam,
De lattuan szegeniek nem türtem sirattam,
- 415 104. En azerth Tanaczull de aztt adom mindennek,
Zent Lelkett Istenteöll giakorta kerienek.
Gonoz kiuansagott szüüökbüll ki uessenek,
Vegre yl szekerben hogy eök ne Jussanak,
- 420 105. Thys penig Iffiak nemelliek kik uattok,
Tafotas, kamukas könteöst kik szabattok,
Reghi baratsagert most meg ne szidgiatok,
De hogi nem feleytlek bar erthem igiatok,
106. Hoszatok illendö ruhakban iariatok,
Kinek mint erteke ugy eöltözkedgietek.
Thöröktüll thy format ebbüll ne uegietek,
Nem mindenrüll szollok azertt ne uellietek,
- 425 107. Ellöb meg mondame hogy el keölt az Polgar,
Eökett mind ell horta az sok dühös Tatar,
Bennek sokat meg Eth az sok Vad, es Madar,
Mind ell puztult szelliell az io feöld, szep hatar,
- 430 108. Tafotazott könteös mert Polgart kiuanna,
Penzt beuen, es szolgatt hidgied hog' kiuanna,
Bekeseges hazatt legh inkab kiuanna,
Nem mindennell ez uan lasd Isten ne bannia.

396 Agab [!] 410 országban <ula>

109. Öllkor köllene sött sok Cziffranak lenny,
 435 Ha Isten haragiat nem latnank göriedny,
 Edes Nemzetúnknak s romlasat hallany,
 De magunkat mostan meg kelnek alazny,
110. Ram kerlek Vraim ne haragudgiatok
 En edes Aszonim mind megh boczassatok
 440 Es yll irasimert meg ne czufulliatok
 De rulunk Rabokrul thi peldat uegietök,
111. Rettennien megh inkab seött Istenteöll mindön,
 Az bünt meg utallia es Istenhöz teriön,
 Az reghi Sidokrull kyki peldat uegiön,
 Mert keszen az harag hogy mind maid el nielliön,
- 445 112. Oh irgalmas Isten Kiraliok Kirallia,
 Az benned bizoknak ky uag' nag' otalma,
 Aruak Eözüegieknak conduiselö Attia,
 Az szegen raboknak megh szabadetoia,
- 450 113. Ne nezd büneinkett nezd sött szent fiadatth,
 Zent Emberid altall thett fogadasidath,
 Themagadert uram ald megh fiaidath,
 Szent Fiad ureuell megh ualtattakath,
- 455 114. Jesuserth Christusert ad megh Orzagunkath,
 Forduly uerd meg Immar theged karomlokath,
 Czöndeszeczd meg közézteönk Hadakozasokatth,
 Zabadetz megh szelliell az szegen' Rabokath,
- 460 115. Ime minth karomliak mert mar Szent fiadath,
 Kik Törökke lettek megh ugi Szentt Leölkeödeth,
 Mert mar ezek mind meg tagadtak thegedeth,
 Szidgiak rutalmaszak edös szüleieketh,

CONCLUSIO.

116. Noo mindnyaian azert oh szegeny Magyarok,
 Kik sok ellensegtüill körniüill uetettetök,
 Eltetök iobbettuan, Istenben bizatok,
 s megh adgia thinektek reghi szabadsagtok,
- 465 117. Vgian mert az Isten azki uala reghen.
 Nem kisseb hatalma mint uolt eleynten,
 Segetsegüill hiok s megh szabadett menten,
 mint reghen Sidokatt segette sok keppen,

437 Vraim <hog'> 440 <Hanem> De rulunk 456 Zabadetz megh <közézteönk>
 459 Mert <teöbbire> 465 azki reghen uala [A helyes szórendet a szavak fölé írt számok
 jelzik.]

- 470 118. Nam Madianitak az Gedeon előth,*
Szeretzenek penigh Isa kirali előth,**
az Sirusok ismet Joram kiraly előth,***
Es az Senacherib, Ezekias előth,****
- 475 119. Chiak hartznekúll mindgiart ezek el futanak,
Holl palatzk, hol szeker szörgest hogi hallanak,
Isten megh remette s- aligh szaladanak,
Sött magok egimastul ott uagdaltatanak,
- 480 120. Velönkis az Isten igien czelekezik,
Ha megh terünk hosza Petar nem keölletik,
De ha nem terendönk ioban rank haragzik,
es maradekonkis bizoni mind el romlik,
- 485 121. Peldank lehatt erreöll Elsö Sido Orzagh,
s Szeles Görög orzagh, az szegeni ratz orzagh,
Zeremsegh, Boznasagh, es maid Magyarorzagh,
Mint rabok ollianok ottualo lakossagh,
- 490 122. Az eö feiedelmek uallion s de houa leth,
Kiralliook Czazarok fú nepek ell uezeth,
Ratzoknak Dezpottiook es teöbbi füstben leth,
Magok s maradekok ado fizetheö leth,
- 495 123. Thekentz en reamis en edes Istenem,
Adgiad hogi mar Jussak egy Vrnak eszeben,
Raitam köniörüluen szabadetzon innen,
Kiert en szolgálnam halalomig hiuen,
- 495 124. Isten mar hozzatok io Vitez barathim,
s kerlek hogy mindentek nekem megh bocziasson,
Igiatokis penig azonban eröttem,
Segetsegtek tudom mert az chiak lez uelem,
- 500 125. Sött lakasom most holl ki akarod tudny,
Egi magas Toroniban kit nehez hid lakny,
Constantinapolihoz ket Olaz merfeöldny,
Az Fekete Tenger parton meg Lathatny,
eötheanzaz gradicz fogra kel fel bele menny,
- 505 126. Iram ezerhatzaz s három eztendöben,
Hogi ala hozatam nagi keserüsegben,
Lattuan Nemzettsegem iuta ez eszemben,
Minden Töröknek hogy iutott Kereztienben,
Kikett azen sziuem sirata Jeöteömben,
Legien Isten hozad ki uagi bekesegeben,

* Jud : 7
 ** Paralip. 14.
 *** Reg : 3.
 **** Reg : 19.

491 innen<d> 499 Constantinapolihoz <hat ör>

XI. ENEK

Notaia, Asianak földé.

- 1 1. Feöld hog' túrhed nem Reesz, s Tengeör nem köniörülz, szeghin Gallias
[Rabokon,
Niughatatlansagokon, szörniű munkaiokon, s Iszoniu nag' kinniokon,
Holott eg' kis szeltűll, Tenger the azontull, hankodol nag' habokon,
2. Reues Tengeör parthy, s körniűll szep Hegey ezt kik giakran lattiatok,
5 Ha adatott uolna, nektek melto uolna, ökett otalmaznatok,
Mert hitlen Poganok, kiknek nintz Istenök nem köniörülnek raytok,
3. Aztt : thy Orozlanok, Meduek s uad Sarkanok uallion el birnatoke?
Mit ketkis Czipouall, s eszek keues Vizzell, ug' dolgozhatnatoke?
Sött thy köuer Louak, s mas munkas allatok, nemde megh halnatoke?
- 10 4. Nam merth ha raytatok, szantnak munkalodnak, ismet szabad
[boczattnak,
Jo fúuell tartanak szöld giöpön niúgottnak, s ugi dologra haitonak,
De eszek szegeniek, elnem botzattattnak, chiak Gallian niomorognak.
5. Cani mind cziak neuek, giakran uan útesek, es Padon heueresek,
Ey nap mind ott letek, ott uan eö Euesek, Faradsagh feküuesek,
15 Eg' Lantz fell labokon, Kezők euezökön Haihoz szegezesek,
6. Igen giakran hagnak, s lepesekett ualtnak, de ismegh hattra esnek,
Chiak az leuen kinniok, nintzen sem szakallok, Haiok, kopaz az feiek,
Nem tudod ha uene, Iffiu, mi údöse, Mezetelen Eueznek,
7. Siralmas orara, s nag' niomorusagra Aniak thi mind azokatt,
20 Szültetek uolt s nem uolt szegenieknek haznos szopni thy Teyetekett,
De inkab Jay szouall s akor siralommal, Temtetök uolna ell eökett,
8. Viszont kik szarazon, feöld az the hatadon, kinlodnak nem latode?
Fogattlan fűreszuell, Piros maruan köuett metelnek nem hallode?
Themerdok rudakon, Vallon undok köuett, Emelnek, nem szanode?
9. Azoknak sincz hidegh, Innep, es sem melegh, mind egi arant dolgoznak,
ueres, szitok, raytok, fűztös az ruhaiok, niugodniok sem hadnak,
Wagi Meszet keuernek, uagi köuett tekernek, eszekis ugi kinlodnak,
10. Thengör nem szanod the, s feöld kegietlen uagi the nintz nalatok
[baratsagh,
Latom hogy heaban Zom pirongatasban uan, mert nem fogh panazsagh,
30 de az ki thytekett teremptett, s mind eöketh, megh szannia maid
[hamarsagh,

22 V<allions>iszont kik

11. Halaadatlanok thy, s latom hogi uattok mind thy, de az feölseges Attia,
 Eökett el nem hadgia, s maid megh szabadettia, mostan noha proballia,
 Es ök megh segettuen, Bünösökertt Jöuen, mertt boczattatot fia,
- 35 12. Azert köröztienek, oh thy szegeni Rabok bizatok chiak Istenben,
 Nekin köniöröguen, segetsegüül keruen, legietek igaz hitben,
 Meg seget bizonniall s megh lath szabadsaguall, legiönk io remensegben,
13. Jesus Christus Vrunk, tudgiatok hog' ertünk uolt sok niomorusagban,
 Isten es Vr leuen, sok szidalmatt ueuen, atta magat halalban,
 Azert bekesegeben legiünk chiak túresben, meg segett, mertt uan Wtban,
- 40 14. Inkab thy Magiarok, s szabadon kik uattok, uane nektek Istentek,
 Kiknek io barattia, Tarsa, uag' Szolgaia, ig' kinlodik, erthiteök,
 Es modotok leuen Szabadetasokban. hogi meg nem segettiteök,
15. Iram kettniolecz szazban es negi eztendöben, az Fekethe Toronyban,
 Holott Husuett napian sok rabokatt lattuan. kinlodni, eött Galliakban,
 Raytok szanakoduan, sziuemben sirattuan. Eneklek az oraban,
 45 Felek nem sokaig, enis hamar napigh lezek tarsasagokban.

42.

XII. ENEK

Notaia, Az Thobias Enekere

Sirack. 2. Cap.

(Jer- sze em - le kez - zünk mostan mi nagy dol - gok - ról)
 Las - suk nyo - mo - rul - tak mit mod Je - su - si rack,

kik ha bo - ru sag - ban ma go - katt ta lall iak

Es en ve lem e giütt most az tot zoll iak,

Ez Beölcz mon - da - sa uall ma - gok ui gaz tall - iak

45 <mondam azt> Eneklek

- 1 1. Lassuk nyomorultak mit mond Jesusirack,
Kik haborusagban magokatt talalliak,
Es en uelem egiútt most aztot gazolliak,
Ez Beölcz mondasauall magok uigaztalliak,
- 5 2. Edes fiam ugimond figielmez en szomra,
Magadat ki adod Isteni szolgalattra,
Köreöztien Elettre, s- az io Igassagra,
Szöksegh magad kezechd mindgiart az probara,
- 10 3. Giorson merth read szall sok fele kesertetth,
s Teged megh körniekez sok haboru Eletth,
Betegsegh, holl Rabsagh, giakran szegeni Eleth,
Es sok küleömb fele szomoru kesertetth,
- 15 4. Igen alhatatos de mind eszekben legy,
Mind Ingadozo Nad, tibolgo ug' ne legy,
Hanem erös hittuell föll feg'uerkezuen legy,
Mert Isten hűteödben probal hogy batrab legy,
- 20 5. Jollehet olliakis sokan uadnak közéteönk,
Kik egez elteönkben chiak nag' bünt köuettúnk,
Szüksegh büneinkerth hogy ostortt szenuedgiúnk,
Hog' az karhozatban eöreöke ne essúnk,
6. Vegie azert magat de minden eszeben,
Ki niomorusagnak esik közézipiben,
Hog' Istennek akor iutott eö kedueben,
Nem akaria Leölke, hog' essek melyseghben,
- 25 7. Ezek hog' ig' uadnak hidgiök batorsagban,
Mert mind ig' talalliak ezt az szent Irasban,
Hog' ualakik uoltak Isten uallassaban,
Forgottak inkab mind sok niomorusagban,
- 30 8. Lam seött szent fiatis probara erezthe,
Hog' az Tanetashoz eömagat keszette,
Mikor az puztaban sokat Eheztete,
s ott az Eördeögh által eötett megh keserthe,
- 35 9. Erösbek az hűtben legiúnk mert akaria,
Sziuönk Leölkeönk eötett soha el ne hadgia,
Alazatossagott kiki megh tanullia,
s Az utan elethett mynden meg iobetza,
- 40 10. Merth mikor kesertett my feiúnkeön uagion,
Hidgiök hozank Isten akor közell uagion,
Es ö segettsege immar kezen uagion,
Chiak alhatatossan hitúnk helen allion,

11. Ohh nag' soka de lam keöszeölcönk alettiak,
Kik yl kegiessegett Istennek nem ualliak,
Hog' oktalan modon magokat atkoszak,
Es az kesertetett történetnek tartiak,
- 45 12. Houa Touab abban inkab el tziggednek,
Istenteöll szentt leölkeött es ingien sem kernek,
Ig' oztan Istenben ök ketsegben esnek.
Es okosságoknak sokall teöbött hiznek,
- 50 13. Effelle tibolgast, kerlek de el haggiunk.
Kik niomorusagnak keözepiben forgunk,
Mert tűzett feyönkre hidgiök ezell giuytunk,
Ha haborusagott bekeuell nem tūrünk,
14. Nam seött meg gondolliok hog' senkit az Isten,
Soha el nem hagiót egez Eleteben,
Valakik biztanak eö szent felsegeben.
De niomorusagbull iutatott örömben.
15. Ebben az szent Daudid legh feö peldank leheth,
Kin cziak eg' szitokis ha ualahon eseth,
Búneiert Istenteöll ra boczattni erteth,
60 s Minden kesertetett bekeuell szenuedetth,
16. Dolgat mindenekben cziak Istenre hatta,
Es szabadulasat erös hittuell uarta,
Melliekertt az Isten eötett megh halgatta,
Es holta utannis sokzor magasztalta.
- 65 17. Egietemben uele mindent megh halgatotth,
Tömlözt fenekerüül es meg szabadetotth.
Manassessel egiút szepen megh tanetoth,
Es mint szent Tobiast sok iokkal meg aldotth,
- 70 18. Seött az Vaksagbulis eztett megh giogietta,
Zent Angiala által es megh uigasztalla,
Eöteöd iszön ualo Vnokaiat latha,
Es negiuen eztendeön ostor utan tarta,
- 75 19. Josephell, szent Jobball, szegeni Ruttuall ug' ten,
Zent Peterrell, Pallall, Jonassall ielen len,
Az harom Iffiakuall, s Daniellel ig' ten,
Az Judit aszoniuall, es Susannauall len,
- 80 20. Semmit Köreöztiének hatt mijs ne felliünk,
Kik haborusagban s- Tömlöztben kesergünk,
Es niomorusagott sok kinokatt nielünk,
De hidgiönk Istenben es meg segettetünk,

67 megh <halgatotth>

21. Tizta erös hüttuell szöksegh azert lennünk,
 Es niomorusagott keöll semminek uelnünk,
 Az kettseges szuett s Tülünk tauoztattunk,
 Mert ugi mint Arniekhoz ha kapna mi kezünk,
- 85 22. Ember azerth ky uag' az haborusagban,
 Es nag' giakran forgaz az niomorusagban,
 Chiak legy az Istenhöz the hala adasban,
 Hid bizonniall be uez irgalmassagaban,
- 90 23. Neked legh szeöksegesb ebben az köniörges,
 Es Istenteöll giakran az szent Lelek keres,
 Kitüáll legien benned az Bekesegh túres,
 Es az szabadsagert ualo io remenles,
24. En Vram Istenem segell' mind ezekre.
 Hog' szent az the Neued : nez Tömlözt fenekre,
 95 The benned bizokatt iutas mar örömre,
 s Niomorult rabsagbull az szabad elettre,
25. Magatt az Wathay Ferentz ig' biztata,
 Hog' erös rabsagatt Bűneyert talala,
 Mindenekben Igiett Istenre thamazta,
 100 Ezerhatzaz s Niegben [!] Tenger mellett ira,
 Mikor tiztúáll az Fekete Torniótt bira.

43.

[XIII.]

Capita verswm

HISTHORIA DE POPVLO IYDAICO IN TERTO
 MACHABEORVM SCRIPTA

per Franciscum Wathay, in Versos Hungaricos translata, in Captiuitate sua,
 Turris nigri Constantinopolitani, pro consolatione sui.

Ad Notam. Waiha Dedalvs ez Wilagban uolna.

- 1 1. Halaadas az feöb Istenheöz eggik,
 Ha nekin Hiuek iouoltath hirdetik,
 Bűnos Emberekheöz szelliell beszellik,
 Kibeöll hatalmassaga Ismertetik.
2. Iollehett ez Vilagh Historiakuall,
 Immar rakua Isteny aldasokuall,
 Küleömb küleömbfele sok szep dolgokuall,
 Kiert tartozunk sok hala adassall.

94 nez\d>

3. Semmit nem szegienlek de enis irnom,
 10 Isteneömett az mint tudom aldanom,
 Nekem adott kis Girat el sem asom,
 Enekemett niomorultaknak mondom,
4. Ty kik uattok azert niomorusagban,
 Szöksegh eztt ertenetek buzgosagban,
 15 Kibeöll Istent ertiteök hatalmaban,
 Megh uigaztalhatt niomorusagtokban.
5. Hozom azertt elő most az Sidokath,
 Mint szenuedtek sok niomorusagokath,
 Es uetkekertt Istenteöll nag' probakath,
 20 Vizsont abbull czuda szabadulasokath,
6. O Testamenthomnak szinthen uegeben,
 Az Machabeusnak harmad könyueben,
 Ez megh uagion irua iob erthelemben,
 Ki nem uelem hog' soha uolt Eneken,
 25 Ig' kezdetik azertt rendel Versekben,
7. Regen Aegiphomi Vralkodasban,
 Philopater uala az kiralisagban,
 Lakasa uala Anthiochiaban,
 Keuell Istentelen uala magaban,
- 30 8. Indeta Hadatt egykor Orzagaban,
 Louagit, Gialogit, ueue mind szamban,
 Taborat iartata az Raphianban,
 Eö magais ielen uala Hadaban,
9. Arsinoent Nennietis uitte uala,
 35 Az Hadban kirallial es el ment uala,
 Theodotus ezt hog' hallotta uala,
 Eyell Thabortt meg üsse szanta uala,
10. Dositheus ennek az oka uala,
 Ki Teodotust tanaczlotta uala,
 40 Sok io Vitez Iffiakuall indult uala,
 Eyell azert Taborra ütött uala,
11. Eröss hartzok kettfeltüll kezdetenek,
 Arsinoen Kiral' Nennie seregnak,
 Körüll iaruan, keri hogi ne fellienek,
 45 Eltekert s hirekertt Vitezkedgienek.
12. Philopater Tarhazabull hidgietek
 Holnap ugimond meg teöbüll füzetetek,
 Kett kett mina Araniuall tizteltettek,
 Megh marad mind hiretek s felesgetek,

- 50 13. Otth az Hartz szolgala Philopaternek,
Theodotus nepe iuta Veszelnék,
Sok eöletek sokan foglia esenek,
Ill' Vitezsege len Arsinoenek,
14. Philopater ezen magat el biza
55 Szerentzeiet lattuan szaruat megh raza,
Vegeze szomzed Varasok hogy meg lattna,
S io akarattiat hoszaik mutattna,
15. Vigan az Sidokhozis felelt uala,
Eöketis meg lattia fogatta uala,
60 Mert sidosag Birodalmaban uala,
Jerusalembennis parantzoll uala,
16. Len azert mindgiartt ott ell indulasban,
Juta Jerusalemnek Varasaban,
Len ott az nagi Istenhöz aldozasban,
65 Jelenti uan Sidokhoz io akaratan,
17. Oll' igen czudallia Varas szep uoltatth,
Es Sidoknak minden io rend tartasatth,
Templomnakis czuda bölczen rakasatth,
Monda belölis lattia chinalasath,
- 70 18. Ill' törüeniek uala seött az Sidoknak,
Templomban nem szabad menni Pogannak,
Sött tiztessegett ug' feltettek annak,
Szazor mind felesegek uag' magoknak,
19. Vg' kerik azertt Sidok ne czeleked,
75 Fölseges kirali kerünk eztne miueld,
Es az szent helt the megne förtöztessed,
Mert Törüeniünk ollian dolgot nem enged,
20. De semmit keresöknek ott engeduen,
Monda hogi szent hel'reis elbe megien,
80 Szabad auagi nem szabadis bar legien,
Ha ki bannia es bator rula tegien,
21. Az Sidok kerik megis ne miuellie,
Mert Papoknak sem szabad oda mennie,
Chiak feö Papnak egitzer egi eztendöbe,
85 De nem akara szoknak engednie,
22. Igen eszen Sidok ell yedenek,
Mind kitzin nagi Varasban szöndölenek,
Azonnepekis mellett hogy ertenek,
Nagy Jay szokuall Vtzakra ki essenek,

77 Mert Törüeniünk<ben az nem engettetth>

- 90 23. Chiuda mell' siuas reuas indult uala,
 Leaniok Anniokuall futosnak uala,
 Reua czöczömök hagiattattak uala,
 Hazokban imitt, amott, mind Jay uala.
24. Ortzaik födettlen kerengnek uala.
 95 Szűzek s uy Menietzkek ugi sirnak uala,
 Noha keöztök ez igen szegeni [!] uala,
 De Templomert mind el felettek uala.
25. Iffiak sokan feg'uertt ragattak uala,
 100 Templomott förtözni nem hadgiak uala.
 Megh hálnak egigh inkab mondgiak uala,
 De papoktull czöndezettettek uala.
26. Nag' uala szegeniek közzt az Boldulas.
 Az Templomban uala oll siuas reuas.
 Tetzik soknak hogy mind feöld es kú rakas,
 105 Sir es kialt olluala az ohaytas,
27. Templom körül mind egiben giúltak uala.
 Phariseosok kiralt kerik uala,
 Ne czelekedgie megis Intik uala.
 Szolgai szauoknak sem enged uala,
- 110 28. Egienleöuúll azert fell kialtanak,
 Az nag' Istenhöz es mind foliamanak.
 Alazatos köniörgest indetanak,
 Es yl szep köniörgö szokatt niuytanak
29. Reghi mi Attiaink Vra Istene,
 115 Ki mind Eghnek feöldnek uag' Terömptöye,
 Es mindennek hatalmadban uan igie.
 Kerünk ne had Templomod förteznie,
30. Te az keucly Pharaott lam meg uered.
 120 Mind Nepestúll Tengerben be meretted,
 Sodoma belieketis el ucted,
 Förtelmessegekert mind ell silliezted.
31. Ig' az Oriasokatis meg eöled,
 Eözön uizell ökett mind el nyeleted,
 Soha keueliekett the nem szereted,
 125 s Föll fualkottakatt meg szegenietted,
32. Ollian hatalmas Vrnak mostis uallunk,
 Mint Terömptö Istent theged ugi tartunk,
 Noha ellened nagi sokatt ueteöttök,
 De the túled azert el nem tauozunk,

- 130 33. Mert ez Varast lam magadnak ualaztad,
Az Templommal szentt neuedre alkuttad,
Segettségűll it hiunk parantzolad,
Köniörgesűnk megh hallod aztt fogadad,
- 135 34. Azertth uram halgasd meg keresűnketth,
Mert latod nagi keserues szöksegűnketth,
Ne had meg förtöznie szent heledetth,
Lassa meg ez keuely Istensegedetth,
- 140 35. Chuda nagi hatalmat Isten mutata,
Sidok igaz kereseök meg halgata,
Zent heliett karomlotull oltalmasza,
Philopaterre ostorat boczata,
- 145 36. Hog' mindgiarth kezde rutul tantorgany,
Es az feöldre le esuen fötröngeny,
Nem tuduala egi zalatis szollany,
Azt tudak szolgay megh kezd maid halny,
37. Azonnall kapuan földrűll föll emelek,
Az Varasbul es nag' giorson ki uiuek,
Satoraban Taborban le fekűttek,
Nemi Idöre de megh elmelkedek,
- 150 38. Boszonkodek ezen igen magaban,
Nem there megh Istenhöz ez czapasban,
Hanem uizha there nagi haragiaban,
AEgiptomban mene be orzagaban,
- 155 39. Ezertt Sidokra agiarkodik uala,
Hogy eö teöleok megh czufultatott uala,
Nem Istenteöill eztett alettia uala,
Hanem seött eördögsegnek ueli uala,
- 160 40. Oll igen gondolkodik azert azon,
Mikentt alhassa boszuiat Sidokon,
Es nem Jobbull semmit Isten haragon,
Feörtelmessegit többeti inkaban,
- 165 41. Rayta azertt talala illien modotth,
Hog' giorson czinaltata egi ozlopotth,
Hagia Orszagabeliek mind aztotth,
Imadgiak, s tegienek ott aldozatotth,
42. Valaky seött monda nem Imadnaya,
Eletetűll mindgiartt meg foztattnaia,
Rettenetes halallal kinzattnaia,
Szörnien Eleuenen meg niuzattnaia,

- 170 43. Meegh uizont aztott az ky imadnaia,
 Draga ayandekual ayandekozna,
 Szabadsaguall es sok iokall lattnaia,
 Mint barattiatt az utan tartanaia,
- 175 44. Seött Alexandriabannis megh hagia,
 Erös fenetek alatt parantzola,
 Hog' ottis minden Baluannak aldozna,
 Ki tartoznek ö birodalma ala,
- 180 45. Chigansagatt szegeni Sidok hog' erthek,
 Kiralynak hagianatt igen yedek,
 Orzagaban mind szelliell el rettenek,
 De az Baluant sokan meg sem tiztelek,
- 185 46. Rendek köszüll de lenek olliak sokan,
 Kik az Baluanhoz lenek aldozasban,
 Felek kiral' szauatt uenni heaban,
 Inkab mint az nagi Istent hatalmaban,
47. Job resze de aztott nem czelekede ,
 Hanem Istent kiralnal inkabfele,
 Es ki penzell, ki miuell magat mente,
 Az Baluan imadast es el kerülle,
- 190 48. Pökdösik seött azokatt szidgiak uala,
 Kik elő Istent megh tagattak uala,
 Mint Isten karomlokatt tartiak uala,
 Innia enni suelek nem szabad uala,
- 195 49. Törteneke ezt kiralynak meg ielentek,
 Hog' Sidoktull Baluan nem tiztetettek,
 Istentelen kin szörnien meg haraguek,
 Mindgiartt es yll leuele irattatek,
- 200 50. Azoknak mind kik Aegiptomban uadnak,
 Vrasagott s- Tiztett utannam tarttnak,
 Es hüsegett most en hozam mutattnak,
 Vitezleö rendben feienkent kik uannak,
- 205 51. Ptholomeus Philopater thinektek,
 Kirall leuen sok iokatt kiuan nektek,
 Sok keözönetit es iria thinektek,
 Es örüllü ha uagion egessegtek,
52. Egességben azért megh mijs uagiunk,
 Mind azokuall az meliekell most birunk,
Istenöktüll mellett halalua uezsünk,
 Ill' dologrull azért thinektek irunk,

- 210 53. Ráphianban mikor ualank Taborban,
Theodotust megh birank hatalmaban,
Istenöktűll my lenk Diadalomban,
Kyert lezűnk nekik sok aldozasban,
- 215 54. Figielmes sziuell azertt aztt uegezenk,
Hog' szomzed hatarinkatis megh neznenk,
Celest es Siriatis megh kerűlnek,
Phenitiaual es megh tekentenenk,
- 220 55. Rendell ayandekinkuall ök tiztelnenk,
Engedelemre mindenkor intenenk,
Nem feg'uerrell chiak szep szouall ott lennek,
Jerusalembennis mennenk uegezenk,
- 225 56. Azert iuttuan az Sidok Varasaban,
Lenk hozaiok minden io akaratban,
Akarank be menni ö Templomokban,
De megh tiltatank túleök ez szandekben,
57. Nem engedenek azert haciasunknak,
Noha keuesb ereye hatalmoknak,
Vagion : hog'nem az mi kiral'sagunknak,
Igi adanak okott pattuarkodasnak,
- 230 58. Cziga modon mert mindetig uoltanak,
Zomzedokuall soha nem alkhattanak,
Sött ellenkezuen uelek morgoltanak,
Azert akariok mind ell rontassanak,
- 235 59. Ig' leuen azertt mindgiartt hadgiok nektek,
Valakik tiztett utannunk uiselték,
Mihent ez leuelönkett megh ertitek,
Az Sidokatt egig rabba tegietek,
- 240 60. Semmi irgalmassag abban ne legien.
Ha akariatok hog' eltetek legien,
Mind uen Iffiu azzonnepek rab legien,
Es hozank ide mindgiartt küldue legien,
- 245 61. Cziak eg' ezekben megne menekedgiek,
Seöttha ualakitűll ez megh törtennek,
Hogi Sidokban ualahol el röytettnek,
Szörnien tűzben mindgiart megh egettessek,
- 250 62. Vizont azki titkoltat megh mondana,
Es meltosagunknak megh sugallana,
Kettezer Drachma lezen eö iutalma,
Es szabadsagual lezen koronazua,
Istenektűll es mar legietek aldua,

63. Mihent azertt ez levelett oluassak,
Az hadnagiok haragokatt indetak,
Feg'ueres Vitezekett föll lazzasztak,
Az kapukatt mindgiart szelliell be zarlak,
- 255 64. Veszedelmek szeghin Sidok hog' ertek,
Hog' meltatlan yl romlasok erkezek,
Maga okatt ennek keöztök nem lelek,
Izoniu Siralmok szelliell kezdetek,
- 260 65. Annira hog' sohult oll' hell nem uala,
Sem War sem uaras holl Jay szo nemuala,
Vtzak, Vtak, hazak s- egieb my uala,
Mind ueszokuell sirassall rakua uala,
- 265 66. Tiztartok eökett Fogdostattiak uala,
mind Vent Iffiatt egi arant kapnak uala,
Sem azont sem Leant nem neznek uala,
Haioknull fogua hurtzoltattiak uala,
- 270 67. Hazassagbeli Iffiak kik ualanak,
Es minapi Vök Meniek tziak ualanak,
Göniörü eltekben szinten ualanak,
Egimas szerelmektüll nezd mind fozlanak,
68. Az ö szep kent rusa züniö Ortzaiok,
Es feiökben tündeökleö kozoruiok,
Ime most porosult szep abrazattiak,
Szemtelenüll uagion ö allapattiak,
69. Jeles szep Ven Emberek kik ualanak,
Kik az údötüll mar meghorgattanak,
Szakalloknall fogua elöll uoniattnak,
Vtannok mas rendbeliek haytattnak,
- 280 70. Ig' szegeni giermek agibeliek uannak,
Szoptatosok giermekekuell haitattnak,
Raiok iöüö szörniü kintull irtoznak,
Lattiak halalt mar laboknull s- ugi sirnak,
- 285 71. Ill' romlasok seött lattuan az Sidoknak,
Ellensegekis raitok szanakoznak,
Kegietlen kiralira sok gonozt mondnak,
Mondgiak hoga nintzen oka romlasoknak,
- 290 72. Nyakon keöttue ott uondoztattnak uala,
Tengerre haiokhoz haitattak uala,
Kezek labok keöttue haniattak uala,
Haiokban, s Dezkakuall feödettek uala,

282 halalt <az> mar

73. Viuek eökett mind Antiochiahoz,
Nem mesze ki rakak eökett Varashoz,
Loo futtato giöpön keözell kapuhoz
Hogi minden lathassa ky megí kirallhoz,
- 295 74. Eztth erttuen kirall len mindgiart örömben,
Lakodalmatt szerze eö io kedueben,
Ismeg mas leuelett ira kemenben,
Hog' teöbbyss hozassanak mind eg'ben,
- 300 75. Rokonsagok seött az szeghin Sidoknak,
Kik ott kirall Varasaban ualanak,
Lattuan romlasokat atiafiaknak,
Titkon Etelt hordnak uala azoknak,
- 305 76. Sirattuan eökett uigaztalliak uala,
Es körülök ott esedeznek uala,
Edes nemzetekett ugi szanniak uala,
De eztis kiralnak meg mondtak uala,
- 310 77. Ottan Istentelen parantzolt uala,
Mind neueken ökett iratta uala,
Azokatis kötözüö külte uala,
Egig mind meg eölliek ök, mondta uala,
78. Seött kiralnak az tiztartok megh irak,
Hogi Sidokatt mar feöll irnia ell untak,
Soksagok miatt, s magok farasztottak,
Papyrus, Temtaiok, fottig le irtak,
- 315 79. Hatalmas akarattia sött Istennek,
Bizonniall uala ez zent feölsegenek,
Megh teczek io uolta ugis, Hiueknek,
Hogy gondgiatt uiseli az Eöueinek,
- 320 80. Vala azerth kiral'nak oll szandeka,
Elephantokuall Sidok el tiprassa,
Vndok Vadakuall szörnien zaggattassa,
Ill szörniú halallall eökett el rontza,
- 325 81. Nam Elephantoknak Hadnagia uala,
Eg' Hermon neuö feö Ember az uala,
Kiknek szamok eöttzazigh szinten uala,
Kiral' azert eztett hiuatta uala,
- 330 82. Giorson hagia Vadakatt el kezetsze,
Jö hainalban eökett meg rezegetze,
Tömienes boruall Eluegi megh szedetze,
Az Sidokra szörnien megh dúhosecze,

83. Ada azért kirall magat italnak,
Baratiuall aznap lakodalomnak,
Sidok erttuen oraiat halaloknak,
Istent kerek hogi ne hagiattassanak,
- 385 84. Reguell Hermon Wadakatt ell kezette,
Es kiralihoz mene, hogy meg izenne,
De az kiralt senki feöll nem keölthete,
Annira az Alom megh nehezette,
- 340 85. Ime lasd itt Istennek nag' haragiath,
Az ö hiueyhöz ieles otalmath,
Mint el fordetta kiral akarattiatth
s megh mutata Hiueihöz io uoltath,
- 345 86. Czilliat azért halaloknak hogy ell hagak,
Zegeni Sidok latuan mar el mulatak,
Mell iott Istennek öziak tulaydonettak,
s azért hala adassall magaztalak,
- 350 87. Öll igen kiralt alom niomta uala,
Hog' az üdö mar etelkorban uala,
Vendegekis Ebedre iüttek uala,
Vegre nehezen föll keölthettek uala,
88. Semmit azért ebben meg sem tud uala,
De uegre nekie meg montak uala,
Kiert mindgiart Hermont hiuatta uala,
Okatt az dolognak kerdezi uala,
- 355 89. Ten ualazt ott mindgiart Hermon kiralnak,
Hogy nem ö oka dolog mulatasnak,
De hog' kirall adta magatt alomnak,
Thüle uetek nem uolt, eö hagiasanak,
- 360 90. Reguell ismett monda kirall' Hermonnak,
Szokas szerint Innia adgion Vadaknak,
Mert holnap uegett eröm az Sidoknak,
Boszum allom, engem czufulasoknak,
- 365 91. Azt szeghin Sidok mennie ismegh erthek,
Hogi halalok meg reggellre rendoltek,
Ell ieduen az elő Istentt kerek,
Hog' az kirali sziue meg terettessek,
- 370 92. Napkelett előtt azért koran reguell,
Az Wadakatt Hermon kezette mind ell,
Ell kezettuen kiralt hia Jünne ell,
Mert hagiása kezen uan mind io uegell,

93. Sött kiralli azt meg felejtette uala,
Nag' haraggall Hermonnak felelt uala,
Ki akarattia az azt kerdi uala,
Hog' Sidok meg hallianak ig' szoll uala,
- 375 94. Lam mond Sidok szegeniek nem uetettek,
Olliat kiertt halalt erdemlenenek,
De sött ki oka lez uezedelmeknek,
Kinnall legien uege ö eletenek,
- 390 95. Azt haluan Hermon azon haborodek,
Kirall elöll nag' pirulua ell lepek,
Teöb baratys kiralnak hog' ertek,
Feiek függeztue ottan Vtok ueuek,
- 385 96. Tekentz Istennek ismeg kegies uoltatth,
Mikent ualtoztata kirall szandekath,
Es ell fordetta gonoz akarattiatth,
Zegeni Sidokhoz mutata hatalmath,
- 390 97. Azt lattuan ismet hog' oraiok el multh
Szezin Sidok : las szieuek mikent uidult,
Hiuek Istenteöll hogi eltek szabadulth,
Es kiralra az Menybeöl harag fordulth,
- 395 98. Ismegh hagia kirall azert mindgiarast,
El ne hadnak lakodalom czinalast,
Barathiert külde hamar mindgiarast,
Kere eökett ne hadnak uigh lakast,
- 400 99. Nag' banattall de Vendegek ualanak,
Es semmi io keduett nem mutatának,
Kerde kirall okatt eö banattioknak,
Kire kiralnak yl ualaztt adanak,
- 405 100. Czufulze bennünk kirall, uagi mit akarz,
Enni ideig hog mink szoual tartaz,
Sidok feleöll es yl sokka hallogatz
Taland minkett bolondoknak alettaz,
- 410 101. Azon kirall ismeg ell almelkodek,
Monda nam meg hatta Sidok meg eölliek,
Hermon tüle meg giorson hiuattatek,
De Hermon igazan meg menekedek,
- 410 102. Parantzola azert ismegh harmadzor.
Az Hermonnak monda hogi meg utolzor
Elephantok kezettne ell haynalkor,
Kegietlenbüll sokual honnem mar ketzör,

103. Tiztesseges kirallsagom ne legien,
monda maszor ha túlem uetek lezen,
Akarom hog' eletekben uegh legien,
Eggis Sidok közűll touab ne ellien,
- 415 104. Irgalmassagnekűll ökett el ueztheöm,
Orzagokatt tűzell, uassall meg uezöm,
Templomokott teöuebűll ki Egetheöm,
Es engem czufulasokertt el teörleöm,
- 420 105. Vendegek haluan ezt megh uidulanak,
Kirall Ellien, sokat, mindgiart mondanak,
Poharokat Pohar szeken latanak,
Hagiak teölczek, mert kiraliert innanak,
- 425 106. Ismegh eztet szegeni Sidok hog' ertek,
Hog' halalok megh reggelre rendelték,
Szörniű uezedelmek touab nem kesnek,
Azert magok cziak Istenre ereztek,
- 430 107. Törtenek azertt reggellre kelenek,
Nap keletkortt kiralliall eredenek,
Vrak Louasokuall mind feöll ülenek,
Kapu eleiben mikor erenek,
108. Az Bestiak megh dűhűttenek uala,
Szelliell kapuan cziak alig tartiak uala,
Varasbeli sokasagh mind kin uala,
Nagi porok szegen Sidok lattiak uala,
- 435 109. Tekergeö port lattuan el iedenek,
Hogy mar touab Vilagban nem Elnenek,
Keserues sirast zegeniek kezdenek,
s mint lehete egimas nyakan czűggenek,
- 440 110. Edös czokokkall egimast czokolgattiak,
Szokogua bucuzuan egimast sirattiak,
Megh boczias, megh boczias, egimasnak mondgiak,
Ha mitt ueteöttök, Istenertt, kialtiak,
- 445 111. Szorniű uezedelmek mar lattiak uala,
Vy hazasok egimast mint szanniak uala,
Nagi sirassall egimast apolliak uala,
Mondgiak holtok ig' lez nem hizik uala,
- 450 112. Vgian megent Jeg'beliek ualanak,
Sok szuett lölkött egimasnak mondanak,
Szoptatosok fiokra burulanak,
Mondgiak ez lezuege szoptatasoknak,

113. Akor kezdteök seött eg' Ven ember uala,
 Eleazarnak az mondatik uala,
 Papi rendbúll ö eredeti uala,
 Sidoknak mindniaian azt mondgia uala,
- 455 114. Thy kik uattok most halálnak fiay,
 Az elő Isten ualasztott nepey,
 Az nagy Abrahamnak igaz maguay,
 Halliatok most szomat Dauid Aruay,
- 460 115. Vessetek ell thy minden ketsegeteketh,
 Emellietek Istenhez kezeteketh,
 Mind kiczin nagi megh alazuan szüeketh,
 Kiczinkeknek se aggiai Aniak, Teyeketh,
- 465 116. Rettenetes azmy Vrunk Istenünk,
 Tudgiatok mel' sok iokat miuelt uelönk,
 Mostis azért oll hatalmas uan raitunk,
 Igaz hittuell cziak nekin köniörögiünk,
- 470 117. Raytunk megh mutatthattia nagi hatalmath,
 Lam kezör mar Zedetette meg az kiralth,
 Keössegh haluan ottan hagia siralmatth,
 Igi kezde Sidosagh eö imadsagatth,
118. Isten kiuag' kirallioknak kirallia,
 Eghnek feöldnek hatalmas formaloia,
 Hatalmadnak nintz ellene alloya,
 Istensegednek sem tanatz adoia,
- 475 119. Segell kerünk yl niomorult uoltonkban.
 Ne hagi el ueznünk yll igaz uoltonkban,
 Mert the erted latod uagiunk ez kinban,
 Veg' azért minkett mostan otalmadban,
- 480 120. Nag' hatalmad nam Pharaon mutatad,
 Harom iffiaat az Tüzben the megh tartad,
 Soha benned bizoidat nem hagiad,
 Vezedelmek Ideien otalmazad,
- 485 121. Ismett Sennacheribett lam megh uered,
 Ellened rugodozok szegienetted,
 Danielt Orozlanoktull meg mented,
 Az Jonast Chett hal giomrabull ki uiued,
- 490 122. Gondold megh azért mostis io uoltodath,
 Tekencz nekünk mondott fogadasidatth,
 Abraham, Isaak, Jacob, szolgálidatth,
 Es ne had most niomorult Juhaidath,

123. Read hattuk mert mostis cziak magunkath,
 Latod keüetkezendeö nagi kinunkath,
 sZegeniecdz megh ez theged karomlodath,
 Most mutasd megh egitzer nag' Vr uoltodath,
- 495 124. Immar azert az kiral közell uala,
 Vadakat boczattni akaria uala,
 Kit lattuan Sidok las mint sirnak uala,
 Hegiett, Völgiet, zauok borulta uala,
- 500 125. Cziak azomban latak az Egh meg nylek,
 Kett Angiall rettenetessen erkezek,
 Kik az Sidokatt mindgiart keörniül ueuek,
 Elephantok Poganiokra terettek,
126. Otth az Wadak miuel dühüttek uala,
 Kirall nepeben az kit ernek uala,
 505 Zörnien feöldhöz ueruen szaggattiak uala,
 Nepe iob reszett ell ueztettek uala,
127. Nagi hatalmat az Istennek hogi lata,
 Pogan kirall' : las aligh megh ohata,
 Hogi magatis az halal nem talala,
 510 El rettenuen nepenek ezt kialta,
128. Siessetek ug'mond hamar Sidokatth,
 Oldgiatok megh mind kezekett labokath,
 Szabadeczatok ell az Igazakath,
 Az nag' elő Istennek eö fiokath,
- 515 129. There azert kirall irgalmassagra,
 Mert Istenteöll yett uala halalra,
 Azerth hamar Sidok Lakodalmara,
 Gondott uisele mind Etek, Itokra,
130. Azzonnall es mindenfele izene,
 520 Az Sidoknak sokat ennik zerzethe,
 Nehan napigh ök io tarttuan uendegle,
 Mint Elö Isten fiait beöczülle,
131. Nagi örömben azert Sidok ualanak,
 Az nag' Vr Istennek halat adanak,
 525 Hogi yl iokuall tüle megh aldatanak,
 Es yl hala ado szokatt mondanak,
132. Theged aldunk szent Vr az Diczösegeben,
 Kinell nincz teöb Isten soholl feölsegeben,
 Sem hatalmasb Ez feöldeön sem az Eghben,
 530 Es meg maratz öröke zentsegeben,

520 Az Sidok<att> 529 Sem hatalmasb <uz> Ez

133. Irgalmassagodban mert be uell minketth,
Isteni erödbüll megh tartall minketth,
Ellensegüktüll mented életünketth,
Megh mutattuan nekin Istensegedeth,
- 535 134. Nag' halaadast azert neked mondonk,
Egez életünkben mindetig aldunk,
Soha kúuöled mas Istent nem uallunk,
Es azert neked Innepet szentölünk,
- 540 135. Az kirall'nak seött arrulis szollanak,
Hog' eö tüleök szabadon fogattanak,
Kik eö törüeniektüll el szakattanak,
Es az Baluan Istennek aldoztanak,
- 545 136. Philopater eztt nekik megh engede,
Monda hoga semmiben keduek nem szegne,
Mint Isten Nepeytt es ug' böczülne,
Törüeniekebeöll es teöbbe ky nem uenne,
- 550 137. Orzagaban seött lam leuelet ira,
Tiztartoknak mindgiarast parantzola,
Sidok morhaia s iozaga mi uala,
Minden kar neküll nekik megh fordulna,
138. Legien ha kartt uallottak mas helieben,
s azutan legienek iob böczületben,
Es mindenek tiztellen bekesegben,
Ki akaria kintt ne uallion testeben,
- 555 139. Indulanak azerth Sidok örömmell,
Haza szep haiookban nagy tiztessegell,
Mentekben diczerek Istent enekuell,
Hazokban iutanak szep bekessegell,
- 560 140. Theölök es az kik el szakattak uala,
Nem sokatt hazoknall mulattak uala,
Baluaniozokban kikett kapttak uala,
Kemellettlen mind meg fogdostak uala,
- 565 141. Azokat rut kinuall meg eöltek uala,
Es egienkent mind el ueztettek uala,
Jastull fiastull teörleöttek uala,
Isten neueyert ezt miueltek uala,
- 570 142. Nem kedueztek uala semmit ezeknek,
Noha saiatt uerek uala Testeknek,
Jöuendö peldaert de ez illieknek,
Megh neuekis el teörlek ne ellienek,

143. Ig' az feölseges ur Isten io tetetth,
Megh mutata Sidokhoz kegiessegetth,
Soha es nem hagia adig mint nepetth,
Migh hiuak segettsegüill eö felsegeth,
Ez Historianak mar uetem uegetth.
144. Peldankra azert eztt Isten meghatta,
Nekünk köröztieneknek megh iratta,
Niomorusagott hog' kikre boczatta,
Mihez tarczak magokat megh mutatta,
- 560 145. Rendell azertt ier tekinczeönk ezekben,
Mi köröztienek most, mint eg' Túkeörben,
Es nag' szepen uegiek rendell ezünkben,
Mitt rendelt Isten hiuekre eltekben,
- 585 146. Oll' azerth uegezese feölsegenek,
Hog' niomorusagneküll hiueynek,
Ne legien Eletek az Eöueynek,
Hanem sok haborukat uisellienek,
147. Czapast niomorgast uallianak akaria,
Alazatosagott kiki tanullia,
590 Azert abban nem sokaigh eök hagia,
Chiak hütök neuelkedgiek aztt kiuannia,
148. Orszaga mert nem ez Vilagbull ualo,
Azert szöksegh ky abban lez marado,
Sok haborut feöldeön legien uallando,
595 Merth yl iokat nem könnyen kaphatando,
149. Noha az altalis meg nem nierhettiök,
Barha niomorusagotis szenuedgiök,
De azt chiak igaz hütt altall uehettiök,
Es Christus szent erdemeyert elhettiök,
- 600 150. Senki azert sött kettseges ne legiön,
Es niomorusagban semmit ne felliön,
Mint az Sidok ha Halalbannis lezön,
Megh segetti Isten cziak benne hidgiön,
- 605 151. Oll kent czelekezik mert Istensege,
Az ö hiueyuell szent kegiessege,
Megh engedi eökett kesertettnie,
De nem hadgia Haboknak el nielnie,

603 benne <biz> hidgiön

152. Lam eg' Varast Esdrasnakis mutata,
 Vriell : kinek szoros uala uta,
 610 Egi feleöll uiz masfeleöll tűz allotta,
 Es ki abban be mennie akara,
153. Aznak szűksegh hog' előb auag' tűztűll,
 Azuagi Haborusaga legien Viztűll,
 615 Ezzt mutattuan az Emberi Eleltrűll,
 Hyuek elte nem lehatt uezsely nekűll,
154. Thekencz inkab Christus nem niomorgae?
 Zegeni Ellies nem sokatt Buidaleke?
 Roz palastia, cziak eg Bota ualae?
 Testben lelekben nem menyben menea?
- 620 155. Ig' szokott mert Isten czelekednie,
 Alazatosakban giöniörködnie,
 Akar : es Igazakatt keduelnie,
 Nem az Keueliekben öruendenie,
- 625 156. Oh hatt mijs most szegeni Köröztienök,
 Kik niomorusagnak terhett uiselliök,
 Az Istenert azt bekeuell szenuedgiök,
 Es hog' ionkra uan bizonniall el hidgiök,
- 630 157. Nag' erös hüttuell sött mindenkor legiönk,
 Az Vr Istenteöll es szent Lelkeött kerionk,
 Hidgiök maidan tüle megh segettetönk,
 Mint az Sidok es maid örömben leszönk,
- 635 158. En Istenöm Hiuek uigaztaloya,
 En feiemnekis legi szabadetoya,
 Hogy lehessek Aruaid taplaloya,
 s Aniad zenth-egi-hazad kerthi karoya,
159. Segell' s elegendiell niomorgasimmall,
 Ne keserges mar touab probaidall,
 Bar büntes megh az utan mas paltzaddall,
 Ha ugi akarod : chiak ne uergi rabsagall,
- 640 160. Vala ennek szerzőie nag' rabsagban,
 Mesze Tenger mellett egi erös Toroniban,
 Constantinapolhoz chiak Zomzedsagban,
 Vigaztalasert Enekle buaban,
- 645 161. Ira eszerhatszaz s nieg [!] Eztendeöben,
 Bolhas bogaras Zent Jakab hetiben,
 Jo Etelkorokat mulata Ehsegben,
 Tiz ozpora uala cziak Erzenieben,
 Katona uolt : neue uan Versfeiekben.

XIII ENEK

Notaia, Asianak feölde.
[Ez szeles uilagh Notaiara.]

- 1 1. Chalard Ezerhataz s ueled mas ketth szamzas, oh atkozott Eztendeö,
Lam chiak en karomra, s niomorusagomra iüttell uolth hizelkedö,
De en Istenönmek nem thüreöm Vramnak, s- rad panazlok roszt ideö,
- 5 2. Merth miuta feled, erkezem es beled, soha nem len szerenczem,
Sött minden dolgomban rosztal állapotban iuta az en Elethem,
Maga lam theneked soha es ellened, Feöser en nem uetettem,
3. De Vilaghueregere szinten Söpreiere lettell uolt azert Jokatth,
Immar the nem szülhetz, soha nem Teremphetz hanem alab ualokath
Mert ell fog'uan Mehedd, mint az Venaszonnak, szülz cziak zur-
[zauarokath,
- 10 4. Jollehet elsöben nekem szerelmessen, mutatad be magadath,
Eg' szep ayandekuall, Draga io aldassall nyutad akaratodath,
De hitöttlen uoltall, mert tiz holnap tartall uele, s el ued tarsamath,
- 15 5. Kiert sok banatim esenek könyueim, uiselek nag' faidalmath,
De megis thegedett nem szidogatalak, ug' megh türem magamath,
Remenluen hog' megh szanz, es túled el nem hanz, megh uigaztalod
[bumath,
6. Kitth megh czelekedell mert nem sokat kesell, megh uonietad fülemetth
Sokatt Sugall, bogall, s eg' helre mutatall hol niugetta szüemet,
S- ott mas ayandekuall, eg' io Termö agguall engezteled lölkeömeth,
- 20 7. De beszegh Emberüill szinten köllemesüill, ebbüilis teuell uelem,
Merth chiak Erkeölczeben, sem len ismeresben, adigh eztis elued tülem,
Kiert banatimat s regi siralmimat felette uala szüem,
8. Azert az Vrysten ne fogadgia ingien roz uoltod Istentelen,
Hog' mind ketteött igien el ued nag' hertelen, tülem undok keöltetlen,
s magamatt iutatall nag' Rabsagban adall tsaknem Negi Eztendeglen,
- 25 9. De ha igazuolnall s tökelletes uolnall, mondanad mi bünömerth,
ig' ram haragudtall s igien agiarkottall, az en Jamborsagomert,
De cziak alnok modon latom mordall' modon, Itelz, nem igassagerth.

3 II De en Istenönmek, kegies Segetönmek, rad panazlok roz üdö, 5 II Es minden dolgomban 6 II semmit es ellened 8 II hanem alauualokat 9 II [Lapszelen :] 4. Esd. 3. 12 I holnap <hagiall> 18 II Otmas ayandekual 20 II Eztis el ualaztat tülem, 24 I adall <immar kett> II Harmadfel Eztendeglen 26 II s ekent agiarkottal,

10. Bar ug' szabadulliak s ualaha uidulliak, hog' yll boszusagimerth
 30 hog'ha ueled birnek mindgiartt rad thamadnak, yl nag' karuallasimerth,
 Mert igen busultam, s read haraguttam kett kenieres Tarsamerth,
- 11 *Fülell azert* bator Enis tudom Lator, ellened mitt miuelliek,
 Mert az gondolatom az Plöngerre irom Neuued, hogy ismerienek,
 Es thegedett minden szidalmazon Pökiön, s Hazugnak itelliének,
12. Es igien ki teöltöm raitad mergössegöm, mert akaragod Latom,
 35 Az : ugian ne Elliek, s többett ne eörülliek, De nem raitad all tudom,
 Es nem felek túled, s nem gondolok ueled, mert Isten en Paisom.
13. Eztt azki föll ieg'ze, s Szonkent egiben szede, ira ez Papirusra,
 Ne ueld szinten Bolond, demegh niomta nag' gond, s aggh cziak az
 [szabadsagra,
 azert Siralmas Eö s banatos szíueö eö, Nintz gondgia az hadakra
 [auag' az Poharokra.

45.

XV ENEK

- 1 1. Ohh the en Bolond Elmem, myre ekkepen Faratz,
 Merth minth az Villamas tetzik oll giorson futthatz,
 Es sok szazmerföldett eg' punctban the be foliatz,
2. Nem tudom annak haznat miért magad ig' faraztodd,
 5 Regi Jarth Helidett es yll giakran megh futod,
 Merth tauull ualokat igazan nem lathatodd,
3. Thudom ky tanaczabull, ezekett czelekeded,
 Amaz niughatatlan Sziuemebeöll mieued,
 Lassad nagyiub bura, de tudom cziak ingerled,
- 10 4. Minapis Haza külde, s- uallion de mit lathatall,
 Eg' Aruat fell giazban iarni, am cziak the latall,
 Kitúll cziak ohaytast, es fohazkodast, hallall,
5. Herthelen ezuell iöuell, s megh külduen menten menell,
 Atiamfiaihoz, s io Baratimhoz, lepell,
 15 Senki megh nem lata oth, cziak czöndeztt köszönell,

29 II yl kett karuallasimerth, 31 I Fülell cziak azert bator II fülell' azert bator
 [A szótagszám az utóbbi követeli.] 37 II Ezt ky Harom Wyal, es eg' roz Lud Tallal,
 ira ez Papirusra, 39 I Nintz gondgia az <szantásra> II Es banatos szíueö, hogi nintz
 gondgia az szantásra,

1 [Faratz előbb :] Jargalz

6. Kett fele neszell, Hallall, es rulam tudakozall,
De senkit felölem emlekezni sem hallall,
Hanem uag' kettötüül io remensegett hoszall,
- 20 7. Ill köllemes ualazerth my ayandek adatek,
Lam mondam Sziuemteöll cziak megh sem közöntetek,
De ioban banattia ezekuell eöregbedek,

Niughatatlan Allattull, Elmem the hordoztatoll,
Ha az en Sziuemnek tanaczatull biratoll,
Felttlek faratsagertt uegre szidogattatoll,
- 25 9. Karuallott allath hidd az, es adigh nem niughatik,
Mignem ell teuzettett Tarsa tüle lattatik,
Vag' az föld giomraban megh haluan Temettetik,
10. Megh busult mert Tarsatull kett eztendeie hog' ell uallth,
Az kinek szallasan noha keues idön halth,
30 De nem feleitheti az ki Gazdatt ott talalth,
11. En magamis es attull hidgied sokzor bantatom,
s Elethöm iauakortt sokatt aggaztaltatom,
Megh akatt uoltomban most giakran buslakodom,
12. Ha uolna kinek rea, hid enis panazlanek,
35 Es az eö szaiaban eg' erös szablatl uettnek,
Vezteg leuen helen igien nem ugralodnek,
13. Hanem fogad en szomath merth heaban törödöll,
Oll meszi yl giakran ne Jarg', mit kergelödöll,
Felttlek kúziklakban ualaholl meg ütkeözöll,
- 40 14. Eyelis mert nem niugzoll mind eg' arant te iargalz,
En Arua Tarsommall s engem cziak almadoztatz,
Vaiha napalis ott uolnek : hol Eyell iartatz,
15. Odd magad merth ha uezs, hid en megh bolondulok,
45 Latode mar regis, mell' giakran miket szollok,
Ha elmem sem uolna olliatt niha gondolok,
16. Seött uigan nem szannalak immar ha ell faradnall,
Tengertüül, Rabahoz yll giakran nem jargalnall,
Es ott iart heleken föl s ala nem setalnall,
17. Merth soha en nem tudom mi allatt uagi, mondany,
50 Tigris, sem Leopard, nem err ueled futosny,
Giors uoltodert mihez tudgialak hasonlettny,

18. Houa mert Sziuem tekenth, Lam mindgiarast the ott uagy,
Hizem attiafiás thaland inkab uele uagy,
Az sok Jargallasnak, de kerlek mar bekett hagy,
- 55 19. Theöbször azert ne Setall' hanem Euell meny Haza,
Es uid az kitt the tutz, annak közönttue Haza,
s Mond megh, ne bankodgiek mert Isten uiz megh Haza,
20. Hizöm eö Szent Fölsegett köniörüll en Húthömön,
Nem Elmem the raytad, sem az en bus Sziuemen,
60 s Megh niugott megh nala bennetek az Eörömön,
LEGIEN IO EGESSEGH AZ EN MASIK LÖLKÖMÖN.

46.

XVI : ENEK

Notaia, Asianak feölde.

- 1 1. Aldott filemile yll nag' Enekelue, hog' hog' iutall mast ide,
Holoth lam hazamban harmad szenth Geörg'-hoban ualall, s mi hoza ide,
s- ott szoluan kertemben, Rusaagak közben ki az, ky külde ide.
- 5 2. Ill' nag' mesze feöldre s Tengernek szelire, hog' tuttall ide Júnny,
Es czudalom lattuan, uigh uag' az fak agan, s kedued van Enekely,
s- nem penig fogsagban mint engöm sok Lantzban hoztak, s giöztell
[röpülny.
3. s- Taland cziak ez Oran, Emez Ciprus Aghan, kezded ell Enekedett,
Mert mind az Vtais nem hallottam szodis sem lattam szömeliedetth,
Miuta Hazamtull, ell ualtam uigsagtull, s most indetad sziuemetth,
- 10 4. Azerth hog' ha te uag', s erthem faradua uag', nag' munkadat köszönöm,
io akaratodat uigaztalsodatth eleg io neuen uezsöm,
De az the iütödön, hangas Enekedön ninczen semmi örömöm.
5. Mert felettem uala s most Vetettem uala, Sziuembüll banatimath,
En edes Hazamatth io szabadsagomath, es Szerelmes Aruamath,
15 De megh föl fordetadd s uyoban indetadd, szoddal : reghi nag' bumath,
6. Mert eszemben iuta szodrull hazamtaia, ottualo Enekesed,
szep Piros haynalban niugoduan Agiamban hallik uala szöngesed,
En Ablakom alatt mint ez Toroni alatth ig uala föczögesed.

1 II most 2 II hazaamban 4 II szelere, 5 II Czudalom es Lattuan 6 II Penig nem fogsagban 8 II s nem lattam 9 II szüemet 12 I Enekesed II Enekedön [a rím az utóbbi követeli.] 16 I [Mert előbb :] Meegh II Eszemben mert iuta 17 II hallik uala ig szöngesed,

- 20 7. Es mikent the mostan röpdeczölz az fakon ualek enis yll keduell,
s en kedues Tarsommall keduemre egimassall iarok uala, Eörömmell,
Hegedű szöngessuell, mint szod yl enekuell, Elek uala uig sziuell,
8. De ime most latod s mindennek mondhatod, holl uagion niomorgasom,
s nagi Vasrudak altall erős ablak altall uagion ueled szollasom,
Ez magas toroniban erős sötett hazban cziak ez Ablak uilagom,
- 25 9. Azert io Madarka menniell inkab haza, mert nem io hid itt lakni,
Es ha Isten agia feiem szabadettia megh akarom halalny
Erthem faradsagod s the io akaratod, otthon ioban közönny,
10. Azuag' thaland inkab, ittualo uag' niluab, s nem onnand hazoll iúttell,
De cziak en szömömnek teczik bus sziuemnek, hog' kertemböll röpöltell,
30 Holott szod szinthen oll', s harsansagodis oll', s nem ittualonak tetzell.
11. Lam mert az Emberök, s Azoniok gyermekek, ide nem ugian szolnak,
Mint az en feöldemben külömb eöltözetben mas erkölczbennis uadnak
Halak sok Giömölez fak, nem olliak nagi sokak, Tookis nagiobbak
[uadnak,
- 35 12. Ame : de nezhettze, s inkab thekenthetze bizoni, en megh czalattam,
Mert mind ez Vilaghon egi szollastok uagion nektek, s azt en nem
[tuttam,
Vr Isten oh bizoni nagi Bumban es ihon Talandd megh bolondultam.

47.

XVII ENEK

- 1 1. Aldott Vensegh uigag' ne bankodgial,
Es Istennek az között imadkoszall,
Hog' yll iokual ayandekoztattall
- 5 2. sZep dolgokatt mert mar the megh kaptall,
Es Istennek kedueben iutottall,
Feier Szakallall megh Viragoztattall,
3. Ill io údött minden Ember nem Eerr,
Noha giakran Istenteöll igen ker,
Mert nintz oll szepsegh kinell többett nem Eerr,

19 II Mikent hog' the mostan 20 II Tarsammal, 21 II mint szod yl uersekkel
23 II Wasrudak altall <magas> 24 I ez <yl> magas 28 II ittualo nyluabb 29 II hogi
<onnand hazol> 31 II Emberek . . . gyermekek 33 I nem olliak <cziak> nagi sokak II s
Masfele allatok, nem olliak 36 II [A sor után :] <s Vgi ezt Tenger mellet hogi uala
kikelet ugian esz nekül irtam>

- 10 4. Oh io Giúmölcs mierth hat bankodnall
Eg' keuisse noha megh rothattall,
Es erödben mint ha meg lassudtall,
5. Sok io üdött de the immar ertell,
Gonozokatt Eluegi megh ug' erthell,
15 Bekesegett s haborukatt erthell,
6. Jo Egessegh, Betegsegis latotth
Giakran eöröm, Siralomis bantotth,
Züksegh, beüsegh, hoszad talalkozotth,
7. Törted szüed szerelmeskedesben,
20 Niulazatban giakor Bor Italban,
Jo Louakatt Meszön niargallasban,
8. Kiualtkepen most ez, de uigsagodh,
Hog' fiadnak, fiaitt Lathatod,
Vnokaid iora tanethatod,
- 25 9. Enis mondom uagion min örülnöd,
De megis egi legh nagioib örömöd
Van kiert Istent igen kell diczernöd,
10. Iria aztott szent Janos keöniueben,
30 Hogi Istennek szeki eleött meniben,
Huzon 4. Ven uagion eneklesben,
11. Giolczban uadnak foldig mind feierben,
Az szek eleött ülnek mind szekekben,
Eg' eg' Aran' korona feiekben,
12. Ez nem semmi Istenis Böczülli
35 Es Venekett szepen le ültety,
Mert fölsege is eökett szeretty,
13. Oll szokas uolt regentennis errüll,
Kinem közönt Veneknek azontull,
Az oll Ember meg eöletett mentüüll,
- 40 14. Raitad legiön mostis hatt tiztessegh,
ki nem beöczüüll az legien Kissebsegh,
Es ne erie eötett soha Vensegh,
15. Gonoz neuen azert ha nem uenned,
Fiad koratull es nem szegienlened,
45 Tanaczott adnek, ha tudnam köszönned,
16. Ime semmit hoztall ez Vilagra,
Mezetelen születtell Halalra,
Ismett semmit uizez mas Vilagra,

- 50 17. Nem uiheted mesze the Eleted,
Nittua az Sir kiben kell tetettned,
Vtad uegen ne beuecz keöltczeged,
18. Ez Vilagrull mar ne gondolkodgiall,
Penz, Gazdagsag mellöll, mind ell all',
Hog' Venek közöttt megh koronasztassall,
- 55 19. Kerlek Apossagh hog' Jussak eszedben,
Rabsagomban ki eztt iram egiben,
Mert remensegem nag' uan Eletedben,

48.

XVIII : ENEK

- 1 1. Oh thy keserues Eözuegiek Aruak de mit sirankoztok,
Holl uagion nektek az thy Istenteök myre sirankoztok,
2. Zegeniek taland mar azt tudgiatok az Isten ell hagiott,
Hog' Vratoktull most egikeuesse thiktek ell ualaztott,
- 5 3. Vag' nemellitek azon bankodik hog' Vratok megh Holth,
Es mar nem lezen ollian giamoltok soha minth elöb uolth,
4. Ell megh az Isten az magas Menyben ky nezz thy reatok,
Es mint reghenten ollian gondgia uan mostanis reatok,
- 10 5. Giamolt rende le nam az ur Isten reghen Eözuegieknek,
Mikor szent Ellies, Cedron pataknull ülne monda Ennek,*
6. Ime eg' Eözueg' igen niomorogh Sarepta Varasban,
Mar kiczin Lizthy kiczin Olaya uagion cziak Hazaban,
7. Ennek Olayatt, s Liztitt beuecz megh tarcz el az Dragaban,
mind kis fiauall uiseld io gondgiath ne iusson Halalban,
- 15 8. Kele feöll mindiart onnantt szent Ellies indula Varasban,
Hat ott eg' Azoni faczkat szedegetth uagion nag' banatban,
9. Nekin megh monda ottan szent Ellies hog' ne fellien semmit,
Hamaz Pogaczat Süssön cziak nekin ne kemellie Liztitth,
- 20 10. Ehsegh az földön iollehett uala, Azony szott fogada,
Forgatt kapuan szegeni Elliesnek ottan Enny ada,

* 3. Reg. 17.

49 [A 17. és 18. vsz. felcserélve ; az eléjük irt számok jelzik a helyes sorrendet.]
55 eszedben, alias megh boczias ez[edben]

11. Kyert szent Ellies Liztit, Olayatt nekin megh beuette,
Sött megh Holt fiatt oztan Aszoninak megh Eleuenette,
12. Azert Istennek yl gondgia uagion szegen Eözüegiekre,
Cziak thinektekis gondotok legien az szükölködökre,
- 25 13. Reatok thekentt s előbbeninell meegh iob Vrath adhatt,
Azert az Istent, cziak szolgalliatok megh megh uigaztalhatth,
14. Vg' uisellietek de sött ezközben thy Eleteteketth,
Fekete Ruha ne moczkosullion en kerlek thiteketth.
15. Azkeppen thijs Arua kenierett kik szegeniek Eztek,
30 Kiknek Vratok Rabsagban uagion ne fellietek semmith,
16. Kiknek halalok iollehett bator akoron lett uolna,
Mikor Zegeniek Rabsagban Estek ne kinlottak uolna,
17. No uag' szegeniek thy Temettetek uolna eökett bar ell,
Eddig az Isten előll uett uolna, mas kegielmesseguell,
- 35 18. Aztt hizem eökis ma megh halnanak, ha megh hallhattnanak,
Ha eleykben Halal kerülne uele indulnanak,
19. Keserues kintull, Vastull, Tömlöztúll, ök szabadulnanak,
Sem erettetek nem fayna sziuek Istennell Laknanak,
20. Vg' kell de lenny mint az io Isten rendölt mindeneketth,
40 Isten neuere s tiztessegere mert atta eszeketth,
21. Azuag' ki tudgia kiknek uetkekerth ezt feiekre atta,
Taland hütökben eökett proballia cziak Isten azt tudgia,
22. Thy mind az altall az nag' Istennek cziak köniörögietek,
Mindenkoron es ő benne bizuan megh segett bennetek,
- 45 23. Hog' mikor ingien mar sem uelnetek, Vratok hon teröm,
Megh szabadettuan az Isten eöketth lez thinektek eöröm,
24. Az Joseph kuttban, es mind Tömlöztben, lam tartatot uala,
Jonastis Chett hall, Tengör feneken el be nyelte uala,
25. Iffiakatt, Tűzben Vas kementzeben az Isten megh tarta,
50 Zent Peterett megh ugi az Angiall altall Tömlöztbúll ky hoza,
26. Igi czelekezik mostis az Isten cziak eö benne bizatok,
Alazatossan tökellelessen thy Imatkoszszatok,
27. Igen ezközben az szegenieknek es adakoszatok,
Isten Igeiett thy halgassatok chiak haalath adgiatok,

28. Immar az Isten legien ueletek es Vigzattalion megh,
Az kikett uartok nag' szerelmessen hamar Jöyenek megh. AMEN.
29. Isten megh roncza, Verie, böntesse, es Rabsagra ueste,
Ky haborgattna Eözüegiett, Aruatt, karhozatban eyceze.

49.

XIX ENEK

Notaia. Mast ada Viragom.

- 1 1. Szeles ez feöld hatan Vitezek kik uattok,
Es köröztiensegett körniüll forogiatok,
Hatarban Vegekett s mind az kik Lakiatok,
Köszönttue en tülem feienkentt mind uattok,
- 5 2. Eggigh bennetekett az Isten aldgion megh,
s minden Vtatokban es szerenczeltessen megh,
Vag' Louon, uag' Gialogh leztek es Tarczon **megh**,
Altalatok Pogant keröm hoga roncza megh,
- 10 3. Mert Vilagi rendett az thy hiuataltok
Mindent megh halladott az thy tudomantok,
Holott tiztessegertt uan cziak szolgaltatok,
Szent Hitertt, s Istenertt, uagion faradsagtok,
- 15 4. Eltetök szerenczen es thy hordozatok,
Ha helbüll ky mentek ottan nem tudgiatok,
Mintt lezz megh tertetek nem gondolhattiatok,
Es chiak feyetekett Istenre bizatok,
- 20 5. Regueligh Eltetök ha lezz nem tudgiatok
Reggeltüll Estueigh kettseghben uariatok,
Es ha Ellenseguell uagion uiadaltok,
Chiak az Jesus Christust akor kialtiatok,
6. Nem iutt eszetekben akkoron ez Vilagh,
Mikor uagdalkoztok sem penz, sem gazdagsagh,
Mind feledue uagion Felesegh, Barattsagh,
Cziak uan ezetekben Isten es Menyorzagh,
- 25 7. Cziak io akaratbüll eztett miuelitek,
Az io Tiztessegert Halalt nem felitek,
Hanem io hirtt neuett ebben keresitek,
Es hog' fizetestek keues nem neszitek,

6 [Az egész sor Wathay későbbi betoldása.] 8 Pogant <es> keröm

- 30 8. Ill kenier kereses azerthh holl uan, s lehatt,
Ky az, ky ez ellen ennekem felelhetth,
Vag' feöb Beöczülettett masokra teretthetth,
Nincz senky : Beöczülett hatt raytatok lehatt,
- 35 9. Seött Viragtoknakis, kiuell Viragoztok,
Ninczen schon massa, kiuell Illatoztok,
s Minden beöczülettett es fellifüll hallattok,
Kirúll azon uiragh nektek bizonsagtok,
- 40 10. Hollott az à Viragh masutt mertt nem theröm,
Es senki kerteben maradast nem teszön,
Hanem Vitez kerben cziak Lakasa leszön,
Es szep Piros uertüül neuelkedest uezsön,
- 45 11. Termeszeti penigh mikent neuelkedik,
Czuda s nem heaban hat hoga böczültetik,
Mertt szep feyer leuen Piros leue eöttlik,
Szakadozott Testell, es Sebekuell hizik,
- 50 12. Es ky ez Viragott köztetök ohattia,
Halallall, Rabsagguall ha el nem hullattia,
Nezd mell tiztesseguell oztan hordozhattia,
Magatt szep uoltauall es uigaztalhattia,
- 55 13. Jo szagais annak nag' hamar mind el hatth,
Sok feöldett, sok Embertt szelliell illatoztatth,
Megh az Arniekais sokatt otalmazhatth,
Sok Jambor Giermekett utanna niugethatth,
- 60 14. Mar minden bar lassa ki magatt beöczüilly,
Hogiha böczülettell Vitezekett ery,
Noha minden Embertt szöksegh meg beöczülny,
s Hiuatalliook szerent Tiztessegett tenny,
- 65 15. Witeszek thitekett ez paraztt Versekuell
Egi Tarsatok köszöntt igen nagi io sziuell,
Ky uala nem reghen köztetek io neuell,
Most penig rakodott Rabsagnak Terheuell,
16. Kegielmes Vr Isten fölsegedett keröm,
Hogi Vitezleö rendett lassa giakran Eöröm,
Es szerenczeiekben ne legien serelöm,
Es ig' ez Enekett eszell be Pöczetlöm,
Wathay uagiok ky ezekett Eneklöm.

XX. ENEK

Notaia. Diczertessel Attia Isten.

- ¹ 1. Magaztallak szent Vrr, ky uag' Menniegben,
Es diczerlek Isten az nag' felsegben,
Mert megh tartall mind Testemben, Lölkömben,
Adad ernem ez Napott egessegben,
2. Tudom Vram nem az en Jouolthomerth,
De szent fiadert az Jesus Christuserth,
My iduözeteö kegies megh ualtonkerth,
Ezt engeded nagi Irgalmassagoderth,
- ¹⁰ 3. Adgiad kerlek szent Lölköd azerth neköm,
Hogi halaado legien ezertt Lölköm,
Aldgion uigan szeretettell en sziuem,
Mint az Madarakis intenek engöm,
4. Lam io reguell mert szegeniek fell kellnek,
Eledelhez es addigh nem kezdenek,
¹⁵ Halado uersekkell eök Enekelnek,
Neked, es szep Notakall szöngedeöznek,
5. Seött az Ekes Viragok mitt miuelnek,
Koran reguell harmattull meg frissülnek,
Igienessen Eghben read fel neznek,
²⁰ Szep szünökuell, szagokuall kedueskednek,
6. Aldlak uram, enis aszert thegedetth,
Enged hogi szerethessem szent igedetth,
Tarcz megh kerlek Tarsammall Elethömeth,
Oktathassam iora hadd Czeledemeth,
- ²⁵ 7. Vigan add en Ebedem megh Ehessem,
Barathomat tizta sziuell szeressem,
Jo Boromat nyaiassan közönhessem,
Szent Neuedett soha elne feleyczem,
8. sZaporeczad s aldmegh keues iauimath,
³⁰ Hog' azokbull segeczem Aruaidath,
Mint Eghö lampast ugi Igassagodath,
Köuethessem, Elthemben utaidath,

6 az <Vr> Jesus 8 Ezt <az the> engeded nagi <bü> Irgalmassagoderth 9 Lölköd<ett>
azertt <en>neköm 10 Hogi <mindenkor diczirien az en> 24 icra <en>

- 35 9. Kerlek uram hogi ebbennis halgas megh,
Az szegin Rabokatt szabadezczad megh,
Lölky ellensegimetes Lantzod megh,
Gonoz kiuansagimatis szablazd megh,
- 40 10. Feiedelmünk szüetis es szenteld megh,
Romlott orzagunkatis mar epeczd megh,
Vitezlö Nepinkett Batoreczad megh,
Es kezekben kardgiokat eleseczd megh,
11. Bekeseges Honnunkban hogi diczeriünk,
Aniazenthegihazadban Eöregbülliönk,
Zent fiad ismeretiben iuthassunk,
s Az örök eletiben uralkodhassunk,
- 45 12. Mind eszekett admegh hogi aldhassalak,
Estuett eruen neked halatt adhassak,
Haylekomban thegöd magasztallialak,
Almombannis theged imadhassalak,
Tudod Wathay neuem ky kyaltlak,

51.

XXI. ENEK

Notaia. Oh the en Bolond Elmem.

- 1 1. Soha En mar nem tudom, mitth keöllessek miuelnöm,
s Keserues Banatban houa kelliek terülnöm,
Istennek szent Leölke ne hag' túled ell Esnöm.
- 5 2. Magamat Sirassame, auag' szegeny Tarsamatth,
Aruan maradassatth : uag' io szabadsagomatth,
Törödött Tagimath uagi szörniü Rabsagomath,
3. Vag' sok io Attiamfiat uag' Vitez Barathimath,
En Lakoheliemetth, auag' edes Hazaamath,
Ill sok Bumerth immar nem szanom Halalomath.
- 10 4. sZinthen ell keseredem mert, Isten Ostoratull,
s En ellenöm Viuo kemeni rettegesitüll,
s ell Iyettem tiztan az nag' hoszu Rabsagtuli.
- 15 5. Ha tudnam nem uetkeznem tanulnek it szent Joobtull,
Noha niomorgasom sokkall külömbeöz attull.
De felek ennelis ream nagiu haragtull.

35 [Előbb :] ellensegimatis 44 [Előbb :] Es örök

6. Enis születesem Napiat szabadon Atkozhattnam,
Sűrö Seötettsegek köze es szamlalhattnam,
Ne thamadott uolna soha feöll, aztt mondhatnam,
- 20 7. Es fogantatasomnak Oraiatis szidhattnam,
Kiben fogantatek, Ember : mondaa en Aniam,
Halall Arnicka ell Buretza kialhattnam,
8. Merth az Ganeyban álluen ninczen senky biztatom,
Regi io Barathim köszülis egis giamolom,
Merth io szerenczemben uolt lam cziak io akarom,
- 25 9. Az az, aztis mondhattnam el hagia En Christusom,
Haioban Alúúan nem hallia kialtasom,
s Maidan az Haboktull lez fenekre szallasom,
10. Nam minth Vak Barthimeus az Vtfelen kuldulok,
Köniorúll raytamis David fia kialtok,
30 De megis giogiulast nala nem talalhatok,
11. Az Morsalekokbannis es nem akar Jutattny,
Noha nem kiuannam fiak kenierett nyuitattny,
Kisseb io uoltaban de cziak en reszesülny,
- 35 12. Es bar eö Ruhaiának Premith hadna Illettnöm,
Tudnam megh Giogiulna korsagos Betegsegöm,
Zentt Attianall egi szott, szolna cziak baar eröttem,
13. Ill nag' erös probait mint tudgiam el uiselnöm,
Nem tudom : Az Butul mert mar megh emeztetöm,
Keserues Rabsagban hagi ninczen könniebségöm,
- 40 14. Soha előb nem hagiott ez kegies Vr : lam senkith,
Vag' cziak en előttem szarlottae be kapuith,
Hadian : megh ell ueszi tudom rulam haragitth,
15. Ame : Lam mondam de en, hog' ram haragot szerzek,
Es ill panaszimert feiem niluan uetkezek,
45 Halhatza Leölkömtüll : my ualazom adatek.
16. Ferentz, monda Ennekem, de mit Bolondoskodoll,
Merth ime holl az Vr, tüle mind ioll lattatoll,
Czudalom keuisse hagi nem uarakodhatoll,
- 50 17. Nem tudode Balgatagh az Istennek io uoltath,
Hog' most chiak proballia az the Hütöd mi uoltath,
Azerth egi keuisse boczatta rad Ostorath,

28 Barthimeus <mert>

18. s Thudode, mennell inkab niomorgasban be mereth,
Annal közelb hozsad uagion, s inkab megh segeth,
Chiak kis hitöd helet, benned nagiubat Epetth,
- 55 19. Seött the sok búneyderth ezt meltan erdemled uolth,
De az Joseph tizta s Eleteben iambor uolth,
Megis 4. Eztendegh Lam Pharahonal Rab uolth,
20. Az iambor Thobiasis 4 eztendegh Vak uala,
Joob az gazdagsagban semit nem bizik uala,
60 De megis mint ketten megh probaltattak uala,
21. Mell fiatis az Attia szerethi megh ueszozi,
Azerth hog' iobullion s tüle ne legien meszi,
Theis megh údeöuell eztt megh kezded köszönni,
22. s Ky tudgia taland edigh teöb Bűnben estell uolna,
65 Gazdagsagh kiuanas, keuelysegh szallott uolna,
Alzatossagoth ha nem tanultall uolna,
23. Ne ueld azerth Istenteöll hogy the megh utaltattall,
De seöttth hog' eönala mostan keduet talaltall,
Es nag' szerelmeben s irgalmaban iutottall,
- 70 24. Es mint Thimeus fia theis megh giogietattoll,
s mikenth Cananea Azoni megh halgattatoll,
Ne felly mert Haboktull hid el nem burettatoll,
25. Leg' bekesegeh thüresben s egikitzint uarakozall,
Az Rabsagtull megh ment Isten cziak benne biszall,
75 Ne hadd azert magad es semmit se bankodgiall,
26. Aruan marat Tarsadtull nem soka megh lattatoll,
Sok siralmid helett es megh uigaztaltatoll,
Ez nagi Tengeör melleöll maid haza boczattatoll.
- 80 27. Watthay eztt haluan, tauozek Siralmatoll,
Ortzaiaitt megh törle, s Ira ezt úgi magatoll.

68 hog' <ug> eönala 80 ezt<ett>

XXII. ENEK

Nemet Notara.

1. Hozad Seregek Vra kialtok : merth nagj Bura,
 Jutottam : siralomra es nag' ohaytasra,
 Haitz le fúleid es Terg' Irgalmassagra,
 s- mar kerlek hog' figielmezz Imadsagomra,
2. Az en fohazkodasim, s keserues ohaytasim
 ne úzdd ell Imadsagim túled : kialtasim,
 Merth minth Fúst, ug' el multak mar en Napiaim,
 es szinten el szarattak az en Czontaym,
3. Minth az fú leuagattam, s mint Szena megh szarattam,
 Eltemteöl megh foztottam s kinra iutottam,
 Italom keönfúhullassall, kenierem asztattam,
 Eörömtúll es Erömtúll mar en elualtam,
4. Az en sziuem el heruath, Banattul es meg farath,
 Vigsagom meszi marath, az sok Buu ram Aratth,
 Es sok fohazkodastull Thorkom el szarath,
 merth Boszuallasodnak haragia Izgatth,
5. Vg' uagiok mint Puztaban Pellikan : ö laktaban,
 Poganiok között fogsagban, Idegen orzagban,
 Es mint az Euy Wariu cziak kialtasban,
 Elethöm mert iutot mar nag' siralomban.
6. The azerth oh immaron köniörül, Wr Sionon.
 Az the szeghin szolgadon, es kitzin Sarodon,
 Epeczd, az romlot kú falt megh haylekodon,
 Hog' lassak az Poganiok köniörülz Nepedön
7. Es felik szent neuedet kiraliok : fölsegedeth,
 Nem mondgiak hiueydeth el hattad, Nepedeth,
 De hog' az földre uetted szent szömeydeth,
 Es szeghin Bekosoknak meg adtad Elteketh.
8. Merth the Vram az földetth, Therempted s az Egheketh,
 kezedben mind ezeket tartaz mindeneketh,
 Es soha elnem hagiod az the hiueydeth,
 De sött inkab megh hallod köniörgeseketh.

7 multak <az> 16 Boszuallasodnak <mert> haragia 19 Wariu <nag> cziak

- 35 9. Es az the szolgaidnak, fiay megh maradnak,
Tüled el nem hagiatnak, sött megh tartatnak
Es megh nemzetsegekis iol megh aldatnak
s The thüled mind öröke igazgattatnak.
Szazmasod soltarban ezek Irua uadnak.

53.

XXIII. ENEK

Notaia : Viri uenerabiles Sacerdotes Dei.

- 1 1. Eörüllietek az Wrban Hyuek az kik uattok,
s Kik az Jesus Christusban mindenkor biztatok,
Noha most ez Vilagtull meg utalua uattok,
De siralom s nag' Butull maid megh szabadultok.
- 5 2. Merth ell Jún maid az Christus eö segettsegeuell,
Nem kesik immar sokatt az szent Itelettell,
Melliett giakran ielengett sok czuda Jelekkell,
Hogi ell uezthy ez Wilagott, az Hitetlenekuell.
- 10 3. Ez Wilagban az sok Bún, mert be Hinttue uagion,
Az Eördögtüll : Es mostis neuelkedik nagion,
Kitt melto az Christusnak, hog' mar ueghnek hadgion,
Az nagy Tűznek Egesre, maydan maydan Adgion.
- 15 4. Mell utan Czuda szep Eggh, s Wy föld Teremptetik,
Az Nap, es Hold feniesben ott uilagoskodik,
Wy föld szep Wiragokkall, szep Fakkall tündöklik,
Holothh oh mell' nagi Eöröm, Giüniörüseggh lakik.
- 20 5. Angialok Trombitaya akor Reuaztatik,
Mindgiart Testunk az Porbul mind föll thamaztatik,
Czudalatos szepsegben Diczösegben ualik,
s köniüd mint az Angialok Egben röpösödik.
6. Itelettkortt Hiueit Christus hoza ualtia,
Hitetlenöket penig Ballfelöll maraztia,
Kemeni Sententiauell Pokolra tazittia,
Izoniu Ordetasra, s kinokra ott hadgia.
- 25 7. Azutan szep szöngessell, Sereget indettia,
Az Meniorzagh kapuiat nekünk megh Nittattia,
Szent Attiat szúnrül szúnre uelünk megh lattattia,
Eö szerelmes Matkayatt nekin be mutattia,

27 [Elöbb :] szúnrül szúnre nekünk megh mutattia

- 30 8. Ime ugimond szent Attiam en szerelmes Matkam,
Ez **nagi** Seregh : kikett en neked megh ualtottam,
Tudod sok kint, s Nag' Halalt en ezekertt lattam,
Az Halalbul Elettre, es Theneked hoztam,
- 35 9. Az Meniazzon akor ott mindgiarast le Esik,
Attia Isten Labahoz alazua bekellik,
Kezen fogua az Vrtull : de föll emeltetik,
Es minekünk yl szep szo akoron mondatik.
- 40 10. Ne fellietek mar semmit oh thy en Hyueim,
Mert en szent fiam altall uattok thy keduesim,
Többe nem lez raytatok soha az Giötrelöm,
Örtzatokrull Siralmat, kezemmell el törlöm,
11. Merth en szerelmes Fiam, keduemben iutatotth,
Thitekett : s Ez Boldogsagh reatok oztatotth,
Nag' Boldogsag, Wrasagh, mar nektek adatotth,
Niomorusagtok Helett, Eöröm ayanlatotth,
- 45 12. Az Christus Jegiese eztt szepen megh közönny,
Az Wrat io uoltaerth Halakall tiztely,
Fogadgia hogi szent Neuett öröke Diczery,
s Joo tett kegielmessegett soha nem feleythy.
- 50 13. Az Meniazoni es mindgiart ayandekoztatik,
Szep Arani koronakkall oth koronaztatik,
Jozagu Balsamommall es föl kendöztetik,
Draga Ruhak Giürökkuell meg ekessettetik,
14. Az szent Angialok mellien, Ime mint Eörülnek,
s Czudalatos szep Hangas, Wy Enekett kezdnek,
Menniey Musikakat, Hegedút Pöndettnek,
Wy Egett, es Wy Földett Zöngessell be töltnek.
- 60 15. Az Wölegen Christussall es mindenkor lezünk,
Valahoua eö megjön mind utanna megünk,
Nyaiasskoduan eörömmell es uele Beszellünk,
Mert hasonlatos hoza Diczöseggell lezünk,
16. Megh ismeriök akaron ott Adam Attiankatth,
Es amaz aldott reghi, io Eua aniankatth,
Es azmy szüleinkett, Attiankat, Aniankatth,
My Hazastarsainkatt Edes magzatinkatth,

49 es <akor> 50 koronakkall <megh>

- 65 17. Amaz nag' Abrahamott, Isaakot, Jacobotth,
Elliest, es az Moysest, szentkiralt Daidotth,
Az szent Archangialokat, s az Apostalokotth
Az szep szent szűz Mariath, Susannat, Juditotth.
- 70 18. Holott akarunk lenny mindgiarast ot lezűnk,
Elmenk most minemö giors, ot giorsabbak lezűnk,
Szömönkell Menibűll földre, Földrűl Menyben latunk,
Egik Vilag uegerűll, masik uegre hallunk.
- 75 19. Es amaz Elöfarull akoron mi Elűnk,
Az Draga forras fűböll az Christusbull izűnk, [!]
Mel' utan soha teöbbe meg nem szomehozunk,
Es giöniörű Wiragos szep uy Földön Jarunk,
- 80 20. Otth az Juhh, az Farkassall egiűtt legelödik,
Szaruas az Orozlannall szepen tarsalkodik,
Wipera Lika előtt az kis giermek iatzik,
Haragh, meregh, ott nem lez, senki nem bantatik.
21. Az Halall es az Eördögh, feleienk sem iűheth,
Hatalma soha többbe es raitunk nem lehetth,
Keserűsegh, Siralom, sem hozank nem ferhetth,
Egieb örök Eörömnell hozank snem kerölheth.
- 85 22. Az az Nielű soha aztott it megh nem mondhattia,
Sem az Emberek szíue megh nem gondolhattia,
Mell boldogh Diczösegett az Istennek fia,
Zerzett eö Hiueynek, kire uigan Varia,
- 90 23. Ill boldogsagra azert Christus minkett uizön,
Hiuek maidan, cziak kitzint kiki mostan túriön,
Azert Testi giötrelmet minden el feleyczön,
Hog' ez nagi meniegzöben Wölegennell menniön. AMEN
- 95 24. Karhozattak peniglen Kúuöll ez Wilagon,
Leznek : Azmell Pokolban, sűlnek tűzes Agion,
Kiknek Fergek, es Tűzek Egh, Göried orakon,
Fogok Czattak, Czikorogh, örök mindenkoron,
Kitűll mindent az Isten keröm oltalmazon.
- Ira Nemett Ritmusbul Wathay ezt yl modon.

XXIII ENEK

mely, az Magyar Nemzetsegnek, niomorult, mult, es ielen ualo Allapattiat
Tractallia.

Not : nehaniis lehet es Sok Böltsek irta :

(Da vid Pro - le - tá nak i - mád - ko - zá sá ból)
Al dott Magyar - nem - zeth ke - ues ma - ra - dek ia,
Re - gen Eu - ro - pa nak ky lall Czil - lag ia,
A - uagi ez Wi lag nak Tü kö - re s Szaz - lo ia,
Az io tiz - tes - sé ges Hir - nek ky no ia.

- 1
1. Aldott Magyar nemzeth keues maradekia,
Regen Europeanak ky ualall Czillagia,
Auagi ez Wilagnak, Tüköre s Szazloia,
Az io tiztesseges Hirnek kyuanioya.
 2. szolgalathom neked örökke ayanlom,
Ne band nehani Wersöm hog' theneked mondom,
Edös Nemzetsegöm : mert romlasod szanom,
Siratom, szerenczed hogy semmit nem lathom.
 3. Atoka magamath hid erötted hadnam,
Szörniú nag' halalra es magamat adnam,
Nag' Weszedelmedert kinomat nem szannam,
Szabadsagod aszall hogiha megh hozhatnam.
 4. Reghi Hatalmatat mert hogi ha gondolom,
Vizont nag' Romlasod Eszemben forgatom,
Mult szaz Eztendö közt, karidtul Irtozom,
s Jöüendötüll kettzör inkab Iszoniozom,
- 10
- 15

- 20 5. Minden Feg'ueréd'tűll mert abban foztatall,
Idegen Nemzettnek Oltalmara iutall,
Szep Lakoföldedtűll es abban el ualall,
Hog' az Ruhaban cziak alig maradhatall.
6. Nandorfeyeruar ki fű feg'uered uala,
Aranias Paisod Nyakadbull ki hulla,
Az Mohaczi Mezön kezed megh czonkula,
Feg'uerderek rulad, Budauall ez fozla.
- 25 7. Sisakod, Eztergam es Feieruar uala,
Töb szep Weghazakkall az Feiedbűll hulla,
Bayuiu szep Kopyad Thömösuarrall romla,
Hogi Pogan kezeben ez nehan Vegh szalla,
- 30 8. Pallosod, szigettuar, es az Giula uala,
Mell' egitzersmind tüled el tulaydonula,
Szabliad mar kezedben az ky fenlik uala,
Eger, es Kanisa, minap megh el czusza,
- 35 9. Az az Feg'uernekűll annira maradall,
Hog' cziak egi Hanczarra es egi Bottra iutall,
Nag' Gör, es Komarom kihez mar the biznall,
Nincz több, kezedben oll' melhez thamazkodnall.
- 40 10. Hatzaz Eztendeigh ezek mind leuenek,
Ezer es öttaszatull fogua megh Esenek,
Mar Hetedik szazban azmik törtenehetnek,
Nag' Isten kezetűll s hatalmatul fűgnek,
11. Kezdetitt ennekis de nem szerethetem,
Adgia Isten bator Hazudgion Beszedem,
sZabadulasonkhoz de keues remensegem,
Melinek hald okait, s im elő beszellem,
- 45 12. Mar az Ruhazattban az meliben cziak ualall,
Palostoddall körniűll es be Buretkozall,
Ez szöndült Wilagban most oltalmazkodall,
Ven Magiar uraktull nem regh mind el hullall.
- 50 13. Kyk mint eg' Fiasthyk fiait szarniauall
Ig' ökis ualanak neked Oltalommall,
Es mint Palast, Wezben, ig' io Thanaczokkal,
Idegen nemzet közt ualanak io szolgaltall.
- 55 14. Ideien Battiani io Boldisar tüledd,
Megh halluan, el hulla ott egik köntösöd,
Kiucl Giazban mindgiart öltözek the szüed,
Noha nem len neked akor anni Eszöd.

- 60 15. Mell Wr igassaguall eö Batorsagaban,
Idegen Nemzettnek Zablatt eö szaiaban,
Megh ranttuan : nem hadgia uala szagoldasban,
Hogi raitunk szanczanak, yl nagi szabadsagban,
16. Vayha most ez io Wr, köszötted elhettne,
Gondold menny sokat neked segethetne,
Mind keöuöll es belöll oltalmad lehattne,
Enny Tyk, Lud, Kappan, Nemettül el nem kelne.
- 65 17. Az utan az szegen Pallffijs ell hala,
Elegett kettfele es szegin kaszala,
Erted sok Vereye, es Vereis Omla,
Bizonniall nag' kar len köszüled halala,
- 70 18. Nem kemelli uala ö soha szep szauath,
Hanem adhatais mind anni Talerath,
De erted farazta Eyell, Nappall magath,
Sok helen mutata Jambor szolgalttiath.
- 75 19. Ven Szrinijs penigh migh birhata magath,
Elege iol tarta, egi Morhaiat, s Toorkath,
Szelseö hog' kertellien, monda Simbolomiath,
De Kanisauall lata, Vegre kerte karath.
- 80 20. Mar cziak io Nadasdi Ferentz közted uala,
Kinek Iffiusagtull fogua, migh fen uala,
Vitez Hire, s Neue mindenkoron uala,
Wyll senki rea nem mutathat uala,
21. Chiak hoza immaron bizakottall uala,
Isten utan miuel feö Oltalmad uala,
Egiedül Dolgodat Terengeti uala,
Erted farattsagott sokat tezen uala.
- 85 22. Az Hadakban ielen mindenkoron uala,
Betegeskedesett es nem neszi uala,
Igaz mondas benne kiualtkepen uala,
Igazbiro keppen tiztitt tarttia uala,
- 90 23. Keueliseg, ireg'segh, eö benne nem uala,
Tiztessegett es eö mindennek aad uala,
Az Latroknak bizoni Barattia nem uala,
Eök kement Töruenniell meg bünteti uala,
- 95 24. Kiultakepen benne ez füb Virtus uala,
Hog' az Jesus Christust tanettattia uala,
s Amaz Apostoli igaz Hitth, es uala,
Lölke bizodalma : s nem tetouaz uala,

25. Az Christus Haioiath, Aniazentegihazath,
 Igazan uiseli uala ö Kormaniath,
 Vag' mint az io Paztor forogia eö Nyaiath,
 100 Eöis ug': ha halla Farkas Ordetasatth.
26. De ime az kegies es Hatalmas Isten,
 Kinek hatalmaban uagion es All minden,
 Minap ez Wilagbull kyueue ne Ellien,
 Töb Butt es Eletben immar ne szenedgien.
- 105 27. Kyerth kiualtkepen emez Raba kett fell,
 Vele egietemben Dunaa innenczöfell,
 Sirion es Bankodgiek, Giazollion mindenfell,
 Mert mar Botth kezúinkbúll iobban Nemetre keell.
- 110 28. Ez Eöregh Wrakkall azert nagi kart ualall,
 Hog' el horda ökett közölled az Halall,
 Melliell Palastodtull annira foztatall,
 Eg' kurta dolmanban hogi cziak the maradall.
- 115 29. Felek migh ell thelik ez Hetzaz Eztendeö,
 Iteletett Christus ha adigh nem teendeö,
 Hog' az Dolmaniodis lez mind ell Niöuendeö,
 Es Tested ne legien megh meztelenendeö.
- 120 30. Merth az Isten aztott reghen megh mondatta,
 zent szolgay altal megh Prophetaltatta,
 Hogi mel Nemzetsegre haragiat Araztia,
 Feönepeit annak elöb ky Gomlallia.
31. Nintze ez feieden tekenczed cziak iol megh?
 s Wigaztalasod mi Egieb? ha frigi lez megh,
 Kölsöktúll keuisse igaz niughatoll megh,
 De lasd Belöl hogi mint Nemettúll maradtz megh.
- 125 32. Jollehett uolnanak megh nihan Ven Vrak,
 De mi haznod benne? ha mint kalmarok olliak,
 Varokban be Buttak, es cziak Penzt oluasanak,
 Iffiu urak maidan most többett szolgálnak.
- 130 33. Nem uelem hogi soha eö Holtok utannis,
 Mondgianak Enekben egi Historiatís,
 Mint Kenesi Palt ugi : aldgianak eggietís,
 De sött szidalmaszak halo földöketís.
- 135 34. Ezenközben penigh az a' Föld holl lehetth,
 Közted, kit niomorgas meg nem körniekezeth,
 En azt mondom soholl most nintz oll szegeleth,
 Kinek Magyarok közt Bekesege lehetth.

118 altal <es> megh

- 140 35. Nincz sem Asiaban, sem az Affrikaban,
Egez Europaban sött mind ez Wilagban,
Mell Nemzettsegh uolna nagjob niomorgasban,
s Mostan mint the : Körniüll illien Szurzaubarban,
36. Merth az holl az Thörök Nyaron nem puztetthathth,
Thelen Hadakozo aztt semmiue iutatth,
Olaz, Nemett, Frantzuz, fenekell föl forgatth,
Aztt czudalom Szadban maradis az falatth.
- 145 37. Bizoni szanom azerth niomorusagodath,
Es mindbelöll kúuöll sok puztulasodath,
De ielesben szanom, az io szűz Papokath,
Hogi nem főzhettnek maid nag' Velös Kontzokath.
- 150 38. sZegenieknek mert cziak Pillessök eörögbüll,
Tarhazok peniglen mindenfelöll úrüll,
Reghi Alnoksagok touab touab theerüll,
s Cziak Fözö menieczkek ök forogiak körüll.
- 155 39. Soha nem uelem hog' többbe Dezmaorok
Vgian egiben giüllion eö sok Sokadalmok,
Sem ugi meg Epüllion mint uolt Kalastromok,
Haznos mint reghen uolt es legien Buczuioik.
- 160 40. Mas banathom teryed az fű Wrainra,
Hog' mel' nag' gondgiok uan Eöregh poharokra,
Nincz gondgiok annira magok otalmara,
Mint ha Bor nem theröm, uag' hagand dragabra.
41. Kegiemed mi hirtt hall, egimast ug' szolettiak,
Nalatok az Szölök magok mint mutattiak,
s Ha halliak Tatarok az földet Rabolliak,
Hayhay mond, az feyek cziak rayta Czaualliak. [!]
- 165 42. Nemes Aszoniokis iok cziak az Cziffrakra,
Maga ha neznenek, mint Paua labokra,
Bizoni nem Wagg'nanak ugi az nagi fodrokra,
Sem sok külömbfele uy Olaz formakra,
- 170 43. En edes Aszoniom mondgiak most itt, ualek,
Oh mely giönge nagi szep Olazformat latek,
Vgi banom hagi olliant en nem szerezhetek,
De keröm Wramat es olliant uetetek.
- 175 44. Kerlek io Nemzetsegh, hogi az Olaz szokast,
Ne hoz közidben be ollian fracturazast,
Mert nem tanett iora, Elhid ezt az Irast,
Hanem inkab mint most, szerez nagjob sirast.

- 180 45. Merth ez Nemzetsegett en Elmem czudallia,
Mikent mindenűe magat eő be szabia,
s Mint Santasud ördögh, ugian el be furia,
Minden Orzagokban, Luciper be szaria.
46. Austriat immaron am most Hodoltattia,
Tantz, s szerelmessegre, Iffiait tanettia,
Egiedűll mint Bolondott szelliell ugraltattia,
Czudalatos szepnek formaiat alettia.
- 165 47. Soha Orszagokban meg nem maradhattnak,
Mint Eördög Pokolbull akkepen ki futtnak,
Houa nem hiuiakis mindenűtt ott uadnak,
Mar Sodomita bünt, felek közzenk hoznak.
- 190 48. Orszagok mert rakua az förtelmesseguell,
Velente tizenött ezer szömeliekuell,
Tellies : Nyluan ualo hires Aszoni neppell,
Kement kereskednek kik mint kettfelekuell.
- 195 49. Galliat az Tengerön az Bordelbull tarttnak,
Testi munkaiokkuall ekessen adoznak,
Felig melliek kin all, frissen ugi setalnak,
Zentseges Papatűll ig' szabadettattak.
- 200 50. Boldogh szent Romaban három annian megent,
Egiebűttis lathad mint mi az sok föuent,
Czudalom nem szuriak ky az Papa szemeth,
Nintzen büntetöik, mert nem felnek Istent.
51. De edös Nemzetsegh kerlek fogad szomath,
Ne nezd az en Giarlo tudatlansagomath,
Hanem tanaczomban io Igassagomath,
s Bizonnial megh lathad iöuendö Haznodath.
- 205 52. Alazad megh magad, s iobeczd Eletedeth,
Es köuesd meg szepen az the Istenedeth,
Ved Eszedben magad utald Búneideth,
s Hozad ter az Isten, ha lattia tertedeth.
- 210 53. Lam merth az Vr Christus közted szent Igeieth
Nagy szepen hirdetti az ö szent Bezedeth,
Es kiuannia neked Lölköd Iduössegeth,
Azert most mutattia mint Attia, Weszeyeth.
- 215 54. Vrak halalauall thegedett fenegeth,
Poenitentiara azok altall intetth,
Az sok Dühös haddall Haragot Jelengeth,
De megh therö túle hid kegielmett nyerhetth,

- 220 55. Ime szep Wrfiak lam közötted Nönek,
Eözi Tauaziak, maydan fel czördülnek,
Egitzer ennien aligh közted nem lelettek,
Isten igeieben cziak Neueltenessenek.
56. Vitez Attiok helett theneked Segettnek,
Hataridat ismett Palastall kerettnek,
Isten altall feg'uertt elueztett meg nyernek,
Botott Idegentüll megh kezekben ueznek,
- 225 57. Nemellik ollian lez mint eg' Kenesi Pall,
Batran mint Bathori Istuan Nemell fell all,
s ky io Huniadikent Ellensegre talall,
Mint az Eh Orozlan Praedat ugi hagigall.
- 230 58. Thuri Geörg' helettis mas neuelkedhetik,
Ki tudgia annalis iob talaltathatik,
Mert ez illien ioszag Istenteöll adatik,
Az eö benne bizo meg nem fogiatkozik,
- 235 59. Igi czelekedhetik az fölsegös Isten,
Ha Sziueben hazat söpör neky minden,
Eletett iobbettuan es feiett hait szepen,
Hazaankban be szallett bennünk Ismegenten,
- 240 60. Ha penigh Ostoroz az Niomorusaguall,
Hadian szenuedgiek azt, cziak halaadassall,
Mert Orzagatt rakia azmy halalunkuall,
Es tudgiok nem kesik Itelett Napiauall.
61. Istennek ayanllak immar en azertan,
Edös Nemzettsegöm, mindöröke s mostan,
Keröm meg bocziasson minden ez Irasban,
Az kinek nem teczik hion bar Posonban.
- 245 62. Nadasdi halala mert erre ada Okott,
Ky az en sziuemben szerze nagi Banatott,
s Az io Vitez urertt, mar fekete Giazott,
Visellienek kik lakiak Raba kettfell hatott.
- 250 63. Isten neueld kerlek az Iffiu Vrakath,
Hog' köetthessek mind eö Vitez Attiokath,
Kiknek mig fell Nönek eö Tutorsagokatth
Battiany, s Turzonak adom oltalmokatt
Ezerhatzaz 4ben iram ez nihan szokatt.

XXV ENEK

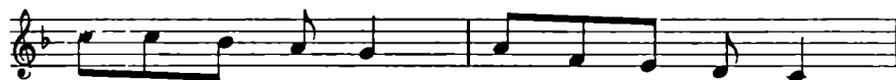
Notaiá. Az ky az Istent megh ismer :

(Gya - kor ta va ló buz - gó kő - nyör gést)
Is ten al dot ta Ohh szép Ki - ke leth,

Ky min - de nek - nek uag' giő - niő - rü E leetth,

Mert megh vi gaz - tall min - dent friss szel - leth,

Jo - szag - gall Har - mat, Ru - sa - kat is Il leth.

- 1 1. Isten aldotta Ohh szép Kikeleth,
Ky mindeneknek uag' giőniőrü Eleetth,
Merth megh uigaztall mindent friss szelleth,
Jozsaggall Harmat, Rúsakatis Illetth.
2. Keduessegeddell, s Melegsegeddell,
Holt allatokatt, latz Eleuensegell,
Fakatt Wiraggall ekesetz szöld szinnell,
s Sok allatokban Paratt adtz szellöddell.
- 10 3. Az Napis lathom szebben mar fenlik,
s Meleg Essöktüül szeppen minden nylik,
Heg', Wölg' uiraggall szelliel tündöklik,
Kedues Versekett Madarak Eneklik.
- 15 4. Ky ky mar Tarsath köztök talalta,
s ky penig nemis magatt rea szanta,
Hog Tarsatt keres aztott gondolta,
Mertt mar Eörömmek minden magatt atta.

4 Harmat <s- Wiragokath>

- 20 5. Az Tenger mellett eg' Toroni ablakan,
 Latam Madarak hogy uadnak fak Aghan,
 Es Eöruendöznek Wiragok szagan,
 Tractalnak, s uigak egi mas Hazassagan,
6. Az szegeni Eöruös, hallam Hogdogall,
 Eg' körttuell aghon, masiknak Bugdogall,
 Jer hoszam tarsam neky szoldogall,
 Velem es kerlek, hog' the baratkoszall.
- 25 7. Egi Figefara ismegh thekentek,
 s mas Madarat ott szittkozodny hallek,
 Kakuk az neue Pök, hol Okadek,
 Hogi megh Bolondult, tülem Alettatek.
- 30 8. Seött szerelemtüáll, hatt eö kinlodik,
 s Azertt ug' szelliell, röpös morgolodik,
 Szegen Gellitze tüle bantatik,
 Szanam hogy ugian szelliell kergettetik.
- 35 9. Filemileis ime röpölle,
 s nag' Czaczogassall Rusa agra Eülle,
 Latam masikis hosza kerülle,
 De Jeg'ben uala mertt giöngen felele.
- 40 10. s- Ottan gondolam, nem ismerethes,
 Es Nyaiassagban nem uolt megh ez reszes,
 s Azerth keuisse, olyha szömermes,
 Tarsa biztattia, ne lenne feelmes.
11. Jo modon termött, Rigo szalletta,
 mas Aghra magath, s frissen megh Huyetta,
 Hallam hog Tarsatt batran szolletta,
 Megh ismerkettek mar ök, sziuem tuda.
- 45 12. Mert Tarsa hallam, hog' uigan felell,
 s Vtan masiknak szepen röpöldeögell,
 Fak aghan Egik es szökdeczeldegell,
 Ismerem fezkett, Aghak közt kemldegell.
- 50 13. Kitth en hogy latek iutek annira,
 hog' cziak nem adam magam az Halalra,
 Ahh, lam cziak, mondam, en az nag' Bura,
 Lettem uolth, soha mar nem Ereke iora.
14. Merth nam nalamnall sokal boldogbak
 uoltak, az szegeni Aldott kis Madarak,
 sött amaz apro hittuan Bogarak,
 Kikis melegznek Nesze mint Donognak.

30 szelliell, <s ell>

15. Ohh Hauas, Jeges, Eözhaiu Ven Theell,
Myert yl hamar túlem taoszast teell,
Had halok uala touab Hideguell,
60 Az io údöert ne uezsek uala eell.
16. Mert Sziuem azerth, len oly banatos,
Hog' Bw Sebetúll hiszem lez halalos,
El rothad nyluan oly forrosagos,
Nintz ky haznalna, itt nekin ol' Oruos.
17. Nekynnis Tarsa Eszeben iuta,
Kitt sok ideie hog' szegen nem latta,
Melliet ha latna sebe giogiulna,
65 Merтт oruossagott annall eö talalna.
18. Jollehett Tauaz, theys eg' kiczint,
70 Könniebethettnell rayta nem ualna yl kinth,
Ra ha boczattnall eg' kis Veröfint,
Fris szellöczketúll epülne eg' pitzint.
19. De io kikeletth, the benned nintzen,
Ennekem reszem, mert megh uertt az Isten,
75 Butul elfogiok holl uagiok szinten,
Marne lattnalak regnalny yl szepen.
20. Azuag' egi kitzin keduessegedben,
Volna reszem bar chiak meleg szellödben,
Vag' egi Tenierny Napfent Testemben,
80 Ereznek raytam az szep Veröfenben.
21. Wagy töb io uoltod en nem kiuannam,
Szep szöld fak allat chiak eggiett alhattnam,
Az en Tarsomatt oth talalhattnam,
Sok kinuallasim s neky panazolhattnam,
22. Szep Iuolyaid s- ott en szedhettnem,
85 Masik fú szallall azt egiben keötthettnem,
Eö Ayakahoz aztth Illenthettnem,
Tudnam Terdhayttua thüle köszöntettnem,
23. Eö heú szauauaal tudom be hinna,
90 Hazaban, Ennem s Innom mindgiart hozna,
Kamoraiban nyugodnom adna,
s Mint előb hozsam, magais holdulna.
24. Az kiuell enis oztan uigadnek,
s mint az Madarak sokall uigab lennek,
95 Ahh mel halakatt Istennek adnek,
Ha yl io údött ualaha erhettnek.

25. Isten szent Isten, köniörül raytam,
s adgiad meg latnom az kitt othon hattam,
Vele szent neued hog en Aldhassam,
100 Szep kikelettben enis reszem lassam.

26. Eg' szegen Lelek eztett Enekle,
Sitkey Görginenek ayandekon küldé,
Nagi fohazkodua az Istent keree,
Mihazna Elte, soka ne giötörne.

105 27. Tengermellett, egi Arniekszekén szersze,
Hogi Madarakatt az Ablakról nesze.

56.

XXVI.

Vgian azon Notara.

(Gya - kor - ta va ló buz - gó kö - nyör - gést)
Eg ky - et len - ben mi nap iar - tom ban,
Me - nek eg Heg - re, mertt ua - lek nag Bu ban,
s Vi - gia - zok szellyel gon - do la tom - ban,
hal - lok szo - za - tot eg Völg - re a zom - ban.

1 1. Eg' kyetlenben, minap iartomban,
Menek eg' Heg're, mertt ualek nag' Buban,
s Vigiazok szellyel gondolatomban,
Hallok szozatott eg' Völg're azomban.

1 [Az inicialénak csak a helye van meg.]

- 5 2. Chiak niha niha az Wölg' megh szöndüll,
 Kitűll az földis teczik hog' megh rëndűll,
 Nem tudam mire uelnöm Egiedűll,
 Haiamis teczik ugian borzadoz feöll.
- 10 3. Odeb de menek, s hatt ott eg' Dan Vadd
 elniha niha olli nagiokat reuadd,
 azertt az Erdeö olliakatt Hangadd,
 s az földön fezkik sohova nem halladd.
- 15 4. s- Joban thekentem, hatt egi nagi Czapta,
 szegeny Labaitt erössen megh kapta,
 s- ugian regulta hog' fogua tartia,
 Vertengh, Verödik mint chiak az, az kynnia,
- 20 5. Szinten el baggiatt, s magatt el hatta,
 szeles szaruait az földre haytotta,
 ugian meg Esek az szyuem rayta
 Keserues panaztt, s hallam hogy ig' Nuyta.
6. Oh im mint uezek es mire iútek,
 mertt en Eörömöm nag' Buban ualtozek,
 Boldog szerentzem túlem tauozek,
 Feiem fogsagban, s nagy kinban erkeszek.
- 25 7. Mertth ha gondolom, mint szep földemben
 Legelek uala, giöniörű Meszökben,
 s Kedues Tarsammall giakran Eörömben
 En niuzgom uala szep szöld fak Enyeben.
- 30 8. s- Holl eö Eöleben, s- holl en Eöleben
 szep hüssön aluan, ualank szerelemben,
 s- Jo Barathimnak es ug' keduekben,
 Ahh, s- im mint iarek az nag' kyettlenben.
- 35 9. Ime most uagiok halalnak fia,
 Mert nem könniebűll Rabsagom nag' kinnia,
 Es elfeledett sok Attiamfia,
 Nincz ky gondomatt ennekem forogia.
- 40 10. De kiultkeppen, kesergesimett
 ez szomoretia, kinuallott feiemeth,
 Hog' az en Tarsom nag' szerelmemetth,
 Ell feleytette uele io tethömeth.
11. s- Eg' Czedulaiatt eö szerelmeben
 nekem nem iria, az eö heúsegeben,
 kiuell sziuemett ez giötrellmemben,
 Eö uigaztalna keseröseginben.

- 45 12. Azuag' netalan, yl nag' Esethem
Meg nem ertette, szerenczettlensegem,
Mert heüsegeben nem ketelkedem,
Hog' Vereuelis meg ualtna Elethem.
- 50 13. Azertt, Ohh Isten, mond, en oltalmam,
chiak the uag' nekem az en bizodalمام,
the read azertt biztam en magam,
Az Farkasoktull, ne hagy el szaggattassam.
14. s Ez közt azomban, latom röpülle
oda eg' Hallo, s eg' tókere úlee,
Mas eg' Rokais oda kerülle,
Variak az Wadnak, halala ha lenne.
15. Myuell en azertth, le nem szalhatek,
s- az keösziklaktull oda nem mehetek,
Az szegen Waddall töb iott nem thehetek,
60 De mas kett Wadatt tüle ell hagigalek.
16. Eztt az ky ira gondolattiaban,
Wathaynenak küldé Ayandekban,
keri feycze megh okossagaban,
Iria ualazatt, eg' kis Czedulaban.

XXVII ENEK

Notaia. Banath keserüség.

- 1 1. Banath s- Niomorgasra Vetteteth sok Buura, Ahh szerentsetlen Feiem,
Szelliell Hurtzolasra, s- Czentseres Porazra, Mert iuta az en Iyg'em,
Vallions- nem uolnae? Job? ha el foginae? Inkab en szegeni Elthem.
- 5 2. Ohh gonoz szerentse, Chauargo szömelke, Houa túlem tauozall,
Holot mayd Erdeligh, Tengertüll Budaigh, Kereselek s- nem ualall,
Erted holl feiemeth, nem szanuan Eltemeth, Chiak nem uezte az Halall.
3. De söth hogi hog' mondgiak, s kinek panazolliak, Ha mikor születtem
[uolth,
Nem szerelmes Venus, de roz Mercurius, Chillagh alat lettem uollth,
Es Azert senkijs, eg' Attiamfiays, en io akarom nem uollth.

56 Wadnak, <ha lenne> halala 60 ell <kergetek,> alias: hagigalek
9 Azert <lam>

- 10 4. Ime Ooka hat az, ky nem teczik igaz, Velem senky ioll Theueö
Nints, maga lam sirok, Köniörgök s- ky irok, de ualazt sints ky küldeö,
Kyert im ismegent az Tengörhöz megenth lezek uizont küldendeö.
5. Ell fogiok merth uagiok Niomorulth, es nagi sook Búú, eerten eer
[feiemre,
Mert holl remenlenek s- io szerentset uarne, ott banat szall sziuemre,
15 Ky miat mar felek, s irtozuan rettegek, hog' uitetem ketsegree.
6. De kerlek Istenöm, hog' ne hag' el uezsnöm, Segeld megh mar Igyemeth,
Mert lam the hatalmidd, es the szent Wyaid formalanak engömeth,
En Aniam Meheben, s Vilagban Eltemben the neuened Testemeth.
- Földy giamolban en, tudod hog' soha en Nem biztam : s- Elethemeth,
20 Vallions- el uezthedde az földhöz uerhedde? megis szegen feyemeth,
Holl sziuemis latod, s köniörgesim hallod, Hath bar Iteld, Iygiemeth.
8. Thüled merth rettegek, s haragodtúll felek, melliet mostis szenuedek,
Merth Langas czapasid, sok erős probaid, raytam nem Enn'hetthetek,
Kinek nôö iollehet, hamar uege leheh, Fölsegedben ug' hiszekk.
- 25 9. Es tudom aztotis, Ellensegimnekis, szandekokat the birodd,
s- Mindgiarth oda haitod azhoua akarod, Mert ökis the hordozod,
s- En Rabsagomnakis kötelytt Bumnakis chiak the szelliell uondozod.
10. Azerth kerlek ne hagy s- elueszesre ne agy, szent fiadert sött szany megh,
Az sok niomorgasbull, uegi ky mar rabsagbúll es szabadsaguall las megh,
Es yll panazimerth, s Bolond Irasimerth, kerlek ioban ne uergy megh.

58.

[XXVIII.]

- 1 1. Giötrelme Lölkömnek, Siralma szömömnek, ime wyob erkezek,
Sziuem gondolati Atkozot Eöztöny mert keduem mëgh el úzek,
Kik Sebes tűzkeppen Suytálnak Langh keppen, hog' ne Elneek aztt
[szerzek.
- 5 2. Oruossagot meliröll mit lölhessek kirúll, többet uezset feiemnek,
Hanem hogi ohayttua Köniörgesöm Sirua, Meniben az nagi fölsegnek
szep labbo föll'hök közt, s- Leuegö Eghek közt, ig' nuytsam az
[Istennek.
3. Oh Seregek Vra, Chazarok Chazara, mire igien hagiall ell,
(s- Be szarluan kapudat,) az the szent Ortzadat fordettad előlem ell,
Nag' sok Ohaytasra s- adal niauualiakra, es Eörömöm ueued ell.

10 Ime <de hog' len> 17 es <az> the

- 10 4. Igaz magam mondom, smindenek közt uallom hogi ellened uetköztem.
Fölsegös neuedet, szent Istensegedett, mint kellött nem tizteltem.
Kyert meltokeppen az Bűntetést eppen, s Haragod Erdemlettem.
5. De banom Siratom, s- ohaytuan szokogom, Vtalatossagimath.
Földre le boruluan, magam meg alazuan, szegienlöm rutsagimath.
15 Azert en Istenöm Botsasd megh en Bűnöm Könniebets faidalmimath.
6. Wram mert de inkabb, szent fiadat niluab, nem ertünk botsatade?
s- mi Abrazatunkban Attiafisagonkban, Ertünk eöltöztetede?
Hog' minkett megh tartson karhozatot rontson, az uegre Ereztede?
7. s- Hat holott ez ig' uan hogi fiad altal uan, nalad en fiasagom.
20 Forduli irgalomra, Tekentuen Christusra, s- ued hozad Ohaytasom,
Kerlek en szent Attiam, niuys ts io keduet hoszam, s Tauoztsad mar
[Rabsagom.
8. Mert bizonnial tudom hog nintsen azt uallom, eg' ellefedettedis,
sem soha elöled meg Teeröt the túled el nem uetz ha Bűnösis,
Holot fogadasid, es szent Eskúuesid, ig' uoltak regentennis.
- 25 9. Azuag' Vram ha az, szent akarated az, tsak giötörgj ez Vilagon.
Mesd el Eletemnek, fonalat Idömnek, ne kinlodgiam inkabbon.
Es szent Lölköd aduan, uegig bennem tartuan, segell' uegsö Oramon.
10. Hog' mikor az Christus, el iún az szep Jesus, az Josaphat Wölgiere.
Roppant Seregeuell, Trombita szöngessell, maidan az Itelettre.
30 Akkor megh Valtomnak, Nezhessek Vramnak, ott Vigan szent Szünere.
11. s- Neked be engömet mutassa Lölkömet, mint szerelmes Attianak,
Hollszent neued aldgiam s- örökke niugodgiam Kebleben Abrahamnak,
s Ig' ez roz Vilagnak sok gondolatoknak, legien uege kinomnak.

10 smindenek<et> 16 [elöbb :] Wram mert inkabbe szent fiad niluabe

ECSEDI BÁTHORY ISTVÁN

Hihessek chiak te benned en Istenemben, es igazan ualhassalak, qui es trinus et unus :

Uy eletre uezess uram engemet, uidaam tekintetõ Jehoua Jesus Christus, ki az kegielemre mindenkor kezz es uidaam keduõ uagi uram, zentlelke del oktass tanichi mind uegiglenn.

Ne elliek enn immar többbe, engedied meg zentlelke dell, õlhessem meg en testemet, eli chiak te ur Jesus bennem, az bünt õld meg kerlek bennem!

Hogi ne uralkogiek bennem, ne regnallion soha nallam, halando testemben az bunn, ne uralkogyk soha my raytonk.

- 1 1. Segelly uram zentlelke dell,
 Agiak halatt myghen lezek,
 Ez uilagon igaz hittell,
 Algialak edess lelekell.
- 5 2. Hogi mikoronn en ki mulom,
 Laas io zemmel en Istenem,
 Zolli zepenn es fogd en kezem,
 Mosolioguan en iduõssegem.
- 10 3. Mond ezt nekem edess uram,
 Zolli igi zentseges meg ualtom,
 Hogi te uagi chiak en oltalmom,
 En Istenem uduõzitõm :
- 15 4. Az te urad kiben hittell,
 Biztall es remenlettell,
 Lassd meg az en teneremell,
 Oldalamatt labaymall.
- 20 5. Jõy be az en orzagombann,
 Legi uelem az paradiczombann,
 Kitt en az en zent ueremell,
 El kezitettem örökösõll,

6. Tenekedis töbeknekis,
Meg zerzetem ; kezöltelis,
Nem most, öröktől foguais
Bennem uoltall ualasztuais.
- 25 7. Nem neztem alnoksagidat,
Nem neztem nagi buneidet,
Chelekettem ezt magamert,
Örölly örökke ezekertt.
- 30 8. Dichyrtessell uram Jesus,
Ki meg halall o ur Christus,
Ez nap nagi penteken Jesus,
El temettetell ur Christus.
- 35 9. Me ertönk, s azert aldott legy,
Dichiretes zentseges legy,
Alldott aldott zentseges legy,
Mindenek közt te aldott legy.

60.

- 1 1. Noue faat kezit barkanak,
Hire sinchi az uizözönnek ;
Hinn Noue az ur Istennek
Es igaznak talaltatek.
2. Meg igire Abrahamnak,
Fiatt aad uen gazdazzonak ;
Hinn Istennek bezedenek,
Venn iambor meg sem chalatek.
- 10 3. Isten ezt monda : Abraham,
En uagiok az erös Isten,
Elegsegess mindenegbenn,
Eröss uagiok földön menienn.
- 15 4. Iary en elöttem eltedbe,
Neked s magodnak Istene
Lezek, kegies örizöie
Most es örökön örökke.
- 20 5. Iegyed neked imez legienn :
Fiad mikor neked lezenn,
Kitt megadok teneked enn,
Metelessel iegies legienn.

6. Ez frigi en koztem meg legen
Es te kozted, eröss legen
Temagadal egetemben ;
Niolcadnapon törüeni legen,
- 25 7. Hogi az ti ferfi giermektek
Niolcadnap körniöl mecesek,
Akik ezt nem chelekednek,
Az nep közöll ki iratnek.
- 30 8. Az Isten nepey közöll
Kitörletnek azok közöll,
Lelke ö zamlalasok közöll,
Tauol lenne niaiok közöll.
- 35 9. Oka, mert ez meg utalta,
Frigiem seminek tartotta,
Velle elni nem akara,
Zerzesemet mert meg unta.
- 40 10. Isak uilagra zületek,
Vyg Isaknak neuztetek,
Kinn Sara meg mosoliodok,
Kitt nem hittem meg adateek.
11. Isak immar neuekedeek,
Vy paranchyolat adatek,
Abraham hogi maar aldoznek,
Isak fia meg öletnek.
- 45 12. Nagi hit lon az Abrahamba,
Mert igiretben ez uala,
Hogi ötet zaporitana,
Mint az Egnek sok chillagat.
- 50 13. Engede ö az Istennek,
Keduet kerese uranak,
Mert iob engedni Istennek,
Hogi sem ez uilagi embernek.
- 55 14. Hinn ennek az zent Abraham,
Maga igen uen Abraham :
El megek en meg aldozom
Koncra fiamat uagdalom.
- 60 15. Ez ö nalla elhitt uala,
Hogi fianak az ö hamma,
Nagi emlekezetbenn maradna
Istennek igassagaba.

24 [Niolcad a-ja h-ból jav.] 29 A [!] 44 fia<uall> 59 marudna [!]

16. Hogi chiak hammabol fianak
Az igeret meg adattatnek,
Isten zaua el ne mulnek,
Eröss Isten chelekednek.
- 65 17. Igy higienn minden az urnak
Atia, Fiu, Zentleleknek
Az Tellies Zentharomsagnak,
Kik segitetni kiuannak.
- 70 18. Ezt az kereztien nem mongia,
El kesett az ur utaba,
Söt magaba meg gondolia,
Nem kessik az ur dolgaba,
Jöuenn el io oltalmara.
19. Niomorusagba ha esik,
Nem iö az urr maar nem kellek,
Moogiat nem latom en annak,
Gongiara uolnek az urnak.
- 80 20. Jöuen el io es nem keesyk,
Neked meg sem fogiatkozik,
Chiak higi meg nem chialatkozik,
Remenseg nem zegienezik.
- 85 21. Söött ha az urr kesendikee,
Ne eichied magad ketsegbe,
Variad niomorolt eltedbe,
Meg segit chak legi io hitbe.
22. Azt tudode hogi te erted,
Karomlatna te miattad,
Az nepektöl te uegetted
Az ur magatt chiak te, okta. [!]
- 90 23. Minden zegeni öruendezenn,
Ez enek mostan zendöllönn,
Zent haromsagnak filibenn,
Dichyretben tizteletbenn.
24. Amen Amen Amen Amen,
Amen Amen Amen Amen,
Amen Amen Amen Amen,
Amen Amen Amen Amen.

90 zegem [!]

Ad Notam legien io idő

- 1
1. Boldog az ki akarsz lennj életedben,
Bizik lelked egiedül chak az Istenben,
Szent paranczolatiat foglalyad szüedben,
Minden dolgaid közt azt forgasd elmedben.
 2. Az hatalmas Isten, ki mindent teremtett,
Chak ö az ki adhatt egiedül életet,
Az kinek mit adot, tüle uisza vehet,
Az kiuel akaria eo mingyart jól tehet.
 3. Teremtett allatok semmit nem adhatnak,
Mert alhatatlanok, hamar meg változnak,
Alapattjokban uégig nem maradhatnak,
El rendelt hatarak utan mind el mulnak.
 4. Hertelen el mulo hizelkedő világ,
Chak arniekot mutacz, mint az fel vett verag
Kivantatod magad tavaszal mind zöld agh,
Maga minden dolgod neked chak alnoksagh.
 5. Oh en szegeni lelkem, utald hat ezeket,
El ne tebolycza ez uilag eszedet,
Mert ez sokat ighér, hitegett tegedet,
De nem adhat semmit, söt gonoszra vezet.
 6. Réghi és uj peldak meg tanitnak erre,
Hogi ez világ viszen chak szantalan bünre,
Minden ioktól meg foszt, tanit keueljsegre,
Annakutan viszen nagi veszedelemre.
 - 25 7. Irtam ez verseket keseredet szüel,
Istenhez kialtuan buzgo könyörgessel,
Rakua lévén lelkem az io remensegel,
Eyel nappall vivan lelki ellensseggell.

4 [Előbb :] dolgait 7 adod [!] 14 [verag előbb :] velak

DEBRECENI S. JÁNOS

CANTIO OPTIMA

ad No. Paradi

- 1 1. Iay szep hazaimnak ékes palotaia,
Magiar orszagnak kiraly varosa,
Houa pustula Christus szent egy haza.
2. Oly ha megh érted Istennek ostorat,
Megh iuad neki haragos poharat,
Adig nem tudad felni eo iob kariat.
3. Arua uagy immar, noha te szep ualal,
Magiar orszagnak tüköre te ualal,
Tudod mely nagy sok szegént te taplalal.
- 10 4. Nem lön ezekért érdemed Istentöl,
Söt téged föllieb uere mindeneknél,
Hala ö neki, hogy mind el nem uezsél.
5. Estue es reguel azon gondolkottam,
Hogy te megh maradgy siruan fohaskodtam,
15 Es az Vr Istent csak azon untattam.
6. Siruan magamban az te romlasodon,
Várád uidekie te pusztulasodon,
Ez heliet Isten néked sok iot adgion.
- 20 7. Sok niomorusagh téged körniul foga,
Szamtalan sok nép ellened tamada,
Az sok ellenséggh ugian el burétta.
8. Marhad es kéczed draga szép ioszagod,
El raboltatek minden tartomaniod,
Földre rontatek erős alkotmaniod.

1 [ékes előbb :] édes 16 [Előbb :] romlasodom

- 25 9. Igen el rontak, egetek, pustétak,
Szép varosidat tüzel el haniatak,
Az szegeny népet mind fegyuerre haniak.
10. Giakorta ualo helieken, uczakon,
Giakor holt testet talals az uczakon,
30 Sziued meg haszad az issoniusagon.
11. Megh keserednek aniak giermekekön,
Az giermekeknek iszoniu halalan,
Kik az ut félen szélliel uadnak haniua.
12. Az vadak esik azoknak testeket,
35 Isten meniegzöt szörzöt az uadaknak,
Azokal egiöt mind az madaraknak.
13. Tüzel es vassal niomorult orsagunk,
El pusztéttatek minden szép ioszagunk,
Isten oltalmaz, hogy mind el ne uezsünk.
- 40 14. Oltalmazoia mi segeny hazanknak,
Keserülie nem lön sziralminknak,
Io akaroink mind megh utalanak.
15. Pusza teleke lönek szep varosink,
El rontatanak minden alkotmanink,
45 Szanto földeké lönnék szep varosink.
16. Eleos fegyuerre haniatank mi magunk,
Mindenöt csak giaz marada kösötünk,
Czak keserüséggh immar mi dolgunk.
17. Venök es iffiak mind megh öletének,
50 Az giöngge szüzek szeplöben esének,
Az kis giermekek fahoz ueretének.
18. Sokat közzülünk elis uin rabsagra,
Az rut nemzetséggh ö tartomaniara,
Nagy röttenetes iszoniu rabsagra.
- 55 19. Dula, pustita, egete es rabla,
Sok giermekeket, leaniokat viue,
Földunkból mindent el ki takaréta.
20. Eszében iuthat io Magyar orszagnak
Harmadsor valo rablasa tatarnak,
60 Uegh pustulasa niomorult hazanknak.

27 népe(k)t mind <megh> 39 min [!] 58 orszag(h)nak

21. Bizony Uaradis ennek az ö izit,
Talam megh erzi örökén ereiet,
El nem feleiti röttenetösséget.
- 65 22. Ronczon megh Isten tegedetis immar,
Fene nemzetséggh, atkozot, rut tatar,
Te hatalmadnak ueszen uéget immar.
23. Ercze löt sziued tegie lagy viasza,
Erös ket karod giöngge nad szalakka,
Hamar louadot tekeniös bekaua.†
- 70 24. Czuda uolna az, ha megh nem büntetne,
Ily undoksagot ha ö el szenyuedne,
Ha meg tüledis szamot ö nem uenne.
25. Igen meg uere minket, ö fiait,
Ha tiktököttis, Christus karomloit,
75 Nem büntetne megh, Christus ellensegit.
26. Nagy puestasaga annia szent egy haznak,
Kemeni rabsaga giöngge fiainknak,
Az Isten elöt te read kialtnak.
- 80 27. Verös tetemi megh holt nemzetünknek,
Az Isten elöt siruan köniörögnek,
És te ellened ilyen szokot szolnak :
28. Siruan kialtunk, szany megh immar minket,
Es houa hagiad el az te népedet,
Az te egetlen egy gilliczeidet.
- 85 29. Fordicz orczadat az mi siralminkra,
Tericz haragod az undok poganyra,
Viszely gondot mar az te fiaidra.
30. Az draga földet, mellyet adtal uala,
Kiben nepedet szallitotad uala,
90 Mellyet sok képpen megh aldottal uala,
31. Czalardul tülünk poganiok el uéuek,
Szep nemzetünket fegyuerel el uesztek,
Az te szent neued karomlasban eiték.
- 95 32. Inölt nagy szoual : hol az ti Istentök,
Az ti Istentök, az kiben biztatok,
Legien immar most segítségöl néktök.

64 [Előbb:] Ronczom 39 szallitodat [!]

33. Ezeket latuan miért szenyueded el,
Az vndok népet miért nem uestöd el,
Az te népedet keseritöd ezel.
- 100 34. Barom életö, atkozot, rut nemzet,
Varj csak, az Isten tégedis megh büntet,
El nem érted mégh büntetö ereiet.
35. Akoron éles beretua niakadra,
Czenczér es beko kezedre labodra,
105 Nagy keserüségh szál maradekidra.
36. Tudgiad ezeket Huniad varosaban,
Szörzék kilenczuen es niolcz eztendöben,
Karacson honak tizedik napiaban.

63.

MILITARIS CONGRATULATIO

Comitatus Bihariensis: Ad Illustrissimum Principem et Dominum, Dn. Stephanum Botskai de Kis Maria, Miseratione divina Principem Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominum, & Siculorum Comitem, & c. ob victoriam semel eidem divinitus concessam, & felicem reliquarum rerum ab eodem divino consilio in eliberationem totius Pannoniae susceptarum successum. In Gratiam Eiusdem Domini Principis, Domini & Patroni sui gratiosissimi, hungaricis rythmis celebrata & decantata, circa festum Nativitatis Domini Salvatoris nostri Anno ejusdem, Millesimo Sexcentesimo quarto, per Ioannem S. Debrecinvm, Requisiteorem Capituli Varadiensis.

VERSUS DEDICATORII AD EUNDEM D. PRINCIPEM

Botskaides Heros, antiquae gloria stirpis,
Extra spem, nostri Spes animosa, soli:
Postquam coeperunt bellaces Teutones Hunnos
Perdere, & in nostram Tempa sacrare necem.
Quòd solus nostram miseratus es ipse ruinam,
Te meritò jam nunc Hungarus omnis amat.
Scilicet haec virtus haec est laus magna Rudolphi,
Sic sibi subjectum dilacerare gregem?
Viderat ista Deus, Deus idem riserat ista,
Ridet is ex alto, prava statuta, polo.
Teque Mosen nostrum vocat, & nil tale timentes
Teutonas, Hungaridum pauca per arma fugat.

101 Var [!]

Macte animis Heros, noster Comitatus amat te
 Pannoniae potius te Status omnis amat.
 Et tua jam dudum (quibus indulgebit Apollo)
 Quisque pius vates, acta referre cupit.
 Non equidem invideo, scribant meliora Poëtae,
 Nos humili parvas lintre secamus aquas.
 Cumque nec aera tibi, nec munera mittere possim,
 (Sic nihil ad Croesi contulit Irus opes,)
 Hosce tamen rythmos tibi consecrare pusillos
 Nunc placuit, quos si te peramasse sciam,
 Tale tuo post hac conscribam carmen honori,
 Quale sciam nimium te meruisse, Vale.

Notaja Mely csalard

1. Az szép szabadsagra, Magyarsag javara, Töreködö jo Urunk :
 Uri dicsösegböl, Mint Christus Menyegböl, Ala szallot gyamolunk :
 Szolgai ruhában, Katona formában, Halgasd meg az mit irunk.
- 5 2. Az kinek örvendünk, Most annak eneklünk, Vitezlö öltözetben :
 Sisakban fegyverben, Lovakon nyergekben, Sator alatt mezökben :
 Iollehet sok karban, De azért vigsagban, Magyarok örömeben.
3. Ha nyelvem szaz volna, Hogy ha szom viz volna, Ha mint Körös ugy
 [folna
 Szivemnek titkait, Magyarok örömit, Meg irnam böles formara
 Iay szegeny Magyarok, Immar vigadnotok, Egyszer ideje volna.
- 10 4. Sok ideje immar, Hogy szivünk varton vár, Isteni segítseget :
 El fordult volt tülünk, Mert nagy sok volt bününk, Szivünk azért
 [retteget :
 Lam nem haragszik volt, Csak mint Atya suyt volt, S- immar meg
 [kegyelmezet.
- 15 5. Dobunkat perditven, Trombitat zenditven, Iesust Iesust kialtsunk,
 Gyakran könyörögyünk, Vitez modon ellyünk, Orszag vesztöket
 [rontsunk :
 Szegeny szép hazankert, Magyar Koronankert, Ideye vagdalkoznunk
6. Mit tehet az essö Ho, viz, szel es fölhö, Hol vadnak most az Musak?
 Tavaszi szép tanczal, Örvendezö szoval, Nem zengenek az Nymphak :
 Lam taborban vadnak, Lam egy szivel laknak, Az jo Haydu Katonak.

Lat. 16 fates [!] 5 III Louakban ; meszöben 7 III Kerés 8 I örömet [rímhiba]
 III örömit 13 II pöndituen ; zöndituen 14 II modra 16 I szeles II szel es ; uannak 17
 II Örvendözö szockal Nem zöngenek 18 II uannak ; hayduk

- 20 7. Oh szegeny Katonak, Szeret már az orszag, Semmit ne bankodgyatok :
Igyünk igaz vagyon, Istenünk jo vagyon, Meg nem csalatkozhattok :
Szeme fenyet szurjak, Haragjat mar lassak, Hogy lesz diadalmotok.
8. Az Ecclesiaert, Igaz tudomanyert, Ű maga föl ál talpra :
Mikor zazlotokkal, Dobbal trombitakkal, Mentek az kemeny harcra :
Advan batorsagot, Nalatok az kardot, Forgattya csak ü maga.
- 25 9. Ha jövendöt tudunk, Ha igazat szolunk, Ott leszen az uyjulas :
Szomszedsag szegöktül, Orszagunk vesztöktül, Magyar szabadas :
Az menyeyi Ur-is, Igy akarja ü-is, Hogy legyen az meg valtas.
10. Nyomorusaginkat, Szanta nyavalyankat, Gyalazatos voltunkat :
Engedelem alatt, Hüseg szüene alatt, Hogy latta rabsaginkat :
Kegyetlen Urunknak, Vër szopo hohernak Keze alatt kinunkat.
- 30 11. Sokszor ohaytottunk, Kesergettünk, sirtunk, Ez meltatlan dolgokon :
Mi oka Ur Isten? Lelkünk mely büntelen, S-mely kemeny szivek
[vagyon :
Hiveknek kialtnak, Mas felöl pusztitnak, Vágnak ölnek szabadon.
- 35 12. Az Magyar Coronat, Vilag kivansagat, Labok ala tapodgyak :
Selyimet magunknak, Daztikotzot mondnak, Szemelyünket utallyak :
Sem hüsegünk nem kel, Baratsagunk sem kel, Halalunkat kivannyak.
13. Mostoha Rudolphus, Satan miat vagy bus, De meg vër az Iehova :
Az hiveket üzöd, Az Christust üldözöd, De horgot vet orrodba :
Szegeny keresztyenek, Meg ne rettenyetek, Az Isten causajaban.
- 40 14. Maga meg alazot, Szive szomorodot, Te keresztyen Gedeon :
Hogy szemünk ily vak volt, Hogy nyakunk kemeny volt,
[Ne haragudgyal azon :
Fejük meg alazva, De hüseggel rakva, Mar te kezedben vagyon.
15. Tudgyuk nem vetkeztel, Minket keserültel, Halalodat nem szanvan :
Uri dicsösegből, Kazdag fenyessegből, Egy ideig le szalvan.
- 45 16. Hala-adok leszünk, Nagyobra emelünk, Koronankat meg hozvan.
17. De mi mit emelünk? Magunkal sem birunk, Föl emelt az Iehova ;
Tegyen örökösse, Hoszszu életüve, Orszag vidamsagara
Örvendezö orczank, Sokaig szep hazank, Nezhessen kiralyara.

20 II Hitünk ; tsalatkozhatunk 21 II feic szurtak [!] ; megh lattyak 22 II Eö maga fel all III Ö maga al fel 24 II kezetekben kardot III ü magatt 26 I vesztönktül [!] II uestöktül III Zomszedsaginktol 27 II akarta III ö-is 28 II niavalyankot 29 I büne [!] II szinie ; rabsagunkot III szine 30 II [urunknak fölé :] nemzetnek ; [hohernak fölé :] nepeknek III vraknak ; kennunkat 31 II Az III sirtunk <sirtunk> ; dologban 32 II Melly III sziuok 33 II [Lapszélre írva :] gondolvan el tapodgyak III keuansagatt 35 I magunkat II—III magunknak 36 II hiusegünk III Baratsagunk sem kel Hüsegünkis sem kel ; keuaniak 37 III Mustoha ; Iohoua 38 I üldözöt [!] II üldözöd ; orrodban III oldoszod ; orrodban 39 II körösztyenek ; röttenietek 40 II Sziue keseredett 41 II Hogy szivünk III haragossal 42 I rakva? [!] II hiusegel III alazuan 46 II Magunkat sem biruk, Fel emel III mi<t> mit miuelliunk ; Fel 47 II—III életöve 48 II Örvendözö

- 50 17. Nem kel irigykedni, Farkas szemmel nezni, Senkinek ez dologra :
*Bihar uar megiebol, Hogi te ez kis helybol, Szarmaztal oltalmunkra:
 Christusis jaszolbol, Es kis Nazaretbol, Iutt wilagh valtsagara.*
18. Igi szokott ez lenni, Ezt szokta miuelni, Az mennieknek szent vra ;
 Az kisedd sziueket, Uezerehuen oket, Uiszi derek dologra :
Moises es Aron, Josue Gedeon, Peldaia ezt mutattia.
- 55 19. Hogi ha halgathatunk, Hogi ha nem gondolunk, Nemzetünk insegeuel :
 Buva kinek leszen, Kinek artasz igen, Meltosagos tiszteddal :
 Az Ur annak adgya, Az kinek akarja, Nem gondol ü senkivel.
20. Nem bankodik Varad, Noha kennyra arad, Ezen az diadalmon :
 Karotul fejunket, Kentul eletunket, Mert meg mented az napon.
 60 *Petz Janosnak hadat, Luciper taborat, Hogi megh rontad ez napon.*
21. Az sok szent szerzettel, Hus uezstö pentekkel, Siet uala mi reank :
 Mise faragokat, Nyirt jesuitakat, Hoz uala hogi tartanank :
 Noha uiasz nélkül, Delben giertia nélkül, Iol latott Ecclesiank.
22. Az Vr te altalad, Izene mit farad, Ily meltatlan dologban :
 65 *Az szent solosmakat, Pileses papokat, Küldgye haza Romaban :
 Ö maga örömben, Kutus viz menteben, Lakjek vezteg Sakaban.*
23. Hat mit ohaytanank, Avagy miért sirnank, Meg szabadulasunkon :
 Ha hazank el romlot, *Eltünkben* meg tartot, Az mennyei oltalom :
 Az Ecclesiahoz, *Nem az* külső jokhoz, Köttetünk ez vilagon.
- 70 24. Dob trombita zengest, Algyu puska lövest, Mindent el kel szenvednünk :
 Dio belt kivanvan, Tudgyuk azt mind nyilván, Az hejat meg kel
 [törnünk :
 Ha mind aluszunk-is, Bekevel lakunk-is, Nem mind örökke elünk.
25. Vitez Attyainknak, Sereny Magyaroknak, Nyomdokokat kövessük :
 Kitük nyertek vèrrel, Mi is azon vèrrel, Meg tartjuk es örizzük :
 Ha Nemet hatarat, Oltalmaztuk, gondgyat Magunknak-is visellyük.
26. Nem szolnank reajok, Tudgyatok Magyarok, Ha igazak volnanak
 Urakrol Urakra, Menven minnyajunkra, Iobbe hogy roton ronak
 Colosvar nagy kennyra, Erdely puztasaga, Pelda az mindnyajunknak.

49 II iregikedni 50—55 I [Kiszakadt.] II [Lásd a főszövegben.] 51 II Nazaretből III Az kis Naszaróttból Jött 52 III Igi szokta ; Az egeknek 53 III kisedet [!] 55 III gon doltunk 56 II Buia ; artasz 57 II—III ö senkivel 58 II kinnia ; Ezön III Ezön 59 II Karotul ; Kintul ; ez III Karotul ; Kentol 60—66 I [Kiszakadt.] II [Lásd a főszövegben.] 60 III rontad az harczon 62 II Nirett jesuitakat III Nyrit suytakatt [!] tartanak 65 II Pilissös III Pileses 66 II Oe maga III Ö maga 68—69 I [A kiemelt betűk kiszakadtak.] 68 II—III *Eltünkben* ; Az mennyei 69 II—III Az Ecclesiahoz Nem az ; Köttetünk III vilaghoz 70 II zöngest III szongest 71 II mi niluan III keuanuan ; Az hiat 74 II ök ; azont III ök 77 II—III ronton rontnak 78 II kinnia ; Peldaia mindnia- yunknak III Peldaia miniaiunknak

27. Ha meg fogyatkozunk, Hogy ha nem adhatunk, Mindgyarast meg
[nyakaznak :
80 Ha vitezek vagyunk, Ugy-is felnek tülünk, Aruloknak kialtnak :
Patko szeget vernek, Fejünkben szegeznek, S-ez vilagbol ki irtnak.
28. Melto hat vigyaznunk, Melto könyörögnünk, Az uy fejedelmünkert :
Maradek hazanknak, Szep Ecclesiának, Adatot Gedeonert
Tegye szerencsesse, Hoszszu életüve, Isten az sok arvakert.
- 85 29. Keserves nemzetünk, Szomorodot szivünk, Egyszer had vidamullyon :
Rabsagabol testünk, Siralombol lelkünk Immar had szabadullyon :
Ezeknek fejeben, Bodog remensegben, Minden ember indullyon.
30. Dobunkat perditven, Trombitat zenditven, Az egekben kialtsunk,
Erött onnat kerünk, Az ki megh hal bennünk, Jesusal vralkodunk,
90 Az ki egessegeben Megh marad elteben, Zep tisztesseget nierünk.
31. Sereni hadnaginknak, Jo kapitanunknak, Peldaiokat kovessük :
Mi nem iobak uagiunk, Vagi mi nem tob lelkünk Az öueknel, mit fellünk :
Az ellensegis fel, Abbolis vesz [?] sok ver, Semmit ne iszoniodgiunk.
- 95 32. Hadat igazgato, Gjöszedelmet ado, Bölcs es hatalmas Isten :
Mutasd megh magadat, Irgalmas voltodat, Magiari hüveidben :
Kiert fejedelmünk, Es minden nep uellunk, Algion tegedet. Amen.

64.

LUKÁCS PAP ÉNEKE

Mint sir a fe-jér hattýü Me an-der vi-ze partján,

Mi - kor ke-ser-gi sor - sát É - le - té - nek vég - ó - rá ján.

79 II fogiatkozunk 80 III tollunk 81 II Ez 82 II köniörgennünk III köniörgen-
nünk Esz 83 II hazunknak 84 II Tegye örökösse ; életoue III életoue 85 II Keseredet
szivünk III sziunk ; vidamollyon 86 III szabadollyon 87 II Boldogh ; III indollyon
88—96 I [Kiszakadt.] III [Lásd a fő- szövegben.]

Így zokog a bús gerli ce Öz-vegységében asszú-fán,
Sze rel mes pár ja ha lá lán.

1. **1** Így sir a' fejeér hattyú Neánder vize parttyán,
Mikor kesergi magát halálának végső napján,
Így zokog a' szép gerlicze özvegységben asszú fán
Szerelmes társa halálán :
2. „Oda van már életem mint reggeli hó harmat,
Elkele szép örömem, mint a' kit a' nap elszáraszt,
Óh! mint lön én el esésem mint kit szerencse forgat,
Es az idő el-változtat.”
3. **10** Arva hazám Debreczen, hová töd a' prófétád,
A' vén jámbor hiv szolgán nem reszketé a' szived már,
E drága lelkü Jósuén nem nyiliké meg a' szád,
Nem könyveziké az orczád?
4. **15** Nyárban búza kalászsza többé vallyon a' földön?
Apró por szárazságban számosabb é a' mezőkön?
Mint Debreczen sohajtása vagon most minden helyen,
Mind fő, közép 's alsó renden.
5. **20** Nagy inségben merült nép, semmi gondod nem vala,
Mint a' fiú magzat ép valamig él édes attya,
Mert gondját viseli szépen, neveli és oktattya,
Borzas haját lapogattya.

1 II—IV Mint sir; Meander 2 III társát életének vig óráján IV életének vég óráján 3 III—IV bus gerlicze III özvegységében 4 III—IV Szerelmes párja 5 II Ohajt immár életem III Olyanná lön életem IV Olyan leve életem 6 I—II örömem [hibás belső rím] III—IV örömem 7 I mind két [!] II Imé mint lön el esésem, mint kit III Jaj imé mint lön életem mint kit a szerentse forgat IV esése mint akit fényessége forgat 8 I Ez [!] II—IV Es 9 I prófétát II töd hiv profetadat III profétád 10 II Amaz jámbor Mátyrom [!] nem reszketé meg az ikrád III Amaz jámbor Mátyromt [!] hát nem reszket é az orczád IV Ama jámbor eletert nem reszketé meg az ikrád 11 I Ama drága II Drága III E drága IV Ama kegyes Josiasen jaj nem 12 I könyveziké [!] II Nem könyveziké orczád III Vagy nem könyvez é az IV Es nem könyvez é az 13 IV számosbe a' mezőben 14 III mezőben IV vajon több e' földön 15 II most hegyen völgyön III most hegyen és völgyön IV vagon mert szegyen is földön 16 II—III közép alsó III rendben IV Felső közep

6. Eliseus hadnagyod tenéked a' mig éle,
 Biztatód, bátoritód mindennemű szükségedben,
 Mint fényes csillag olyan vólt, a' szent gyülekezetben,
 Mint korona a fejedben.
- 25 7. Sava vala földednek, jó izü ételednek,
 Tüköre szerencsédnek, oszlopa gyengeségednek,
 Ne tessék azért nehéznék, hogy az héjják süvöltnek,
 És annyok nincs a' csirkéknek.
- 30 8. Sovány immár fogadonn mind ételed s italod,
 Nem készülsz olyan gyorsan mikor az harang szót hallod,
 Csak nem hasad szived azon, hogy csak az helyét látod
 És tanítását nem hallod.
- 35 9. Méz beszédü Lukács pap, drágább myrtus olajnál,
 Bizonyosságunk a' szép nap, szebb valál a' sár aragnál,
 Minket már a' sas majd el-kap, hogy tölünk eltávozá, l,
 És a farkasoknak hagyál.
- 40 10. Irigy marha az halál még pediglen szomorú,
 Ki tegnapon jól valál, ez már mint a' végső búcsú,
 Bizony ha két felé látnál, meg hallnád micsoda fú,
 Meg hatná szivedet a' bú.
11. Gyász ruhában már *Hodász*, fejét ki csüggesztette,
 Hogy az halál így horgász, nézi nagy sűrűn könyvezeve,
 Mert el vitte a' madarász, ki vólt egyetlen egye,
 Első 's utolsó szülöttje.
- 45 12. Még is a' mint zokoghat, ő magát így sirattya :
 „Már nékem szivemre hat az égnek mérges fülánkja,
 Örömtül fosztó bánat tagaimat el-fogja
 El költ vénségem istápjá.

21 II tenéked volt mig III tenéked is mig IV volt tenéked eltedben 22 I Biztatva bátoritva [hibás belső rím] II Biztatód s bátoritód III Biztatott bátorított IV Atyád kegyes tutorod 23 II a szép gyülekezetben III vóltál a szent IV hived gyülekezetben 24 IV Mert 25 II Sója vala ; jó ize IV Jo ize etelednek sava vala földednek 27 II—III tessék tehát III süvöltöznek IV tessél tehát 28 IV Mert nincs annyok a csirkéknek 29 II Soványabb már fogadon III ételed italod IV Savanyu immar neked izetlen jo ebeded 30 II—III gyorsan IV [A sor első fele hiányzik.] 31 I M-csak II Söt még tsak nem szakad szived hogy III Mert tsak nem hasad meg szived hogy IV Tsak meg nem hasad szived hogy mar tsak 32 I tanásat [szótagszámhiba] II—III tanítását IV s tanitasatis hallod 33 IV dragabb betsesb aoljnal 34 I Igasságod a' szép II—IV Bizonyosságunk a' szép II vóltál sárga aragnál III vala a sár aragnál IV valál sárga aragnál 35 III hogy mi tölünk el tavezol IV ha mi tölünk el tavezol 36 IV hagyol 38 I [valál utólag beszúrva] 41 I már az hóld [értelmetlen, hibás belső rím] II—IV már Hodász III fejét le függesztette 42 I néki [!] II nézi III nézi nagy sűrűn IV nézi szemem könyvezeve 43 III ki vala IV a madarakat aki vólt 44 III Első utolsó 45 II zokoghat magát igen sirattya III De még is amint szolhat, magát igen sirattya IV zokoghat magát im így 46 II Immár szintén reám hat III Jaj már szinte reánk hat ; merge IV Hamar szintén reám hat a bünnek erős fullánkja 47 I Örömtül fosztó [szótagszámhiba] ; el-fójtja II Örömtül fosztó bánat tagaimat el fogja III En örömtül meg foszta bánat tagaimat fogja IV Örömtül pusztita banat tagaimat el fogta

13. Ambrús pap hóltá után lám keserge Derecske,
 50 Látván már most hogy vólnál méltán meg epedett színben,
 Hálnék bizony én is sirván ha halhatnék ez igyben,
 Holtig való inségemben.
14. Tenyészésünk két magva, két akolnak ótalma,
 Kinek jó pásztorsága vólt nyájnak erős paisa,
 55 Mert az *szép* hajnal csillaga csak egy szempillantásba,
 Mint múlék el hamarjába.
15. Olyan immár életem mint a' meg aszott fának,
 Semmi hasznát nem érzem ennek is az áldott napnak,
 Mert magva szakadott *lelkem magát* az árvaságnak,
 60 Bocsátotta bú bánatnak.
16. Pünkösztben a' szép rósák kertekben viragoznak,
 Mezőkben a violák gyengédeden illatoznak,
 Tengeri *pediglen búmnak* habot akkor hajtanak,
 Akkor többülnek s áradnak.
- 65 17. Olly *hir* üté fületem, ki holtomig tántorgat,
 Olly seb éré szivemet, ki utolsó órámig tart,
 Gyámoltalan vén fejemet mint kit a' farkas meg mart,
 Senki meg nem vigasztalhat.
18. Elájúlék azonnal, jaj szerelmes magzatim,
 70 Szültelek vólt egyedül inségbéli gyámolaim,
 Mint valami örömtől szemem fénnye világa,
 Saphir könél szebb istápip.

49 II de kesergett III te kesergesz Derecskén IV te kesergél Deetskén [!] 50 II Látván ily estét vóltát méltán epedtél el színbe III Látván immár most vóltál méltán el epedet színben IV Latvan hamar most <romlunk> volnal méltan epedett kirally <a> 51 II Hálnék énis bizony bátran; ügyben III ezen igyben IV enis mondvan hogy halhatnam egyemben 52 II—III Holtig tartó IV Holtomig tarto inségben 53 II—III Tenyészésünk magva 54 II vólt ez nyáj III Kiknek; volt a nyájnak ezen papja 55 I az hajnal [szótagszámhiba]; szempillantásban [rímhiba] II a szép hajnal; szem pillantásba III Mint a szép hajnali tsillag; szempillantásban 56 I, III hamarjában [rímhiba] II Mind el mulik hamarságba 57 IV eletenek; aszott föld 58 II érzem immáron az III érzem en ennek az IV érzett ennek a szep áldott papnak 59 I szakadott immár, 's lelked az árvaságnak [hibás belső rím] II Mert magva szakadt eltemnek magát az árvaságnak III Mert magva szakadt lelkemnek magát azért árvaságnak IV Mert magva szakadott lelkenek hagyta magát az arvasagnak 60 IV bu s 62 I <vir> illatoznak II Mczőben a' virágok III Mezőn is a' violák IV Mezőn violák 63 I búmnak pediglen [hibás belső rím] II pediglen bumnak III Tengere pedig én bumnak habokat IV Tengerek pedeglen sok halat akkor hajtanak 64 II Akkor tódulnak s áradnak III Mikor többülnek s áradnak IV Akkor aradnak s apadnak 65 I Olly kár[!] II Olly hir nyittya fületem III Oly hir nyitá fületem IV Olly sziv nyittya 66 IV szivemet mely holtomig rajtam tart 67 III Gyámolítom a fejemet mint akit a sárkány meg mart IV Csovalom rajta fellyemet mint a farkas akit meg mart 68 I Sen [!] II—IV Senki

19. Urnak súlyos kezei szállának rám végtére,
De ti ország papjai *mit* néztek a' megh holt testre?
S valyon leheté valaki ki ennek örülhetne,
Hogy elalutt a' Moysesse.
20. Siratni inkább méltó ez illy drága vén jámbort,
A' ki igaz *tanító* szánnya az illyen örállót,
80 *Jóllehet* minden halandó, de illyen kegyes pásztort
Nem mindenik *akol* tartott.
21. Debreczennek úczái sirjatok sorsotokon,
Szemetek ékességi nem járnak már *várostokon*,
Már egy jövevény sem kérdi hogy ha Lukács pap othon,
És ha egészségben vagyon.
- 85 22. Erdei zöldellő fák mezei virágokkal,
Bánkódjatok violák illatozó szagotokkal,
A' koszorók és bokréták árnyékos borostyánnal,
Hervadgyatok hamarsággal.
- 90 23. Bövön az hol sirni kell nem szükség ott a cifra,
Nem érzi az holt ember micsoda szagú, a rósa,
Nem kell immár ennek többször illatos majoránna,
Sem lilium virág szála.
- 95 24. Reggeli szép harmatok, szünnyetek meg most tiis,
Hadd szomjuzzék a' homok, hadd száradgyon meg a' föld is,
Hogy minden sziv most csak zokog, hadd bizonyicsák ök is,
Hadd aszszon meg a' pásit is.
- 100 25. Ezekkel egyetemben vének, iffjak, gyermekek,
Szolga, szolgáló renden lévők, árvák és özvegyek,
Kik nem az érdemetekben, de csak Krisztusban biztok,
És hit által idvezültök,

73 II reám végre III szálnak reám 74 I mint II mit néztek a' holt III Deti [!] ország fiai már néztek ő holt testére 75 III aki 76 II Hogy el alutt s meg holt teste III Hogy el aluva most teste 78 I igaz hallgató II—III igaz tanító 79 I lehet iz [!] II—III Jóllehet minden III kegyes jó páasztort 80 I mindenik atya II—III mindenik akol 82 I már utszátokon II járnak most várostokon III jár most a várostokon 83 III se kérdi hogy hol lakik Lukács pap 84 II És jó egészségben 85 II zöld élőfa III Erdelyi [!] 86 I szagokkal [szótag-számhiba] II Bánkódjának violák illatozó virágokkal III szagotokkal 87 II—III koszoruk II borostyán fák III es az árnyék borostyanok 88 II Hervadoztok III Hervadjanak 89 II Böven; ott nem szükség 91 II annak immár 92 II virágzása 93 III meg már tiis 94 I Ne sarjuzzék a fü is hadd II Hadd szomjuhozék a homok hadd száradjék III Had szomjuzzék a' homok had 95 II minden száj most zogok [!] III mostan zokog; bizonyítsák most ök is 97 III egyetembe 98 I lévő II lévők III lévők árvák özvegyek 99 II érdemekben hanem abban hisznek III teak a Krisztusban hisztek 100 II Ez hit által idvezülnek III idvezülnek

26. Zengő szavú pásztorát a' nyájnak sirassátok,
Igaz magyarázóját szent írásnak ohajcsátok,
Bús szívek vidámitóját, ha nem kö sziklák vadtok,
Vélem együtt sirassátok :
- 105 27. Imé minket már el hadsz, hangos szavú gyámolúnk,
Vigasztalást már nem adsz mikor nyavalyában forgúnk,
Mint menydörgő nem rivogatsz, hogy ha meg tántorodúnk,
Vagy ha a' bünre hanyatlúnk.
- 110 28. Nem mondhattuk úgy vagyon, hogy eleget nem éltél,
Mert itt a' sovány földön tündöklő vénséget értél,
De mi reánk nézve bizony még nagy szép időt élnél,
Hogy ha váltságos lehetnél.
- 115 29. Utolsó tanításra mikor köztünk fel állál,
Ez nekünk a gyász *ruha*, hogy illy hirtelen meg halál,
Szép nyájjadtól kegyes atya, csak el sem búcsúzhatal,
Mint szent Illyés csak el-múlál.
- 120 30. Sebes szív vigasztalni kegyes beszédü valál,
Emberekkel mulatni szeléd erkölcsöt tartottál,
A' bünt pedig meg feddeni kit miben tapasztaltál,
Menydörgő képpen kész voltál.
31. *Olajjal bővölködő szüzekkel mint vigyázál,
A völegény hogy el jő, készülve is találtatál,
A mellyért is ő nem mondja, hogy nem tudja ki voltál,
Es a' girából el loptal.*
- 125 32. *Mardosó scorpioknak tudjuk öröm halalod,
De az igaz hiveknek keserves jaj ki mulásod,
Nohát mostan a bánatnak hadjunk békét ha mondog,
Nem irigyeljük boldogságod.*

101 II pásztorát nyájának III Csengő; nyájnak zokogjatok 102 II az írásnak 103 III vidámitóját hogy ha 104 II—III Én vélem így 105 III minket el hagyott 106 II nyavalyában III Vigasztalást nem adhat mikor nyavalyánkban forgunk 107 II Mint menydörgő szó nem nogat hogy ha el tántorodunk III Mint a menydörgő nem harsog amikor el tántorodunk 108 III bünre fordulunk 113 II által III Te első tanításra 114 I ruhánk [hibás belső rím] II A'; ruha; meg váltál III Zengél nekünk gyász ruha 115 III Szép napodtól kegyes atya im csak 117 II—III vigasztaló 118 II mulató szeléd erkölcsöt mutatál 119 II A bünt kész voltál meg fedni kit midőn III mit kiből meg tapasztaltál 120 II Már menydörgő képpen voltál. 121—144 I [Hiányzik.] 121—140 III [Lásd a főszövegben.] 121 II így vigyázál 122 II A völegény ha eljő hogy készülve találtassál III A völegény [!] hogy el jött 123 II Hogy osztán azt ne mondják, hogy nem tudta ki voltál III tudja te ki 124 II girából el bontál 125 II scorpioknak tudjuk kedves halalod scorpiodnak 127 II Nohát a' bánatnak hadjunk békét mi nagy vigáságod III ha te mondog 128 II irigylik

- 130 33. *Példa beszéd közöttünk: Istennek is a jó kell;
Tehát miért kesergünk, hogy téged a menyben vit fel,
El kell bizony tőle vennünk, a mely pohárt reánk mért fel,
Nem kerülheti senki el.*
- 135 34. *Nehéz pályafutásod immáron meg futottad,
Es kemény baj vivasod vitézli képen meg vijtad,
Ideje immár meg latnod te szerzet jutalmadat,
Menyországi koronádat.*
- 140 35. *Bőséges sirásinkat ilyen jó reménységgel,
El hadjuk koporsodat ahitatos könyörgéssel,
Adjon Isten pástorokat elmevel, értelemmel,
Hasonlókat szelidséggel.*
36. *A' kiket pedig adott, éltesse és oktassa,
Hogy a' menyei magot mindennek szentül plántája,
Hogy a' kit eddig meg tartott, a tengeri habokba
Ne merüljön a hajotska."*
- 145 37. *Minap Hodász így sira Lukács papnak halálán,
A' jó pástort óhajtya eklésia abrázattyán,
Hazájának a poeta sok jó szerentsét kíván,
Minden esztendő forgásán.*

129 II Tsoda beszéd 130 II téged menybe 131 II tőlle bizony; reánk ad 132 II Meg kell halnunk edszer edszer <fel> senki 135 III lat(o)nod te meg szerzet 137 II Bőséges sirásokat 138 II Oh hadjuk; ahitatos 139 II elmével értelemmel III elmevel és értelemmel 140 II Hasonlókat serénységgel 141–144 II [Lásd a főszövegben.] 142 III Hogy a mennyei magok a tengeri habokban 143 II habokban [rímhiba] III Ne merüllyön a hajotska sőt jusson tsendes rév partra 144 II hajoban III Draga jutalom birásra 145 II Tegnap 146 I óhajtya hogy el vitte a madarász II [A sor második fele hiányzik.] III ohajtja eklésia abrázattya [értelmi és rímhiba] 147 I Sok jó szerencsét kíván esztendőnek forgásán II Hazájának a poeta sok jó szerentsét kíván III Házajának [!] a poeta sok jó szerentsének [!] kíván 148 I Minden jóknak végző [!] napján II—III Minden esztendő forgásán

BORNEMISZA VÁCZI MENYHÁRT

[HISTÓRIÁS ÉNEK BOCSKAY ISTVÁN RÓL]

[PRIMA PARS]

1—? — — — — — — — — — —

SEQUITUR SECUNDA PARS

?—101. — — — — — — — — — —

405 102. Jgen hamar ezrül tanackozanak,
 Köüetek által vk eggjet akarnak,
 Török casarnak leüelet
 Az igaz hit.....

410 103. Tüttara adgjak
 adgj
 Jelenc hozzank n
 Vessek reiank

415 104. Im sarniad alla h.....
 Felsegednek

105.

420

106.

[A kiemelt szövegrészek kivétel nélkül utólagos kiegészítések a kézirat csonkasága miatt. Ennél az éneknél ezekre nem utalunk külön-külön lábjegyzetekben.]

- 425 107.
.....
Sültan Süliman igekezet
Hogj magjar nemzetet
- 430 108. Lün bessedi koztok
Az sültan
Hogj magjar
Bockaj
- 435 109. Olj io remen casar.....
Bockajnak
110. J...ben
- 440
111. Vagjon n
- 445 112. A
- 450 113. wala
Nagj Albert wala
..... ot wala
gözte wala
- 455 114. vegeze
tisztele
..... ellensege
nemetre
115. Balaz
- 460
- 116.

- 465 117.cüdalliak
alassan halliak
 örül azt cüdalliak
- 470 118. el titkolüa
 lün tüdassara
iar hallot volna
- 475 119.annak
masnak
nak
nak
- 480 120.nekiek
k
121.*indülanak*
- 485 122.
- 490 123.
- 495 124. Nemetek jüüesset vr fi erti vala,
 Az vitezeknek hirre atta vala,
 Minden felöl nep vgan reia füt vala,
 Gültön gül tabora, sokasul vala.
- 500 125. Kassa felöl Jacab Janos dobolüa alla,
 Sep taraskokat vontattatnak alla,
 Bockaj Jstüiant vk keresik vala,
 Pec hadaüal ösüe sallottak vala.
126. Magjar vitezek mind kesen valanak,
 Egj akaratüal *ók* el jndülanak,
Almosd nemetek valanak
 salongüa ballagnak

- 505 127. *hajdüsagnak*
Allat kialtanak
el cüdalkozanak
Marjat kjaltanak
- 510 128. An el hullanak
..... adatanak
Mindgjart nemetek romlani foganak
- 515 129. Sörnü halalt ot nagj sokan vallanak
Es fogsagra benne sokan jütanak,
Pec Janosüal vr fjnak hozatanak,
Magjar vitezek örömben walanak,
- 520 130. Jstennek ezzekrül halat adanak
Elsö serencire hogj jlj j
Annal Jakab
Magjar vitezek
131. Vr fj ajandekozza
Kosoni nekj Ja
Jgjrj el
Jsten vala hiü.....
- 525 132. Ha az vr Isten
Es kj teriestj
Josagüal kü
Fjaim n
- 530 133. Jeles fj
Kotj
S.....
134. N
- 535
- 540 135. *Várasoknakis* nagj sepen irt vala,
Kassa Eperies Bartfa Szeben vala,
Loce varossanakis leüel szol wala,
Kiknek kegjelmet az casarnak ajanlja vala.
136. Hajdü vitezek azzok kornül valanak,
Kiket hül ernek esketnek hodoltatnak,
Mindent Bockaj samara esketnek,
Nemet partossokat ölnék fostnak emestnek.

- 585 147. Az nagy sagos Batori Istüan vala,
 Ki nagy cendesegben ciak halgat vala,
 Mert az orsag *hütes* [?] biraaia vala,
 Casar pecetj ladaiaiban alj vala.
- 590 148. Batorj Gabriel, Rakolej Szidmond vala,
 Giüla fj Láslo, Rakolej Laios vala,
 Preni *Ferenc*... Preni Gjorg vala,
 Preni *Gábor*... az Melik Pal üala.
- 595 149. Köztük Kataj Mihalj, ki бүt hozot vala,
 Job ez vilagra ne sületet volna,
 Kancellariüs, vrünk titkossa vala,
 Kj miat vegreis essek halala.
- 600 150. Casar caüzi azzonban jütanak,
 Kences Kassaban kiket bocatanak,
 Nagj szep öltözöt jancarok valanak,
 Casar ajandekiaüal be szalanak.
151. Erdelj vajdanak Bockait mondjak
 Magjar orsag kirallianakis
 Bockaj kiralnak
 Rendet alüan
- 605 152. Sekiben Bockaj v
 Köüetseget az
 Gjakran az caü.....
 Gözhetetlennek vt
- 610 153. Casar szep ajandek
 Besedet caüz
 Casar sep *szablyát*
 Aranas *szablyát*
- 615 154. Vont arran.....
 Vr fj
 Az m.....
 Magjar
- 620 155. Az Bötkös basa egri basa vala,
 Casar kencebül mind w fjzet vala,
 Allaüalokat kapalni küld vala,
 Dengelegj Mihalj mellette vala.
156. Casar saüaüal v azt mondgja vala,
 Ha valahonnet ellenseg tamadna,
 Kegjelmes vram mig feiünk fen allana,
 Budaj, tomosüarj, egri basa nem hadna.

- 625 157. Kencet hatalmas casar nem kemellj,
Nepe segjceget melled vesj,
Mert az magjar nemzetet jgen szeretj,
Hiüsegedet tüled jo neüen vesj.
- 630 158. Tistessegüel ajandekot el veüek,
Feiedelmünküel wrrak megj kösöne,
Nagj hiüsegeket az mellet jgjkrek,
Casar köüetj ezt jo neüen *vevék*.
- 635 159. Ezzek wttan sok cete pate essek,
Jsten gözne be jrni mind mj történek,
Dünan túl es jnnet mind mi essek,
Mit megj ertettem azrül emlekezzünk.
- 640 160. Ezzen közben nemetek kesültének,
Basta Görgüel sokan gjülekeztenek,
Borsod var megjeben fesket vertenek,
Magjaroküal megj wjni igekeznek.
161. Miskolc taian Nemet Balaz nepeüel,
Fellieb nepeüel
.....keüel
.....*ellensegeüel*
- 645 162.*Basta Görgj* vagjon
..... vagjon
velj vala
vala
- 650 163. *vala*
.....*atna*
.....*hallja vala*
vala.
- 164.
- 655
- 660 165. Balaz ot ciak gorsan gonossül iara,
Vak merösege ot nekj nem hasnala,
Mast bokornak velni az viadalba,
Ellensegtül felj mind vegjg az viadalba.
166. Sok io segjn legint Balaz ot veste,
V magais fogsagban essek, weze,
Bizodalmat ezzel nemetnek szerze,
Ez hir halüan töb nemet gjüle ösue.

SEQÜITÜR TERCIA PARS

- 665 167. Immar ercük vrünknak indülattiat,
Hadaüal Kassabül w kj szallassat,
Nemet Balaznak halla nagj romlassat,
Siecegüel visi vala szep hadat.
- 670 168. Hirtelensegüel az hir iutot vala,
Ciak Magoci Ferenc vrünknal vala,
Masik vr fj Homonnaj Görgj vala,
Ki köuecegben iar, kj taüol vala.
- 675 169. Sok io leginnel az Nagj Albert vala,
Segnei Miklos jo legjneküel vala,
Secj Gorgj gjalogjok hadaüal vala,
Homonnaj Balint is taüol vala.
- 680 170. Gestel körnül Homonninak szep hada,
Vranak indülattiat hallia vala,
Edelin fele imar vrünk vala,
Basta Gjorg is hozza nem messe vala.
171. Borsod var megjeben Edelin *vagjon*,
Sajo szent Peteren *vagjon*
Vrünk szep hada
Igj Nagj Saros f
- 685 172. Cüda nagj alnoksagot
Taboraban seker
Kiket Basta min
Tettetj alnok
- 690 173. Allattomban azzer
Hideg ido kö.....
Magjarokis
Viadalhoz
- 695 174. Egj akarattül
Erös harcöt
Elsö nap.....
De har
- 700 175. Sok jambor vitez ember harcon vese,
Nemet, magjar löues miat epede,
Vegre magjar vitez fütni erede,
Kit az nemet vyel nem von essebe.
176. Eijelis had mind menten megjen vala,
Feiedelmünk megj azt nem tüdgja vala,
Posta Abraham megj mondotta vala,
Kegjelmes vrram hadad füt azt mondgia.

- 705 177. Derek sereg az ki vrünküal vala,
Seregben alj mint ha vini akarna,
Egj nagj ködöt Isten tamastot vala,
Kitül nemet keves magjart nem lattja.
- 710 178. Az Savon túl Basta hadaüal vala,
Torka szakattaban kjalttja vala,
Tisztessége veszett arulo volna,
Az ki az Savon ma altal gazolna.
- 715 179. Ilj az Istennek nagj gond viselesse,
Kit az ember remelnie sem velne,
Bastia vely dandart al vrünk serege,
Feltj vttol minden hadat ot vesztje.
- 720 180. Megis igen füt haidüség felteben,
Homonnai Balintnak hir lün ezben,
Siet vrra vttan nagj sietcegben,
Megj segite szep hadaüal igeben.
181. Kiket vttol talal füttokban,
Biztattja vala vket batorsagban,
Viszsa vissza nagj biztatasban,
.....j az vtban
- 725 182. Isten használta
Ja..... onnat el jüta
..... erkezik vala
.....ban les vala
- 730 183. el jüta
.....
.....tta vala.
- 735 184.k
.....k
.....ak
magjarnak
- 740 185. Lippaj Balaz körnül kezde jarni,
Titkon leüeleül gjakran erteti,
Az kengjelt felen akaria niomatnj,
Sok igjret vegre megj kezdi gjözni.
186. Bastanak az erdeli vaidasagot,
Holta napig igjrik vrasagot,
Hogj ha megj verhetj az magyarokot,
Tegje rabba mind az partos vtrakot.

- 745 187. Le vagassa nemessegüel vrakot,
 Porra tegje mind az eges orsagot,
 Lipainak vys igjri vajdasagot,
 Haidüsagnak nemessek josagokot.
- 750 188. Az segin parastcagot ne bantanak,
 De az nemesseget mindenüt vagnak,
 Vrrak kü varat hadnagjoknak adnak,
 Ciak hajdüsag vrünkat kezben adnak.
- 755 189. Nagj volt Istennek rank gond uiselese,
 Az nagj titkot vrünknak jelentete,
 Vegreis hamissagert Balaz megj bünhede,
 Ezzert szakada megj Lippainak gegeie.
- 760 190. Halla Basta Lippainak kes voltat,
 Bannia hajdüsag nem fogadgja szaüat,
 Vrünknak magjar tarttia fogadassat,
 Ez hir halüan fellieb szallita hadat.
191. Kassaban vrünk ismeg haza tere,
 Istennek halat ada gjülest hirdete,
 Orszag iaüarül minden jot vegezne,
 Patakra indüla vrünk ezt el vegezüe.
- 765 192. Hadaüal Basta Görgj alla indüla,
 Kassanal tegla vetönal szalla
 Sok fegüeres es vala
 Satra felol az v..... vala
- 770 193. Basta Kassaban akar
 Harom taraskot
 Harmad napig v
 Belöl szep algük
- 775 194. Harmad nap mülüa..
 Mert lattja *hogy*
 Tokaj segice
 Lippaj
- 780 195. Hat szaz hajdüval
 Nagj sok
 Basta fordül
 Tüle *hamar*
196. Mislere ellessel Basta be szalla,
 Masodik napon ismeg Göncön hala,
 Jüta Szantora, azkor megj ot hala,
 Negjedik napon v Tokajban jüta.

- 785 197. Rüber Görkj vala ot capitansagban,
Ki Bastat lata olj nagj vigasagban,
De nem mülata Basta Görkj Tokajban,
Biztata Rübert megj sabadjtasban.
- 790 198. Egj nihan nemetet Basta ot hagma,
Ellest igen sokat w nem haghata,
Mert minden fele nagj süksege vala,
Kerestürban w halassa let vala.
- 795 199. Lükara w mas nap hajnalban mene,
Patak varat w el kerülte vala,
Az mondola hegy allol el ment vala,
De mindenüt eggetüe megjen vala.
- 800 200. Vyhelben szalla es megj tütta vala,
Borsiban hogj sok gialog hajdü volna,
Szelemeri Miklosnak vdüaraba,
Gorsasagüal rajok mentenek vala.
201. Por hajdüsag felnie nem tüd vala,
Mert az tobzodasnak estenek vala,
Nemet közel volna nem tudgja vala,
Ciak siüalkodast kezde hallania.
- 805 202. Hazakat kezdek mingjart gjütania,
Por had az tüz allol kezde fütνια,
Szoloskey r..... tartania
Löuik vagjakakazzak vala
- 810 203. Veszelen.....sik vala,
Lippaitak vala,
Fakatzon vala
megj vala,
204. megj tert vala
vala
815 vala
.....ment vala
205. vala
.....
.....vala
820vala
206. Bastat Eperiesben varas bocata,
Hitit, fogadassat ot hatra hagma,
Eggjk resset hadanak Sarosra bocata,
Sebes Kellemesre töbit szallita.

- 825 207. Egetessel Basta jü s megjen vala,
Falukat varassokat eget vala,
Minden rendeket ölet, vagat vala,
Düselmentnek minden rendet mond vala.
- 830 208. Nagj kart tül Eperies ezzel ez orsagban,
Jelesben ez harom fü var megigben,
Sarosban, Türocban es az Gömörben,
Hogj salast adal Bastanak Eperiesben.
- 835 209. Terebesbül vrünk meg indült vala,
Vasar heljre onnet nepeül jüta,
Onnet Garamban ismeg jütot vala,
Vyhelben jüta onnet Patakban szalla.
- 840 210. Saros Patakban nem sokat mülata,
Serencre jüta ott is nem mülata,
Onnet Kassara fel sietet vala,
Lippaj ezzenben igen gül vala.
211. Negj ezzer magaüal Balaz indüla,
Louon menni v ot senkit nem hagja,
Gialog forgodast giorsabnak gondola,
Tüdgya nemetet hazban tapastollja.
- 845 212. Jütanak az witezek effel korban,
El lepek falukat siüalkodasban,
Felsebestis felgjütak vk azzonban,
Nagjsebes, Felsebes *égnek* nagj langban.
- 850 213. Gondolnia sem üartakkban
Hogj felnenek magjarn
Ollik vagiak nemet
Sok nemetek egenek
- 855 214. Sok jo loüak gazdag
Egnek sinak *rinak*
Nemet assoniok
Ki üagattatanak
- 860 215. Megj adak kolco.....
Edelinnel az
Egjk hydrül
Vrrasag meg egj
216. Hire lün ezben Eperiest Bastanak,
Jol hallia szolassat magjar püskaknak,
Bannia nem izzenhet Sarost valoknak,
Magjarokis egesseg fele ballagnak.

- 865 217. Eöreöm, mondok, vrünkhoz be jütanak,
Neresegen feienkent vigadanak,
Fü fü vitezek ajandokoztatanak,
Lippai Balazüal nagj vigan laknak.
218. El hiüe Balaz magat dolgaiban,
W akar fü lönni minden dologban,
870 Halgat vrünk ciak nagj jamborsagaban,
Tür ideig Balaznak nagj sok dolgokban.
219. Ez idö közt vrünk Kassaban vala,
Külömb külömb dolgokat igazgata,
875 Balaz dolgat elmeiben forgattja,
Jt kette sakada Balaznak torka.
220. Kar lün Balaznak magat jg vesteni,
Tökellatlenség wt jm mire visy,
Elletet es tistesseget mint vestj,
880 Jg iar az ki magat hamar el hisj.
221. Casartül az köüet jü s megjen vala,
Bötkös basa gjakran ot forog vala,
Koronat casar megj igrte vala,
Rakos mezeirre hiüattiak vala.
- 885 222. Illeshazi Istüan vrünkal vala,
Köüetsegben kj sokat faradoza,
Niari Palüal nagj sok münkaiok vala,
Kiert wket az io isten megj adgja.
223. Nemet az io beke.....keüannia
890böl romlana
Jo.....rana
Ciakseget megj adgja
224. koronaiert
.....zes szerint
895szerint
.....dgja szerint
225.la
.....vala
.....vala
900vala,
226.k
.....
Hüsar sereg Homonnihoz halgatnak,
Josa deak hadnagja az vr finak.

- 905 227. Sok jo vitezek vrunkal valanak,
 Loüag gjalog santalanon valanak,
 Nagj vigan jarnak mert wk nem koplalnak,
 Nagj gazdag tabora vagjon vrünknak.
228. Vezér basa satorat fel voniatta,
 910 Az basaküal tanacca azzon vala,
 Minemü szep tistessegüel fogadgja,
 Az koronat szep modgjaüal megj adgja.
229. Török tabor az Rakosnak mezeien,
 Szep oltozot gazdagsagüal kesülién,
 915 Magyar hadis el jüta szep rendüel jüüen,
 Cüdallia, az pogansag annin leüen.
230. Mondgjak vala közöttök ezt beselüen,
 Egj magyar sem holt volt, megj vadnak elüen,
 Cüdalkoznak seregek öltözettien,
 920 Sok embernek feiedelmünküel leüen.
231. Vrraknak vrrünk azt megj hatta vala,
 Jo hadnagjoknak azt parancoltattja,
 Vigjazasban minden fele rend volna,
 Mert calatsagoktül igen tart vala.
- 925 232. Parancolüan nekik megj hatta vala,
 Hogj ha latnak török ha mit akarna,
 Homonnaj Balintra bizta vala,
 Hogj halalig minden kezen megj halna.
233. Vrünkis szep satorat fel voniata,
 930 Vrrak satorat mind közel voniata,
 Vezér basa nagj varia vala,
 Nagj szep tistessegüel vala.
234. Ezzek vttan tanac
 Egj nap k
 935 Jd
 Satorához koron
235. Koronanak nagj szep
 Sandor kiraljtül
 Tiszta arranibül
 940 Draga szep köü
236. Görög casarra Sandor
 Sultan Süliman
 Mikor görög
 Tar hazaban az

- 945 237. *Külömb külömb* sinü köüeküel raküa,
 Kik nagy *fermettenek* vala,
 Regen *Sandor* kiraljnak vittek vala,
 Seki es Sandornak mind arran vala.
- 950 238. Garadiccais mind draga kü vala,
 Jriak tiz fele draga kü volt volna,
 Korona teteieben draga smaragdüs volna,
 Draga hosszü göngj semeküel megj raküa.
- 955 239. Arran koporsoban temettetett volt,
 Koporsoia draga karbünkülüs volt,
 Sapil gemant köüel oldala rakot volt,
 Sötetcegben fenlö vjlagossag volt.
- 960 240. Emlekezetert ezt ciak szamlalom,
 Hogj penig ilj gazdag volt, nem cüdalom,
 Ez vilag öüe volt, rüla azt hallom,
 Kar nagy lesen, ha menjorsagban nem latom.
241. Sekiben vrünk satorban wlj vala,
 Tistessegüel hozzaja mentek vala,
 Az koronat vk be mütattak vala,
 Tistessegüel vrraküal fogatta vala.
- 965 242. Casar szaüaüal nagy szepen megj aldak,
 Magjar vr fjak az koronat mar tarttjak,
 Az vezerüel vrünk feieben adak,
 Magjar orsag kjrallianak kjaltak.
- 970 243. Casar hada rendüel talpon alj vala,
 Magjar orsag hadais rendet alj vala,
 Mert az törökis magjartül fel vala,
 Magjarokis w tülök *félnek* vala.
- 975 244. Nagy szep aldassal megj aldottak vala,
 Minden *renden valók* vigadnak vala,
n fözetet vala
güel lakoznak vala
- 980 245.vala
 gjültenek vala
 hozzak vala
ak vala
246.ek
 megj köszönek
gj vek
fellek

SEQÜITÜR QUARTA PARS

- 1025 257. Immar szolok orsag
Harom nemzetceg
Homonninak Var
Nemetüel töröknek
- 1030 258. Vala vrünknak ket
Az kik *Dunántül* hadakoznak vala,
Redej *Ferenc* Nemetj Gergel vala,
Hüszár es hajdü hozzaik halgat vala.
- 1035 259. Poson körül wk hadakoznak vala,
Szep hazakban imar ferkeztek vala,
Ersek wy var labok allat alj vala,
Jgekeznek *urukhoz* hajtania.
- 1040 260. Feiedelmünknek giakran irnak vala,
Segicceget hogi melleiek bocatna,
Gjakorta allata jargalnak vala,
Nemetek elleset el fogtak vala.
261. Vrrakat wrünk gjakran kerü vala,
Jo kedüe közzülök az kinek volna,
Segjcegeüel hozzaik bocattja,
Hisi istent, aztis kezehez adgja.
- 1045 262. Jambor vr finak hüsegere bizak,
Homonnaj Balintot ra walastak,
Attjanakis jo witez woltat tüdgjak,
Mindenben rajta Jsten aldassat lattiak.
- 1050 263. Segiccegere az vr Jstent hiüa,
Josa deiak hadnagiat w szolita,
Szep algüit vrünknak ki vonjata,
Löüagiat gjalogiat el indjtata.
- 1055 264. Nagj örömök lün mind az vitezeknek,
Hogj jüesset ertek kiralj seregenek,
Törökökes algjüküal erkezenek,
Örömökben mind *Allakt* jüöltenek.
- 1060 265. Cillag bekis forgodik tataroküal,
Gorsasagos fostasüal
.....w igasagüal
.....az magjaroküal
266. iütanak
valanak
vonianak
vülanak

- 1105 277. Török maganak ostro
De vr fiü azt n
Mert calard voltak.....
Magjart
- 1110 278. Sok jó *vitézek* ostromon vesenek,
Hadnagy..... Nagj Andras löües miat el essek,
Sok teste..... fergek megj ottek
Mert ertette nem mehettek.
- 1115 279. Vitez Fekete Moizes nagj kent valla,
Tarask miat elsakada ket combia,
Nagj kenj miat lun viteznek halala,
Kinek halalat sok vitez ohajtja.
- 1120 280. Az sok test *szabadon* ot szelel feküit,
Az per.....ötte ciak nezöt
Szolottüle nem lehetöt
Feiet h.....a sirt vgj götrödöt.
281. Tortint ragadni akartak,
Tarsokat ot hadnia nem akartak,
Ha tekintetek magokis ot haltak,
Mert az sürü löüest megj nem alhattak.
- 1125 282. Az nagj heüsegben meg epettek vala,
Mind az ket fel jgen megj farat vala,
Varban ellessekis keüessvlt vala,
Var üüüasnak mar nolcüan napia vala.
- 1130 283. Hitre varat vr fj keretj vala,
Ne vestenek magokat jntj vala,
Mert ha ostrommal haz kezekhez jutna,
Vitezek miat halalok fordülna.
- 1135 284. Magokat gondolak, szot kj adanak,
Tistessegessen ha el bocattatnak,
Marhaioktül ha megj nem fostatnanak,
Magjarok hitire hazat meg adnak.
- 1140 285. Jambor vrrat, Illies hazit keüanniak,
Hitökre hogj kozigben be bocatnak,
Jo vegezes vttan megj kj bocattjak,
Jo ok allat az varatis megj adgjak.
286. Ez dologrül vrrak tanackozanak,
Postan vrünknak ezben hirt adanak,
Egj akarathül *wk mind* ra allanak,
Köz..... *Illéshazira* bizanak.

- 1145 287. Sokat gondolkodek
vetessek
lattassek
.....nenek
- 1150 288.nene
vgj erce
.....en közben
ezzenben
- 1155 289. Ruhaiat az vrfj el *változtatá* [?]
Nagj batorsagüal magat
Az varban hogj v magatna
Im melj serencere wh maga
- 1160 290. Taboranak szep rend tartassa *vala*,
Estüe, regüel Iesust kialtnak *vala*,
Az orsag zasloiat fen tartják *vala*,
Szaslo tarto Pankotaj Janos *vala*,
291. Minden nap az Istent dicirik *vala*,
Jambor predjator Vince Pal *vala*,
Koniorgest estüe holdüal tesnek *vala*,
Segjceget Istennek kerik *vala*.
- 1165 292. Az koniorgest hogj el vegeztek *vala*,
Nagj sötetben arrokban mennek *vala*,
Ozoraj Tamas az vr fjüal *vala*,
Josa deiak Omani Janos *vala*.
- 1170 293. Az vizen hogj altal gazoltak *vala*,
Az palank likan be büttak *vala*,
Az vrfi magat fel voniatta *vala*,
Az vrain ot marattanak *vala*.
- 1175 294. Halgattia az kapitan keüansagat,
De nem ismerik nekj abrazattiat,
Elmeieben szedegeti az tractat,
Jol vegezek jgerek vrrök hazat.
- 1180 295. Közöttök wk erös friget kotjnek,
Hogj walamelj fellül ne rettegnek,
Ne lüenek hüsek cendesednemek,
Kesülnek az napra kj menninek.
296. Jo vezetes vttan wk kj iüüenek,
Minden rendeket megj
Feiedelmünknek ezben
Istennek halat adüán

- 1185 297. Megj adak urfék.....
 Kolcat kj hozak
 Kj jamborrül ot
 Az megj koronaszot.....
- 1190 298. Jambor szolgalttjokat
 Megj kosone Homonnai
 Sok faraccagaiert Jllésházi
 Bodogsag adassek.....
- 1195 299. Jambor Kün Gasparnak
 Kar felejtekn aznak
 Hogj k..... Hüstöt vrünknak
 az H.....meg bana iambornak
- 1200 300. Fülekn ta.....ban szep josagat
 Tarsa n.....ül marat jobbagiat
 ilj ok allat
 Kün Gaspár nagj haddal Hüst vara allat
- 1205 301. Törökök magokban bankodnak vala,
 Hogj sok io vitez török ot marada,
 Nemet vttan mennie akar vala,
 Rajtok esset sok kart megj torolhassa.
- 1210 302. Bossonkodnak hogj predat nem kaphatnak,
 Mert termeseti az volna farkasnak,
 Mond az pater nostert török vramnak,
 De az barani kelj inkab az raüasnak.
- 1215 303. Ki meninek nemetek bekesegüel,
 Be meninek magjarok tistessegüel,
 Törest epitenek siecsegüel,
 El salla allola tabor szep rendüel.
- 1220 304. Hetedik napian szent Andras haüanak,
 Jgen vya török Nogradot maganak,
 Nem lün mit tenni német capitannak,
 Vy var allat essedezik vr fjnak.
- 1220 305. Megj igjre vrfinak Nograd varat,
 Ciak vynne el allola casar hadat,
 Jgjre az vr fj kegjelmes voltat,
 Bocata vele egj jambor szolgaiat.
306. Jambor vitez az Kerestürj Istüiant,
 Kinek kezeben adak Nograd kolcat,
 El befelle allata casar hadat,
 Bekeüelk nemet hadat.

- 1225 307. Jw üdonk vers szerzesnek
ek nem mehetek
 niat besellek

 bocsnátot kerek,

SEQUITUR QUINTA PARS

- 1230 308.urunknak betegseget
seget
vendegseget,
k kesergeset,
- 1235 309. Sinten vgj lün dolga mint *Moisesnek*,
 Ki jambor solgaia vala *Istennnek*,
 Egj soban ellene vet
 Nem örülhete igjret foldjének.
- 1240 310. Az Horeb hegjre fel vitte
 Igjret foldet megj mütat
 De az Isten nekie azt mo
 Hogj birnia azt w nekj
311. Rouid napon Moises megj holt *vala*,
 Horeb hegjn el temetteték *vala*,
 Jambor feiedelmünk szinten
 Illen cüdalatos az Isten dolga.
- 1245 312. Sok feiedelmeket elő hozhatünk,
 Keüesset eltenek kiket olüassünk,
 De haladatlansagünkrül gondolkodgjünk,
 Hogj Istentül azzert ostoroztatünk.
- 1250 313. Olj bünöküel neha az Istent bantjük,
 Hogj azt mi ciak bünnekis nem allitiük,
 Hogj azzert büntet essünkben sem vessük,
 Elletünket azzert meg röuidittiük.
- 1255 314. Be telek vrünkon az bolc mondassa,
 Baratodnak ha kit tartas magadba,
 Megjs ne bizd magad edes szaüara,
 Mert nem tüdod mit gondol artassodra.
- 1260 315. Az ördognek sok prapticaia vagjon,
 Megj vetesre nagj sok haloia vagjon,
 Bekesseget jar nemet, de azzon vagjon,
 Kegjes feiedelmünknek mint arthasson.
316. Igekezik mikeppen el vestesse,
 Jambor vrünk elletet vegezhesse,
 Magat igjretiüel kihez kösse,
 Hogj hamarab nekj veget erhesse.

- 1265 317. Jüdas Iskariot noha megj holt volt,
Maradekiaban megjs
Melj Skariot Christüst
Penznek örülüen
- 1270 318. Kegjes feiedelmünknek
Kj titkossa es fw
Sok igjretert im
Hitit, istenet
- 1275 319. Tistesseg jambornak
Vr..... vitezlo Rendeknek
vgj alj nemellieknek
vagas az sakacnak
- 1280 320. Valaki..... akar lenni
Vegtere sem fog lehetnj
Jo hir..... tistesseget vesti
Mintj magat vestj
321. De ha ezzel megj ernek
Ez so..... vk el felejtenek
Es ha vert elő nem kernek
Az hamis *embert* megjs meg büntetnek.
- 1285 322. Jsten ellöt mindenek nilüan lesnek,
Az artatlan halalük örüendeznek,
Az hamis hitü gilkossok el vesnek,
Ha tekintik penzert poklot kerestek.
- 1290 323. Walakjnek az wh keüesse nem elleg,
Aznak az mas ember soka sem elleg,
Töbrül töbre ember vgj igekezzenek,
Telhetetlensegert feie ne essek.
- 1295 324. Nam nem tüd az ember kinek hinnie,
Kit barattjanak w velne lönnie,
Az sokta az embert törben eitenj,
Mint Kataj vendegsegben ezt szerzj.
- 1300 325. Jgekezetj nekj azzon vala,
Nem tüdom nekj mit igittek vala,
Vrrakatis mind jgen tancoltassa,
Bockaj hiüeit mind eg vtton bocassa.
326. De az vr Jstennek gond viselesse,
Ki maradassokra gondot visele,
Im ez vilag sem adatott kezebe,
Az nagj bodogsagbülis kj rekede.

- 1305 327. Mondhatnad azt jrgalmas az vr Jsten,
Az Jsten
M..... kj az vr Jsten
ezrül az Jsten
- 1310 328. Agj az vr Jsten
az Jsten ellen
..... Jsten ellen
holt megj az Jsten
- 1315 329. T..... vetkeznj
nem fogadnj
megj tagadnj
ellen vetkeznj
- 1320 330. Eggik hitet masiküal hamiss
Tizet hüsät egj mas ha
Ezt a vetket nem sokta el
Ez az szent lelek Jsten ellen
331. Christus mondgja az eüangeljumban,
Vetkezni az szent lelek.....
Sem ez vilagban sem az mas *világban*,
Meg nem bocattatik az *bodogságban*.
- 1325 332. Mert azt mondgja elso
.....lesek hol
.....
Vgj eskesseha
- 1330 333. Tüdüan azzert az kj az bünr
Az szent lelek elsöben jele
Ha nem fogadod dolgod nem
Testben lelekben vesedelme
- 1335 334. Sok szent jrras olüassokat az ördög,
El cabitot batoritot az ordog,
Vrasagert el hitetet az ordog,
Mostis sokak kornül forgodik azzon ordog.
- 1340 335. Ezzen közben bekeseget jartattja,
Nemet casar torok casarhoz küldé,
Cobor Mihalj es Kecedj Gorg vala,
Jo üalassal casartül juttek vala.
336. Kataj vrünkat ebedre hiüa,
Hogj mar oromeben vigan tartana,
Jstennek jtiletit nem gondola,
El vegezet sandekiat jndithatna.

- 1345 337. Ezzek vttan betegeskedni kezde,
Nem sokara lün meg nehezülesse,
Kj jelenek Katajnal meg ötte,
Jgekezik tobbj se kerülhesse.
- 1350 338. Jsten az ki igaz lato mindenben,
Nem engede hogj ez mülnek semmiben,
Töb dolgokes jelenenek ezzenben,
Vasban verek Katait ezzen közben.
- 1355 339. Halalanak ellötte let dolgokat,
Bessellem vrraknak w halalokat,
Melj hamar vttannok
Ki ada nekünk somo
- 1360 340. Az Jstennek bolceseges
Titkajt vh nekj
Öt vr fjat mellöle
Vrünk sem kesek vttá
341. Halala tortenek jambor *vrraknak*
Jo emlekezetü Batorj *Istvánnak*
Cakj Jstüannak, Giulafj *Lászlónak*,
Dercfj Miklosnak jambor
- 1365 342. Hünadi megj holt vala
Egj tamadot vala
Tec hogj le esset volna,
Hünyadi nagj hamar megj hala.
- 1370 343. Matias w magzattja vala
Ezzer *négyszáz és kilencüenben* vala,
Nagj ez vilagbül ki múlt vala
Ha egjek köüettek vala
- 1375 344. Söld p..... Becben megj holt vala
Orosl megj holtak vala
Nagj.....ges karacon napian vala,
Halala ellot ezzek löttének vala.
- 1380 345. Ha az wr Isten vt eltette volna,
Az hatart Gorog ossagra vette volna,
Az pogansagj igj ki nem teriet volna,
Mi aztis el vestük mj tüle marat vala.
346. Ferdinand casar felöle azt monta,
Vagj w soha ne születtetet volna,
Az vagj soha halala ne let volna,
El vegezet dolog hogj mind megj kelj halnia.

- 1385 347. Sok jambortül hallottam es wgj irrom,
Vrünk halala ellöt mj let azt mondom,
Karacon estjn kakük szolt azt hallom,
Kassan ceresnie fa viragzot ertöm.
- 1390 348. Telünk hozzaja igen meleg vala,
Az jegj rakas sokaktül el múlt vala,
Vrünk imar nagj betegsegben vala,
Kibül elletet nem remellik vala.
- 1395 349. Vdüar gond viselő Secj Görgj vala,
Eiel napal mind körnülötte vala,
Mind.....nekj gondgja vala
halgatnak vala
- 1400 350. J.....Njarj Pal vala
Homonnaj Görgj vala
tarto vala
predjicator vala
351. J..... igazzat
igazzat
sokat
vallassokat
- 1405 352. Az predikaciot halgattja vala,
Vr vacoraiat hozzaia v.....
Az vrrakat Istenert kerü *vala*,
Egj mast ercek azt paranejolja *vala*.
- 1410 353. Ezek vttan testamentomhoz
Mert nagj gondja vala
Jambor vr fiakra
Orsagünknak szerzet nagj
- 1415 354. Jstennek rajta ez vala nagj
Ez keües ideig nagj *birodalma*
Wiüas nélkül sok fü hazat
Mit keüant ket casar nagj.....
- 1420 355. Sep jaüait mind be irratta *vala*,
Kinek mit akart hadni irtak *vala*,
Homonnait kepeben hatta *vala*,
Kencet körönat nekj hagjot *vala*.
356. Casartül küldetet arranj koronat,
Sep szasloiat, bottjat, arranias kardgjat,
Sok sep ioküal oltozot füfü löüat,
Ezek vtan Jstennek ajanlja magat.

- 1425 357. Draga szep vallassokat tesen vala,
Teremtöienek az Istent mondgja vala,
Megj valtoianak Christust vallja vala,
Batorsagüal il vallast tesen vala :
- 1430 358. Ha ez vilag bünet megj bocathattja,
Az Istennek veghetetlen irgalma,
Egj emberet inkab megj bocathattja,
Az fenies Christüssert megj bocattja.
- 1435 359. Hisem az attja Istennek irgalmat,
Hisem az Jesus Christüs szent halalat,
Dicösegüel ertem fel tamadassat,
Hisem örök bodogsag megj hozasat.
- 1440 360. Az teremtö Istent latnia fogom,
Az en megj valtommal meg ismerkedöm,
Az en testemmet megj vyülni hisöm,
Az szent lelek vr Istenben el nüksom.
361. Jrnak vala eztendö forgassaban,
Ezzer hat szazban es az felet hatban,
Ket karacon közt penteken *hajnalban*,
El nugöiek az vrban.
- 1445 362. Vy esztendott koporsoban
Minden rend ezt ke
Testet vrrak öltöztet
Koporsoiat
- 1450 363. Feiet koporsoban eköss.....
Mint feiedelmet.....
Mit tistesseg keüant azt
Egj on koporsoban a
- 1455 364. Sep p..... vala
F kesülnek vala
Ha öltözek vala
Vd gjazban öltözöt vala
- 1460 365. Jambor kesergik vala,
Bocskai Miklós battiat ohajttja
So..... nak azt banniak vala
Kj anniarül kesergj vala
366. Jambor *élettársa* mar megj holt vala,
Az is el nügot vala
Palo.....gj ket magzattja sirattia,
Vrrvk attioknak halalat gjassollja.

- 1465 367. Megis egj keüesset szolok wrünkrül,
Jo emlekezetü feiedelmünkrül,
Jsten felö io Bockaj Istüanrül,
Penteken törtint nagj sok dolgairül.
- 1470 368. Szaiabül szarmazot besedet irrok,
De babonat ezbül ne tanülliatok,
Penteken sok dolgon ment altal kit hallok,
Ciak jo emlekezetiert kit irrok.
- 1475 369. Kolozuarban penteken születet volt,
Penteken kerestelesseis let volt,
Kiralj vdüaraban penteken ment volt,
Penteken onnetis alla iütot volt.
- 1480 370. Varadj kapitan penteken let volt,
Penteken casartül jo valas jüt volt,
Penteken nemeteküelis megj vit volt,
Pec Janos penteken foglja esset volt.
371. Kassabanis pentek napon be ment volt,
Pentekenis vt megj koronasztak volt,
Rakos mezeien az koronazas volt,
Penteken *is* ez vilagbül ki mült volt.
- 1485 372. Jo..... cak samlalom
azt cüdalom
hallom
azt vallom
- 1490 373. Ha so volnais
..... ciak azzertis
Bssertis
Jó emlékezethen maradassertis.
- 1495 374. Agj vr Isten mostis ilj feiedelmet,
Ki tistellie megj az te szent *nevedet*,
Hirdettesse mindenüt szent *igjdet*,
Terie megj az balüaniozo *nemzetet*.
- 1500 375. Jmmar szolok wrünk temetesserül,
Harminc ket napig Kassan
Vdüara somorün
Kataj Mihajnak *vesedelmérül*.
376. Bankodnak vitezek es bossonkodnak,
Vrrok halüa *fekszik*, igen ohajtnak,
Gjlkos megjs el, azzon tanackoznak,
Egj tanacbül indülüan rohan.....

- 1505 377. Vdüar hadnagjanak hadnagjok szolnak,
Tizedessek köz legin talpon alnak,
Kataj hül tartatik tamadanak,
Varas piaccara kit ki hozanak.
- 1510 378. Kerdezi Katai, wt hoüa vissik.
Majd hiredüel lessen az hoüa visnek,
Azzon közben sok szablja ki voniatek,
Teste darabonkent el vagdaltatek.
- 1515 379. Nole oraig teste ot cüdaltatek,
Sok szablia miatta megj corbasodek,
Niari Palj izzene testet fel szödnek,
Egj golc lepedöben testet fel szedek.
- 1520 380. Pelda besedben soktak ezt mondanj,
Bodog ember ki masson fog tanulni,
Bodogtalan ki magan fogj bankodnj,
Keüeliek gjakorta ig soktak iarnj.
381. Legjen Isten igaz ittilo ezben,
Ha büness az, vagj büntelen ezben,
Minden ember w rüla peldat vegjen,
Soknak örülteben feie ne wessen.
- 1525 382. Jo nemzetetis hagja szomorüsagban,
Hazas tarsat germekit nagj banatban,
Josagais lün vissza foglalasban
Kit vrrünk adott io akaratjában.
- 1530 383. Peldat vehetet volna C
Kik ki.....
Nem köüetközik jo
Ki mint lessen gazdag
- 1535 384. Ez let dolog vttan c
Minden rend ismegh
Vrrak
Bojt elő ho első
- 1540 385. *Hirül adaték* az török casarnak,
bankodek vrünknak
büdaj basanak
legjen gondgja kiraljnak
386. Erdz helj tartosagban
.....d gübernatorsagban
..... fek... Kassaban
.....bankodek magaban

- 1545 387. Meg temetesse ot lessen
tistessegüel kesüllion
adiglan kesen legjon
tistessegüel ot lessen
- 1550 388. Hadak mar mint giazban vala,
Jndulásnap böjt elő első nap vala,
Fekete *hacir* ket rendet alj vala,
Ket inassat fel öltöztettek vala.
- 1555 389. Koporsoban testet fel vöttek vala,
Vr fiak kiralj testet visik vala,
Papok, deiakok enekelnek vala,
Santalan sok lelek keserik vala.
- 1560 390. Gias szasloiat ellötte visik vala,
Nolc trombitat ellötte fúnak vala,
Templümban tistessegüel vittek vala,
Szep predjcacjo azkor let vala.
391. Ezzek hogj mind veghez mentenek vala,
Testet az templümban ben hattak vala,
Hacirok templüm körmül örzik vala,
Masodik napra iütattanak vala.
- 1565 392. Harangokat erössen vonsak vala,
Jsmeg feienkent fel gjültenek vala,
Testhez az templümban gjültenek vala,
Eneklenek predjcaltanak vala.
- 1570 393. Louäg gjalog alj kesen vala,
Testet sekerben visik vala
..... vala
keserik vala
- 1575 394.ben menenek
.....tistesseget tesnek
ellejben menenek
vgj visnek
- 1580 395.dasi vrram vala
.....Cegledi Janos vala
.....*predicator* vala
.....ak szolgálnak vala
396. Sep seregi

Las Hozzam Vr isten kegelmes semeidüel az notaiara vagjon

- 1 1. Vagjok az mennei istennek szolgaloia
Az Iesus Christüsnek keseredet leianja
Ez vilagnak rabia somorüsagoknak
Banatoknak tar haza.
- 5 2. Az Vrnak ez volt nam cudalatos tanaca
... sep kapüiat arran osloppal tarttja
Sok fenies cillagüal azt megj koronazza
Röuid ideig tarttja
- 10 3. Az kinek cillaga le essek hallottatok
Sok ioktül foztatik azt meg gondolhattjatok
Ciak egj tartot madarat el salastanatok
Azzonis bankodnatok.
- 15 4. Rüla gondolkodüanj keseredet sziuemben
Akar melj sep fenies legjen ember elteben
De mihent el essik sep fenies cillaga
Essik keserüsegeben.
- 20 5. Dicekedik ember ha sep madar kezeben
De ha el salastia banatra iüt sziiüeben
Io gond viseloiet az kj el salastja
Jar nagj keserüsegeben.
6. Arranj kapü faia legen assonjallatnak
Es nagj tornia legjen arranias taarhazanak
Jaj en velem ösue gjasrühaia lessen
Mint segin niomorültnak.
- 25 7. Ime az keserves giaz engem be borita
Sep fenies tollambül giakran ki fejtegete
Gonos calard vilag nagj giakorta valo
Siralomra jütata.
- 30 8. Körnül foga engem keserüsegnek volgje
Felül be borita kodoknak sötetcege,
Nap tamodat felöl ket sep cillagomnak
Le essek fjnessege.
- 35 9. Az eggjk elottem jaro sep vitez vrram
Masik io tütorom batiam szerelm vrram
Edes nemzetemnek sep vttolso raja
Es sep fenies cillaga.

10. Tündeclottek ezek mindenüt ez vilagban
 Jo hirek neüek volt az vendeg orsagokban
 Ket arranj oslop volt az magyar orsagnak
 40 Nagj sok faraccagokban.
11. Az en semeimnek sep fenie ezek voltak
 Nagj arüasagomban gond viseloim voltak
 Sep erös oslopim im mint el romlanak
 Aruasagra hagjanak.
- 45 12. Az en istenomnek igj volt szent akarattia
 Ez vilagj öröm hog ciak eddig szolgalna
 Nagj gond viselesre keserües konirre
 Konj hüllasra igem iutna :
- 50 13. Soha azzert vrram tüled el nem sakadok
 Tütorsagod allat vrram mostanis vagjok
 Edes arüaimal az fekete gjasban
 Ejel napal ohajtok.
- 55 14. Sok keserüsegim vigasztald meg wr isten
 Az te szent lelkedüel batoric meg wr isten
 Gjamolül kit hattal semem fenie ellöt
 Tarcz megj vket wr isten.
- 60 15. Oltalmaz meg imar tob keserües banattül,
 Eltessed es tarcz megj kit hattal io voltodbül
 Somorüasagimban vh rejaiok nezüen
 Vigasztalj irgalmadbül.
- 65 16. Nagj hala adassal welek solgalhassalak :
 Ejel es mind nappal ciak tegöd imadgjalak,
 Mert gondom viselö kegjelmes attiamnak,
 Oltalmazomnak tartlak
- 70 17. Imar ciak az egre vetem fel semeimet
 Mert onnet remillem edes gond viselomet
 Ejel es mind napal gias rühaban aldome
 Meg valto Istenemet.
- 75 18. Eöreöke valo vr vgj legjen mint akartad
 Solgalo laniodat mint akartad süjtottad
 Irgalmassagodat hisem job kezedben
 En nekem megjtartottad
19. Az ezzer hat zaznak öttödik eztendeie
 Az hetedik zaznak vege banatos zerze
 Fenies cillagomtül arranj oslopomtül
 Ez vilag megj tolüajla

20. *Irá*m nagj banatüal keseredet voltomban
 Somorüsagimnak keseredet kenjnjaban
 Az ezzer hat zazban wj eztendo napian
 Jütüan kilencedikben.

80

67.

Nota : Jesus Christus Istennek :

U ral ko dó (nagy) Szent Ür Is ten,
 Ki ha tal mas vagy min - de ne ken,
 Föl di és meny - nye i e ken,
 Te rem te tell Em - be re ken.

*

(Jé sus Kris tus. Is ten' Fi ja)
 U ral ko do szent Ür Is ten
 Ki ha tal - mas vagy min - de - ne ken,

77

nagj [kiszakadt]

301

1. Uralkodo szent Ur Isten,
Ki hatalmas vagy mindeneken,
Földi es mennyieiken,
Teremtetet emberökön,
5. Az te isteni erödnek,
Es hatalmas istensegednek
Ninczen, ki ellenne ennek
Alhatna vegezesödnek.
10. Czodalatos bölcseged,
Hogy senkiuel te azt nem közlöd,
Senkinek megh sem ielented,
Ki felöl mi vegezesöd,
16. Ideiét terömtesödnek,
Végh oráját mi életünknek,
Ki mulását mi lelkünknek
Határát rëndölesödnek.
20. Mindennek megh kel kostolni,
Halálanak napiát megh erni,
Senki el sem kerülhetj,
Oráját altal nem lepj.
25. Nincz nalad szömely ualasztas,
Igaz Isten itt hátra hagyás,
Edgyk masikon föl váltás,
Mert köz paranczolat adás.

1 II nagy 3 I mennyieiken II mennyieicken 5 I erödnek 8 II Álhasson 10 II ezt 13 II teremtésünknek 16 II rendelted ennek 18 II el-érni 19 II nem 28 II parancsolat rontás

- 30 8. Istentül mutatot társunk,
Kedves es szerelmes magzatink,
Atyaink, edes anyajnk,
El hagynak edös magzatink.
9. Halálokön mi kesergünk,
Nem boczáthatnok el mj túlünk,
35 Arrul megh sem emleközünk,
Hogy iob helyre megyön túlünk.
10. Az Istennek boldogságot
Megh nem láthatnok szent országát,
Ha az testnek kiuánságot
40 Be töltenök akarattyát.
11. Rola Istennek nagy gondgya,
Kit mikoron vigyen hozzája,
Iokat bünböl ki ragadgya,
Magának életre tarttya.
- 45 12. Tuttára hadgya mjndennek,
Hogy az bünbön ne merüllyenek,
De megh ternj siessenek,
Hogy életre mehessenek.
- 50 13. Paranczol szent angyalinak,
Hivek körnjül tábort iárjanak,
Lelkünkre ugy vigyázzanak,
Hogy életre iuthassanak.
14. Az mj lelkünk hogy vigadgyon,
Örökkün öröcke hogy ellyen,
55 Istenünkben öruendezzen,
Soha uege ne lehessen.
15. Patriárchák es szent attyák,
Lelkekben kik az Istent láttyák,
Ez világot nem kevánnják,
60 Szent szüzekkel Istent álgyák.
16. Ne sirjunk hat s ne bankodgiunk,
Kik Istennek hivi uagiunk,
Ha el vetetik magzatunk,
Mert mj-is utanna megjünk.

32 II édes rokoninc 34 II bocsáttatnak 36 II mennec 45 II adgya 46 II ne heverjenec
54 II S' öröckön öröcke örüllyön 55 II Mind öröcké örvendezzen 58 II Lélekben 60 II
Csac az itéletet várjác 62 II Lelkünkben kik az Istent láttyue 63 II Hogy el 64 II utánnoc

- 65 17. Ott megh lattyok szömyöket,
Istenünkben diczöülteket,
Szinről szinre Istenünket
Diczeriök mj teremtönket,
- 70 18. Az mj edes megh valtonkat,
Es megh szentölö Istenünket,
Oltár elöt nyugovokat,
Christusban el nyugottakat.
- 75 19. Teremtö Attya Ur Isten,
Es megh valto Fiu Ur Isten,
Neköd szent lelök Ur Isten,
Mongyunk diczeretöt menyben.
- 80 20. Szent Vr Isten, szent Ur Isten,
Örökke ualo szent Ur Isten,
Neköd diczössegh mennyekben,
Mast es mjnd örökke, Amen.

66 II Christusban meg- 68 II Az oltár alatt lévőket 76 I <di> mongyunk diczeretöt 79 II Néked Háromság mennyekben, 80 II Mondunc ditséretet amen.

PETKI JÁNOS

Nota: Tsak te benned Vram Isten vag.

- 1 1. Igaz Felseg egyedül Ur egy hatalmas Isten,
Kinek hire és nagy neve teriett földön mennjen,
Halhatatlan, láthatatlan, vagy dütsössegedben,
Az Angyalok az nagy szentek áldnak énekekben.
- 5 2. Az nagy orák az nagy napok, im majdan el mulnak,
Minden rendek foljásokban lassan meg változnak,
Te peniglen azon Ur vagy, száma nints napodnak,
Világ létin, világ fottán, tsak egynek találnak.
- 10 3. Néz alá már kegyes Atyánk ez nyomorult földre,
Az nagy büntöl meg rakodot háboru tengerre,
Kik vettettünk budosásra, ez siralmas völgyre,
Fel kiáltunk, tölled várunk haly könyörgésünkre.
- 15 4. Vége nintsen kegyes Atyánk, az te ostorodnak,
Raytunk fottigh tartod ügyét boszszu állásodnak,
El borított tüzes langia erős haragodnak,
Vérrel fordult fel az helye kemeny tsapásodnak.
- 20 5. Sok ideie hogy versz Uram kiméltlen minket,
Megh vetettél meg utáltál régolta bennünket,
Tsak nagy gyászra, siralomra, hozád életünket,
El fordítád könyörgesünk elöl szent szinedet.
6. Példák vagyunk tsak szidalmak már sok nemzetek közt,
Minden üdönk áldás nélkül szerentsétlenné lött,
Földhöz veréd mi Zászlonkat az ellenség elöt,
Igy vévéd el bátorsagunk fenyves fegyver közöt.
- 25 7. Erös hartzon le vágatál sok vitézt közzülünk,
Fegyver közzül kit el hozál válogatva bennünk,
A' dög halál nagj hirtelen el vévé közzülünk,
Minden felę tsak siralom, s iay szó zeng közöttünk.

1 II egyhatalmú 5 II Az nagy Urak 10 II sok büntöl 11 II e' keserves földre 15 II borittya 16 II nehéz tsapásodnak 18 II El vetettél 21 II minden nemzetek 27 II elöllumk

- 30 8. Tetteses fő személyeket Urakat el vévél,
Városunknak szép piatzát, öntözéd vérekkkel,
Hazánkbanis lakunk immár szörnyü rettegéssel,
Illyen igen környül vövél, sok veszedelmekkel.
9. Kegyes Atyánk azt iol láttjuk és nyilván iol értyük,
Az büntetést hogy érdemli tölled az mi feiünk,
35 Mert előtted mint fertelmes poszto mi életünk,
Mint az fáknak levelei bününkben el esünk.
10. Izraelnek nagy Nemzetét ha tölled el veted,
Az nagy bünért országából ha mind ki szellesszed,
Ha kezded plántált Szölö gjümöltset ki metszed.
40 Ha Abrahám szép faianak ágait le töröd,
11. Az vad fának oltot ága vallyon s mit reménlhet?
Keresztyénséggh szinnel, nével tsak alig evezhet,
Jobbulásra szentségesben ha ennél nem térhet,
Sodomának büntetése mind feiünken lehet.
- 45 12. Nevezetes és szentséges Sionnak leányát
Hatalmas Ur ha el veszted Ierusalem varat,
És pogánnak nyomottatni hagyád szép határát,
Ha el veszted szent nevednek épitet templomat.
13. Gonozsága országunknak nijlván áll előtted,
50 Melyben alig maradt immár igaz tiszteleted,
Pusztulasra pogán kézre vetéd Uram tölled,
Ugy mint Iudát tüzzel vassal ezt is el törölhed.
14. Igaz Isten te tudsz mindent az iövendöt látod,
Országunknak birodalmát szent kezdedben tartod,
55 Változása akkor lehet mikor te akarod,
Csaszároknak, Királyoknak eszét te hordozod.
15. Te hozod fel az szép napot jokra gonoszokra,
Te adsz kedves essöt egyyüt igazra hamisra,
Segily tehát kegyes Atyánk térhessünk utadra,
60 Hadd éppüllyön az te Szölöd magasztalásodra.
16. Vagy ha vagyon kevés igaz köztünk ez világon,
Térő napot engedgy nekünk ne vesszünk minnyaiian,
Végetlenül mi szent Atyánk ne büntess immáron,
Vedd el rollunk ostorodat mutasd pogánokon.
- 65 17. Rettenetes nagy vér ontás szünnyék megh közöttünk,
Az ördögnek sok konkolya már ne legyen köztünk,
Kiért téged kegyes Atyánk szüböl hadd ditsirjünk,
Mert tsak tied földön mennyen minden ékessegünk.

31 II Honnyunkbanis vagyunk 32 II vöttél 33 II iol tudgyuk 34 II mi bününk
36 II el estünk 39 II Szölö gyükeret 40 I—II töröd. 48 II nevedre 68 II Mert tied

- 1 1. Iaczik az szerenche most szegenj feiimmel,
Valamra nagy terhet rakta veszellyemmel,
Faidalmam töbiti kenos sebeimmal,
Eöruendetes napot nem erek keduemmel.
- 5 2. Alhatatlansagat tudtam s-ream vartam,
Magas *kerekire* noha fel nem hagtam,
Kezepsö resenis igen feluén jartam,
Sokaknak le estet *sik* voltaról lattam.
- 10 3. Nagi hatalmu Isten ki ream gondoltal,
Eleuen fergeczket ez vilagra adtal,
Köntössel sok ioval naponkint taplaltal,
Elmet okosagot eletemhez szabtal.
4. V
- 15
- 20 5. Szegennek gazdagnak chak egi azö sorsa,
Taskannak barsonnak mind egi az jutalma,
Ha ma gazdag kiralj, szep mint aranj alma,
Holnap kuldus lehet, uagi meg *rothat* alma.
6. Parazt Agatocles koronghiat forgattia,
Piaczon fazekat kongatuan arollia,
Mas felöl szerenche koronajat tartia,
Szep Sicilianak holnap lesz kirallya.
- 25 7. Elenben vizontag nézd mint hizelkedik,
Policrates kiraly gazdagsagban bizik,
Draga smaragd györöt hal gyomraban lelik,
Azzalis szerenche neki hizelkedik.
- 30 8. Tellyes eletiben soha kart nem vallot,
Chak meg sem gondolta mi hidegtöl fazot,
Egi persa foglia leön las hatalmas rabot,
Ki fel akasztata kiralt ugi mint latrot.

2 II Vallamra mert terhet rakta veszelyevel 3 II Kinomat tobbiti tomloc sebeivel
6 I köre köre II kerekire noha fel sem 7 I [resen r-je k-ból jav.] 8 I le estet veg voltarol
II el estit sik voltarol 11 I Köntössél [!] 13 [A 4. szakasz elveszett; az akrostichonból
következtetve u hangértékű V betűvel kezdődött.] 17 [Az 5. vsz. hibásan az utolsó előtti
helyen áll; a versfők követelik az átrendezést.] 20 I vethat [!] 21 II eö korongjat rugja
22 II Kongatvan fazakat piaczon arullya 23 II <tartya> <ro.ya> tartya [az ék. 3. keze,
amely a változatot leírta, a *tartya* szót mással helyettesítette, melyet azután az olvas-
hatatlanságig áthúzott a 2. kéz, az előbbi írva helyébe] 24 II <Mert ez volt eö neki
veghso ki mulasa Finis> Mert ez volt eö neki boldogh s-vigh Orajá [az átalakítást a 2.
kéz végezte] 27 I lelék [!]

- 35 9. Kétséges, elhigied, szerenchenek dolga,
Fely tőle mikör ő hozad mint heő szolgál,
Jo keduet mert raitad ha sokaig tartia,
Nagiob veszedelem terhet rea adgia.
- 40 10. Igiunk azert horuat tölczed poharomat,
Vég lakastul soha neszaniad karomat,
Hogi bubanat sok gond ne ragia gyomromat,
Kiucl mit gondolok varnam halalomat.

70.

AZ VIRTVSNAK ES VOLVPTASNAK EGY MASSAL VALO
VETEKEDESEK

kit az Erdelyi Nemes Iffiaknak tanusagara, most fordítottak Magyarul Silius
Italicusból.

VIRTVTI NIHIL INVIVM

Quisquis enim duros casus, virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque decusque parabit.
At qui desidiam luxumque sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores.
Turpis inopsque simul miserabile transiget aevum.

SOLA ERGO VIRTVS, NOBILITAT

Non igitur genus est, non sanguis, non statuarum,
Mutarum series, non auri copia, quae te
Nobilitet: Virtus, virtus, hac Nobilis Hector,
Alcidesque fuit: Fuit hac quoque Nobilis ille
Ilias aeternum cui prebuit inclyta nomen.

- 1 1. Ifiusag viragyat ti kik viselitek,
Hazankban szep Nemes vertől születettek,
Ha io hirrel nevel élni igyekeztek,
Ez kiczin irasom intlek, hogy erczetek.
- 5 2. Oly igen szeretlek szerelmes Nemzetem,
Mert ti veretekből vagyon eredetem.
De keves iot lathat köztetek en szemem,
Azert busul gyakran keseredet szivem.
- 10 3. Az io erkölcz nalunk az igaz Nemesseg,
Kiben az nem lakik nincz ot az tisztesség,
Noha nemes nevnek örül minden közseg,
De anyanktol nem szal reank ez ekesseg.

4. Nagy munka faratsag mertekletes *eler*,
 15 Draga szep tudomany mindent nemesithet,
 Mü pedig csak tunyan heverünk ez mellet,
 Vgy szerzünk vilagban mostan Nemes nevet.
5. Nem regen töttek le az fegyvert nyakunkrol,*
 Emlekezetünk sincz regi romlasunkrol,
 20 Kis bekeseget alat hizunk tobzodastol,
 Ki miat el pusztult nagy nep sok orszagbol.
6. Eerre peldat vehetz regi nagy Romarol,
 Romaval vetödö fenyest Carthagorol,
 Ne meny mezze bator szoly Magyarorszagrol,
 Buiasag tobsodas ütöte le labokrol.
- 25 7. Sokkeppen ezekről en-is gondolkodvan,
 Mulandot iövendöt elő vetven hanyvan,
 Emberek mi voltan elmemet farasztvan,
 Le ülek buskodva feiemet le haytvan.
8. Szememre alom azomban erkezek,
 30 Holot almelkodva czuda latast latek,
 Hirtelen ket aszszony előmben allapek,
 Zengessel az eghből iövenek ugy tetzék.
9. Poganyok közt lako Isten aszszony forma,
 Vala abrazattyok nem emberi modra,
 35 Egyik bal kez felöl mellettem meg alla,
 Masik-is legh ottan iobbomra fordula.
10. Egyikre is nezven masikra is : mondék,
 Miczoda személyek vagy ki nekik nevek,
 40 Virtus és voluptas : mondanak, nevezetek
 Hogy szabadiczanak bumtöl azért iöttek.
11. Termetét szepiti voluptas aszszonynak,**
 Edes nyaiassaga ki adot szavanak,
 Drága io illattal felkent homlokanak,
 Tündöklök szep szine kötözve haianak.
- 45 12. Kegyes vidamsaga magas allapattya,
 Mind földig tündöklök vont arany ruhaia,
 Czuda mesterseggel gyöngyözöet fatyola,
 Arannyal köveckel fel füzve partaia.

* *Dictum Nasicae. Populus ob pacem et faelicitatem elatus et insolens, per multa flagitia contineri non potest, qui secundissimis adeo rebus fungitur, ut quo impetus animorum ferat, eo vi ac impotentia perveniat.*

** *Habitus voluptatis.*

- 50 13. Idestova nezven szemei villognak,
Kiknek ő fenyei belső tüzzel hatnak,
Edes szerelmemre forgással langalnak,
Akar kit-is törben látom haytananak.
14. De nem ilyen czifra masik allapattya,*
Külömbezik vala attol minden modgya,
55 Rut borzos homloka együgyü ortzaia,
Sohul nem változot helyben al szep haia.
15. Igyenessen alvan nem moszog dereka,
Szep vig szemeremmel tekinget azonban,
60 Nagy tökellettesseg ő abrazattyaban,
Hasonlob ferfihöz laba iarasaban.
16. Tiszta feier palast ő vallain fenlik,
Egy színü köntösben inkab gyönyörkedik,
Azzal sziligysige tisztan mutatodik,
Hogy menyei volna azon-is ismerzik
- 65 17. Ezeknek azert hogy neznem abrazattyat,
Varom mindeniknek hozzam akarattyat,
Hogy gondolatimnak mutatnak meg utat,
Vernek el bus szivem ketseges homalyat.
- 70 18. Ezközben voluptas elő vete magat,
Nezi szep ruhaiat haytogattya nyakat,
Sok igireteckkel indita ő dolgat,
S-nagy frissen kevelyen igy kezde el szavat.

ORATIO VOLVPTATIS

- 75 19. Az fenyos nap alat földön kik lakoznak,
Te io ifiu leginy hidgyed azt igaznak,
Hogy többen követik utat en Zazlomnak,
Hogy sem virtus aszszony hadaban iarnanak.
20. De mi bolonditot ennyire meg teged,
Hogy nehez dolgockal elmedet terheled,
80 Üdödnek viragat arra mit emeled,
Hogy gondokban fogyasd Ifiu kedves elted.
21. Cannaval szörnyü nagy romlas veszedelem,
Nincz eszedben talam ebbeli feilem,
Tul akarz te kelni az Styx vizen velem,
Meottis Toot Padust által uzod hizem.

* Habitus virtutis.

- 85 22. Miczoda tzelt tez mar igyekezetednek,
Vagy mit igyekezel ellene szelveznek,
Hidgyed sik kereke az vak szerenczenek,
Ha mire vizen-is ne higgy személyenek.
- 90 23. Akarod talam te Herculest követned,
Sok szerenczeienek gyümölczet el erved,
De heaban valo azt meg kesertened,
Czak egydik dolgat is nem hogy el kezdened.
- 95 24. Az vagy te-is ved fel az eghet valladra,
Mint az Atlas Kiraly noha el farada,
Kit mikor az egnék nagy terhe le nyomma, [!]
Hercules az eget fel veve vallara.
- 100 25. Ha penig indulz szerencze probalni,
Mint az Cadmus vitez Sarkanyal meg vini,
Nem hiszem hogy varost kezdhes te fundalni,
Ha mind egy egy vitez Sarkany fogbol nő ki.
26. Intlek azért teged hagy beket ezeknek,
Kerüld el haloiat az veszedelemnek,
Ne legy te paissa kopia töresnek,
Vitorlat se boczas fegyver hozo szelnek.
- 105 27. Mert ha el nem hagyod szived indulattyat,
Ez kegyetlen virtus tart ugy mint egy rabiat,
Vtanna viseled ő Kiralyi botiat,
S halgatnod kel gyakron alom üző dobiat.
- 110 28. Paranczol te neked feiedre nagy fenyen,
Küldöz verontasra hartzog közepiben,
Elöl iarz mindenkor az ütközetekben,
Gyakorta be leptet mind tűzben vizekben.
- 115 29. De hogy most ne szollyak ily természetiről,
Verben telhetetlen kegyetlensegeről,
Azok Romaiaknak fő nemzetsegekből,
Hozok elő neked egy nehany nevekről.
- 120 30. Kiket taboraban irigyem keritet,
Hizelkedő szokkal mind addeg hitetet,
Hozvan eleikben attyoknak neveket,
Hogy vegre fegverre vette szegenyeket.
31. Kerdhetze meg tölle az Deciusokat,
Hova tötte amaz vitez Brutusokat,
Szanom elő hozni az Fabiusokat,
Kikben harom szazat egy nap le vagatot.*

* Vna dies Fabios ad bellum miserat omens. Ad bellum missos perdidit una dies.

- 125 32. Aemiliusoknak vitez nemzetseget,
Hova tötte Paulust azoknak kenyeret,
Ki mikor nem birna sebekben fel testet,
Nem szana hartz helyyen feienek el estet.
- 130 33. Ez vilagon negy volt legh kedvesb szolgália,
Minden hadaiban föb vitez b hadnagya,
Kiknek czimerenek ugy fenlik viraga,
Mint szep tiszta eghen fenyos nap vilaga.
- 135 34. Ezeknek is gondgyat hald meg mint viselte,
Elöszer szep hirrel nevel egigh vitte,
Sok hartzra munkara öket addig üzte,
Vegre ho penzeket vérrel meg festette.
- 140 35. Iulius Czaszarnak mi iutalmat adot,*
Az ki ezer Varost fegyverrel meg haytot,
Harom szaz tartomant hozza hodoltatot,
Tiz szaz ezer embert üzöben meg fogot,**
36. Miatta egy hartzon szaz ezer el vezet,
Nem szamlalhattyuk menyit vitezkedet,
Nincz oly ki töt erte anni ütkozetet,
Huzon három sebbel lelkenek fizetet.
- 145 37. Nagy Sandornak nala sok hü szolgálattya,***
Mit erdemlet volna sok sebenek soldgya,
Hitette hogy neki ez vilagot atta,
Mas felöl italba mereggel meg foyta.
- 150 38. Az Ifju Scipio serenseg tüköre,****
Ki neki szazloiat igazan viselte.
Mindenkor szabliaiat erte meg vereszte,
Szamkivetesben lasd lön rut temetese.
- 155 39. Annibal peniglen volt neki inassa,*****
Sok hevet hideget türe erte karba,
Vensegeig mindent vitezül probala,
De szamkivetesben mereg lön halala.
- 160 40. Mit nez te is tehat az io hirre nevre,
Avagy eleidnek czelekedetikre,
Mit hivod az halalt üdödnek elötte,
El hozza azt virtus ha lesz ö sellyere.

* Iulius Caesar.
** Plutarchus in vita Pomp. Mag.
*** Alexander Magnus.
**** Scipio Africanus.
***** Annibal Paenus.

41. Mert ő neki szolgál az haladatlanság,
 Eyeli vigyazas sok nyughatatlanság,
 Faratság sok ehseg munka nehez rabság,
 Irigyseg, kevelyseg ketelen kevanság.
- 165 42. De ha engem követz halgatz intesemben,
 Haladatlan hozzád nem leszek semmiben,
 Könnyeb uton vizlek viragos kertemben,
 Holot gyönyörüseg szabadság mindenben.
- 170 43. Neked meg mutatom drága palotamot,
 Ez vilagi iockal meg rakot hazamat,
 Kiben meg nyugotlak mint ily hű szolgamat,
 Pozton iary meg ne üsd az köben labadat.
- 175 44. Soha edes almod ot meg nem szakaztya,*
 Az hartzra ingerlő io hangos trombita,
 Sem ieges Deer esső nem bant meg taborba,
 Reckenő hevseg-is nem busit meg soha.
- 180 45. Nem kel ot sebekben sem verben fertezned,
 Rut véres pasintra aztalodat vetned,
 Arrol penig szükön kenyeredet enned,
 Sem holt testek között hartz helyen heverned.
46. Szomiusagtól se fely vagy nehez italtól,
 Mikor heviteznel nagy faratsagodtól,
 Mert faratság leszen ot csak szep tantzokból,
 De ugyan meg uyiulz akkor-is io bortól.
- 185 47. Felelemmel szerzet banat nehez munka,
 Szivedet testedet ot soha nem bantya,
 Sisak alat nagy por ortzad nem rutittyá,
 Hadakat czatakat hirrel hallaz oda.
- 190 48. Nagy gyönyörüseggel hoszszu napok folynak,
 Külömb mulatságot minden orak adnak,
 Hoszszu Iffiuságot te neked mutatnak,
 Szep könnyü elettel vensegre iutatnak.
- 185 49. Az hatalmas Isten valamit mutatot,
 Embernek iovára szent kezéből adot,
 Vigassagra valo gyönyörü allatot,
 Adom neked együt az szep nyugodalmot.

* *Haud unquam trepidos abrupet buccina somnos.*

- 200 50. Nezhetze az magos menyei seregek,
Mely szép czendesseggel magok között élnek,
Bekesege bodogság ezért vagyon vellek,
Szükség példát rollok halandók vegyenek.
51. Mert akar mint fússad üzzed szerenczedet,
Kardal vitezseggel teriezd életedet,
Töbről többet keres, nyery meg mindeneket.
Vgyan mase leszen el vezted feiedet.
- 205 52. Valamit az nap lat ez szeles föld felet,
Heaba valóság alá mind vettetet,
Virtus miat ember csak rabságra eset,
Azert ely nagy vigan tarcz iol te testedet.
- 210 53. Ebben penig dolgat kerlek tekinthetze,
Az czendes eletet kardon el czerelte,
Telhetetlenséget hir nevek nevezte,
Emberi nemzetet ezzel mint vesztette.
- 215 54. Azert vagyon immar az sok hadakozas,
Kiralyok Czászarok között viszsza vonas,
Kazdag országokban változas pusztulas,
Ez arulo miat öldökles verontas.
- 220 55. De bezzeg ezeket soha nem iovaltam,
Az szép bekeseget halalig kivantam,
Io tudományokra mindent tanítottam,
Emberi nemzetet meg szaporítottam.
56. En vagyok az ember ki mindent teritek,
Rut ostobaságtól vadságtól *enyhitek*,
Edes szerelemre szüzeket ingerlek,
Ifiakat menyeket özve serkeztetek.
- 225 57. Szép Venus aszszont is en attam volt férnek,
Simois viz mellett vitez Anchisesnek,
Kiról eredeti löt Olasz nemzetnek,
Nagy Monarkaságot földre teryeztettek.
- 230 58. Nem számlalhatom meg neveket sokaknak,
Az kik io tetemert engemet aldottak,
Az szép Ilonat-is en attam Parisnak,
Kedvem ellen tarsa volt első Vranak.
- 235 59. Meg az Isteneket sem hattam en hatra,
Sokszor változtattam őket más formába,
Csak szeretőiökhöz iuthattanak neha,
Iartak barom avagy madar abrazatban.

200 Szüksch [!] 222 ennyi hitek [!]

- 240 60. Haycz ide azért mar hallasra filedet,*
Meg gondold vilagra te születesedet,
Hoztal Anyadtol csak mezeitelenseget,
Azzal megy ki innét úgy szabiad eltedet.
61. Iol meg lassad tehát mit igrz magadnak,
Mert ha ma vagy holnap rabia lesz halálnak,
Ne mulasd heaban iovat el napodnak,
Szüzesseg Ifiusag meg nem hívathatnak.
- 245 62. Noha most idődnek legh szebbig viraga,
Senki nem születik ketszer ez vilagra,
El mulik az idő mint patak zugasa,
Gyönyörkedgyel tehát míg vagy iob korodban.
- 250 63. Tudok sokat ollyat, kik venseget ertek,
Mind addeg en töllem úgy idegenkettek,
De ismet en hozzam ugyan vizzha tertek,
S-az en szazlom ala vigan be szegöttek.
- 255 64. Senkit en nem lattam az ki meg nem banta,
Hasznos intesemet hogy ha hatra hatta,
Halala oran is igen meg siratta,
Neha későn azért ugyan meg tert volna.
- 260 65. Mihelt szép Voluptas szavat el vegeze,
Virtus-is haraggal tekinte két fele,
Pirossag ortzaiat azonnal be tele,
Egre fohazkodvan beszédet így kezdte.

ORATIO VIRTVTIS

66. Oh te gonoz czalard hizelkedő allat,**
Ki szép Ifiak sziven vagy metelyes harmat,
El kel annak veszni ki etkedben kaphat,
Kerítő merges szod de ioknak nem arthat.
- 265 67. Mondgyak vilagnak vagy Kiralyne aszszonya,
Hizem hogy azért iarz ily fenyés ruhában,
Igaz mert menyegbe nincz annak lakasa,
Ki vilagyaknak iar ruhazattyokba.
- 270 68. Gonoz személyeknek hitető ortzaiá,
Az czalard embernek alnokság ruhaia,
Melynek reytekiben undokságat tarttya,
Küvül mézet mutat de mereggel rakva.

* Haud ulas portabis opea Acherontis ad undas. Nudus ad infernas stulte vehere rates.
** Voluptas est esca malorum.

- 275 69. Te-is mind arannyal kövekkel vagy ekes,
Ortzadnak rutsaga kenőkkel festékes,
Ioknak adasara csak kívül vagy szines,
De belől testednek szépsége fertelmes.
- 280 70. Mindenkor fel vagyon alnok halod vetve,
Mint pokolnak torka soha ninczen telve,
Kedves Ifiak menyek meg fogatnak benne,
Mint tudatlan vadak akadnak az törbe.
71. Im hol szem latomast vinned te az vizre,
Ez Ifiu legent-is ha nem volnek vele,
Czalarad edessegen ugy fognad meg vegre,
Mint hal horgot kapvan az Sinoron fügve.
- 285 72. Hozzad *hasonlatost* iob volna keresned,
Illyent artatlanul hogy sem el veztened,
Viragaban eltet setetsegre vetned,
Latod hogy semmiből nem keresi kedved.
- 290 73. Vagyon ennel nyilván Isten aiandeka,
Okosság bölczeseg életnek vilaga,
Serenyseg vigyazas kedve csak az munka,
Hat mire ingerled ily nagy tunyasagra.
- 295 74. Nem tudode dolgat meg-is embereknek,*
Mely nagy tisztességet magokon viselnek,
Termezet ez földön kisebb Isteneknek,
Minden allatok közt öket hatta főbnek.
- 300 75. Az Isten menyével nagyob személyeben,
Halando embernel szent düczösegebe,
Feneb való ember annival mindenbe,
Egyeb allatoknal mert nekik Istene.
76. De bizonyos kötes tarttya meltosagat,
Vilagon embernek ily nagy urasagat,
Mellyel ha akaria el vesztheti magat,
Ha penig keresi fellyeb viszi dolgat.
- 305 77. Mert kik it rut tunyan buiasagban élnek,
Keresik csak kedvet tobzodo testeknek,
Azok sötetsegre götrödni vitetnek,
Plutohoz föld ala szegenyek érkeznek.

* Genus humanum qua conditione creatum.

285 hasonlonlatost [!] 299 Feneb [örszóként az előző lapon : Fellyeb]

- 310 78. Kik pedig az eghnek utara sietnek,
Czelekedeteikkel földről ki költöznek,
Velik ez világi pompát csak semminek,
Semmi oczmanysággal nincs terhelve testek.
79. Meg nittyak azoknak meny ország kapuiat,
Holot el felejtik világ háboruiat,
315 Ki ki ott nyeri meg uia királyságot,
El veszi éltének bodog koronaiat.
80. Nem halnak azok meg testestől lelkestől,
Mint kik meg étetnek te merges etkedtől,
320 Földön-it meg marad hírek ío tetteköl,
Menyegben-is lelkek él gönyörüsetgöl.
81. Te aiandekidnak vége pedig halál,
Csak kiczin ideig vak szerenczetöl al,
Földi iokból leszen megint földre le szal,
Végnekül íot nálád senkijs nem talál.
- 325 82. Halhatatlanságra én mindent fel vizek,
Valakik utannam mind végig sietnek,
Noha nehezb uton hágni kel ezeknek,
De ha fel íuthatnak mind öröcke élnék.
83. Hallam hogy sokakat hozal élö szodban,
330 Kik vitezöl dolgot viseltek világban,
Nagy diczireteikkel élték táboromban,
De meg czalatkoztak minden íutalmokban.
84. Az ki úgy él mint te szabad mindent szólni,
Zabolat te nyelved nem szokot viselni,
335 Szíved alnoksággal rakva, kéz hitetni,
Mint Madaraz sip szon madarakat czalni.
85. Mikor ream szollaz magadat gyalazod,
Magad ne-is diczird nincs pokol szomszedod,
340 Kar hogy az bor hályog él fogta látasod,
Soha az igazat te meg nem találod.
86. Az erös Hercules az mig engem szolgált,
Halhatatlanságot én utannam talált.
Pokolból ki hoztam meg gyözte az halalt,
Szerencze mezeien ugyan rendet kazalt.
- 345 87. Íly vitez feríu de él híve magat,
Mert él ronta végre ío tetem köfalat,
Fel hágya országom szép erös vég varat,
Akkor czeréle él halhatatlanságot.

- 350 88. Ada magat mingyart testi buiasagra,
Viselt gondot osztón csak te taborodra,
Te haytottad minden vezedelmes utra,
Fertelmes reszeges undok tobzodasra.
- 355 89. Egy hitvan aszszonynak szerelme meg gyöze,
Ki keminy hartzoknak sok sullyat visele,
Kopia helyen gusalt ő kezeben veve,
Bottyat el haytvan orsoiat pergete.
- 360 90. Aszszony ember ruhat vön öltözetiben,
Fenyos sisak helyen kontyot tön feieiben,
Nöiet felte gyakran fenyegeteseben,
Mit fonhatot szeginy vitte eleiben.
91. Halala-is vegre történek miattad,
Mert gonoz szerelem tüzevel fagattad,
Eö feleséggel meg bolondítottad,
Veszelyere tüzben nyavallyast ugrattad.
- 365 92. Dicziretes pengig azoknak ő dolgok,*
Kiknek mindenkör fayt szerelmes hazaiok,
Edes nemzetekert nem szantak halalok,
Ellensegek ellen meg uijult szablyaik.
- 370 93. Nem rut tobzodasert sem bus szerelemert,
Ontot fenyos fegyver testekből kedves vért,
Mint Troia sok nepe veszet egy aszszonyert,
Kinek undok hire maij napig el ert.
- 375 94. Vilagon ugy eddig egy Varos sem volna,
Emberi nemzet-is vegre mind el fogyna,
Senkinek nem lenne hazaia s-oroszaga,
Ha csak ennék s-innék volna semmi gondgya.
- 380 95. Ezt latak regen-is amaz Deciusok,
Hogy el puztul romol vegre szep hazaiok,
Ha csak tobzodasra leszen föbbig gondgyok,
Gyalazattak tunnya~~n~~ vegezik halalok.
96. De en Oskolamban azok nevekettek,
Fabiusok Brutusok azért vitezkettek,
Hogy holtok után-is élni igyekeztek,
Az barmockal együt nem vezet el nevek.

* Replicatio superiorum.

380 tunnya [!]

- 385 97. Iulius Czaszarnak szep vitezlo dolga,
Sokban dicziretes mig lon igaz szolgál,
De hogy szerenczeie hizelkedve forga,
Kevelysegben esek, engem farban ruga.
- 390 98. Io erkölcz ö benne ottan meg valtozek,
Fertelmes buiasag rayta uralkodek,
Eö hazaia ellen hogy fel fegyverkedek,
Meltan nemzetitöl halala törtinek.
- 395 99. Az nagy Alexander ezenkeppen iara,
Mig io erkölcz mint göny lon nalla oly draga,
Nagyobrol nagyobra szerenczeie haga,
Mindent attam neki valamit kivana.
- 400 100. Magat ember leven egykor el felcite,
Oly nagy kissebsegben hirtet nevet eyte,
Isten gyanant magat vegre tiszteltete,
Szerelmes baratit szertelen ölete.
101. Ezt hoza tobzodas reszegseg ö neki,
El unak feienkent ötet io Vitezi,
Embere vagy Isten nem tudak mint felni,
Mereggel probalak ha meg emeztheti.
- 405 102. Scipio peniglen hazaiara vethet,
Hogy szolgálattyarol hamar feletkezet,
Beczületet othon minden ritkan vehet,
Kit sok vitez sok böles gyakron keserthetet.
- 410 103. Haladatlanisagat azert ö-is lata,
Hazaianak vetket magan tapasztalta,
Holta utan Roma magat meg gyalaza,
Zinteremben testet mert ö takartata.
- 415 104. Koporsoian hagyta ezt Romanak irva,*
Haladatlan hazam testem se tarcz halva,
Kinek oly volt erted kedves szolgálattya,
Hogy általa maszszor születtel vilagra.
- 420 105. Annibalrol vegre hogy sokat ne szollyak,
Köszönnye te neked gonoz voluptasnak,
Hogy Sorsa valtoszek ily nagy ferfiunak,
Mert merged etke lon vitezlo dolganak.

* Ingrata patria ne ossa quidem mea habebis.

408 Kik [!] 410 magam [!] 420 merge etked

106. Roma fegyverenek szantalan soksaga,*
Annyit nem arthata neki Olaz hartzsa,
Mint szep Capuanak gönyörü varosa,
Hadat erőtlenne teve Venus hada.
- 425 107. Azert az ki vegig en pályámat futtya,**
Bezzeg annak leszen fenyos Coronaia,
De ki lovat vizha fél utbol fordittya,
Pállíanak iutalmat meltatlan kivannya.
- 430 108. Tekinthezve dolgat Dionysiusnak,
Ki hüseget tarta vegig en Szazlomnak,
Meg hayta Varosit az nagy Indianak,
Szabadsagot ada szep Beotianak.
- 435 109. Tisztesseggel latak ezert minden nepek,
Mert nagy iamborsagot tuttak sok nemzetek,
Pompaval szekeret vontak vad Tigrisek,
Triumphalva ötet követek vitezek.
- 440 110. Illyenek hadamban többek-is szolgaltak,
Halhatatlansagra az kik utat nittak,
Halhattad is hirtet ket attyafiaknak,
Tyndaris Kiralynak edes fiainak.***
111. Kiket io erkölczert iambor eletekert,
Meg most-is ohaytnak io viselt dolgokert,
Eghben czillagokhoz vitettenek ezert,
Ot vigyaznak most is tengeren iarokert.
- 445 112. Innet emlithettyük io Romulus vitezet,
Ki mind holtaiglan teriezte szep hirtet,
Nem csak reghi Roma visele ö nevet,
Nagyob Monarchia tölle von fő kezdest.
- 450 113. Nem ladde ugyan-is mint vagyon teremtvte,
Istentől az ember bölczen ekesitve,
Feiet az egh fele fel azert emelte,
Hogy abrazattyaval az szep eget nezze.
- 455 114. Holot az vadaknak oktalan Barmoknak,
Feiek földre füg le mint rest allatoknak,
Mert ök mind nagy tunyan élnek csak hasoknak,
Menyei sok ioktol azert meg foztattak.

* Capuanae deliciae

** Non est fas eum qui non iaculetur Scopum tangere, vel eum qui fugiat victoria potiri.

*** Castor et Pollux *Ledaei* fratres.

440 jegyz. .acdei [az első betű lekopott, a magánhangzók írása hibás] 450
bölczé [!]

115. De emberi nemzet dicziretre valo,*
 Születese neki düczösegre haylo,
 Isten aiandekat ha vezi igen io,
 460 Bodogsagban leszen igy vegig allando.
116. Nezhetze Romanak Pasztor eredeti,
 Czak egy templomoczka lön első kezdeti,
 Fidenas Varossa ötet fenyegeti,
 Hogy semmie teszi előszer azt veli.
- 465 117. De Pasztorok urra csak hamar levenek,
 Vitezi elettel mindent meg gyözenek,
 Erösb iob kezeckel ök nagyra növenek,
 Szentelék nagy Romat ez vilag feienek.
- 470 118. Viszzont ha meg nezed nagy erös Varosok,
 Kazdagsaggal fenlö hatalmas Orszagok,
 Az buiasag mia vesztek most olyanok,
 Mint gane csak porban hever fris rakasok.
- 475 119. Istennek haragya sem ellenseg kardgya,
 Nem ontot annyi vërt emberek közt soha,
 Mint gonoz voluptas te etkednek sova,
 Mikor embereknek szivet meg szallhattya.
- 480 120. Az reszegseg neked leg föbbik barátod,
 Buiasag igen hüv kedves uti tarsod,
 Rut hir nev gyalazat kissebseg iutalmod,
 Környüled repesnek ök töltik poharod.
121. En velem peniglen vagyon az tisztesség,
 Az vigh tekintetü szep fenyes düczösege,
 Mindeneknel kedves nagy tökелletesseg,
 Feier szarnyon iaro gyors gyözedelmesseg.
- 485 122. Az io szerenczenek kezemben üstöke,
 Borostyan koszoru feiben kötözve,
 Triumphus előttem frissen fel öltözve,
 Ki az eghben viszen sok iot erdemelve.
- 490 123. Szep szüz az en hazam s-magos hegyen rakva,
 Vttya igen szoros meredek fel hagva,
 Darabos előszer köves indulattya,
 Munkat szenved oda ki menni akarna.
- 495 124. Nem szokasam senkit hogy en ot meg czallyak,
 Czak hizelkedessel vagy valakit tarczak,
 Oly iok en hazamban soha nem-is iutnak,
 Szerenczetöl mellyek vetetnek s-adatnak.

* Homo ad laudem nascitur.

- 500 125. Aiandekom nekem öröcke meg marad,
Senkinek kezéből en iom ki nem apad,
Az ki en utannam szive szerint farad,
Mindeltig hazamban magassagban vigad.
126. Oda fel érkezven fellyül mindeneket,
Lathat alol rayta tunnya embereket,
Kik barmok modgyara töltöttek elteket,
S nem kerestek ezek az en ösvenimet.
- 505 127. Azert Ifiu legeny nem aszt kel követned,
Mivel hizelkedik Voluptas te neked,
Külömben kel mindent inkab kesertened,
Mit igir az ellen szükseg igyekezned.
- 510 128. Sokszor csak szalmara kelletik fekünned,
Alom nélkül mezön sok eyet töltened,
Hol hevet hideget ehseget szenvedned,
Az szep igassagot hiven kel tisztelned.
- 515 129. Szeretet gyülölseg ettől el ne vonnyon,
Se gonoz aiandek teged el ne nyomyon,
Mert ez három dolog gyakran azon vagyon,
Hogy az igaz vèröl mindent el taszitzon.
- 520 130. Valamihez kezdez bizonynyal el hidgyed,
Hogy az Isten lattyá te czelekedeted,
Szived titka-is el tölle nem reytheted,
Igyedben melletted leszen ha keresed.
131. Azert valamikor veszedelem arya
Szep hazadra iövend s-az szükseg kivannya,
Elöszer az fegyvert te iob kezed fogya,
Igy lesz mindeneknek tüköre peldaia.
- 525 132. Varak vivasaban erös ostromokon,
Leg elöl forgodgyal fegyverbe hartzokon,
Mindennek elötte az kö falt santzokon,
Te hagd meg serenyen vèr folyon karodon.
- 530 133. Tökelttes legy te minden dolgaidban,
Igaz itilettel mit vegesz magadban,
Se arany se fegyver meg ne gyöszszön abban,
Hogy te elő mehes rendelt szandekodban.
- 535 134. Kiert neked en nem barsony köntöst adok,
Kit moly-is meg eszen s-veszendőnek latok,
Aiandekon draga kenetet sem nyutok,
Mely ferfiaknak oczman s-nem illendő valok.

135. Hanem neked adok halhatatlanságot,
 Világban eltedben igaz bodogságot,
 Kar nélkül bu nélkül való szép íországot,
 540 Holtod után peng dűczöült országot.
136. Mihelt az szép Virtus szovat így vegeze,
 Szentseges elmevel ezeket ielente
 Szívemet lelkemet magához terite,
 Testem neki magat szolgálni igire.
- 545 137. Voluptas peng eszt halvan el busula,
 Nagy haraggal iarvan buaban így szola,
 Nem kesellek tovább titteket heaba,
 Latom intesemnek most nincz semmi haszna.
- 550 138. El ö meg az idő czillagom-is fel kel,
 Nem leszen akkor szom tudom csak fuvo szel,
 En tiszteletemmel meg minden ember el,
 Akkor te tölled-is Virtus senki nem fel.
- 555 139. Ez szok után feiet razvan fel keszüle,
 Fekete felhökben töllem el repüle,
 Almot szemeimtöl retteges el üze,
 Így czuda latason testem-is el hüle.

PERORATIO

140. Erdelyi Iffiak en ezt nektek iram,
 Kikkell mind egy vizen haiokazik saikam,
 Legyen ebben bator Istenem en biram,
 560 Iot kevanvan nektek vettem erre pennam.
141. Paedaretus szivel talam nem lehetnek,*
 De vele mind együt en annak örülnek,
 Hazanknak szolgálni hiven ha kelleknek,
 Iobbat három százat magammal találnek.
- 565 142. Avagy köztetek bar csak számost lathatnek,
 Ki Virtus hazaban lakni kevankoznek,
 Szoros ösvenire hagni igyekeznek.
 En romlot hazammal többet vigadhatnek.
- 570 143. De nem kerkethetik Erdely fiaival,
 Mint Görög szép Sparta edes magzattal,
 Noha meg keritven nem volt az köfallal,
 De köfalnal erősb volt io polgarival.

* Paedaretus in numerum trecentorum virorum non cooptatus, sereno vultu discessu tanquam gaudens, quod se praestantiores viros trecentos Patria haberet Plutarchus in vita Lycurgi.

554 töllem repüle [szótagszámhiba]

144. Ot az Anyak szültek csak szep hazaioknak,
575 Mellyert fiok hadban ha veszet vigadtak,
Hogy melto magszatot neveltek Spartanak,
De kenyere nem volt köztök az tunyaknak.
145. It hazankert bator senki meg ne hallyon,
Közönseges ioert neki csak iot adgyon,
580 Romlot tagaira oly irat ragaszszon,
Kivel rut halalos sebe ne uyullyon.
146. De talam illyen-is ninczen tisz közöttünk,
Ha kit pedig tamazt verünköl Istenünk,
Erdemlet Virtussa viseli előttünk,
Eördögnel is inkab arra irigykedünk.
- 585 147. Sem eyel sem nappal addeg nem nyughatunk,
Atockal mereggel vassal rayta vagyunk,
Hamis arulással utanna ballagunk,
Mig nem Farkasoktol szagattatik Iuhunk.
- 590 148. Mely nagy gonozsagnak okat ha keresed,
Nevelestöl vagyon iol eszedben veszed,
Resten tunyan nö fel kösztünk io nemszeted,
Nem külömb baromnal regi Nemes vçred.
- 595 149. Szep tudomanytol fut munkat fel nem veszen,
Nem tanul aszt mondgya mert Pappa nem leszen,
Katonanak sem io hogy hirt nevet vegyen,
Szerencze probalni Kolosvarra megyen.
- 600 150. Mikor penig lattya iambor attyafiat,
Kiben az szep Virtus mutatya viragat,
Irigyli hogy ö nem eri bodogsagat,
Gyülösegböl rontya ezert allapattyat.
151. Rut tunnya bagolynak tudod ö szokasat,
Czak egerrel tarttya minden baratsagat,
Nem kedveli tarsul Solyomnak szep fiat,
Naptol fut csak eynek szereti homalyat.
- 605 152. Elein az Iffiak nem igy elnek vala,
Mert en-is regenten voltam Corinthusba,
Mentenek nagy meszsze idegen orszagra,
Czak hogy erkölczeket szoktatnak Virtusra.
- 610 153. Scithiai vadsagot töllök ot le raktak,
Az szep tudomanynek aytaiat ki nittak,
Böröket mint kigyó azzal uitottak,
Edes hazaioknak magokat aldoztak.

154. Elmeiekben szallot Isteni bölczeseg,
 Mind el marad töllök az undok kevelyseg,
 615 Ragalmazat vadsag gyülöseg irigyseg,
 Csak iot hagyot nallok Virtusi ekesseg.
155. Most mihelt serdülhet, ioszagat el adgya,
 Sokaig az arrat ladaban nem hadgya,
 620 Hogy lada feneken rosda meg ne fogya,
 Hanem mig benne tart erre leszen gondgya.
156. Köntösenek barsony legh első arcia,
 Sok Arany gomb annak gradiczos tragiaia,
 Arany Boglar sok gyöngy neki bokretaia,
 Vig tanz Varosokban szep aszszony matkaia.
- 625 157. Egykor meg tekinti hat üres ęrszenye,
 Nincz othon-is semmi masnak szant ekeie,
 Barsony köntös semmit nem föszet ebedre,
 Peter biro el költ nincz sohul remenye.
158. Akar mint kerkedgyek ottan eleivel,
 630 Nagy Barosaganak hirevel nevevel,
 Ha draga szep Virtus ninczen elmeievel,
 El czuz urasaga mind együt penzevel.
159. Leszen nemzetenek ö csak gyalazattya,
 635 Meg ismerszik hogy volt csak Voluptas rabia,
 Mit munka s-veř által kereset io attya,
 Azt buian költötte rosz tekozlo fia.
160. Nemes születeset bar ilyen ne hannya,
 Mert csak annyit teszen ha magat gondollya,
 640 Mint ha Oroszlannak Szamar lenne fia,
 Vagy nagy Elephantnak rut Maiom magzattya.
161. Azert ha ki akar iora igyekezni,
 Szep Virtus beszedet hiven kel fogadni,
 Munkaval eletet szükseg iobbitani,
 Buiasag restsegtöl magat el kel vonni.
- 645 162. Kiczin birodalmok igy löttének naggya,
 Nyomөрult nemzetből nagy sokan Kirallya,
 Porbol emeltettek kuldusok urakka,
 Virtus uttyan iarvan löttének bodogga.
- 650 163. Fenyos nap vilaga nincz melegseg nélkül,
 Intesem sem leszen ioknak gyümölcs nélkül,
 De az tunya Szamar rest sarkantiu nélkül,
 Tudom, hogy el lehet barsony nyereg nélkül,

621 arnia [értelmetlen, szótagszám- és rímhiba]

164. Mely alomból szükség minnyaián serkennünk,
Magunkert hazánkert iora igyekeznünk,
655 Vigyazva találvan meg ald mi Istenünk,
Vilagon-is marad így io hirünk nevünk.
165. Az ki ez verseket magyarul fordita,
Szerelmes hazaiat keserge sirata,
Fiainak rea keves gondgyat lata,
660 Nagyob nyavalyatol felti s ezert szana.
166. Ezer hat szaz és nyoltz bolygo esztendőben
Hogy Magyar Corona Nemetnek feieben,
Posomban tetetek Magyarok földöben,
Mattias Kiraly lön, ezt úgy irak Erdélyben.

DETSI ISTVÁN

ALIA ET OPTIMA

ad notam Szent David kiraly beüney ellen így pa

(Ne hagyj el-es-nem, Fel-sé-ges Is-ten, Ke-se-rű-sé-gem-ben)
Szent se-re-geknek V-ra is-te-ne es e-rös ki-ra lia

Mönnek és földnek szent te-röm-tö-ie, dil-ső-se-gös v ra,

Körösztien-segnek gond ui-se-lö-ie es ke-giel-mes attya.

- 1 1. Szent seregeknek Vra Istene es erős kiralia,
Mönnek es földnek szent terömtöie, ditsösegös vra,
Körösztienségnek gond uiselöie es kegielmes attya.
- 5 2. Tegödet mostan segítsegeül hi az ania szent egihaz,
Szep ditserezzel, halaadással elözzed öruendöz,
Kiknek szüökre tsak az te szömöd egiedeül most uigiaz.
3. Egiedeül uigiasz, mert uagi uezere az körözztienöknnek,
Te uagi özzöje niomorusagban az te hiueidnek,
Szabaditoia az kesertetböl uagi körözztienidnek.
- 10 4. Praedicaltatik euangeliom giakorta elözzteünk,
Mely öruendetös izenet teüled az mi szüieinknek,
Mölyböl ismeriök hozzank io keduet edes Istenöknnek.
- 15 5. Haborusagban tudgiuk keresni mi az Iesus Christust,
Mert ö egiedeül mi közzben iaronk, ö megh ualtott minket,
Szana uezstönket, uezzedelmönket, ertönk megh fizetött.

6. Az köröszt faan ö megh feszitetöt, megh sebösitetöt,
 Draga szent uere ott ki ontatott, ertönk ugi aldozott,
 Faratsagaiert immar mi teulönk keuan halaadast.
- 20 7. No azert szollok röuid summaban mostan itt az hitröl,
 Mitsoda az hitt, auagi hol lakik, möly feüg szent lelöktheül,
 Möly halaadast soha nem tehecz az igaz hit nekeül.
8. Vagion sok heliön az szent irasban ez emleközetben,
 Szent Pal azt mondgia, attia Istenteül onnan föllieül uagion,
 Bizonnial mondgia, nekönk adatot es ö benne hidgionk.
- 25 9. Semmi hitt nekeül az te eleted, nem lesz iduössegöd,
 Ugi forgasd elmed, ez ros z uelagban megh ne tsallion tegöd,
 Mert alnoksagal, hitelensegel el karhoztat tegöd.
- 30 10. De eyel, nappal uigiaz lelkedben, giakran imatkozzal,
 Enni sok ioiert, kit hitöd által uöttel az Istenteül,
 Mert kegielömböl hitnek általa iduössegöt niertel.
11. Ez iduössegöt, kit mar *meg* niertel, nem erdömöd által,
 De Iesus Christus szent halalanak ö kegielme által,
 Az möni orszagnak szep tarsasagat birhad te ez által.
- 35 12. Tartoztasd megh mar az te kezedet az sok uer ontastul,
 Az te nieluedet szabolazd megh mar szitoktul, atoktul,
 Sok gonozsagot, kit tseleködtel, szeünniel megh azoktul.
13. S szent temploma uagi az vr Istennek, igassagot szeress,
 Mert az igassag az Isten előtt bizoniara kedues,
 Szentsegh, iamborsagh, alazatosagh eü elötte kedues.
- 40 14. Iamborsagban ely, ha köröztien uagi, azzal ditseködgiel,
 Gonozsagodal, kit az Isten ban, bar te ne kerködgiel,
 Mint phariseus föl fualkoduan bar ne imatkozzal.
- 45 15. Az kesertetben, niomorusagban iol tutz imatkozni,
 Isten ostora sok tsapasauaal ha rad keszd szallani,
 Szent fölsegenek nagi sok fogadast kesz uagi akkor tonni.
16. Lam nem allod megh fogadasodat, hamar el feleitöd,
 Ostora heliöt szent aldomasat ha botsattia read,
 Ö beüntetese eszödben sem iut, hamar el feleytöd.
- 50 17. Rakua tar hazad minden szepsegel, ez uelagi iokkal,
 Megh szabadultal az kesertetből, az niomorusagból,
 Nintsen szeüksegöd, nints mar niauualiad, nemis imatkozol.

31 mar niertel [szótagszámhiba] 48 [Elöbb :] feleytötted 49 hazad <minden>
 minden

18. Peldad az szent Iob, ki Istennek nagi szent embere uala,
Ki bekesegben, niomorusagban egi arant eel uala,
Az igaz hittel, io remensegel mindent megh giöz uala.
- 55 19. Sokszor hitiben eütet probalta sok kesereüsegel,
Botsatta rea az gonosz satant sok kesertetiuel,
Eüt latogatta testeben ualo nagi sok niauialiakkal.
20. Teükör es peldad az szent Iob legiön niomorusagodban,
Az Isten ellen ne zugolodgial te kar uallasodban,
60 Tsak nagi halat agy ö felsegenek latogatasaban.
21. Lam az mely fyat attia szereti, giakran ostorozza,
Igi az Istenis az ö hiueit giakorta proballia,
Ostorozással es ueresegel giakran latogattia.
22. De nem azert uer, hogi szinten teüle el akarna uetni.
65 De szerelméből az ostor alat akar sörkögetni,
Az kesertettel ö hozza minket, fyait szoktatni.
23. Az kesertettel lam tanitatol isteni szolgálatra,
Hogi az beün ellen szorgalmatos legi az io uigiazasra,
Az satan ellen hogi okot talaly uigaztaliasodra.
- 70 24. Van ellensegöd, uai te uak uelag, ki utanad indult,
Az ki az beünre nagi haniat homlok mind untalan izgat,
Az ö töreben ha akaszthatna, utannad uet sok lest.
25. Ne engegi tehat az te testödnek, megh zabolazd eütett,
Ki az beün tetelt ugian szereti, mint az edös mezet,
75 Az törüent forgasd az te szüuedben, ezzel alhacz ellent.
26. Nem menthed magad, hogi nem tudtad az tiz parantsolatott,
Mind az ket tabla az te szüuedben lam be irattatot,
Az ket tablában az egez törüeni eppen foglaltatot.
- 80 27. Ha nem oluastad, sokszor hallottad iambor tanitoktul,
Giakorta intnek, fednek tegödet Isten törüenieböl.
Meg iobbulara sok peldat hoznak az szep szent irasbol.
28. Az megh teresre uisely nagi gondot penitentiara.
Ter megh Istenhöz, ö kesz megh terni, tsak sies ö hozza,
Had el beünödöt, gonozsagodat, mert azt igön bannia.
- 85 29. Nielued es az szad igaz mondasra örömet indullion,
Gonoz mondasra, arultatasra tsak megh se mozdullion,
Felebaratod karara kezed soha ki ne niullion.
30. Labad se fusson paraznasagra, ölesre, lopasra,
Az reszegsegre es tobzodasra, masnak artasara.
90 Az tönnön maga uezsödelmere, auagi rontasara.

31. Sir lam az földis az sok beün miat, mert el niomattatott,
Mi beüneünk miat ostoroztatot, Istenteül ueretöt,
Mi uelönk öszue az beüntetesben ö raitais esött.
- 95 32. Tudom, elmedben, goromba ember, uagion ily gondolat,
Soha nem lattam, ugimond, az földnek eü könihullatasat,
Nem hallottam en soha az földnek semmi iaigatasatt.
33. Nezd orszagunkban varasok, faluk nagi sok pusztulasat,
Sok szent templomok földig rontattak mi sok beüneünk *miat*,
Tsak iait kyaltanak szomorusagban az puztasagh miat.
- 100 34. Az föld nem terem lam eleteünkre taplalo gieümölczöt,
Mert aldas heliöt öis atkot uött, parraga maradott,
Az io siros föld igi fizet nekönk gonozsagunk miatt.
- 105 35. Sörkeni föl, kerlek, az mely alombol, haladatlan uelag,
Köuesd megh immar te terömtödet, te goromba uelag,
Szand megh beünödet, kitt tseleköttel, uai te gonoz uelag.
36. Pörben szal ueled az igassagert, hidgied, az Iehoua,
Az igaz törüent hogi forditottad sokszor hamissagra,
Nem igieköztel az igassagra, de magad hasznara.
- 110 37. Vallions mit felelsz az kiraly elöt, hogi ha lesz pörösöd,
Mert semmit nem fog ott hazugsagod, hamis eskeüuesöd,
Miben talalnak, abban itelnek, kesö ott megh ternöd.
38. Az niomorultat megh ne niomorgasd az te hatalmadal,
Mint Antiocus, keuelysegödböl föl ne fuualkodgial,
Inkab taplalliad hailekod alat Istenteül uöt iodbol.
- 115 39. Hogi ha eszt teszöd, az igassagot köuetöd eltödben,
Isten törüeniet ki szolgaltatod az io igassagban,
Io ualaszal iarsz az kiraly elöt az utolso napon.
- 120 40. Az Iesus Christus leszön vezerönk, kik hiuei leszönk,
Ö igazgattia az mi szazlonkat, leszön gonduiselönk,
Az satan ellen ö leszön nekönk erös otalmazönk.
41. Az möni orszagnak boldogsagara ö általa iutunk,
Szep ekössegben es ditsöseghbe [!] uele egieüt elönk,
Megh heruadatlan szep coronaual megh coronaztatunk.
- 125 42. Ezt engedgie megh az attia Isten az ö szent fiaual,
Az uigaztalo es batorito szent lelök Istennel,
Hogi möni orszagban feienkent eliönk ö szent fölsegeuel.
43. Ezör hat szaz es kilentz esztendöben, karatson hauaban,
Egi ifiu szörze egi io kedueben az niomorult Detsben,
Neuet megh lelöd, ha te kiuanod, az versök feieben.

CANTIO OPTIMA

- 1 1. Fölsegös Istennek aldot szent serege,
Az Iesus Christusnak ki uagi ö iegjöse,
Draga szent vereuel megh valtattal túle,
Hogi lönnel ö neki hitben szentölöie.
- 5 2. Sok szept szent irasok elötted forognak,
Regi ielös dolgot te elödben hoznak,
Hitben hogi erősüly, igön batoritnak,
Es az satan ellen nagon vigasztalnak.
- 10 3. Tudod, latod embör világ allapattiat,
Alhatatlansagat, vtolso ideiet,
Isten hiueiben Christus kergeteset,
Ö szent igeienek' búczületlenseget.
- 15 4. Ezert kergettetik Christusnak egihaza,
Anti Christus miat igaz tudomania,
Ki az Iesus Christust elegnek nem uallia,
Ö iduössegere keuesnek alittia.
- 20 5. Part ütést, tamadast mindön felöl reiank
Hoznak sok insegöt, sok niauualiat reiank,
Kikben nagi hatalma vagion az satannak,
Kik Christust nem ualliak iduözitöiüknek.
6. Hitben csak tevöliögh mast ez egez uilagh,
Anti Christus miat megh holt az igazsagh,
Ninczen böczületben mast az szent haromsagh,
Czak karomlattatik az istensegh.
- 25 7. Az egez szent irast iol megh hanniuik, uessük,
Mi igaz hitönket igön oltalmazzuk,
Ariust es papat soha ne iaualliuik,
Szent irasbol Christust nagi niluan ismeriük.
- 30 8. Nagi szept aldozatot Istenönknek tögiönk,
Szept oratiokal giakran latogasuk,
Christust, megh valtonkat egi Istennek valliuk,
Egienlö hatalmat az attiaual hidgiük.
- 35 9. Vagion batorsagonk hitönk uallasaban,
Mört egi Istent uallunk az harom szömeliben,
Nem hogi harom uolna Isten uallasunkban,
De egi allattiaban harom szömeliben.

10. Sok heliön az iras Christus istenseget
Elönkben tamaztia örök istenseget,
Es nem idő szörent ualo istenseget,
40 Hanem mind öröke ualo meltosagat.
11. Im Esaiasis kilenczed rezeben
Út erős Istennek uallia irasaban,
Töb szent prophetakis niluan irasukban
Bizon istenseget erősitik niluan.
- 45 12. Szent Pal romaiakhoz leueleben iria,
Es ö istenseget mi elönkben adgia,
Öröke aldando Istennek út iria,
Es szep tanusagra nekönk megh mutatia.
- 50 13. Tudgiuk, hoga ualaki Istentül születöt,
Oya az gonoztul szöntelen ö magat,
Io értelmet neki mört az Christus adot,
Ez az igaz Isten es az örök elet.
- 55 14. Ez uolt az Istennek előue tudasa,
Hoga Christust mutatta az paradiczomban,
Mört elő fa Christus kepe abrazattia,
Kit Adamnak Isten akoron mutata.
- 60 15. De az istensegben, igi vögied ezödben,
Semmi idő szörent ualo dologh ninczen,
Hanem mind öröke ualosag lam uagion,
Es hoga örök Isten vr ö az egekben.
16. Foghatatlan erős ö bölzesegeben,
Mölliel mindönöket tud istensegeben,
Megh minek előtte volna, mindönt tuduan,
Erös, bölcz, hatalmas ö kiralsagaban.
- 65 17. Ennek dragalatos, böczületös voltat
Ismerni Christusnak bizoni istensegett
Megh az angialok is kiuantak latnia,
Kinek ű latasa lelkönk keuansaga.
- 70 18. Christus az elő fa mi egi iduössegönk,
Kinek ismeretin mijs öruendözönk,
Az möniei karban mind eggiút diczeriűk,
Halhatatlansagban föl öltöztettessönk.
- 75 19. Irgalmassagodnak fölsegös io volta
Hozzank niluansagal uagion ki mutatua,
Hoga szent iduözitö igednek lakasa
Kösztönk lakik mindön köröztieni iora.

62 tud <böl> istensegeben 67 megh angialok [szótagszámhiba] 73 volta<t>

20. Te uagi kezdet es uegh, Alfa es Omega,
Első es utolso, mint az iras mondgia,
Ki lez ez vilagnak itelő birala,
80 Bizon istensegöd niluan ezt mutattia.
21. Idvössegönk te uagi, benned bizodal munk,
Mört tegöd aianla szent attiad mi nekönk,
Ki el ueued bünönk, szanad ueződelmönk,
Te altalad mijs örökösöd vagionk.
- 85 22. Nilvan megh mutattia nagi gond viselesöd,
Hiueidhöz ualo nagi io akaratod,
Kez irgalmasagbol isteni tanaczod,
Iduösegre miken [!] hiueid oktatos.
- 90 23. Pokolbeli ördög czalardsaga miat
Im mint iara Adam alma etel miat,
Epségből ki esek bünben eses miat,
Halalt niere Adam artatlansag heliüt.
24. Az Christust igered, az nagi szept elő fat,
Kit az istensegben mint masodik szömelit,
95 Ki nekönk megh niere az artatlansagot,
Es rolonk el uönne büneinknek terhet.
25. Te nem szanad ertönk halalra boczatni,
Az emböri testben ertönk öltöztetni,
Az magas körözt fan es megh feztettni,
100 Es draga szent veret ertönk ki ontani.
26. Röndit, mogiat mastan enökömnek halliad,
Igaz hit summaiat iol ezödben uögied,
Christust, megh ualtodat teis igien ualliad,
Bizon istenseget soha ne tagadgiad.
- 105 27. Iai ki nagi kart uallaz, hitben ki teuöligez,
Ez velagi dolgot elmedben csak forgacz,
Az mönniei iokal csak keuesset gondolz,
Iduössegöd felöl hitben nem erőssülz.
- 110 28. Aldasat Istennek im naponkent ueződ,
Draga iauaiual testödet taplalod,
Köniörgessel penigh csak nagi ritkan eröd,
Halaadatransagöd eben megh mutatod.
- 115 29. Mast uolna ideie te megh teresödnek,
Mört immar iob rezre az iegiók be töltek,
Möllieket az Christus megh mutatot nekönk,
Az szent irasokban megh iratot nekönk.

115 [*mutatot* fölött:] ielőntöt

- 120 30. Kezüli, induli embör itelet napiara,
Kemeni szam adasra, Isten orzagara,
Legi az szent irasnak szivel halgatoia,
Es szent orzaganak örök lakozoia.
31. Nagi diczeret, aldas az attia Istennek,
Vele egietömben az fiu Istennek,
Es az vigasztalo szent lelök Istennek,
Tellies szent haromsagh egi bizon Istennek.
- 125 32. Ez kiseded enököt ki versökben ira,
Neuet vers feiekben ö el be foglala,
Szegeni hazaianak io keduel aianla,
Az ezör hatzaz es tizön egiben ira.

73.

CANTIO PRIMA FUNEBRIS ET OPTIMA

- 1 1. Iai mely mulando már ez árnyek világ,
Az melyben változás minden boldogság,
Jai hol vagyon az szépség és az nagy ékesség,
Kit el veszte bünnel az emberség.
- 5 2. Szép természetüktül ottan meg foszta,
Hogy Adám és Eva első bünt hozta,
Önnön magát s maradekit pokolra botsátá,
Az kinokra el bé taszittá, nem száná,
Utála s el rontá.
- 10 3. Tündöklő szép forma természetunk volt,
Isten ábrázottya képe rajtunk volt,
Az igasság és böltsesség Isteni ditsósség,
Világosság sötétség nélkül volt.
- 15 4. Veszedelmünknek jai szörnyu oka lön,
Luciper Angyálnak jai társává lön,
Halhatatlan ditsósségbül jai hallandoka lön,
Véletlenül esénk az halálban.
- 20 5. Az átok fájdolom ott reánk szalla,
Az bünnek ö soldgya rajtünk marada,
Mert mely almát kívánsággal meg harapván Eva,
Adám mérges halált talált rajta.

3 [A sze betűk nem látszanak.]

6. Nem tsuda hogy szent Iob nagy fáidolmában,
 Ő születésenek napiát átkozta ;
 Az mel nap én születtettem és azt az étszakat
 25 Sötét főjhő homály bé buritsa,
 Nem szána, rutitta, meg kinza.
7. De sötetüllyön meg estve csillaga,
 Ha vária ne iöiön világossága,
 Ki az halált inkább varnám, mert az sok nyavalya
 30 Ejjel nappal lölkomet busittya.
8. Ez fökélyés testet kiben mast láttok,
 Ki az előtt volt szép ékés tudgyátok,
 Az sátánnak rostájában Istentül adatot,
 Fojtos sárban heverny láttyátok,
 35 Nézzétek, szánnyátok, fogyátok.
9. Tekénts én ream te ki hallando vagy,
 Néz jól meg engemet ki el mulo vagy,
 Ezen sorsod állopotod, por, hamu és föld vagy,
 Tsak oráig itt lako ember vagy.
- 40 10. Siessen az halál utolso orám,
 Temetésemre nó készüly nyoszolyám,
 Minden féle tagaimra halálra hajlot rám,
 Gyallo testbül el butszuzik lölköm,
 El mentem kívánom, már várom.
- 45 11. Jövetek nézzétek én ki mulásom,
 Nagy gyötrelmekben én fohászzkodásom,
 Job volt volna nem születnyi illy nagy sok kinokra,
 Az halálban kiknek végét értem.
- 50 12. Pállya futásomban mert véget vetek,
 Az hitben halálíg végig hü lészek,
 Coronámért az Christusnak hü vitéze lészek,
 Meny országnak örökösse lészek,
 Hol lészek ur lészek nem félek.
- 55 13. Ragyogo fényesség kiben öltöztem,
 Örökös ditsösség kit rám ruháztam,
 Ily jutalmat az Christustul baj vivásban vöttem,
 Mondhatatlan szép országban értem.
- 60 14. Ez ország szép ország, gyönyörü ország,
 Seraphin Cherubin angyali ország,
 Hol az szentek arcangyalok vigadnak olly ország,
 És isteni ditsösséges ország,
 Uj ország, szent ország, meny ország.

23 átkota[!]

15. Drága szép dütsöült lélekben vagyok,
 Angyalok szentekkel mind együtt vagyok,
 65 Ditsősleges seregekkel ditsössleges vagyok,
 Az Báránnak széki előtt állok.
16. Isten Báránnának vélek udvallok,
 Nagy szép uj éneket űvélek monddok,
 Kit az előtt sem szem sem fül soha nem láttonak,
 70 Mast nagy nyilván nézek és szemlélek,
 Kit látok mast, hallok, tsudalok.
17. Készítsed magadat illy boldogságra,
 Ne igéri sok időt jobbulásodra,
 Gyöngé tested ne hizlallyad az földnek gyomrára,
 75 Az férgeknek az ő asztalára.
18. Asvérus királynak nagy lakodalma,
 Gazdagnak bársony és bibor ruhája,
 Mit használa az halálban szép fris arany láncza,
 Mast tüzes láncz forog ő nyakaban,
 80 Nagy bura, sirásra, sok kinra.
19. Néked mint Esternek szép ékességed
 Vallyon mit használhat szep gyöngeséged,
 Olly szép légy bár mint az Venus és az szép Apsolon,
 Ugyan bizony még is megh köll halnod.
- 85 20. Olly okos bölts légy bár mint az bölts Pláto,
 Aristotéles és a Cato Curo,
 Demonstenes [!] és Galenus az bölts Hipocrates,
 Ugyan bizony mégis meg köll halnod,
 Az halál olly biro s gyors futo.
- 90 21. Az égben ezeknek angyali várnak,
 Hol az sok szenteknek seregi vannak,
 Téged néznek, ugy kívánnak, szép társoságokban,
 Meny országban vigan haza várnak.
- 95 22. Ditséret ditsösség légyen Atyának,
 Fiu és szent lélek szent háromságnak,
 Mind

68 [A vé betűk nem látszanak.]

1601—1613

[CANTIO PULCHRA M. F. K.]

- 1 1. Probara vetöt feiem,
 S buval rakva szivem,
 Föl kiált vr isten
 Hozzad keservessen.
- 5 2. Ez vilagh szep szaia,
 S hizölködö szava
 Nezd, engöm mint czala,
 S igem mire iuta.
- 10 3. Haynaly harmattul
 Rosa fenlik s uyul,
 Szegeni feiem butul
 S agasztalo kentul.
- 15 4. El epedöt szivem,
 Sir az en eletöm,
 Hogi illien hirtelen
 Czala vilagh engöm.
- 20 5. Ekös ifiusagom
 S regy szabadsagom,
 S mindön mulatsagom,
 Mast immar fogsagom.
6. Giöngye liliom szal,
 Ki erdöt, mezöt szall,
 Lasd te, möli szepön all,
 Migh neveseben all.

2 III rakott 3 III Uram fel kiáltok 7 III Jaj engem 8 III Világ hamissága 10 III nyillik 11 III Enyém öszül butul 15 III Hogy illy hirtelenül 16 III Világ csalt meg engem 20 III rabságom 21 III Ékes 22 I all II szal III szál 23 I möli<möli> II Mig viragiaban al III Nézd el melly szépen ál 24 II Nesze mely szepen anll [!] III Ezen kis virág szál

- 25 7. Szinten igi eletöm
Fenlik vala neköm
Szabad örömeben,
Mint viragh kerteben.
- 30 8. De hirtelensegel,
Vilagh bezedével,
Megh kötötte kezevel,
S itata mergevel.
- 35 9. Hamis haloalara,
Mint hal az horogra,
Nem tekintven iomra,
Kerite fogsagra.
- 40 10. Im hol engöm tekincz,
Feiemre bünt ne hincz,
Megh ismeröd, hogi nincz
Vilagnal hamisb kencz.
11. Sok bu banat gondot
Feiemre szállitot,
Illien okot adot,
Maga felöl tartot.
- 45 12. Elein en voltam,
Migh szabadon iartam ;
Banatot nem tuttam,
Nezd, mire iutottam.
- 50 13. Szarnion iaro idő,
Hatszaz egi eztendő,
Irta megh böit elő,
Kemeny hidegh idő.

75.

1.

1

.....
..... giermököm farban rugot.

25 II Igi az en III Szintén ugy énnem 26 II szepen III éltem 27 II Mint viragh kerteben III Szabad életemben 28 II Szabad örömeben 29 III Olly 31 III Meg kötözi vala 32 III Itattya 33 III hálójával 34 III Mint halász horgával 35 III A halat meg csalja 36 III Az ő hálójával 41 III Sok bajt, 's banat, 's gondot 43 III Ollyan 44 III Ki nékem bút hozott 45 III Eleint 46 III Még 48 III Nézd hogy el fonnyadtam 50 I eztendő(n) 51 II Meg irta

2. Most en adattam oczmani nemzetnek,
 Giermököm förtöztető emböröknek,
 Boczkoros, daroczos, fako kölykeknek,
 5 Ezök mastis saiatomban kergetnek.
3. Czöppigh ki szittak mar en verömet,
 Megh emeztek marhamat, nemzetimet,
 Czontombolis ki szittak en velömet,
 Czak bagiat testömet hattak, börömet.
- 10 4. Puzta Magyar orszagh, tallad [!] fenenek,
 Semmit ne örvendöz io szerenczednek,
 Higied, ehön variak sok ellensegök,
 Hogi fogiatkozásat lasak erödnek.
- 15 5. Az Görögh orszagnak szep birodalmat
 Vizza vonias vezte *el* tartomaniat,
 Magyar orszagnakis nemöli hatarat
 Ügian el silliezte, mint egi Sodat.
6. Segely megh mar engöm, kellek, szent lelök,
 Ha segelnel, talam megh föl kelhetnek,
 20 Es betegségömböl labra alhatnak,
 Io illatu aldozatot tehetnek.
7. Attianak, fiunak es szent lelöknek
 Diczeret, *dicsőség* szent haromsagnak,
 Enged megh ezöket szegeni arvadnak,
 25 Szabadulasat lathasam hazamnak.

76.

L Ó R I N C

CANTIO ALIA AZ ERDELY VESZEDELEMRÖL

- 1 1. Le füesztettem feyemet,
 Banatnak haitam szüemet,
 Nagy szomorusagh testemet,
 El epestette lölkömet.
2. Az en hazamnak romlasan,
 Bankodom nagy karuallasan,
 Így panaszkodom siruan,
 Így kezdem el siralmimat.

15, 23, 24 [A kézirat csonka.]

- 10 3. Vr Isten, tölem sziniödet,
El fordítad szemeidet,
Megh uoniad te irgalmadat,
Hozzam ualo io voltodat.
- 15 4. Ream hozad az ellenséget
Kik el pustítak földemet,
Le uagak szép nemzetimet,
Szep iffyakot giermekeket.
- 20 5. Erdelynek kéczes varosit
El puztítak szép templomit,
Le uagak szép ekességet,
Benne valo szép czillagit.
6. Nem sánák ök az véneket,
Le uagak az gyermekeket,
Mostan czerdült szep iffiakot,
Megh rutétak szép szüzeket.
- 25 7. Tönek nagy iszoniusagot,
Kit emberi fül nem hallot,
Pogantulis nem hallotunk,
Kit szegeniek szenyuettének.
- 30 8. Iszoniu czak monдания,
Iszoniu czak hallania,
Pogany szü az ki nem sirna,
Az ki czak füllel hallana.
- 35 9. Vgian nagy szoriaual iarnak,
Mindenöt lesseket hanynak,
Mint vadokat az halora,
Ugian kergetnek egy masra.
- 40 10. Az kegietlen kö sziklakon,
Szomyan erdöken buidoztunk,
Kegietlenül azt mondottuk,
Siralminkban ezt mondottuk.
11. Job uolt uolna ez vilagra,
Hogy ne születtetünk uolna,
Hogy nem mint ily niauialiakra,
Uitettetünk uolna nagy kinra.
- 45 12. Az törkunkat megh meczettek,
Mint artatlan baranioknak,
Az uerunket ki ontottak,
Ezen ök igen uigadnak.

- 50 13. Az keserues aszonioknak,
Tiztességek megh adassék,
Emlöiket el meczettek,
Tüzel testeket egettek.
14. Hohér modra uelünk bantak,
Kiméletlen minket uagtak,
55 Kik benünk megh maradtanak,
Buidozasra iutottanak.
15. Az hideg tél raitunk hogy uolt,
Az ellenség haitunk rablot,
Hideg miat nagy sok megh holt,
60 Hegien völgiön ugy buidostunk.
16. Sänniátok mar io barátim,
Siriátok uelem rokonim,
Iaygassatok io szomszedim,
Es nékem io akaróim.
- 65 17. Iay medgiek es houa legiek,
Iay mert buidosnia megiek,
Iay szam ki vetésre megiek,
Iay vizha mikor léphetek.
18. Iay szép hazam mikor latlak,
70 Oh bö földö édes hazam,
Iay szép Erdely mint megh romlal,
Iay im mely pusztan hagiatal.
19. El pusztultak szép városid,
Szelliel buidosnak nepeid,
75 Ehség h miat szép nemzetid,
Kénieret kérnek giermekid.
20. Egy iffiu nagy keserüeben,
Sira Erdelynek veszésen,
Mint hazaiának romlasan,
80 Sirankozik pusztulasan.
21. Mikor irnanak ezerben,
Hat szaz utan az kettöben,
Ezt ira szent Giörgy hauaban,
Sigmond kiraly városaban.

- 1 1. Te uagi ennekem en Istenem,
Te hordozod mindenüt feiem,
Te uiseled az en eletem, kit attal nekem,
Iol teöttel en uelem, en Istenem,
5 *Iol teöttel en uelem, en Istenem.*
2. Im mire iuta szep nemzetem,
Gialazatra szep lako heliem,
Magiaroknak io remensegek el fogiot ügiek,
Mert elkeölt sokaknak eöreöksegek,
10 *Mert elkeölt sokaknak eöreöksegek.*
3. El puztula az szep al feöld,
Felek raita, hoga az io fel feöld
Utana megien az kis darab feöld, oh te ziros föld,
Mert el keölt Erdeli es hauas al feöld,
15 *Mert el keölt Erdeli es hauas al feöld.*
4. Felek raita, hoga el puztittia
Az tatar ham ha megh indittia,
Nilasittis uele el hoza, orszagunk dullia,
Egeti mi feöldünket es rabollia,
20 *Egeti mi feöldünket es rabollia.*
5. Ram tatotta torkat sok nemzet,
Kiualkepen idegen nemzet,
Eleitül foghuan tegedet uezttet, ellened uetet,
Ki regen te ueled iol tehetet,
25 *Ki regen te ueled iol tehetet.*
6. Mikepen iara az Czarlo keözi,
Mikepen Tisza Dunanak keözi,
Az szep Keöroz Marosnak keözi, eö tartomani,
Erdelnek sok kinczes feö uarasi,
30 *Erdelnek sok kinczes feö uarasi.*
7. Agion az Isten iob üdöt ernünk,
Hoga ez niaron bekeuel lakiunk,
Maradot orszagunkban bekeuel elliünk, semmit ne felliunk,
Mert el ment az az ellensegh, kitül feltünk,
35 *Mert el ment az az ellensegh, kitül feltünk.*

7 II io lako 13 II ez 14 II az Erdeli hauas 18 II Kocsissait 19 II Egeti földönket
es el rabollia 21 II nagj sok 22 II az nemöt nemzet 26 II iara sarlo közi 27 II Mikent
28 II Es szep maros körös keözi 29 II keo varosi 31 II iob idöt ennél 32 II ezöndeszön
legiunk 33 II Maradot hazanakra bekeuel legiönk 34 II Ez legien iutalmonk mi io
Istenönk. finis.

- 1 1. Czak nieluünkel pattogattiuk :
Vagion Isten, azt kialtiuk ;
Hogi meg itel, aztis tudgiuk,
Hogi meg büntet, aztis ualliuk.
- 5 2. De azonban sült pogannal,
Mind töröknel s mind tatarnal
Gonozb magiar Belialnal,
Minden erdei olahnal.
- 10 3. Mert nem nezi iat, fiat,
Attiat, anniat, rokonsagat,
Öly, uagia attiafiat,
Nem kimelli szep hazaiat.
- 15 4. Chak kaphasson, kesz mindenre,
Czigazasra, öldözesre,
Szüzek, uenek ueszesere,
Varos, falu egetesre.
- 20 5. Az ü hiti tarka barka,
Mint parduznac az ü nyaka.
Valtoztattia niaratsaka
Hitit, mert fel teleczaka.
6. Handa banda ü Credoia,
Hozza hozza miatiankia,
Veddel ueddel praeceptomia,
Üsd, uagd salutatioia.

D A R Ó C Z I K I R Á L Y I M R E

CANTIO OPTIMA ET PULCRA

- 1 1. Ez uilagnak utolso uege fele
Sok puztulasok uannak mindön fele,
Isten töhet igazat mindön fele,
Mört az ö nepe el ozlot sok fele.
- 5 2. Mast en csak egi dologrol emleközöm,
Isten tisztössegere igieközöm,
Arrol soha el nem feletközöm,
Migh ez eletben lezön neköm rezem.

6 tisztössegere <emleközöm>

- 10 3. Egi peldat elötetök magiarazok,
Kit Daniel köniueböl elő hozok,
Az igaz Isten hiueiről szollok,
Czak iora mindönöket ebben intök.
- 15 4. Regön Babillonia orzagaban,
Nabogodonozor tartomaniaban,
Eppite egi ozlopot hataraban,
Mint Istent imada birodalmaban.
- 20 5. Izenetöt hamar ten mindön fele,
Kiki mind siessön az ozlop fele,
Ha nem akar iutni halala fele,
Sebös szennek emeztö langia fele.
- 25 6. Czak keuessen talaltattanak uala,
Kik az ozlopot nem imattak uala,
Mört az Istent felik röttögik uala,
Ellene baluant nem imadnak uala.
- 30 7. Vivek öket Nabugodonozornak,
Mondak öket szo fogadatlanoknak,
Nem itelek igaz hitü ifiaknak,
Vegezek azért hogi agiak halalnak.
- 35 8. Sietsegei ifiakat kötöztetek,
Egö kemöncezében bele üzetek,
Sidrach Misrach Abdenagot uettetek,
Ez három szép ifiat hogi ot ueztenek.
- 40 9. Dul ful Nabugodonozor buuaban,
Az szenet göriezteti haragiaban,
Kenköuet, saramontat hordat abban,
Sok kendört, puskaport haniata abban.
- 45 10. Az Istennek czudalatos hatalma,
Ot hertelen megh ielőnek oltalma,
Az igaz hitnek len igaz iutalma :
Mört az szennek ot semmi lön hatalma.
11. Röttenetös sebös szennek ereie,
Feiedelöm haragianak özöne,
Czöndezödek mört angial oda iüue,
Megh monda mit Isten oda izene.
12. Oli czudat Daniel propheta bezel,
Hogi Istentül iüt ifiakra ollian szel,
Mölliel erőtlenne löt az sebös szen,
Maga természet szörent melegh az szen.

- 50 13. Czillagos szep egeknek czatornain,
Az elleztö haznos essök utain,
Czudalkozom az Istennek tanaczin :
Istentül bü harmat lön az ifiakon.
14. Igön ezön ifiak örülnek uala,
Alazatosan köniörögnek uala,
55 Istennek terdet feiet haitnak uala,
Az szen közöt iaruan ezt mondgiak uala :
15. Fölsegös Isten, elödben föl mönniön,
Feledékön bezedönk által hasson,
Köniörgesönk möniben elödben iusson,
60 Szep egeket szauonk megh hasogason.
16. Raitonk, latod, haborusagh nagi uagion,
Röttenetös szen mi melletönk uagion,
Eletönk szidalomban nagiban uagion,
De lelkönk nagi bizodalomban uagion.
- 65 17. Az te draga igednek szöuetnöki,
Szent paranczolatodnak uitollai,
Oktato szep intesidnek szazloi :
Sziuönkben mast az prophetak bezedi.
18. Nem röttögtek nagi szörniú halalukat,
70 Noha szenuettenek sullios kinokat,
Hittel talaltak möniben szallasukat,
Mind öröke ualo birodalmukat.
19. Czak azoknak peldaiukra mi nezzönk,
Azert suplicatiot neköd nuitonk,
75 Alazatosan maid kit be mutatonk,
Mönniei oltarodra kit le tezönk.
20. Igeretödhöz igön ragazkodunk,
Azert színöd eleiben iarulonk,
Kegiös szeköd elöt im le borulonk,
80 Mint edös attiankat im megh szolitonk
21. Seregöknek megh giözhetetlen vra,
Iakob haza nepenek erős uara,
Mit paranczol im kezök vagiunk ara,
Hizök, hoga nem iuttacz zörnü halalra.
- 85 22. Czudalatoson mert meg' oltalmazod,
Az igaz hitü embört teh meg' mentöd,
Sok ho/herok kezéböl ki iktatod,
Ifüendöben meniben meg' koronazod.

75 kit <mast> 86 [igaz hiányzik] 87 horerok [!]

- 90 23. Oltalmaztad Noet az özön uizben,
Jonastis meg tartodtad az tengörben,
Joseföt Putifarnak tömlöczeben,
Susannat az két fű biro kezében.
- 95 24. Lot *patriarkat* Segor hataraban,
Meg' tartodtad Sodoma varasaban,
Mert út szamlaltad uolt hiuek zamaban,
Mi lelkünknek edös lako hazaban.
- 100 25. Ige noha nagi vagion mi feyűnknek,
Tugiok, hatart rendöltel életünknek,
Öróme uagion ezön mi lelkünknek,
Neheze noha nagi uagion terhűnknek.
26. Tudgiok, te tartod az fenös egeket,
Abban eltetöd az aldot lelköket,
Abban lelted Vrysten ú keduöket,
Meniben hogi meg' koronazod feyöket.
- 105 27. Eltetöd egiedül az angialokat,
Te hordozod az sok zapor esöket,
Te tartod az ködöket, föllegöket,
It minkettys meg' tarthatcz, ha akarod.
- 110 28. Regi martiromoknak ú életök,
Te altalad öriztetöt ösueniök,
Ezt gondolvan röpös bennünk mi ziünk,
Mert minketis meg' tarthacz, ha akarod.
- 115 29. Az te meniei sebös alguidtul,
Te menthecz megh az menitü köuektül,
Te tarthatcz megh az sok mendörgesöktül,
It minketis meg' *tarhatsz, ha akarod*.
- 120 30. Temerdöki sok uizeknek örüeni,
Az tengörnek rettenetös czudai,
Te altalad *tartatnak* czet halai,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
31. Oli igön erös kezedben az az szegh,
Hogi megh marad mind addiglan az az szeg,
Kin erősen tartatik az egh az föld,
It minketis megh tarhacz, ha akarod.

93 patriak [!] 108 tarthatcz 111 bennük 114 methecz 116 it minketis meg etc.
119 tartartanak [!] 120 tarhacz 122 Hogi <mind addigh>; az szeg

- 125 32. Igön beülczen az sok villamasokat,
Szolgaltatod az sok züzmaraszokat,
Beülczen tartod az elő allatokat,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
- 130 33. Nagisagos egeknek zep ekössegi,
Ez foldnekis zepön zödelö fayt,
Te altalad tartatnak zep viragi,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
- 135 34. Oli gondod vagion mindön allatokra,
Ez vilagi nagi sok hatalmasokra,
Zamot tartaz mindönük iarasokra,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
- 140 35. Regi magos hegieknek setit fait,
Cedrus erdeienek tarkallo fayt,
Te tartod ez földnek sok alkotmanit,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
36. Oli Isten vagi, hogi haiunk zalaira,
Zamot tartaz mi labünk niomaira,
Igi tanogacz meni orzagh iauaira,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
- 145 37. Sok mergös sarkaniok, setet melisegök,
Zelek, hauak, zeluezek, förgetegök,
Te altalad lehetnek sok ehsegök,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
- 150 38. Zönknek az meney karok, ha zollaz,
Ez földi hadak indulnak, ha intez,
Mindönöket te megh indithacz tarthacz,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
- 155 39. Io Isten, az diczoültek taborat,
Az serafin angialoknak satorat,
Te tartod az boldog' lelkök hailokat,
It minketis megh tarthacz, ha akarod.
- 160 40. Feyedelmek, zabadossok, szegeniök,
Czuzo mazo allatok, mindön fergek,
Sok hauasok, halmok, uiragos retek,
Altalad adattanak mindön etkek.
41. Egih zep madarak, fenös czillagok,
Iegek, hauak, rogiak, es mindön parak,
Altalad az nap, hold uilagossitnak,
Tiztökben mindön nap zepön el iarnak.

137 setin [!] 153 Io Isten <uagi hogi> 158 Czuzo <allatok>

- 165 42. Czuda bizodalomra mi lelkünket,
Mind ezök uezerlik az mi lelkünket,
Ualamikor uegezöd életünket,
Abraham kebeleben uid lelkünket.
- 170 43. Irta ezt egi barátunk Orosziban,
Ezör hat zazban es negi eztendöben,
Igön bus ziuel uala eleteben,
Mert regulta forogh török keszeben.
- 175 44. Tudgia Isten ha az en eletömmet,
Valkosaghban el keuannia lelkömet,
Ez enököt Cziapan Ferencz deiaknak
Haltom utan hagiom testamentomban.

80.

ILLÉSHÁZ Y ISTVÁN

FERENDUM ET SPERANDUM

- 1 1. Forog' a' szerencse mit bizunk ö benne semmiben nem állando,
Csak ideigh kedvez, tündöklö iveghez mindenekben hasonlo,
Ki mint hogy el-török, így ö-is változik s-állapattya romlando.
- 5 2. E' világi sok kincs, mellyben semmi jó nincs mulhatik szerencsétül,
Tündöklö uraság, tisztbéli méltoságh függ ennek erejétül,
Ha meg-szünik kedve, küld idegen földre régi lako helyétül.
3. Rolam vehet ebböl mint edgy szép tükörböl magának minden példát,
Mert a mint rám osztá tölem úgy el-fosztá szerencse adományát,
Ki kedvemre éltem, kell immár szenvednem, számkivetésnek kinnyát.
- 10 4. E' ros sz csalárd világh ki merö hamisságh, engemet jay mint veszte,
Mint halat horogra, úgy csala sok búra hizelkedö beszéde,
Etkével táplála, melyben reytve vala iszonyu csalárd mérge.
- 15 5. Nem-is kerülöm el, szencséges erkölcsel hizelkedö pohárát,
Nem jutván eszembem hogy Isten mindenben jelenti igasságot,
A' mint sok jóm után érzem immár nyilván Istenemnek ostorát.

171 bus <uala>

1 II az 2 II üveghez V tündeclö öveghez mindenkipen 3 II változik állapotya
4 II Ez ; szerenchétöl III—IV szerentsétöl 5 III—IV erejétöl 6 III—IV helyétöl 8 II az ;
el rántá 9 II immár követnem 10 I vilá . . . ; en . . . [kiszakadt] II Ez ; világh ki ;
engemet 11 I Mi . . . ; csala s . . . [kiszakadt] II Mint halat ; csala sok búra 12 I
. . . táplála ; reytve . . la [kiszakadt] II Etkével táplála ; reyt vala 13 II kerülöm ;
sok hizelkedö szavát

6. De miért csudálom, Isten dolga tudom hogy gonosz *jóra* fordul,
Vétküncet el-*türi* de réánk-is küldi büntetését ostorul,
Segítseget *tőlünk* rántya ha nem *térünk réghi* gonosságunkbol.
7. Ugy én büneimért, Istenem engem s^{ert}, el-hagyot és meg-utált,
Hatalmas emberek mindenüt üldöznek, ellenségem rám kiált,
Lesben meg-állanak, fejemnek akarnak szerezni szörnyü halált.
8. Mindentül meg-váltam, egyedül maradtam, barátim el-hadtanak,
Iszszonyu kö-sziclák, erdők, széles puszták fejemet lappangattyák,
Idegen emberek engem el-kerülnek, magok hozzám sem adgyák.
9. Ellyeké nem tudom mert késik halálom, s kinaim nevedeknek,
Kétségben essemé s halált *szerezzéké* nyomorodot fejemnek ?
Azt sem mivelhetem, mert el-veszti lelkem haragja Istenemnek.
10. Türnöm hát job léssen, mert mégh elől veszen Istenem szent Fiaért,
Bünöm el feleyti, pokolra sem veti lelkem ki *hozzá* meg-tért,
Noha kereszt által keservesen probal fertelmes életemért.
11. Szenvedem békével magamat-is ezzel biztatom mindenekben,
Többet én *meg*-valtóm szenvedett jól tudom idvösségemért testben,
Nem egyedül vagyok, földön ki nyomorgok, szenvedik ezt-is többen.
12. Példáját sokaknak igye-fogyottaknak látom árva fejemen,
Mert szerencséjekben, számkivetésekben részes vagyok sok képpen,
Kedves lako helyem távoly lévén tölem jút eszemben keserven.
13. Ektelen kösziclák mint fészek ugy álván, hazája Ulyssesnek,
Hosszsu életénél, jó szerencsénél tettzik lenni kedvesnek,
Midön azt ohayttya, hogy csak füstit lássa régi lako helyének.
14. Röpüllő madarak őszszel ha távoznak, meg-jönek ismét nyárban,
Ugy félelmes vadak meszsze ha el-futnak, térnek szokott barlangban,
Csak egyedül nékem nem szabad meg-térnem örömem haylékában.
15. A' Tél mikor mulik, vig Tavasz érkezik, föld mindenestül újúl,
Leveleckel erdő örvend a' sik mező virágockal bé-burul,
Csak én szegény lélek sirok és kesergek, mert örömem nem újúl.

16 I gonosz . . . fordul [kiszakadt] II dolgát ; gonosz jóra fordul 17 I el- . . . e ;
bün . . . [kiszakadt] II el türi de ; büntetését 18 I . . . ántya ; té . . . [kiszakadt] II
tőlünk rántya ; térünk réghi 19 I . . . n [kiszakadt] II Ugy én 21 III szörzeni IV szer-
zeni 22 II Mindentül el váltam III Mindektől IV Mindentől 25 I kinaim II—IV s ki-
naim 26 I Kétségbe essemé halált szenvedgyeké II—IV Kétségben essemé s halált sze-
rezzéké 27 III—IV Azt nem 29 I lelkem ki hozzád meg-tért II én lelkem, ki hozzá tért
III—IV lelkem ki hozzá megtért 32 I . . . -valtóm [kiszakadt] II meg váltóm 34 II
fogyattaknak 37 II—IV fészkek ugy álnak 38 II Hosszsu életénél, jó szerenchéjénél tetezik
lenni kedvesnek III—IV életével, jó szerentséjével tettzik még-is kedvesnek 40 II Repül-
lő ; ha őszszel III Repülő 41 II Vagy félelmes II—IV hogy ha futnak 42 II—III örö-
möm 43 II Az ; mindenektől 44 II—IV bé borul 45 III—IV örömmöm

16. Nyughatatlan sok gond, imé annyira ront, hogy nem soká meg emészt,
Ha nem szánnya lelkem teremtő Istenem, sok bú s-siralom el-veszt,
Sőt én ellenségem csudallya hogy engem az föld is el nem sillyeszt.
- 50 17. De meg-szán Istenem, s-ennyi sok siralmim tudom jómra fordulnak,
Múlnak ohajtásim, noha most könyveim szemeimből csordulnak,
Mint Nap eső után, így bánatim után örömmim meg-újúlnak.
18. Véget ér el-hitem az idő mindenben, bánatnak vége szakad,
Nagy erős kösziklák idővel romolnak, idővel Tenger apad,
Így sok inességimnek, számkivetésimnek idővel vége szakad.
19. Mikor a' madarak fákon fészket raknak Tavasszal zöld erdőben,
Bé-járván sok földet, buydoso fejemet meg-nyugotám egy völgyben,
Ezeket úgy szerzém, igyemet kesergém az ezer hat száz négyben.

81.

ILLÉSHÁZY ISTVÁN

AZ ERDELINEK SIRALMAS ENEKE

Nota Puztasagban merült gialazatban fordult

- 1 1. Oh keserves szivel ki most vezni tertel, vallion-s-nem busulhacze ?
Partolo orszagon, niomorult hazankon valoban nem sirhacze ?
Enni puztulasban, söt ver onto karban vigasagot lelhecze ?
2. Im ez szelös vilagh, Török -s- Magyar orszagh talpigh mind fegiverben al:
Az nemet olazzal, francia balonnal Pannoniaban be szal
Az Isten neveiert auagi mind az hitert valakit elöl talal :
3. Mint nagi mönidörgesben erdő, fölihő ködben az nagy tengöri szel vez,
Szorongh az melsegben, fut, iar örvenieben, de csak hamar eze vez :
Igi most orszagunkban, bai vivo hazankban mindönnel köz az szel vez.
- 10 4. Ulises regönten tiz eztendeiglen jart tengöri hadakban,
Görögh vitezökkel Troia mezeieben sokat feküdt taborban,
Enni viaskodas, partútes, tamadas soha nem volt akorban.
5. Agamemnon *penig* Achilest kerleli : töb hadat ne indiczon,
Mört el keserödöt, szarat -s- megh epedöt az mostani romlason,
15 De most azt kivaniak, mindiaian ohaitiak : mönnel inkab dulhasson.

47 II—IV bu siralom 49 II jóra 50 I könveim [!] 52 II üdö 53 II s-idővel III
romlanak 55 II az 57 II így szerzém

1 vallio [!] 2 orszagon <bai vivo> 11 fekü [kiszakadt] 13 Cherib [Értelmetlen!
Lásd ItK 1955, 424.]

6. Az törökök im lasd, nem kivannak romlast, insecöt orszagukban ;
Lönni köröztseghben, öltözönk Istenben, vagionk vizavoniasban,
Kiért ugian melto : vilagban vandorlo mindön öltözcek giazban.
- 20 7. Eredeti nem io, közepi tikožlo, veget csak Isten tudgia,
De az szegeni kössegh, kin sullios az insegh, buidosasat iaigattia,
Gazdag nömös heliet, el romlot öröket eyel nappal sirattia.
8. Halalos ellenseg az török nemzetsegh, bar egimással ne vyonk,
Se Cassa var mögiet, se Nitra var mögiet bator ne ostromlanok,
Nandorfeier varban, Buda, Egör varban elegh dolgot talalnank.
- 25 9. Az farkas barannial, part üfök iuhokkal im lasd, mostan legelnek,
Török kereztiennel, tatar magiar neppel egi taborban feköznek,
Iol volna, baraniok, ha az eh farkasok vegre megh nem önnenek !
10. Vitežlő Boczkai, Bastia fegiverösi, egi masra miért törtök ?
Halhatatlan hirert feiedelöm nekül de miért kardra keltök ?
30 *Meni* ur most vagion, mindön ugi forgodgiek : mind ani ellensegtök !
11. Romlasi hazanknak uyulton uyulnak, semmi bekesegh de nincz,
Ualahol part ütēs, ohaitas, keserges, mind semmi ot az sok kincz,
Söt mind eletödet, erös öröködet sokal inkab akor felez.
- 35 12. Megh gondollia embör: miért kardra kellion, mert fü hadnagi azt lattia,
Higied : ö nepenek haborgatasaiert ereiet megh mutattia,
Az ki ellenködik, vele viaskodik, nagi hamar azt megh ronttia.
13. Honnan vagion hagiva, hagi az papok karia elös fegiverhöz niullion,
Auagi legh elsöben vakmerösegeben oly hadat indithason,
Az ö mestörevel, az Jesus Christussal soha nem volt egi uton.
- 40 14. Köniü az embörnek, gonoszul kezültnek egi hadat inditani,
De nehez magatul, maga ereietül nieresegeben szallani ;
Söt noha giakorta kinek lova santa, az kezd predara iutni.
- 45 15. Az egez Asia regön Efesumban eppite egi templomot,
Kiben nagi sok kirali rakattata czifra szaz huzon ket ozlopot,
Az templom fris, ekös, egi azzon nehezen tarta föl egi roz iffiat.
16. Azon igieközik, azon mestörködik : *hir* nevet eregieze ;
De ninczen io modgia, az varast megh giuta, azonban hirükkal lön,
Maguk azt vegeznek, ki volt ne hirdetnek, hire, neve el vezne.
- 50 17. Igi mastis nagi sokan lasd az papi urak nagi hirt, nevet keresnek ;
Ily szep draga varast, Istennek egi hazat föl egetni sietnek,
De mindön lattara az Isten haragia szallion az ö feiükre.

25 üzök [!] 28 [Elöbb:] egi mast miért rontiatok 29 Halhatatlan <hirell> 30
Míne [!] 31 nincz<en> 46 hirt [szótagyszámhibá! Lásd ItK 1955, 424.] 48 hirük nevük [!]

18. Nem emböri erön, föveniön vagi saron al az Isten egi haza,
Sem tartia markaban, tantorgo kezeben azt az rommai papa,
Az fölsö egekben, düczöült meniegben vagion annak mas ura.
- 55 19. Noha nagi sok habok, haboruk, taborok közötté uralkodik,
Mint tűz göried hazra, sarkani elefantra, ez vilagh agiarkodik,
Mönnel nagjobb saiu, mint szinten palmafa, leg föllieb neveködik.
20. Crocodilus nagi gik, földön vizben lakik, egi kis alat megh giözi,
60 Indiay partban ha lattia alunni, magat sarban keveri,
Adig olalkodik, nappal szarazkodik, torkaban el be ugrik.
21. Ragia mergös giomrat, mardossa ö torkat, megh öly -s- maga ki iü,
Diadalman örül, sarkant földre eyti, ezi mindön fele niü,
Veletlenül hogi löt, azt mindön iol lattia, hogi halala nagi szörniü .
22. Istennek neveiert möli kiczin magaban diadalmat ugi vezön.
65 Az nagi crocodilust, amaz Anti Christust, ki mindönt hadra vizön,
Megh giözi, megh rontia, bizik Christusaban, hatalma semmi lezön.
23. Mindön kialtotta, söt azt velik vala, hogi azok mind el veznek,
Valakik Rommabol papatul nem függnek, hogi azok el karhoznak,
Az egi igassagban, voltak io vallasban, nevük vala eretnek.
- 70 24. De az igaz Isten szömei hivekön valakik ötet felik,
Ostora azokon, az kik mindön modon ö szent nevet karomliak,
Hogi ha megh nem ternek, iora röstök leznek, mint lez azoknak dolguk.
25. Füstölögh ez vilagh, maid megh lobban az langh, nehez akor oltani ;
75 Ha az arviz el iü, ha hamar ki nem terz, kesö akor vetközni ;
Migh nem iüf niavaliad, ha ninezen nioszoliad, adig köl keziteni.
26. Sebös az nil uta, az ki el boczattia, megh tartoztatni nehez ;
Ha az törben esöl, halalig vezödöl, rövid ideiglen elz ;
Migh kötel niakadon, nincz beko labadon, iob hogi ha adiglan felz.
27. Intlek mind ket felöl, partolo ket reztöl : haborutok szallion le.
80 Legiön egiességtök hitben, szeretetben, egi masra ne törietök,
Vallion -s- orszagunknak, niomorult hazanknak eben hazna vagione ?
28. Bastia niucz hitödet, Boczkai kezedet, hogi egi masra nem törtök,
Nagi io giözödelmet, eltigh io hirt, nevet igi inkab szörözhattök,
Hogi nem nag karokkal az köröztien verben mind ketten förtözöttök.
- 85 29. Ezöket, Ur Isten, kellek : kegielmessen vigied io egiességre,
Mert ez nag haborut, mint vezöt, kozorut, czak te füzhetöd özve,
Az te kis haiodat, valasztot barkadat tarcz megh az sok szel vezben.

63 . . . mindön [kiszakadt] 68 el<t> 31 Vallio [!]; [hazna h-ja másból jav.]

S Á R O S I M Á R T O N

- 1 1. Szolgálatomat ajánlom
Oh vigh kedvü nyájassagom
Ez föld szénjén szep czillagom
Éltemigh kedves barátom.
- 5 2. Istennek draga jo volta
Az ki minket egybe hozza,
Szállyon read szep aldasa
Mind nemzetedre s- magadra.
- 10 3. Veszedelem tavol jarjon
Tüled, szent angyal hordozzon
Minden fele utaidon,
Hogy az ellenségh ne arczon.
- 15 4. Ehgnek miként szép forgasat
Es fényes napnak jarasat,
Folyo vizeknek folyasat
Lattyuk serény mozdulasat.
- 20 5. Mindenben igy jo szerenczed
Menten mennyen hired neved
Hasznos legien fel kelésed
Agyadban boldogh le fekted.
6. Vadon erdőben mikor jatsz
Vagy sik mezőben ha setalsz
Hasna legyen ha meg szolalsz
Egességes mikor nyugszasz.
- 25 7. Indullyon szép éneklésre
Az madar is kérésedre
Fülemüle szép zengésse
Légyen mindenkor füledbe.
- 30 8. Délben az heüseg ne arczon
Forgo szel se haborgasson
Eghi haborutul meg ojon
Az jo Isten oltalmazzon.
- 35 9. Az szép nyarnak gyümölczével
Elhes nagy gyönyöröséggel
Emberek közt tisztességgel
Forgodhassal s- böcsulettel.

8 s- <mind> magadra 26 <Minden> Az madar 29 ne <süsső> arczon 31 <Men
utó kötül> 34 Elhes <sze>

10. Magyar orszagnak czillagat
Lathassad szabadulasát
Cassanak szép ujulasát
40 Ellenségünknek romlasat.
11. Semmi nekem budosasom
Es vegetlen faratsagom
Czak halhassam jo barátom
Jo egésseged, meg nyugszom.
- 45 12. Az mennek földnek Jstene
Jutasson bennünket szembe
Szép békességes időben
Magyar ország kebelében.
- 50 13. Gyogyulast az betegeknek
Ő felsege az véneknek
Oltalmat az özvegyeknek
S adgyon jot nemzetségünknek.
- 55 14. Az ezer hat szaz ötödben
Crakoban en fel mentemben
Viragh vasarnap estennen
Szedtem ezeket versekben.

83.

[ECSEDI BÁTHORY ISTVÁN HALÁLÁRA]

- 1 Tekentetes es igazan
Istenes Bathori Istvan,
Ki Fejedelmünk ziveben
Forgot es nagy zerelmében,
El mult zent Jacab havaban
Az huszon ötödik napjan
Ezer hatzaz ötödikben,
Hogy irnanak eztendőben,
Ő is ez arnyek vylagbol
10 Istennek akarattyabol
Menybeli lakosok közze
Bizonnyal vitetetlen be,
Lelkeben eel, mert zerette
Christust mindenek felette.

38 Lathassad <meg ujulasat> 42 Es <nagy szörnyü> 44 egésseged <viragom> 50 <Könyebseget> 52 adgyon <Isten szegenyeknek> 54 Crako<....> en 55 <Silesia fele esve> 56 <Virag hetnek innepeben>

15 Mondhatnad, hogy ki mulasa
 Hamar lett, de bizonyara
 Sok fele vezedelmekből
 Ki ragattatott Istentül,
 Helyheztetven boldogsagban
 20 Es örök nyugodalomban,
 Mert ez utolso idöben,
 Mely csak vezedelem, nincsen,
 Nemis lehet, remensegünk,
 Hogy valaha állapotunk
 25 Megh javullyon ; holot ördögh
 Zörnyen környülettünk kerengh,
 Penigh ki mulvan ugy nem holt
 Hogy jobban nem volna mint volt :
 Mert megh menekedven büntül
 30 Es ez vylaghi gondoktul
 Most kezdet valoban elni,
 Menyben nagy iozagot birni.
 Semmi kaart azert nem vallot,
 Hogy el hatta ez vylagot ;
 35 Legyen Isten akarattya,
 Ki eletünket forgattya.
 Az ö lelke lakjek menyben,
 Hire neve el ne vezzön,
 Söt aldasban legyen veghigh,
 40 Teste az földben nyugodgyek,
 Mig az Urnak hangos zava
 Azt is megh elő allattya,
 Lelkevel megh edgyesiti,
 Ötet testbennis helyheti,
 45 Veghetetlen dicsöseghben,
 Kiert öt dicserjük Amen

84.

M Á R T O N

- 1 1. Mostoha aniatul pogani daikasaghra iutotal, Magiar orszagh,
 Veszede eszedben, kigio kebeledben, kinek nagi az alnoksagh,
 Feied hova haitot ? bizonnial megh higied, keserues az tutorsagh.
- 5 2. Azt szoktak mondani, nem io keözeösülni baranioknak farkaszal,
 Mert ha megh ehezik, ottan gondolkodik, nem gondol szam adaszal,
 Azert iöuendöben az ki neki hiszen, bizoni fizet kiniaual.
3. Regi rauaz roka regen megh tanulta, mint kel banni komiaual,
 Magat leterieszti, keörmeit el reiti, hizelkedik farkaual,
 De ha mogiat erti, ottan ki ielenti, mert iaczik az ludakcal.

8 farkanak [!]

- 10 4. Termeszezi ellen soha semmikepen egyi teöreök sem szelidül,
Mikepen szerezzen hogi az feöreödeöben szappannal nem feirül,
Azert iöendöben az ki neki hizen, bizonial megh szegienül.
5. Jotetemeni heliet lasd mit czelekedet egieb sok orszagokkal,
Az kiket fegiuerrel megh nem birt ereöuel, megh rontia czalardsagal,
15 Nagi sok szep szo utan breszöl kepegh monduan : mit iaczol czaszarunkcal ?
6. Nektekis magyarok szüksegh az okoszagh, kik oda haioltatok,
Mighlen tellieszegel utolso ueszesben beleie nem borultok,
Mert heiaban leszen az farkas ueremben osztan orditanotok.
7. Vagi nem tudgiatoke, aze az pallersagh, uala kinek artotok,
20 Ha keduetek szerint es nagi resze szerint hozzaia allottatok,
Az rendet ugi szabia uala mint akaria, reöuid nap megh lattiatok.
8. Szulyman czaszarnak hogi suppicalnatok nemet ellen magyarok,
Hogi Janos vaidanak es az teöb uraknak lenne ereös oltalmok,
Eöreöment azokis mint farkas iuhoknak lenne ollian paztorok.
- 25 9. „Giamoltalan nepek, kik most ream neznek — monduan — leszek oltalmok,
Mert az mit kiuantam, most ahoz iutottam, Allanak halat adok,
Budaban ha leszek, ot uagion io feszek, onnet orszagot birok.”
10. Jol megh laszatok ti, mit haznalhattok ti teöreök tutorsagaua,
30 Ki oli mestersegel mint maczka egerrel iaczot ti attiatokkal,
Tijs azt nieritek, ha ra nem gondoltok teöreök tarsasagaua.
11. Vtالاتos dologh, hogi keresztien forogh pogannial az taborban,
Mert Christus hiuei, Mahumet ebei nem fernek egyi akolban,
De az ki nemzeti szoktak reszesülni egienleö gonoszaghban.
12. Soha ne uellietek, hogi iot erheszetek igienetlenseghektekben,
35 De az mitt akartok, egyi arant foghiatok isteni felelemmel,
Mert külsö segitsegh bizonios elensegh, iol ereszük uestünket.

85.

N A G Y P É T E R

CANTIO

- 1 1. Engem az szerentse mast probára vetet,
Sima tengölyérül nyakra le eresztet,
Világ csudájára vélem, hogy engem tet,
Ily veszedelemre engemet eresztett.

2. Nintsen ez világon oly io bölts katona,
Az ki gonosz társhoz önnön magát adgya,
Hogy sok el vet praédát eö ki nem okádna,
Végre gyalázottal világbul ki mulna.
- 10 3. Nem szánnya szegénnek, gazdagnak marháját,
Gyakorta meg ássa koldusnak is házát,
Soha nem kéméli az urak majorgyát,
Tolvaj meg kerüli polgár istállóját.
- 15 4. Azonban azt tudgya, hogy szerentse dolga,
Utánna futva megy undok gyalázottya,
Bujdosás ö dolga, magais iol tudgya,
De sok latorságát ö el nem hadhattya.
- 20 5. Gondolám, én valék ilyen állopotban,
Erös, gyors, fiatal, ifiui voltomban,
Csintalan, nedénges minden utaimban,
Enyves kezü valék széllyel bujdostomban.
6. Jaj gonosz szerentse, miért csalál engem ?
Ugyan meg bodittád én iffiui elmém,
Tsak ez darab földet szüntelen kerültem :
Azonban tömlöztben heverésben estem.
- 25 7. Pironkodhatom már, hogy illy gyalázotban
Egy nyihány nap éltem az vörös toronyban ;
Látom : senki sem szán, vagyok illy nagy buban,
Büneimert lészek már nagyob kinokban.
- 30 8. Engem ez világon tartnak fő tolvajnak,
Tudom, hogy mondanak huzonak vonyonak,
Minden tolvaioknak hires gazdájának ;
Vélem, hogy utannom föebbek tamodnak.
- 35 9. Törvényre vonyanak sok io fő emberek,
Elö szollitanak ime látom ezek ;
Iminnend amonnand sok levél érkezik,
Kíért az én szivem nagy bánotban esék.
- 40 10. Engem itélének hohér fegyverére,
Az után testemet sárvári kerékre ;
Magam is iol tudom, milto vagyok erre.
Isten, visely gondot en szegény lölkömré !
11. Régi io barátim, kéllek az Istenért,
Iámborul élyetek az Jésus nevéjért,
Kik praédát szerettek, nyilván el higyetek :
Kerékre, pallosra, kötelre tesztekt szert.

- 45 12. Siralmas ohajtást néked, Uram, nyujtok,
Tudom, hogy különben én meg nem ujulok ;
Országodban veled vigadoznyi fogok,
Mikor szined előtt arczul le burulok.
13. Sörkeny föl én lölköm, az Ur veled vagyon,
50 Éneköllön lölköm az Ur előtt nagyon,
Hogy könyörgésedre ditsösséget adgyon,
Téged országában hamar bé botsásson.
14. Zokog az én lölköm számtolan bünömért,
Mint tolvaj kereszt fán undok vétkeiért.
55 Uram, teged kéllek az te érdemedért :
Ne vess az pokolra förtelmességemért !
15. Itt vetettél engem, tudom, gyalázottra,
Tagaimat adád különb féle kinra ;
60 Nem félek haláltul, bátran megyek arra,
Nyakamat ki nyujtom hohér pallosára.
16. Légyen nagy ditsösseg néked oh Jehova,
Tengernek és mennek, földnek drága ura,
Az ki gondot visel szegény szolgájára :
Lölkömet is ne vesd pokolnak kinnyára !
- 65 17. Igazán meg mondom : az ki jámborul áll,
Sem mezőn, városon, falun, sohol sem fél,
Istennek ádása röpül reá menybül,
Holta után osztán örökkén Urral áll.
- 70 18. Férfiak, aszszonyok, szüzek, szép virágok,
Szélyvel imit amot ti az kik bujdosatok,
Bölsőben fekvő gyöngö liliomok :
Az Jézus nevejert ti meg botsássotok !
19. Isten oltalmazzon titeket ezektül !
Mert en nem függöttem soha az vénektül ;
75 El ne szakadgyatok Isten igéjetül,
Tanátsot kérjetez tsak az szent lélektül.
20. Ezeket le irám keserőségemben,
Sárvárj tömlöczben vagyok könyörgésben,
80 Az egy ezer hat száz és hat esztendőben
Az bölyt más havának második hetiben.
21. Nagy Péter én nevem, vers fejek mutattyák,
Én életem rendel előttökben adgyák.
Valakik magokat rosz életre adgyák,
Gonoszul el vesznek, magok is iol tudgyák.

AZ IDVEZÜLT FÖLSEGES BOCZKAI ESTVANNAK, MAGYAR ES
ERDELY ORSZAG FEJEDELMENEK SZOMORU HALALAROL

Nota Az jo hitü ember szeled ez vilagon etc.

[Nota . Oly buval bánattal]

(A' jó hi tü em ber sze - lid e' vi lá gon)
Mely a lom - ban me rült, osz - lop - tul ü res - sült,
Pusz - ta sag - ra te rült, gya - la zat - ra ke rült,
Sze - me - ben ve res sült, szi - ve - ben ke - se rült,
I de - je ben ven hült, e re je - ben gyen - gült.

1. Mely alomban merült, oszloptul úressült,
1 Pusztasagra terült, gyalazatra került,
Szemében veressült, sziveben keserült,
Idejében venhült, erejében gyengült —
5. 2. Kö szivű magyarság, — kiben az pusztaság,
Meg rögzöt az rabság, uyjult az arvaság.
Miczoda parasztság töled — rongyos ország,
Ha mostis vigasság, dolgod es nyajasság ?
10. 3. Szomorú ruhával, feketített gyaszszal,
Siralmas ortzavál, el holt abrazattal,
Festett lobogokkal, keserves zazolokkal,
Nezd ! az urak haddal, mint mennek bánattal.

1 II álomba 3 II vérösült 4 II Idejében vénült, gyöngült [!]

4. Amaz be vont hinto, es hat fekete lo,
 Kit az sok udvarlo körül vött, sok zazlo
 15 Vallyon mire valo ? Bezzeg csak az jay szo !
 Nem nyerit csak egy lo, -s- mind sir az sok baro.
5. Czendesz szep lepessel, alazatos szinnel,
 Kit vizznek bus szivel, sirankozo szemmel,
 Mit akarnak ezzel, az sok eneklessel,
 20 Az papi sereggel, deakkal, mesterrel ?
6. Földd be szemeidet, nyisd meg fűleidet,
 Halhadsza ezeket az siro igeket,
 El veszszek, ha többet ertel ilyeneket ;
 Meg öltek fejünket, jo fejedelmünket !
7. O varatlan fortely, veletlen jött veszely,
 25 Judas szívű szemely, iszonyito fekely !
 Im melly nagy but zerzel, mely kárban leledzel,
 Jo uradnak kevely, halallal fizetel.
8. Kö szívű kegyetlen, etető hitetlen !
 30 Tygris volt elmedben, scorio lelkedben,
 Uradat bor közben, itatvan meregben ;
 Hogy valamenyiben nem szantad szivedben ?
9. S lasd melly nagy jot kapal, csak magadnak artal,
 Urunkon az halal mert ugyan nem regnal :
 35 Lelke az Christusnal, teste az orszagnal,
 Hire penig fenn all az egész vilagnal.
10. De te — sok kinokra, sok ezer szablyara,
 Sok színű halalra, melto gehennara,
 Nero maradekja, Judas unokaja, —
 40 Nem mehetél nagyra az ő halalaban.
11. Sok reszre vagdalva, sok izre kontzolva,
 Sok dirib darabba vettétel pokolba.
 Aldott legyen annak karja es az kardgya,
 Az ki ezt probalta, mert jo urat szanta.
12. S- hat ty rongyos Musak, szamkivetött Nymphak,
 45 Kiket az magyarsag meg unt mind az orszag,
 Noha vattok czufsag, de haladatlansag,
 Ne legyen parasztság, bennetek az vaksag.

22 II Halhassa 28 II fizettél 41 II koncsolva 42 II Sőt dirib darabra vetettél
 pokolban 46 II Kiket ez

- 50 13. Ha udvar nep szanta útet el annyera
Halalat buvaban, hogy megis torlotta,
Nem de melto volna tehat siratnia,
Nektekis ö rayta könyvet hullatnia ?
14. Bűnelkül egy sinczen földi emberekben,
Ragalmazas közben jusson eszetekben,
55 Azt hadgya az Isten Moyses könyvében :
Holtakat hirekben tarczunk tisztességben.
15. Alexander marka ha nem volt ö nala,
Nemis volt annyera terjett birodalma,
Igy minden ö rea meltan panaszolna,
60 De ki Christus tagja, azt mar meg boczattya.
16. Fenyves szerenczejú, jo emlekezetú,
Kit sirat minden szú, mert holtod keserú ;
Melly szep tekintetú valal es szep színú,
Melly kegyelmes szívú, mely draga erkölcsú !
- 65 17. Magyarok paysa, igazsag oszlopa,
Jok otalmazoja, gonoszok rontoja !
Hova megy az sirban, elölünk az porban,
Pasztornelkül nema ez keves juhoczka.
- 70 18. Sok farkas környülünk, mellyektől rettegünk,
Tudgyuk, hogy vezerünk vagyon egy Istenünk,
De draga tükörünk valal te közöttünk,
Kinek örvendeztünk, kivel diczekedtünk.
19. Ha te minket el hadsz, mint az hogy elis hadsz,
Utannad csak but hadsz, csak keserú jayt hadsz,
75 Minden jot el ragadcz, arvasagra juttacz,
Az pusztasagra hadcz, ha nekünk szot nem adcz.
20. Nedves keszkenöczke kit szememnek könyve,
Sűrűjen meg tölte, meg hata bö vize,
Te legy ennek jele, keserűseg merge,
80 Hogy be ment lelkemben, szivem közepiben.
21. No im meg faczarlak : hol vattok mar urak ?
Nincze fia annak az draga atyanak,
Itte vege annak az jo akaratnak,
Kit ajanlottanak az elöt urunknak ?

52 II könyet 57 II Alexandor 71 II Kinek örvendeztünk kivel dicseködtünk 72
II De drága tükörünk valál te közöttünk 80 II lölkömbe ; közepibe

- 85 22. Meg venhúlt katonak, fizetetlen szolgak,
Rongyosult besliak, nyomorodott arvak !
Bizonyosag az orszag, voltatok jo szolgak,
Kiröl jutalomsg, mennyei bodogsag.
- 90 23. Ne nezzetek dolgat, meg szorult tár hazat,
Lattatok jo voltat, kegyes akarattyat,
Mutathat Isten mast, faratsag valtsagat,
Ki meg adgya árat, munkatok jutalmat.
- 95 24. Kiserjetekek el be ty ötet Erdelyben,
Az urak szekekben hadd üllyenek helyben,
Leszen jövendőben csak hamar időben,
Hogy ő nemzetünkben lesz emlekezetben.
- 100 25. Hadat szállítani, törökkel alkunni,
Nemettel tractalni, erős frigyek kötni,
Nepet gubernálni, meg telepíteni,
Meg valik hordozni, ki lesz jobb viselni.
26. No ez Isten dolga, ty ötet azomban
Fogjatok agyaban, szomorú boltyaban,
Vigyetek az sirban, utolsó hazaban
Holott nyugovasban, lesz czendesz alomban.
- 105 27. De az vitel közben, keseredett szűben,
Sirjatok lelekben, ezt mondvan ezenben :
Az kihez eltűnkben biztunk leg erősbben,
Azt teszszűk az földben romlando selyeben.
- 110 28. Magyarok bölcz attya, nemzetem szanoja,
Az kit csak mutata Isten -s- meg el hiva,
Judas maradeka kit penzert el olta,
Es minket el ronta, töled hogy meg foszta.
- 115 29. Immar az irigyseg, nem bant semmi inseg,
Draga test, bekeseg legyen mar, könnyebseg,
Testedben szép épsegh, lelkedben czendesseg,
Christusnal diczösseg, örökös fenyesseg.
- 120 30. Orszagod orszagnal jobb legyen ez rosznal,
Kit romlasban hagyal, mert ugy-is talalal ;
Immar minyajunknal siralmas banatnal,
Nem marad az bunal, egyeb ohaytasnal.

101 II azomba 102 II ágyába ; boltyába 103 II sirba ; házába 104 II nyugovásba ; álamba 105 II vitek [!] 109 II nemzete 110 II Isten meg 119 II mindnyájunkat

31. Többet nem szolhatunk, teged im itt hagyunk,
Most csak my siratunk, kik szegenyek vagyunk,
De jövendöt mondunk, hamar idöt hagyunk,
Orzagostul sirunk raytad es zokogunk.

125 32. Adgya Isten jora, mit szivünk vadolna,
Gonoszt tavosztassa, tölünk el fordicza,
Hazankat meg tarcza, bekesegben hozza,
Az ki magyar tagja, tudgyuk ezt kivannya.

87.

AZ FELSEGES BOCZKAI ESTVANNAK MEG HALASAROL

[Cantio optima Boczkaidys]

Nota: Irgalmazz Ur Isten immaron etc.

(Ir - gal - mazz UR IS TEN, im - má - ron én - né kem)
Ba - tor - sag lel - kem - ben fe - let te nagy va gyon.

No - ha sok fay - da lom ta ga im - ban gyon.

Tes - tem sok ki - nok val meg ter - hel ve - gyon.

Sok ke - se - rü ség gel szi - vem rak - va va gyon.

1 1. Batorsag lelkemben felette nagy vagyok,
Noha sok faydalom tagaimban vagyok,
Testem sok kinokkal meg terhelve vagyok,
Sok keserűséggel szivem rakva vagyok.

2 II tagaimban sok faydalom 3 II niaualiakal terheltetuen III sok kenokkal megh
terheluen 4 II—III Keserűségkel

- 5 2. **O** atkozot *ember* ki nekem ezt szerze,
Orszagommal egyyüt magamat el veszte,
Meg vött hazaimat nemet kezben eyte,
Melyben en szivemet jay hogy keserité.
- 10 3. *Cassa* szep varosa, legyen Isten hozzad,
Ki tisztessagemet nekem oltalmazad,
Húsegedet hozzam mindenkor mutattad,
En kiralyi szekem meg nem ragalmaztad.
- 15 4. Szivem hasad rayta hogy töled meg válom,
Nagy keserűséggel tanaczid emlitem,
De ez földiektől nekem meg kell valnom,
Az halallal bizony im mayd meg kell vinom.
- 20 5. *Kinczes Erdely ország*, futamjal előmben,
Legy vigassag nekem illy nagy gyötrelmemben,
Oh nagy Isten -s- urak ! hol vattok igyemben ?
Könnyebseget kerlek tegyetek testemben.
6. Az en gyötrelmimet, intlek, lassatok meg,
Jay az méreg miatt mert szivem hasad meg,
Tagom nyavalyatul hogy nem nyughatik meg,
Jaj az en eletem ! hogy mar nem halok meg.
- 25 7. *Iszonyu kinomat palotam jaygattya*,
En kialtasomat agyas hazam hallya,
Tagaim gyötrelmét az éghis czudallya,
Ki volna az ember ki engem nem szanna.
- 30 8. Jövel jövel hozzam hamar en *Christusom* !
Lelkemet ezennel en neked ajánlom,
Badgyat testem penig az földnek *meg adom*,
Halalom óráján mindennek ezt mondom :
- 35 9. Szerető fiaim, urak es köz nepek,
Kik en halalomon mostan jelen vattok,
Nagy jo neven veszöm ty szolgálattokat,
Kik nagy zokogással atyatokon sirtok.

5 I atkozot nemzet II atkozot embör; szörzed 6 II uezsted 7 II pogani kezben eyted 8 II Mölliel; jay mint keserited 9 II varasom Isten legjön 10 II oltalmazad 12 II kiralsagomat mört nem 13 II hasad <hogi> raitad hogi 14 II tantsim [!] 15 II Mört az földiekteul 16 II Halalal bizzoni ezönteül megh vinom 19 II Oh nagi tisztös wrak 20 II Köniebseget azert tögietök 21 II halliatok megh 22 II mar sziuem 23 II Testöm niaualiatul nem vidamulhat megh 24 II immar nem 25 I [Elöbb:] Szörnyü kinaimat 27 II Tsontaim giötrelmit az egh ha 29 II Ieüel hamar ieüel hozzam en 30 II Lelkömet elmemet te neköd 31 I földnek ajánlom II földnek adom megh 32 I azt II ezt 34 II vegh oramon mastan 35 II Fölötte io neuön veszöm zolgalattok

10. Testem faydalmakkal noha rakva vagyon,
De eszöm es elmém nyilván helyen vagyon,
Királyi koronam előttetek vagyon,
40 Tündöklő zablomat ty reatok bizom.
11. Vegyetek fel gondgyat kerlek orszagomnak,
Helt adgyatok, urak, az en intesemnek,
Ugy adgyon jot Isten, urak, magatoknak,
Hogy meg örizzetek ti az orszagtokat.
- 45 12. Az hatalmas Isten titeket meg aldgyon,
En testemmel egygyütt Erdelyben be vigeny,
Minden utatokban szerenczessé tegyen,
Minden tanacztokban ty veletek legyen.
13. Ne meg immar lelkem, jövel en Christusom,
50 Mert badgyatt testemet tovab nem tarthatom,
Te szent orszagodat add meg nekem latnom,
Az nagy diczösegben veled uralkodnom.
14. *Az ezör hat szazban es het esztendőben,
Io fejedelmönkhöz ualo köniörgesben,
55 Az szep ki keletkor büitnek közepiben,
Az eneeket szörzek Kassa varosaban.*

88/I.

CANTIO OPTIMA

ad notam Az örök Istennek csuda nagi

- 1 1. En, Katai Mihali, uelagnak nagi pelda,
Az Epicurusnak uoltam tanitoia,
Bacusnak, Uenusnak, Voluptasnak fya,
Sardanapalusnak köuetöie, tarsa.
- 5 2. Az istennek neuet niluan karomlottam,
Mulando iozagert hitöm megh tagadam,
Ellensegnek hazam nemzetöm el adam,
Uelem io töt vram merögel itatam.

37 II Testöm sok kinokkal 44 II Immar ueget uetök merögh niavaliannak [!]
46 II Intesömmel edgiue 47 II utatokban ti ueletök legiön 48 II tanacstokban sze-
renczesse tegiön 49 II vid el en 50 II testömben imar nem tarhatom [!] 52 II Nagi
szep diczösegben veled imatkozom 53 I [hiányzik] II Az ezör hat szazban es het eztendö-
ben III Az ezör hat szazba es hat esztendőben 54 I [hiányzik] II Io fejedelmönkhöz ualo
köniörgesben III Eo fejedelméhez ualo köniörgesben 55 I [hiányzik] II Azszepki keletkor
büitnek közepiben III Az szep kikeletkor beojtnak közepiben 56 I [hiányzik] II Szörzek
ezt versökben az Szent Iobnak napian III Ez eneeket szörzek Kassa varosaban

- 10 3. Az elő istennek oluastam köniueböl,
 Hogi ha ki el hinne magat keuelisegböl,
 Niakra fere uetne le az vrasagból,
 De azt csak giugoltam nagi keuelisegömböl.
- 15 4. Azert mindön embör raitam tapasztallia,
 Hogi szent igaz legiön az Istennek szaua,
 Az mint erdömlöttem imhol megh mutatta,
 It fekszöm uagdaluan diribröl darabra.
- 20 5. Szenuettem nagi sokat ez arniek uelagban,
 De többet szenuedök Pluto orzagaban,
 Lelköm mört uitetik az nagi sebös langban,
 Lucifer ördögel kenlodom pokolban.
6. Iai, iai, mört enneköm öröke kenlodnom,
 Az Istennek szinet soha nem lathatom,
Acheron uizenek mergeuel itatom,
 Iaigatas, kenloda cletöm siralom.
- 25 7. Bünöm boczanattiat igertek Romaban,
 De az gilkosagert, de mind csak heiabban,
 Mise mondas immar nem haznal kenokban,
 Apellani neköm nem hadnak Romaban.
- 30 8. Megh az nagi Plutoys fel alnoksagomtul,
 Latuan tudomaniom olaz practichabol,
 En alnoksagomtul mergös italomtul,
 Tanituani mört uagiok papa kölikeitül.
- 35 9. Ezt hagiom peldauul, mondom en mindönnek,
 Hogi soha ne arczon senki ö vranak,
 Mört ezön iutalma lezön ugian annak,
 Mint neköm lattiatok mastan mit attanak.
- 40 10. Pal papa attiamnak en iot nem mondhatok,
 Rodulphus czazarnak aldast sem keuanok
 Mört feiedelmemet el ueztem miattuk,
 Kiert mind öröke raitam nagi sok atok.
11. Ezöket hogi iram kenlodam testömben,
 De lelköm megh ioban lelki götrelömben,
 Azert az kik latak ioua hagiak ebben,
 Mint hogi el arultam az io feiedelmet.

16 <da> diribröl 21 Iai iai <iai> 23 Exacron [!]; merge<t>uel 33 en <azo>

EPITAPHIUM MICHAELIS KATAY

- 1 1. Én Katai Mihály világnak nagy példa,
Az Epicurusnak voltam unokája,
Sardanapalusnak követője, társa,
Bachusnak, Venusnak, Voluptásnak fia,
2. Az Istennek nevét nyilván káromlottam,
Mulando jóságert hitem meg tagadtam,
Ellenségnek *hazám s nemzetem* el adtam,
Velem jól tött *uram'* mereggel *ittattam*.
- 10 3. *Az élő Istennek olvastam* könyveből,
Hogy ha ki el hinné magát haragjából,
Nyakra főre jőne le az uraságból,
De ezt csak gunyoltam nagy kevelysegeből,
- 15 4. Azért mind ez világ raitam tapasztalja,
Hogy szent igaz légyen az Istennek szova,
Az mit erdemlettem ihol azt megatta,
Itt nyugszom vagdolva diribrol *darabra*.

88/VI.

- 1 Tsak igaz a' korsot addig vizzik vizre,
Mig egyszer ezerre töretek, nem tizre.
Én Katai Mihály a' mig meg nem holtam,
Az Epicurusnak Tanitványa voltam.
Vénusnak, Bachusnak, ezeknek áldozat
Indulatom, 's tölem e' vólt főbb Áldozat.
A' testnek szolgálni leg jóbbnak tartottam,
Isten, vagy embertől semmit-sem tartottam.
- 10 A' jó állapottal magamat el-hittem
'S hogy abból ki-essem, azt éppen nem hittem,
És hogy a' hitetlen kinlodjék veszéjjel,
'S egyszer, ha nem nappal, végre el-vesz éjjel.
Úgy jár a' ki Istent gonoszúl káromol,
Hogy reájja éltét el-vesztő kár ómol.
- 15 E' lett sorsom nékem, azért hogy vétkeztem,
És a' kegyességet róllam le-vetkeztem.

2 III—V voltam tanitványa 7 II 'zámot s nemzetet III—V hazám s nemzetem
8 II urat; ittattam III, V uram'; itattam IV uramat; itattam 9 II Olvastam az elő
Istennek III—V Az élő Istennek olvastam 13 III—IV Azért ezt világ is rajtam V Azért
mint ezt világ rajtam 16 II diribra III—V darabra

Hitem meg tagadtam, 's melly nagy rosszat vittem
 Véghez, jó Uramnak mikor mérget vittem,
 Melly által gonoszul ötet meg-étettem,
 20 Nékem-is Halálos lett azért e' tettem.
 Ellenségnek hazám 's Nemzetem el-adtam,
 A' mellynek az árrát duppláson meg-adtam.
 Tanulj a' példámon minden ! és kegyesen
 25 Élj ; mert ilyen rossz nem esik a' Kegyesen ;
 'S a' szerentse akár miképpen nevessen ;
 De vigyázz a' kóztka hogy vakat ne vessen ;
 Mert a' gyönyörűség, tsalo színe alatt,
 Mikor nem is véléd, vég-képpen el-alat,
 30 Mint engem, ki itten öszve vagdaltatva
 Nyúgoszom, izekre fel-kontzoltattatva.

89.

**AZ FEJEDELEMNEK MEG ETETŐJERŐL ES ANNAK BÜNTETESERŐL
VALO ENEK**

Nota : Raytunk Istennek mostan nagy haragja

[Nota : Szükség meg tudnunk idvességnek dolgát]

(Szük - ség meg - tud - nunk id - ves - ség nek dol gát)
 Ha ker - di ls ten., Ka - ta i. te tö led,
 Hol va - gyon ne - ked ke - gyes fe je - del med.
 Mit fe - lész ar ra, mert azt el vesz - töl ted,
 Tes te - böl lel ket me - reg - gel ki üz ted.

28 [A szövegben :] el-alatt ; [a kőtet hibajegyzékében kiigazítva :] el-alat

- 1 1. Ha kerdi Isten, Katai, te töled,
Hol vagyon neked kegyes fejedlmed,
Mit felelsz arra, mert azt el vesztötted,
Testeböl lelkét mereggel ki úztad.
- 5 2. Teis azt feleld, mit Cain felele,
Az barazdabol mikor öcze vére
Fel kiált vala Isten eleiben,
Mi nem voltam en öczemnek örzöje.
- 10 3. Haj te arulo, örzöje nem voltal,
Fejedelműnknek de gyilkosa voltal,
Noha ö tüle nagyra meltoztattal,
De mind azokrol haladatlan voltal.
- 15 4. Magyar országban nagyob ur naladnal
Nem tudom ki volt Katai Mihalyal,
Tiszteddél mindent te fölül haladtal,
Fejedelműnknel beczülletben voltal.
- 20 5. Az mi kegyelmes fejedelműnk teged,
Erdemed fölött emelt volt fel teged,
Nagy urasagval latott volt meg teged,
Kit nem erdemlött volna meg személyed.
6. Czak nezte Isten, mit czinalsz, az égböl,
Ha hala ado lesz hozza ezekről,
El feletkezel regi jo teteröl,
Gondolatod lön fejedelemségröl.
- 25 7. Mint jara Judas ha olvastad volna,
Jol tött uranak hogy lön aruloja,
Igaz pelda ez mert szent iras mondgya,
Önnön maga lön maganak hohera.
- 30 8. Tudde mint jara Mydas kevelysegeben,
Mikor Bacchus ezt teve eleiben,
Hogy az mit kerne tüle szüksegeben,
Meg adna neki tellyes eleteben.
- 35 9. Telhetetlenség környeközé szivet,
Es azt kivana, valamire kezét
Ö ki nyugtana, regi természetit
Napnak el venne arany fenyesseget.

1 II—III Meg kérdi 3 II—III Mit tutz felelni mert 5 II mint Kain feleled III mint Kain felelé 7 II—III eleibe 9 II—III Igaz áruló 10 II—III te 15 II—III te mindent 16 II—III betsülletesb 20 II—III te személyed 21 II—III tsinalsz mennyékből 22 II Ha halaado lesz hozzája III Ha háládó lesz hozzája 23 II—III El feletkeztél régi életedről 27 II—III Igaz ez mert az szent irás azt mongya 30 II Mikoron Bakus kévat [?] életében III Mikoron Bakkus kérdé életében 34 II—III Azt kíváná hogy valamihez 35 II—III Kinyujtaná ö 36 II—III hadná el venni

10. Mikor Bacchus ezt teve eleiben —
Ha valamihez Mydas kiraly nyulna,
El változnanak azok mind arannyá —
40 Az Mydas kiraly azt meg banta vala.
11. Mert sem ihatik, sem ehetik vala,
Telhetetlenség ezt mivelte vala,
Etke arannyá ime valik vala,
Ez aldast Mydas vissza atta vala.
- 45 12. Mydast az utan Phoebus meg czufola,
Mert két igen nagy szamar füllel lata,
Tegetet bizony kevelység számarrá
Tött, vagy annalis oktalamb allattâ.
- 50 13. Kevelyseg mit tön kilentz kar angyalnak,
Az kik magokban fel fuvalkodianak,
Istenök ellen hogy tanaczkozanak,
Tudde menyegből ala hanyatanak.
14. *Tégedis bizony kevelység nagy székből*
55 *Noha nem szintén az magass mennyékből*
De nem sok hejja uri ditsőségből
Alá taszita te tisztességéből.
15. Ha forgott volna Biblia kezedben,
Moses könyvenek szinten kezdetiben,
Meg lattad volna harmadik reszeben,
60 Mint jara Adam nagyra nezeseben.
16. Mint hogy Istenné akar vala lenni,
Mint jot es gonoszt meg akara tudni,
Ezert kellett neki el változni,
Halhatatlanból halandová lenni.
- 65 17. Talam tegedis Isten ö fölsege,
Az ezer hat szaz es het esztendőben,
Gyertya szentelő havanak vegeben,
Izenkent nem tött volna be az földben.
- 70 18. De hogy eltödben jot es gonoszt tudtal,
Az jot el hattad es gonosz forgattal,
Urad szekiben ülnie akartal,
Meg erdemlötted azt az mit talaltal.

37 II—III Mikoron Bacchus ezt mivelte volna 38 I (El változnanak azok mind arannyá) Ha valamihez II—III Hogy Midás király valamihez fogna 40 II—III ezt 41 II—III sem ehetik sem ihatik 42 II—III azt 43 II—III Etke arannyá bora valik 44 II Midást vissza vonta III Midás vissza vonta 45 II—III Febó 46 II—III füllel hallá 47 II—III Tégedis 48 II—III Tön még annális 51 II—III Urak ellen ök hogy 53—56 I [Hiányzik.] II—III [Lásd a főszövegben.] 58 II—III Az Génésisnek szintén közepiben 62 II jót s mind-gonoszt III jót mind gonoszt 63 II—III Azért 67 II—III havának részében 72 II—III azért az mit kaptál

19. Ebben főkeppen vettél Istenednek,
 75 Annak utanna minden feleidnek,
 Vétél magadnak es te nemzetednek,
 De summa szerent az magyar nemzetnek.
20. Hogy illy kegyelmes jo fejedelműnket,
 Ugy mint minekűnk tagunkat, verűnket,
 80 Ki által Isten jo eggyesegűnket
 Meg atta vala my bekesegűnket :
21. Czalardul tölűnk el vesztéd mereggel,
 Fog nélkül valo ebnek fegyverével,
 Kiert tegedet sok elős fegyverrel
 El apritanak Cassan egy jo reggel.
- 85 22. Melto nem voltal temetni az földben,
 Hanem vadaknak holloknak gyomraban,
 Mindazon által testednek föliben
 Egy verset irok emlekezetedre
- 90 23. En, ki magyari nemzet aruloja,
 Attam uramnak merget halalara,
 Katai Mihaly Mislen egy kis syrban
 Takarvan fekszem sok ezer darabban.
- 95 24. Az ezer hat szaz es hét esztendőben,
 Kegyelmes uram halala eszömben
 Mikor forogna keserűségemben,
 Szerzém ezeket az Maros menteben.

90.

FILICZKI JÁNOS

PARAPHRASIS UNGARICA

et accomodatio ad Dominum Albertum Molnar, Davidis Psalmos Rhythmis
 expressos, dulcissimae patriae communi donantem.

- 1 David királynac másfél szaz soltárit,
 Szent lélec által iratot énekit,
 Gyönyörűsleges notájú versekre
 Ketten szerzettéc franciai nyelvre.

73 II—III vétél 75 II—III és nemzettségednek 81 II—III Csalárdul hamar 82 I
 elnek [!] II—III ebnek 83 II—III testedet 84 II—III El aprították Karsán [!] 86
 II Holloknak varjaknak seggiben III Hanem hallóknak varjaknak seggiben 87 II—
 III De mind az által te tisztességdben 88 II—III irok az fejed feliben 90 II—III
 Uramnak mérget adtam 91 II—III Katai Mihály mint egy kitsiny sirba 92 II—III
 fekszik; darabba 93 II—III esztendőbe 94 II—III eszembe 95 II—III forgana
 keserűségembe 96 II—III Ezeket szerzém Tiszsza viz mentibe

5 Oetvenit Clemens Maroth fordította,
 Es az többit az Theodórus Béza.
 Ezeket osztan nemetec, olaszoc,
 Spanioloc, belgác és az anglusoc,
 Oe nyelveken követtéc es lengyelec,
 10 Az lengyelec utan az tisztcs czehec.
 Kic David soltárit egymast követvén,
 Egyenlő notackal éneklik szépen.
 Hogy pedig még nem volna deak nyelven,
 Spetha Andras deakul szerzé éppen.
 15 Kinec az ö gyönyörü ékes voltát
 Még Orpheus sem gyözné meg notáját.
 Midön ezt jól látná az Molnár Albert,
 (Az ki sok országot látot es tengert)
 Hogy ennyi sok keresztyen nemzet közül
 20 Czak magyar nép volna ez versek nélkül,
 Használni akarvan ö nemzetinec,
 Segedelméből az kegyes Istenec,
 Az soltart magyar versekben formálta,
 Es az franciai notakra szabta :
 25 Kit töle végy jó néven hív olvaso,
 Hogy Istentől néked adassec sok jó.

91.

ALIA CANTIO

- 1 1. Budosuan en elmem, imme, mire iuték,
 Mört mi kiralliunktul mi megh foztatank,
 Mi kedues attianktul az Boczkaitul.
 Ki iüt uala hozzank nagi io kedueból.
- 5 2. Vala ö nekie nagi hire neue,
 Mindön nemzetseg közt nagi hire neue,
 Ki ez egez földön el ki teriede,
 Noha nemölliectül szidalmaztatik.
- 10 3. Iffiu szultan Memhet ötet szerete,
 Mört leuelebennis attianak irta,
 Hatalmas czaszaris mört azt valazta,
 Onokaiánakis mört magat uallia.
- 15 4. Az möllet Boczkay fianak monda,
 Mindön baratsagat nekie uallia,
 Hozzu eletetis neki kiuannia
 Es hozzu eletet neki kiuannia.

1 mire <t>

5. Immaran mi túlönk mi feiedelmönk,
Megh foztatek túlönk egik giamolionk,
Az Katai Mihaly ülete azt megh,
Mört ö kiralisagat kiuania uala.
- 20
6. De megh attak neki az kiralisagot,
Darabonkent neki testet uagdaltak,
Coronaia neki sok elös kard lön,
Kiraly ruhaia verrel festöt lön.
- 25
7. Temetese neki czudalatos lön,
Az Katainenak mört ki uölt lön, [!]
Hire neue neki gialazatos lön,
Kiraliunk halala siralmunkra lön.
- 30
8. Oh nagi kemeni szüek, kik nem sirattiak,
Mört ezt sok vitezök oli igön szanniak
Orzaga imaran giazban öltözök,
Az egis fölötte vassa ualtozik.
- 35
9. Oh Vr Iesus Christus, istennek fia,
Iüuel hamar, iüuel, te szent attiadtul,
Ez velagh lattara fenös fölihöben,
Hogi mindön diczeriön tegödöt möniben.
- 40
10. Maidan föl tamad az nagi fenös czillagh,
Kin mindön embörök el almelkodnak,
Kinek fenössege nagi czuda lezön,
Mint ha az egböl az le zallot volna.
- 45
11. No, ti köröztienök ualahol uattok,
Az idegön nep közt czufoluan uattok,
Az igaz hit mellet ti szenuegietök,
Lam Christus eröttönk halal szenedöt.
- 50
12. Diczertessel attia, te szent fiadal,
Az Iesus Christussal, az szent lelökel,
Oltalmunk legi nekönk mi szüksegönkben,
Neued diczertessek öröke. Amen.
- 50
13. Az ezör hat szaz es het eztendöben
Szent Mihali hauanak utolso napian
Szörzem ezt versben szomoru keduemben.
Neue diczertessek istennek möniben.

30 [oli o-ja e-böl jav.] **40** [Elöbb :] Mint ha ha az ; zallot <lezön> **44** [Elöbb :] eröttönk ; halal [!] **49** es hat [!] **50** <utolso> utolso **52** Neue<d>

FÖLDVÁRI AMBRUS

HISTORIA DE VICTORIA GEDEONIS

super Amalectas ex Libro Iudicum

Ad notam: Szanya az Ur Isten. vel. Oh en ket szömcim ti etc.

(Oh. én két sze - me - im, ti az Úr - ra néz - ze tek)
 Az szent Bib - li a bol egy szep dol - got hallya tok

Kit hal - lok gya - kor - ta be - zed - tök - ben for - gat tok

De ily - lyen szep rön - del tu - dom nem tud - gya tok

Hat re a hal - gas sa tok . vagy: tok .

- 1 1. Az szent Bibliabol egy szep dolgot hallgatok,
 Kit hallok gyakorta bezedtökben forgattok,
 De ilyen szep rön del tudom nem tudgyatok,
 Hat rea halgassatok.
- 5 2. Majd az Gedeonrol valo szep historiat,
 Ellöttetök en el enneklöm rondit, modgyat,
 Poganynepek ellen valo viadaljat
 Es erős diadalmat.
- 10 3. Bövségös jótétét Isten az sido nepnek,
 Jelöntötte regön es adta seregenek,
 Elötte Urunknak testössulesse nek,
 Es vilagra juttenek.

9 [Elöbb :] jötettet

- 15 4. Regij nagy időben illjen kegyössegöt tön,
Sido nepnek Isten otalmazojok hogy lön,
Da ha gonosságot es bunt ellene tön,
Azert buntetőjök lön.
5. Oly nyomorusagban bönnök miat essenek,
Pogan nepek által sokszor verettetenek,
20 Hogy ő Istenőknek ellene vetenek,
Engödetlenök lenek.
6. Söt az többi közzul illi poganyok valanak,
Kik neveztetenek az amalechitaknak,
Madian nepenek es ő fiaynak,
Kik kevelyök valanak.
7. Istennek sereget ezök öldözik vala,
Kesserusegökkel nyomoritottak vala,
Mar het eztendeje ez dolognak vala,
Hogy kenzattatnak vala.
- 30 8. Vala miök vala ezök fogyattyak vala,
Saska modon mindönt ez nep meg' emezt vala,
Sem szenat, sem buzat nekik nem haggy vala,
Vezti puzteti vala.
- 35 9. Szantalan iuhaik, barmaik kik valanak,
Ez nepnek miatta túlök el haytatanak,
Mindön ioszagoktul el fogyatkozanak,
Es el nyomorodanak.
- 40 10. Fohazkodvan sidok Istenhöz kialtanak,
Ök rontojok ellen neki panazolanak,
Az ert az Istentül meg halgattatanak,
Es meg' szabadulanak.
11. Ő közötttek Isten meg' szabadulassokra,
Egy io feiedelmet föl tamazta iavokra,
Jouasnak ő fiat, az Gedeont arra,
Valazta had nagysagra.
- 45 12. Lam angyalat kulde hozza es meg' izene,
Hogy szabadittoja az sido nepnek lenne,
Az angyal Gedeont nag' szepön idvözle,
Ur kegyelmet ielőnte.
- 50 13. Dolgodban Gedeon ne fely, angyal azt mondgya,
Ur vagyon te veled, illien modon biztattya,
Az Ur Isten neköd en velem mondattya,
Söt meg is bizonittya.

39 halgattanak 43 Jonasnak [!] 46 szabadittoja <lönne>

- 55 14. Valazlak [!] tegödet hadnagyava nepemnek,
Hogy poganyoktól ők meg menekődhessenek,
Te túled az pogan nepek meg veretnek,
Sidok meg menekődnek.
- 60 15. Az madianitak am mind föl kezzulenek,
Es az Jordan vizen ők mind által kelének,
Egy nagy szelős völgyben taborban gyülenek,
Satorokban levének.
16. Röttenetős es nag' fejedelmek valanak,
Ez nepnek előtte az kik akkor valanak,
Halliad ö nevöket mikent hivatatnak,
Kik fő urak valanak :
- 65 17. Ime az egiknek Oreb ö neve vala,
Az masiknak penig' Zeebeth [!] nevezeti vala,
Harmadiknak Zeba, ki nag' kevely vala,
Negyed Salmana vala.
- 70 18. Nag' erővel ezök sidokra indulanak,
Szaz harminczi öt ezörön szam szörent valanak,
Sidok csak harminczi ket ezörön valanak,
Kevessen alhatanak.
- 75 19. Ur Istenhöz azért az Gedeon kialta,
Es kialtassaban neki illi keppen szolla,
Uram, ha te neped szabadulast latna
Es kezem által varna :
- 80 20. Segetsegödnek te jegyet neköm jelönczed,
Irgalmassagodból en velem czeleködgyed,
Az mire en kerlek neköm meg engedgyed,
Had lasam, Szent Ur, tegyed.
21. Czak egy furt gyapiuczikat maid az szürüre vetök,
Az gyapiu az szürun hogy ha meg' harmatozik,
Körös körniul az föld mind szaraznak latzik,
Neköm így iegy adatik.
- 85 22. Így bizonyos leszök az te segetsegödben,
Kezem által való erős gyözödelmemben,
Gedeon az gyapiut teve az szüruben
Meg' harmatozek eppen.
- 90 23. Valobam [!] am az furt gyapju harmatos vala,
Környul pedig' az föld tizta es szaraz vala,
Mégis az Gedeon Istennek szolt vala,
Es im ezt mondgya vala.

81 gyapuczikat [!]

24. Igaz Isten, kerlek, rejam ne haragudgyal,
Még az gypaju felöl aldossod előttem all,
95 Ha gypaju az földön tizta szarazon all,
Szürü még harmatban all.
25. Bizonyal meg' tudom az te igeretödet,
Isten meg' engede ö nekie ezöket,
100 Gypajunak meg' lata szarassagban letet,
Es szuru nedvesseget.
26. Vigan am leg' ottan az Gedeon föl kele,
Az Galat hegyere am egy kut melle mene,
Poganyok tabora nem mezze az völgyben,
Taborbeli seregben.
- 105 27. Szollot vala akkor Isten az Gedeonnak,
Es bölcsessegeböl azt mondta vala annak,
Igön nag' soksága az te taborodnak
Legy halloia en szomnak.
28. Kevessebbis eleg' ez nep meg' veressere,
110 Elöttem hogy senki ne jusson kevelysegre,
Maga ereietül hogy gyözödelömré
Jutot es nyeressegre.
29. Im ha az sok neppel menendez ö rejajok,
Meg' veröd, meg' birod, rohanvan ö rejajok,
115 Kerködnek leg' ottan en ellenöm azok,
Hogy magok szabaditok.
30. Sies es kialtasd közöttök ezt ö nekik,
Ha ki feelmesnek ö magaban tetszendik,
Az olyannak hatra menyé illetik,
120 Igy paranczol ö nekik.
31. Porozlok es szolgak által azt kialtata,
Valaki feelmes volna az menne hatra,
Az nep kevesseben taborban marada,
Megis Isten igy szolla.
- 125 32. Ezökrölis neköd Gedeon paranczolok,
Az vizre vid öket mindnyajan, en azt hagyom,
Kik hatra terjenek, en ot el valasztom,
Es neköd meg' mutatom.
33. Terömtö Istene szavat Gedeon halla,
130 Az népet legy ottan az vizre vitte vala,
Vallasztásra iegyöt Istentul vár vala,
Oly engödelmes vala.

- 135 34. Ezt monda az Isten akkoron Gedeonnak,
Az egez tabornak serege had igyanak,
Te penig'len akkor legy neszöie annak,
Az kik mikeppen iznak.
- 140 35. Röndben allasd öket latvan ö ivassokat,
Kik vizet szaiokban kezzel hanyak, azokat
Egy fele allassad, de ismeg azokat,
Neszd iol meg' ivassokat.
36. Dülven ö hassokra kik fekuve ivandnak,
Iol eszödben vegyed es nezd szamat azoknak,
Ezök te előtted mas röndben allyanak,
Es tetüled varjanak.
- 145 37. Igyen czeleködven ezök veled allyanak,
Kik szaiokban vizet az kezökkel hanyandnak,
Kik penig' feküve es terdön ivanak,
Azok bar el vallyanak.
- 150 38. Ezt meg' czeleköde Istene mondassara,
Nepet folyo vizre vive az viz italtra,
Czak harom szaz leve ki *nem* dule hasra,
Az ö viz italliokra.
- 155 39. No ezok utannis Isten az Gedeonnak,
Szolla es ezt monda en tegöd meg' tanitlak,
Az pogan nep ellen iol meg batoritlak
Es harezolni oktatlak.
- 160 40. Sokassag' nem kel ez nepnek meg' veressere,
Mert en veled leszök az te gyözödelmedben,
Azokat iuttatom mind el ijedesre,
Es nag' vezödelö mre.
41. Ime az gyüll vez nep taborbol vizza mene,
Czak az harom szazal Gedeon föl keszüle,
Az keves seregöt nag' szepön rönödöle.
Es im ezt czeleköde.
- 165 42. Bizvast ada egy egy trombitat ö kezökben,
Hadgya hogy legyenek mind engödelmessegeben,
Valamit ö mondand annak teteleben
Es czeleködetiben.
- 170 43. Ur Isten ismeglen szolla az Gedeonnak,
Eyel egy aprodal kel föl, azt monda annak,
Meny el kemlessere az pogan tabornak,
Es szavok hallassara.

145 [Elöbb :] legyennek 151 nen [!] 161 vizza <tere>

- 175 44. Söt így czeleködven bizvasban meheczi rajok,
Hogy ha meg' kemlendöd miben all az ö dolgok,
Es iol meg' tudandod mi ö gondolattyok,
Szavok es ö tanaczok.
45. Istene bezedet Gedeon hogy meg' halla,
Czak egy approdgyaval kemleni el ment vala,
180 Poganyok strasaja igön vigyaz vala,
De öt nem latya vala.
46. Oly igön temerdök es szantalan nep vala,
Az madianitak serege surü vala,
Mikent sok saskanak surüsege vala,
Szellel feküznek vala.
- 185 47. Hogy ide Gedeon ezök közzi ment vala,
Azoknak bezedet hallya es erti vala,
Egik az masiknak almat mondgya vala,
Es imigen szol vala :
- 190 48. Almamat io tarsam halljad, azt mondgya vala,
Az eyel nag' czuda almamban tetzik vala.
Gedeon ezöket ot halgattya vala,
De nem ismerik vala.
- 195 49. Neköm edös tarsam, ugy mond, ugy tetszik vala,
Egy árpa pogaczia az égben forog' vala,
Az mi taborunkban az le szallot vala,
Es meg' ütötte vala.
- 200 50. Nagy hatalmas köztunk ez az pogaczia vala,
Fenekevel tabort mind föl forgattya vala,
Almamat nem tudom miröl valo volna,
Es mit neköm mutatna.
51. Erre az ö tarsa imigen feelt vala,
Gedeon fegyere alam ertelme volna,
Almamat nem tudom miröl valo volna
Es mit nekünk mutatna.
- 205 52. Söt mi helyön halla, tarsaihoz meg' tere,
Es azokat mentön inte io remensegre,
Az poganyok ellen gyözödelmessegre,
Isten segetsegere.
- 210 53. Funni egy egy kürtöt ada mindön kezeben,
Az harom szaz embört el ozta harom röndben,
Üres palaczikokat ada ö kezökben,
Lampassokat az keppen.

- 215 54. Azt monda nekiök : en tinektök azt hagyom,
En reiam neszetök, erőssen paranczolom,
Mit en czeleködöm, kövessetök, hagyom,
Mindönitöknek mondom.
- 220 55. Be megyök en szinten pogan tabor szelere,
Trombitalok ottan azoknak felelmere,
Tijs ugy tegyetök el ijeztessökre,
Es ö meg' veressökre.
- 225 56. Reia gondolyatok, tabort körniül fogjatok,
Es az mikent lehet erőssen kialczatok,
Az ö taborjokat hog' meg' futtassatok,
S-könyeben meg' birjatok.
- 230 57. Ott el röttenczetök mind az sok strassakat,
Fuyatok erőssen ott ti az trombitakat,
Es egyben verietök üres palaczikokat
Ne szanyatok azokat.
- 235 58. Ilyen szavat mikor Gedeonnak meg' ertek,
Palaczikokat möntön kezökben özve verek,
Töressöket nekik úk ingyen sem neszek,
Hanem ezt czeleködek.
- 240 59. Olly erőssen fujak az ö trombitajokat,
Harom felöl útek úk meg' az poganyokat,
Bal kezökben tartiak egö lampassokat,
Jobban trombitajokat.
- 245 60. Hangos szoval ottan mind el föl kialtanak,
Es kialtassokban illien keppen mondanak,
Gedeon fegvere Isten hatalmanak
Jele diadalmanak.
61. A madianitak ezt halvan, remulenek,
Gedeon serege miat meg' röttenelek,
Kiket sokkal többnek magokban vellenek,
Hog' nem az menijn leenek.
62. Nagy sikoltással am ordetani kezdenek,
Szörnyü orditással es futnya kezdenek,
Az három szaz nepek gyözödelmet vennek,
Poganyok veretenek.

217 [Az 55 vsz. utólag betoldva az 53. vsz. alá, de igazi helye pontosan jelezve.]
218 felmere [!]

- 250 63. No még azok fölöt az Isten ö közikben
Boczata bodulast s- fegvert ada kezökben,
Egy mast ölik vagjak az ö seregökben,
Isten veri ez keppen.
- 255 64. Izene el ottan Gedeon az sidoknak,
Hogy Iordan vizen tul eleikben alnanak,
Hogy az pogan nepek el ne szaladnanak,
Söt mind le vagassanak.
- 260 65. Poganyokra sidok hamar el kezulenek,
Iordan vize partra ellensegre erenek,
Sokakat ö bennök ot úk meg' verenek,
Gyözödelmet vevenek.
66. Am az fú uraknak ketteit ot meg' fogak,
Zebnek es Orebnek az feiöket el czapak,
Gedeonnak Iordan vizen tul iktatak,
Nemölliket le vagak.
- 265 67. Poganyokra igyen hogy Gedeon ment vala,
Es azokat igyen el röttentötte vala,
Harom szaz magaval hog' meg' verte vala,
Igön meg' farat vala.
- 270 68. El költözök megis tullyan ö az Iordannak,
Semmit nem engede az ö faratsaganak,
Ada uzessere magat poganyoknak,
Nem engede maganak.
- 275 69. Tul az Iordan vizen egy gyalog' uton vala,
Az nap immar akkor szepön föl tamat vala,
Sidokat el ere hat nyugoznak vala,
Mert meg' farattak vala.
- 280 70. Czak ket fejedelöm immar közöttök vala,
Zebbe es Salmana király ö velök vala,
Kiket az Gedeon utaban el ert vala,
Es am meg' fogta vala.
71. Ott az ket kiraliok hog' el futamtak vala,
Az Gedeon üzven öket el erte vala,
Mind az kettöt akkor ö meg' fogta vala,
Feiöket vötte vala.
- 285 72. El veve Gedeon az ket kiralyok fejet,
Arany zazlojoktul meg' fozta ellensegit,
Az Isten el ronta Madian sereget,
Igi szabadita nepet.

- 290 73. Temerdöki sok nep Madian nepe vala,
Zaz harminczi öt ezör azoknak szama vala,
Gedeon serege csak harom szaz vala,
De Isten velök vala.
74. Ezöket verete Isten keves nep által,
Es el ijeztete az egö lampas által,
295 Öres palaczkoknak nag' czattagassaval,
Es erös kialtassal.
75. Röttenetös es nag' hangos trombitalassal,
Önnön köztok valo egy masra tamadassal,
Egyben budulassal, egy mas vagassaval,
300 Magok fegvere által.
76. Igy meg' szegyönete madianok sereget,
Amalechytaknak özve gyült kevely nepet,
Es meg' szabadita az ö kis sereget,
Meg' mutatvan ereiet.
- 305 77. Szep tanosságunkra ezt nekunk meg' iratta
Az Szent Lelök Isten es elönkben adatta,
Gyözödelöm honnan legyön, tudnunk hatta,
Magat föl magasztalta.
- 310 78. Czöndesseggel azert mindön bizzek Istenben,
Nem az sokassagban es maga ereiben,
Isten által lezön gyözödelmessegen,
Bizvan segetsegeben.
79. Az kik bizakodnak az önnön erejökben,
Elös fegverökben vagy soksagu nepökben,
315 Mikent madianok esnek nag' szegenben,
Isten buntetteseben.
80. Nintsen Isten nekul ez földön diadalom,
Sem földön, sem menyön hatalom birodalom,
Czak tüle adatik egy igaz hatalom,
320 Övé az birodalom.
81. Tudnunk igy meg' irtak ezt az szent historiat,
Lattak az elöttis ez enöknek notajat,
De vilagosb igy itelte az modgyat,
Tellyes magyarazattyat.
- 325 82. Akkor irnak vala az eztendö rezeben,
Ezör hat zaz es az hetedik eztendöben,
Köröztyenök voltak igön nag' insegen,
Ehöz hasonlo keppen.

298 [Előbb :] tamdassal

- 330 83. Tisztöltessek azért tulunk az igaz Isten,
 Legyön ö nekie diczeret mindönökben,
 Atya, Fiu es Szent Lelök czak egy Isten,
 Tarts meg' az igaz hitben.
- 335 84. Kiknek ayanlasban ez historia vagon,
 Lakassoknak helye meg' emletesben vagon,
 Nevök is nemelynek be iegzetven vagon,
 Isten iot nekik adgyon.

93.

B E C S E N C S I I M R E

S O L U T I S V E R B I S P S A L M I 1 0 0 .

Nota : Sok historiakat imar magiarasztunk.

- 1 1. Egi szep iduössegös tanusagot adok,
 Daud prophetanak soltarabol szolok.
 Isten templomahoz mindönt igi szoktatok,
 Imatkozni mindönt Istenhöz inditok,
 5 Mindön emböröknek ezzel io peldat adok.
2. Mört szent Daud mondgia ezt az soltar köniben :
 Ö diczeretinek szazadik rezeben,
 Az egez kerek föld öruengiön istenben.
 Mindön aldottakat mört be vet kedveben :
 10 Akaria iktatni az örök diczössegeben.
3. Ez uegre szep szoual templomahoz szoktat,
 Szent bezede által imatkozni szoktat,
 Ö elöle senkit ö el nem pirongat,
 Edös inteseuel inkab mindönt oktat,
 15 Szent prophetaiual mindönüt igi kialtat :
4. Regi szent attiaknak az ö maradeki,
 Az elő Istennek aldot szent hiuei,
 Az egi igaz hitnek kik uattok örzöi,
 Kik martiromoknak uattok köuetöi,
 20 Ier kezüllietök föl Istenhöz imatkozni.
5. Istennek nepei mört mindniaian uattok,
 Azt igön szereti mikor imatkoztök [!],
 Ö szent templomaban mindönkor be giültök,
 Nagi sok io teteröl mikor halat attok,
 25 Ti fiaitoknak mikor io peldat attok.

3 kerek <egh>

6. **Czak az Vr istenre ti szömötök nezzön,**
 Elötte kezetök föl emelue legiön,
 Sziuuetök, lelkötök köniörgesben legiön,
 Uelagy dolgoktul el szakadua legiön,
 Nieluetök szatokban szep enöklesben legiön.
7. **Vr az ti Istentök, hizöm : iol tudgiatok,**
 Lelköt ti beletök ö adot, tudgiatok,
 Templomotis nektök ö adot, tudgiatok,
 Hogi oda giüllietök kiuannia, tudgiatok,
 Azert arra intlek, hogi el ne mulassatok.
8. **Szent apostolokat lam köztetök iartat,**
 Elöttetök utat ezök altal irtat,
 Konkolit, töuist, poliuat köztetök giomlaltat,
 Az ö nepe közze ekkeppen szamlaltat,
 Az mönniei örök Sionra igazgattat.
9. **Bator nieluel azert mindniaian mondgiatok,**
 Az Iehoua hogi io igön kialczatok.
 Irgalmas az Isten, hizöm : iol tudgiatok,
 Igereti igaz, aztis iol tudgiatok,
 Hogi meegh megh coronaz, hizöm : azt is tudgiatok.
10. **Ezert mondgia Daudid ö soltar köniueben,**
 Ö szep enökének szazadik rezeben,
 Hogi io az Iehoua mindön bezedebeben,
 Nagi io az Iehoua czeleködetiben,
 Embörökre ualo nagi gond uiseleseben
11. **Czudakeppen mindönt mört eröttönk formalt**
 Ha öt nem diczeriük, mindön reank kialt,
 Ellenönk mind az egh, mind az föld föl kialt,
 Ha mi sziuönk, lelkönk Istenre nem kialt :
 Meegh az füueknekis soksaga reank kialt.
12. **Szentsegös tanacza mört mind uegigh megh all,**
 Igaz decretoma mind örökke megh all.
 Az elök köniueben irua neuönk ot all,
 Azt mondgia az Isten hogi iobia felöl all,
 Ualaki ez földön az büntöl nagi tauul all.
13. **Ezertis az Isten tudgiatok igön io,**
 Mört az ö orzaga mindön felöl nagi io,
 Az mönniei seregh egigiül egigh mind io,
 Ualamit ez földön czeleködik, mind io,
 Az möniorzagbannis az mit el uegez, mind io.

38 töuisk [!] 55 füuek <nek kis> nekis 57 mind <öt>

14. Nagi szeptön az mit mond, azt mind el uegezi,
 Az ö szent sereget nagj szeptön elteti,
 Az aldot lelköket szeptön legelteti,
 Az örök kut fere szeptön teröngeti,
 70 Az mi lelkönketis meegh oda föl uiheti.
15. Czak peldauul legiön az egi Abel dolga,
 Az egi Lazar dolga, Susannianak dolga,
 Az nagj puztasagban budoso nep dolga,
 Kinek sok ideigh etke uala manna ;
 75 Kezükben ezöknek mastis az örök manna.
16. Szent patriarcakat mört halgattiak uala,
 Az Isten satorat mört giakorliak uala,
 Az bibliat giakran oluastattiak uala,
 Isten satorához güileköznek uala,
 80 Az örök eletre igien kezülnek uala.
17. Igi mijs, migh elönk, sok iot czeleködgiönk,
 Mönniei hazankrol giakran gondolkodgiönk,
 Isten templomaban mi el ne alugionk,
 Ili tanusagunkkal bar peldat ne adgionk,
 85 Inkab az Istennek örökke halat adgionk.
18. Ötet mi mindniaian ö szent egi hazaban,
 Az ö iuhainak ö tarsasagaban,
 Aldgiuk es diczeriük lelki uigasagban,
 Hogi minketis uigiön örök boldogsagban,
 90 Az szent angialoknak kedues niaiasagokban.
19. Az ezör hat zazban es het eztendöben
 Az ki ez enököt ründöle uersökben,
 Igön szomorkodik ezön eleteben,
 Az egi hazi nepek hogi elnek röstsegeben,
 95 Az Isten giraiat hogi igi tarttiak reitökben.

73 <Na> Az nagj 32 hazank <az> rol 93 szomorkodik <uala>

PASQUILLUS

Anno 1608. 21. Januarii. Posenii, in domo Forintos-haz vocata, per Joannem Bolygo conscriptus.

Nota : Irgalmazz Ur Isten etc.

(Irgalmazz Úr Isten im-má-ron én nékem)
 Ki sok or-szá-gok nak fe je-del-me va lál,
 Ma-gyar Or-szag, Im-mar milly na-gyot val to zal,
 Az me-nyi hirt, ne vet ez-e löt ta lal tal,
 Any-nyi gya-la zat ra s pusztu las-ra ju tal

MAGYAR ORSZAG.

- 1 1. Ki sok országoknak fejedelme valal,
 Magyar Ország, immar melly nagyot valtozal,
 Az menyhi hirt, nevet ez elöt talaltal,
 Annyi gyalazatra s pusztulasra jutal.

FORGACZ FERENTZ CARDINAL ES SZUHAI ESTVAN.

- 5 2. Most az eh farkasok az aklyot kerülik,
 Az Magyar Nemzetnek most az hálót vetik,
 Forgacz Szuhaival azon mesterkedik,
 Ország szabadsaga tölük mint rontatik.

NAPRADI DEMETER.

- 10 3. Tiszta az en kezem az artatlan vértöl,
 Oltalmazom magam az artatlan vértöl,
 En el sem tavezom kedves nemzetemtöl,
 Nemis féltöm fejem rut szamkivetestöl.

ILLYESHAZI ESTVAN.

- 15 4. *Mig* az nagy hegyekön vad kanok setálnak,
Mig az Duna vízben harcznak s halak usznak,
Mig az viragokrol mehek mezet szivnak,
Mind addig Magyarok teged magasztálnak.

THURZO GYÖRGY

- 20 5. Ha az Bál az Isten mért nem követed azt,
Ha Magyar vagy miért nem szanod hazadat,
Kár hogy felejtetted el tennen magadat,
Jobb volna töltened az tennen kasodat.

BATTYANI.

6. Nem tudgya nyavalyas Bottyani hogy fazik,
Mert Körmönd varatol hamar nap el valik,
Noha most szerencze neki hizelkedik,
Kivel nem sokkara artzul czapdostatik.

ZIRINI.

- 25 7. Igyunk jo vitezek fejenkent jól lakjunk,
Orszagunk javara asztaltul vigyazzunk,
Illy nagy sellyegekkel ellenséggel vijunk,
Tyukkal malatzokkal Czaktornyan hartzollyunk.

KOLONICZ.

- 30 8. Boytorjan nem terem soha édes szőlöt,
Czipke fan sem lattunk jo izü gyümölcsöt,
Farkast sem hallottunk hogy meg marnâ kölykét,
Lattuk Kolonicznak már foga feirét.

THURZO SZANISZLO.

- 35 9. Ha *minden* el veszis vagyon remensegem,
Vigyaz en reamis szüntelen Istenem,
Vigasztal, batorit ketsegeben sem esem,
Hazamnak szolgálok s vagyon remenségem.

THURZO CHRISTOPH.

- 40 10. Uram Thurzo Christoph miczoda az Mise,
Mint mercuriommal meg töltött szelentze,
Hidgyed hogy keserves leszen az gyümölcsze,
Tudodé szamodra gyult föl egy kemence.*

* Istennek munkajabol meg tére az keresztyeni igaz hitre annakutanna.

THURZO MIKLÓS.

11. Baynotzban veszteg tud Thurzo Miklos úlni,
Nem kivankozik ő ország otalmazni.
Az safrant Privigyen fel tudgya gyűíteni,
Mikor ára leszen elis tudgya adni

NADASDI THAMAS.

- 45 12. Ha szinten az halal arnyekaban megyek,
Velem vagyon Isten senkitől nem félok,
Tűz lang közepiben batorsaggal élök,
Mert menyből Istentől segedelmet vészek.*

CZOBOR MIHALY.

- 50 13. Keves ertekevel hazajanak szolgál,
Regi buydosassal mostan neki hasznal,
Nagyob meltosagra nem solkara talal,
Mert hizelkedessel két fele nem santal.

FORGACZ SIGMOND.

14. En vagyok Magyarok az pengő cymbalom,
Cassan most kedvemre tyukkal luddal lakom,
55 Kiralykepe vagyok enyim az hatalom,
Le szallyon Nagy Andras hagyom s paranczolom.

DOCI ANDRAS.

15. O atkozot konkoly az szep buza között,
Amaz sovany zabis laddé kirallyâ lött,
Hallom hogy Dociis nagy urasagot lött,
60 Egynehany vég varat az alföldön** meg vött.

BATHORI GABOR.

16. Hallottam hirödet jo Bathori Gabor,
Igen el vont teged Iffiu Kata s az bor,
Fejed szegyent vallott Patakon az hartzkor,
Göntzrölis Cassara szaladtal eyfelkor.

* Ez Nadaadi Thamas 1619 esztendőben Ferdinand baratsagaert papistava leve, es ottan hamar meg hala :
azert az Pasquillus azt mondgya Nadaadi Thamasról :

Mar szinten az halal arnyekaban megyek,
Velem ninczen Isten ördögtül rettegök,
Tűz lang közepiben gyötrelemben megyek,
Mert menyből Istentől veszedelmet veszök

** Insimulatur periphrastice adulterii.

49 jegyz. [Előbb :] iteletet veszök [iteletet szót elfelejtette áthúzni]

RAKOCI SIGMOND.

- 65 17. Ninczen semmi közűnk Rakoci Sigmondhoz,
Mert magat kötötte Erdely Orszagahoz,
Honnét Barna Estvan sok aranyat ki hoz,
Udvara nepenek otben sok soldot oszt.

NYARI PAL.

- 70 18. Jay szegeny Nyari Pal nam nem regen meg holt,
Halalanak oka az konkoly kiraly volt,*
Őis hazajanak attya vagy fia volt,
Egren es Varadon sok busulasa volt.

SZÉCZI GYÖRGY.

- 75 19. Szecci György mit halgat jo Balog varaban,
Kâr hogy be nem mehet most Beczben az frayban,
Volna még egy baynak hertzeg udvaraban,
Ki hartzot kivanna monomachiaban.

HOMONNAI BALINT.

- 80 20. Ninczen dragab kösztűnk az egy igaz hitnél,
Ez mellett ninczen job az jo eg'gyessegnél,
Szeledseggel elegy tökelletessegnel,
Vigyazas, jozansag, tûrés, szenyvedésnel.

MAGOCZI FERENTZ.

21. Edes kis Magoczim melly nagy ember vagy te,
Hazad szolgalttyat ne hadd kerlek felben,
Magyar orszag fia vagy jusson eszedben,
Foglallyad magadat szent jambor eletben.

HOMONNAI GYÖRGY.

- 85 22. Ne hidd el magadat az te szepsegedben,
Bator alab hadnal az penzes miseben,
Nem mondom hogy élnel feslott erkölcsödben,
De hogy balvant tisztelsz banom en szivemben.

VARKUCZ GYÖRGY.

- 90 23. Hol amaz kabogyas** Naphesbeli Varkucz,
Ki mint sörtés marha förtöben hever s usz,
Hallom Szalontara igen jo kalauz,
Nyomorult jobbagyon nagy sok adot von s huz.

* Docl Andras

** Napsiczbeli mert onnet irtak

RHEDAI FERENTZ.

24. Hazajanak szolgal tudgyuk jo Rhedai,
Most Varadon vagyon meg erdemlott tiszti,
95 Ha Istentől halgat nagyobrais viszi,
Ha penig el hodol meg rontya es töri.

NEMETI GERGELY.

25. Az Tiszan tul lakik Nagysagos Nemeti,
Jollehet Battyani még mostis neveti,
100 Hallom hogy réz dobjat mégis pengetteti,
Mikor etek fogo ebedet fel viszi.

IMREFI JANOS.

26. Czúr elől talallak te Imrefi Janos,
Töröld meg az szemed ne legy ilyen almos,
Az velős kontz nalad hallom igen hasznos,
Poroszka paripad vagyon egy jo hamos.

EPILOGUS.

27. Hallom hogy az Hayduk most fel tamadtanak,
105 Az Urak szivei most ekkeppen alnak,
Nagy sokan alusznak kevesen vigyaznak,
Nemellyek feltökben csak nem megis halnak.

95.

MIKES GYÖRGY

- 1 1. Gondolkodasimat es sok banatimat
Fordicxad öreömre szomorusagimat,
Hozd fel, en Istenem, fenies czillagomat,
Uilagos napomat.
- 5 2. Enni sok inseghbül, bubul es banatbul,
Mint aspis kigioktul, sok merges nieluektül
Mencz megh, en Istenem, az hitetlenseghtëül,
En ellensegimtül.
- 10 3. Oltalmaz megh tüleök szinten mint szent Jobot,
En edes Istenem, ili bünös fiadat,
Te felseged ellen nagi sokszor uetkezet,
Megh te read iutot.

- 15 4. Ream, en Istenem, szegeni niomorultra
Fordicz szent szemedet, mint egi szent Jonasra,
Kit czet hal el nieluen megent az szarazra
Okada az partra.
- 20 5. Gondod en reamis szinten oli nagi legien,
En ügiekezetem minden iora mennien,
Mint az szent Josephnek, dolgom ugi foroghion,
Tizteseges legien.
- 25 6. Jussonak eszedben, szenteknek Istene,
Minden allatoknak kegies teremptöie,
Az te szent fiadnak nagi kin szenvedese,
Szeörnüü epesege.
- 30 7. Uere ki hulasa bünömnek soksgat
Mosza hat el neki minden undoksagat,
Mint az szent Daidnak, megh siratuan bünét,
Megh alazuan magat.
- 35 8. Szep hala adaszal eö eseti utan
Dicziri az urat megh terese utan,
Kez az szolgalatra, büneit el hagiuan,
Töbe nem keöuetuen.
- 40 9. Mint szinten az szentek az ö eletekben
Alazatos kepen szolgaltanak hiuen,
Diczirem felseged enis azonkepen,
Tellies eletemben.
- 45 10. Idöm elfoliasa, mint arniek mulasa
Eltauozik tülem nagi fris uigaszaga,
Mint szep buboriknak uizen lobogasza,
Nincz alandosaga.
- 50 11. Kerbeli uiragok, szep tündöklö füuek
Boldoghbak nalunknal szepen *zöldelö* fak,
Ideiek el teluen, megent el ualtoznak
Es giazban öltöznek.
- 55 12. Ekeszegh, nagi frissegh igh hat nem alando,
Szeles ez vilagon minden ualtozando,
Mint ora forgasza, minden el mulando,
Üdüuel romlando.
- 60 13. Sok szep keönieörgeszal, kegielmes ur Isten,
En fel magasztallak tellies eletemben,
Migh leszen eletem ez halando testben,
Diczirteszel meniben.

25 soksaga [!] 42 zöld alo [!]

14. Dicziret, düczösegh az attia Istennek,
 55 Fenies meni orszaghban az Iesus Christusnak,
 Egenlő meltosagh az szent haromsaghnak,
 Szent lelek Istennek.

15. Ez eneket szerzem en nagi banatimban,
 Neuemet megh irtam uersek foliasaban,
 60 Ezer hat szaz kilencz esztendő forgasban,
 Pünkösödnék houaban.

96.

HISTORIA BATHORJ GABORE

[Conspiratio Kendiana]

[Ad melodiam Losonciam, vel sic
 Dolgát halljuk Amurates császárnak.]

(Sok csu - dák köz - zül hall - ja tok egy csu - dát)
 Sok czu - dak keo - zul hal - ia tok egy czu - dat

Ma - giar nem - zet - nek niug - ha - tat - lan - sa gat ,

Er - dey or - szag - nak w yob ual - to - za sat ,

Wa - szon szo - ba ra ke uan - ko - zot sor sat

1. Sok czudak keozul haliatok egy czudat,
 Magyar nemszetnek niughatatlansagat,
 Erdey orszagnak wyob ualtozasat,
 Waszon szobara keuankozot sorsat.

- 5 2. Imar sok údeo, hogj semmit nem irtunk,
Az mit irtunkis, mindent ben tartottunk.
Talam ideje, Musak, hogj wiggagjunk,
Az szep tauazis arra int, hogj szoliunk.
- 10 3. Io szerenczeiü czillagunk uilagat,
Bathorj agnak tundeökleö czillagat,
Hazj kigoy ellen forgodasat
Kezd el Thalia bezellenj dolgat.
- 15 4. Mongiak, hogj semmit nem szolgal az iro,
Es az Poeta czak heaban ualo.
De minden dologh ugj lez maradando,
Ha zam kj uetet nem lez az Apollo.
- 20 5. Mars witezsegit hamar el felejtik,
Hogj ha az musak wersben nem eneklik,
De most ezekreöl szollanunk nem illik,
Tugiuk, az kiknek ertenj kel, ertik.
6. Ezer es hat zaz tiz eztendeö taiban,
Nedues martjus honak forgasaban,
Bathorj Gabor Erdely orszagaban,
Kegielmes wrunk uagion uigassagban.
- 25 7. Imrefy Janos, az eö feö tanacza,
Ket czazar torcka uagion rajok tatua,
Wyulton ujul pegegh az practica,
Wratt Imrefi, mint Achates, szanja.
- 30 8. Cancellarius Wrunk wduaraban,
Kendy Istuan uolt titkos dolgaiban,
Migh reze nem leön Praga tanaczaban,
Es be nem lepek attja niomdokaban.
- 35 9. Senyey Pungracz wrak keözül egyk,
Kornis Boldisar, az kj fogua masik,
Kornis Sigmondis Pap meszeön harmadik,
Kouaczoczkijs keözteök az negiedik.
- 40 10. Teöb wrakotis renden megh mondhatunk,
De most ezekreöl czak ez okert szollunk,
Fundamentumot enekünknek rakunk,
Hogj homaljason ne essek irassunk.
11. Ez hat wrakot ket rezre ozthattiuk,
Imrefy Janost az huseghez tartiuk,
Wrunknak szolgalt Eczetbenis, tugiuk,
Az mint ezt masut beöuebben megh iriuk.

- 45 12. Vala az teöbbsi sokaigh ehezö,
Kiket pad alol ranta vrunk eleö.
Kiert szolgálni lez uala illendeö,
Es hirek neuek ugj lez uala kelleö.
- 50 13. De viperanak artalmas magzattia,
Anyá hasatis iriak, hogj ragia,
Nem nezj, hogj ugj lez nekijs dolga,
Az mj az hamis emberek uiraga.
14. Az religiot az wrak formaliak,
Wrunk kereztien, azt igen orolyak,
Papistasagot be hoznj akariak.
Wrunkat ugian szembe eök bozontiak.
15. Kornis Boldisar ugian az giulesben
Megh monta uolt ezt taualy üdeöben
„Most tj Lutterek uattok nagy eöreömben,
60 Mü kegiegh igen kesergünk sziumben.
16. De uagiunk müis megh kilencz ezeren,
Ez uigassagtok megh siralom lezen.
Az mü banatunk akor eöreöm lezen,
Es az misenek akor helje lezen.”
- 65 17. Leön ez az bezed nagy romlasnak oka,
Arultatsnak nyluan ualo szaua,
Rais giültek uolt akor az Diuanra.
De kereztien wr egj sem uala aban.
- 70 18. Reday Ferencz, varady capitan,
Senyey Miklos, Betlen Gabor utan,
Posonban uoltak giulesben boczatuan,
Es orszagauál urunk ugj akaruan.
19. Imrefy Janos pegegh akor taiban
Fejedelmünkel uolt az belseö hazban,
75 Hireuel esek vrunknak azonban,
Mit bezellenek urak az sinatban.
20. Ala boczatta Imrefit vrunkis,
Be mene osztan az giulesben eöis,
Hat mar ereössen kialt az orszagis.
80 Jeöne be, ugj mond, Imrefj vramis.
21. Boldisar zauat megh erte Imrefy,
Kezde szemeben eötet pirongatny ;
„Hany fejed, hogj azt mered bezelgetnj,
Mondasodertis megh kellene eölny.

54 I azt s azt igen [!]

- 85 22. Kilencz ezereu uattok, azt mondottad,
Akkor vrunkat minek alittottad,
Mert huz ezertis eö mingiart allathat,
Wezedelmedre busittod vrunkat.
- 90 23. Mit partolkottok, miért nem niughattok ?
Zep bekesseget miért nem mutattok ?
Haborusagot hamar indithattok,
De tijs ugy iartok, mikent az attjatok.
- 95 24. Illien giulesben igy kelle szollany ?
Az orszagot igy kelle feniegetny ?”
Ezen az orszagh megh kezde zendülnj.
Kit latuan vrak kezdenek halgatny.
- 100 25. Mind az giulesben s mind egieb helyeken
Vrakot feddj Imrefj kemenjen,
Es nemeljeket intj szep gengeden,
Haborusagra hogj dolgok ne menjen.
26. De azok azert ugian olalkodnak,
Alnok tanaczot szíueökben formalnak.
Ez dolgon akkor hogj nem alkhatanak,
Zent Georgj napiara mindent halaztanak.
- 105 27. Karatson wtan az údeö fordula,
Ezer hat szaz s tiz eztendeö uyula,
Cancellarjus fel mene Parnora,
Ot uala nekj iegj belj matkaia.
- 110 28. Ot leön Kendinek fel fualkodasa,
Kegielmes vrunk ellen practikaja,
Papista vrak uadnak az tanaczjban, [!]
Kik minjajinkot giüleölnek ualoban.
- 115 29. Azt mondhatna itt ne talam ualakj,
Ki mit tud abban, mit uegezet Kendy,
Ha nem uoltunk mj tanaczaban nekj,
Wers szerszeöt kegigh nem hit oda Kendy.
- 120 30. Vgianis nem hit, s muis azt akariuk,
Hogj eo arulo uolt, megh aztis baniuk,
Mert csak keuesen uagiunk mostis, lattiuk,
Aligh uaiozunk, s megis az port rugiuik.

90 I mutattot [!] 118 I azis [!] 118—119 I [A kéziratban a két sor — hibásan — feleserélve.] II Imo proditor quod sit, dolemus, Quam pauci simus numero, videmus,

31. De mikor osztan az údeő fordula,
Es kj ielenek partos vrak titka,
Kornis Boldisart megh fogak futtaban,
Sebessen hozak wrunknak foghsagban.
- 125 32. Besteretzen oztan orzagh giuleseben,
Semmj practikat nem tartot szíueben,
De megh bezellet mindeneket eppen,
Mikent estenek uolt eők az meteljben.
- 130 33. Az mit eo teőlle hallottunk, azt iriuk,
Az mit irasban adot, megh nem trigiuk,
De ha ualoban megh tudakozhattiuk,
Keduezes nelkül aztis ky kialczuk,
- 135 34. Hogy ez uilagon zelliel el hirhegyek,
Artatlansaga wrunknak ky tessek,
Alnoksagokat partosoknak erczek,
Magok menteset sohul be ne uegiek.
- 140 35. No, Kendy Istuan uagion az Tizan tull,
Wrunk pegeglen uigan el hadastull,
Az warasokat iaria mulatsagul,
Ayandekoszzsak mindenüt orszagul.
36. Immar iutottunk uala farsangh farkra,
Hogj uizza ieőue wrunk Fejer varra,
Nehanj magauaal uagion wduaraban,
Szelliel oszlottak wrak ioszagokban.
- 145 37. Imrefy Janosis mellette *Vinczen*,
Ha kiuantatik eő mindenkor ielen,
Elmeje Betlen Gabornakis resen,
Wduarhoz ieoue hamar eois szepen.
- 150 38. Mongiak, el ieöt uolt Kornis Boldisaris,
De en nem lattam, keues latta masis,
Melj hamar ieöt uolt, mingiart ment uizzais,
Czeőmeorrel rakua uolt talam imaris.
- 155 39. Nem kel az hamis embert iegetny,
Mert benne uagion lelky ismeretj.
Kit az kis biro nem enged njugodny,
Az sos uizais izetlen eő nekj.
- 160 40. Megh nem uolt wrunk Zeben varasaban,
Ez esztendeőnek wy fordulasaban,
Keszule azert latogatny aban,
Jo keduel uariak polgarok lakasban.

145 I ninczen [!] II Post in Vincenzo Johannes Imrefi 154 I leky [!]

41. Beoit mas hauanak szinte negied napian,
Szeben meszeien megiunk wrunk utan,
Leonj kezdenek az waras keo falan,
Hogj ez nagj dolgon gondolgothacz njluan.
- 165 42. Vagy teortenetbeol esek, uagy szandekbol,
Szinte harmincz leon leoues az warasbol,
Kit taraczkokbol leottek s kit algiukbol,
Mert nem szollunk itt puska ropogasrol.
- 170 43. Mingiart megh mondam magam szolgaimnak,
Harmintz penszt attak Christusert Judasnak,
Harmintz szam bizonj az ulta magiarnak
Soha nem teczik kedues numerusnak.
- 175 44. Ott egy mas keozeot teobbetis bezellenk,
Kiket mu akkor csak trefanak uelenk,
Wrunkal osztan az varasban menenk,
Tiszen egj ora uala, hogj be menenk.
- 180 45. Megh telepedenk ki ki eo zallasan,
Igen hidegh az konjha minden vezan,
Ez herreol hirre irhatom en bizuast,
Minuit mihj presentja famam.
46. Sem bor, sem kenier, sem zena, sem abrak,
Nincz egj summaban semj nemu marha,
Be borittottak mert mindent egj hazba,
Ha kinek attak, ott attak morogua.
- 185 47. Teobbet nem szollunk illien dologh feleol,
Mert tizta feiu ember erthet erreol,
Ott imar wrunk tractal mindenekreol,
De kiuallkeppen Posen giulesereol.
- 190 48. Imrefy Janos ott uagion wrunkal,
Betlen Gaboris nehaniad magaua,
Kendj Istuanis posta allapottal,
Quinta Martijs iuta el szugassal.
- 195 49. Reday pegegh Seniey Miklossal,
Posonbol imar megh ieottek haragga l,
Mikeppen iartak, s miczoda ualaza l,
Akarja vrunk tudnj orszagaua.

172 I keues II Iste numerus displicet Ungaris 176 I men ... [leszakadt] 179
I Ezt hirreol hirre irhatom II De loco isto vera vox est illa 191 I Kenkj [!]

- 200 50. Hirdete azért országában giulest,
Minden fele rend menjen Besterczere,
Redayakis legienek egiemben,
Huzeön[!] eöteödik martijs giulesben.
51. Ott *tractalliak* megh Mattias kyraly dolgat,
Mikent uiselj Erdelyhez eö magat,
Magiar orszagnak rollunk ualo uoxat,
Hiuo leuelnek igj adak fel mogiat :
- 205 52. „Gabriel az mint az Isten akarta.
Erdely orszagnak fejedelme tudua,
Magiar orszagnak rezeinek vra,
Az szekelyeknek pegegh feö ispanja.
- 210 53. Kegielmesseget minden fele rendnek,
Es keözeönetit iriuk hiueinknek,
Summaia pegegh az mü leuelunknek,
Kit ertessere adunk mindeneknek :
- 215 54. Giulesnek napia Zent Georgy napia uolna,
Mint hogj ugian az az orszagh szokasa,
De bizonios okk indit minket arra,
Hogj eleb legien mostan az Diaeta.
- 220 55. Sok dolgok uadnak, kirül kel tractalnunk,
Nem batorsagos pegegh halogatnunk,
Azert az napra, kit mü praefligaltunk,
Minden rendeket Besterczere hiuunk.
56. Giulesnek ott lez alkolmatos moggia,
Es kedue szerent mindennek szallasa,
Minden rend azért magat ahoz tarcza,
Es ielen legien az praefligalt napra.”
- 225 57. Illien leuelet nem czak az vraknak
Foltata vrunk, megh az varasoknak,
De ide kijs az kapitanioknak,
Tizedeseknek, s hajdu hadnagioknak.
- 230 58. Ezeken kiul kuleön Redaynak,
Kuleön uizontagh Senyej Miklosnak,
Bihar uar megie nem reluctal annak,
Mert engedelmes wrunknak szauanak.
- 235 59. Az kapitaniok wrunk akarattiat,
Mikor megh ertek eö poronczolattiat,
Nagj hamarsaggal eozue giujtik egj mast,
Keözeönsegesen hogj erczek az irast.

201 I trefalliak [!] Et hinc referant rem regis Matthiae

- 240 60. Hencz hida uala giuleseknek helie,
Kapitan, hadnagj, tizedes be giule,
Sibognak igen az szokatlan hirre,
Az eleöt eöket nem hittak giulesre.
61. Nemeli azt mongia, talam mind megh fognak
Es darakason [!] csak azert hiuatnak.
Nemeljk pegegh : talam hadban hinak,
Az uolna pegegh jo szegenj hajdunak.
- 245 62. Ki azt kialtia, minniaion el meniünk,
Ki pegegh azt, hogj ket kapitant kulgiunk,
Job lez az dolgot eleöb megh ertenünk,
Magunkra osztan gondot uiselhetünk.
- 250 63. Vegezeseknek ez leön az summaia,
Nehanj capitant ualaztanak arra,
Az teöbbj pegegh hazahoz el oszla,
Vigiazatlansagh ne esnek dolgokban.
- 255 64. Ez leon giulesnek formaia kezdetj,
Itt lounk zajat megh kel terittenj,
Lassuk imar azt, dolgat hogj hogj kezdj,
Mikor Szebenbeöl kj ballaga Kendj.
- 260 65. Nem vy practica uolt ez, minden higgie,
Regen uolt ennek czomoia megh keötue,
De eo iob modot most gondola ebben,
Meliet az Isten forditta fejekben.
66. Ezt az eleottis eö az teöb vrakkal,
Regen tractalta partos tarsaiual,
Wrunkat hogj el uezessek halalual,
Es Kendy Istuan birion az orzagual.
- 265 67. Hol niulazasban akartak megh eölny,
Hol puska porral hazban fel uettetny,
Mereggel ismet neha megh etetnj,
De az igazat Istenis eörizj.
- 270 68. Kornis Boldisart csak mostis untatta,
Az mint eö maga Boldisar megh monta,
Mert ugj irhattiuk, az mint eö uallotta,
Kendj zauanak ez uolt az formaia :
- 275 69. „Szerelmes komam, meggiunk, az Istenert,
Ne busuliunke az mü életünkert ?
Te igen halgacz, nem uigiaz feiedert,
En niughatatlan uagiok mind ketteönkert.

251 [Elöbb:] pegegh teöbbj 259 I eok [!]

- 290 70. Ez az mü vrunk mü reank haragzik,
Te read pegegh ugian zandekozik,
Ha nem uigiazunk, reöuid nap megh esik,
Az te eleted hogj el uegezeodik.
71. Engemet nem bant, en bizonial tudom,
Mert okossaggal eleit talalom,
De az te fejed en szinten ugj zanom,
Mint ha magamnak teörtennek halalom.
- 295 72. Regen akartam ezt en megh mondanj,
Allapatunkat neked hirre adnj,
Imar pegegh maid keörmünkre kezd eghnj,
Azert nem mertem touab halaztanj.
- 290 73. Mitt halgatunk ugy tehat mü egy niomban,
Ezt az orszagis megh unta ualoban,
Senki eo melle nem lez tamadasban,
Lezen ennekem jo modom azokban.
- 295 74. Hizem, iob nekj egiedül megh halny,
Hogj nem mü nekünk mindenkor rettegnj,
Czak te akariad, uegeztünk imar mü,
Senniej Pongracz vramis igj ertj.”
- 300 75. Teob vrakotis mind eleö szamlala,
Az kik rezesek uoltak ez dologban,
Az hüseghez czak egj nehanjat hagia,
Az partosokhoz kiket nem zamlala.
76. Imrefi Janost oda nem zamlala,
Az Betlen Gabortis eö ott kj haggia,
Wduar uitezit semminek alitta,
Kekekel egiut vrunk melle hagia.
- 305 77. Eordeögh Boldisart es Kamutj Farkast,
Komornikokat s be jaro Iffiakot,
Egj zoual monduan uduarj zolgakot
Mond wrunk mellet lennj egj nehanjat.
- 310 78. Tiztessegh legien wrunk hiueinek,
Kikre nem ragad deögj az meteljnek.
Megh nem irhatom neuet mindeniknek,
De egj summaban ezt mondom mindennek.
- 315 79. Imrefi Janos neue alat legien,
Ki az hüsegben megh maradot szepen,
Az partosoknak feiek Kendj legien,
Az *ki rebellis*, az eo tagia lezen.

316 I kit ra bellis [!] II Qui vexillum rebellantium gerit

80. Bihar varmegie egiüt az vrakkal,
Es benne ualo nemes varasokkal,
Es benne ualo minden hajdusaggal
320 Vrunk hiuej, Imrefj Janossal.
81. Czak Kornis Sigmond közülleök ki ualek,
Mint apostolok közul egj ki essek,
Eeö Kendj Istuan melle szamlaltatek,
Es Pap mezeöreöl uegre elis zeökek.
- 325 82. Szarand varmegie s közep Zolnak s Crazna,
Varaddal egiüt az hüseget tartia,
Semmit nem ertuen eök az practikaban,
Nem lehettenek ielen az varasban.
- 330 83. Ezen küüllis uoltanak zolgay,
Bizonjal hizzük, vrunknak hiuej,
De mint hogj eddegh nem retteget senkj,
Nem tutta magat az údeöheöz szabnj.
84. *No, Kendi Kornishoz beszél, Kornis keservesen hallgatja. Kendi haragtól ég, gyűlölettől lángol. Így szól hozzá sóhajtva Kornis:*
85. *„Miért nyugtalanítasz engem, kérlek, barátom? Miért izgatsz engem a fejedelem ellen? Hidd el, nem kis dolog, amit elkezdesz. Gondold meg, kérlek, és hagyj fel vele.*
86. *Aki fejedelmét meg akarja támadni, annak isten ellen kell fellázadnia, mert a fejedelmet isten meg tudja védeni. Atyáink példája ezt világosan mutatja.*
87. *Mindazonáltal csak annyit mondok, ha kellőképpen meggondoljuk a dolgot, nem lenne nekünk méltatlan felkelni, de semmi módot nem látok rá.”*
88. *A kancellár így felel Kornisnak: „Senki nem tudná ezt jobban véghezvinni, mint te. Ha most megerősítenéd magad erre, az egész dolgot könnyen véghezvihetnéd.*
89. *Kedves komám, igen erős férfi vagy te, bátorságod sem hiányzik hozzá, szírd keresztül a fejedelmet, hogy fennmaradjunk, így fogod híressé tenni nemzetségedet.”*
90. Felele Kornis Cancellariusnak :
„Tudode dolgat Bathorj Sigmondnak ?
Egj gonoz loua uala, tutod, [!] annak,
360 Kit magiar njeluen hittak Zalanczinak.

91. Meli lo ha kinek zemeben teketett,
 Batron szemeben az utan nem nezet,
 Tekentetiuel mindent el ieztet,
 Juthat ezedben, koma, hogj ez igj leött.
- 365 92. Bar pegegh ennek louara ne zolliunk,
 Maga szemeteöl, tudod, mint irtozunk,
 Mikor eleötte uagiunk, mint sugorgunk,
 Czak tekentetj eleöttis izadunk.
- 370 93. Hat 'megh kezere ha kezdenenk kelnj,
 Es hozzank szabliat kezdene rantanj,
 Huzad magunkal sem arthatnank nekj,
 Nem hogj egjedül mernem megh probalnj.
- 375 94. Igen felek en, hogj markunkban zakad,
 Bathorj nemszet am, ezt iol megh lassad,
 Istenis uele uan, megh arajozhad,
 Nemszetereölis szíue uagion, tugiad.
- 380 95. Az el kezdesit bezzegh en sem bannam,
 Eleghsegunket rea ha lathatnam.”
 Cancellarius monda : „Edes komam,
 Ennek en keonjeb moggiatis talalnam.”
96. Kornis Boldisar kerdi, mint lehetne,
 Cancellarjus eszt felele erre :
 „Im megh indulunk innet az giulesben,
 Hogj menten menjünk innet Besterczere.
- 385 97. Az feiedelmet hiad te ebedre,
 Menjen Radnotra hozzad vendeghsegben,
 Mijs ott lezunk ueled egjetemben,
 Ott keönjü modunk lezen mindenekben.
- 390 98. Ott uagj mereggel, uagj teörrel, uagj porral,
 De ueget eriuk ualamj ezkeözzel.
 Ha el nem megien oda Imrefiuel,
 Zamos Vy Varban hiuom en uigh ziuel.
- 395 99. Vadnak ennekem vitez katonaim,
 Erre ualasztott uak mereö szolgaim,
 Biszonjos szamu uak mereö drabantim,
 Kik ez dologban leznek part tartoim.
- 400 100. Abbannis kegigh lezen nekem modom,
 Hogj az kekeket szelliel el oszlatom,
 Az vduar nepet eleöl el boczattom,
 Keuesed magauaal czak vrunkat hagiom.

361 I tetentett [!] 400 I hogiom [!]

101. Eoliük megh azért eleözer eö magat,
Imrefj Janost osztan, feö tanaczat,
Imrefj Mihalit, az Imrefj fiat,
Ig j talalhatunk magunknak maradast.”
- 405 102. Vezedelmere keseredet Kendy,
Mitt uettet neked ualaha Imrefj,
Es kival keppen az artatlan vrfj,
Az kinek sokkal tartoztal zolgalnj.
- 410 103. Tugiuk, az eöregh Imrefj mitt uettet,
Czak azt uettette, hogj ueled sok iott teött,
Hogj wrunk eleöt neked szozollod leött,
Es teged illien meltosagra szerszett.
- 415 104. Ezert erdemlette az vrfj halalt,
Hogj az eö attia neked sokat zolgalt ?
Kar, hogj keuisse oluastad az Irast,
Es az Biblia continenciajat.
- 420 105. Teriunk uizontagh el hagiöt dolgunkra.
Teczek Kornisnak mar Kendj tanacza,
Az beölczeseget mar eois fel kapta,
Ig j mar vrunkat el uezthetj, lattia.
106. Hiak wrunkat ebedre Radnotra,
Hogj az nem foga, az vtan Uy uarban,
Es talam elis megien uala oda,
Czalarsagokat miuel hogj nem tutta.
- 425 107. De uele uagion Imrefi tanacza,
Inte, ne menjen fel Zamos vy varban,
Hogj ha szeretj eletet ualoban,
Kendy Istuanra eö magat ne bizza.
- 430 108. Szokatlan uolt ez az eleött eö nala,
Hogj fejedelmet wendegsegben hia,
Lehet most ebben ualamj practika,
Hogj eö felseget ugj solicitallia.
- 435 109. Teöb bezeddelis wrunkat Imrefy
Kerj, ne menjen Vy Varban lakoznj,
Szekre s Kolosra menjünk mulatoz nj,
Mert ott nem uoltunk sohas, ugj mond, mj.
- 440 110. Vtaban jmar ieöt vrunk Thordara,
Akartak ottis üt ny zallasara,
Ig jekeztenek porralis eök arra,
Hogj fel uettessek wrunkat agiaban.

111. De nem szollottak uolt eök az Istennel,
 Ki otalmazza vrunkat kezeuel,
 Hogj ha fel megien uala Imrefiucl,
 Vy Varbanis uolt Kendy illien ziucl.
- 445 112. Meli palotaban akartak be uinni,
 Niugodalmason hogj mar szallittanj.
 Minden algiuit arra szegeztetnj
 Akarta es azt niakaban teöretnj.
- 450 113. Az uagj vduarhoz mikor mentek uolna,
 Fegjuerrel eöttet altal uertek uolna,
 Volt erre nekj ualasztott szolgália,
 Az kj vrunknak leött uolna hohera.
- 455 114. Kep mutattasnak okaert pegeglen,
 Kett zaz gialogot giuiteött uolt egj seregben,
 Mas fel zaz louas uelek egjetemben,
 Hogj mar vrunknak tiztelkednek ebben.
- 460 115. Maga az alnok ezekkel akarta,
 Hogj eö wrunkat fel daraboltassa,
 Ezt pegegh azok keöszül keues tutta,
 Az kj tuttais, nem minden akarta.
116. Ezt Kendy Istuan hogi ezeben ueue,
 Hogj gazdasagat wrunk nem szerete,
 Es hogj Vy Varban fel nem bezelhetne,
 Metelies ezet forgatnia kezde.
- 465 117. Busul magaban, haia el koppadott,
 Sok gondolkodas miat megh faradott,
 Kornissal egiut tanaczok el fogiott,
 Feltigh [!] az koczkat, hogj ne hozzon uakott.
- 470 118. Fogak az dolgott megh mas alnoksaggal,
 Indulnak imar Zek fele wrunkal,
 Uadnak, ugj uagion, zomoru banattal,
 De nem tettetnek but abrazattiokkal.
- 475 119. Az zallas ozto eleöl el niargala,
 Hogj czendes zallast kinek kinek adna,
 Kendj pegeglen izene Vy Varban,
 Sok bort es elest Zekre szallittana.
- 480 120. Vagion ott Zeken egj vduar hazaczka,
 Az zallas ozto vrunknak foglalta,
 Czak keözel hozza Imrefj zallasa,
 Mint az eleöttis uala annak moggia.

446—447 I [A két sor a kéziratban — tévesen — felcserélve.] 446 I kezda [!]

121. Teöb feö legeniek es be iaro iffiak
 Vrunk zallasa keörniül hadua uadnak,
 Az kik eleötte forognia szoktak,
 Azoknak zallast keözel keözel adnak.
- 485 122. De Kendy megis rakua alnoksaggal,
 Vagion magaban ilj gondolkodással,
 Ha uele lezen az gialogh wrunkal,
 Markunkban zakad dolgunk niluansaggal.
- 490 123. Partosok czehi erreöl igj uegeze,
 Fejedelmünkel hogj azt el hittesse,
 Az katonakot szallicza mas helire,
 Es az gialogat eleöl mind el kulgie.
- 495 124. „Nem gieöz felseged ballagni azokkal,
 Hogj ha egiüt iarz, ugj mond, az gialoggal,
 Vduar nepeis ha itt lez az haddal,
 Igen megh romol az feöld nepe azzall.
- 500 125. Az katonakot azert boczassad el,
 Zalliczak eeket tauul feöldre szeliel,
 Job moggiok lezen elesekben ezzel,
 Az szegenjseghis nem romol szinten el.
126. Az gialogh pegegh eleöl had ballagion,
 Bestercze fele bennunket megh uarion,
 Czak holnap utan felseged indullion,
 Az gialoghokat el erhetnj giorson.”
- 505 127. Kendi tagaj igen hizelkednek,
 Hogj mar wrunknak iouara bezelnek,
 Mert az uduarj nepteöl igen felnek,
 Lattiak, hogj attol semmit nem tehetnek.
- 510 128. Isten akara s vrunk azt el hiue,
 Az katonakot szelliel mind el külde,
 Az gialogotis eleöl el erezte,
 Czak eötuen keket hagia maga melle.
- 515 129. Ezeken kiүүл czak be jaro iffiak,
 Az kik wrunkal s Imrefiuel uadnak,
 Ugj mint egj harmintz ketten ha marattak,
 Az teöbbsi pegegh zeliel el ozlottak.
- 520 130. Egiet ertet itt Kendy az Istennel,
 Vrunkat hatta, hogj illj keues neppell,
 De nem egj czelra nezet az Istennel,
 Judasis igj iart uolt az keues penzel.

131. Kendi Istuannak mert ez uolt tanacza,
Hogj igj vrunkat keöniebben el oltia,
Isten pegeglen magat czudaltattia,
Hogj keues neppel eötet megh tartotta.
- 525 132. Megh akarta ezt mindenek mutattni,
Az fejedelmet hogj csak eo eorizi,
Vrat embernek nem szabad itelnj,
Uezedelmere nem jo tanaczkozuj.
- 530 133. Imar el ozlot mind az vduar nepe,
Gialoggal egiut vrunk szep serege,
Mas nap induluj akar eois Zekre,
Uele Imrefi mind fiaual eözue.
- 535 134. Kis Ascanius, mitt iarz uolt teis ott,
Az te ugiedis imar miben forgott,
Te ueredreis Kendj zomiuhozot,
De io az Isten, tegedis megh tartott.
- 540 135. Szentelt vitez mert Kendj lezen uala,
Marokuj uered ha kaphattia uala,
Melto leöt uolna iruj chronikaban,
Hogj az Achilles Troillust megh birta.
136. Megh ez meltobban lez emlekezethen,
Fejedelmünket hogj jo egesseghen,
Attiaddal es te ueled egietemben
Megh tartotta es tarcza megh az Isten.
- 545 137. No, Kendy Istuan vrunkot nem uara,
Az szallasokat latnia akara,
Nem kedue szerent uagion, megh aranza,
Es mindeniket eo maga el oszta.
- 550 138. Imrefi Janost nagj tauul zallitta,
Az iffiakotis mind szeliel oszlata,
Hirtelenseghel ha szüksegh kiuanna,
Hogj egiketis vrunk ne kaphatna.
- 555 139. Maganak zallast fen az hegj oldalban
Partos vrakkal foglala egj hazban,
Az feiedelem szallasara onnan
Neztek es mindent lattanak ualoban.
- 560 140. Onnat az vduar hazhoz ala ieöue,
Hol mar vrunknak zallanj kellene,
Ott mesterseges dolgaihoz kezde,
Mint eötet Judas tanjttotta uala.

141. Haz aítainak retezit, zariait
Kj tekertete retezek fejejt,
El uagdaltata ablakok kereztit,
Es egj sumaban minden ereössegít.
- 565 142. Vrunk agianak hol kel uala lenni,
Ott egj tonna port akara el asnj,
De nem leon ahoz ideje eö nekj,
Mert hogj vrunk ieö, hire kezde lenj.
- 570 143. Huzon negiedik martijs be iuta,
Gabriel vrunk Zeknek uarosaban.
Uele uagion czak eotuen kek gialogia,
Azokkal egiut egj nehanj iffia.
- 575 144. Cancellarius gazdalkodik igen,
De bort nem adnak mindennek ebeden,
Kinek adnakis, szükeön es feösuenjen,
Rauaz practika elmeiekben resen.
- 580 145. Hogi el erkezek oztan az vaczora,
Beöuen kezdenek mindennek adnia,
Megh az kj ra nem küldéöttis az borra,
Eö magok oda küültek szallasokra.
146. Hogj ebedenis eleget nem adot,
El zant szandekbol miuelte az dolgot,
Hogj estue inkab megh kiuaniak az bort,
Es eo talalion dolgaiban modot.
147. Mindent megh akar eo rezegitteni,
Etzaka akar dolgahoz kezdenj,
Rauaz az roka, farkat rejtegetj,
De az czauaban kelleitik kerülnj.
- 590 148. Az eotuen gialogh vrunkal ott uagion,
De azokrolis olj uegezes uagion,
Hainalban eokis el menienek ozton,
Es vrunk czak az vrakkal maragion.
- 595 149. Megh sem ert urunk pegegh semmi titkot,
Seot betegesis, feie be keotue uolt,
Cancellarjus uaczoran masnal uolt,
Imrefj Janos szallasara ment uolt.
- 600 150. Ott sok dolgokrol eleget tractala,
Nagj porczogassal igenis kaczaga,
Noha Imrefi tartot alattomban,
De most ezt ingien gondolnj sem tutta.

151. Immaron vrunk le feküt s aluzik,
Immar zallasan Imrefijs niugzik,
Kendj pegeglen azon gondolkodik,
Kimenetelj dolognak mint esik.
- 605 152. Keozli eo magat Kornis Boldisarral,
Mint hatta vrunk szallasat io moddal,
Be rohanasra kez kapu, csak azzall
Elljenek hamar kuleömb okossaggal.
- 610 153. Ket zaz gialogia uolt akkor Kendinek,
De Uy Varban uolt serege megh ennek,
Hat megh delben el izent uolt ezeknek,
Hagiuan estuere hogj Szekre ieojenek.
- 615 154. Az louagh pegegh Cancellariussal,
Ott Sarmassagj Senniej Pongraczal,
Kouaczoczkijs Kornis Boldisarral,
Ott Kornis Georgijs nehanj szolgaiual.
- 620 155. Hogj az gialogot Vy Varbol be hozak,
Azt egj paitaban az vrak szallittak,
Sem gialogh s louagh az dolgott nem tuttak,
Az gialogokat igen czirkaltattiak.
156. Eo magok pegegh vrak nem aluznak,
De egj mas keözet ejel csak sibognak,
Nem kell alunnj Kendinek s Kornisnak,
Cancellarius igj zol Boldisarnak.
- 625 157. „Megh teczik, ugj mond, hizem edes komam,
Hogj hazam fia uagiok en igazan,
Mert im megh mentem en niomorult hazam,
Es az tirannust fel mezarlom niluan.”
- 630 158. Megh megh sem fogtad s Kendj, mar melliezted,
Nem tirannus uolt az te fejedelmed,
Mikor Vy Varat conferala neked,
De mond el osztan, mj leön teöb bezeded.
- 635 159. Noha pegeglen Kornisnak azt mongia,
Illien iot tezek az en hazammal ma,
De megh keözeönny uallions hogj hogj tugia,
Io tetemenjem az ez es orszagh ma.
- 640 160. Ezes orszaga Erdelj ugj leöt uolna,
Ha te kezedre Erdely *került* uolna,
Lassan ballagua touab el iucz uala,
Uard el s ezednek maid megh lez iutalma.

638 I került [!]

161. Kornis Boldisar felele Kendynek :
 „Ez az orszagnak nem lez el felejtue,
 Megh halaljuk ezt neked ieöuendeöben,
 Az mit hazadnak szolgálz te ez igjben.”
- 645 162. Cancellarius uizontagh felele :
 „Hat kit ualaztnak fejedelemsegre ?”
 Kornis azt mongia : „Ninczen meltob erre,
 Nagiob nemzet nincz naladnal Erdeliben.
163. De ha az dologh mar enyben uagion,
 650 Hogj uirrattara az vrunk megh halion,
 Kellene, koma, gondolkodnunk azon,
 Kj altal menjen ueghez es mj modon.”
164. Szollitta ottan Kendy egj zolgaiat,
 Egj Teöreök Janos neü katonaiat,
 655 Feö louajnak ki uiselte gongiat,
 Eö bezedenek igj ada fel moggiat :
165. „Tudod azt, ugj mond, en jo vitez zolgam,
 Hogj en jo vrad uoltam neked nyiluan,
 Teis ennekem szolgaltal igazan,
 660 Es sok dolgokban haznaltalis tuduan.
166. Mostis el hittem hozzam hüsegedet,
 Intlekis, hogj megh fogad bezedemet,
 Ued fel, az mire en kerlek tegedet,
 Hogj ha szereted eleö menetedet.
- 665 167. Hogj ha az dolgot te ueghez uiheted,
 Es ha akarod, elis uegezheted,
 Megh eöreghbedik az te tiztesseged,
 Es ioszagodis beöuen lezen neked.”
168. Megh Teoreok Janos nem erti az titkot,
 670 Kerj eö vrat, ielencze az uoxot,
 Kendj azt mongia : „Uegeztünk egj dolgot,
 Hogj el uezessük mi Bathorj Gabort.
169. Mod nelkül ualo dolgait megh untuk,
 Altalan fogua megh eöliuk, el szantuk,
 675 Kinek ez maj napot praefigaltuk,
 Ezt pegegh egez orszagul akartuk.
170. Nem igaz, Kendj, mert mü sem akartuk,
 Seöt eö felseget ugian megh sem untuk,
 Teöb hiuejs, azt bizonjal tugiuk,
 680 Hogj ezen hitben uadnak, az mint iriuk.

181. Megh lata eöket, tehat darabantok.
Lassu bezeddel kerde : „Mit tsinaltok ?
Az eleöt pegegh lam nem czirkaltatok,
Kiket eöriztek, auagj hanjan uattok ?”
- 725 182. Azok megh mondak, hogj ket zazan uadnak,
Es hogj czirkalnak cancellarjusnak.
De az teöbbi az pajtakban uolnanak,
Be mene iffiu, megh monda vrunknak.
- 730 183. Vrunk nem toda ebbeöl mitt uelnie,
Czak poronczola s Imrefit hiuata.
Fel ugrik mingiart agiabol Imrefj,
Nagj hamarsagal siete eölteöznj.
- 735 184. Megh niergeltete fia paripaiat,
Czak hamarsagnak okaert kis louat,
Wrunkhoz mene siettseggel mingiart,
Itt imar lassuk Teöreök Janos dolgat.
- 740 185. Zania vrunkat Janos eo magaban,
El teökeltete telies szandekaban,
Czak eö elete lenne maradasban,
Megh bezellene mindent allattomban.
186. Szolitta Kendy Teöreök Janost ismet,
Monda : „Jo zolgam, menj el es kemeld megh,
Az fejedelem hogj ha aluzik meg,
Senkinek ne zollij de csak halgas ueztegh.”
- 745 187. El mene Janos zomoru orczaual,
Volna vrunkhoz immar jo zandekkal.
De eö eletet feltj ohajtassal,
Igj gondolkodik sziueben banattal :
- 750 188. „Meggiek, Wr Isten, en feiedelmemet,
Az kire biztad, Vram, te nepedet,
Fel mezarliame en fejedelmemet ?
Fertelmeztessem ueriuel lelkemet ?
- 755 189. Job uolna nekem mingiarast megh halnóm,
Hogj sem ilj romlast csak megis gondolnom,
Hogj sem mint ebben eördeöghnek szolgálnom,
Es igj magamot karhozatra adnom.
- 760 190. Kett proba keözeöt mit tegiek, nem tudom,
Keötelessegem mert arrais uagion,
Fogadasomis megh szegnie zanom,
Mert aztis Isten megh büntetj, tudom.”

757—764 I [A kéziratban a két vsz. — tévesen — felcserélve.]

191. Gondolat utan magaban uegeze,
Vrunk eletet hogj eö ne ueztene,
Az arultatast seöt ki ielentene,
Urunk szallasat azonban el ere.
- 785 192. Megh lata eötet Vrunknak egy hiue,
Monda : „Mit keresz te itt az seötetben,
Kiczoda neued, miert uagj fegiuerben ?”
Ezt haluan Janos, igj felele erre :
- 770 193. „Ennekem, ugj mond, Teöreök Janos neuem,
Cancellarius az vram pegeglen.
Kerlek tegedet, engegj nekem ebben,
Az mint teneked bezellek en itten.
- 775 194. Eskugiel megh, hogj engem megh nem eölet,
De megh engedj vrunk eletemet,
Uagj iuttas szemben vrunkal engemet,
Mert majdon lezen olj igen nagj eset.”
- 780 195. Monda az nekj : „En megh nem eskuzem,
Hanem vrunknak ezt en hirre tezem,
Te addegh legj itt, uary megh itt kün engem,
Az ualazt osztan neked megh bezellem.”
196. Ezt monduan osztan vrunkhoz be mene,
Imrefj Janos szekben ül eleötte,
Czak megh suggalla vrunknak füleben,
Az mitt bezellet Janos eö nekie.
- 785 197. Imrefj megh ezt nem ertette uala,
Az fejedelem czak hirtelen monda :
„Boczassatok be !” Futamek az szolgál,
Hogj Teöreök Janost vrunkhoz be hia.
- 790 198. Mihelt vrunkhoz Janos be erkezek,
Kegielem kernj labajhoz esek.
Vrunktol nekj kegielem adatek,
Bizuast zollana, megh batorittatek.
- 785 199. Az dolgot osztan rendel megh bezelle,
Vrak szandekat vrunknak ielente,
Hogj czak azt uarnak, aztis hirre teue,
Hogj az gialogot vrunk el küldene.
- 800 200. „Illi kiczin spiczen az felseged dolga,
Mihelt az gialogh el megien hajnalban,
Eleted vrak el uegeztetik ma,
En uoltam arra ualaztatot szolgál.”

201. Mind megh bezelle az teöb dolgaitis,
 Hogj kezen uadnak, megh bezelle aztis,
 Hogj sok louasok es sok gialogokis,
 Hogj nem aluttak semmit ez ejelis.
- 805 202. Ezt haluan vrunk csak el almelkodek,
 Az czalardsagon igen haboroдек,
 Hertelenséggel agiabol fel ugrek,
 Katona modra giorson fel eölteözék.
- 810 203. Igen poronczol csak lassu bezeddel,
 Hogj az iffiakot hiak sietseggel,
 Az drabantokis legienek kez zerrel,
 Az kik megh uele uoltanak ez ejel.
- 815 204. Megh hagia, hogj az dobotis fel hozzak,
 Valamjkeppen de megh ne szajdiczak,
 Szeörges ne legien senkiteöl, megh mondak,
 Es mindeniket alattomban hiak.
- 820 205. Vrunk eo maga uoxol Imrefiuél,
 Szabliat keöteöttek oldalokra rendel,
 Esek az dologh iffiaknak hireuel,
 Vrunkhoz megien kikj sietseggel.
206. Tractal mar vrunk Imrefi vrammal,
 Sibognak ott kün drabantok iffiakkal,
 Mj dologh lez ez, bezelnek egj massal,
 Az seötetsegben uadnak uigiazassal.
- 825 207. Megh Teöreök Janos vrunk eleöt uagion,
 Megh esküt igen vrunk eleött azon,
 Hogj semmit ebben Kendinek ne mongion,
 Es hogj hüseget eois vrunkhoz tarczön.
- 830 208. Igi el boczatta Cancellariushoz,
 Megh inta Janos eö partos vrahöz,
 Kendy felette bizik szolgálaihoz,
 Nem tuggia, hogj mar tart az igassaghoz.
- 835 209. Kerdezi Kendy az drabantokat,
 Ha aranzake most indulasokat,
 Janos azt mongia : „Nem latom mogiokat,
 Az indulasra mostan szandekokot.
- 840 210. Mar pegegh, ugj mond, maidon megh hainallik,
 Ha mit akarunk kezdenj, most illik,
 Az mint en ertem, vrunk meghis niughzik,
 Maid reank uirrad, ha kesünk sokaig.”

211. Dul ful magaban az Cancellarius,
Mert nyughatatlan eo benne az vad hus,
Hogj az drabantok el nem indulnak, bus,
Fel, hogj niakaban kerül az tekert gus.
- 845 212. Janos pegeglen untalan izgattia,
Ha mit akarnak, most uagion az modgia,
Lattia mar eö, hogj uakot uet az koczka,
Es hogj megh merül Kendinek az orra.
- 850 213. Cancellarius ismeglen el külde,
Mas zolgaiatis kemlenj erezte,
Az drabantokat hogj ezeben uegie
Kezüleseket, hogj ha hamar lenne.
- 855 214. Az drabantokhoz az szolgálja el ere.
„No kezulteöke, ugj mond, Besterczere ?”
„Mü nem indulunk, azt felelek erre,
Mert megh nem szoltak semmitis feleölle.”
- 860 215. Ez bezed keözben eötet megh ragadak,
Az hazban vrunk elejben hozak,
Fenjegetikis, hogj megh kinoztattiak,
Neha pegegh szep zoualis biztattiak.
216. Vagj felelembööl esek, az uagj zanzandekbol,
Isten akara aztis io uoltabol,
Azis megh monda mindent oljan moddal,
Mint Teöreök Janos szollot uolt bizonial.
- 865 217. Itt vrunk magat touab nem tarthata,
Feö feö louait iffiak ala adata,
Darabantokotis kezen lennj hagia,
Hogj raiok menien vrakra, el zana.
- 870 218. Migh oda iuta Kendy Istuan keme,
Kornis Boldisar Kendit intj erre :
„Mj zandekuntnak megh mezze az uege,
Es egj dologban nagj az beökkeneöie.
- 875 219. Az louagh, gialogh megh ezt nem ertette,
Mü akaratunk mj legien ez igjben,
Es eöket miért giujteöttuk mj egjben,
Mint zolgalianak s miczoda szükseghben.
- 880 220. Jo uolna, koma, nekik megh bezelned,
Vegezesünket ertesekre tenned,
Es annak okat uelek el hitetned,
Nehogy hó harmat lenne remenseged.

378 I [A 912. sorig a kézirat több helyen szakadozott, a kiegészítések a latin szöveg nyomán.]

221. Mert ha most nekir ezt megh nem ielentiük,
Es *azonközben* dolgunkat el kezgiük,
Ugj fordulhat, *hogj* mig ezünkben uezzük,
Mü életunket *általuk elvesztjük*.
- 885 222. Azon felek en, hogj azok el alnak,
Az dolog *közben minket hogj el* hadnak,
Az fejedelem *mellé átállanak*,
És arczul uizza mü reank *támadnak*.”
- 890 223. Teczek Kendynek Boldisar tanacza,
Az louagh pegegh imar feleult uala,
Az gialogokis fel uoltak puzdrazua,
Mert imar Kendy csak az kimet [!] uarta.
224. Louara azert Kendijs fel üle,
Az ket seregnek megh alla keözeötte,
895 Es nagj festommal oralnia kezde,
Mert mar kezeben fejedelemsege.
225. „Tugiuk, hogj orzagh *fiai* mind uattok,
Es hazatokat, uitezek, szanjatok,
Azert ez dolgot uelünk ugj fogiatok,
900 Hogj hazatoknak most kel szolgálnotok.
226. *A fejedelemt* minden rend megh unta,
Es hogj megh eöljük, orszagh akarattja,
Ty azert uelünk iol forgogiatok ma,
Eleget regnalt, melto megh halnia.”
- 905 227. *Lovag és gyalogh* ezen megh posdula,
Magaban kj kj azt mongia *suttogua*,
Attol az Isten eötet otalmazza,
Fejedelemnek hogj lenne hohera.
228. *Nem azért hivatál* minket, ugj mond, eozue,
910 Hogj tamazonal az *fejedelemre*,
De seöt hogj hittad eötet uendeghseghben,
Hogy tiztelkednel mü uelunk eleötte.
229. Illien zo bezed keözeöttek mind esek,
Mind kik az eleöt megh azt nem ertettek,
915 Az arultatas sokaknak nem teczek,
Kin az wraknak ziueök megh felemlék.
230. Fel kezult azert wrunkis immaron,
Magaban illien gondolatban uagion,
Hogj megh keresse urakot szallason,
920 Eö maga raiok ütne uitez modon.

231. De tartoztattia vrunkat Imrefi,
Es ö felseget esedezen kerj,
Nem jo kezd abbol uegreis kj ieönj,
Ha szallasokra kezd vraknak mennj.
- 925 232. Eöök mindeneket oztan megh tagadnak,
Semmj practikat hogj eök nem tartottak,
Minket pegeglen mindenüt gialaznak,
Hogj agiokbannis teöllunk nem niughatnak.
- 930 233. Nagiob lez oztan annak az eo zaua,
Hogj hatalmasul mentünk szallasokra,
Ha mj esikis rajtunk ez az uta,
Hogj czelekettek magok oltalmaban.”
- 935 234. Illien tanaczot vrunk ioua hagia,
Ismet Imrefi Janost kerdj arra,
Myt kellien tennj tehat az dologban,
Mert az teört sem jo fejünkre uarnia.
- 940 235. Erre Imrefj wrunknak ezt mongia :
„Izenjen felseged nekik s hiuassa,
Hogj ha dolgokban nem lezen practika,
Wduarhoz ieönek felseged latnia.
236. Hiatalodra de ha el nem ieönek,
Igj ketsegesek eök meltan lehetnek.
Lassuk az utan, osztan mit miuelnek,
Uariuk el eöket, hogj ha reank ütnek.”
- 945 237. Ez tanaczotis vrunk acceptala,
Mingiart egj jambor szolgálaiat szolitta,
Egik feö louat alaia adata,
Instructionual illiennel boczatta :
- 950 238. „Meniel, ugj mond, es mond megh az vraknak,
Mi lehet oka enny mulatsagnak,
Nam csak felemis ieonj nem akarnak,
En kezen uagiok s indulnek az utnak.
- 955 239. Hozzaiok azert keozel ne meny zinten,
Megh se alj pegegh tauulis egj heljben,
Leseskedeökteöl te magadot feltuen,
Az uagj leöüesteöl te magad megh ouan.”
- 960 240. Megh rugazkodek az wrunk zolgaia,
Vrak zallasa fele habokkolua,
Hat mar az vrak fel ültek louokra,
Louagh es gialogh ott uagion egj czoportban.

241. Monda nekiek : „Nadsagtok mit kesik ?
 Imar indulnj wrunk igiekezik,
 Nagjsagtok pegegh czak ala sem lepik,
 Ez haladekon wrunk czudalkozik.
- 985 242. Eddeg is vrunk regen el ment uolna,
 Nagjsagtokon hogj ha el nem mult uolna.”
 Kornis Boldisar czak lassan igj zolla :
 „Mind kezen uadnak am czak, Kendy koma.”
- 970 243. Cancellarius monda : „Mit mieliünk ?
 Szerelmes komam, igj bizonj el uezünk.”
 Felele Kornis : „Harom utt eleöttünk,
 Egiebet ennel nem czelekedhetünk.
- 975 244. Hanem uagj uiunk es kezunken halunk,
 Uagj pegegh futunk s budosokka lezünk,
 Uagj pegegh az, kit iob lezen miuelnünk,
 En tanaczombol kegielemhez teriünk.”
- 980 245. Azonban kegiegh az vrunk zolgaia
 Ala menjenek, szorgalmatoztattja,
 Az louat pegegh eleötteök niargallia,
 Megh allapodnj egj heljben nem hagia.
246. Valaszt vrunknak reüid zoual teönek,
 Hogj eökis mingiart el ala mennenek.
 Ezt hogj megh mondak, ugj megh rettenenek,
 Az kj houa lat, mind futnj kezdenek.
- 985 247. Orozlanj hadnak eo zaruas hadnagia,
 Hat nem nez uizza Kendijs az koncra,
 Hat ninczen gongia mar az uajdasagra,
 Job kiraljsagnal az bokor arnieka.
- 990 248. Houa megj Kendy, uard megh az gloriat,
 Hald megh az orszagh salutatioiat,
 Majd neked agiak az Brachium regalt,
 Az kire regen Beekessis aspiralt.
- 995 249. Hogj megh futamek az Cancellaria,
 Louagh gialogtol mingiart megh hasonla,
 Louagh iob kezre, gialogh balra tarta,
 Partosok hada louasokkal uala.
- 1000 250. Megh pegiegh vrunk uigiaz az zallason,
 Serege ketteö s ugian io czoporton,
 Harmincz ket iffiu s koczisokkal louon,
 Keözteök Imrefj s fiaijs ott uagion.

251. Az eotuen puskas mas czoportban uagion,
Azok keözt vrunk az hegy oldalaban,
Mar az ideöis uillamaskodasban,
Vrunk szolgália megh iuta azonban.
- 1005 252. Mind el futanak az wrak, azt mongia,
Louagh gialoggal egiüt, azt kialtia,
Seöt eöket ugian kezeuel mutattia,
Hogj am hol futnak s immar minden lattia.
- 1010 253. Teczek eczersmind uduarj iffiaknak
Vtannok mennj s az drabantoknak,
De nem ugj teczik kegielmes wrunknak,
Es uele eözue Imrefj Janosnak.
- 1015 254. Mert ne talamton megh lesekis uolna,
Kiteöl embernek melto tartania,
Uegezek azert ezt eönnen magokban,
Iffiak serege lenne csak utannok.
- 1020 255. De mind az altal az nagj uer ontastol,
Es kiual keppen az ember halaltol
Magok megh onak emberbelj kartol,
Csak az urakot fogdosnak azontol.
256. Fut immar Kendy wrakkal az uton,
Nincz arra gongia, hogj megh harczot allion,
Inas es koczis mind utanna uagion,
Az kit hol ernek, uagdalliak zabadon.
- 1025 257. Egy kerezst utra erenek azonban,
Hol egj fuues ut megien be Uyuarban,
Megh allapoduan lattak, hogj allana
Az gialogokkal vrunk az hegy oldalban.
- 1030 258. Azt mongia Kendy : „Eo maga am amaz.”
Felele Kornis : „Bezzegh eö maga az.”
Kendj uizontagh azt mongia : „Mitt halgacz ?
Most kel am, koma, ha tanaczot adhacz.”
- 1035 259. Felele Kornis : „En megis igj ertem,
Jer menjünk uizza, kez ott az kegielem.
Igen kegielmes ez az fejedelem,
Hogj megh kegjelmez, en bizonjal hizem.”
- 1040 260. Cancellarius monda : „Iai nem merek,
Bizonj megh eölet koma, attol felek,
Am tj lassatok, az mit czelekeztek,
En bizonj Zamos Vy Var fele tartok.”

1027 I lattat [!]

261. Teritte louat az Vy Vary utra,
 Vajdasagat ott hagia az taborban.
 Kornisnak pegegh loua el farada,
 Kariatis nyllal megh leöuek futtaban.
- 1045 262. Seöt eo magatis Boldisart megh fogak,
 Fogua mint rabot eött wrunkhoz hozak,
 Az battiat, Georgieot, ugian ott le uagak,
 Mert eleuenen eök megh nem foghatak.
- 1050 263. Teöb louagh, gialogh mind zelliel el ozla,
 Senniej Pongracz szalada Szakmarra,
 Sarmasagijs uele tarsasagban,
 Teöbbenis uadnak, kik rezesek abban.
- 1055 264. Miuel hogj Kornis Georgieöt mentegetik,
 Hogj hire nem uolt ebben, azt remenlik,
 Es hogj büntelen holt megh, azt bezellik,
 Egj nehanj zoual erreöl irnunk illik.
- 1060 265. Kornis Boldisar uala megh utaban,
 Cancellarius mar pegegh Vy Varban,
 Akkor Kornis Georgj Bestercze uarasban
 Be ment uolt imar orzagh sinattjaban.
266. Cancellarius leueleben kere,
 Hogj hozza menjen, Kornis Georgieot inte,
 Besterczereöl Georgj indula Zek fele,
 Es nem sokara Szeketis el ere.
- 1065 267. Azonban Kornis Boldisaris iuta,
 Kiuel Kornis Georgj szemben leön, az battja,
 Battiat Boldisar gonoz keduel lattia,
 Mit iarz itt, ugj mond, nekie azt mongia.
- 1070 268. Mihelt megh monda, hogj Kendy hiuattia,
 Battiat Boldisar ottan felre hiua,
 Mind megh bezelle, mj szandekok uolna,
 Tauozzek onnat, kerj fohazkodua.
- 1075 269. Erre Kornis Georgj eöczenek ezt monda,
 Az eö fejeijs hogj nem dragab uolna,
 Eois eö uelek mind egiet akarna,
 Uizza nem menne, uagj elne, uagj halna.
- 1080 270. Ebbeol megh erted, hogj ha uetke nem uolt,
 Ha artatlanul eset, hogj eö megh holt,
 Az mint kereste, fizettesse ugj uolt,
 Gonoz tarsasagh iutalma mert ez uolt.

271. Huzon eöteödik napian Beoit mas honak,
Kit giumeölcz olto napianakis hinak,
Kit prefligalt uolt az giules napianak,
Igj tarta Isten megh fejet vrunknak.
- 1085 272. Cancellarius mar Zamos Vy Varban
Szegien uallasan busul eö magaban,
De nem mer kesnj, hanem ejfelkorban
Illanta eojs kj magyar orszagban.
- 1090 273. Az mint el mehet, posta modon megien,
Tizan el kele Tokajnal az reuen,
Az orszagh küldj eötet keöuetsegen,
Mindenüt csak azt mongia, hol el megien.
- 1095 274. Felesegehez fel mene Zerenczre,
Az kj penze uolt, azt uele el uitte,
Orszagh kenczeis uolt nala le teue,
Kj az portara uala el rendelue.
- 1100 275. El kotra aztis, de az semmj uolna,
Noha az lopas urnak zegien uolna,
De mas dolgaijs nekje nagj uala,
Kj ez ideigh megh titokban uala.

276. *Ujvárban szétvert egy nagy ágyút és sok hamispénzt vert belőle. Talán Parnoban akarta hasznát venni, ahová már előbb meghívtá a fejedelmet.*

277. *Erdélynek nem kell a rézpénz, Kendi hitele rézzé vált. Így aztán a Felvidékre megy, hogy ezzel a pénzzel kegyet vásároljon.*

278. *Az úton így vigasztalja magát: Védelmet kér Mátyás királytól, zavart kelt a Felvidéken, ha megtámadja az erdélyi birodalmat.*

279. *Nem bántózik a fejedelem, ha a király védelme alá veszi, csak ne sértsék meg a közbékét. A törvény szerint elítéli Kendit, a vádat az elkövetett bűnök alapján mérlegelik.*

280. *Nem elég, hogy Erdélyt megzavartad? A Felvidéket is fel akarod izgatni? Miért nem tudod abbahagyni a cselszövést? Emiatt is méltó jutalmat nyersz.*

281. *Ezután a fejedelem útra kel, néhányad magával Besztercére érkezik. Már minden rend jelen van a gyűlésen, a fejedelmet vidám arccal várják.*

282. *Másnap az egész ország összegyűlt, hogy megtudják a gyűlés okát. A fejedelem kihirdeti az egész országnak, hogy a gyűlés még ne hozzon határozatokat,*

283. *hanem a törvény szerint mérlegeljék a dolgot. Először: A nemes ország kihirdeti, hogy milyen büntetést érdemel az a vétkes, aki ilyet tervez a fejedelem ellen.*

284. *A direktor írásba foglalja feleletét, amellyel a hűtlen fő-
urakat vádolta, de még nem veszi észre, hogy saját magát is érinti
a büntetés.*

285. *A lázadást mérlegeli a gyűlés és buzgón igazságos tőleletet
emleget. De nem talál más kiutat, mint ahogyan az ország dekrétumá-
ban meg van írva.*

286. *Az első rész kettős fejezete, a tizennegyedik és tizenötödik,
amelyek meghatározzák a hűtlenség bűnét és egyben kimondják az
tőleletet is.*

287. *Arról van itt szó, aki bűnös kezet emel és fejedelmére emeli
fegyverét, vagy aki életét veszélyezteti és ura személyét vassal fenyegeti,*

288. *vagy lator módon erővel megtámadja azt a házat, ahol a feje-
delem tartózkodik, vagy azt a bűnt követi el, hogy titokban hamis
pénzt ver.*

289. *Sokkal többet is tartalmaz még ez a dekrétum a lázadás
különféle eseteiből. Miután valamennyit összefoglalta, a büntetést
így mondja ki rájuk:*

290. *Az ilyen ember elveszíti életét, valamennyi java a kincs-
tárra száll. Azt ott mindenki elolvashatja, aki részletesebben meg
akarja érteni.*

291. Ez sententiat ki pronuntialak,
Es egj nehanjan megis bizonyttak,
Mert nemeljeknek iutalmat megh adak,
Fogsagban Kornist Keő varban iktatak.

1185 292. Gialut, Pap mezeőt, Zamos Vy Varatis,
Az partosoknak teőb ioszagokatis
El foglaltata az utan vrunkis,
Megh adak hamar az benne ualokis.

1170 293. Thorday Janos Deak akkor taiban
Vala az orszagh directorsagaban.
Egj vasarnapon Besterceze varasban
Uduarhoz mene fel az palotaban.

1175 294. Le üle eojs ott nagj gondolkodua,
Es akkor szinte azt bezelly uala,
Ha haza mehet az eczer Thordara,
Nem busul teőbbet az Directorsagban.

1180 295. Ez zauat megh el nem uegezte uala,
Mikor egj drabant hozzaia iarula,
Monda nekje : „Aruak busittoia,
Kelj fel onnat, mert uagj vrunknak rabia.”

296. Az palotabol Directort ky hozak,
Az nap fenjeteöl nehanj nap megh foztak.
Szombaton mikor mar az hajnalt latnak,
Az kapun küül eötet fel akaztak.

1161 I pronuotialak [!] II pronunciant 1183 I szombatom [!]

- 1185 297. Szombaton reggel, mikor fel kelenek,
Es az giülesbeöl oszlanj kezdenek,
Az Directorral mar nem bezelhetnek,
Hat talpa aliat szel fuia szegennek.
- 1190 298. Igy jara azert az partosok cehy,
Kj nem akara *honjában* nyugodnj,
Mindennek pelda, hogj fel fualkodnj
Nem jo embernek wrara tamadny.
- 1195 299. Alhatatlansagh wrakhoz nem illik,
Mert az szolgakban azt eök sem szeretik,
Ha az planetak nagj polczra üületik,
Miert magokat hogj megh nem beöczullik.
- 1200 300. Vrunk hiuei, tudom, hogj nem baniak
Ez kis cronikat, de jo szemmel lattiak,
Kik pegegh banniak, azok Kendit szaniak,
Isten ne menceze sorsatol, kik uariak.

97.

CANTIO DE TRANSYLVANIA
et de Consilio Paparum Contra Haydones Equitum.

Ad notam Meg giazolhatatlan.

- 1 1. Kerek kek eg alat buidosso nemszetseg,
Az kinel el fogiot emberi segitsegh,
Nem adatik neki sohonna remenseg,
Kiben bizni tudna vilagi szegeniseg.
- 5 2. Indullion föl lelkönk azert buzgosagal,
Hagia el az sok búnt oli nagj hamarsagal,
Az terömtö Istent vallia igassagal,
Hogi jűjön az Christus hozza aldomasal.
- 10 3. Mört ű terömtöte mönniet es az földet,
Es az földön leuö mindön allatokat,
Azert oltalmazni akaria azokat,
Az kiknek szaiukbol diczeretöt halhat.
- 15 4. Fohazkodvan giakran az kegiös Istenhöz,
Az mi szűksegönkben ö szent fölsegehöz,
Aldomasatt niucza hozank hiveihöz,
Mört nemis bizhatonk ögiebhez senkihöz.

1190 I somniaban II Quae <nam> noluit domi conconquiescere
5 [a 2. és 3. vsz. a kéziratban — értelmetlenül — fordítva]

- 20 5. Oh mőnniej főlsegh, kiraliok kirallia,
Kinek veghetetlen az ő nagi io volta,
Halgas megh engőmet, arvak edős attia,
Kinel kőllemetős hivek imatsaga.
6. Sok haborusagink es sok niavaliaink,
Erkeztőn erkőznek szantalan insecink,
Azert edős attiank, legi segetsegh nekőnk,
Mőrt el fogiatkozot földi segetsegőnk.
- 25 7. Latod edős attiank, raitonk ellensegőnk,
Magonk nemzetsege tamadot ellenőnk,
Bizon nagi ostorod, kit nilvan szenvedőnk,
Utolso időről kit mondal mi nekőnk.
- 30 8. Papa akarattia, egi magiart masikra
Tamazon egi masra, őket el fogiassa,
Ezt mondvan Rommaban sok barat kaczagia,
Hogi eretneksegert Isten ostorozza.
- 35 9. Illien hire, neve mast az magiaroknak,
Szep tisztősegh bizoni, mert csak hurogatnak,
Hitőtlennek mondnak, vakoknak neveznek,
Papa követői ezzel orczul vernek.
- 40 10. Miczoda nemzetsegh voltal te, magiarsagh,
Hogi ili kez te nalad es giors az alnoksagh,
Megh bomol te nalad hamar az baratsagh,
Vele egietőmben az attia fiusagh.
11. Attiadat, aniadat nem szanod le vagni,
Preda gazdagsagert eletet vezteni,
Keves fizetesert nemzetőd kergetni,
Iai bizoni megh kezdőd az veget siratni.
- 45 12. Hogi hallottad, vagi hol olvastad eltődben,
Hogi valamőli nemzet illien szőmtől szőmben,
Jelősen egi hitőn valo embőrőktől,
Mint magiarok vattok egi masra törősbən ?
- 50 13. Hittel magatokat egi mashoz kapczolvan,
Nagi szep bekeseget egi mas közöt tartvan,
Ki ellensegh lőnne, ime, ti ezt mondvan,
Orzagostul egiút mind ara tamadvan.
- 55 14. Megh szegted az frigiőt, te magad el bontvan,
Törők, tatar eben hitüket megh tartvan,
Alhatatossagat ebben megh mutatvan,
Az körőztien mint jar, ebben gondolkodjall.

15. Magiarok, magyarok, hova gondolkodtok,
Möli nagi vezödelmet egi masra hozatok,
Talan azt banniatok, hoga nagi urak vattok ?
60 Azert magatokban ti azt gondolliatok :
16. Nincz hozank foghato ez szelös vilagon,
Nem felönk senkitül, mört nagi hazonk vagion,
Török mast föl nem jű, mört nagi igie vagion,
Batori Gabornak keves nepe vagion.
17. Lazlo kiralit tudom, hallottad, mint jara,
65 Möli szörniű romlasban vala mindön hada,
Az frigi megh szegesert Ammurates hada
Istenhöz kialta, szerenczevel jara.
18. Papa volt it author az *frigi* megh szegesben,
70 Gondold megh, ha io volt akkor az időben,
Hani ezör magiarsagh veze ot az hadban,
Kit mastis követni akarnak Erdeliben.
19. Miert hitötöket hoga igi megh szegitök,
75 Mört nagi szep egessegh vala közöttetök,
Oh atkozot papa mint vezte bennetök,
Hoga vezödelömre iuta ti nemzettök.
20. Papa nem barátod, magyar, vöd ezödben,
Mört el jar az ördögh vele egietömben,
80 Hizöm latod immar alnoksagat ebben,
Hoga hitöd ebbenis legiön megh szegesben.
21. Oh keves magiarsagh, ki nagi ostobasagh,
Hoga egi mast akarod rontani, bolondsagh,
Ha mas ellenseghtül romlana az orzagh,
Kinek el szenvednönk nem volna bolondsagh.
22. De kereztien nevet ki akar viselni,
85 Annak barattiat is köllene szeretni,
Egi fegivert egi masra nem köllene kötni,
Ki az Christus tagia, azt hizöm követi.
23. Kinek szöcz epöriet mast az kebeleben,
90 Hizöm hoga mas nemzet kezd űlni az szekben,
Noha te mastan vagi ebben az hizömben,
Hoga te uralkodni akarnal Erdelyben.
24. Mit vetöt ellenöd neköd Erdely orzagh?
95 Ellensegöd mört volt neköd csak haidussagh,
Hizöm nagi vetök ez túled es hazugsagh,
Mört csak titkolvan volt benned az alnoksagh.

58 vezödelmet <riatok> egi masra 69 firgi [!] 84 bolond 89 mast az az [!]
kebeleben

25. Hogi mar haydusagot akarod rontani,
Az szep bekesegöt heliütte allatni,
Erdely orszagh túled nemis tudot felni,
100 Mört hitödnek bizot, nem tudot röttögni.
26. No, lattia az Isten mindön alnoksagod,
Ania szent egihaza ellen tamadasod,
Az Istent alnokul megh czalni akarod,
Kiert puztittatik bizon te orszagod.
- 105 27. Szent David soltarat ha olvastad volna,
Az harmincz hatodik rezeben mint iria,
Hitötlen szű felöl nagi szeptön megh mondgia,
Iteleti ellen ö neki mi volna.
- 110 28. Termezetök, ugi mond, az hitötlenöknek,
Hogi magoknak giakran többet hizölködnek,
Az Istentűl, ugi mond, ök semmit nem felnek,
Istennek ostora feiűkön ezöknek.
- 115 29. Hogi ha artasodra neköd haydusagh volt,
Erdely orszagh ebben vallion mit vetöt volt ?
Hizöm Erdely orszagh neköd megh esküt volt,
Ugi tuis ö neki hitöt attatok volt.
- 120 30. Megh hid, resön vagion haydusagnak fűle,
Mit akarz, megh higied, azt ezeben vötte,
Doctor Pecz Janosra de vonzon erötte,
Ha köröztöt kezdez *forгатni elötte*.
31. Pilises pap ha kezd forgodni elötte,
El vezi, el higied, az breviart tüle,
Rommaban papatis megh keresi vegre,
Istenis megh algia tudom szegent erte.
- 125 32. Hogi nem telhetik be mar az ti torkotok,
Ti gonoz papistak czak vert szomiuhoztok,
Az kinel nem kedves ti balvaniozastok,
Azonnal fegverrel ti arra tamattok.
- 130 33. Ne öly, hizöm egiüt azt mondgia az Isten,
Fele baratodnak fegveröd ne arczon,
Romlast, vezödelmet te túled ne lasso,
Söt inkab oltalmat ö te túled varion.
- 135 34. Hallode te papa, mit mond az Ur Isten,
Hogi miattad fele baratod ne vezön,
Mört ki vert ont, ugi mond, az is gilkos lezön,
Ki miat orszagod puztulasban lezön.

107 mondg.. [leszakadt] 119 Dotor [!] 120 elötte forгатni [rimhiba] 125
mar az ti <tor... erte> torkotok

35. Möli mod nekül mastan fele barátodat
 Veztöd es el rontod egi magyar masikat,
 Ha az paranczolat forgana előtted,
 140 Bizoni nem rontanad felebarátodat.
36. Mit bantok Erdelyben, hoga igi törtök rea,
 Lam nincz nyugodalma sok arulok mia,
 Tiztössegh kivanas ennek csak az oka,
 Ki miat Sidmondis onnet ki puztula.
37. Edös hazam, Erdely, ki magyar nemzetből
 145 Megh rakottal vala sok futot szegeniből,
 Ki te nemzetödből szelös az Alföldröl
 Török elöt futvan Körös Maros közszöl.
38. Török miat immar bantasod nem volna,
 150 Magad nemzetsegöd puztulasod oka,
 Nincz mit tönnöd, raytad Istennek othora,
 Szomzedodis raitad bizoni tanulhatna.
39. Szömöd szörít Bastia megh szöde hadaval,
 155 Haydusagh megh ronta szörnű ver ontassal,
 Iay szegeniök vattok nagi fohazkodassal,
 Mört mastis raytatok Forgacz nagi hadaval.
40. Igi szokot az Isten azzal czeleködni,
 Kit szeret, azt szokta giakrabban probalni,
 Es senki ne meriön azzal kerködni,
 160 Hogi bünösb mindönnel, ezt meltan erdömlü.
41. Hanem az gerendat, ki szömeben vagion,
 Mindön megh tekincze, az utan itelliön,
 Es szalkat szömeből az utan ki vezön,
 Hogi az vezödelöm reais ne szallion.
42. Panazom immaron mastan el vegezöm,
 165 Az terömpötö Istent segetsegül hivom,
 Hitönkben az papa megh ne haboritczon,
 Magyar orzagh vegre kit megh ne sirasson.

98.

ALIA HISTORIA DE IISDEM DISTURBIS

- 1 1. Io magyar nemzet, nézd uezzedelmedet,
 Magyar nemzettöl keserüsigidet,
 El ne feleiczed azért Istenedet,
 Io remensigben megh tarczad hitödet.

3 Istenedet <el>

- 5 2. Papanak hada Belzebub tabora,
Német kiralynak czeleczapo tanacza,
Feyedre kemeny hize/kedő szaua,
Meg akar téged kopaszétania.
- 10 3. Meg mondom néked iszoniu trefait,
Alnok sziuének el röitöt titkait,
Elő számlalom neki prokatorit,
Szent széken tanult föl neuelt latrait.
- 15 4. Első ezek közt az prokatorsagban,
Be helyezettöt oly nagy méltosagban,
Sigmond Forgaczal az sok czalardsagban,
Fő arultato ez egész országban.
- 20 5. Hozza haszomlo magiari vrakal,
Orszaga uezet hamis arulokal
Altal ballagot Tiszan papistakal,
Papa louanak kengiel tartoiaual.
- 25 6. Job uolna neki nap fént nem latnia,
Katay Mihaly utan itatnia,
Had kialtnanak mind ketten pokolban,
Az Leuita ördögnek tanaczaban.
- 30 7. Ne giöniörkednek magiar uér ontasban,
Fegyuer, tűz miat ualo ver ontasban,
Attiank fiaért reank uoniot giasban,
Földünkben ualo széiel buidosasban.
- 35 8. Hogy iol meg érczed, az töbi ki legien,
Senniej Pongracz iol eszedben legien,
Velek egiemben Cornicz [!] Sigmond légien,
Kik im nem régen uezének ily igen.
- 40 9. Engette uolna Isten ugian otben
Uesztenek uolna mind egiöt az völgben,
Ne iöhetenek uolna ky ily eppen,
Ne forgodnanak mostan ilien testben.
10. De hiszem gondgia lészen az Istennek,
Ki teremptöie emberi nemzetnek,
Nem szenyuedi el ily förtelmessiget,
Köröztien uerben be nem telhetöknek.
11. Alnok tanaczot kik tartnak ellenünk,
El uezszenie mind akarnak benünk,
Az mely ueremben kiuniak, hogy esünk,
Mind bele esnek, nem arthatnak nékünk.

7 hizekedő [!]

- 45 12. Szep szín mutato palatinus vrunk,
Giönge szép szauro, de mindenben rontonk,
Uagy ki iol tudod, te uagy egy arulonk,
Meg mutatod, hogy uagy mi oltalmazonk.
13. Szin mutatasbol téteted az czatat,
50 Az vrak elöt atkozod magadot,
Te nem akarod az mi romlasinkat,
De söt kiuanod meg maradasinkat.
14. Olnastuk régen ezt példa beszédben :
Ékes szép szauro hegedü zöngésben
55 El aluszik ember az szép éneklesben,
És ha föl szörken, ualtozik szineben.
15. Igy uagion dolgunk szintem [!] most mi nekünk,
Szankban uettetet à zabra mi nekünk,
60 Meg rontnak, hidgied, az houa sietünk,
Mert hamos lonak igaiaban ültünk.
16. Czuda te dolgod, oh te uak magiarsagh,
Meg nem tekinted, minemö rauaszag,
Meg körniekezet aegyptomi rabsag,
Uas kemenczében égető papasag.
- 65 17. Tüzes kalhai mint ha lobognanak,
Papista vrak ha meg lophatnanak,
Es niakatokban lanczot adhatnanak,
Tudod bizonnial, hogy meg czigaznanak.
18. Vadnak előtem töb arultatokis,
70 Életünk utan töb leszelkedökis,
Alagy Ferencz, ha szaraz niakais,
De romlasunknak egyk oka öys.
19. Daroczi Ferencz, noha rut neuéis,
Isten ne menceze uigre à szürtölis,
75 Hogy meg ismerie Christus vrunkatis,
Menniei életet nierien lölkénekis.
20. De az többiröl en mostan nem szolok,
Doczi Andrasrol tsak keueset irok,
De híü voltarol semmit nem gondolok,
80 Maga iol tudom, hogy töle mit hallok.
21. Mondom te Doczi nagy vrasagodat,
Szakmarban ualo kapitansagodat,
Az mas vilagon ualo szalannadot,
Czendesigben élt Bekesi tarsunkat.

54 szauro [!] 73 noha <rut nagy> rut 74 szürtölis [!] 81 te<nék>

- 85 22. Ennek az neuét meg mondom, mit iegiez,
Hogy az Bekesi egiessiget iegiez,
Az Marton penig martiromsagot iegiez,
Mely Isten elöt keseruesen idez.
- 90 23. Sok gonossagat testednek uadollia,
Faitalansagat dolgaidnak mondgia,
Es alnoksagat szüednek uadollia,
Mert igaz ueret el nem halgathattia.
- 95 24. Abelnek uére mert az barazdabol
Eghe mozdula az földnek giomrabol,
Isten szolita az nagy magassagbol,
Kain röttene az ö hazaiabol.
- 100 25. Nem lön nekie sohol maradasa,
Egh alat kezde szeliel buidosnia,
Nagy röttögéssel uilagot iarnia,
Igy kellet neki és megh romlania.
26. Haszomlatosan te iars azonkepen,
Nem kerülheted Istent életedben,
Meg uer tégedet testedben, lölködben,
Mert artatlan uért ontottal büntelen.
- 105 27. Bekesi uére mert az Isten elöt
Te read kialt ö fölsége elöt,
Erösen uadol mind ez vilag elöt,
Az Vr Istennek szent angiali elöt.
- 110 28. Az te neuedet bator ha megh latiuk,
Valasztot konkolnal alab ualo, tudgiuk,
Az buza közül hamar el ki irtiuk,
Es semmi ionak mindgiar azt aletiuk.
- 115 29. Itélet napian hogy ha meg rostalliak,
Kemköues [!] toban az ördögnek adgiak,
Kiknek torkokat tüzes kigiok mariak,
Azok az konkolt mind öröke ragiak.
- 120 30. Im hallod Doczi szép titulussodat,
Lutezi czatkoian ualo allasodat,
Ebren ördögel körniul futasodat,
Az hiuek közül ki szamlalasodat.
31. De immar térek az derek dologra,
Papa titkanak magiarazattiara,
Az ö titkanak reank szolasara,
Szegeny hazanknak történt romlasara.

- 125 32. Mikor Romában Matthias herceg uala,
Az papa előtt hiuen uduarlana,
Az bal labának sok czokokat adna,
Akor az papa nekie így szola :
- 130 33. „Meg tuttam, fiam, Boczkai halalat,
Az másodiknak Gedeon halalat,
Le történie Atylla birodalmat
Te read bizom Magyar ország gondgiat.
- 135 34. Vegied úgy, fiam, mint ayandekomat,
És uéle öszue io akaratomat,
Te hozzad ualo attiafisagomat,
Most mutatom meg kegyelmességemet.
- 140 35. Szép szoual keried az magyar vrakot,
Adgiak feyedben szep coronaiokat,
Az mellet es mind szep tartomaniokat,
Meg koronazuan tapodgiad niakokat.
36. Igéried magat [!] nekik kölczégeddel,
Holtiglan ualo kegyelmességeddel,
Minden igyekben nagy segítségedet,
Ielen uoltodal kegyelmességedet.
- 145 37. Es ez szó alatt kapczold ő szüeket,
Birtokod alá haiczad mind feyeket,
Kemény szoualis mutassad beszéded,
És félelmekben halgatnak tégedet.
- 150 38. Eyel és nappal azon törd feyedet,
Tölcz ki boszuiat raitok Bastia Görögnek,
Kemény rabsagat szegény Doctor Pecznek,
Es le uagasat szamtalan népenek.
- 155 39. Ha ezt czeleksed, uested nagy iutalmat,
Az kiralysagból czasza sag iutalmat,
Czak meg emiszed magriar maradekat,
Fegyuerel, tüzel uestezd el orszagot.
- 160 40. Elek en, papa, az ki uralkodom,
Ez széles földön magam imattatom,
Nagy hatalmamot mindenöt vallatom,
Néked ayanlom földi birodalmom.
41. Ne kiméld őket, mint oroszlaniokat,
Tigris uizenel föl nőt farkasokat,
Kaukasus hegyből ki szallo kanokat,
Tanais vizen által iöt latrokat.

133 ayandekodat [!]

- 165 42. Ez széles földön ualahol mit hallok,
Birtokom alat mindeneket latok,
Noha senkitől en gonozt nem varok,
De magiaroktul szüntelen rettegők.
43. Iszoniu hirő kemeny indulatok,
170 Röttenetes nagy az ő pusztétasok,
Minden népeknél kegyetlenb dulasok,
Kit megh kostoltak papai varasok.
44. Nem köl ennékem ezeknek taborok,
Meg iruan uadnak nalam katonaiok,
175 Ha meg indulnak nekiek dardaiok,
Egész taborral lésen mozdulasok.
45. Nem trephalhat mar német nemzet uilek,
Diszno pastorok tamattak ellenek,
Paranczolatunk semmi ő előttök,
180 Söt szablia, puska igen kedues köztek.
46. Török taborral immar mind egie uolt,
Derék taboral sok ütközetem uolt,
Seregek miat nagy sok uarom romlot,
De népeimben ilyen kár meg nem uolt.
- 185 47. Mint kezdet lenni az magyar kéz miat,
Sok tetouazo beszéllések miat,
El kezd maid fogini uégezések miat,
Bécz tartomannia kabdozasok miat.
48. Soha boszusag sziuemet nem fokta,
190 És keserüsig sziuemet sem érte,
Banat elmémet nemis tartoztatta,
Czak magyar hire köniuem arasztotta.
49. De kérlek téged fiam, Mattias kiraly,
Forgacz Ferenczel kiuel batran meg haly,
195 Az mit uégeztünk, teis oda haioli,
Mert szent attiad az téged el nem arol.
50. Roncz öszue nekik minden hatalmokat,
Dulliad, pusztéczad az ő orszagokat,
Es öregbiczed szép tartomaniodat,
200 Had sirasak meg te kiralysagodat.
51. Keserues nekünk Boczkai tamadasa,
Uéle egiemben vrak tamadasa,
Az nemesekel undok uér ontasa,
Haidusag miat reank rohanasa.

- 205 52. Meni sok vrak és nagy sok uarasok
El pusztulanak roppant tartomaniok,
Töböl ki eghtek czifra szép kö varok,
Kit nagy nehezen attiaink czinaltak.
- 210 53. Mind ezek fölöt sok iszoniu dolgok,
Sok uitezeknek iszoniu rabsagok,
Török, tatarnak pénzen el adasok,
Pogani országban el be iktatasok.
- 215 54. Méltó kiuansag, hogy meg gialztasék,
Birtokom alol hogy ki törültessék,
Saiat keblemben ne vralkothassék,
Hiueim közül el ki szamlaltassék.
- 220 55. Nagy siuas riuas, iszoniu iaigatas
Légien közöttök keserues kialtas,
Attiaik s-aniaktul szübeli zokogas,
Had légien raitok lölki nagy ohaitas.
56. Te és az fegiuer raitak meg ne szünniek,
Lancz és az beko az niakokon czügiek,
Czönczér, kaloda labokon niugodgiek,
Mind egietemben az testek kinlodgiek.
- 225 57. Az fő népeket te mind le uagassad,
Az ö kéczekeket ide föl takargasd,
Szép iosagokat földig mind le ronczad,
Az köz népeket az utan raboltasd.
- 230 58. Az nap uérektöl meg homaliosodgiek,
Rikoltasoktól az föld szüketegiek,
Mind tenger habia test uagastol zöngiek,
Könü hullatastul tenger meg aradgiek.
- 235 59. Kik el szaladnak, hegien buidosanak,
És országokból el ki kullogianak,
Soha hazokban ne maradhassanak,
Töbe benünket hogy ne marhassanak.
- 240 60. Az kis gyermekek fegyuerre haniasanak,
Es az uén népek uadagnak adasanak,
Öreg aszoniok oroszlanik hasanak
Eledeli légenek sok farkasoknak.
61. Nagysagos vrak rabiaid legienek,
És zaszlos vrak kapusid legienek,
Papista nemzet iobagid legienek,
Hogy többbe raitunk ne neüthessenek.

222 az <nik> niakokon

- 245 62. Sok szép uarokban németek legienek,
 És uarasokban balonok üllienek,
 Szép kasteliokban czehek férkezzenek,
 Kö palotakban uitezek zöngienek.
- 260 63. Így les nyugodalma az én bus szüemnek,
 Meg enihétése el badgiat lölkömmnek,
 Es köniebsige el farat testemnek,
 Meg iön ereie meg romlot erömmnek.
- 255 64. Akkoron kezdek én meg uidulnia,
 Ueletek öszue egiöt uigadnia,
 Az mi örömmünk meg kezd vyulnia,
 Magyar romlasan ha kezd tapczolnia.” [!]
- 260 65. De mire vram mit mondgiunk elenök ?
 Szent fölsigethez kialtunk ellenök,
 Halgazd meg vram azért köniörgesünk,
 Es hiueidnek ued hozad beszedünk.
66. Ez lészen azért mi eszedezesünk,
 Nekünk hiueknek hozdad köniörgesünk,
 Isteni eröt hogy tüled uehesünk,
 Melynek summaiat im ez képpen kezgiük :
- 265 67. Kegies Vr Isten, köniörüly meg minket,
 Es tanaczokért roncz mind öszue öket,
 Te hiueidert ne szeniued ezeket,
 Az te neuedért szegely meg benünket.
- 270 68. Ime mert latod sok undok titkokat,
 Népeid ellen ualo tanaczokat,
 Ha meg nem mentes, vallunk nagy karokat,
 Te szent neuedért nagy karomlasokat.
- 275 69. Mit fognak vram miuelni mi uelünk,
 Akarattiokat ha kezdik miuelni,
 Az baluaniokat uelünk imatatni,
 Kabasagokat uiszont ki uitatni ?
- 280 70. Ismeg be esünk az lölki uaksagban,
 Kiböl ki hozal bü Panoniaban,
 Le telepétel Canaán országban,
 Hogy meg ismernénk téged igassagban.
71. Ne hagy mar az keserues völgyiben,
 Miglen niomorgunk it az mi testünkben,
 Read marattunk mi remenysegünkben,
 Iöy segítségül attiai keduedben.

- 285 72. Ninczen kiüled nekünk segítségünk,
 Csak egiedöl uagy az mi remenségünk,
 Lassad azért most, hogy mi el ne uezünk,
 Giamoly föl minket, ily erőtlenecket.
- 290 73. Lassad meg vram, hogy te benned bizunk,
 Ne neuessenek poganiok mi raitunk,
 Legy bizodalmunk és erős hadnagiunk,
 Mutasd meg hozank, hogj te uagy kiralunk.
- 295 74. Kiert te néked nagy halakot adunk,
 Mindenek előtt tigated imadunk,
 Az egck előtt el föl magasztalunk,
 Mert fölsiges uagy, csak néked uduarlunk.
- 300 75. Az ezör hat szaz és az tizen egyben,
 Szent Jakab honak masodik hetében,
 Io Magyar orszag foroguan eszemben,
 Igen kóniörög Istennek sziueben.

99.

HISTORIA AZ ERDELI ORSZAGNAK NIOMORVSAGAROL es magyaroknak Bathori Gabor ellen ualo föl tamadasarol.

Notaiia Giazban öltözet etc.

- 1 1. Erdely orszagnak halliatok panaszat,
 Magyar orszagnak keserues sirasat,
 Es sziüe szerint ualo ohaytasat,
 Az Isten előtt töt ilyen vallasat.
- 5 2. Ezer harom szaz eztendeie annak,
 Uagion mi ulta az magyarok laknak,
 És keduek szerint batran vralkodnak,
 És mindeneket Isten altal birnak.
- 10 3. De senki ilyen nagy romlast nem hallot,
 Sem penig szömmel soha nemis latot,
 Ki historiat giakorta forgotot,
 Illien nagy förtelt [!] soha nem oluasot,
- 15 4. Hogy az magiarsag illien szem latomast
 Fele nyaiara szörzene partolast,
 Ueszedelemre kölczön uisza voniast,
 Es végezetre uallion szégien vallasat.

14 szörzeni [!]

- 20 5. Lam az magyarok azt szoktak mondani,
Hogy egyk hollo nem szokta ki vainy
Masik hollonak szemét és megh enni,
De söt mindenben kés meg oltalmazny.
6. De föliöl hallad minket minden allat,
Mind erdey uad es mind eghi allat,
Mert egy mas mellet fog, ha mi gonozt lat,
Nem hadgia tarsat, valamig föl alhat.
- 25 7. Vallions mi szükséggh volt most hadakozni,
Es egy mas ueret fegyuerel ontani,
Sok jambor vitezt ok nélkül meg ölni ?
Ki io löt volna ellenségel viny.
- 30 8. Miert vitaték mostan Szeben vara,
Az mely allaya ellenséget nem vart ?
De mi nem lakik török czaszar abban,
Sem penig ötet nem biria à tatar.
- 35 9. Mi szükséggh volt most az Batori Gabort
Ugy haborgatni, miképen egy latrot ?
Söt oltalmazni köllöt volna iambort,
Ki hiüséggh mellet mindenkor meg allot.
- 40 10. De hallotale egy példa beszédet,
Melliet az köszég giakran emlegetet :
Mikor akarod megh ölni öbedöt,
Költöd elsöben, hogy megh veszekedet.
11. Szinten ugy történt mostan Gabor dolga,
Ezt hozta neki mostan az fortuna,
Azt nierte, higied, ö hadakozasa,
Hauas Alfölde meg hodultatasa.
- 45 12. Költétek rea, hogy ö pártot ütöt,
Török czaszarnak hogy ö hitöt adot,
Es tatar hamual hogy ö uetet frigiet,
Neki igerte egész Erdelysiget.
- 50 13. Hamis leuelet ö rea formaltak,
Melliet czaszarnak kezébenis adtak,
Gabor alkuassat raita mutogattak,
De az beszédet hamissan talaltak.
- 55 14. Leuelet illien igékkal formaltak,
Hogy Gabor érta, ö reia fogtak,
Titulussatis Gabornak ra szotak,
Keze irasat de nem ugy talaltak.

15. „Gabriel Isten kegielméből voida,
Erdely orszagnak fő gubernatora,
Magyar orszagnak és valastot ura,
Az szekellieknek örökes ispania,
- 60
16. Irok hüseget es szolgalatomat,
Es így kezdem el az én irasomat,
Kérlek fogadgiad az én irasomot,
Hogy ha kiuanod magadnak hasnadot.
- 65
17. Akar te magad, akar csak vezéret
Küldgied en mellem hamar segítségét,
Erdely orszaga mostan léssen tied,
Az Mattias kiraly hadat bar ne fellied.
- 70
18. Mert nagio b gondgia vagion koronara,
Annak vtanna io hazassagara,
Étel, italtra és koczka iaczasra,
Hogy sem készülne az hadakozasra.
- 75
19. Te giözhetetlen czaszar, azért lassad,
Ez dolgot kérlek soha ne hallasad,
Te seregedet hamar föl boczassad,
Ebből löt hasznot hogi hamar lathasad.”
- 80
20. Gondolode te uak merő paraztsag,
Hogy ez dologban nem uolna hazugsag ?
Uallion Gaborban miért *uolna uaksag*,
Hogy orszaganak lenne nagy romlottsag ?
- 85
21. Iün te eszedben ama példa beszéd,
Melliet ha mondok, tudom, nem feleited,
Hol te elmédben mindenkor uiszelöd :
Czerberből, [!] úgy mond, uederben ez eset.
- 90
22. Batori Gabor mostan czöbörben ál,
Meliből uederben meg higied, hog nem hag,
Mert ő orszaga oly igen éppen al,
Az szerenczeis ő nekeie szolgal.
- 95
23. Vedörben hagna, ha töröknek adna,
Ur leuen mostan hidgiéd, hogy rab lenne,
Ha vrasagat idegenre bizna,
Ki ezt miuelne, igen bolond volna.
- 95
24. Néked akarok eszedben iutatni,
Egy szép beszédet tenéked mondani :
Nem io az fiak kenieret el uenni
És kegietlenül az ebeknek uetni.

79 uolna az uaksag [szótagszámhiba]

25. Panaszolkodék az io Erdely orszag,
 Hogy meg nem marad köztünk az igazsag,
 De uralkodik mindenöt hamissag,
 Melliet mindenkor köuet nagy puztasagh.
- 100
26. „Tudgiatok, ugy mond, Gabriel ezt mondgia,
 Hogy az Erdeliség az orsag oltalma,
 Magiar orsagnak az erös paiza,
 Mostan penig löt also Baraniaua.
- 105
27. Volna ellenség, kire hadakoznank,
 Czak szömeinket mi most föllieb nytnank,
 Bator egy masnak békesiget adnank,
 Tizteségünket egy masnak meg adnank.
- 110
28. En mostan azért illien szokot mondok,
 Az Isten elöt én most protestalok,
 Semmi gonoznak hogy oka nem vagiok,
 Söt békesiget mindenkor kiuanok.
- 115
29. De ha mit niertek, ream ne vessetek,
 Se pogansaghnak ti ne itellietek,
 Mert az mit tesztek, oltalmamban tesek,
 Mert gonoszagot el nem szenyuethetek.
- 120
30. Ti hamissagot formalo magiarok,
 Peldatok uagion, hogy hamisak uatok,
 Uagion tinektek büséggel saskatok,
 Ha akariatok, sem tagathatiatok.
- 125
31. Bizon az Isten nem ok nélkül adta,
 Mert ti reatok ostorul boczatta,
 Egieb orszagra de lam nem boczatta,
 Melliet az bünért vélek ostorozna.
- 130
32. Nagy kár nekünkis ebböl köuetkezik,
 Mert eledelünk mind el fogiatkozik,
 Az mi népünkis igen meg ehezik,
 De tudgiuk, bününk ezeket érdemlik.
- 135
33. Engem mondotok ti most párt vtönek,
 Es az mondasnak mondotok szörzőnek,
 De ha magatok ti megh ésmernetek,
 Mind ti rolatok ezek értetnének.
- 140
34. Hauas Alföldet hogy megh hodultatam,
 Birtokom alá mikor meg hozatam,
 Es gubernatort mikor benne hadtam,
 Hüségemetis akor megh mutatam.

101 ugy mond <az io Erdely Ors> Gabriel 106 fölliek [!] 110 propestalok [!]

- 140 35. Az Radol voida ellenem föl keluén,
Es sok hadauual en ream készüluen,
En penig akor tsak keuesen leuen,
Mattias kiraltol segítséget keruen,
36. Rakoczi erre hamar valasztaték,
Segítségemre hogy ő küldetessék,
És sietsigel mellem boczattasék,
Hogy Magyar orszag békéuel tartassék.
- 145 37. El iöue, de nem en segítségemre,
Sem Erdelységnek védelmezésére,
Iöue de nékem nagy uezedelmemre,
Es Erdeliségnek szörniü veszeliere.
- 150 38. Melliet az Isten bar meg ne fogadgion,
Sem segítséget ellen bar ne adgion,
Hanem igazat azon kérem, lasson,
Es ti raitatok bünért boszut allion.
- 155 39. Rakotczi néked gonoszal nem uoltam,
Gonozt felöled soha nem gondoltam,
Söt szinniedetis mikoron én lattam,
Io vitességet felöled gondoltam.
- 160 40. Palatinustol en iomat kiuantam,
És oltalmamot ő atala vartam,
Szolgálatomat neki ayanlottam,
Melliert ő tüle niauualiat talaltam.
41. Matthias kiralynak familiarissa
Voltam mindenben hozza halgatoia,
Söt én előttem ugy forgot irassa,
Mint szolga elöt vr paranczolattia.
- 165 42. Parazt peldaban azt giakorta halliuk,
Io tét helieben soha iot ne variunk,
Mely raitam történt, szömeinkel latiuk,
Mert io tetünkért lam niauualiat niertünk.
- 170 43. Masodik példa lehet az Szigetröl,
És benne meg holt io Zrini Miklosrol,
Ki szegetséget ker uala kiraltol,
De nem küldetek vár megh tartasara.
- 175 44. Lam az méhetis ha giakran szurkalliak,
Sokal haragozb, ha igen piszkalliak,
Hamaréb meg czip, ha meg haragéttiak,
De senkit nem bant, ha ötet nem bantiak.

45. No többet erről mostan én nem szolok,
De mindeneiket tuduan el halgatok,
És az Istenre boszu allast hagiok,
180 Es igaz törüént csak ő tüle varok.
46. Az katonakis amaz verset tudom,
Ez dolgot, ugy mond, hogy ha el halgatom,
Soha meg banni nem fogom,
De talan banom, hogy ha ki mondandom.
- 185 47. Moysesnekis irasat oluastam,
És az Bybliat mikoron forgattam,
Illyen szép mondast ő benne talaltam :
Mea ultio et ego rependam.
- 190 48. Karttia iaczasban tromphal tromphot ütnek,
Ki ki iob leszen, giakran azok niernek,
De variut löuen iiat nem pöngetnek,
Mert el ieduen giakran föl repülnek.
- 195 49. No mar halgatok, többet nem beszéllek,
Mert czaczagonak talam ti itéltek,
Uagy talam engem uelitek, hogy félek,
Es arniekomtól fölöttem rettegek.
- 200 50. Nem felek semmit, bizom az Istenben,
Es az pörösök törüénkeduen szekben,
Kinek igazab pöri iteletben,
Tudgiuk, mindenkor az nier az törüenyben.
- 205 51. Pörüliünk mijs bator Isten előtt,
Nem ez vilagi feyedelmek előtt,
Megh valik akkor, bayra kiczoda iöt,
Egy mas feyere tüzet kiczoda güit.”
- 210 52. Batori Gabor igy uégezi szauat,
Es az mostani romlasrol panaszat,
Keri az Istent, hogy lasson igazat,
Es büntesse megh kemént es hamissat.
- 215 53. Oh szegény magyar nemzet bezeg uak uagy,
Az te szemedben az haliog igen nagy,
Az gonosagis te benned igen nagy,
Minden nemzet közt kitől czegerezb uagy.
- 215 54. Bolond ember az, azt szoktak mondani,
Ki rosta altal nem szokot iol latni,
Mely beszéd bizon maid ream kezd forni,
Mert ablak altal sem tudunk most latni.

181 katonakis <azt szoktak mondani> amaz 182 <egi> ez dolgot

- 220 55. Könnieb az külső lopotul őrizni
Minden marhaiat ember oltalmazni,
Hogy sem mint belső ellensigtől ohni,
Az mint magyarok szoktak beszelleni.
56. Mi dolgunk uallion most nem ugy uagione ?
És az mi igünk ebben nem foroge ?
Ollian haioban mi nem euezünke ?
Gondolkodgial czak, maidan iut eszedben.
- 225 57. Keblünkben uadnak az mérges viperak,
Kik anniok hasat czak hamar ki ragiak,
Az embereket kik titkon mardosak
És fulankiokat mindenre ki nuitiak.
- 230 58. Kiczodak azok, taland azt kerdened,
Köniü tenéket [!] azokat értened,
Mert az vr Christus meg ada ésmerned,
Hogy ha tenéked iol eszedben iutna.
- 235 59. Jünek, ugy mond, sok tanitok hozzatok,
Kik nem tanitok, hanem bolondetok,
Barani bört vönsznak [!] föliöl ö reaiok,
De megh ésmerik, hogy gonoz farkasok.
- 240 60. Giümölczek ollian, mint szauaniu alma,
Auagy Sodoma hellien termet alma,
Kiuöl ha nézed, fölöteb szep tizta,
Ha bele haraps, hamual uan rakua.
61. No nem peldazok erröl sok beszédet,
Mert azt iol tudom, ertitek io véggel,
Be fogadtatok az ti elmetekben,
Reais néztek giakran szömötekkal.
- 245 62. Magyar orszagnak ezek pusztetoi,
Minden gonossagnak ezek indetoi,
Kiket mondhatunk, hogy ördög fiay,
Es alnoksagnak alnok formaloi.
- 250 63. Ez gonoszagnak miczoda kezdeti ?
Nem ti vadtoke, papok, eredeti ?
Bezeg ti vadtok ennek indetoi,
Hogy ha igazat akartok mondani.
- 255 64. Mit uégeztetek nem régen papaua,
Uéle egyemben Ferencz cardinalal ?
Beszillietek meg igaz mondstokal,
Ne tagadgiatok ily alnok modgiaual.

223 euez<het>ünke

- 260 65. Mert nincz oly titok, ki kü nem tudatik,
Be földöt magot ki vakar az io tik,
Noha ez dolog igen titkoltatik,
De mar io viggel ki nylatkoztatik.
66. Vgy mond, irczuk ki az caluinistakot,
Annak vtanna anabaptistakot,
Meg biriuk osztan lutheranusokot,
Szegéttenie nem lesz ki azokat.
- 265 67. Az Forgacz Ferencz volt ez akaratban,
Battiat, Sigmondot emellie vaidana,
Az erdely voida hogy legien papista,
Es az közéget mind haitana arra.
- 270 68. Illien az ördög, soha nem aluszik,
Egy helien soha ö meg nem niugoszik,
De mindenkoron azon igiekezik,
Kit nielheszen el, azon olalkodik.
- 275 69. Ha pap uagy, Forgacz, tudode az irast,
Mit mond tenéked, hogy nem vralkodas
Uolna te dolgod, sem nagy tizt kiuanas,
Hanem az papnak dolga predikallas.
- 280 70. Mikor az gonozt formaltad akoron,
Alutal uolna iob löt uolna agion,
Heuertél uolna uagy penig pasiton,
Nem zöndölt uolna az orsag oli nagon.
71. Job uolna bizon, hogy méset faragnal,
Az breuiarbol ualamit czaczognal,
Az Bibliabol igazat mondanal,
Ha ezt miuelnéd, tahat iambor uolnal.
- 285 72. Ha nem teczik ez, tudode, mit mondok ?
Halgas rea czak, tanusagot adok,
Ha tanaczom köl, maid egy kartiat adok,
Es tanusagot te néked boczatok.
- 290 73. Tudod Romanak szamtalan sok utiat,
Soksor mérted megh annak hoszusagat,
Giakorta etted Pal papa czipoiat,
Tudod mely ides, mert kostoltad borat.
- 295 74. Vly föl hintodra es induly el utra,
Igen uar téged most Roma varasa,
Ninczen be teue előted kapuia,
Készen uar téged *Pluto* vaczoraia.

258 tag<i>adgiatok 275 te <néke> dolgod 276 Hanem <te dolgod> az 282 breuiabol
[!]; [Előbb:] czaczognal 287 adot [!] 289 [Előbb:] utiak

- 300 75. Ne tegy zöndülest többbe ez országban,
És töb ös uezstest ne tegy magyarokban,
Töb pusztasagot ne tegy uég varakban,
Czöndeség lészzen így mi országunkban.
76. Te Forgacz Ferencz, nem kar uolna néked
Szörniu halallal hértelen el uezsned,
Nagy mély tengerben te neked merülned,
Uagy rakas tűzben egészen megh egned.
- 305 77. Mert enni vitez most nem uezset volna,
Ki hadakozni meg uai ki io volna,
Imrefy Janos mostis ugian volna,
Ki tanaczauaal hasznalhattal volna.
- 310 78. De hogy úgy iarion, Isten úgy engette,
Neki halalat eképpen rendölte,
Pelda minekünk Achab lehet ebben,
Ki czatan vesze hértelen löüésben.
- 315 79. Ha Forgacz Ferencz magyar kiraly uolna,
Egy keresztienis talam mar nem uolna,
Ö fegiueréuel mind megh ölte uolna,
Ö gonoszagat töbe tötte volna.
- 320 80. Tudgiuk, magyarok mit mondnak példaban,
Nem al ebeken louaknak halala,
Mert az köüére mindenkoron halna,
Es így az kösséggh nagioib karos uolna.
81. Az Luther hitöt kialtiak hamisnak,
Papa vallasat tartiak igazabnak,
Okularom által nem latnak azokat,
Az igassagot azért nem ualhatiak.
- 325 82. Ha giöznek irni papa vallasarol,
Es helie volna emlekezni arról,
Irhatnek sokat ö teuelgessekröl,
Vrasagh mellet hamis uallasokrol.
- 330 83. Papa magyarul ily vallasban uagion :
Deus sum, úgy mond, errare non possum,
Az kuruak utan de igen buidozom,
Az fattiaimot imit amot hagiom.
- 335 84. Tisztesigedet Isten nem engeded,
Földi embernek birni nem engeded,
Urasagodat papauaal nem közlöd,
Mint ördög tagiat söt ugian giülölöd.

296 Plato [!] 302 hallal [!] 320 kösséggh <mind> nagioib 326 arról [!]

85. Itéld megh Isten, mellik igaz vallas,
 Igazat monde uallion it az papas,
 Holot azt mondgia : gonoz Luther uallas,
 340 Lam, Luther hittel rakua az szent iras.
86. Az Luther papok lam nem olalkodnak,
 Feiedelmekre gonozt nem forralnak,
 Hiutaliokban ök hiuen el iarnak,
 Miben hiuattak, abban meg maradnak.
87. Mert tudgiak, Christus mit mondot Iacobnak,
 345 Ö uile edgiüt Ianos apostolnak,
 Nem ö dolgok az, hogy vralkodgianak,
 De hogy mindennek inkab szolgalianak.
88. Nem köuetitek ti, papista papok,
 350 Mert nem szolgaltok, hanem vralkodtok,
 Nem gialog, hanem hintoban szétaltok,
 Peternek, Palnak lam nem uolt hintoiok.
89. De bar ugy lönne, am vralkodnatok,
 355 Hiutaltokban csak meg maradnatok,
 Zurzauart köztünk es ne czinalnatok,
 Kiraly tiztet ti ne kiuanatok.
90. Vrak uolnatok, ha meg gondolnatok,
 Magiar orszagnak iob részét biritok,
 360 Iöuedelmetis csak tikoziatok,
 Kuhariczakra es föl ruhazzatok.
91. Az kiraly körül közel ti forgodtok,
 Tanacztot neki szinten olliat adtok,
 Ualaminemöt kedueltek s-akartok,
 Melyből uelitek, hogy léssen hasznatok.
92. De lam tanacztok semmit nem használhat,
 365 És uégezestek soha meg nem alhat,
 Iotokra néktek soha nem fordulhat,
 Az szégien uallas mind reatok salhat.
93. Hiszem Christusnak kiczin haioczkaia
 370 Az nagy szél uezben hamar el fordulna,
 Ha az kormanios ö benne nem uolna,
 És az szeleket meg nem increpalna.
94. Most ütközöt uolt öszue az haiokai,
 375 De semmi képpen el nem fordéthata,
 Mert az kormanios benne ébren uala,
 És az hayoczkat igen igazgata.

346 apostolal [!] 362 ollian [!]

- 380 95. No Forgacz Sigmond, iersze elő immar,
Az Erdely orszag tied, csak alig uar,
Tégedet illet lakoul Szeben uar,
Az iöuedelem maidan tenéked iar.
96. Jöy eleö kérlek, mutasd meg magadat,
Hogy ésmerienek téged erdeli vrat,
Es tiztelliének, mint valasztot vrat,
Egiedöl néked adgion az gloriat.
- 385 97. Halgas iol rea, meg mondom meszédet,
Czak ued io neuen tölem két beszidet,
Abol megh érczed te tizteletedet,
Es meg tanulhad te diczéretedet.
- 390 98. Az ki maganak giakorta tizttet kér,
Es szegien uallast giakran az olian nier,
Amaz szép mondas azért te read fér :
Nem illet, ugy mond, ag ebet bör szeker.
- 395 99. Mi ioual uoltal ualion Erdelységnek ?
Reszesse uagie az Batori neünek ? [!]
Tude, magyarok egiöt mit beszélnek :
Keczket kertesze giakorta nem téznek.
- 400 100. Bar fölieb köszed pap vram az gattiat,
Bator meg niomiad feyedben à czukliat,
Es megh szoritsad labodban az soliat,
Meg biria batiad az Erdeli orszagat.
101. Te Forgacz Sigmond, mit tuttal probalni,
Ha vitességben nem tuttal forgodni,
Söt még hazadból sem mertel ki masni ?
Ily vrasagot megis mers kiuanni.
- 405 102. Mert köniü, ugy mond, az tiztet kiuanni,
Nehez embernek de ahoz férkezni,
De meg nehezeb io vigre viszelni,
Es tiztesigben abban meg maradni.
- 410 103. Vitezlö népek, tijs halliatok megh,
En beszédemet kérlek érczetek meg,
Az viadalban kérlek szünnietek meg,
Es hazatokban kérlek terietek meg.
- 415 104. Hiszem iob othan békeségben elny,
Es czöndességben mindenöt szetalni,
Hogy sem mint fegyuert it kézel forgatni,
Es keresztien uert ok nélkül ontany.

105. Lam tiltia Isten az ember öldöklest,
 Köröszttinekel ualo elenközést,
 De söt paranczol nemes egiesülest,
 Minden rendeknek békesiges törest.
- 420
106. Ezzel mindenek megh elegendgienek,
 It uégezödik el immar ez ének,
 Ha lésen uége az sok essuesésnek,
 Büuesedése léssen az éneknek.
- 425
107. Papista vrak, papok és barátok,
 Ez kis munkamot tudom, hogy baniatok,
 De köröszttinek tudom, kiuanniatok,
 Az kik tudgiatok, uigan oluassatok.

100.

B U D A I P É T E R

(Drá-ga szín-be öl-tö zött meny-asz szony-ság)
 Bi-zo-dal-mam Ur Is ten csak te ben ned

Heli-hez-te tön en min-dön re men se göm.

Mert e-let-ben az en ke-ser ues lel kőm

Na-lad nel-kül nem le-het en Is te nöm.

- ¹ 1. Bizodalmmam Ur Isten csak te benned
 Heliheztetöm en mindön remenségöm,
 Mert életben az en keserues lelköm
 Nalad nélkül nem lehet en Istenöm.

[A kiemelt szövegrészek, ha külön jegyzet nem utal rájuk, utólagos kiegészítések a kézirat csonkasága miatt.]

2. Vram tekincz ream szömeiddel,
Boczasd megh enneköm sok búneimet,
Az Christusert hald megh en keresömet,
Tarcz megh, uram, mind vegiglen az hitben.
- 10 3. De miért hogi ily keserves életönk,
Keserves it nekönk mindön kenierönk,
Felebaratinktul csak bozzontatonk,
Ellenseginktül csak niomorgattatonk.
- 15 4. Az en életömnök ö ideieben
Tericz megh Ur Isten engöm az *hitben*,
Es sies hozzank hamar kegielmessen,
Hogi el ne vezönk *hirtelen* az bünben.
- 20 5. *Iusson* iol ezödben az mint regönten
Attiaink voltanak nagi insegökben,
Az poganisagnak ö kemeni kezülkben,
Az Egiptombeli nagi erössegeben.
6. *Penitentiara* az te nepedet
El ki hozad az igeret földere,
Kik mindönkor diczertek fölsegödet,
Megh szaporitad az ö életüket.
- 25 7. Erös lam, Ur Isten, az te haragod,
Ime mostan möly igön reank szalot,
Ez idegön földön nincz töb giamolonk,
Senki ninczen te kivüled taplallonk.
- 30 8. Tery hozzank mar, oh hatalmas Ur Isten,
Mert köniörgönk neköd nagi keservessen,
Ne hagi el veznönk az mi búneinkben,
Tekincz reank *immar szent* szömeidel.
- 35 9. En vagiok mert *földön* niomorult embör,
Ki mindön *nap kéri* segetsegödet,
Latnya akaria te szent színödet,
Az te szent fiadnak diczössegeiert.
- 40 10. Reamis mar mutassad nagi hatalmad,
Az Christust, te *egietlen* egi fiadat,
Vöd el rolonk imar nagi haragodat,
Tavoztasd el rolonk az poganiokat.
11. Diczerhessönk, Uram Isten, tegödet,
Hirdethessük mindenkor szent *igedet*,
Magaztalhasuk mijs szent nevedet,
Oltalmazhassuk megh az te *igiedet*.

32 Tekincz reank *immar* nagi kegelmes szent szömeiddel [a szótagszám a *nagi kegelmes* szavak elhagyását kívánja] **33** ez földön [szótagszámhiba]

- 45 12. Elesicz megh azoknak ö nielvöket,
Kik mod nekül reank szolnak *szöntelen*,
Nem akariak semiben szerenczenket,
De söt inkab kivaniak esetinket.
- 50 13. Az te fogadasod szörent, Ur Isten,
Csak mindön iot varonk túled *szöntelen*,
Kit megh mondal Ezekiel köniveben,
Hogi megh halgacz minket *köniörgesönkben*.
- 55 14. *Kegiötlenök* ez vilagnak fiai,
Nem akarnak ök semmiben *engedni*,
Az te szent egi hazadat megh böczülni,
De söt inkab akariak megh rontany.
- 60 15. Ezeket mi te neköd nem vadolliuk,
Hogi megh büntettessenek ertönk ezök,
Hanem mi csak te hozzad ragazkodonk,
Es eletönkben csak tegöd diczerönk.
16. Az ezör hat szazban es tizön egiben,
Mikor irnanak enny eztendöben,
Boldogh azzonnak utolso heteben
Giarmaton röndöle Szamos mönteben,
- 65 17. Mikor latna nagi szerenczetlenseget,
Ezzel biztata az ö szegeni lelket,
Hogi Istenben vesse io remenseget,
Vers feiekben azert ielőnte nevet.

101.

- 1 1. Keserü kinomban es iaigatasimban el fogiot remensegem,
Megh szabadulasat niluan nem remenlli en niomorodot feiem,
Tömlöcznek feneken magat atta bunak mar megh sebhertet elmem.
- 5 2. En keserues testem, bizoni hasonlo uagi az niuzando baranihoz,
A uagi az megh hizlalt, szep etellel tartot megh ölendö *madarhoz*,
Azki ö magaban keueset bizhatik megh szabadulassahoz.
3. Kemeni kalitkabul kiropüleseket mint madarak kiunaniak,
Uagi mint szegeni rabok kerezten nepeknek tarsaszagat ohaitiak,
Mint az gonoszok is ueszelnek fiai szabadulasit uariak :
- 10 4. Szinten ugian uaria niomorodot feiem minden szabadulasat,
Keserüsegekkel, giakor sok keöniuekkel neduesiti orczaiat,
Szomorusagaban, keserues kiniaban megh erczette haiat.

48 inkab <akariak esetinket>

- 15 5. Vaiha megh eltemben keserues sziuemnek engettetnek uigaszagh,
Uaiha testembeli tagoknak megh ezzer adatnek io oruoszagh,
Tudom, el tauoznek, feiemrül el esnek az keserues aruasagh.
6. Igen bölcz, hatalmas es irgalmas ur uagi edes uram Istenem,
Tüled el ne taszicz elődben fel hatot en buzgo keönieörgeszem,
Tekincz szent fiadnak elki folt uereert Istenem, szent uezerem.
- 20 7. Fogadasod tartia, ha niomorult bünös felsegedhez fel kialt,
Töredelmes sziuel, szep keöniörgesekkel hogiha elődben boczad,
Tüled el nem üzöd, söt io szemmel nezed, ha latod igazsagat.
8. Lam nagi kegielmeszen tenger orueniebul az Jonastis ki hozad,
Egeö kemenczebul az harom iffiakot szep epen megh tartottad,
Az orozlanioknak az szegeni Danielt be nielnie nem hagiad.
- 25 9. Mencz ki az rabsaghbul, hogi ha felsegednek akarattia muttattia,
Uagi ha felsegednek kedues akarattia dekretoma azt tartia,
Hogi ez giarlo testben szenuegiek kinokat, ugi legien, min den mongia
- 30 10. Hatszaz es tizen egi eztendöben szerzem ez eneket uersekben,
Mikor halalomhoz mar nem meszsze uolnek niomorodot ügiemben,
Ui uar teömlöczeben, bizoni ki oluasza, io peldat uehet ebben.

102.

T O L N A I I S T V Á N

ARISTOTELIS STAGIRITAE PRECEPTA MORALIA PRO
ALEXANDRO MAGNO

Az Stagirita varosbéli Aristotelesnek erkölséröl irt parantsolati az nagi
Alexandernek épületiért. Ann. 1611.

- 1 Az te tanátsod egieb nálladnál senki ne tuggia.
Nieluedet oltalmazd tsatsogásra meg ne bocássad.
Minden igasságot te iovalj beszédedben igaz legi.
Ember alázástol magad ód mast meg ne rágalmaz.
- 5 Józan életre siess bortól magad óijad erőssen.
Értetlen te ne legi szód se szaporogiek igen meg.
Mire siets te bolond semmin ne haragugial igen meg.
Várd halálad napját mert az halál el iö bizon'al.
Az te veled békeségre iutot haragostól igen félj.
- 10 Kit nem tudsz ki legien barátodda ne tartsad az olliant.
Higi keves embernek mert tsalni sok ember igen tud.
Elveszet marhan bankodni nem illik eszesnek.

18 uerert [szótagszámhiba]

Hertelenül minden dolgodhoz niulni nem illik.
 Menyből ez az mondás adatot te ki legi magad esmerd.
 15 Élj te tanátsal azért mert balgatad [!] észtl igen fut.
 Az ki nálladnál nagjob köwet azzal uetni ne meny te.
 Titkodat elrejtseid giermeknek meg ne ielentsed.
 Az mit elindítasz vég nélkül el ne vegezsed.
 20 Lassan íarj meszszeb igiekezuen iarással akarván.
 Az nagi Aristoteles hajdon tanuságnak okáért
 Illien igiket adot melliert neue meszsze kiteriet.
 Mi penigh az böltsnek testből kimulásnak utánna
 Illien igiket adunk mostan tanuságra valókat.
 Mellieket el kezduen illien versekkel éneklünk.
 25 Gazdag hazug minemü mint ag szerelme nem ollios.
 Meli niomorult ki kevély minden dolgában igen rut,
 És borban bemerült ki magát az álomnak ereszti.
 Holtok utan melliék menyország utárol elesnek.
 30 Megnyerik az poklot szörnüü niavaliakkal ohajtvan.
 Istenbe de te higi másnak tsendeség adassék.
 Az te magad dolgara uigiaz legi sokra figielmes.
 Az mint illik eszes legi te dolgodhoz magadban.
 Felliülhalad mindent hosszú böjttel az ember.
 Semminek itélieid mérges nyelveknek átkait.
 35 Mert az drága élet mindennel drága de munkás.
 Nielvedet oltalmazd aijakid mozgastól örizzed.
 Semmi gonozb nintsen nyelvnél iob sints ugian annal.
 Hát szólván hallgass, hallgatván nagi sokat ugi szólj.
 Vig lehet igy neked földön maradásod ideigh.
 40 Isten is az testből lelked ki kívánja kezébe.

103.

[BÁTHORI GÁBOR HALOTTI BUCSUZTATÓJA]

- 1 1. Tunderhoz hasonlo partolkodo orszagh,
 Eltem el fogiatio arulo vrasagh,
 Benned eltem nekem volt czak keues vighsagh,
 Merth szep szin alat jart benned minden alsagh.
- 5 2. Röpölö szarniamath giakran szagattatok
Mint alnok madarasz hogy megh foghatnatok,
 Jo tetemenimeth noha kostoltatok,
 Halot, tort vtanam megis haniatatok.

1 II Teönderhez 2 II Eletek 3 II nekem cziak keues uigasag, 4 II iart sok alnaksag
 6 I Mind; [Elöbb:] madarath II Mint alnak madarak 7 II Maga io tetemet tijs kostol-
 tatok 8 II meg is meg haniatok

- 10 3. Jutna jól eszedben Erdély alnokságod,
 Meny fejedelem belőled *ki huló*,
 Arulo baynokid kire okot adot,
 Uegre szíralomra s bura jayra hozot.
4. Napomnak tündöklő fenlő szép cillaga,
 En iffiusagomnak oruendo viragia,
 15 Ragiago, tündöklő hady szép szerszama
 Hejaban készült uolt ország holtalmara.
5. Czuda alnokság, pogány formauál
 Merget ki forralal halalomra azal,
 Ordogy praktikát tanuluan Plutouál,
 20 Hogy el veztenetek alnok tanacztokkal.
6. Emlekezzetek *ra*, hogy Radoly vajdauál,
 Hauasbul ream jut alnok fene vadál,
 Kopliamath el torny az ola vajdauál
 Készült meg uini fenyé poganiokkal. [!]
- 25 7. Poganioknak hatat nem feltemben attam,
 De példamath azal nektek en mutattam,
 Hogy őket utaluan en nem tarsalkottam,
 Hozatok husegem söt azal mutattam.
8. Fejervaj székem hogy hátra ucttettem,
 30 Ne czudald, hogy azt en masova rendeltem,
 Istennek titkából Szébenben be mentem,
 Hatalmas Istentől mert en így érttettem
9. Kisdéd székem nagya jouendoben tenne,
 Allapotom nekem ő fölőbe emelne,
 35 Haszamnak romlasat azal epetene,
 Sok szüenedes után székemben ultetne.
10. Szép szín alatt Braso pogant te be hozad,
 Bötlen pogán Gabort ellenem tamazad,
 Szűszék, viragokat mind rabságra haitad,
 40 Sok jó viteszimet uelek le uagatad.

10 I ki hullá belőled II beőleölled ki huló 11 II bainakid 12 II síralomra bura iara [!] fordult 13 II teőndeőkleő jeles zep 16 II kezeőlt uolt <uilag> orzag 17 II alnakság 18 II forralal halalomra <arra> azzal 19 II tanuluan 20 II uezthetne nek alnak tanacziokkal 21 I rea II Emlekezek *ra* most, raduli vajdauál 22 II ream jót alnak 23 II Kopiam el teőretni 26 II De io zemel példat azzal en mutattam 28 II husegem de azzal 30 I masona II Ne czudalkozal hogy masra rendeltem 31 II titkából 32 II Istentől mert enit 34 II hogj hogj [!] felliebb 35 II epitenne 36 II hogj zekben eőltetne 37 II pogant ki be hozá 38 II Pogani Betlen gabort ellene tamazta 39 II Zeozek uiragokat rabságra tazitad

11. Tomboluan mar örülz, hogy szadban uan kontzod,
Hatam mege nekem ky mastan azt mondod :
Bathory Gabor mast Uarad fele szalot,
Megh uetettek agiat, de nem tudgia, holot.
- 45 12. Rementelen sorsom im lasd, mire iuta,
Kebeleben kigiom neuetem magamra,
Jot az kitul uartam megh szabadulasra,
Magiar s Erdely orszagh megh maradasara,
- 50 13. Azok uermet astak viteszy fejemnek,
El aruluan ueget uetny eletemnek,
Nepemtul megh foztuan Erdelyben kultenek,
Nieluet kapnj hogy mar jsmet megh terjenek.
- 55 14. Nagy gondom Erdelyre nekem akor uala,
Mert pogan herdojat benne kialtattia,
Szuszek, viragokat mind rabsagra hajtia,
Edes orszagomath maganak foglallia.
- 60 15. Szep szin alat engem Uaradbul ki czaluan,
Magamath nepemnek hogy en megh mutatnam,
Minth egy meszar szekre akepen hajtatom,
Rementelen keppen *varbul* ki zarlatam.
16. Jouendolt wolt nekem akor almom,
Sas kesellö fejemre lasd mely hamar szallion,
Ket szarniaual ueruen engem le tagollion,
Uilagos ket szemem kormeuel ki rugion.
- 65 17. Latuan eletemnek ö el fogiatoy,
Az nagy jgeretert Plutonak hohery
Körniül uenek engem, mind ördögh kölkey,
Fegyuerel, puskakal kimelletlen lony.
- 70 18. Voltak en utanam huseges hantserjm,
Mas utra talaltak menj jo hiuejnm,
Latuan, hogy ninczenek mellettem gialogim,
Kaldra [!] kezdem uetny uiteszy keszeim.
- 75 19. Akartok ty mastan en nekem artanj ?
Fol szoual ot oket kezdem reuogatnj,
Szantalan sok louest kezdenek ram szorny,
Rementelen magam kezdem oltalmaznj.

41 II öreölz hogj zaiadban 42 II Hatam mege mostan kj nekem azt mondod, 43 II zalat 44 II adgiad 45 II Rementelen varuan 47 II az kitoöl 51 II Nepemteöl; keöltenek 52 II meg ternek 59 I akepen <allat> hajtatom II az keppen haitattam 60 keppen magam varbul 63 II veruen feöldre le tapogion 64 I szem [!] II zemem; ki uagion 67 II Körniöl ueöttek 68 II kementelen 69 II haczierim 70 II talalnak 72 II uitezi ket kezem 73 II Akarank [!] ti mostan 74 II Fel zoual; riogatni 75 II Sok zantalan leüest kezdenek ram leoni 76 II kezdem magam

20. Szentelt uiteszemis, jo Loniay Farkas,
Kesz uelem megh halny, minth egy eros farkas,
Utolso oramon mellem halnj al az,
80 Christus eleybenis mayd en uelem al az.
21. Nagy hertelensegel eltem el fogiatak,
Remeluen ok azal *magoknak maradast*,
Batran mar tehetnek nagy sok arultatast,
Gilkosok örulik artatlan ver ontast.
- 85 22. Jouel, ued markodban lolkomet, Istenem,
Az szent angialokal szolgaltas ennekem,
Verben fagiuan fekszik foldnek szinen testem,
Raytam koniorulo nintzen, en Istenem.
- 90 23. Ez uolte hiueim, hittel ayanlastok,
Kinczemel nagj beuen az kik oztoztatok ?
Buczu uetlen tulem aruan maradatok,
Artatlan ueremet, kellek, megh szaniatok.
24. Szörniül [!] rut halallal az kik el uesttetek,
95 Taland azt tudgiatok, mar el töt kinczetek,
Hogj az meszar szekre engemet ti uitek,
Szep nemszetim köszul engem kj ueztetek.
25. Neuetek Istenel tudom, niluan uagion,
Uerben fagiuan testem im ki muluan uagion,
Keresen fol Isten lakastok hol uagion,
100 Hasonlo fizettest ti nektekis adgion.
26. Oh szep nemszetssegim, uitez Bathoriak,
Szaniatok, hol uattok, mert uadak, madarak
Siratnak kik szanak sok jo uitez iffiak,
Erdely vrakban kik el marattanak.
- 105 27. Biszony segetenj titeket kesz ualek,
De nagy ueletlenul halalom törtenek,
Megh asot ueremben fejem im be esek,
Szorniu rut halalal eltem el uegeszek.
- 110 28. Megh ozlot seregek, tzata uszo rendek,
Szerelmes uiteszim, szabad jo legeniek,
Hegien, uolgion, uiszen jartam ty ueletek,
Diadalmas czatan forgottam koztetek.
29. Tanulatlanokbul jo vitezt neueltem,
115 Hitunk, Istenunkert ueletek szenuettem,
Czata les helekben ueletek legeltem,
Istenek szolgait ueletek örszöttem.

82 I maradast magoknak [rímhiba] 114 I szeuettem

- 120 30. Mennietek ki imar siralmas uolgiekre,
Siruan kialztatok az magas kek egre,
Tekentzen az folsegh ti koniorgestekre,
Jusak tj nektekis vrak, eszetekben.
31. Oh Batory Andras, en jo uitez oczem,
Ueled nem szolhatok, mert el fogiot eltem,
Szany megh, uetessed fol en viteszj fejem,
Temesd tistessegel en ki mulot testem.
- 125 32. Istenek fejenkint titeket ajanlak,
Szerelmes hiueim majd imar el hallak,
Istenek angialy uelem csak maradnak,
Haszamnak lakoj mind ream tamattanak.
- 130 33. Valtoszik megh udo, holnapis nap leszen,
Orszagh fejedelmet lasd ki el uesesen,
Jouendo pusztulast, sirast az remenlien,
Felö, hogy az ket tar szarniara ne kellien.
- 135 34. Szerelmes haszamnak kedues tanitoy,
Strasat kik allotok Istennek szolgay,
Tegietek koniorgest, hiueknek paztory,
Hitben alhatatos Christusnak varay.
- 140 35. Biszonj erettetek eltemet s holtomat
Soha en nem szantam az en halalomat,
Mindennek fölötte szantalak titeket,
Hogy ne szidalmaznak az en Christusomat.
36. Megh atta ez uilagh az en uallasomat,
Mert Christus kesity az en koronamat,
Az nagy diczöseghben adgia lakasomath,
Az szent angialokal en tarsasagomath.
- 145 37. Az eszer hat szazban tizen harmadikban,
Jo fejedelmemet keserues sirtomban,
Oltalmazson Isten ily szorniuh [!] halalban,
Vegien az Vr Isten az nagy boldogsagban.
- 150 38. Diczertessel attia az magas meniekben,
Es az uigaztalo szent lelek Vr Isten
Uigaztaly megh minket keserusegunkben,
Aldassal my tulunk mind öröken, amen.

**XVII. SZÁZAD ELEJI KÉZIRATOK
KELTEZETLEN ÉNEKEI**

- 1 1. Segetségül hilak teged io Istenem,
Mert meg sokasodot az en ellensegem,
Azt vegeztek, hofi el fogiaszak eletem,
Tarcz meg azért kerlek, edes remenseghem.
- 5 2. Ezeknek iol tudod, hofi én nem vetettem,
De söt minden iokban eö nekik engedtem,
Sziuek de meg uakult, fel geriet elenem,
Ugian azt kiuanniak, hofi el veszen feiem.
- 10 3. Fel fualkodtanak, rakuak chalardsagal,
En ellenem valo alnok practikakal,
Nyeluek penig teli ragalmazo szokal,
Kiböl löuöldöznek engem eyel nappall.
- 15 4. Basiliscus szemü alnok ellensegim,
Miert dühösködtök en titkos hoherim,
Achitophel lelkö maga ajanloim,
Kik által alliatok mindenben utaim.
- 20 5. Chak emberek uadtok, mit felek tületek,
Mert olj igaz birot hiuok ellenetek,
Az ki iol lattia mit uegez ti sziuetek,
Alnok tanacztokat el nem reithetitek.
6. Te azért én lelkem, meg ne botrankozal,
Semmi dolgaidban azért hatra ne allj,
Ninczen jó akarod, ne gondoly te azzal,
Te jo Istenedben annal inkab bizal.

24 Annal inkab bizal te jo Istenedben [Rímhibá, Szilády és Dézsi nyomán javítva.]

- 25 7. Mert az mit te kiüansz, az kedues ö nala,
 Azt mindenek ellen teneked meg adgia,
 Ellensegidenis boszudat meg allia,
 Söt annak felette lelkedet megh algia.
- 30 8. Tü gazdaghsagtokba és nagj elmetekben,
 Tü sokasaghtokban és nagj erőtekben,
 De én csak egiedül bizom Istenemben,
 És mindazon által csak igaz igjemben.
- 35 9. Halgas megh ezekben Ichoua engemet,
 Hogj ne lássa ellensigh uezedelmemet,
 Tekincz az kereszt fán kereset érdemett,
 Od szigienj ualasztul én szegénj fejemett.
- 40 10. Irtam ez verseket törödelmes szyuel,
 Látam baratimat hozam hamis szyuel,
 Megh mutatta lelkem sok बात ezekel,
 Ojon Isten engem, ne lásson többekkel.

105.

Az Malgrudian notajara.

INKAB ISTENES HOGJ SZERELMES ÉNEK

- 1 1. Giamoltalan már az én életem,
 Mert az én nagj igaz egj reminsigem
 Megh fogiatkozot én bennem,
 Hogj eluette azt Istenem
- 5 Im mostan én tülem,
 Kjben uala minden geöneörüsigem.
2. Istenem, kegyelmes Istenem,
 Mire kesergecz ezel engem ?
 Lam csak benned bizik lelkem,
 10 Akar mint geötrödikis testem,
 Te szabad uagj én velem,
 Mert tüled töbetis érdemlettem.

27 Ellensegidimis [!]

3. De ha uram minket igi büntecz,
Az mint érdemliük, ha ugj fizetecz,
15 Hat könién pokolra uethecz,
Ha fiadra nem tekintesz,
Im maidan eluethecz,
Ha kegyelmedel *minket* elő nem uezesz.

4. Veled uram nem perölhetünk,
20 Mert *latiuk* szantalan vétünk,
Tiged azért szüntelen kirjünk,
Legj kegyelmes most mjnekünk,
Mj jól tet Istenünk,
Igi *reted* szerint tigj jól most mj velünk.

5. Tudod uram kéuansaginkat,
25 Te uetheted el banatinkat,
Tekinczed meg szent fiadat,
És áld meg te iuhaidat,
Megh niomorultidat,
30 Uigasztal meg engemetis szolgadat.

6. Ne kesergesd touab lelkünket,
Kisertettel se probalj minket,
Lelkedel bjsztas lelkünket,
35 És álgj meg te hiueidet,
Mjnket tiejdet,
Kjk diczirjuk azte szent neuedet.

Egj ifiu uton jartaban,
Sírúan kesergé eő magaban,
Holt szerelmesit gondoluan
40 Uagion gyakran könihulasban,
Többé nem lathatuán,
Malgrudiant mongia fohaszkoduan.

18 mikint [!] 20 latiunk [!] 24 Igi *retet* [!] 29 niorultidat [!] 36 diczirjunk [!]
40 Uagiok [!] 41 Tebő [!]

AZ BARATSAGNAK TÖKELLETES VOLTAT
EZ KIS ENEBŐL VEHETIK ESZEKBEN
AZ BARATSAG SZERETŐ EMBEREK

- 1 1. Oh melj szep dolog volt, Isten, az baratsagh,
 Hamisat nem kivan, mert minden igasag
 Benne uagion es nincz ot semmj alnoksag.
- 5 2. A baratsag ollian hamisat nem kivan,
 Söt mindenkor öröl baratianak javan,
 Igenis bankodik szíue szerint karan.
3. Igasag mindennel nagiob baratsagban,
 Halalat nem szania vére hullasaban,
 Keduet tölti ackor, hogi juthasson abban.
- 10 4. Nem kis boszusagot *szenved* az baratsag,
 Mert ha kiuantatik nagi sok szarandoksag,
 Az ki utan szokot lennj sok faratsagh.
5. Sandoris igazan viselt baratsagot,
 Mert Ludouicusert nagi sok faratsagot,
15 Bait uivan erette talalt igasagot.
6. Ennekemis, higied, uagion olly baratom,
 Tisztesegees helyyen az kiert halalom
 Az hol kivantatik, erette nem szanom.
- 20 7. Gisipus el veszte Titusert orszagat,
 Egesseget kedueert, *minden* vrasagat,
 Hogi Titusnak ada az szep *Soproniat*.
8. Maga Gisipusnak jegiese volt aszonj,
 De baratiat latuan, hogi buskodik azon,
 Kiben semmit nemis tudott ackor aszonj.

20 I midön II Egyeségre kedvelt minden 21 I tartomaniat [Előbb:] Soproniat II Soproniát 22 II volt egy aszszony 23 II De látván barátját hogy bánkodik azon 24 II akkor nemis tudot

Cím I eszeben 3 II faratságh 4 II Az igaz barátsággh hamissat 5 II mindenben örül 6 II barátjának kárán, 7 II mindenben nagyobb barátságnál 9 II Kedvit tölti neki 10 I tenned [!] II kús; szenved 11 II Mert ot talaltatik neha 12 II Az mely uton 16 II Ennekemis vagyon egy igaz barátom 18 II Hogy ha

9. Mostis vadnak neha igaz baratsagok,
Az kiertis esnek szomoru rabsagok,
Kit meghis bizonit mezej halalok.

107.

PRAECATIO PIORUM PRO PLUUIA

[Essöröl valo Enek]

- 1 1. Tekints reank, vristen, *nagi kegielmességödböl*,
Latogas megh minkett attiai uoltodbol
Az magas möni orszagbol.
- 5 2. Sok zeüksegink, vristen, iollöhet uadnak nekönk,
Möllieket mi mostan megh sem gondolhatunk,
Elö sem szamlalhatunk,

5 IV Melyeket mi most csak meg nem V—VII Melljeket ur Isten 6 II, III Elö
27 II mezei szép harcok
1 I az magas möni orszagbol II—VII [Lásd a fösözövegben.] 2 II, III Es halgas
megh IV Es halgas meg minket Atyai keduedből V—VII Es könjörülj rajtunk

3. Mind az altal, vristen, mostani szöksegeünkben
Megh ielőntieük neköd mi kiüansaginkatt,
Es kerönk, mint attiankat.
- 10 4. Im iol latod, vristen, az földnek szaraz uoltatt,
Az zarazsag miat nagj fogiatkozásatt,
Nepednek kar uallasatt.
5. Agi mi nekönk, vristen, nagj szep siros esökett,
Es giönöreüsegös egghy harmatokatt,
15 Es szep neducessegökett.
6. Nisd megh nekönk, vristen, te gazdag tarhazadat,
Es ne rekeszed be az egh czatornait,
Es draga zep foliasit.
7. Ne téd ercze, vristen, feiönk fölött az eghett,
20 Es nagj kemeni vassa alattunk az földett,
Honnan uarunk eledellt.
8. Ne uery minkett, vristen, szörtelen nagj azallial,
Es rekkenö ártalmas nagy hévségekkel,
Hazontalan zelekkel.
9. *Ne uery mjnkett, Ur Isten, essö helyet megh porral,*
Se ragjauual, se egjeb fele fergekkel,
25 *Artalmas kü essökkel.*
10. Neueld inkab, vristen, te szent aiandekodatt,
Möllieket fölsegöd nekönk megh mutatott,
30 Es életönkre rendölt.
11. Megh szarattak, vristen, mindön fele uetesok,
Mezök, retek, högiek, mindönnemeü feüiek,
El ektek az gabonak.

7 II mastani szükseginket III, IV szüksegünket V—VII keresün kben 8 IV kiüansa-
gunkat V—VII Halgasd meg kegiesen mi 16 II —VII az te kenczes ládadat 17 II, III
czatornajat 18 II, III folyását 20 V—VI Es kemenj vassa labunk alatt 23 I Se rogiaual
se egjeb fele fergekkel, II Es rökkeneö artalmas hivcs idöckkel <nagy hcsegökkel> III
Es rekenö ártalmas sok hüségekkel [!] IV Es rekenö artalmas sok heusegekkel V—VI
Es rökenö ártalmas nagj hevsegökkel VII [Lásd a főszövegben.] 25—27 I [Hiányzik.]
II [Lásd a főszövegben.] III nag' porral; hüségekkel IV essüel VI Ne vergi; nagj
porral; kü essövel V, VII nagy porral 30 II, IV életünkre adot VI életünkert 32 II
reték uizek III—VII uizek minden fele füiek 33 III El vesztek és meg égtek <az gabo-
nak> V—VII El vesztek es meg égtek

- 35 12. Szomehoznak, vristen, mindön fele allatok,
Ökrök, louak, iuhok, röpöső allatok,
El epettek mindönök.
13. Szani megh minket, vristen, es mindön allatidat,
Kik tsak fölsegedteül uarnak mindön iokat,
Etelt es italokat.
- 40 14. Sirnak renak, vristen, embörök es az uadak,
Mert nints eledelök, sem italok nekik,
Tsak budosnak szegeniök.
- 45 15. Emleközel, vristen, regy fogadasodrol,
Emleközel immar kegielmessegödrol,
Attaiy io uoltodrol.
16. Ne nezd nekönk, vristen, szantalan beüneinkett,
Elödben föl hatot sok gonozsaginkatt,
Iszoniu uetkeinkett.
- 50 17. Mert igerted, vristen, megh halgacz mi kertönkben,
Es atz nekönk esöt alkalmas időben,
Tsak kerieünk szöksegönkben.
18. Algi megh minket, vristen, lelki es testi iokkall,
Hogi elhessönk szepön es nagi iozansagal,
Draga aiandekiddall.
- 55 19. Segithessönk, vristen, ezökel szegeniökett,
Es latogathassuk az zökölködöket,
Niomorult embörökett.
- 60 20. Ha te minket, vristen, mostani zöksegönkben
Megh halgatz kegiössen minket keresönkben,
Mostani niaualiankban,
21. Ditseretöt, vristen, mind ezökert enöklönk,
Es halakat adunk teüled el uött iokertt,
Az te nagi io uoltodert.

35 II Barmok ; röbdöső III Barmok ; repdeső IV—VII Barmok, juhok, louak **39** IV Eltre valot, s italt **41** II Mert ninczen ü nekik etelök es italok III mert ninczen meg eledelek es italok V—VII eledelök nekik es italok **42** II, III, V—VII **bolyognak** **43** III à te IV foga- dasodra **44** IV kegyelmessegedre **45** IV io uoltodra **49** II—VII hogi megh halgacz ker- tünkben **52** III testi es lelki **54** III ajandékokkal **55** II ezökböl III ezökböl V—VII ezökböl **57** II Megh niomorodottakat III És meg nyomorultakat IV Es meg nyomorultakat V—VII Az meg niomorodtakat **58** VII kérésünkben **59** III mostan kirisünkben IV mi köniorgesünkben V—VI illy nagy kérésünkben VI illy nagy szükségünkben **60** II Mastan kivanisagunkban III A mi kivanságunkban IV Illi- en nagy szükségünkben VI Az mi kévanságunkban V, VII Az mi kévanságunkban **61** IV mi te neköd V mi te néked éneklünk **62** II, III, V—VII Szent Fiaddal es szent lel- köddel mi aldunk **63** II, III, V—VII Örökke magaztalunk

- 1 1. Induli föl lelköm Istenödnek ö diczeretire,
Sziuem es nieluem kezül hoza ö tiztöletire,
Lam uötted iauat, szep aldasat,
5 Mindön naponkent büsegös io uoltat
Elö mönetödre.
2. Halakat adok, edös Istenöm, egez eletömben,
Hogi megh öriztel es takargattal hüsegel lelkömben,
Hogi az ördögnek czalardsaga,
Te tüled, Isten, ö alnoksaga
10 Nem vont el engömet.
3. Io egessegöt en testömben es lelkömben attal,
Es az en lelki ismeretömben szepön megh niugottal,
Te benned valo bizodal mimban,
Es szent neuednek vallasaban
15 Czöndezszen tartottal.
4. Ettelt es italt, ruhazatot io uoltodbol attal,
Kiu el taplaltad en testömet irgalmassagodbol,
Es ingien rola gondot viseltel,
Mört az Christusban fiada fogattal
20 Io akaratodbol.
5. Ha mi vetkökel, gonozsagimmal en megh bantottalak,
Tekintetimmal, gondolatimmal föl inditottalak,
Iol tudod, giarlo mindön eletöm,
Megh boczasd azert, edös istenöm,
25 Ha busitottalak.
6. Por, hamu uagiok, ha kezedel nem enögez engöm,
El esöm mindiart, ha keduedből nem tamogacz engöm,
Enged megh azert vetkeim neköm,
Irgalmassagod födözze bünöm,
30 Töröld el esetöm.
7. Öríz megh engöm ez eyelis az gonoz satantul,
Agi io eyelt, niugodal mat irgalmassagodbol,
Gonoz eyely latasoktul,
Es förtelmes almadozastul
35 Oy megh io voltodbol.
8. Neköd aianlom eletömet es az en testömet,
Azal egienben, kegiös Istenöm, lelkömet, elmemet,
Kegössegödből le niugodvan,
Es szent kezedben magam aianluan
40 Erzekönsegömet.

2 kezül 26 engömet

9. Szent angialidal öriztes, kerlek, eyeli almamban,
 Hogi az ördögnek dihössege en niugodalmamban
 Ne arthasson alnoksaga,
 Es niughattatlan czalardsaga
 45 Neköm en agiamban.
10. Holnapi napon en föl keluen tegöd egessegeben
 Diczerhesselek, magasztallialak, kögielmes Vristen,
 Es eletömben tiztössegödre,
 50 Baratimnak elő mönetre
 Röndöllion kegiössen.
11. Legion te neköd nagi diczössegh, fölsegös Vr Isten,
 Te szent fiadal nagi tiztösseg az magas mönniegeben,
 Az szent lelökel, mi uigaztalonkal,
 En lelkömnek niugodalmaual
 55 Mind öröke, amen.

109.

A D O N Y I P É T E R

CANTIO

Ad notam izraelnak sz :
 [Notaja Irgalmasságnak]

1. Oh en kögielmes istenöm,
 Möli igön megh verel engöm,
 Kögielmez megh mar enneköm,
 Ne hagi bünömben el ueznöm.
2. Nem tagadom, mört vetköztem,
 Hitömet giakran megh szektem,
 Rut förtelmes volt eletöm,
 Ez okaert megh fizetöm.
3. Legön eleg azert imar
 Ualottam sok bu es sok kar,
 Ki ziuemben mint högiös ar
 Nagi keseruesen altal iar
4. Hol az te Irgalmassagod,
 Kiuel vertedet giogitod,
 Hol az te erős iob karod,
 Kiuel hiued szabaditod.
5. Regön Daidot Saultul
 Szabaditad, mented butul,
 Noha uerted szokszor rutul,
 20 De hozad uötted azontul.

6. Ellenöd valo sok vetköm
Mint Dauide, ollian neköm,
Kiert en az mit miucltem,
Uezöt keserucs eletöm.
7. De te Daid io istenc,
Ki az ö szerenczeiere
Uetöttel bünömert crre,
Teri hozzam mar kögielömrre.
8. Bünömön edös istenöm,
Köniörülj lelköm fajdalman,
Szeგიონicz megh en istenöm,
Kik ream szolnak meltatlan.
9. Engöm penig bozuiukra
Emeli föl io allapatra,
Ne tessék, hoga csak heiabam
Biztam uolt magam magadra.
10. Az en keserucs eletöm
Giötröttetik az en lelköm,
Gialazatban tisztössegöm,
40 Siralomban az en szömöm.
11. Dihössege gonoz nielnek, [!]
Es rut uolta szerenczemnek
Mondot engöm ektelenek,
Istentülis el hagiotnak.
- 45 12. Ohaitassal, siralommal
Rakua sziuem iaigatassal,
Eyel napal kinlodassal
Giötrettetöm banatokal.
- 50 13. Ninczen immar eletömben
Semmi öröm en sziuemben,
Ifiusagom el ueztesben,
Giötrödöm mört en sziuemben.
- 55 14. Jai enneköm kegiös isten,
Ki megh uerel engöm igien,
Kerlek, menicz ki nagi hörtelen,
Ne hagi bünömben el ueznöm.
- 60 15. Probaidat ostoridat
Enhicz megh mar suitasidat,
Hozzam ualo io uoltodat,
Ne uezessem el magamat.

38 II Giötrelömben vagion lölköm, 40 II Siralomban vagion sziuem 48 II Giötredöm nagy banatokal.

16. **Eletömet** nagi örömré
 Fordicxad tiztössegödre,
 Mint Josephöt, io hir neure
 Emeli föl io allapatra.
17. **Taplali** engöm io uoltodbol,
 Latogas megh kögielmedből,
 Szent fiadnak erdömeből,
 Uegi ki halalnak uölgieből.
- 70 18. **Elös** es mergös nielueket
 Verd megh az hitötlenöket,
 Kik alam asnak vermöket,
 Uezesd bele ö feiüket.
- 75 19. **Regi** ielös állapotban
 Hogi tegödet igazsagban
 Lathassalak vig orczaval,
 Ki lakozol moni orzagban.
20. **Kiert** az migh elök, isten,
 Diczerlek, fölsegös isten.
 Ki köniörülz ili bünösön,
 Aldot legi öröke, amen.

110.

CANTIO OPTIMA

- 1 1. **Czillagos** egnek, szelös földnek, tengörnek Istenet,
 Ezökben valo allatoknak az ö terömtöiet,
 Gond viselőiet, eltetőiet
 Mindönök algiak bölceseget,
 5 Lattvan sok io tetet.
2. **Enis** ö neki hozzam valo nagi szerelmet ertven,
 Gond viseleset szerelmeből reiam megh ismerven,
 Lelkömet ezzel föl görieztvén,
 Szep enöklesre föl sörkentven,
 10 Ez keppen diczerven.

61 III En életöm 63—64 III Mint Josephöt Uri tiztre, Föl emeled ekössegre.
 65 III io voltoddal 66—68 III Latogass meg szent Fiaddal, Ki meg valtal halalaval,
 Az halalbol szent kenyaval. 71 III Kik en alam asnak vermöt, 72 II Vessed bele 73 III
 Regy ekös 75 III Diczerielek örömemben,

3 <Mindönök algiak bölceseget> gond viselőiet 6 szermet [!]

3. Te neköd, Isten, örvendőznek, kiket terömtöttel,
Füvek az fakkal, szep viragokkal, ekös giümölcsözökkel,
Erdei vadak földi fergekkel,
Szarnias allatok giöniörüsegel
15 Diczernek enökkel.
4. Nagi hatalmadat, bölcsegödöt magukon mört tudgiak,
Gond viselesöd es oltalmad mindön nap proballiak,
Aldomasodat vezik, lattiak,
Szentsegös neved ezért algiak,
20 Es föl magasztalliak.
5. Szödellö füvek szep viragokkal te neköd engednek,
Az siros földböl akaratódra ki iüni sietnek,
Szep ruhaiukban túndökölnek,
Szep illatiukban ekösülnek,
25 Neköd öruendőznek.
6. Kerti giümölcs fak szep bukrokkal te ellötted alnak,
Engödelömböl ö röndükben szepön megh maradnak,
Szep viragokkal megh uyulnak,
Io giümölcsözökkel neköd aldoznak,
30 Es föl magasztalnak.
7. Tegöd az erdök szep szöngessel, szent Isten, kialtnak,
Nagi vigasagal te szent szodnak engedni akarnak,
Az ö heliükben megh maradnak,
Ekössegükben czillagoznak,
35 Es uruknak valnak.
8. Az fene vadak, sok allatok io voltodat tudgiak,
Az terömtésböl, taplalasbol szepön megh tanultak,
Fölsegöd ezért gazdaiuknak,
Eltetőiüknek lönnie valliak,
40 Szent nevedet algiak.
9. Egy madarak urasagodat hogi ezükben vezik,
Hangos enökben szep szavukat te hozsad emelik,
Hatalmassagod, gond viselesöd
Hala adással megh enöklik,
45 Io voltod hirdetik.
10. Szöngnek az egek szentsegödnek nagi diczeretitül,
Az düczössegös angaloknak szep enöklesüktül,
Kiralisagodnak, birodalmadnak,
Nagi irgalmadnak hirdetesetül,
50 Emlögetesetül.

11. Engömis, uram, fölsegödnek nagi sok aldomasa,
 Bölczesegödön en lelkömnnek el almelkodasa
 Indit szivemben halaadasra,
 Tiztötödnek megh adasara,
 55 Neved aldasara.
12. Mört egiedül te terömtöttel engöm ez életben,
 Sok iavaidal megh aldottal testömben, lelkömben,
 Gond viselöm vagi szükségömben,
 60 Hitöm erössül kögielmedben,
 Szent igeretödben.
13. Neköd ezökert, mint attiamnak, diczeretöt mondok,
 En aiakimnak tulikaibol aldozatot adok,
 Mas attiat soha te kivüled
 Es gond viselöt nem valasztok,
 65 Czak tegöd tiztöllek.
14. Szivemet erre szent lelköddel megis erössiczed,
 Szent aiandekod, möllet keztel, bennem veghöz vigied,
 En aiakimmal iotetödet
 Szep enök szoban emlögettessed,
 70 El ne feleitessed.
15. Hogi migh elendök, szent aldasod en reiam szallhasson,
 Fiad erdöme orzagodban engöm coronazon,
 Tiztelötiben szent haromsagh
 Egi örök isten megh maradgion,
 75 Mindön ament mondgion.

III.

T Ó T H D E M E T E R

CANTIO OPTIMA

[Hála-adó Ditsiret]

Ad notam induli föl lelkem.

- 1 1. Banatos szivem tekincz az egre Istenhöz foliamvan,
 Vesd remenségöd terömtödben neki halat advan,
 Niucz buzgo sziböl szep köniörgest,
 Esedözessel örvendözest
 5 Neki halat advan.

73 Fiad <aldasa> erdöme

2 V te teremtdöben 3 III, IV keönieörgeszed 4 II [*örvendözest* hij.] III Eszedezesed
 öruendezesel IV Eszedeszsed köniörgessed V, VI örvendezeszel 5 II Neki feiet haituan
 V Magad meg' alázván

2. Dolgod bizonnial iob lezön, higged, ha ö benne bizol,
 Esedözessel, örvendözessel ha ö benne *nyugszol*,
 Ez velagh iavat megh utalvan,
 Es szent igeiet szivedben tartvan,
 10 Es azzal megh hizol.
3. El kezgied röggel köniörgesödet buzgo nagi örömmel,
 Emeld föl kezedet vigh szivedből nagi szep bezedökkel,
 Kezd el summaiat köniörgesödnek,
 Agi batorsagot te szivednek
 15 Lelköd ereieböl.
4. Mondvan: ur Isten, ez vilagra te attal ep testben,
 Hogi diczerielek es fellielek tegöd életömben,
 Mört abrazatod, ekös szömeliöd
 Raitam lattatik ekössegöd
 20 Hozzam szerelmedben.
5. Engedgied uram, hogi ez napon az eu életömet
 Vethessem benned mindönöstül czeleködötömet,
 Mört en ögiebbe nem vethetöm,
 Nemis akarom helihöztetnöm
 25 En remensögömet.
6. Te öriztel megh ez el mult eyel az gonosz satantul,
 En ream forro ellensegimnek ö alnoksaguktul,
 Es sötet eynek röttögesetül,
 Reiam iüvendö vezödelömtül,
 30 Hirtelen halaltul.

6 IV hidgied jól leszen V jól leszen néked VI Jól leszen dolgod lelkem neked ha Istenben bizol, 7 I bizol II köniörgessel ha eo benne bizol III, VI köniörgeszal ha ö benne niukszol IV köniörgessel ha <eo benne bjszol> hozza foliamol V nyugszol 9 I Es es [!] II—V [es hiányzik] 11 VI Reggel el kezdven 12 II kezod vigh szüedben IV kezod, ujh szüedet V fel-kezod VI Emeld föl kezod hayts térdedet, értelmes beszéddel, 14 III en szüemnek VI lelkednek 15 VI Alázatos szivel 16 II, VI ez testben IV Monduan: te adtal ez ujlagra engemet vr Isten. [Előbb:] Monduan Vr Isten esz ujlagra te adtal engemet V te adtál engemet, 17 IV Hogi djcirjelek tisztelielek, V Hogy ditsirjelek és áldgyalak életben tégedet, 18 VI Most-is személyed szep ábrázatod 19 I lattatik es [!] II megh laczik ekessigöd III megh laczik szep eksegod IV Rajtam megh teczik kegyességod V Raytam meg-tetzik és [!] kegyességod, VI meg tetszik 20 II Buzgo szerelmedből III szerelmedből IV szerelmedből IV Hozzám kegyelmedből VI Tarts abban végiglen 21 IV naponnjs V Enged meg; napon is 22 II czeleködötömet III—V czeleködötömet VI Rendelhessem kedved szerint czeleködötömet 23 II Mert en egiemben helyheztetnem [!] III uetetem VI Mert egyebben 24 II, III helihöztetni 26 VI Te megh örizted életömet 27 II ellensögömmek ö alnoksagatol IV En rejam törö ellensegimnek minden szandekjatal, V sivo ellensögömmek ö alnokságától, 28 II, III, V Az sötet IV Az setet 29 I nagi vezödelömtül II—V [nagy hiányzik] VI mindennemü veszedelömtül

7. Reiam, bünösre, oli *nagy* gondod volt, hogi szent angialiddal
 Örízttel es takartattal, mint hú szolgálidal,
 Be fődöztettel szent szarniukal,
 Hogi ne arthasson czalardsagal
 35 Senki mordalisagal.
8. Ime ez napon, edös Istenöm, kellek en tegödet,
 Ugian azon szent angialiddal öríztes engömet,
 Hogi az ördögnek czalardsaga,
 Gonoz embörnek ö szandeka
 40 Ne bancza szivemet.
9. Utalhassam megh büneimet, czeleködetimet,
 Kire mindön szöm pillantasban vezerlied szivemet,
Mert giakorlassal meghis bantotta,
 Sok fele bünöm el farasztotta
 45 Niomorult feiemet.
10. Senki nem löhet, *iol tudom*, uram, igaz te előtted,
 Mört megh az angialokis felnek, röttögnek tetüled,
 Iai szegeni feiem, hat hova lögiek,
 Segetsegöt es kitül *keriek*,
 50 Ha el vezc elöled ?
11. Tudom, Istenöm, mint az para el mulik eletöm,
 Es az földnek giomraban be szal mindön töhetsegöm,
 Porra változik czontom es testöm,
 Az fekete föld megh emezt engöm,
 55 Ne hagi, en Istenöm.
12. Oli remensegel, igaz hittel köniörgök en neköd,
 Agi testi lelki egessegöt, hogi azzal te neköd
 Aldozatokat en szivemben,
 Es hala adast az möniegben
 60 Nuithassak te neköd.

31 I oli gondod II—V oly nagy gondod 32 II es takargattatal III Örízttel takargattatal mint szent angialiddal IV Örízttel takargattatal V oltalmaztattál 33 V szárnyaddal, VI szárnyaiddal 35 III mordansagal (!) 36 V Im ez napon-is VI Mostan-is Atyam 37 VI Még-is azon 39 IV [*szandeka* hiányzik] 40 II, VI fejemet IV Ne fojcia V Ne rontsa 42 II Kiben minden szöm pillantasban vetkeztem ellened, III Kiben IV Az kj<ben> minden szem pillantasban <uiselj> uadollia szjuemet, V Kiben; viseltem életemet, VI Es te minden 43 I Gakorlattatta (!) III Mert giakorlassal megh bantottam IV Giakorlassal megh bantotta V Gyakorta sokkal meg-is bantottam VI Mert gyakorlassal 44 III Sok fele bünnel el farasztottam IV Sok fele bünnel fonniasztotta V Sok-féle bünnel fásasztottam 46 I Senki nem löhet uram igaz te előtted alvan II—VI Senki nem lehet iol tudom Uram igaz te előtted 47 II röttögnek Vram te előtted IV Mert megh az szent Angialokis rettegnek előtted, VI rettegnek es félnek te tüled, 48 IV legien, [Előbb :] legiek, 49 I kitül variak II, III, V, VI keriek IV kerjen [Előbb:] kerjek 51 VI mint az árnyék ugy mulik 54 VI Az féreg es föld 56 II teneked III es igaz; te nekod IV teneked V igaz hüttel kerlek én tégedet, 57 IV lelkj testj kegiesseget [Előbb:] testj lelkj V lelki testi bekességet VI Minden időben szent Angyaliddal öríztes engemet, 58 III szjuembül IV, V szjuembül 59 II magas menyben III az magas menibül IV <es> Nagi hala adast magas meniben 60 II mondhasak

13. Tekincz, Istenöm, szegeni fiadra reiam az egekből,
 Iüi ala hozzam segetsegül az nagi fenössegből,
 Szagasd meg, kellek, az egeket,
 Lathassa szivem szent színödet
 65 Buzgo nagi örömből.
14. Hogi legiön aldot ez nap neköm te engödelmedből,
 Megh uyultassam, szentöltessem szent ismeretödből,
 Ne követhessem kivansagat
 Az en szivemnek akarattiat
 70 Gonoz bezedökből.
15. De söt te benned helihöztessem mindön dolgaimat,
 Szent aldasodnak alaia vetven az en szandekimat,
 Te szent angialid igazgassak,
 Hogi az kövek megh ne banthassak
 75 Az en labaimat.
16. Enged megh, uram, mind ezöket szent fiadert nekönk,
 Te malaztodat, en Istenöm, ne vöd el mi tülönk,
 Vöd el elmenknek az ö homaliat,
 Hogi megh erthessem draga voltat
 80 Szent igednek hivön.
17. Diczeret legiön az attianak az magas möniegben
 Fiu istennel, ki egienlö mindön diczössegeben,
 Az szent lelökkel, mi vigaztalonkkal
 Egietömben megh valtonkkal
 85 Az nagi fenössegeben.

61 V szegény szolgálóra VI Istenem Uram tokints rejam az magas egekből 62 III, V segítséghe VI Jüü alá hozzam sietességgel az nagy fényességgel te dicsőségedből [!] 63 II Sakazd III Szakaicz IV Nisad VI Nyisd megh es hasítsd az egeket 64 II hogy szüiem te színiedet [!] III, VI Hogi lasza szemem szent színiedet VI Hogi lasza szemem V hogy lássa szivem 65 II, VI örömel III Buzgo cörömebül VI örömmel 66 VI Es legyen 67 II Megh uythassam ; iszmeretödet III Megh uittaszam szenteltesem megh IV Megh ujithassam szentelhessem szent aldomasodból, V Meg-nyithassam szentelhessem 71 IV helljeztethessem minden szandekjmat V szándékimat VI te tüled el kezdhessem 72 II aldassidnak III Es szent aldasidnak ; minden szandekimat IV Aldasidnak ; dolgajmat V áldásidnak igyekezetimet, VI Szent akaratodnak 73 IV igazgassanak V örizzenek, VI Szent Angyaliddal igazgattassam, 74 II kövek ne VI Ártalmas köbe hogy meg ne üssem 76 II, III Engedgied Uram szent fiadert mind ezeket nekem, V szent Fiadért mind ezeket nékem 77 II en tölem, III en tülöm V Te szent lelkedet en szivemből ne vedd-el Istenem 78 II elmemnek III Deuedel mennek az eö homalialat 79 II Hogy megh ismeriem III Hogi lasza szemem draga io uoltat 81 II Diczössig III Düczősegh 82 II, III ki egienlö uagy VI Az Christus által 83 II, III [az hiányzik] 84—85 VI Magasztalhasunk szent Angyalokkal Teged örök Isten. 81—85 IV Dücziósigh kjert cziak tjed legien az magas meniekbén, kj egiedül uagi az fenies eghben kegielmes Vr Isten aldassal töllünk mostis szenten, szent szemed rejank uigiazua legien, mind örökke ammen.

- 1 1. Möli czalard ez vilagh, ki mer neki hinni,
Rementelen dolog hozza ragazkodni,
Czudalkozom raitad, mint köl hizölködni,
Ö diczössegeben mint köl giöniörködni.
- 5 2. Az kegiötlen vilagh sokat fogad vala,
Enis ö hozzaia ragazkottam vala,
De hogi en megh latam alhatatlan voltat,
Ottan megh ismerem el mulando voltat.
- 10 3. Rementelen dologh, ki arnieknak hizön,
Szerenczere veti feiet, ki vgi tezőn,
Halala ideien bizontalan lezőn,
Öröm es vigasagh el mulando lezőn.
- 15 4. Az kinek czillaga el esik, tudgiatok,
Sok iotul foztatik, hizöm, hallottatok,
Czak *egi* madaratis el szalaztanatok,
Az utannis, tudom, bizoni bankodnatok.
- 20 5. Immar szömeimet ninczen kire vetnöm,
Mört niomorult vagiok, ninczen segödelmem,
El esöt elöttem iaro feiedelmem,
Özvegh marattam mar, özvegh *lett* eletöm.
6. Im nem regön Isten adot vala tarsot,
Hogi giamoliom lönne, egi elöttem iarot,
Kire tartok vala oli igön nagi szamot,
Nem tuttam volt varni az halalt, mint orvost.
- 25 7. Az nap hesegetül az harmat el szarad,
Es az mezön termö szep viragh megh hervad,
Mint az embör szine halva hogi megh hervad,
Embör el valtozik, mint az iegh el olvad.
- 30 8. Czak az szöld erdöröl vöd ezödben magad,
Az levele el hul, ö ottan el hervad,
Ez arniek vilaghoz nem köl ragazkodni,
El mulik eletöd, higgied, megh nem kaphad.
- 35 9. Senki ez vilagra bar ne tarczoz szamot,
Es ne czinaltasson senki iegön hazat,
Mört az szerenczenek, mondgiak, egi fürt haiat
Nem kaphad üstökön, mört el ranttia magat.

15 egi tartot 20 özvegh eletöm [A kiegészítést a szótagszám kívánja.] 22 iaro [!]

10. Rementelenségben nem eytöm magamat,
Ketségben sem hagiom esni en szivemet,
Ezzel vigasztalom az en életömet,
Vigan varom az en edös Christusomat.
11. Az szep folio vizek megh nem alnak, folinak,
Az szep ifiusagok mind el muldogalnak,
Az giors eztendökis, az napok el mulnak,
De megh az roshado testök föl tamadnak.
12. Szamot vezön isten akor mindönöktül,
Elegh valaszt tezön ott az igazakrol,
Es meg boldogittia testöstül lelköstül,
Örök möni orzagra viszi mindönöstül.

112/II.

Nóta : Bünnek az ö söldgya.

[Notaja : Christushoz készülök, etc.]

(Kris - tus - hoz ké - szü - lök sze - rel mes szü - lé im)
Lát van e' vi - lág - nak csa - lárd vól tát hin ni.

Re - mén - te - len do - log hoz - zá ra - gasz - kod ni;

Csu - däl - ko - zom raj ta mit tud hi - zel ked ni;

Ö di - csö - sé - gé ben nem kell gyö - nyör - köd - ni

43 eztendökis <mind el muldogal>

- 1 1. Latván e' világnak csalárd voltát hinni,
Reménten dolog hozzá ragaszkodni ;
Csudálkozom rajta mit tud hizelkedni ;
Ő dicsőségében nem kell gyönyörködni.
2. A' kegyetlen világ sokat fogad vala :
Enis igen hozzá-ragaszkodtam vala ;
De hogy meg-ismérem álhatatlan voltát,
Ottan én meg-látám el-múlándó voltát.
- 10 3. Reménten dolog árnyéknak ki hiszen,
Szerencsére fejét veti ki úgy téssen,
Halála óráján reménség kül léssen,
Öröme s' vigsága el-múlándó léssen.
4. Immár szemeimet nincsen kire vetnem,
Mert nyomorúlt vagyok, nincsen segedmem,
El-esett előttem járó fejedmem,
Árvaságra juttam kell már özvegy lennem.
- 20 5. A' kinek csillaga el-esik tudjátok,
Sok jótúl fosztatik, tudom hallottátok,
Csak egy tartott madárt el-szalasztanátok,
Az után-is, tudom, bizony bánkodnátok.
6. Im az Isten nékem adott vala társot,
Hogy lenne gyámolom, és előttem-járót,
Kire tartoc vala én igen nagy számot ;
Nem tudtam vólt várni az halált mint orvot.
7. A' nap hévségétül az harmat el-szárad,
És a' mezön termő szép virág meg-hervad :
Igy az ember szine, meg-halván, el-hervad,
Ember el-változik mint a' jég el-olvad.
- 30 8. Csak a' zöld erdőre vedd eszedben magad :
A' levele le-hull, az után el-hervad,
Ez árnyék világhoz ne ragaszszad magad,
El-múlik előled, hidjed meg nem kaphadd.
- 35 9. Bár senki ne tartson e' világhoz számot,
Es ne csináltasson soha jégen házat :
Mert a' Szerencsének mondgyák egy fürt haját ;
Nem kaphadd üstökön, mert el-rántya magát.

3 III, IV mint tud 11 III bizontalan léssen, 12 III Öröm és vigasság 16 IV jutték
17 IV Az hitnek 27 IV Mint az ; meghervad

10. Olly nehezen válik ember el társátúl,
Mint gerlicze madár szerelmes párjátúl.
Az halál el-szakaszt minden te marhádútúl,
40 Ez világ el-szakaszt minden javaidtúl.
11. Töredelmes szível lélekkal Istennek,
Igen kell engedni szent akarattyának,
Nagy hálákat adván az ő szent Fiának,
Hogy ezt adta érni ő árva fiának.
- 45 12. Reméntelenségben nem ejtem magamat,
Kétségben esnie nem hagyom szívemet,
Ezzel vigasztalom az én életemet,
Vigan-is el-várom az én Istenemet.
- 50 13. Oh ha én ott vólnék hol most az én társom,
Es az én szerelmes istenes hitese !
Nem kívánnám onnan soha vissza jötöm,
Lelkem szerint lenne minden vigasságom.
- 55 14. Csak te hozzád Uram kiáltok-fel, s' mondom :
En Uram Istenem légy nékem gyámolom,
Arva s' özvegy vagyok, viseld nékem gondom,
Segedelmed nélkül mert meg-nyomorodom.
- 60 15. Jeles dolog, kire Isten szemét veti,
Halála óráján hitit erőssíti :
Semmi szám-adása kétségbe nem ejti ;
Bizonyos, hogy Isten menyországban viszi.
- 65 16. Látom e' világnak csalárd állapottyát,
Ő gonosságának istentelen vóltát,
Ő fogadásának haszontalanságát,
Hogy egy napról másra elébb elébb mütat.
- 70 17. A' folyó szép vizek meg nem állnak ; folynak.
A' szép iffiúságok mind elváltakatnak.
A' gyors esztendőben a' napok el-múlnak.
A' rothadott tagok testben fel-támadnak.
18. Számot vészen Isten ackor mindenektül,
A' kik vallást tésznek itt az igaz hitrül,
Ő meg-bóldogittya testestül lelkestül,
Örök menyországba viszen mindenestül.

38 III Gellice ; társától 39 III A' tolvaj-is meg foszt 42 III Szivből kell 46 IV
Es kétségbe esni 52 IV szerint ottan 53 III fel-kiáltak, mondom : 55 III Árva özvegy
56 III Segedelem 58 III hittel 62 III istentelen dolgát, 63 III haszontalan vóltát 69 IV
akkor Isten 71 III És meg 72 III menyországban vigyen

19. Le-függesztvén fejem kérem Istenemet,
 75 Bátoritson hóltig Szent Lelke engemet,
 Hogy megismérhessem általa hitemet,
 Örök meny országba vigye én lelkemet.
20. Oh melly igen bódlog a' Júdit aszszony vólt !
 Néki segítsége csak az egy Isten vólt,
 80 Istenfélő s' tiszta életü özvegy vólt ;
 Az örök Ur Isten gondviselője vólt.
21. Nem követem immár világ álnokságát,
 Nagy hitetlenségét, embernek vakságát ;
 De inkább követem Isten akarattját :
 Végre nékem adgya az ő szent országát.
- 85 22. Özvegyek én intlek, Istenben bizzatok,
 Világ segítségtül kik meg-fosztattatok,
 Mind éjjel és nappal ti könyörögjetez,
 Mert csak ő Uratok és Oltalmazótok.
- 90 23. Dicsösség Atyának, és az ő Fiának
 Az edgy Idvezítő Ur Jésus Christusnak,
 Szent Lélek Istennek mi Vigasztalónknak,
 Kít a' Szent Angyalok végnélkül imádnak.

113.

BAKOS JÁNOS

Nota oh en kegielmes Istenöm.

- 1 1. Izrael igazsgatoia,
 Ania szent eghaz s...
 Ki ülz az Cherubinokra,
 Tekincz reank, arvaidra.
- 5 2. Orczadat Beneaminra
 Emeld föl az Effraimra,
 Tellies eröd Manassera,
 Iövel szabadulasunkra.
- 10 3. Agi megh terest, uram, nekönk,
 Te szent színöd ...liek raitonk,
 Hogi te hozad megh terhessönk,
 Es öröke el ne vezönk.

77 III Oh melly bódlog aszszony az Judit Aszszony vólt, 79 III Istenfélő tiszta életü s' özvegy vólt,

[A kiemelt szövegrészek utólagos kiegészítések a kézirat csonkasága miatt ; ezeket külön-külön nem jelezzük.]

- 15 4. Nam Davidot az Saultul
Megh mented az Goliattul,
Igi lelkömet az satantul
Mencz megh mindön seregetül.
- 20 5. Ne haragudgial sokaigh
En Istenöm ily szozaigh, [!]
Siralmimnak kenierevel
Lam sok ideigh eltetel.
- 25 6. Elpuztitad neped elöl
Poganiokat lam ez földről,
Giökerinket Scitiabol
Hogi ki hozad az vaksagbol.
- 30 7. Szeliel az egez orszagban
Le telepited mindniaian,
Againkatis uyobban
Ki teriezted vigasagban.
- 35 8. Boldogsagban elönk vala,
De tegöd el hattonk vala,
Szent lelködis sokat hiva,
De mi szivönk megh nem haila.
- 40 9. Az mi orszagonk söveniet
Le rontatad ekösseget,
Erdey vadak gümölczet
Megh evek ö edösseget.
- 45 10. Kegiötlen erdey kanok.
Megh emeztek az sok latrok,
Mindön fele uton iarok
Le niomodak az tolvayok.
11. Oh seregöknek Istene,
Mindönöknek terömpötöie,
Tekincz hamar nepeidre,
Az egekböl hiveidre.
12. Siessed el vegeznie,
Möly job kezed el kezdése,
Az..... el kezdése
Legiön fiadnak kedvere.

20 Lam sok(aigh) ideigh 23 Giöke(rüket) ket 32 De mi (lelkönk) szivönk 46 kezed [előbb:] karod

13. Iteletöd tavoztassad,
 50 Bűneinket megh boczassad,
 Vetrönk tüzet le szallidczad,
 Lelkönket ne karhoztassad.
14. Vegezd el öröksegödet,
 Szent fiadban diczössegöd,
 55 Hogi el *ne* szakadgionk tüled,
 Hyuk segetsegre neved.
15. Segely minket mind ezökre,
 Szent neved tisztössegere,
 Lelkönknek idvössegere,
 60 Tegöd kerönk mind ezökre.

114.

I S T V Á N

- 1 1. Szeles tenger habia eggik az masikat
 Üzi sietsegel egik hab masikat,
 Igi egik niavalia toldgia az masikat,
 Mint most en magamrol vettem ere okot.
2. Tengernek vizei im el boritanak,
 Meliben sok niavaliak ugian ram omlanak,
 Mert en igen hivek alnok embereknek,
 Jai azert enekem, im miben hozanak.
- 10 3. El fel kialt lelkem azert ö büneből,
 Mint Manasses kiraly tömlöcz fenekeből,
 Meg szabadit engem fia erdemeből,
 Meg halgat engemet az ö jo kedveből.
- 15 4. Porra leuö testem ambar szaniargassad,
 Czak hogy en lelkemet tüled ne tasziczad,
 Te segítsegedet mesze ne halaszad,
 Söt kialtasomat hamar füllel halliad.
- 20 5. Halgasz kialtasom s buzgo sziuel fogiad,
 Tiszta sziuéböl valo imatsagom halliad,
En ream tamado hitlen embört ronczad,
Szolgáló angyalid hamar mellem adgiad.

1 II habia <julia> egik 2 II egik az 3 II Ugi 5 II burretanak 7 II hivek az ezalard vilagnak, 12 II io voltabol. 14 II tüled el ne vessed 17 I Halgasz <meg> II buzgosagal 18 II imatsagom <vögied> 19—20 I Te segítsegedet mesze ne halaszad Söt kialtasomat hamar füllel halliad II En ream tamado hitlen embört ronczad Szolgáló . hamar mellem adgiad

6. Az urat ohaitom s lelkem varia urat,
Szomiuhozo lelkem hogy lassa az urat,
Ne fogia meg tülem ö irgalmas voltat,
Adgia Christus által örök élet kulczat.
- 25 7. Nap költet virazto regelt alig varia,
Lelkem az Uristent bizoni ugi ohaitia,
Reggelről reggere az urat ohaitia,
Estveröl estvere Istent szivem varia.
8. Uetel, Isten, engem banat melysegeben,
30 Az nagy rettenetes tengernek vizeben,
Fene embereknek körniekezésekben,
De megis azt mondom akkoron sziuemben :
9. Szabadito Isten, kegyelmessegedből
35 Ued ki eletemet ez nagi gyötirelemből,
Te fel emely, vram, hamar az veszeliből,
Jo Istenem vagi te, hiszlek igaz hitből.
10. Keserues nagi sirast Job patriarchaual
Tészek nagy könyörgest Manasses kirialial,
40 Az földre borulok az Daudid kirialial,
Keseruessen sirok Peter apostollal.
11. Ez nagy kisertetet ram azert boczatad,
Hogy az én hitemet bennem meg probalnad,
Az en eletemet hogy meg jobitanam,
Nagy kevelysegemet hogy en meg utalnam.
- 45 12. Raitam nagi haragod vagion, en Istenem,
Az te szined elöl te el vetel engem,
De addig kialtok hozzad, en Istenem,
Az mig meg nem halgacz. en edes Istenem.
13. Es ne adgy engemet, uram, nagi probara,
50 Az en büneimert iszoniu fogsagra,
Mint az Antiochus kiralinak torkaban
Solomona aszszont adad oli nagi kinra.
14. Enek meg nyeresset hagiom az Fiura,
55 Be tellyessiteset hagiom az Attiara,
Meg vigasztalassom szent lelek Istenre,
Es veszerlessemet az szent haromsagra.
15. Dichertessel Isten angiali örömben,
Az te szent fiadal, kivel vagi egi Isten,
60 Földön, vizen levő allatoktul Isten,
Örökkön örökke diczertessel meniben.

25 I költöt II költet ; regel 32 II akkor en 42 I az hitemet [szótagszámhiba] 50
I bünimet

- 1 1. Nagi sziuem szakaduan
Uram kerlek mast tegödet, uiselj gondot ream.
2. Te uoltal az en teromptöm,
Mastannis csak te uagi megtarto Istenöm.
- 5 3. Jol latod uezödelmemet,
Eijel napal ualo keserűsegömet.
4. Igaz uagi, uram, mindönben,
Minden dolgaidat igaznak itelöm.
- 10 5. Tsak read bisztam magamat,
Lassad, miben hozod, szent atiam, dolgomat.
6. Kéz uagiok, uram, mindönben,
Szent akaratoznak mindönben szenuednöm.
7. Czak erre kérlek, Istenöm,
Szent neued kedueiert legi kegielmes neköm.
- 15 8. Bűnömet uesd el elöled,
Az Jesus Christusert rolam el törölied.
9. Emleközel mi Istenűnk
Szent igeretödröl, kiben uigad lelkűnk.
- 20 10. Igön igaz fogadasod,
Bűnömet, szent atiam, neköm megboczatod.
11. Agiad azert szent lelködet,
Ebben erösicz meg mastan en lelkömet.
12. Immar oh kegielmes atiam,
Lelkömet ez napon te kezedben bizam.
- 25 13. Vigi be az te orszagodban,
Legiek egiüt ueled magas meni orszagban.
14. Ha keuanod, uram, tülem,
Hogi az szomorü halalt ördög meg costollia,
- 30 15. Bator, Istenöm, ugi legiön,
Czak legi gond uiselöm, Istenöm, enneköm.
16. Ved hozzad az en lelkömet,
Az te hiueidet nezhessem szinödet.

17. Jesus Christusnak szent atia,
Lelkömet ez napon en teneköd adom.
- 35 18. Vigi be az te országodban,
Legiek egiút *veled uj* Ierusalembe.
19. Hazamban ualamim uagion,
Fiaim, leanim, iambor hazas tarsom,
20. Read biztam en azokat,
40 Tegödöt ualotalak ű nekik attioknak.
21. Im el megiök az törüenben,
Mint az Christus Jesus Pilatos eleben.
22. Agi bator sziuet, Istenöm,
Az en sziuem túlok semmit ne rettögiön.
- 45 23. Szolhassak nagi batorsagal,
Ne ronthassanak el alnok tanaczokal.
24. Tudom, mihoz tamaszkotak,
Hazugsag, rouassak, az mihoz biztanak.
25. Roncz meg, uram, ebben úket,
50 Ne uihessek ueghöz alnok tanaczokat.
26. Ezt ad meg kerlek, Istenöm,
Szent fiad kedueiert, tiszta sziböl keröm.

116.

UJ ENEK

Nota Izlahelnek szont [!] Istene

- 1 1. El erkezet az siralom aradasa,
Meg indult keserüsegemnek forgasa,
Ím hol ket zemem konj hullasa,
Mert vagion nagy kar vallasa.
- 5 2. El ment edes gioniörü giümóczóm aga,
El hervat giöniörüsegem hozo viraga,
Kiert jai nagi faidalom raga,
Ném találhat orvossagot *rája*.

36 ued iji [!]
8 orvossagot [A kiegészítés Dézsi nyomán.]

- 10 3. Jaj bizonj el eset eletem zód aga,
El hirvat zep gióniörüségem uiraga,
Mert ziuemnek boldogsaga
Most töllem el ment vigassaga.
- 15 4. Oh egeknek örvendetes kivansaga,
Angialoknak meltosagos vigasaga,
Kj nélkül zentek orzaga
Czak halal zomorusaga.
- 20 5. Kj ad az en feiemnek vizet mosasra,
Zemem foljo patakja kónj hullasara,
Kj ad keserves sirasra,
Zivem fájdalmat indulasara.
6. Kj vizen engem kj az vadon puztarul,
Zam kj vetet siralom zomorusagarul,
Hogi koniveid ruhamrul
Kj öntözsem aztatarul.
- 25 7. Meg bagiat mar az en lelkem sirassal,
Be rakodot bus zivem könj hullással,
Folnak bw aradasival,
Sok jaj zom zokogasaval.
- 30 8. Oh zivemnek kjvanatos bodogsaga,
Eletemnek njughatatlan tarto aga,
Kj nélkül az napnak vilaga
Nekem semj nalad nélkül vigassaga.
- 35 9. Sir az en lelkem nallad nélkül,
Mint puztaban el marat ju niaj nélkül,
Kesereg zivem vég nélkül,
Minden vigasztalas nélkül.
- 40 10. Mert nincz arva feiemnek ez heljben giamola,
Kj lelkemet keserveben vigasztallja,
Nincz ki siralmomat hallja,
Zivem sebet orvosollya.
11. Valahova ket zememet forditom,
Minden fele eset könjveimet czordjtom,
Mert az hol jomot alitom,
Ot kinomat nőnj latom.
12. Ha tekjntem kőrül az magas hegieket,
Sötet homalj fogta el ekessegeket,
Le raktak zep zödsegeket,
Varjak uiult eleteket.

- 50 13. Nem tudom hat hova fordiczam feiemet,
Kjre vessem ket zememet,
Mert nem talalom helljemet,
Czak keserjtem lelketem.
14. Im hol zivem el indult az puztaban,
55 Zam kj vetet zomoru barkaiaban,
El mar ot zokot fogsagban.
Szoktatvan ó lakodalmaban.
15. Rakodgial meg kedved zerint faidalmokkal,
Telljel meg sok kezeru jaj zokkal.
Elegedgiel sok kjnokkal,
60 Egiedul ohajtasokkal.
16. Az zep kut fok immar im jndultak,
Az foljo patakok nagion fel arattak,
Sok könjvejm meg rakodtak,
Kjk mar talpig meg aztattak.
- 65 17. Bizonj en vagiok amaz özvegi gelljze,
Kj tarsatul el valt, nincz kj segitse,
Es nincz ki zivet enjhicze,
Czak ki hideg vizelis meg himcze.
- 70 18. Mert egiedül zam kj vetesre
Marattam egiedül arvasagra,
Adattam mindentul el haciasra,
Az födönjs alig alhatasra.
- 75 19. Arva fejem immar az halalnak attam,
Bus zivem vigasztalasra hattam,
Mert kit en czak ohaitottam,
Mar en attul elhagiattam.

117.

VTON IAROK ENEKE

Ad notam Remensegem nincs mar nekem etc.

- 1 1. Remensegünk kj uagi nekunk, vezerleo Istenunk, vtunkban czellagunk,
Mi iartunkban es keoltunkben vezer kalauzunk, kegies igazgatonk,
Indulj mi uelunk, mostani utunk ald megh, igazgasd, vezereid es iarj
nelunk.

53 <lelketem> zivem 56 <Szolgalvan> Szoktatvan

- 5 2. Hiuejdnek tudgiuk te uagh vezerek, otalmok es igazgatoioik,
Ald megh vram utainkath, igazgas magunkath, tekincs zugsegjnketh,
Merth nalad nekul, minth az nap nekul, chiak budosunk minth iuhok
paztor nekul.
3. Minth az napnak zep uilagath setet be fedesi, vtokath ell rejti,
Vton jaro zarandokok, hoga ninczen uilagok, teuelegnek magok,
Ha uelunk nem iarz es nem igazgacz, nem lezunk batrak vtunkba ha
te ell hacz.
- 10 4. De tamagh fel zenth kirallioik czillaga felletunk, lassunk mi uezerunk,
Az tuz ozlop fenliek minth nap, angialod eletunk irczon utat nekunk,
Ne teueliegiunk, de uizen, felden lassak mindenek, hoga te uag' mi
vezerunk.
- 15 5. Nam regenten nagi sokkepen az te zolgajdnak utokat vezerled,
Igazgatad iarasokath, kiknek angialodat, vagi zep czillagodath
Vezerul adad, tuzes ozlopall Izraelth keserteteth zep fenies felhouell.
6. Te wagi mostis, minth akoris nepednek vezere es azon Istene,
Vizen, feolden te neuedben mikor iarunk, kelunk, te hozzad kialtunk,
Bocziasd angialod, mutasd czillagod vezerul, ne teveliegünk nalad
nekul.
- 20 7. Faratsagunk, budosasunk utan mi hazunkba, mi edes hazankba
Mikor iutunk, haza terunk, teged had diczeriunk, zenth neuedeth
algiuk,
Aldoth nagi Isten, kj vtainkban vezerelsz, igazgacz, viselz nagi
kegiesen.

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

Kiadásunk számára általános irányelvül a Magyar Tudományos Akadémia I. osztályának a magyar irodalmi szövegek kritikai kiadására vonatkozó szabályzata szolgál. (I. OK V, 239—41.)

Az énekszövegeket és azok változatait minden esetben az eredeti nyomtatványok, kéziratok, illetve fényképmásolataik alapján közöljük, akár hazai, akár külföldi gyűjtemények őrzik azokat. Korábbi kutatók másolatainak, illetve közléseinek az átvételére csak olyan esetekben kerül sor, amikor az eredeti nyomtatvány vagy kézirat elpusztult, illetve lappang. Az ilyen sajnálatos körülményekre mindig külön felhívjuk a jegyzetekben a figyelmet, ha tehát ilyen figyelmeztetés ott nem található, akkor közlésünk az eredeti forráson alapul.

Kiadásunk betűhív, vagyis nemcsak a korabeli nyelvallapotot, hanem az attól elválaszthatatlan helyesírást is pontosan megtartja. Betűhívésen azonban nem értünk paleográfiai hűséget, s nem vesszük át a régi századok ma már nem használt betűtípusait. A régi jeleket nem mai nyelvértékünk szerint, hanem szigorú következetességgel, előre meghatározott módon írjuk át: $\delta = \ddot{o}$; $\ddot{u} = \ddot{u}$; $\mathring{w} = \acute{u}$; $f = s$; $l \text{ } \grave{\text{z}}$, $\beta = sz$; $\text{ } \grave{\text{z}} = z$; $\ddot{y} = y$. Külön is szólunk kell az átírások közül az \ddot{o} és \ddot{u} hang jelöléséről. A XVII. század kéziratái és nyomtatványai nem jelölik e hangok hosszúságát, illetve rövidségét. A kvantitás szempontjából teljesen lényegtelen, hogy \ddot{o} - \ddot{u} , δ - \ddot{u} , δ - \ddot{u} formában jelölik-e a hang minőségét. Ezért bármiféle ékezetet találunk is e betűkön, minden esetben rövid \ddot{o} -re és \ddot{u} -re írjuk azt át. A hosszú \acute{u} betűt viszont fenntartjuk az \ddot{u} hang \acute{u} jelének átírására, mely utóbbi éppen úgy nem jelöli a hang hosszúságát, mint az \ddot{u} vagy \acute{u} a rövidségét. A közlésünkben szereplő \ddot{o} , \ddot{u} és \acute{u} betűk ezért minden esetben csak az eredeti szöveg helyesírásának áttételei, sohasem a hang mennyiségét jelző jelek. A \acute{y} -t nem jelöljük, mert semmiféle hangértéke sincs, pusztán írástechnikai sajátosság. Előfordul azonban, hogy az ij betűcsoportot úgy írják, hogy az $alig$, vagy egyáltalán nem különböztethető meg a ij -től; ezt láthatjuk például a *Lugossy-kóder* másolójánál. Ilyenkor természetesen ij betűket írunk. Eredeti alakjában megtartjuk viszont az e betűt, mivel hangértéket képvisel, más mai jelre pedig a félreértések veszélye nélkül nem lehetne átírni. A rövidítésjeleket minden külön jelölés nélkül feloldjuk.

A kis és nagy betűk használata, valamint a központozás tekintetében nem ragaszkodhatunk minden esetben a közlés alapjául vett kéziratokhoz. Ugyanis a kéziratos másolatoknál a kis és nagy betűk használata teljesen ötletszerű, egyes szavak indokolatlan nagybetűs kezdését sokszor kizárólag a merő véletlen, vagy valami írástechnikai körülmény okozza. Központozás az ilyen másolatoknál nagyon sokszor egyáltalán nincs, ha pedig van, akkor az gyakran félrevezető. Ha ilyen esetekben megtartanánk a kézirat központozását, akkor megnehezítenénk a szövegek megértését, illetve ezt bonyolult jegyzeteléssel kellene biztosítani. Ezért az eredeti központozást, valamint a kis és nagy betűk használatát csak akkor őrizzük meg, ha valamely szerző gondosan letisztázott sajátkezű kézírata (e kötetben csak Wathay énekeskönyve ilyen), vagy pedig nyomtatott kiadás alapján dolgozunk, mert ilyenkor a nagy betűk és a központozás — ha következetlenül is — a szerző, illetve a nyomdász valamilyen szándékát, elképzelését követi. Más esetekben a központozást mi adjuk, nagy betűvel pedig csak a tulajdonneveket jelöljük.

A verseket mindig strófákra és sorokra bontva közöljük, függetlenül attól, hogyan szerepel forrásunkban. A sorokra való tagolásnál nem vesszük figyelembe a belső rímeket, melyek a XVII. század elején már igen gyakoriak, hanem megmaradunk az eredeti hosszabb verssor mellett. Így a Balassi-strófákat sem kilenc, hanem három sorba tördeljük. A verssorokat egységesen nagy betűvel kezdjük, követve ebben az egykorú nyomtatványokat, melyek ugyanígy járnak el valahányszor a verseket sorokra tördelve közlik. Kötetünkben egyedül Wathay énekei esetében nem alkalmaztuk ezt az elvet mereven, mivel Wathay gondosan írta össze énekeit, s a sorokat általában ő is nagy betűvel kezdte, de gyakran nem a sor legelső betűjét, hanem első fontos szavának betűjét írta nagyra. Itt mindenütt megtartottuk a szerző eredeti írásmódját. A versfóket, amennyiben értelmes szöveget adnak, kiemeljük, s ha az énekhez a szerző lapszéli jegyzeteket fűzött, azokat a megfelelő sorra utalva a lap aljára helyezzük.

Amikor több változat áll rendelkezésre, a szerző szövegezéséhez legközelebb állót vesszük a közlés alapjául. Ennek megállapítása esetenkénti más és más szempontok alapján történik. Nem lehet pl. minden esetben a legkorábbi kéziratos másolat vagy nyomtatott kiadás alapján elindulni, mert gyakran éppen egy kései másolat őrizte meg hívebben a szöveget. A közlés alapjául elfogadott változattal szemben, ott, ahol ez szükséges és lehetséges, kritikával élünk, s ha egy-egy szót, kifejezést vagy sort egy másik változat őrzött meg bizonyíthatóan helyesebben, akkor ezt iktatjuk be a szövegbe. Ugyanezt tesszük az olyan strófákkal vagy akár hosszabb részekkel is, melyek a legjobb másolatból kimaradtak, de egy másik változatban megőrződtek. Kijavítjuk a sajtóhibákat, elírásokat, s néha — ha erre módunk és támpontunk van — saját tudásunk szerint is javítunk a szövegen. Mindeme — az alapul vett változattól eltérő — javítások a szövegben kurzív szedéssel szerepelnek.

Az énekek eredeti címjelölését mindig megtartjuk, kivéve, ha a gyakori *Alia* vagy *Mas* semmitmondó szavakról van szó. Ha valamelyik változat ad értelmesebb és az ének megértése szempontjából is fontos címjelölést, ezt szintén közöljük a főszövegben, de []-be téve. Ugyanígy járunk el a nótajelzések esetében is: valamennyi változat nótajelzését közöljük, ha azok eltérnek egymástól, de itt is []-be helyezzük azokat, melyek nem az alapul vett variánsban szerepelnek. Önkényesen címetek csak olyan ritka esetben adunk, mikor a kötetben való tájékozódás megköveteli az ének tárgyának rövid jelzését. Az egyes énekek után, a kéziratokban gyakorta olvasható másolói bejegyzéseket csak a jegyzetekben közöljük, a főszövegben nem. A régi magyar vers túlnyomó többségben énekelt vers volt, s elválaszthatatlanul hozzátartozott a dallam, ezért valahányszor ismerünk olyan dallamot, amelyre a nótajelzések tanúsága szerint a verset énekelték, közöljük azt. Annak az éneknek az első sorát azonban, amellyel a dallam fennmaradt ()-be téve szintén közreadjuk a dallam első sora alatt.

Minden olyan esetben, amikor több változat áll rendelkezésünkre, azokat római számokkal megszámozzuk. Az I. számmal mindig azt a variánst jelezzük, amelyik a közlés alapjául szolgál. Az ének megszámozott soraira és a variánsok számára utalva adjuk a szövegkritikai jegyzeteket, mindig a szöveg alatt, a lap alján. A szövegkritikai jegyzetek közlésénél a maximális tömörségre törekedtünk, s a változatokból csak a szövegbeli eltéréseket közöljük. Itt szolgálunk rövid magyarázattal, ha a főszöveg javítása vált szükségessé. E lapalji jegyzetekben []-be helyezünk minden olyan közlést, amely nem valamelyik variáns szövegéből való átvétel. < >-be az áthúzott szövegrészek kerültek.

A szövegek után következő jegyzetekben az egyes énekek számára való utalással igyekszünk mindazt előadni, ami az ének ismeretéhez és megértéséhez szükséges. Először felsoroljuk az egyes változatokat, római számokkal ellátva azokat. Itt utalunk a szövegek korábbi publikációira. Ezt követik a vers keletkezési körülményeire, dallamára, utóéletére, rokonságára és a szerzőre vonatkozó tudnivalók. Végül az ének egyes soraihoz magyarázó jegyzetek következnek, amennyiben szükség van ilyenekre.

Kiadásunk jegyzeteiben részletesen foglalkozunk az egyes énekszerzők életrajzával, követve ezzel SZILÁDY igen helyesnek bizonyult kezdeményezését. Az eddig egyáltalán nem, vagy alig ismert énekszerzőknél lehetőleg minden fellelhető adatot közlünk, a további kutatások megkönnyítése érdekében. Az énekszerzők közé azonban számos nevezetes történeti személyiség is tartozik (Illésházy István, Homonnay Bálint stb.), akiknek az életrajza külön monográfiává nőne, és akik tevékenysége elsősorban politikai vagy katonai jellegű. Természetesen nem vállalkozhatunk az 1600 körüli évtizedek hiányzó történeti életrajzainak megírására, ez amúgy sem az irodalomtörténetírás feladata. Ilyenkor megelégedtünk közéleti szerepük rövid ismertetésével, viszont az irodalmi tevékenységükre és kapcsolataikra vonatkozó adatokat a lehető legrészle-

tesebben tárgyaljuk. Ugyanígy járunk el néhány olyan író esetében is, akiket ugyan fontos hely illet meg irodalmunk történetében, de a magyar versek írása más jellegű irodalmi munkásságukhoz viszonyítva periférikus jellegű. Ilyen pl. Magyar István, aki prózai munkáinak, vagy Filiczki János, aki pedig latin verseinek köszönheti hírnevét. Az ő életrajzuk részletes kidolgozására nyilvánvalóan nem egy-két csekély jelentőségű és véletlenszerű magyar versük ürügyén kell az irodalomtudománynak módot találnia.

A jegyzetek után a források, dallamok, képek, rövidítések jegyzékét; a névmutatót, valamint a kezdősorok és nótajelzések betűsoros mutatóját tesszük közzé. A források külön jegyzékére azért van szükség, mert az egyes versek jegyzeteinél nem térünk ki a szövegek forrását képező kéziratok vagy egykorú nyomtatványok ismeretetésére, a rájuk vonatkozó irodalomra, lelőhelyükre stb. Különböző egyes forrásokról többször meg kellene ugyanazt ismételni. Mindezeket a tudnivalókat ezért a kéziratos és nyomtatott források jegyzékében találja meg az olvasó.

TÖRTÉNETI ÉNEKEK A XVI. SZÁZAD VÉGÉRŐL

Az énekeknek ebben az első csoportjában az 1593 és 1600 közötti történeti vonatkozású verseket adtuk közre. Nemcsak a szorosan vett históriás énekekre terjesztettük itt ki figyelmünket, hanem mindazokra, melyek a 15 éves háború eseményeivel összefüggésben vannak, tehát a hazafias fohászokra, a tatár rablásokon kesergő énekekre is. Néhány énekre azonban ezek a meghatározások sem érvényesek, mégis célszerű volt őket kötetünkben közölni és nem a XVI. századi sorozatra utalni. Ilyen mindjárt legelső énekünk, Homonnay István 18. *Psalmus*-a, melynek keletkezési időpontja is rendkívül korai. Mivel azonban Homonnay István vitézi éneke Szepesi Laczkó Máté krónikája szerint a tizenöt éves háború elején keletkezett, nem zárkozhattunk el másik — egyébként eddig teljesen ismeretlen — énekének közlésétől. Helyesnek éreztük Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint egy-egy fennmaradt versének a kiadását is, bár nem történeti jellegűek, mert mindketten a kor nevezetes történeti szereplői, akik a kötetünkben szereplő többi főúri költővel (Illésházy, Ecsedi Báthory, Petki stb.) állandó szoros kapcsolatban állottak.

A tizenöt éves háború eseményeihez eredetileg jóval több ének kapcsolódhatott. Szepesi Laczkó Máté krónikája elején megemlékezik a magyarság török gyűlöletéről, s ennek bizonyosságaként közli kötetünk 2., 4. és 17. sz. énekeit. Ezután a következő sorokat olvassuk a kézirat 5. lapján, melyeket Mikó Imre kihagyott kiadásából (ETA III.): „Az Romai Czaszar fizetesen levő Praesidiarius Nemet fegyveresek ellenben, nem hogy hazankert szívök szerent harczoltak volna, de söt inkább az szegenysegöt nyusztak es koborolva rontottak; az mint imez Magyar enekekből mellyek külömbb külömb időben irattattanak, elege vilagossan ki tetzik, minden homaly nélkül.” Sajnos ezeket az énekeket már nem másolta le, csak négy üres lapot hagyott ki számukra. Mivel ilyen témájú korabeli ének egy sem maradt ránk, ezeket végleg elveszetteknek kell tekintenünk. Erdemes megemlíteni, hogy Szepesi Laczkó még egy harmadik helyen is utal a 15 éves háború magyar énekeire. Kézirata 19. lapjára utólag jegyzi fel: „Nota bene Az végbeli Magyar vitezeknek vitezsegekröl valo enek, mellyek ez időben szöröztetnek egyszeris, maszszoris, mellyekből ki tetzik melly igen gyűlölte az Magyar Nemzet az Törököt, es hogy semmi tarsasagot nem tartottak velök, sem frigyök nem volt, de az Czaszar ada erre az utan alkalmatossagot. Ellenben az nemetek tyukval ludval vagdalkoznak . . .”

1.

Kézirata: OL Zichy-lt. Fasc. 144 NB. Homonnay sajátkezű fogalmazványja. (A kéziratot Dávid Zoltán fedezte föl és engedte át közlésre.) Versfők: STEFANVS DRVGIET DE HÖMONNA.

Homonnay Drugeth István mint a XVI. sz. második felének török elleni harcaiban sokat forgoló, vitéz katona tette nevét emlékezetessé. 1543-ban született s már igen ifjú korában Schwendi Lázár és Balassa Menyhárt mellett vitézkedett. Eredményesen harcolt az 1566-i nagy tatár betörés alkalmával; 1588 októberében Rákóczy Zsigmonddal együtt Szikszó mellett hadakozott a török ellen, ahol fogságba is esett s

csak nehezen szabadíthatták ki. A tizenöt éves háborúból is alaposan kivette részét : 1593-ban Szécsénél, 1594-ben Turánál és Komáromnál, 1596-ban Mezőkeresztesnél csatázott. (Vitézi életét BUDAI FERENC foglalta össze polgári lexiconában, igen alaposan, korabeli krónikák felhasználásával.) 1598 dec. 28-án halt meg.

Temetésén Kállai Albert ungvári prédikátor búcsúztatta. (Nyomt. Bártfa, 1599.) Tudott Homonnay énekszerzői tevékenységéről is, mert az elhunytat többek között így jellemezte : „Az Isten igéjét szívből szerette, hallgatta, tanulta, az Istent dicsérte, imádtá és tisztelte, *sőt énekelte.*” (A reformáció és ellenreformáció . . . egyházi írói. XIV. Kiad. INCZE GÁBOR. Bp. é. n.) Bocatius János, a kor legnevesebb hazai latin költője hosszú gyászverset írt halálára, melyben az elhunyt katonai erényei mellett arról is megemlékezik, hogy a háborúk idején sem feledkezett meg a műzsákról : a pihenés idején kegyes tanulmányokkal foglalkozott, szívesen hallgatta a papok prédikációit, köztük különösen Mihályko János eperjesi lelkészét és ifjakat küldött a németországi iskolákra. (M. Joannis Bocatii . . . Hungaridos Libri Poematum V. Bártfa 1599, 428—34. RMK II, 287.)

Homonnay a tizenöt éves háborút Ecsedi Báthory István, Dobó Ferenc és Rákóczy Zsigmond társaságában harcolta végig. Istvánffy krónikájában (XXVIII. fej.) és Illés-házy naplójában (MHHS VII, 7.) mindig együtt szerepelnek. Ez azért érdekes, mert hárman közülük énekszerzéssel is foglalkoztak. Báthory István és Rákóczy Zsigmond énekeit e kötetben közöljük.

Bizonyos, hogy Homonnay Rimayval is kapcsolatban volt. Ennek „Igaz általut . . . kezdetű éneke előtt a következő megjegyzés olvasható „Az jó emlékezetű, vitézségben és istenes életben gyönyörködő, tekintetes és nagyságos Homonnay István uram kértére csinálta ez következő két éneket.” A másik ének, melyet Rimay Homonnaynak írt, az *Egy katonáéneke* című, „Katonák hadnagya . . .” kezdetű, melynek tartalmából is kiténik, hogy a tizenöt éves háború idején készült. ECKHARDT SÁNDOR az énekek megrendelőjét tévesen Homonnay Bálint fiában, Istvánban hitte, holott ez az István egészen fiatalon meghalt és a közéletben sem játszott semmi szerepet. (Rimay János összes művei Bp. 1955. 200. ; MKsze 1955, 120.)

Homonnay 1581-ben szerzett éneke a XVIII. zsolttár szabad átdolgozása.

20 olv. készek

2.

Kézirata : Szepsi Laczkó Máté krónikája I—2. Kiad. MIKÓ, ETA III, 9—11. — Szepsi Laczkó műve elején a következő bevezetéssel közöl három éneket : „A Magyar Keresztység a Törököt szívből gyűlölte, vele szíve szerent harczolt es semmi szövetsége vele nem volt, mig Rudolphus csaszar ő felsege meg nem haborította : mely dolog im ez közonsages magyar énekekből, melyek a vitezsegről ez időben irattattanak, elegeg meg tetszik.” Homonnay énekén kívül itt az „Az vitézek kardjainak” kezdetű éneket (kötetünkben 4. sz. alatt) és Sárközi Máté „Segítségu az nagy Istent ki hija” kezdetű versét (kötetünkben 17. sz. alatt) közli a krónikás.

Versfők : HOMONNAI ISTVAN. (Lásd az előző ének jegyzeteit.) Az ének Szepsi Laczkó tudósítása szerint feltehetőleg a tizenöt éves háború idején készült.

3.

Nyomatott kiadásai :

I. *Imadsagos es Enekes kézbe hordozo Könyvetske.* Kolozsvár 1700, 151—4. (RMK I, 1558.)

II. *Isteni dicsiretek, Imadsagok es vigasztalo Enekek.* Kolozsvár 1697, 383—5. (RMK I, 1503.) A záróvsz. hiányzik. E kiadás pusztá másolata az *Unitárius graduál*, melynek 383—5. lapjain található a szöveg.

A nótajelzés Eszter históriájára utal. (RMKT II, 277.) I-ben hibásan szerepel : „Régen vala a' nemzet.” Valószínűleg II nótajelzése az eredeti : „Régen vala az nem.” ; a rövidített szót utólag tévesen *nemzet*-re egészítették ki. A dallam a *Hofgreff-ék*-ben kétszer is előfordul : Kákonyi Péter Eszter-históriájának (1544) szövegével a 2a, valamint Sztárai „Mostan emlékezzünk az keresztýenekről” kezdetű énekével (1549) a 2b—3a lapon. A két szöveg szótagszáma eltér : az előbbi 4—4—3 tagolású históriás-tizenegyes, az utóbbi tizenkettes. Lásd a RMDT I, 14. sz. dallamjegyzetét. Az ének versfői : RAKOTE SIDMOND KU. Az 5. vsz. *Tsak* szava eredetileg *Czak* lehetett,

a 6. vsz. első szava pedig talán í-ző változatban szerepelt: *Itemet*. A Zsigmond név gyakran fordult elő *Sidmond* alakban. A versfők eszerint Rákóczy Zsigmond nevét adják. Énekét az utolsó vsz. szerint 1587. Áldozócsütörtökjén, vagyis máj. 25-én szerezte, Munkács várában.

Rákóczy Zsigmond, aki rövid ideig Erdély fejedelme is volt, történelmünk sokat szereplő alakja. 1544-ben született Felső-Vadászon s már kora ifjúságában Perényi Gábor udvarába, Sárospatakra került, ahol kiváló nevelést kaphatott. A vitézi életre is alaposan felkészült. Halotti prédikátora, Miskolczi Csulyak István szerint ezekben az években „elméjét nagy es kivalkeppen valo dolgoknak gondolatlitanban foglalta, testét pedig, amaz régi híres neves Romai vitézec modgiara, lovaknak niargalásában, puska kéziál valo lövöldözésben, maga korachukkal [olv. korácsúkkal = korúakkal] valo kúzködésben, ugy annira giakorolta, hogj minden hozza hasonló ifiakon diadalmat vöt.” (MPeTA XII, 98.) Perényi halála után, 1567-ben, Egerbe ment Forgách Zsigmond és Ungnád Kristóf keze alá, hol az ifjú vitézek kapitánya volt. Néhány év múlva már szendrei kapitány; ilyen minőségben vett részt 1575-ben Békes Gáspár sikertelen vállalkozásában, mellyel Erdély fejedelmi trónját akarta elnyerni. 1587-ben Eger kapitánya lett. Ekkor már számos nevezetes haditény fűződött nevéhez; 1588-ban aratta egyik legjelentősebb győzelmét a török felett Szikszónál, melyet Tardy György hosszabb históriás énekben örökített meg. (Kiad. THALY, Száz. 1871, 104—30.) Segítőársai többek között Homonnay István és Balassi Ferenc voltak s később, a tizenöt éves háború folyamán, mindig ezekkel, valamint Ecsedi Báthory Istvánnal harcolt együtt.

1590 körül meghalt régi barátja, Mágócsy András. Özvegyét, Alagi Bekényi Juditot Rákóczy vette el s ezzel hatalmas uradalmak, többek között Munkács birtokába jutott. Bocskayhoz ugyanazon okból csatlakozott, mint Illésházy, Homonnay Bálint és a többiek: a bécsi udvar az ő birtokaira is rá akarta tenni a kezét. A kamara 1602 óta próbált hamis vallomások és elferdített tények alapján vádat kovácsolni ellene. (TAKÁTS, A magyar múlt tarlójáról 129—36.) 1605 szeptemberétől kezdve Bocskay megbízásából Erdély kormányzója és generálisa. Gyulafehérvárott székelte és Erdélyt csaknem teljhatalommal kormányozta, mert Bocskay csak a legfőbb intézkedést s a felségi jogokat tartotta meg magának. (EOE V, 307—9.) Bocskay halála után Homonnay Bálint ellenében, 1607. febr. 8-án, Erdély fejedelmévé választották. Rövid uralkodása Homonnay és Báthori Gábor trónkövetelő mozgalmainak elhárításában és a lázongó hajdúk megfékezésében telt el. Beteges, öreg ember volt már, s amikor Imrefinek sikerült a hajdúkat Báthori Gábor részére megnyerni, könnyűszerrel mondaták le 1608. márc. 5-én. Néhány hónapra rá, 1608. dec. 5-én meghalt. Szerencsén temették el; gyászbeszédet Miskolczi Csulyak István mondott felette, ismertetve életé cseményeit és beleszöve latin és magyar sirversét. (MPeTA XII, 95—107; Rákóczy Zsigmond életrajza: SZILÁGYI SÁNDOR, A Rákóczyak kora Erdélyben. I. Pest 1868. 1—192.)

Irodalmi működésének emlékét egyetlen istenes éneke őrizte meg. Szerzetetési éve, 1587, nem indokolja ugyan, hogy ebben a kötetben foglaljon helyet, mégis itt közöljük, mert Rákóczy Zsigmond irodalomtörténetileg ugyanaz a jelenség, mint e kötet több énekszerzője: Homonnay István, ennek fia, Bálint, Ecsedi Báthory István, Illésházy István és Petki János. (Petkivel való kapcsolataira lásd Petki verseinek jegyzeteit.) Művelt főurak, akik egymással szoros kapcsolatban, sőt rokonságban állottak és életútjuk is több ponton azonos. Rákóczy Zsigmond harmadik felesége pl. Telegdi Borbála volt, Ecsedi Báthory István rokona és a versíró Telegdi Kata nővére, leánya Erzsébet pedig Homonnay Bálint felesége lett. Gyámleánya volt az a Kátai Magdolna — a szintén énekszerző Kátai Ferenc leánya — akinek a nevére Rimay szerezte egyik énekét. (SZILÁGYI i. m. 9—10; Magyar Századok. Bp. 1948. 111 ECKHARDT, Rimaykiad. 86—8.) A legtöbb korabeli főúri költő valószínűleg ismerte Balassi Bálintot is; Rákóczy már az 1575-i erdélyi vállalkozás alkalmával is megismerhette.

4.

Kézirata: Szepsi Laczkó Máté krónikája 2—3. Kiad. Mirkó, ETA III, 11. ; MKBR 57—8.

Az ének feltehetően az 1590-es években keletkezett, Szepsi Laczkó ugyanis az 1593-as eseményeket tárgyaló fejezet elé írta be szövegét, Homonnay István és Sárközi Máté vitézi énekei közé. Az első sor nótajelzésként szerepel Wathaynál (32. sz.) és a Névtelen Comico-tragoedia II. felvonásának III. jeleneténél „Ad Notam Odes Militaris: A Vitézek karja, sat.” (ALSZEGHY Magyar drámai emlékek. Bp. 1914, 196.)

Nyomatott kiadása :

I. **Szenczi Molnár Albert: Imádságos könyveczke.** Heidelberg 1621. 387—8. (RMK I, 514.)

Kézirata :

II. **Szentsei-dk.** 155b—156b. Kiad. THALY, VÉ I, 94. és BUDA JÁNOS az ék. betűhív kiadásában. (Bp. 1943. 161.) Csak az 1—45. sorokat tartalmazza. Valószínűleg a nyomtatott szöveg másolata, mert a szövegeltérések nagyrésze csak nyelvjárási jellegű. Ezeket nem jelöljük. A nyomtatott és kéziratos szöveg azonosságára ALSZEGHY ZSOLT mutatott rá. (It 1933, 209.)

A nótajelzések közül az első István deák énekére utal (RMKT VIII, 4.), melyet a „Cyrus”-dallamra énekeltek. Az erre vonatkozó jegyzeteket lásd a 40. sz. éneknél ; a dallamot itt is közöljük. (Lásd a RMDT I, 23/II. sz. jegyzetét.) A második nótajelzés a *Bártfai-ék.* egyik énekére utal (361.), melyet az Alciatus-toldalékból kiad. VARJAS; Magyar Századok Bp. 1948. 108. Ennek nótajelzése (a 359. lapon álló nyomán) Huszti Péter *Aeneis*-ére látszik utalni, ennek dallamáról lásd a 86. sz. ének jegyzeteit. Az ének versfői : PAVLVVS HÖGYIE EID. Egy Paulus Montanus 1577—9 között a wittenbergi egyetemen tanult, talán azonos az ének szerzőjével. (THURY, Iskolatört. adattár. Pápa 1908. II, 22, 59, 62.) Az ének keletkezési idejére nincs közvetlen adatunk. Csak általánosságban panaszkodik a pogányok pusztításairól, a Szenczi Molnár imádságos könyvében közvetlenül utána lévő ének azonban a tatárdúlás miatt kesereg. Ilyen énekek az 1590-es években keletkeztek nagyobb mennyiségben, ezért ezt a két éneket is ide helyeztük. Érdekes, hogy a XVIII. század eleji másolat az éneket korszerűsíti, és a német pusztításokra alkalmazza az ország panaszát : a 14. sorban *pogányok* helyett *idegenek*-et mond.

Nyomatott kiadása : **Szenczi Molnár Albert: Imádságos Könyveczke.** Heidelberg 1621. 389—90. (RMK I, 514.)

A nótajelzésben idézett ének először a Born. ék.-ben jelent meg (256b.). Ez volta-képpen Pap Benedek 27. zsolttárparafrázisának („Bánja az Ur Isten”) a 81. sorral kezdődő befejező része. (RMKT VI, 239.) A rövidített szöveg dallammal együtt szerepel az 1744. évi kótás kolozsvári ék.-ben (75.). A kolozsvári ék. — talán hibásan, de esetleg tudatosan — fríg végződéssel hozza a dallamot. A debreceni és más változatoknak megfelelő dór végződésű alakban közöljük. (Lásd Ref. ék. 1948. 240. sz.) Lásd a RMDT I, 100. sz. jegyzetét.

Az ének keletkezési idejére nincs közvetlen adatunk. Hegyi Pál énekével együtt valószínűleg az 1594-i vagy 1596-i tatár pusztítások hatására keletkezett. Lehet, hogy a szöveg nem teljes, mert a 2—3. vsz. utalásai nem világosak s csak az 5. vsz.-ból tudjuk meg, hogy valószínűleg a tatárokról van szó. A 3—7. vsz. versfői az ENEKE betűsört adják s ha ez nem véletlen, akkor az ének elejéről hiányoznak azok a versszakok, amelyeknek első betűi a szerző nevét adták. Az éneken érződik az 1566. évi tatár rablásról írott, és Szegedi Kis Istvánnak tulajdonított ének (RMKT VI, 8.) hatása.

22 Vö. a Szegedi-féle ének 125. sorával „Ne mondhassák nekünk : nines istenünk, sem hitünk”.

Nyomatott kiadása : **Gratiarum Actio cum adiuncta precatone, pro universis acceptis et accipiendis Spiritualibus et Corporalibus Dei optimi beneficiis etc.** Debrecen 1597. A5b—A7a. Kiad. OBÁL BÉLA, Hungarica Vitebergensia. Halle 1909. — Az egy íves 8r debreceni nyomtatvány imádságokat és négy éneket tartalmaz. A másik három ének („Christus ki vag nap es világ”, „Vr Isten irgalmaz nekem” és „Erös varonk nekünk az Isten”) megvan az 1602. évi debreceni ref. énekeskönyvben.

A nótajelzés Nagybáncsai Mátyás könyörgésére utal. (RMKT IV, 41.) Ez az ének Bornemisznál (227b.) „Szannyad Vr Isten az te etc.” nótajelzéssel áll, ami Szkhárosi Horvát András *Az Istennek irgalmasságáról* c. éneke. A dallamnak több variánsa is fennmaradt, más szövegekkel. Itt az 1744. évi kolozsvári ék. (138.) szerint közöljük. (Ref. ék. 1948. 257. sz. ; Vö. RMDT I, 196/III. sz.)

Az ének versfői : NICOLAUS AGRIVS. A wittenbergi magyar bursa anyakönyvében két Egri Miklósról történik említés. 1560-ban előfordul Nicolaus Agriensis. (ТРУБЪ, Iskolatört. adattár. Pápa 1908. II, 17, 49.) 1562-ben Wittenbergből levelet írt Kassára, melyből kitérnek, hogy Kassán és Nagybányán járt iskolába, utolsó helyén már mint iskolamester volt alkalmazásban. (KEMÉNY LAJOS Egri Miklós. Tört. Közl. Abauj vm. és Kassa múltjából 1915, 87.)

A másik Egri Miklóst Nicolaus C. Agriensis néven említi az anyakönyv 1584-ben, 1585-ben és 1586-ban. Vele küld Siderius János tarcali prédikátor ajándékot a bursának. (ТРУБЪ i. m. II, 24, 35, 40.) Tarcal ekkor az abaúji traktusban lévő ekklezsia, tehát Egri Miklós korábban — alkalmasint mint rektor — az abaúji egyházmegyében szolgált. 1587-ben már idehaza van s mint az abaúji traktushoz tartozó Nagyida predikátora nyugtatja szept. 30-án tizedből származó járandóságát. (MPETA XIII, 20.) Abaujból — talán Rákóczy Zsigmond révén — a beregi traktusba került át. Az egyházmegyei jegyzőkönyvek alapján készült Atányi-féle névsor szerint 1590 és 1596 között Nagyszöllősen volt lelkipásztor. A tiszántúli egyházkerület tekintélyesebb prédikátorai közé tartozhatott, mert az egyházkerületi jegyzőkönyv az 1601. évi Báthorban tartott zsinat alkalmával a „viri clari” között emlegeti; az 1608 jún. 29-én tartott szatmári zsinat pedig követként küldte az erdélyi fejedelemhez. (ТОТЪ САМУЕЛ, Adalékok a tiszántúli ev. reformált egyházkerület történetéhez. Debrecen 1894. I, 13, 17.) Még 1609-ben is Nagyszöllősen szolgált s oka lett annak, hogy a tiszántúli egyházkerület — valószínűleg az 1609. jún. 28-án Váradon tartott közzsínaton — Nagyszöllőst a beregi traktustól elszakította és az ugocsaihoz csatolta. Ugyanis „1608-ban Egri Miklós nagyszöllősi pap kalangya-foglalás és becsületsértéssel vádoltatván a beregi egyházmegye előtt, egyházát is a maga részére vonva, az 1609. jún. 28-án, Nagyváradon tartott zsinatra folyamodva, ott Hodassi Lukács püspök előtt esperesét, Vári Szárnyas Bálintot vádolta; melynek következtése az lett, hogy a beregi egyházmegye kihallgatása nélkül mind Egri Miklós minden büntetés alól felmentetett, mind a szöllősi egyház örökre elszakasztatott a beregi egyházmegyétől, honnan a beregi seniornak szép jövedelme volt; sőt Ugocsa megyéből a beregi traktushoz tartozott több egyház elszakítása is megkísérletett, de eredmény nélkül”. (LEHOCZKY TIVADAR Beregvármegye monographiája. Ungvár 1881. II, 73—4. Vö. a tiszántúli egyházkerület legrégibb jegyzőkönyvének bejegyzésével az említett váradi zsinatról. Ld. még ZOVÁNYI JENŐ: A tiszántúli református egyházkerület története. Debrecen 1939. 14—15.) Egri Miklóst 1620-ban és 1623-ban a borsodi traktushoz tartozó Sajóvelezden találjuk, mint itteni predikátor nyugtatja tizedbeli részét. (MPETA XIII, 46.)

Nem dönthető el teljes biztonsággal, hogy melyik Egri Miklós szerezte az éneket. KEMÉNY LAJOS idézett cikkében azt állítja, hogy az éneken szóról-szóra egyező részek vannak Szegedi Gergely egyik verses művével. Ez ugyan nem igaz, de kétségtelen, hogy az éneket stílusa alapján nyugodtan besorozhatnánk az 1566-i nagy tatárbetörés hatására keletkezett énekek csoportjába. Ebben az esetben csak az első Egri Miklós jöhet szóba. Közlebbi bizonyíték híján azonban el kell fogadnunk a cím után tett 1594. évszámot a szerzetetés évül. A nagyszöllősi predikátor szerzősége mellett szól az is, hogy 1594 nyarán éppen Ugocsa megye területén keresztül özönlöttek a tatár hadak Magyarország belsejébe. Ezekkel a tatárokkal csatázva vesztette ekkor életét Balassi Ferenc, a költő öccse is.

8.

Kézirata : Lugossy-k. 96a. Kiad. Dézsi, ItK 1914, 84—5. A szöveg eleje hiányzik.

Báthori Boldizsár nagybátyjának, Báthori István lengyel királynak udvarában nevelkedett. 1588-ban Zsigmond udvarába ment és Gálfi Jánossal a fejedelem közvetlen tanácsadója volt. Később fokozatosan a Kendi Sándor vezette törökpárti ellenzékhez sodródott, amely ellenezte Zsigmondnak a török megtámadására vonatkozó terveit. Az ellentét az 1594. máj. 12-i országgyűlésen robbant ki. Néhány hónappal később a fejedelem lemondott, Erdély kormányzását unokabátyjára, Boldizsárra bízta s ő maga Kővárra sietett. „Bátori Boldizsár az fejedelem szállására száll bé az feleségivel Kendi Sándor leányával és az kék darabantok udvari szolgák minnyájan oda kezdenek udvarlani hozzá járulni, mely dolog azután nagy oka lón Báthori Boldizsár halálának.” (Szamosközy IV, 36.) Közben a fejedelem, pártihívei rábeszélésére, aug. 8-án visszatért Kolozsvárra s a rendek, élükön Boldizsárral, mint fejedelmet fogadták. Az országgyűlés ezután megszavazta a töröktől való elszakadást s néhány napra rá, aug. 28-án, Zsigmond az

ellenzéki urakat elfogatta. Másnap ötöt lefejeztetett belőlük; Báthori Boldizsárt Kovacsóczy Farkassal együtt — Szamosközy szerint — szept. 1-én Szamosújvárra vitték s 13-án megfojtották. (Szamosközy IV, 47.)

Énekét az utolsó vsz. szerint „kinniaiban”, tehát rabságában szerezte, a kézirat szerint Gyula várában. A *Lugossy-k.* másolója számára nyilván ismeretlen volt az erdélyi Gyula helynév, s ezért írta a török kézen lévő Gyula nevét. Az ének gyalui szereztetése ellentétben van Szamosközy tudósításával (IV, 47.), mert szerinte Kendi Ferencet és Bornemisza Jánost tartották fogva és fojtották meg Gyaluban az összeesküvő urak közül. Vagy Szamosközy tévedett, vagy pedig Szamosújvárra vitele előtt néhány napra Báthorit is Gyula várába vitték.

Báthori Boldizsár éneke az ún. rab-énekek, pontosabban a foglyok által kivégzés előtt készített énekek csoportjába tartozik. Ez a műfaj igen gyakori a XVII. században; (e kötetben is több ilyen olvasható) s még a XVIII. század elején is akad belőle. Keletkezési körülményeiket, megírásuk célját csak sejtethjük Szamosközy néhány megjegyzéséből, aki Báthori Zsigmond áldozatainak utolsó napjait igen részletesen írta le. Úgy látszik, a kivégzésre ítélt raboknak joguk volt utolsó óráikat írással eltölteni. Kendi Sándor utolsó éjjelét Szamosközy így írja le: „Az mely éjjel fejeket szedték az uraknak, Bocskai Istvánt hozzájuk küldötte Zsigmond, kihivatta az ajtó eleibem őket az mely házban voltak. Kit megértvén Kendi Sándor, eszében veszi mindjárást, mi legyen az dolog. Isten hozzátok — úgy mond — (t. i. Bocskai) én többször nem látlak; úgy mondá meg aztán, hogy készüljete, mert virrattat nem éritek, *im hol tenta, pappiros, ha mil akartok, irjatok.*” (IV, 45.) Ugyancsak Szamosközytől tudjuk, hogy a halálraítéltek kivégzésük előtt énekeltek: „Bornemisza ubi occisus, ibidem est sepultus, az régi kapu alatt való pincében, suffocatus leni expiratione. Hogy az pincében viszik volt, *énekelvén ment, és ezt az éneket mondta: Megszabadultam már én az testi haláltól etc.* Bornemiszával ott Óvári Istvánt hogy megfojtották, Kendit is ugyanakkor fojtották meg ott fenn.” (IV, 41.) Az idézett ének egy általánosan elterjedt halotti ének ugyan (először a váradi énekeskönyvben jelent meg nyomtatásban), de könnyen elképzelhető, hogy a halálraítéltek a magukszerzette éneket énekeltek vesztőhelyre vonulásuk közben. Különösen Lakatos Péter rab-énekének szövege (10. sz.) mutat arra, hogy a nyilvánosság előtti elmondásra készült.

9.

Kézirata: *Detsi-k.* 101a—116a. Kiad. THALY, Száz. 1871, 257—71. — Az éneket 1610—11-ben másolták a kódexbe. A nótajelzés egy ma már ismeretlen énekre utal. A versfők a SZERDAHELI MIHALI nevet adják.

E korban három Szerdahelyi Mihályt ismerünk. Dézsi azt hiszi, hogy az ének szerzője azzal a Szerdahelyi Mihállyal azonos, aki báró Thököly István nevelőjeként 1596. szept. 17-én iratkozott be a heidelbergi egyetemre, és még 1599-ben is külföldön van Szenczi Molnár társaságában. (Dézsi Tinódi Sebestyén. Bp. 1914. 202., Szenczi Molnár Albert naplója. Bp. 1898. 24.) A nehézség csak ott van, hogy főleg felvidéki eredetű emberek körében forog, valószínűleg ő is felvidéki, s így bajosan írhatta a kifejezetten erdélyi érdekű históriát. Ismertebb alak a XVII. század elején Szerdahelyi Mihály nádori ítélőmester és Nyitra vm. alispánja. (TT 1890, 539—58; 1897, 71. stb.) Semmi nyoma azonban, hogy Erdélyben is élt volna, s így teljesen valószínűtlen, hogy ő szerezte volna az éneket.

Dézsi felemlíti Szerdahelyi Imrefy Mihályt, akit 1620-ban Albisi Zólyomi Erzsébet elhalt férjeként említenek, és aki Dézsi szerint, de szerintünk sem lehet az ének szerzője. Ez az Imrefy Mihály ugyanis Imrefy Jánosnak, Báthori tanácsadójának volt a fia, és 1610-ben mint fiatal emberről beszél róla a *Conspiratio Kendiana* szerzője. (L. a 96. sz. ének 532. sorához fűzött jegyzetet.) Bizonytalan feltevésként megemlítjük, hogy talán éppen Imrefy János az ének szerzője. A versfőkben ugyanis a név után az ATTIA betűk olvashatók, s ha ez nem véletlen, akkor a szerző Szerdahelyi Mihály atyja, vagyis János. Elég szokatlan módja lenne ez a szerzőség megnevezésének, de, mint látni fogjuk, a szerző a kelteztést is meghamisította, s talán érdekében állott saját személyét bizonyos homályba burkolni. Ezért használta az ismertebb Imrefy helyett nemesi előnevét: a Szerdahelyi-t. E feltevést megerősítené, ha a *Detsi-kódex* 112b. lapján, éppen a históriás ének szövege mellett levő bejegyzés „Joannes Zedrehely fon Legradiensis” a szerzőre vonatkozna, de mivel a név később, a 141b. lapon is megismétlődik, nyilvánvaló, hogy csak a kódex egyik tulajdonosának neve. Az azonban tény, hogy az 1610-ben

szerzett *Conspiratio Kendiana* (96. sz.), mely a Báthori Gábor ellen szőtt összeesküvés történetét Szerdahelyi énekével teljesen azonos felfogásban: az uralkodó politikájának igazolására mondja el, Imrefy János környezetében, s talán közvetlen utasítására keletkezett.

Az ének pártpolitikai tendenciájával ASZTALOS MIKLÓS foglalkozott alapos dolgozatában. (Szerdahelyi Mihály históriás éneknek vélt politikai éneke 1595-ből. Pécs 1925.) Megállapította, hogy a szerző a fejedelem tetteinek igazolása érdekében több tényt meghamisított. (Lásd ezekről részletesen a 61., 124., 252. és 300. sorokhoz fűzött jegyzeteket.) Hogy a hitelesség és jóléretesültség látszatát keltse, az ének keletkezését is meghamisította. Az utolsó versszak szerint az ének 1594-ben, „Szent Mihali huanak uegsó heteben”, vagyis szept. 25–30. között keletkezett. Ez több okból lehetetlen. Az éneket említett dátumok mind hibásak. (L. a 233., 274., 337. és 378. sorokhoz fűzött jegyzeteket.) Legfeltűnőbb ezek között, hogy a szerző szerint az összeesküvők egy részét okt. 19-én fojtották meg, tehát három héttel a vers szereztetése után. Az éneket olyan dolgokról is esik szó, melyek a valóságban 1594. szeptembere után történtek. Az összeesküvők vagonának beírásával, melyről a 105. versszakban olvashatunk, csak az 1595. ápr. 16-tól máj. 8-ig tartó országgyűlés foglalkozott. Magyarországnak a 102. versszakban említett felkelése is inkább 1595-re, mint 1594 őszére mutat. 1594 őszén a hadiszerencse Magyarországon a töröknek kedvezett, de 1595-ben megfordult. Szerdahelyi a pogányok ellen induló vitézekhez szól (107. vsz.), ez is 1595 szeptemberére utal, amikor Zsigmond nagyobb törökellenes vállalkozásra indult. Ezeknek és még néhány más ténynek figyelembevételével az ének keletkezési idejét 1595 őszére tehetjük. Ebben az esetben a keletzési tévedéseknek is az a magyarázata, hogy a szerző egy év alatt elfelejtette a pontos dátumokat, mert aligha lehet e tévedéseknek mind a másoló Detsi István számlájára írni.

Az éneket németre is lefordították, mint erre SZABOLCSI BENCE rámutatott. (Zenei Szemle 1928, 159.) A szöveg a S. Czauk-féle naplóban maradt fenn. Címe: Ein schön und lustig Historia wie Gott der Allmechtig Bathorj Sigismund dieses armen Siebenbürgens, Fürsten, wund L. H. wunderbarlich erettet hat Von des Teuffels Tyrannen Wund aller Verretter Hand, in gesangweis verfasst auff die Vngerische nott zu singen, oder Nu freiyet gottes etc. ihm Jar 1596 allen armen Christen zum seligen trost in dieser unseligen Welt. (Kiad. TRAUŠENFELS: Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens. Kronstadt 1860, 91–116.)

A fordítás a szászok részére készülhetett, akiknek a fejedelem iránti hűségéről a históriás ének igen hízelgően szól. Számos magyar szó, sőt két teljes magyar nyelvű sor olvasható benne. Néhol az eseményeket más sorrendben mondja el, és van benne egy hosszabb rész, melynek a magyar szövegben nincs megfelelője. Úgy látszik, hogy a német fordító előtt egy, a Detsi-kódexénál jobb szöveg volt. Nagyobb arányú szövegjavítás, illetve rekonstrukció azonban nem hajtható végre oly módon, amint az a *Conspiratio Kendiana* esetében lehetséges volt (lásd 96. sz. alatt), mert a fordító igen szabadon bánt eredetijével, és valószínűleg néhol átdolgozta. Így pl. feltűnő, hogy a magyar szöveg hibás dátumait többnyire elhagyta. A nagyobb eltéréseket a jegyzetekben jelezzük, és közöljük azokat a német szövegrészeket, melyek a magyarban hiányoznak, mert lehet, hogy eredetileg megvoltak, csak a másolás során maradtak ki.

12 A másoló a sor után írta: „kit maid megh hallotok it az irasbol”.

25 Kendi Sándor 1565-ben János Zsigmond titkára, majd Báthori István gyakori követe. 1583-ban a három erdélyi kormányzó egyike, Doboka vm. főispánja. (LÁZAR MIKLÓS: Erdély főispánjai. Száz. 1888, 624, 912–3.)

28 A szerző itt az Izabella intézkedésére 1558. szept. 1-én meggyilkolt Kendi Ferencre céloz. (VERESS ENDRE: Izabella királyné 461–4.)

29 Kendi Ferenc Báthori István idejében kezdett szerepelni. 1576-tól consiliarius, Küküllő vm. főispánja. 1581-ben ellenezte Báthori Zsigmond fejedelemmé választását. (LÁZAR i. m. Száz. 1888, 33–4.)

30 Báthori Boldizsárról l. az általa szerzett ének jegyzeteit. (8. sz.)

31 A „cancellarius”, akit a szerző egyszer sem nevez nevén, Kovacsóczy Farkas. 1583-ban Erdély egyik helytartója, majd kancellárja. Humanista műveltséggel rendelkezett, széleskörű írói és irodalompartolói tevékenységet fejtett ki. Kivégzéséhez hozzájárult az is — amellett, hogy a török megtámadását ellenezte, — hogy Geszthy Ferenc személyesen gyűlölte. Báthori Szamosújváron fojtatta meg 1594. szept. 11-én. Kivégzése általános részvétet keltett, ezért az énekszerző őt próbálja a legelvetemültebbnek feltüntetni. (SZÁDECZKY LAJOS: Kovacsóczy Farkas. Bp. 1891.)

32 Szilvási Boldizsár 1594-ben még fiatal ember volt, barátai közbenjárására kiszabadult a fogságból. 1629-ben halt meg. (LÁZÁR i. m. Száz. 1888, 505—7.) Az összeesküvésben két Szalánczy-testvér vett részt, a német fordítás György bátyját, Lászlót említi.

33 Iffju János II. János király korában jött Erdélybe. Báthori István alatt consiliarius, majd Fejér vm. főispánja. (LÁZÁR i. m. Száz. 1887, 403.)

34 Bornemissza János Sáros vm.-ből költözött Erdélybe. Először Báthori István mellett szolgált, több hadjáratban vett részt. (NAGY IVÁN.)

35 Gerendi János Torda vm. főispánja. Rákóczy Zsigmond közbenjárására nem végezték ki, csak száműzték. (LÁZÁR i. m. Száz. 1888, 427—8.)

36 Forró János Fejér vm. főispánja volt. (LÁZÁR i. m. Száz. 1887, 403.)

39 Lónyai Albert 1585-ben lett máramarosi főispán és huszti várparancsnok. (LÓNYAY ALBERT : Emlék a Lónyay-család múltjából. Bp. 1890, 11.)

41 „Gergöli deak” : Szentgyeდი Gergely fiskális direktor.

46 „ven Giörgi” : Czegei Vass György.

61 Nem Kovacsóczy beszélt rá Zsigmondot a lemondásra, hanem Iffju János. (ÁSZTALOS i. m. 17.)

64 A német fordításban Kovacsóczy az ország elhagyására is felszólítja a fejedelmet :

16. Schaff beysammen Dein groszes gutt
Wnnd halt das selbig in gutter Hutt
Weich baldt aus disem bösen land
Sonst wirst gefangen wnd zu Handl.

117—132 A német fordítás a történelmi eseményeknek jobban megfelelő és logikusabb rendben adja elő az eseményeket. Zsigmond beszéde után egy hosszabb rész következik, melyet teljes egészében közlünk. Eszerint az összeesküvők Zsigmond nevében gyűlést hívtak össze (ez a tordai országgyűlés volt), és a tatárokat behívták Erdélybe, akik nagy pusztítást végeztek. Említés történik a Duna mentén portyázó és Szinán basa hadműveleteit támogató tatár csapatokról is. Zsigmond csapataival visszatér az országba, hogy a garázdálkodó tatárokat megfékezze, az árulók azonban levélben figyelmeztetik a tatár kánt a közelgő veszélyre, egyúttal Zsigmondot ismét az ország elhagyására akarják bírni. Zsigmond azonban Kristóf diák várába, Kővárra megy.

42. Also mit diesem schönen Beschluss
Trat er hinaus mit seinem Fusz
Wed acht es oft in mittler Zeit
Wie schwer zu dulden das leidt.

43. Kein anwort sie gaben ihm
Schicken als bald ihn ihren grim
Ein landschafft zu versamlen baldt
Das keiner lang ausbleiben solt.

44. Mit dem Sigill des Sigismund
Theten sie solches dem landt kundt
Zu kommen also schnell zu ros
Sie solten eilen on ablosz.

45. Grosz not ihm land vorhanden wehr
Den der Fürst nun entronnen wehr
Sie ruffen oft durch falschen brieff
Dem Tatter mancher bott zu lieff.

46. Nit lang der Tatter kam zu nacht
Welches der Adel gar nicht acht
Sie vbten grossen raub ihm landt
Verwüsten das mit schwert wnd brandt.

47. Viel Rabben dan zumal sie machten
Der kleine kindt thetens nicht achten
Die Seugling auch wol von den bristen
Der mutter grausamlich sie rissen.
48. Ihn welchem Raub do ehr als baldt
Macht ein jemerlichen Gestalt
Eilt längst die Dun mit seinem Heer
Gerüst wider den Veger sehr.
49. Zu Hilff dem Sinanbascha grosz
Das land zu verwüsten on mosz
Solch mehr Siebenburgen entfieng
Wundert sich wmb solch schrecklich Ding.
50. Fuszgenger Sölner Ritter vil
Rusteten sich zu diesem spil
Ein seltsam spiel hab wunder acht
Das der Adel dem Tatter bracht.
51. Mit groszem Heer kam Sigismund
Bald werd den Tattern chan zu kundt
Die Edelleut oft warneten sie
Zu fleyen wo sie kunden ie.
52. Der Cantzler dan die Prieff als baldt
Verfertiget zu solcher gestalt
Offt er zu innen schreiben thet
Sie sollten fliehen grosz not wer.
53. Bornemissa János mit nam
Der fürnempst Hauptmann dazu kam
Den er der grosse verretter auch
Hat mit geschworen der Edlen hauff.
54. Thet warnen den Tyrannen grosz
Er solt fliehen on vnderlosz
Der Chrestenen Verretter war
Sonst wer nit losz worden ein Haar.
55. Der ander Hauptman war darnach
Sibenburgen nicht falsch auch noch
Czak Istvan ein seer frommer Herr
Wmb dieses gar nicht wisset ehr.
56. Der Edlen Tuck mercket ehr nicht
Was sie brauchten die böse Wicht
Die sach wol stundt doch er gar wol
Kundt nicht mercken dis grosz gfor.
57. Sziluaschi Boldischar der knecht
Schandors der Alten treyster knecht
Mit Fürsten Prieff verstehe mich
Kert wmb Bornemizza hinder sich.
58. Gar schnell in grosse eintigkeit
Kommen zuruck ihn kleiner Zeit
Gar behend dis verretters hundert
Das land samleten gleich zu stundt.

59. Dan der Fürst in Polande wer
Gewechen mit wenigem Her
Merk doch ir Christen ihr bösz anschloeg
Also sie schickten Der Fürsten weg.
60. Doch gab Gott wunder gnediglich
Gluck heil wnd Sieg dem Fürstenreich
Wnnd halff in aus der grosser gefar
Wie er den Christen zugesaget gar.
61. Christoff diack ein trewer war
Welches sein trew nimpt eben war
Küwar das war die meinung sein
Der liesz den Fürsten da hinein.

Az áruelők kolozsvári terveit a német szöveg később, a 71. vsz. után mondja el. (L. ott.) Így logikusabb is, bár ezek teljesen légből kapott állítások. (ASZTALOS i. m. 17.)

133–172 A német fordítás más readben sorolja fel Zsigmond híveit. Elsőnek Keresztúri Kristófot említi (42. vsz.), ezután Bocskayról (41. vsz.), Kornis Gáspárról (43. vsz.), a szebeni királybíróról (36–9. vsz.), Geszthy Ferencről (40. vsz.), végül a kolozsvári bíróról beszél. (34–35. vsz.) A német szövegben ezek a 61–77. versszakok.

141 „Az szebeni kirali biro”: Süvegh (Hutter) Albert, később is a Habsburg-orientáció híve. Szamosközy „németes ember”-nek nevezi. (IV, 191.)

147 Zsigmond nevét gyakran írták Sidmond alakban is, így Gyulaffi Lestár (MHHS XXXI, 22.) és Szamosközy is. (IV, 128.)

157 Geszthy Ferenc Borsod megyéből került 1581-ben Erdélybe. Báthori István tanácsossá s az ország főkapitányává tette, s Déva várát adományozta neki. Később szembekerült Báthori Zsigmonddal, aki állítólag megmérgeztette. (VERESS ENDRE Geszthy Ferenc várkapitány. Déva 1898.)

162 Bocskay István, Erdély későbbi fejedelme, ekkor Várad kapitánya volt.

166 „Cristoph deak”: Keresztúri Kristóf. Kisnemesi család ivadéka, Báthori István familiáriusaként emelkedett fel. 1584-ben lett kővári kapitány, majd Kolos vm. főispánja és Báthori Zsigmond consiliáriusa („tanacza”). 1599-ben halt meg. (LÁZÁR i. m. Száz. 1887, 522.)

169 Kornis Gáspár huszti kapitányt 1601-ben ölték meg Mihály vajda katonái. (VERESS ENDRE: A Göncz-ruszkai gróf Kornis-család anyakönyve. Bp. 1917. 4.)

173 t. i. a fejedelmet.

177 „Az het kulczios uaras” a szász városok.

184 Olv. károd

192 THALY az *egettetők* szót úgy magyarázza, hogy itt az „égetni valakinek” kifejezés értelme: tiszteletet adni. Ez azonban teljesen szokatlan, s valószínűbb, hogy a másoló tévedéséről van szó.

216 THALY kiadásában tévesen: *jüttöznén*. A kifejezés szerepel Gyulaffi Lestár feljegyzéseiben „Mindazonáltal ha *jüttön jütt* volna Békés...” (MHHS XXXI, 14.)

218 A *nagy* szót a német szöveg alapján javítottuk: Mit *fier* standterten auf der plan Der Richter mit seinem volck herkam. (97. vsz.)

233 Az ének szerint Zsigmond júl. 31-én ment be Kolozsvárra, holott a bevonulás valódi napja aug. 8. volt. A dátum a német fordításban hiányzik.

239 „monostor”: Kolozsmonostor, Kolozsvár mellett.

241–4 A német fordítás némileg eltér; Kendi Sándornak álombeli látomása jósolja meg közeli végét

104. Nach disem ihn der nacht gar baldt
Kendi Schandor der alte traumt
Sein hand ein halbes auge wer
Ihm tieffen schlaff so dachtet er.

105. Das aber bedeut sein Haupt
Desselben solt er werden beraubt
Wnd jemerlich wnd trawrig sehr
Voo diser welt solt scheyden ehr.

243 Olv. kéz

252 Az írás bizonyos gúnyiratok ellen szólt. (ASZTALOS i. m. 18.)

266 eöregbödnek = bátorodnék

274—275 Aug. 25. csütörtökre, régi naptár szerint vasárnapra esett, tehát a kelet helytelen. (ASZTALOS i. m. 15.) A német fordításban is: Dis als am fünff wnd zwanzigsten August zu nacht ist geschehen (115. vsz.); azt azonban nem említi, hogy szombat volt.

277—289 Az ezeknek a soroknak megfelelő német szöveget teljesen közöljük, mert valószínűleg ilyen sorrendben volt eredetileg a magyarban is. A 121—3. és 126. versszakok megfelelői előbb találhatók. (31—3. vsz.)

117. Mit gar fröligem wnd truncken mundt
Sprach ehr wnd soffs aus bis auffden grundt
Dis trincke ich auff Sigismundi Tod
Er soll sterben ehe die son wird roth.
118. Entweder er wirdt müssen sterben
Odder musz ich durch ihn verderben
Mit meiner buchs wnd toloch gar spitz
Dring ich eraus ein grosse Hitz.
119. Durch mein des Boldischares Handt
Mus er verliehren leutt vnd landt
Ich schonen der freundschaftt nicht
Bathor Sigismundus hab du bericht.
120. Bald Kendy Schandor dencket sehr
Dacht, der Furst nun gefanger wer
Er freyet sich mit fröhligem mutt
Begert des Sigismundi blutt.
121. Des Morgens auch die Tarabant
Erschlagen solten werden zu sandt
Man solt die Weiber in der stadtt
Berauben mit ihrem vorraht.
122. Darnach wen man die Tarabant
Hett nider gehawen alle sampt
Solt man gar schnell an manchen ort
Die Stadt entzenden hie wnd dort.
123. Die Clausenburger wurden dan
Die pflucht geben wnd iedermann
Ihn solcher grossen ferlichkeit
Die ihre ware zubereitt.
124. Dis Sigismunds ward kund gethan
Die gantze nacht dacht er daran
Den er noch ettlig freundt da hatt
Die ihm anzeigten diese thatt.
125. Des morgens wnder die Doloman
Thet er ein Pantzer zigen an
Wartet mit Ritterligem mutt
Hatt Boldischar in seiner Hutt
126. Dies namen acht die Tarabant
Wnd schickten sich mit gewerter handt
Zwo und 3 kuglen theten sie
In die buchs laden spot wnd frü.

286, 288 A csonka szöveg a német fordítás megfelelő 124–5. versszakainak segítségével legalább értelmileg helyreállítható.

289 A német fordítás csak ennyit említ : Am selben tag des morgens frü (127. vsz.).

293 Bocskay mondja Kendi Sándornak.

297 Olv. mellben (= mellen)

297–300 Zsigmond nem is volt jelen az elfogatásnál. A templomban összegyűlt uraknak bizonyos államiratokat adott át elolvasás végett, s maga félrevonult. Ekkor jöttek be a darabantok s a 14 főurat ellenkezés nélkül elfogták, a neveket céduláról (ex catalago) olvasván föl. (ASZTALOS i. m. 18.)

300–304, 309–312 E sorok német fordítása a következő

131. Der Fürst aber war so behendt
Schlug im die Buchs fluchs aus der Hendt
Hub an zu schreyen also baldt
Zum Tarabanten hierzu bestait

132. Köschet saget Sigismund
Ich mehr euch thun solt von stundt
Stehet mir mein lichste söne bey
Traylich ihn dieser gefahr frey.

316 öjtötte = ütötte (Der schlick ihn auff den nacken sehr, 136. vsz.)

321 E vsz. után a német fordításban még két vsz. következik ; az egyikben Báthori Boldizsárt gúnyolják, a másikban Kendi Sándort, magyarul :

138. Sie seiner ehren gar nicht achten
Da sie ihn die stube brachten
Seines Nagischagoschen namen grosz
Achten nit geben im manchen stosz

139. So auch der ander Verreter all
Spotteten sie in diesem fall
Gegrust seisten Boldischar sein
Bistu den nu Furtse mein.

140. Kendi Schandor Lotschio ageb
Arulo kurua mint egieb
Kendi Ferentz du treyer Herr
Sihe bistu komen auch daher.

Ezután mondja el a kancellár bot-lopásának történetét. (L. a magyar szöveg 91–3. versszakait.)

337 A dátumot a német szöveg alapján javítottuk ; igaz, hogy Szamosközy szerint a fővétel aug. 30-án volt. (IV, 46.)

148. Den neun wnd zwenzigsten August
Darvon der Edlen keiner wust
Gar schnell behend frue wnd auch spot
Liet ehr funff man strachs zum todt.

149. Da selbest ein Szegedi Zigan
Must ihnen ihre köpff abschlan
Des morgend wnd die sechste stundt
Ward solches erst den lentten kundt.

340 Ötenek = ötüknek. — A német fordítás — mint Szamosközy is — *szegedi* cigányról szól. Lehet, hogy a *szede egi* szavak az eredeti *szegedi* romlásából keletkeztek, bár így hiányzik az állítmány.

354 mercuriom = higany

378 Szept. 12-én Kendi Ferencet és Bornemisza Jánost, 13-án Báthori Boldizsárt és Kovacsóczy Farkast fojtották meg.

381 Báthori Zsigmond másik unokatestvéréről, Boldizsár bátyjáról van szó: somlyói Báthori Istvánról.

409—420 E soroknak nincs a német fordításban megfelelőjük.

10.

Kéziratai

I. **Lipcei-k.** 6b—8b. Kiad. DÉZSI, ItK 1916, 314. A 7., 15., 21. és 38. versszakok hiányoznak.

II. **Szatmáry-k.** 28a—b. Csak a 27—37. versszakokat tartalmazza.

III. **Detsi-k.** 44a—47a. A szöveget a 18. sortól kezdve tartalmazza, a 21. vsz. híjjával. A ének végén : „A.D. 1609 finis per me Stephanum Detsi.”

IV. **Thordai-k.** 647—55. A 25., 27. és 39—42. versszakok hiányoznak. A 26. vsz: tévesen a 35. vsz. után van.

V. **Brassai-k.** 57—61. Kiad. KANYARÓ, TT 1896, 130—6. A 23. és 29. versszakok hiányoznak. Ez a változat nótajelzést is ad : „Nota : Sok nyomorusággal élete emberi nek etc.” Siderius Jánosnak ezt a halotti énekét a legkorábbról Ujfalvi Imre halotti, énekeskönyvének 1606. (vagy helyesen : 1616.) évi kiadásából ismerjük (RMK I, 402.). de benne lehetett már a csak csonkán ránk maradt 1602-es editioban is (RMK I, 377.). A nótajelzés azonban nem lehet helyes, mert az egykorú példák szerint, ha 12-es szövegeket 11-es dallamokra énekeltek, a szótagkülönbséget a sorok utolsó hangjának megkettőzésével hidalták át (lásd pl. SZABOLCSI : Tinódi zenéje, Bp. 1929. XIII. sz.); ellenkező gyakorlatra azonban nem ismerünk példát.

Lakatos éneke nótajelzéseként szerepel Thordai CII. zsoltárfordításánál : „Nota Paraditsomnak keges szép hajléka etc.” (a kolozsvári ref. koll. 1105. sz. kéziratában) és Debreczeni S. János egyik énekénél. (62. sz.)

Az ének versfői: PETER LAKATOS IGH SIRA HALALRA VJTETVEN . . . Lakatos Péterről csak annyit tudunk, amennyit énekében sajátmagáról elmond : szebeni polgár volt (nyilván a felvidéki Kiszzebenből), és Sáros vármegye Ujfalujában ismeretlen vétkek miatt halálra ítélték. Énekét „az kinzó házban plengér alatt kinban” szerezte, 1595 szeptemberében. (Vö. még a 8. sz. ének jegyzetével.)

1—3 Pécseli Király Imre hasonlóan kezdi egyik énekét : „Paraditsomnak te szép fényes napja, oh áldott Jésus meny-ország ajtaja, nyillyál fel Istennek palotája, halgass-meg engem hivek szent oltára.”

32 Veresek = vörösek. — A III. és V. változat alapján a sor értelmezhető úgy is, hogy a szerző kezei vértől üresek, tiszták voltak, vagyis nem volt gyilkos. Ez az értelmezés az előző és következő versszakok mondanivalójával megegyezik, de a következő sor így értelmetlenné válik.

11.

Nyomtatott kiadása : Kolozsvár 1596. (RMK I, 283.) — A nyomtatvány egyetlen példánya csonka, a szövegnek kb. a fele hiányzik.

A nótajelzés Temesvári Istvánnak a kenyérmezei győzelemről szerzett énekére (1569) utal (RMKT VIII, 120.); ennek nótajelzése a Heltai-cantionaléban a Cyrus-dallamot idézi. Temesvári énekében gyakran találunk 11-es sorokat, az ének egésze mégis az idézett dallamnak megfelelően tizenkettesnek látszik. A Cyrus-dallamról lásd a 40. sz. énekhez fűzött jegyzetet ; a dallamot itt is közöljük. (Lásd a RMDT I, 23/II. sz.)

Az ének ismeretlen szerzője Báthori Zsigmond 1595-i törökellenes hadjáratának eseményeit verselte meg. Ugyanez a tárgy Szőlősi István következő szám alatt közölt énekének is. A sikeres hadjáratnak nagy irodalmi visszhangja volt. Magyar nyelvű költeményben Rimay is üdvözölte (ECKHARDT-kiad. 69.), és fennmaradt a híre egy elveszett éneknek is, melyet Nagyfalvi Gergely szerzett. Ez az ének különösen Tholdy István és Székely Mózes szerepét méltatta, úgyhogy az itt közölt két históriás énekkel semmi-féle kapcsolatban nem lehetett. Nem is biztos, hogy magyar nyelvű volt. (ItK 1891, 403 ; 1893, 40.)

Az itt közölt két históriás éneknek nemcsak tárgyuk közös, hanem forrásuk is : Jacobinus János kolozsvári notáriusnak és Báthori Zsigmond titkárának *Brevis enarratio*-ja. (Kolozsvár 1596. RMK II, 262.) A hadjáratról szóló sok tudósítás között Jacobinus műve igen népszerű volt. Megjelenése után néhány évvel Bongarsius újra kiadta nagy

gyűjteményében (*Rerum Hungaricarum scriptores varii historici*. Frankfurt 1600.) később is többször megjelent külföldön nyomtatásban. (Vö. DÉZSI: Tinódi Sebestyén. Bp. 1912. 206.) Ismerte s némely részletét felhasználta Istvánffy is. Jacobinus maga is részt vett Báthori hadjárataiban s Székely Mózes híveként az 1603. júliusi brassói csatában esett el. Haláláról Istvánffy így tudósít: „Interijt etiam in eo praelij tumultu Joannes Jacobinus Claudiopolitanus, quem Moyses epistolarum magistrum et Cancellarium suum fecerat, tam immatura crudelique caede indignus, nisi pestiferos Ariani dogmatis errores sequutus fuisset cuius ingenij monumentum extat de rebus a Sigismundo Transilvaniae principe gestis libellus.” (XXXIII. fej.) Egy másik irodalmi alkotásáról is tudunk: Kakas István házassága alkalmából *Múzsák kara* címen latin alkalmi költeményt írt s azt 1597. jan. 12-én, Kolozsvárott a mennyegzőn fel is olvasta, majd ifj. Heltai nyomdájában kiadatta. (VERESS: Kakas István. Bp. 1905, 71.)

Jacobinus művének első része a délvidéki eseményekről tudósít. Az ellenségeskedések 1595. augusztusában kezdődtek itt meg, az erdélyi sereg Borbély György karánsebesi bán vezetésével egész sereg várat foglalt vissza a törököktől. (MÁRKI SÁNDOR: A tizenöt éves török háború történetéhez. HK 1894, 350—6.) Jacobinus csak az augusztus első felében történt eseményeket tárgyalja, utoljára Lippa elestét említi, mely aug. 18-án történt. Ezután tér rá a havasalföldi hadjárat előzményeire: Szinán nagyvezér és Mihály vajda közötti csatározásokra és Zsigmond előkészületeire. A mű utolsó része Zsigmond havasalföldi előnyomulásáról szól; ez október elején kezdődött, és Tergovist, Bukarest és Gyurgyevó sikeres elfoglalásával november elején ért véget. (A hadjáratra vonatkozó irodalom: LUKNICH IMRE: Erdély területi változásai a török hódítás korában. Bp. 1918, 188—9. L. még: EOE III, 353—7.)

Jacobinus művének szövegét az első kiadás alapján közöljük. Zárójelben a magyar énekek megfelelő versszakainak sorszámait találhatók. A rendes szedésű szám a névtelen átdolgozó énekének versszakaira, a fett szedésű szám Szőlősi István énekének versszakaira utal.

Brevis enarratio rerum, a serenissimo Transylvaniae Principe Sigismundo Anno M.D.XCV. gestarum. Authore Ioanne Iacobino, Notario vrbis Claudiopolitanac.

Posteaquam Sigismundus Transylvaniae Princeps affinitatem cum inelyta domo austriaca, Maria Christierna Caroli Archiducis Austriae filia in matrimonium ducta, contraxisset, ad eam statim curam, (4.) cogitationemque conuertit animum, quomodo rebus Christianorum prope nutantibus consulere, ditionemque suam ab hostibus tueri posset. Itaque fines ditionis suae nouo statim militum praesidio diligentissime firmandos curat, quibus suos etiam duces, viros bellicos in primis virtute claros attribuit: (14.) ita illi quoque exercitus parti, quam in inferioribus Hungariae partibus Caransebesum versus habebat, Georgium Barbely, eximia virtutis hominem praefecit. (7.) Is accepto a Principe mandato, exercitum illico in hortium ditionem ducit, (21.) duoque Turcarum praesidia Bokcia, et Varsocz per vim expugnat, Turcis omnibus qui in eis erant interentis. (22.) Quo facto Turcae, qui Lippae, Giulae, Czanadi, ac Ienei erant, cum per exploratores cognouissent, milites ex ditione Iofeuvensi certis de causis Albam esse auocatos, peropportunam nacti occasionem, quod animaduertent, non esse in ijs partibus, qui ipsis resisteret, (Georgius enim Barbely, vt dictum est, Caransebesum versus exercitum ducebat, qui locus septem circiter miliaribus Iofeo distat) coniunctis viribus in Transylvanicam ditionem irrumpunt, oppidumque Iofeum cum septem pagis diripiunt, et inflammant, magno incolarum numero trucidato, et quamplurimis in seruitatem abductis. (13; 23.) Eo audito, Princeps grauitur commotus delectum statim haberi iubet, certamque nobilium manum cum ijs militibus, qui antea Iofeo auocati fuerant, ad Toturadgiam oppidum Turciae ditionis diripiendum mittit, quibus serio imperat, ne vllam occasionem qua saltem aliquid detrimenti hostibus inferre possent, intermitterent, superiorem vero iniuriam Iofei acceptam simili incommodo illato rependerent. (15; 26.) Hi quam possunt celerrime in hostium ditionem contendunt, et postquam ad oppidum noctu peruenissent, comparatis ijs quae ad oppugnationem facerent, orto iam sole oppugnationi insistunt, oppidoque per vim potiuntur, Turcis, qui ducenti circiter in eo erant, omnibus trucidatis, sex tantum de muro praecipites se dodere, quod sperarent tranato Marusio flumine salutem se consecuturos: verum ij etiam a nostris intercepti fuere. (17; 28.) Capto oppido milites Georgio Barbeli sese iungunt, qui iam expugnatis duobus Turcarum praesidijs, nullam rei bene gerendae occasionem negligendam ducens copias promouerat, ad Fadsatumque obsidendum contendebat. (18; 29.) Eo cum de

improuiso celeriusque omnium opinione peruenisset, Turcae quid agerent, aut unde auxilia peterent, incerti, illico de deditioe consilium capiunt, nec ita multo post nuncijs ex arce ad Georgium Barbeli missis, significant se arcem dedituros, si fide data incolumes dimitterentur. (21 ; 31.) Itaque cum ijs, quibus induti erant vestibus et armis incolumitatem pacti, nostrorum fidei se permittentes arcem dedunt. (22 ; 32.) Quod cum milites ij, quos haiducos appellant, animaduertissent, minime sibi committendum esse rati, vt hostes tam facile e manibus elabi patiantur, in insidijs sese collocant, vt cum hostes arce excessissent, ex insidijs adortos vita simul et armis exuerent. (23 ; 33.) Quia vero Georgius Barbeli fidem hosti datam violare turpe ducebat, vt ab insidijs tutos redderet, in exteriores castelli munitiones eos cogit, postero die certam militum manum ipsis adiuncturus, qui extra terminos eos comitarentur. (34) Interea Bassam Temesvariensem cum Lippense, Giulense, Canadiense, et Ieneiense Praefectis magna manu auxilio Fadsatensibus venire nunciabatur. (26 ; 35.) Quo animaduerso Fadsatenses, suos praelio superiores fore arbitrati, seseque mutuo cohortati, in nostros nihil iam hostile metuentes, qui iam interiore castelli partem occupauerant, impetum faciunt, et puluerem bombardicum, quem terrae suffosum in insidijs collocauerant, succendunt ; cuius impetus praeter eos quos inopinatio hostes oppresserant, paucos ex nostris perimit. (37.) Nostri indignissime hanc iniuriam ferentes forti animo hostium impetum non modo sustinent, sed ad vnum omnes dant neci, dignas ab eis violatae fidei poenas sumentes. (28 ; 38.) Interim Temesvariensis cum instructa acie appropinquabat, cuius cognito aduentu Georgius Barbeli aciem statim instruit, et agmine in ordines coacto contra hostem procedit : (29 ; 41.) magnis vtrinque animis fit congressus, initio quidem hostes fortiter resistunt, sed cum diutius nostrorum impetum ferre non possent, impedimentis exuti in fugam vertuntur, quos nostri insecuti, magnam eorum stragem edunt, et quamplurimos viuos, in ijs Lippensem et Ieneiensem in seruitutem trahunt. (33 ; 43.) Ex quibus Georgius Barbeli quos vult cum Ieneiense et Lippense captiuitati reseruat, caeteros omnes in conspectu militum caedi iubet. (34 ; 44.) In eo praelio Giulensis et Canadiensis praefecti caesi feruntur, quin etiam Bassa ipse Temesvariensis saucius vestibus, et armis abiectis, mutatisque subinde ad celeritatem equis, vix fuga saluti consuluit, tandemque cum paucis, qui fugae superferuerant, Temesvarum est delatus. (35 ; 46.) Secundum hanc victoriam nostri optima spe pleni, eundem victoriae cursum continuaturi, dum Lippam versus contenderent, Turcae, qui Eperiessi erant, metu eorum quae Fadsatensibus euenisse audierant, igne tectis iniecto castellum inflammant, ipsique ex eo profugiunt. (37.) Solimossiensis etiam eandem veriti fortunam, castellum deserentes qua cuique visum fuit sese contulere. Quibus in ditionem acceptis, nouoque militum praesidio firmatis, nostri tandem Lippam delati in conspectu arcis castra ponunt. (39.) Obsessi amisso praefecto, quo se verterent, quidue potissimum agerent incerti, ad eos qui Giulae erant, quibus angustijs intercluderentur, perscribunt, orantes vt sibi in tempore succurrant, et obsidione ipsos liberent, id ni faciant, arcem se hosti dedituros. (41 ; 51.) Ii respondent, caeso ipsorum quoque praefecto, et plurimis suorum vulneratis, ad arma capienda in praesentia se non esse idoneos, itaque rebus suis ipsimet consulere, se enim ipsis auxilium ferre neutiquam posse. (42 ; 53.) TABELLARIUS qui literas ad obsessos perferebat interceptus a nostris ad Georgium Barbeli fuit deductus, qui cognito ex literis negotio, postero die vnum ex militibus ad colloquium in arcem mittit, qui de deditioe eos appellaret quod cum is Turcis exposuisset, illi primo negant se arcem dedituros, Fadsatensium fortunam caussati : (44.) id miles excusat, non nostrorum sed ipsorum Fadsatensium propria factum esse culpa, quod mortem oppetuerint, qui violata fide, quam nostris dedissent, Hungaros post deditioem Fadsato eijcere conati, spe victoriae delusi, dignas perfidiae suae luissent poenas, proinde modo arcem dederent, nihil eis tale metuendum esse (56.) verum ij nullam se nostris fidem habere posse asserentes, obsidionem forti animo laturos respondent, nunciumque ad suos cum hoc respondo dimittunt, qui cum arce excessisset, rem vt erat gesta exponit. (46.) Nostri itaque spe deditiois frustrati, comparatis iis, quae ad eam rem facerent, ad oppugnandam sequenti die arcem accinguntur, sed cum prima oppugnatione parum effecissent, rem in posterum differunt. (59.) Obsessi siue quod nulla ex parte auxilia sperare poterant, siue quod viribus diffidebant, veriti vt secundas nostrorum vires sustinere possent, de deditioe agunt, qua decreta nuncios ad Georgium Barbeli mittunt, qui indicarent, se arcem dedituros, modo incolumes dimitterentur. (49.) Quare incolumitatem apud eum pacti, nostrorum fidei, et potestati se arcemque permittentes, ad sua quique incolumes abire. (61.) Ita Lippa post quadragesimum quartum, quam in Turcarum potestatum venisset, annum, singulari Dei beneficio Christianis est denuo restituta. (50 ; 62.) Lippensium audita deditioe ij, qui Solimossi, Vilagosvari, Canadi, Nad-

laci, Fellaki, Pankotae, Siri, et Aradi erant, similem fortunam veriti, castella deserentes, qua cuique visum fuit sese contulere. (51 ; 63.) Dum haec in ijs partibus geruntur, Sinanus interea in Transalpinensi Valachia ponte ex nauibus coniunctis facto, ingenti comitatus exercitu Danubium superauerat, et iam Principis copijs, quas in ea provincia habebat, imminere dicebatur, nullo alio proposito, quam vt exercitu Principis ad interuentionem caeso, ac Michaele etiam provinciae Palatino, qui iam se, provinciamque Principi subiecerat, capto, pristinum prouincialibus iugum, quod non ita pridem ceruicibus excusserant, imponeret. Cui nostri vt pote numero longe inferiores vix resistere posse credebantur. (53 ; 67.) Palatinus suarum esse partium ducebat, vt eam haberet exercitus curam, ne quid detrimenti ab hostibus pateretur. Itaque idoneo castris loco quaesito, exercitum in loca tutiora reducit, vbi sine periculo hostium praestolaretur aduentum. (54 ; 68.) Locus est non longe a Danubio, vbi densissima virgulta in iustam exereuerunt proceritatem, vt syluae praebeant speciem : ibi coenosissimi aquarum riui permeatu difficillimi crebris locis interfluunt, nec aliter nisi ponte transeuntur, vnicum dumtaxat iter angustissimum viatori transitum praebet, vix qua singuli carri ducantur. (69.) Hunc locum nostri praeteruecti modico spacio ab eo castra ponunt, custodiasque diligentissime in angustijs collocant, ne inopinato ab hostium multitudine opprimerentur. (57 ; 70.) Hac necessario Turcis erat transeundum, qui superato, vt dictum est, Danubio non ita multo post ex altera syluae parte castra sua posuerant, et ita nostrorum castra non longe castris hostium aberant, seseque inuicem facile intueri poterant, vtraque enim castra in paulo editiore sita erant loco, ita vt syluae, quae vtraque castra diuidebant, prospectui minime obstarent, nam cae in valle quasi quadam, qualis in planissima regione esse potest, erant sitae. (58 ; 72.) Sinanus tantam nostrorum pertinationem miratus, quod cum tam pauci essent numero, suas tamen quas putabat esse inuictas vires non reformidarent, verum audacter eius sese opponerent conatibus, nobilissimum quemque suorum legit, et duodecim barbarorum millium exercitum contra nostros, quorum vix erant sex millia, castris educit, acieque instructa ad angustias syluae contendit. (60 ; 73.) Palatinus etsi videbat hostes numero praecellere, se vero exiguo esse stipatum exercitu, Deo tamen praepotenti suorumque virtuti fisis fortunae se committere non est veritus. (61 ; 74.) Instructo ergo quem secum habebat exercitu, in ipsis angustijs Sinano occurrit, militesque cohortatus, vt memores pristinae Hungarorum virtutis se ducem authoremque sequerentur, magno animo in hostem inuehitur. Quia vero hostes numero, nostri virtute pugnabant, spes victoriae in ancipiti erat : interdum nostri hostes extra angustias ad vsque castra magna in eos caede inuecti propellebant ij rursum viribus non sumptis nostrorum remorabantur impetum, saepe etiam multitudine barbarorum ingruente nostri caedere hosti cogebantur. (64.) Hunc in modum a solis fere ortu vsque in vesperum alternante fortuna vario Marte pugnatum fuit : (80.) tandem vero sole in occasum vergente melior fortuna nostris affulsit, siquidem ex mandato Palatini quaedam peditum acies, quae longius castris abfuerat peropportune affuit. Quae defatigatis iam labore nostris subueniens totis viribus in hostes irruit, quos nostri eodem statim impetu in fugam vertunt, fugientiumque tergis inhaerentes, nobilissimos quosque Turcarum, quos assequuntur trucidant : quatuor tormenta aenea cum aliquot signis, in ijs viride etiam quoddam vexillum, quod ipsorum prophetae Mahumetis fuisse Turcae credebant, ob idque sacrum appellabant, intercipiunt. (69.) Illud ipsi in signum boni ominis in omnibus expeditionibus bellicis circumferre fuerant soliti, et quandocumque in acie fuisset, certissimam sibi victoriam polliciti, nullam hostium vim eius auspicio reformidabant. (70 ; 83.) Tunc ipsimet etiam Sinanus in eas fuit redactus angustias, vt fuga e ponte in paludem delapsus, vix a suis ereptus in castra reduceretur. (71.) Hostibus hoc pacto intra castra repulsis, nostri splendida de hoste reportata victoria, ingenti praeda onusti ouantes se in castra recepere. (72 ; 84.) Porro Sinanus in tanta fortunae mutatione animi impatiens in omnes partes versabat animum, atque id solum agebat, quomodo huius cladis acceptae ignominiam, quam sibi apud Caesarem conciliatum iri certo persuasum habebat, a se deriuaret. (73 ; 85.) Itaque coactis omnibus copijs, quas habebat maximas, totis viribus ad persequendum nostros pergit. (74 ; 86.) Hi quod intelligebant se numero hostibus ipsis multis partibus esse inferiores, tantae autem barbarorum multitudini tantulum exercitum temere obijcere minime esse integrum arbitrabantur, in loca retro tutiora ad radices alpium, vbi ab hostibus tuti essent, maximis itineribus contendunt. (75.) Palatinus pro suo officio, proque ea qua in Principem erat obseruantia, minime sibi committendum putauit, vt ista Principem celaret datis ergo ad eum literis quibus in angustijs res sit declarat, et ni sibi mature succurrat, periculum esse ne praedae sit hosti futurus. (76.) Prouidendum itaque etiam atque etiam Principi erat, vt laborantibus suis in tempore

opem ferret, ne inopinato et priusquam animaduerti posset ab hostium multitudine opprimerentur. (88.) Quare omnem statim plebem Siculicam, quae octo continetur sedibus, (ita illi districtus suos appellant) arma sumere imperat, eamque in campis Barcensibus castramentari iubet. Cui negotio tres insignes nobilitate viros Balthasarem Bogathium, Benedictum Mincenthium, et Volffgangum Cornisium praeficit, qui confestim mandata expediunt, armatamque plebem in eum qui praefixus fuerat locum cogunt. (77; 90.) Ipsemet quoque Princeps, quo alacriorum eorum animos, ad ea quae mandaret subeunda redderet, die Dominico, qui fuit VI. Calend. Septembris Anni M. D. XCV. Alba Iulia cum aulicis suis copijs, impedimentisque omnibus excedens, modico itinere prope Sabesum castra ponit, vti eius rei fama audita reliquae etiam prouinciae copiae quamprimum in castra confluerent. (91.) Ibi postero die tria simul auspiciatissima accipit nuncia, primum de Lippa capta, alterum de profligata parte copiarum Sinani, vti superius declaratum est, tertium de remigratione Tartarorum, quorum Chamus (ita illi suum Imperatorem solent appellare) multis barbarorum collectis millibus Moldauis, atque adeo ipsis Transylvanis exitum intentare dicebatur. (93.) Sed cum ad Neprum flumen peruenisset, Mosci a tergo ditionem eius inuadentes fecerunt, vt ditionis suae tuendae caussa exercitum domum reduceret, illa vero Tartarorum manus, quae iam in Moldaviae fines penetrauerat, penitus a militibus Transylvanis, qui in ea prouincia erant, et Valachis caesa esse ferebatur. Ex quibus haud dubie colligi poterat, Tartarorum eruptionem ad praesens non esse formidandam, quippe qui hoc rerum statu, inclinante etiam in hyemem iam aestate finibus suis non essent egressuri. (78; 94.) His nuncijs acceptis postridie Princeps Sabeso mouens sextis castris in fines Barcenses ad oppidum Feketehalom peruenit, Germanica auxilia, quae Rudolphus Imperator subsidio Transylvanis esset missurus, reliquas item prouinciae copias ibidem expectaturus, quae cum indies vndiquaque certatim in castra confluerent, multis partibus auctiorem reddiderant exercitum. (95.) Germanis, quibus Albertus Reibitz, vir equestri imprimis dignitate clarus praecerat, Franciscum Theke, qui eis de re frumentaria prospiceret, itinerisque dux esset, obuiam mittit. (79; 96.) Interea partem exercitus cum impedimentis in Transalpinam praemittit, ipsimet quoque vbi primum Germani appulissent opem suis laturus. (97.) Nostri quamuis numero hostibus ipsis longe essent inferiores, omnem tamen spem in virtute Deoque praepotenti positam habentes, non expectatis a Principe auxilijs manus cum hoste conserere volebant, verum illis Princeps iam antea literis praeceperat, ne sese temere fortunae committerent, neue ante suum aduentum tale quippiam molirentur, vnde exercitus detrimenti aliquid pati posset, sed omnem rei bene gerendae occasionem in illud tempus different, cum iam indies maioribus aucti copijs hostibus non solum resistendi, verum etiam loco eos pellendi et profligandi potestatem essent habituri. (81; 99.) Moldauiensi etiam Palatino perscribit, vt coactis in prouincia quibus posset copijs, Transalpinensi se coniungeret, quippe vbi ipsimet quoque sit futurus. Quo accepto mandato Palatinus Stephanus nomine, qui tunc ei prouinciae praecerat, statim iter ingreditur, cumque recta ob metum Tartarorum proficisci non posset, versus fines Transylvaniae contendit, vt facto per prouinciam itinere Principis se coniungeret copijs, cum quibus deinde vna exercitum suum in Transalpinam duceret. (83; 100.) Iamque non longe a finibus aberat, cum quaedam Polonorum manus ei occurrit, vti eius remoraretur iter, cum quibus etiam prelio decernit, et magna eorum strage edita, atque opulentis onustus spolijs iter inceptum continuat, tandemque superatis alpijs in castra Principis, quae tunc ad arcem Terchuar erant posita, peruenit. (84; 101.) Audita Palatini profectione Ioannes Zamoiscius Poloniae Regis Cancellarius, in Podolia magno militum numero coacto in seipso ipso Rege in Moldauiam irrumpit, prouinciamque absente Palatino facile occupat, cuius administrandae curam Ieremiae cuidam obscuro alias homini, sed qui gratia plurimum apud eum valebat, committit. Princeps quod Sinanum pro foribus esse sciebat, summam hanc iniuriam quam sibi a Polonis inferri videbat, in praesentiarum ferre statuit, sed confecto bello Turcico prima quaque occasione vlcisci eam in animo constituit. (103.) Verum ex altera quoque parte plebs Siculica quae (vt dictum est) ad nutum Principis arma sumserat, sollicitum eius reddebat animum, quippe quae se nequaquam prius contra hostem proficisci velle affirmaret, quam sibi pristina libertas, quam superioribus annis ob rebellio, nem amiserat, iterum fuisset restituta. (104.) Verum vt Princeps eius votis annueret, multae rationes, atque etiam equitas ipsa aduersari videbantur, maxima namque Siculicae nationis pars Nobilibus quorum sunt coloni, est subiecta, quos colonis suis priuare (praesertim cum nihil tale vel in Principem, vel in ipsam patriam deliquissent, ob quod bona sua amittere deberent, imo per complures iam annos fidelem Principi domi militiaeque nauarant operam) summa erat iniuria. (106.) Cogi quidem plebs ad ea quae man-

darentur subeunda etiam absque libertatis donatione poterat, sed in tanta hostis propinquitate Princeps bello ciuili incumbere absque manifesto patriae periculo nec poterat, neque etiam debebat. Vtrum igitur libertatem eis summa cum nobilium iniuria donaret, patriaeque praesentis necessitatis ratione habita consuleret, vel vero nobilibus parcendo exercitus imminueret numerum, fere dubitabat. (107.) Sed vicit tandem dubitationem ingruentis necessitatis magnitudo, quae extorquere potius, quam petere videbatur, vt pristina Siculis restitueretur libertas. Ingens erat barbarorum hostium multitudo, cuius receptu noster exercitus erat sane perexiguus, sed accedente Siculorum agmine, quorum erant capita circiter sexdecim millia qui arma ferre possent, mirum in modum augmentabatur. (108.) Itaque nonnullis propositis conditionibus Princeps libertatem eis licet inuitus donauit, moxque in Transalpinam eos praecurrere iussit. Ipsemet quoque paucis post diebus castra mouens alpihus aegre ob coenosissimi itineris difficultatem superatis ad villam Rukar in ipsis Transalpinis finibus, et alpium angustijs castra ponit. Vbi dum tentorium eius extenderetur, nouum subito spectaculum militibus apparuit. (110.) Aquila namque ingenti magnitudine praecipiti volatu ex alpihus delapsa, prope Principis tentorium condescit, quam conspicati milites praetoriani, qui forte aderant, accurrentes, cum repente humo se tollere prae magnitudine non posset, captam in Principis tentorium deduxerunt. (111.) Quod cum in vulgus exiisset, vt sunt varia hominum ingenia, alij aliud ex eo omen coniectare, pars ipsum Sinanum per aquilam designari, qui manus nostrorum non esset ciuitaturus, pars etiam sinistram augurium interpretebantur, quippe cum aquila Romani Imperij sit signum, quod ea in captiuitatem deuenerit, perniciem nostri exercitus, qui eiusmodi vteretur signo praesignificari augurabantur. (113.) In eo loco Princeps octidui moram duxit, partim vt Germanica auxilia expectaret, partim vero vt interea carri quorum maximus erat numerus, et propter itineris coenositatem difficillime per alpes transportari poterant, in castra peruenerent. (114.) Itaque cum iam et Germani maximis itineribus appulissent, carrique transportati fuissent, motis ex eo loco castris, in eum vbi Palatini erant castra locum ventum est. Hic quoque militibus tempus ad recreandas vires datum est, quo vegetiores deinde ad omnes belli labores subeundos redderentur. (115.) Interim tamen nostri quotidie pabulatum excurrerant, et cum hostes quoque commeatum gratia longius interdum excurrerent, non semel accidit, vt in se mutuo incidentes praelium committerent, sed interdum hostes vix primos nostrorum insultus sustinuerunt, quin illico in fugam verterentur. Quo factum est, vt nostri singulis fere diebus maximis onusti spolijs in castra reuerterentur, nemine interim nostrorum desiderato. (117.) Quae res tantum animi nostris addidit, quantum ipsis hostibus ademit, nam deinde etsi interdum magnus hostium esset numerus, vix tamen paucis nostrorum visis illico se in fugam coniecere, paucissimis tantum fuit animi vt praelio decernerent, qui tamen et ipsi vt plurimum caesi ad interuentionem fuere. (118.) Comparatis ijs rebus, quas tanti belli vsus requirebat Princeps ex eo loco mouens alteris castris in quandam planiciem spacio vnus miliaris ab oppido Tergouistia vbi Sinani castra erant, distantem, exercitum duxit, eo animo et apparatu, vti sequenti die (quod Deus bene verteret) praelium committeret. (119.) Positis in ea planicie castris, cum iam milites et ex equis descendissent, et arma etiam alij deposuissent, alij vero alijs rebus essent intenti, repente tumultus in castris exoritur. (120.) Ii namque qui praeterita nocte excubias egerant, eo momento in castra reuertebantur, qui cum a longe a quibusdam qui lignandi causa in proximam syluam connesserant, fuissent visi, hostium agmen esse rati, anhelo cursu in castra contenderunt. Eius caussam quaerentibus nonnulli, responderunt se hostium armatum agmen a longe conspexisse iamiamque pro castris affuturum. (121.) Quorum verbis persuasi milites ad arma statim conclamant, omnibus hostem adesse existimantibus. Mox signo dati fit concursus militum, et tanta erat omnium perturbatio, vt in ordines cogi neutiquam possent: (122.) pauci signa sequebantur, reliqui nullo certo duce palantes et salutis suae incerti discurrebant, creberrimi vbique sclopetorum crepitus exaudiebantur, testamenta vulgo totis castris obsignabantur, iamque prima acies in armis erat, Germani etiam suos ordines tenebant, parati ad pugnam si hostis affuisset. (124.) Interea nunciatur Principi vanum esse rumorem de hostis praesentia: sed neque sedari milites poterant, neque satis firma verbis adhibebatur fides, ita omnium animos pavor et trepidatio occupauerat. Princeps cum videret ita perturbatos esse militum animos, silentium cunctis imperat, et publico edicto sancit, ne quispiam clamore tumultum in castris excitet, qui secus fecerit, crucis poenam esse subiturum, et ita tandem imperio Principis subito silentium in castris fuit. (125.) Mons erat praeruptus, qui aequo fere spatio ab castris vtrisque aberat, ex cuius summo vertice plerique credunt ipsummet Sinanum Principis exercitum cum in locum castrorum veniret, speculatum fuisse. (126.) Sed quomocunque se res habuerit, certum est,

quod posteaquam Sinanus de ingenti Principis apparatu bellico certior factus animaduertisset, se imparem fore viribus Transylvanicis, nihil antiquius duxit, quam ut se exercitumque e nostrorum conspectu subduceret, quod tamen ipsum ne quo modo purpuratis suis innotesceret, impense curabat. Mox Ali Bassa et Mehmet Bego, qui praecipui inter caeteros erant ad se vocatis, multis verbis eis persuadet uti in arcem Tergouistiam egregio ab se opere valloque munitam concedant, se interim donec Transylvani eo appellerent exercitum ex eo loco subducturum, fugamque per speciem similaturum. (128.) Quod si vero arx per Transylvanos obsessa foret, forti saltem animo ferrent obsidionem, se datum operam ut hostes in ipsa obsidione nihil hostile metuentes somnoque sopitos ipsa noctis tempestate acie instructa adoriatur, quibus oppressis nihil omnino postea potiundae Transylvaniae defuturum. His et similibus eo barbarorum perduxit animum, ut etsi totus in fugam esset intentus, fidem tamen verbis fecerit. (131.) Ipse valido militum et rerum omnium praesidio cum eis in arce relicto de quarta noctis vigilia castra mouens, quanta potuit festinatione Bucorestum versus contendit. Princeps etiam sequenti die orto iam sole signum tuba dari iubet, aciemque instruit. (132.) In primo cornu quatuor millia equitum hastatorum collocat, quibus Michael provincie eius Palatinus praeerat, cui adiunxit etiam Stephani Chiakij turmas. (133.) Horum latera pedites pixidarij et falcati Siculi claudebant, mox Germanica Phalanx a tergo subsequebatur: post hos aeneae machinae vectabantur. (134.) A dextro deinde primi cornu latere duo agmina, quae singula decem hastatorum equitum millia continebant, sequebantur. In laevo quoque latere idem erat agminis ordo et numerus quibus singuli duces viri praeclari et industrij praeerant. Postrema deinde duo erant agmina, quae in medio praecedentes subsequebantur, vnum cui aurea signa praeferebantur et hoc duodecim circiter equitum hastatorum millibus constabat: alterum quod ipsemet Princeps tuebatur, et sic in univsum septem erant copiarum alae. Quibus omnibus Generalem praefectum Stephanum Bochikeium summa dignitate virum, magnis in Transylvania clientelis et opibus pollentem, ipsumque Principem propinqua cognatione attingentem praeficit. (135.) Hunc in modum instructa acie copias promouet, in eumque ubi hostium fuerant castra locum peruenit. Verum cum animaduertisset inde hostem fugisse, insidias veritus suos quemque diligenter ordines seruare iubet, in eumque modum exercitus eam quae sequebatur noctem in armis transegit. Quia vero Sinanus ante paucos dies Transylvanici apparatu inscius, iamque se victorem esse ratus suos commonefecerat, se quindecim adhuc dierum moram eo loci facturum, neque interea castra moturum, accidit ut plerique Turcae pabulandi et commeatus agendi gratia longius excurrerent. Qui deinde omnium quae circa Sinanum erant ignari, a pabulatione reuersi suorum adhuc ibi castra esse arbitrabantur, cumque ipsa noctis tempestate in locum castrorum vnde iam Turcae fugerant, peruenirent, in confertissimos nostrorum ordines incidentes, ut plurimum trucidarentur, quamuis etiam nonnulli noctis beneficio euaderent. Hunc in modum cum exercitus totam eam noctem transegisset, non tamen orto etiam sole arma ut milites deponerent permissum fuit, verum usque in meridiem eadem ratione in armis steterunt. (139.) Interim etiam exploratores, quos Princeps speculandi hostium agminis gratia praemiserat, affuere, qui indicarunt hostes multum iam viae processisse, neque quicquam aliud quam fugam agere. (140.) Quo cognito Princeps, fugientemne Sinanum insequeretur, vel arci oppugnandae, in qua validum erat hostium praesidium, insisteret, pene dubitans, dandum Sinano fugae spacium duxit, nam hostem a tergo relinquere nimis periculosum fore arbitrabatur, intercludi enim exercitus commeatu peterat ab ijs, qui in arce Tergovistia erant, si hostem fuisset secutus. (142.) Quod ne committeret, etiam atque etiam praecauendum erat, itaque in superiorem oppidi Tergovistiae partem copijs ductis castra fecit, simulque arcem eiusdem oppidi quam Sinanus intra tam paucos dies, per quos illic statua habuerat, validissimo opere valloque munierat, obsidet, tormentisque admotis cum arx usque in sequentem diem nequicquam quateretur, praeualente munitionis opere, milites ad oppugnationem parari iubet, iamque in occasum vergente sole oppugnationem ex tribus arcis partibus vrget. (143.) Hinc Siculi ligna, et piceam materiam succendendis ligneis munitionibus idoneam supportantes ignem tectis iniiciebant inde scalarum muris applicabantur, plerique etiam absque scalarum auxilio munitiones superare nitentur: ex tertia parte tecta arcis machinis aeneis impetebantur, quae tantam patiebantur ruinam, ut in obsessorum capita coniderent. (144.) Cum vndique periculum obsessis impenderet, incerti extinguendone igni, quem iam tecta conceperant, aut propulsando hosti incumberent, vel vero periculum ruinarum euasuri sese in latebris abdendo salutem consulerent, (vndique enim imminens et praesentissimum periculum oculis intuebantur) tandem complurimi manu facta per portulam quandam quae nostris erat incognita, eruperunt. Sed ea res nostros latere non potuit, quippe iam antea constiterat, et ex

certis signis cognitum erat, obsessos eruptionem meditari, quam ob causam quaedam equitum delectorum manus in custodijs disposita fuerat. Illi animaduversa hostium eruptione cum equis ueherentur facile fugientem hostem sunt persequuti, quem illico fundunt fugantque, paucissimi duntaxat noctis euasere beneficio. (146.) Ali Bassa et Mehmet Begus arcis praefecti, siue honestam mortem turpi fugae praeferentes, siue aliud quippiam cogitantes arce excedere noluerunt, verum cum iam nostri expugnatis munitionibus omnia caedibus miscerent, locaque arcis abdita scrutarentur, et peruestigarent (quam ad rem aptissimi sunt edocti Siculi) in loco quodam secreto fuere inuenti, et ad Principem deducti. (148.) Cuius rei fama ad Sinanum, qui tunc Bucuresti erat, perlata, tantum animo barbari iniecit terrorem, ut eam statim ad fugiendum occasionem arripiendam putauerit. Collectis ergo vasis oppidum Bucurestum inflammat, mox magna parte impedimentorum post se relicta desperatione actus ceu iam hostis adesset turpissime fugere caepit, Girgionumque quanta potuit festinatione contendit. (149.) Bucuresti templum quoddam erat, quod Alexander ante Michaellem tertius eius prouinciae Palatinus maximis sumtibus extruxerat: illud Sinanus antea munitissimo opere valloque munierat, ut firmitatem Tergouistiae facile munitiones excederent. Sed in tantum eius animum occupauerat pauor, ut nec in eo loco quantumuis munitissimo hostem auderet expectare. (150.) Verum dato cuidam ex suis negotio puluerem bombardicum fundamentis templi suffodi, et ita negotium curari iubet, ut posteaquam exercitum inde abduxisset, et nostri, ut ipse sperabat, in eum locum perueniens munitiones occupassent, tum demum puluere succenso templi mole disiecta ruinis eius interimerentur, et sic quod palam conficere non posset, tali stratagemate per insidias effectum redderet. (151.) Quae quidem spes fefellit eius animum, nam, ut dicitur, Princeps diuerso itinere Bucuresto ad leuam relicto copias duxerat, unde cum puluis in fundamentis succensus esset, nullo penitus damno dato molem disiecerat. (152.) Circa hoc tempus Principi nuncium allatum fuit ex inferioribus Hungariae partibus a Georgio Barbely, qui post captam arcem Lippensem anteaactosque labores spacio recreandi militibus dato copias ad Ieneum promouerat, arcemque arcta obsidione cingens, paucis post diebus per vim expugnaerat. Caeterum Principi imminens cura de Sinano erat, qui nondum Danubium traiecissem ferebatur. (153.) Capta itaque eo, quo dictum est modo Tergouistia, copias promouet, eo consilio, uti ubicunque Sinanum assequutus fuisset, belli fortunam cum eo periclitaretur. Quoniam autem qua Sinanus iter fecerat, agros populaerat, vicos omnes, et villas excusserat, et omnia in eam redegerat vastitatem, ut exercitus duci per eam partem neutique posset, alio quam quo is iuerat itinere Bucuresto ad leuam relicto, quo nondum peruaserat vis Turca, Princeps ductabat exercitum. (154.) Cum iam duorum miliarum spacio, Gyrgio abesset, affertur Sinanum cum potiori copiarum parte Danubium traiecissem, residere etiam cis Danubium iustum barbarorum numerum, qui flumen nondum superasset. Ad quam rem cognoscendam Princeps nonnullam delectorum manum praemisit, quibus in mandatis dedit, uti occasione oblata, si integrum sit, hostes praelio lacessitos transitu prohibere conarentur. (157.) Qui Girgionum delati quamplurimos Turcas in saltibus oberrantes, multosque armentorum et pecorum greges agentes offendunt, quos confestim prelio adorti fundunt fugantque, et omnes quos assequuntur trucidant, paucos captos ad Principem deduxere, ex quibus de hoste cognosceret, reliquos Girgionum usque propellunt, ubi magna adhuc hostium multitudo in ipso transitu pontis cuius ceterior pars ipsis Girgio radicibus annectebatur, haerebat. (158.) Girgionum arx est egregie loci natura, et arte munita, quippe Danubius paullo supra arcem spacio aquas diuidit, quarum pars nonnulla quae iusti fluminis speciem refert terram duorum circiter iugerum magnitudine ambiens, rursumque in suum alueum refluens, insulam constituit: quo loco undae in se coeunt, illic arx aquis undique circumdata emergit, nec nisi ponte adiri potest. Quo superato decem circiter passuum terrae spacio interiecto alter pons in ipso Danubio exstructus maior priori ipsius arcis, ut dictum est, radicibus annectitur. (159.) Ad quem barbari studio transeundi certatim accurrebant, cumque alter alterius praertere conarentur transitum, magnas in ipso ponte turbas dabant, ita ut ad arma deuenientes sese inuicem confoderent. (160.) Multi siue natandi peritia freti, siue etiam desperatione salutis acti praecipites de ponte in profluentem delapsi, eius gurgitibus absorpti interiере. (161.) Magno autem barbaris subsidio carri fuerunt, quorum maximo numero sese undique circumseperant ut equestris exercitus ad eos penetrare non posset. Interim Princeps cum exercitu affuit, cumque cognouisset equestrem exercitum nullum hosti inferre posse incommodum, illico pedestres copias praemisit, quae perturbato confestim carrorum ordine minori ponte superato ingenti caede hostes tumultuantes prostrauerunt. (162.) Quo tempore peditum praecipue, quos prixidarios vocant, virtus prae caeteris enituit, qui cum sclopetis eminus hostes peterent, tantum profecerunt, ut

occisorum cadaueribus plenus ipse Danubius aquas sanguine per mixtas, et pene rubentes volueret, haustuque indoneus redderetur, tanta siquidem erat cadauerum multitudo, ut si qui aquam haurire vellent, eam aut iumentorum, aut virorum cadaueribus insistendo haurirent. (164.) Virorum, equorum, camelorum aliorumque id genus iumentorum cadauera veluti in aceruis erant, multa in continenti sparsim iacebant occisorum corpora, plura autem vndae et fluctus agitabant: crebris in locis morientium gemitus exaudiebantur: multi vulneribus confecti, semianimes conciderant in summa nusque non infandae caedis facies repraesentabantur. (165.) Intuentes hoc ex vltiore fluminis ripa Turcae, tormentis nostros eminuis petere non desistebant, verum nihil detrimenti nostris inferre poterant, omnibus pene globorum ictibus in irritum abeuntibus. Nostri etiam ex citiore Danubij parte machinis hostes impediabant, sed diuerso effectum, nam hi qui machinis erant praepositi, optime ad eam rem administrandam edocti magna interdum hostibus inferebant incommoda, in confertissimos enim hostes machinarum aciem dirigentes globorum ictibus quamplurimos prosternebant. Quod barbari tractandarum machinarum rudes praestare non item poterant, quamobrem nostri tuto et absque periculo rem administrabant. (166.) Multi ex barbaris naues, quas quinque habebant, traijciendi fluminis causa conscenderant, ex quibus tres incolumes euasere, duae reliquae tormentis concussae nostrorum praedae cesserunt. (167.) Posteaquam nostri transitu pontis barbaros, qui cis Danubium fuerant, prohibuissent, et ingenti caede eos prostrauissent, pedites nonnulli ex ijs, qui sub Moldauiae Palatino stipendia merebant, duobus signis secum abreptis in pontem euaserunt. Quod animaduertentes barbari, qui trans Danubium erant, tantus subito metus eorum peruasit animos, vt licet nihil omnino de eo cogitarent, transituros opinarentur. (168.) Quare confestim securibus sumtis pontem rescindere coeperunt, vt hoc pacto rescisso ponte transitu intercluderentur. (169.) Maximo tunc damno Principis exercitus affici potuisset, nisi ij qui in arce erant puluere tormentario destituti fuissent, Sinanus enim antea omnem fere puluerem tormentarium transferri curauerat: magnam quidem pulueris vim cis Danubium in carris reliquerat, quo obsessi vti potuissent, sed is propter inopinatum nostrorum aduentum in arcem importari non potuit, neque postea cuiquam vsui fuit, propterea quod cum nox iam immineret, per quosdam qui inter carros oberrabant, siue ex ignorantia, siue alia quam ratione succensus nullo penitus damno illato, in fumos abiit. Re hoc pacto vsque in vesperum gesta, quamuis nox etiam immineret, non tamen equestres copiae ab armis discesserunt, veritae nimirum ne forte barbari ipsa noctis tempestate nauibus conscensis flumen traijcientes insidias struerent. Custodijs ergo vndique diligentissime dispositis, exercitus totam eam, que sequebatur noctem insomnem in armis traduxit. (171.) Sequenti die Princeps cum animaduerneret non esse magnopere hostium insidias reformidandas, paulum ex eo loco, vbi exercitus noctem transegerat procedens, castra fecit, mox admotis ijsdem tormentis, quibus Ali Bassa Tergouistiae contra nostros vsus fuerat, arcis moena quassari iussit. (172.) Quae res cum vsque in sequentem diem impigre fuisset administrata, ingensque in moenibus factus esset hiatus, vt iam oppugnari arx tuto posset, imperatum a Principe fuit, vt ab singulis tentorijs bini homines armati ad oppugnandam arcem procederent. (173.) Eoque expedito oppugnari arx coepta est, sed nostris eo facilius oppugnatio fuit, quod obsessi puluere tormentario, vt diximus, destituti, sclopetis et tormentis maioribus vti in nostrorum perniciem non poterant, quorum loco lapidibus eos infestabant. Sed ea oppugnatio breuis fuit, neque diu obsessi restiterunt, propterea quod ingruente nostrorum multitudine, praeter eos qui hiatus superare contendebant, alij ex alijs arcis partibus muros conscendebant, vix vllis ipsis resistente, obsessi enim plerique desperatione adducti in abditis locis delitescabant, pauci propugnacula tuebantur. (174.) Quo factum est, vt qua parte moenia concussa erant, inde etiam depulsis barbaris qui eam partem tuebantur, arx defensoribus destituta, omnibus qui in ea erant trucidatis, capta fuerit. Ita Girgioum tanti arx momenti, vt quae centum circiter ab hinc annis Turcico paruit imperio, intra tam breue temporis spacium viribus Transyluanicis oppugnata, inspectante ipso Sinano vniuersoque eius exercitu, in Principis potestatem venit. (175.) Veruntamen in ea Princeps nullum plane militum praesidium certis de causis relinquendum putauit, praesertim autem quod barbarorum iniurijs admodum esse expositam, nec sine manifesto periculo in tam remoto ab Transyluania loco praesidium ali posse intelligebat. Igne itaque tectis iniecto inflammari arcem, pontem etiam rescindi, et nauium ex quibus pons constabat, tabulata exuri iussit. (176.) Quibus non sine singulari Dei praepotentis auxilio et prouidentia feliciter expeditis, et Sinano, qui antea toti orbi Christiano terrori fuerat, trans Danubium pulso, solutus castris Princeps exercitum reduxit, et copias ad Gergiciam vsque oppidum Valachiae alpibus vicinum, comitatus est. Ibi rebus prouinciae cum Palatino compositis, Stephanus Boekkaum, Gene-

nalem copiarum praefectum cum exercitu reliquit : ipse paucis comitantibus praecessit. ac tandem superatis alpibus Brassouiam venit, Bochkaium ibi cum exercitu expectaturus. Vbi is quoque cum exercitu affuit, duorum circiter millium Siculorum exercitum Stephano Moldauiæ Palatino adiunxit, qui eum in provinciam comitenturum, et pristinæ restituere dignitati : reliquum exercitum domum in hyberna dimisit ipse quoque paucos dies Brassouiae moratus, ingenti cum totius Transylvaniae applausu et laetitia, n̄ felicissime gesta, tantisque rebus confectis, Albam Iuliam reuersus est. FINIS.

* * *

Az ének szerzője elég híven követi a latin szöveget, csupán a bevezető versszakokban bánik szabadabban mintájával. A 7. versszaktól kezdve az ének tartalma pontosan megfelel a latin szövegnek, a 76—83. versszakokban azonban csak mintegy kivonatolja Jacobinust, és több részletet teljesen elhagy. A nyomtatvány itt megszakad.

15 Borbély György Báthori István egyik hadvezéréként az 1581—2-i oroszországi hadjáratban tűnt ki. Báthori Zsigmond 1595. máj. 27-én nevezte ki karánsebesi bánnak. A délvidéki hadjáratban vezető szerepe volt. 1603-ban Kolozsvárott dög-halálban meghalt.

23 Az énekszerző itt valószínűleg a Kovacsóczy—Kendi-féle összeesküvés tagjaira céloz, akik a törökkel való szövetség hívei voltak. (L. a 9. sz. éneket.) Megjegyzése azonban itt már időszerűtlen, hiszen a legtöbb törökbarát főurat kivégezték. Jacobinusnál nem is szerepel ez a megjegyzés.

41 A törökök Ahmed temesvári pasa vezetésével aug. 1-én pusztítottak Jófőn és környékén.

71 meggyenek = mit tegyenek

84 Facsádót aug. 12-én adták fel a törökök.

141 Természetesen nem a felvidéki Eperjestről van szó, hanem egy kis délvidéki várról.

194 Lippa feladása aug. 18-án történt.

203 Szinán basa Gyurgyevónál kelt át a Dunán, és Bukarest felé nyomult.

205 a „Vaida” = Mihály román vajda, aki később rövid ideig Erdélyben is uralkodott.

213 Ez a hely Bukaresttől négy mérföldnyire, Kalugeran mocsarai között volt.

219 selymék = mocsár. Inkább *semlyék* alakban volt használatos, de a NySz idéz *selmecus* alakot is. (Latin szövegben.)

259 Regtől = reggeltől

309 Báthori aug. 27-én indult el udvari népével a Barcaságba.

319 A sor értelme Addig vesztegeljenek a táborban.

332 Tercz Várához = Törösvárhoz

333 A nyomtatvány itt megszakad ; e versszakban a latin szövegnek is megfelelően Zamoiski lengyel kancellárjáról volt szó.

12.

Nyomatott kiadása : Kolozsvár, 1635. (RMK I, 647.)

A nótajelzés Hunyadi Ferenc históriájára utal. (RMKT VIII, 50.) Ennek az igen népszerű históriának (1577-től 1629-ig kilenc külön kiadása jelent meg) nótajelzése az 1577. évi kolozsvári kiadásban „Mátyás király Historiájának Notájára” utal ; ugyanezt idézi a *Bátfai-ék.* 313. lapján Sztárai Mihály „Mindenkoron áldom az en Wramot . . .” kezdetű 34. zsoltára. Ennek az éneknek a saját dallamát csak jó későn, az 1778. évi debreceni ék. 483. lapján találjuk. Nyilván ez lehetett Göröcsöni „Mátyás király”-ának a dallama, és így közvetve a Trója-éneké is. Hogy ez utóbbinak volt-e még más, külön dallama, azt ma már nem tudjuk eldönteni. A dallamot közöljük, felül jelezve a ritmusforma mai írásmódunknak megfelelő képét. Lásd még MZK 1955. 20.* l. 4/b. (RMDT I, 82. sz.)

Sem az ének szerzőjéről, Szőlősi Istvánról, sem patrónusáról, Hári Mihályról semmit nem tudunk. Bizonytalan az is, hogy mikor szerezte művét. Az 1. versszakban azt írja, hogy a történetet „régí Historiákban” lelta, de „üdejével is megérte”, vagyis az 1595-i eseményeknek kortársa volt. A 181. versszakban is csak nagyjából jelöli meg a szerzetetés időpontját : 1595 „után néhány üdövel” szedte versbe a históriát, való-

színiüleg jóval a nyomtatás éve, 1635 előtt, mert a záróversszak világosan megmondja; hogy ekkor csak az ének „kibocsátása” történt meg. — Akármikor is írta meg Szőlősi énekét, célszerű a névtelen *Historia* után kiadni, mert tárgyuk is, forrásuk is közös. (Az 1595-i hadjáratról és Jacobinus művéről lásd az előző ének jegyzeteit.) A két históriás ének egyébként közvetlenül nem függ egymástól. Szőlősi elég híven ragaszkodik latin mintájához. Csak egyetlen jelentősebb mozzanatot hagy ki: a törökök jófői pusztítását (a 22. vsz. után). Betoldja továbbá a Borbélyhoz küldött (valószínűleg fiktív) levél szövegét (14—17. vsz.) és két fiktív beszédet, a latin humanista történetírók mintájára: Báthorinak az urakhoz (5—11. vsz.) és Borbélynak a katonákhoz (39—40. vsz.) intézett beszédeit.

A kiadvány elején levő két latin vers jelentése:

Epigramma Zsigmond fejedelemhez. Éneklem, Zsigmond fejedelem! a dák sereg fegyvereit, melyekkel a török hitvány táborát szétvered. Nagyobbak nagyobbakról énekeljenek; nekem elég, ha téged és vitézségedet hő szívvel megéneklek.

Ajándékkal egybekötött tárgymegjelölés. Szőlősi István az emelkedett szellemű Báthori Zsigmond fejedelem dicső tetteit éneкли meg: hogyan teríti le a török táborát a hunok gyors kardja és hogyan gyarapszik a haza ereje. Ezt a történet írója szívbeli szeretetből neked adta, ó Háriak nemzetségéből született kiváló férfiú!

112 Faczyat olv. Facsát (= Facsád).

175 E kifejezés Kisviczai *Adagidi*-ban így szerepel: „Extrema linea. Az spitzen vagyon.” (4/5/1/9.) Alaghi Ferenc 1607-i levelében: „Az Istenért kérem Nsgodat, Nsgod úgy viseljen gondot e földre, hogy el ne vesszen e föld, mert szintén a spicen vagyunk.” (TT 1900, 437.)

361 Aug. 26-án. Szőlősi helytelenül Szent Mihály-t, azaz szeptembert ír. Nyilván az tévesztette meg, hogy Jacobinus a dátumot latinosan írta: „VI. Calend. Septembris.”

374 Szept. 6-án.

429 A székelyek hosszas huzavona után szept. 15-én kapták meg szabadságlevelüket. (EOE III, 357.)

433 Zsigmond a töröcsvári szoroson keresztül okt. 3-án indult el Havasalföldre.

480 derég = derék.

522 Tergovist megszállása okt. 18-án történt.

694 Gyurgyevót nov. 3-án vették be, három napi ostrom után.

13.

Kézirata: *Lipcei-k.* 23a—b. Kiad. Dézsi, ItK 1916, 323—4.

Ebben a 6 + 5 tagolású 3 × 11-es formában van néhány XVI. századi szövegünk és fennmaradt egyetlen dallam, mégpedig elég korai — bár több helyen hibásnak látszó — feljegyzésben. Ezek: „Aldot légy Vr Isten az magos menyben” (Eperjesi graduál 1098.); „Jol-lehet nagy sokat szóltunk Dávidról” alatti lapszéli följegyzés a XVII. századból (Born.-ék. OSzK-beli példány, 263b.) és „Én ugy kívánkozom az Ur Istenhez” (Illyés: Soltári Énekek 1693, 65.) A XVIII. századi kolozsvári (1744, 397—8.) és debreceni (1744-i Maróthi-függelék No. 66.; 1778, 401.) énekeskönyvek közlései helyesség tekintetében sokkal meggyőzőbbnek látszanak. Lásd a debreceni verzió szerint: Ref. ék. 1948, 486. sz. Itt a kolozsvári alak szerint adjuk. Lehetséges, hogy ez is „szlávós” eredetű ritmusforma; megfelelő tagolását a dallam alatt jelezzük. (RMDT I, 195/IV. sz.)

Az éneket nótajelzésként idézik Thordai XIX. zsolnárfordításánál. (Kolozsvári ref. koll. 1105. sz. kézirat.) — Keletkezési idejére semmi közelebbi adatunk nincs. Mivel azonban ez az ének is, miként a „Pusztaság, kárvallás...” kezdetű, Gyarmati Imre 1596-ban szerzett éneke előtt található a Lipcei-kódexben, s tárgya is ugyanaz, ide helyeztük.

14.

Kézirata: *Lipcei-k.* 24a—b. Kiad. Dézsi, ItK 1916, 324—5.

A nótajelzésként idézett ének először a Born.-ék.-ben jelent meg (256b.). Dallamára vonatkozóan lásd a 6. sz. ének jegyzeteit. Az ének keletkezésére semmi közelebbi fogódzónk nincs. Igen valószínű, hogy az 1590-es évek tatárdúlásaival kapcsolatos; a *Lipcei kódex*-ben Gyarmati Imre hasonló tárgyú, 1596-ban kelt éneke előtt található

Kézirata : **Lipcei-k.** 25a—26a. Kiad. DÉZSI, ItK 1916, 325.

Versfők : **GIRMATI IMRE M.** A nótajelzés kötetünk 99. sz. énekére utal, mely szintén a *Lipcei-k.*-ben található, de mivel későbbi, csak a másoló hivatkozhatott rá. (Ott viszont Gyarmati énekét adja nótául.) Az utolsó vsz. szerint az ének 1596-ban keletkezett.

Gyarmati Imre nevével legkorábban 1593-ban találkozunk. Mint kisvárdai rektor hosszabb latin költeményt írt az iskola nyomorult állapotáról, melyet alább közlünk. Néhány év múlva prédikátor lett, 1596—1601-ig Kőlcseán, 1607—1612-ig Benén, 1613—1614-ig Salánkon szolgált. (ZOVÁNYI : Protstáns lelkészek nyugtatványai régi tizedjegyzékek mellett. MPETA XIII, 30, 95, 111.) Mint kölseai prédikátor egyik tanúja 1601. ápr. 16-án Nagyari Bihari Mátyás nagymuzsalyi prédikátor zálogoslevelének. (Szojka-lt., Debreceni ref. nagykönyvtár.)

Úgy látszik, tekintélyes prédikátor volt, amit talán literátori műveltségének is köszönhetett, mert Szerdahelyi István beregszászi pap azzal vádolta Vári Szárnyas Bálint esperest, hogy mindig csak Gyarmati tanácsával él. Említetik Gyarmati az 1608. szept. 1-i csarodai egyházmegyei gyűlésen is, mint aki valami pénzt „ad usum ecclesiae communam” Hodászi Lukács püspöknek Báthorban kézbesített. (KISS KÁLMÁN A szatmári reform. egyházmegye története. Kecskemét 1878, 577.) Gyarmatinak is ajánlja többek között Szentgyörgyi Nagy Bálint heidelbergi respondens diák 1613-ban *Theses Theologicae De Ecclesia Dei c.* kiadványát. (RMK III, 333.)

Kisvárdai rektor korában szerzett latin költeményét az OL Zichy-levéltárából (Fasc. 144 NB) ECKHARDT SÁNDOR közölte. (ItK 1943, 43—7.) Szövegét alább közöljük.

43 A kép már a XVI. századi költészetben közkeletű. Elsőnek Tinódinál találkozunk vele „Az szalkai mezőn való viadalról” szóló históriájának 6—7. sorában : „Mely nagy gazdagsággal bírja Buda várát, Ez országnak hatta nektők fél gallérát.” (T. i. a török. — RMKT III, 288. Vö. HORVÁTH JÁNOS: A reformáció jegyében. Bp. 1957, 501.)

44 Olv. sőt ; fottia = foltja.

Tristis Querela Scolae kūs Vardinae: Auxiliique ejusdem imploratio in suis malis, brevi carmine elegiaco, anno aerae salutis christianae 1593 14 Cal. Aug. Descripta ab Emerico Gyarmathio, Rectore ejusdem ad Patronos suos.

Haec scola quas fudit passis Vardina capillis
Tempore jam longo jacens lacrymando querelas.
Illas me libuit brevibus perstringere metris
Vires sufficiente Deo Qui versicolare parumper
Sum fateor cultu : et vestitus divite Palla.
Qualescunque tamen calamo properante mei sunt
Versus o proceres hic longa vivere vita
Digni, sic libuit vobis committere cunctos.
Quare igitur procerum laeto decus accipe vultu
Et mihi speratas aures testare benignas.

Querela Scholae

Qua ego nunc nitar spe? Vel quo lumina flectam?
Unde meis poscam en ego rebus opem?
Nunc animo quoties heu plurima damna revolve
Nunc animo quoties mille pericla noto.
Moesta ego nunc lacrymas toties resolvo profusas
Imbre meas toties ubere tingo genas.
Vix mihi tota dies suspiria sufficit anni
Ducere : nec casus tot quoque flere meos.
En ego jam quot sum, duris exercita fatis
Quod nunc illa aliqua dinumerare velim
Forsitan comperiar numerum subducere arenae
Aequoris : vel alto sydera fixa polo.
Heu miseram famas rabiosa dura phalange
Undique heu miseram magna inopeque petit.
Incultam siquidem jam longo tempore cultor
Deserit : jam nudas cernoque moesta domos.

Queritur
(de pat-
rono de-
functo
meminens
de ijs qui
curam
suam ab-
jecerunt

Nam quo jampridem cingebar cultore parvo
Qui mihi quiram pertulit ille meam.
Illum mors nuper patronum saeva celebrum
E gremio rapuit sustulit adque polum.
Illum mors rapit ad coelum sedesque beatas :
Posthac suppetias quis mihi quaeso feret ?
Non mihi praesidium fert praesens Vardina tellus
Vardina suppetias hei mihi et arxque negat.
Accolas exclamo patior sed saepe repulsam
Adque meas surda est quaelibet ora preces.
Hei a Nicolao tutel'est parva celebros
Szacholio : forsan quot petar nescit malis.
Aequaliter Paulo generoso, pava a THElegdi
Ignorat sortem ipseque forte meam.
Unde meis igitur rebus sperare salutem
Debeo ? quis miserac fert mihi suppetias.
Num frustra tristes infelix fundo querelas ?
Vana procellosis concino verba Notis.
O veteres quoties patrones mente revolvo
Imbre meas toties irrigo moesta genas.
Auxili' o Veterum quoties ego larga recordeo
Hei toties gemitus pectore duco meo
O mihi si superi fato meliore reducant
Quae sub Vardino fluxerit ante diem.
O si meos talis pax incolat aurea alumnos
Michaelae quondam sub duce qualis erat.
Sed frustra tristes itero deserta querelas
Et rapido Boreae verba ferenda cano.
Flebilis aspicio desertam nunc memet hortos :
Destructasque domos flebilis aspicio.
Quid querar ? unde meo summam fomenta dolori ?
Hei hei o proceres nunc prece quosque vocem ?
Vos vos clamo viri Heroum nunc sanguine nati
Vt mihi speratam ferte libenter opem.
Destructam validis vos quaesor ornate cameris
Me miseram : Musis sint bene hospicio.

Deum ipsam
inprimis
invocat,
et sic
ordine

Tu tamen imprimis vultu aspice quaeso benigno
Me DEUS, et votum percipe quaeso meum.
Et sortis miserescere meae, miserescere doloris
Quem fessis rebus suffero quassa meis.
Sic ego laeta canam tenui praeconia vena
In laudes dicam carmina larga tuas.
Nec collati in me doni non immemor unquam
Te grata semper concelebrabo Chely.
Sic tibi sincero persolvam pectore grates.
Sic tua sincera numina mente colam.

Impletur
opem G.
D. Sza-
cholidij

Jam te SZACHOLIDUM stirps o generosa superstes
Quaeso speratam ferque libenter opem
Sic tu cum sancta videas pietate senectam :
Et tibi sic semper mollia fata fluant.

G. D. Pauli
Thelegdij

Tu quoque militiae laus o patrone Thelegdi
Splendida, quae a magnis stemmata ducis avis
Esto pater scholae, decus esto nobile, nostrae
Et jam tu miserac portus et aura veni.
Vt tu si qua tuam tangit miseratio mentem
Ex intestinis eripe quaeso malis.
Sic tua magna bono claudatur functio fine
Sic fluat et rebus lenior aura tuis.
Sic videas longo sapientis Nestoris annos
Sic tibi converso terga det hostis equo

Catherinae
Vardinae

Alloquor en jam te Vardidum sola superstes
O decus o patriae laus CATHARINA tuae
En tibi me Humilem Illustris subdo patrona
Seu flammis uras seu ferias gaudio.
O decus o patriae per te florentis imago
Nunc sub umbraculo protege sponte tuo.
Auribus atque preces placidis nunc imbebe nostras
Sis o sis scholae portus et aura tuae.
Sic referant christum vita meliore Minervae
SIGEMUNDUS STEPHANUS cultior arte tui.

Johannis
Verebili

Tu quoque quo Duce nunc Varda gaudet alumno
VEREBILI Heros nomine reque valens.
Huc ades ; quid fugis? fessam patrone relinquis?
Jam miseram tantis eripe quaeso malis
Sic tibi non valeat fallax fortuna nocere :
Quae solet ambigua currere saepe via.
Sic foveat gremio Musas tuus ille *νεωγρός*
Sic. sic et STEPHANUS MICHAEL quaeque tui.

Habitato-
rum
oppidi

Oppiduli plena jamjam vos voce vocabo
Quos fovet in gremio patria terra suo.
Vnanimis igitur vos quaeso ferte salutem
Vt mihi speratam date libenter opem.
Cernite desertam miseram me cernite moestam
Optatumque mihi conciliate statum.
Fata fluant vobis auibus sic prospera dextris.
Sic habitet patriae fertilis arva Ceres.
Oppidulum ditet sic largi copia Bacchi
Sic pax natali, ut detur, quaeso, solo.
Verum jam querulum volens absolvere carmen,
Jam finire volens, tristia verba simul :
Me miseram vobis celebres commendo patroni.
Hanc miseram sortem quaeso levate meam.

Finis. Amen.

Hogy ezeket ez néhány versüket tisztelemo Azioniom oda kuldenem ; kivanta az scholanak niomorult allapottia. Annakokert koniorgunk aszionsagodnak minth tiztelendo aszioniomnak, hog ne felettkeztek kegielmed az mi niomorult allapotunkrul.. Istennek aldasat kivanom aszionsagodnak minth tiztelendo aszioniomnak.

16.

Kézirata : *Alciatus-toldalék* 37—40. Kiad. VARJAS, Magyar Századok. Bp. 1948 109—10.

Versfők : DEBRECZINVS. — Az ének szerzőjéről semmi közelebbit nem tudunk megállapítani. VARJAS feltételezi, hogy azonos Debreceni Szőr Gáspárral, aki 1599-ben szinyei prédikátorként írja alá nevét imádságoskönyvének ajánlása végén. (RMK I. 318.) Az éneket Töltszéken, Sáros vármegyében írták, ami közel van Szinyéhez, Debreceni Szőr Gáspár pedig más énekeket is szerzett, melyek említett imádságoskönyvében jelentek meg. Ezek azonban nem elegendő bizonyítékok ahhoz, hogy a két énekszerzőt azonosítsuk. — Az ének az utolsó versszak szerint, 1596 októberében keletkezett és a tatár pusztításon kesergő énekek sorába tartozik.

17.

Kéziratai

I. Szepsi Laczkó Máté krónikája 3—4. Kiad. MÍKÓ, ETA III, 11—3. A 12. és 13. versszakokat Szepsi Laczkó először fordított sorrendben írta le, majd a versszakok elő írt számokkal jelezte a helyes sorrendet. Címe Mas hasonlo. (Előtte „Az vitézek kardjainak . . .” kezdetű vitézi ének van.)

II. **Kuun-k. 30—32.** Kiad. DÉZSI, ItK 1916, 59—60. Az utolsó versszakok sorrendje : 11., 13., 14., 12.

III. **Pápai Ref. Nagykönyvtár kézirata,** könyvtáblából kiáztatott levélen. Csak 10 versszakot tartalmaz, de a végén ott a *Finis* szó.

Az ének versfői : SARKÖSZI MATTE H. Másik énekében a versfők a Sarkeszi Matte nevet adják. Ennek alapján arra lehetne gondolni, hogy Sárkeszi-nek hívták. Ilyen névvel azonban a XVII. sz. elején egyáltalán nem találkozunk (csak a XVI. sz. elején szerepel egy Sarkeszy Pál, *Száz. 1870, 359.*), és az igen elterjedt Keszi helynév sem fordul elő Sárkeszi összetételben. (DOMANOVSKY Kézai Simon mester krónikája. Bp. 1906. 146.) Az 5. vsz. első szava mindkét énekben *ö*-vel kezdődik, csak a másik vers szövegében *ö*-vel írták. Hogy miért van mindkét versfőszövegben az *z* helyett *sz*, arra nem tudunk magyarázatot adni, mégis a fentiek alapján valószínű, hogy a szerző családneve Sárközi volt, ami igen elterjedt név volt ebben a korban.

Máté is legalább kettő élt a XVII. sz. elején. Az egyik Vácott szolgált, teljes neve Sárközi Joó Máté. Az ő vezetésével vigyázták a váci vitézek 1612-ben Thurzó nádor rendeletéből Nagy András hajdúgenerális minden lépését. (HK 1910, 161.) Szerepel a nádori küldöttség egyik jelentésében is, melyből kitűnik, hogy Vác vicekapitánya volt „... láttuk az helynek [Vácnak] elég fogyatkozását, melyre hattuk meg Jo Matzey uramnak, mivel hogy az fő kapitány otthon nem volt, hogy az ország rendelése szerént az szigetséget reá üzzék és megéppitessék, az minémű fogyatkozások most az helyen vadnak.” (1612. júl. 16 ; HK 1894, 374.)

A másik Sárközi Máté erdélyi nemes. Básta Györgytől egyéb birtokok mellett Désen is kapott egy udvarházat 1603. nov. 18-án. Az oklevélben „Almád-apáti nemes Sárközi Máté” néven szerepel. (VERESS: Basta György hadvezér levelezése és iratai. Bp. 1913. II, 321.) Capreolo Tamás hadvezér 1604. jan. 17-én elrendelte, hogy a dési nemesség s jelesen Sárközi Máté a dési városi szabályokhoz alkalmaztassa magát. Az oklevélnek csak ez a rövid tartalmi kivonata ismeretes, de ebből is kitűnik, hogy Sárközi dési udvarházában lakott és érdekellentétei lehettek a dési polgárokkal. (Tört. Lapok 1874, 586.) Ha azonos azzal a „Deesen lakó Máthé deák”-kal, aki 1603. dec. 13-án bizonyos peres ügyekben szerepel, akkor litterátus ember volt, ami nagymértékben valószínűsítene, hogy a verseket is ő írta. (VERESS i. m. II : 342.) Az időrendben következő adatról szintén nem dönthető el biztosan, hogy erre a Sárközire vonatkozik-e. Gyulaffi Lestár említi az 1605-ös eseményekről szólva, hogy Rácz György császári főkapitány megrohanta Gyulaffi seregét és Sárközi Máté, Zsigmondnak a régi kék darabontjai közül megmaradt tizedese, aki ez ideig Gyaluban lakott Sennyeynél viceporkolábságon, lóra ültetve Gyulaffit, elmene-kíti őt. (MHHS XXXII, 60.) Felbukkan még 1614-ben is, amikor bizonyos birtokrészeket Belső-Szolnok megyében Kendi Istvánnak adott át. (TT 1898, 353.)

Az énekek szövegéből csak annyi vehető ki nagy valószínűséggel, hogy Sárközi katoná volt. Talán nem véletlen, hogy mindkét ének versfőiben a név után egy-egy H betűvel kezdődő versszak van. A teljes név így Sárközi H. (Horváth?) Máté lenne. Ebben az esetben az énekszerző nem azonos a váci kapitánnyal. A szerző erdélyi származását valószínűsíti, hogy a szövegeket tartalmazó három kézirat közül kettő erdélyi eredetű. „Segítséül az nagy Istent . . .” kezdetű énekét valószínűleg az 1590-es évek elején szerezte. Szepsi Laczkó az 1593-i eseményeket tárgyaló fejezet elé írta le a szövegét, Homonnay István vitézi énekével és „A vitézek kardjainak . . .” kezdetű énekkel együtt.

18.

Kézirata : **Kuun-k. 23—5.** Kiad. DÉZSI, ItK 1916, 59. ; MKBR 55—6.

Az ének versfői : SARKEÖSZI MATTE HE. A záróversszak szerint 1597-ben keletkezett. — Sárközi Mátéról lásd az előző ének jegyzetét.

19.

Nyomatott kiadása : valószínűleg Kolozsvárott, 1597-ben, az ének szerzetetésének évében jelent meg. Kiad. LUKINICH, Kalazantinum 1898—9, 80—2, 96—7. (A fennmaradt szövegrészeket téves sorrendben.)

A könyvtáblából kiáztatott nyomtatvány igen hiányosan maradt fenn. 12 megmaradt levele közül 9 többé-kevésbé ép, 3 igen csonka. Köztük van a címlap is, ahol a cím töredékén kívül egy latin vers, valamint az „ad notam” utalás töredékei olvashatók, ezek azonban nem egészíthetők ki.

A nyomtatvány rekonstruálását megnehezíti, hogy több levélnek éppen az alsó része hiányzik, tehát ezeknél nem használhatók fel az ívjelzések és az őrások tanulságai. Sőt a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban (korábban az Erdélyi Múzeumban) szintén meglévő utolsó levél is éppen az alján csonka. (EM 1907, 248—9.) A helyreállítás alapjául a B2, C2 és D2 levelek szolgálnak, melyeknél az ívjelzés megmaradt. A nyomtatvány negyedréte, tehát egy ív négy levelet tartalmaz. A B2 levélhez kapcsolódik még négy levél, melyeken időrendben, a török császárok sorrendjében a török birodalom története olvasható. Öt levél tehát kétségtelen bizonyossággal elhelyezhető. (A3—B3) A rekonstrukciót itt még az is támogatja, hogy az ép A4 levélén nincs ívjelzés (negyedréte nyomtatványoknál mindig csak az első három levélén van ívjelzés), b lapján az őrásó Az-, a B2b lapon pedig az őrásó Azon-. Nagyon valószínű, hogy — amint ez kisebb terjedelmű nyomtatványoknál szokás — a címlap és az énekszöveg között nem volt külön ívvel ellátott egyéb szövegrész, (Ajánlás, Előszó, stb), hanem a szöveg rögtön az A2 levélén kezdődött, a címlap pedig az A ív első levele volt. (Az A1b lap üres.) Így az ének elején egy levélnyi szöveg (18 vsz.) hiányozhat. A B4 levél bizonyosan hiányzik, mert az 1595—6 évi eseményeknek feltétlenül szerepelniök kellett az énekben, ezt pedig aligha intézte el a szerző a B3b lap alján hiányzó négy versszakban. A *De harom Basaia* szavakkal kezdődő levél tartalmilag a C2-vel jelzethez kapcsolódik; mindkettőn a protestáns történet szemlélet kifejtése és kiliasztikus jóvendölések olvashatók. A C2 levél után azonban nem következhet, mert a C2b lap őrásó: Az. Ezzel a szóval a még számbajöhető levelek közül egyik sem kezdődik, ezért a C3 levél hiányzik, a tartalmilag a C2 levéllel azonos jelzés nélküli csonka levél pedig csak a C1 lehet. Valamivel bizonytalanabb a *Mit szollyac en neked* szavakkal kezdődő levél elhelyezése. Tartalmilag a D2a laphoz áll közel, a török feletti győzelem esélyeit latolgatja, ezért a D2 levél elé helyeztük. A D2b lapon az őrásóból csak egy ékezet látszik, a következő levél tehát É-vel, vagy Á-val kezdődhetett. Ilyen azonban nincs, tehát a D3 levél is hiányzik. Az utolsó levél, amelyen az ének befejeződik, alul szintén csonka. Egy darabot alkot azonban az ugyanahhoz az ívhez tartozó ellenlevéllel, amely teljesen üres, s így a szöveg vége csakis valamelyik ív első, vagy második levelére eshetett. (Ha a harmadik, vagy negyedik levél lenne, akkor levélpárján, a második, illetve első levélén szintén kellene szövegnek lenni.) Nagyon valószínű, hogy a nyomtatványból nem veszett el egy egész ív. Nehezen képzelhető el ugyanis, hogy az énekszerzőnek, miután elmondta a török birodalom történetét, sommásan a világ történetét, mérlegelte a török feletti győzelem esélyeit, s ostorozta a különböző társadalmi osztályokat, az utolsó levél buzdító szavai előtt még egy egész ívre (72 versszakra) terjedő mondanivalója lett volna. Ezért a szöveg végét azonban az ívhez tartozó ellenlevéllel, amely helyettük a *Sokan vadnak* szavakkal kezdődő levelet, feltételezve, hogy az a D ív utolsó levele. Itt nincs kizárva még két lehetőség: 1. a szöveg vége az E2 levél és az E1 hiányzik; 2. a szöveg vége az E2 levél és a D4 hiányzik. (Ebben az esetben a *Sokan vadnak* kezdetű az E ív első levele.) Más variációnak azonban kevés a valószínűsége. A fentiek alapján tehát a fennmaradt levelek sorrendje a következő:

- A1 Címlével.
- A2 Hiányzik.
- A3 Azert Sigmund Czaszar ... (alul csonka)
- A4 Ezen el busuluan ... (alul ép, ívjelzése nincs, b lapján az őrásó Az-)
- B1 Azert az Kiralyoc ... (alul csonka)
- B2 Nem aluszie Töröc ... (ívjelzése: Cij, b lapján az őrásó Azon-)
- B3 Azonban Szelym ... (igen csonka)
- B4 Hiányzik.
- C1 De harom Basaia ... (alul csonka)
- C2 Sokkeppen az Isten ... (ívjelzése Cij, b lapján az őrásó Az)
- C3 Hiányzik.
- C4 Hiányzik.
- D1 Mit szollyac en neked ... (alul csonka)
- D2 Nem szoktac az Tölyfat ... (ívjelzése Díj, b lapján az őrásóból csak egy ékezet látszik)
- D3 Hiányzik
- D4 Sokan vadnac ... (igen csonka)
- E1 O ti keresztienec ...
- E2 Üres.

Az ének szerzőjéről csak annyit tudunk, hogy énekét „egy pusztá Clastromban Szekelyec varasaban” szerezte, de nem Erdély szülötte, mert „hogy hazaiat birya pogan,

busul szüchen, kuan Istentül valaha menni földében". (280. vsz.) LUKINICH bizonyítása szerint Székelyek városa alatt Marosvásárhely értendő, mely ezt a nevet csak 1616-ban kapta Bethlen Gábertől, korábban Székelyvásárhelynek nevezték. A pusztá klastrom a ferencesek itteni kolostora, ahol akkor protestáns iskola volt. (Kalazantinum 1899—1900, 4—6.) LUKINICH az ének szerzőjét Baranyai Decsi Jánosban gyanította, akinek életrajzával a fenti tények egybevágnak (1593—1601-ig a vásárhelyi protestáns iskolában tanított) és történeti munkájának „felfogása, célzata feltűnően egyezik a históriás énekével”. Nevét azért kellett eltitkolnia, (mint a 281. versszakban írja) mert akkor éppen azok a Zsigmond törökellenes politikájával szembeszálló főurak voltak uralmon, akiket a szerző élesen elítélt. Bár Lukinich érvelését megerősíteni látszik az a körülmény, hogy az énekben szereplő nagyszámú közmondás közül a legtöbb megtalálható Decsi 1598-ban megjelent *Adagiái*-ban (ezeket mindig idézzük), mégsem tekinthető bizonyítottnak Baranyai Decsi szerzősége. Valószínűtlennek látszik ugyanis, hogy egy humanista műveltségű történetíró magyar nyelvű históriás éneket is szerezzen. Ha a két mű felfogásbeli iránya azonos is, irodalomtörténetileg két egészen más réteghez tartoznak; Baranyai Decsi valószínűleg mélyen megvetette magyar nyelven verselő íróársait.

Az éneknek a török császárok történetével foglalkozó része magyar hagyományokon is alapulhatott. Tinódinak elveszett a *Török császárok krónikájá*-ról szóló műve, lehet, hogy az éneknek ez a része Tinódi művének kivonata. (HORVÁTH JÁNOS: A reformáció jegyében. Bp. 1953, 196.) Támaszkodhatott azonban külföldi török krónikákra is, ezek éppen a század vége felé rendkívül elszaporodtak. (WACZULIK MARGIT: A török korszak kezdetének nyugati történetirodalma a XVI. században. Bp. 1937; HORVÁTH MAGDA: A törökveszedelem a német közvéleményben. Bp. 1937.) Az átnézett török-krónikák között az ének szövegéhez legközelebb Erb Matthias műve áll: *Der Türgg. Von anfang vnd vrsprung desz Türggischen Gloubens, der Türggen, ouch jrer Königen vnd Keyseren . . . MDLXVII. (App. H. 1819.)* Közvetlen forrással azonban nem szolgálhatott.

70—2 Bajazet megaláztatásának történetét valamennyi török krónika ismeri. Erb id. művében így mondja el: „. . . vnd wenn er vff sin pferdt sitzen wolt, zoch man köning Payazeth herfür, das er Tamerlin ein bock stünde, vn Tamerlin über seinen ruggen vff sin pferdt stige.” (B7b)

77—82 A hiányzó rész tartalma a galambóci ostrom és a hatodik török császár (I. Mahomet) uralkodása lehetett. Az időrendben azonban zavar van, mert a galambóci csata 1428-ban volt, II. Murád uralkodása alatt.

85 Sandor Beck = Skander bég, albán vezér.

88 Rigómezőnél 1448-ban.

105—8 A hiányzó sorok Lesbosnak és Ciprusnak a velenceiek által való visszafoglalásáról szólhattak.

136 Mohamed császár 1481-ben halt meg, tehát Mátyás halálán csak utódja, Bajazid, búsulhatott.

165 II. Ulászló magyar és Zsigmond lengyel király.

186—9 A hiányzó sorok Szelim haláláról és a 11. császár, I. Szulimán trónralépéséről szólhattak.

195 Baranyai Decsinél: Nem illet agebet hintó szekér. (Ad. 1/3/7/4.)

199 Baranyai Decsinél: Kár nittia bolondnak fülét. (Ad. 1/1/3/6.)

211 I. Ferdinánd Szapolyai Jánossal

214—6 A hiányzó sorok Szulimán 3. hadjáratának kezdetét tárgyalhatták.

220 A szólásra lásd a 70. sz. ének 336. sorának jegyzetét.

226 Baranyai Decsinél: Nem íó az darast szurkálni. (Ad. 1/7/4/4.)

230 elégité = elegyíté

234 Baranyai Decsinél: Nem illet számárt veres nyereg. (Ad. 1/3/1/3.)

239 Sokliost = Siklóst

241 barát = Fráter György

251 Dersfiac vjuara = a mai Kaposvár

252 A szólásra lásd a 15. sz. ének 43. sorának jegyzetét.

263 Don Juan d'Austria a lepantói csatában (1571)

291—312 Ez az igen csonkán maradt rész a törökök fehérvári vereségének és Fülek visszafoglalásának leírása után talán Báthori Zsigmond és Rudolf szövetségét, valamint a sikeres havasalföldi hadjáratot mondja el.

383 Az „ő szamlallya” kifejezés is arra mutat, hogy a szerző a török birodalom leírásánál valamilyen forrásra támaszkodott.

406—411 A számos világvége-jövendülés között nem akadtunk olyanra, amely az énekével megegyezne.

433—486 A protestáns bibliai történetkoncepció leírásánál a szerző valószínűleg magyar hagyományokra támaszkodott. Batizi ezt pontosan ugyanebben a sorrendben mondja el. (Meglőtt és megleendő dologoknak . históriája. RMKT II, 99. 113—388 sor.)

474 A török, Luther koncepciója szerint, a római birodalom országai közül hármalt falt fel: Egyiptomot, Görögországot és Ázsiát. (KATHONA Géza: Károlyi Gáspár történelmi világtépe. Theol. Tanulmányok 75, 33.)

625 Lysimachus i. e. 291-ben a géták királyának, Dromichaetesnek fogságába került az Aldunánál.

649 Baranyai Decsinél : Nem egy vágással esik le az töltyfa. (Ad. 1/7/1/3.)

650—1 Ezt a példát a szerző Plutarchos Sertorius-életrajzából vette. (16. fej.)

652 Baranyai Decsinél : Nem adná azon egy tál kápoztás hust. (Ad. 4/10/5/7.)

678 szarahora = kóborló

686 Potor = botor

688 kateza = kacsa — a mondás értelmét Baranyai Decsi világítja meg Obliquus cursus, Tudgya hól iár káca. (Ad. 2/7/3/9.)

691 Baranyai Decsinél Az igaz mondás bé töri embernek feiét. (Ad. 2/9/3/5.)

692 Baranyai Decsinél : Nem ió Wrral czereznyét enni, mert meg lőuöldöz az magúal. (Ad. 3/8/2/9.)

773 Baranyai Decsinél : Mézes mazag helyet kigyót találni. (Ad. 2/5/9/5.)

787—9 Bizonyára Gedeon történetére utal, aki az amalekitákat háromszáz emberrel verte le. (Ld. Földvári Ambrus históriáját, 92. sz.)

790—2 Itt a 46. szoltárban elmondott történetre utalhatott a szerző a Jeruzsálemet megszálló Senacherib hadát egyik éjjel az Isten angyala lemészárolta.

20.

Kézirata : Detsi-k. 192b—194b. Kiad. Dézsi, ItK 1927, 239—40. — Az ének a kódex 1613-ban másolt részében található. — Versfők HOMONNAI BALIN. A szöveg vége a kézirat megcsönkulása miatt nincs meg.

Homonnay Bálint, István fia, 1577-ben született. Tolnai Balogh János egyik epigrammája szerint (lásd alább) Bártfán és Eperjesen tanult, ez utóbbi helyen hihetőleg a 90-es években rektori tisztséget betöltő Bocatius János keze alatt. Atyja halála után a bécsi udvar az ő birtokaira is rá akarta tenni a kezét, ezért Bocskay mellé állott. A szerencsi országgyűlésen (1605. ápr. 28.) ahol Bocskayt erdélyi fejedelemmé választották, Homonnay a magyarországi hadak fővezére lett. Felesége, Rákóczy Zsigmond leánya, kevéssel azelőtt halt meg. Életének 1605. júl. 18-tól nov. 20-ig terjedő eseményeit saját-maga írta meg érdekes naplójában. (OSzK Fol. Hung. 1089. Kiad. Tudománytár 1839.) Erre az időre esett a felvidéki hadjárat, közte Érsekújvár elfoglalása, valamint a törökkel történt megegyezés a Rákos mezején. Ezekről az eseményekről s bennük Homonnay szerepéről tájékoztat a Bocskayról szóló históriás ének is, amely Homonnay környezetében keletkezett. (Kötetünkben 65. sz. alatt.) Bocskay végrendeletében őt jelölte utódjaként. Ennek ellenére 1607. febr. 12-én Rákóczy Zsigmondot választották meg a rendek. Rákóczyt nem sokkal utóbb a prágai udvar lemondatta a fejedelemségről, de azért Homonnay sem érthette el célját, mert Báthori Gábor lett a fejedelem. Homonnayt gazdag adományokkal, majd az országbírói méltósággal kárpóolták. (KOMÁROMY ANDRÁS Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez. TT 1899, 272—97.) Nem sokkal később, 1609. nov. 9-én meghalt. Halálát Szepesi Laczkó így írja le „Homonnai Bálint a magyar nemzetnek és az isten anyaszentegyházának egyik nagy oszlopa meghala cum suspicione veneni. Nyergét kenték volt meg méreggel, s a miá rothadott a teste, s úgy holt meg. E minden bizonynal a praktikus istentelen irigyektől esett rajta.” (ETA III, 124.)

Homonnay környezetében, rokonai, pártfogoltjai közt számos irodalmat is művelő személyt találunk. Rákóczy Zsigmonddal, Ecsedi Báthory Istvánnal közeli rokonságban volt. Bocskay udvarában együtt volt Kátaival, Rimayval, Péchy Simonnal és az akkor már kassai polgármesterként működő egykori tanárával Bocatius Jánossal. Bocatius mellett a kor többi ismert latinul író hazai humanista költőjét is jól ismerte, és mecénásuk volt. Thuri György „Poeta Laureatus Caesareus”, akit „magyar Ennius”-nak neveztek (Magyar Athenás 305.) epithalamiumot írt Rákóczy Erzsébettel kötött házassága alkalmából. (Delitiae Poetarum Hungaricorum. Frankfurt 1619. 340—2. RMK III, 1245.)

Filiczki János (lásd a 90. sz. ének jegyzeteit) halálára írt gyászverset (Delitiae . . . 524—5.) s halálát örököltette meg Tolnai Balog János is három epigrammában. Tolnai Balog, akinek Balassiról írott gyászversét Rimay fordította magyarra, s aki korábban Sáros-megyében a Darholz-család környezetében élt és működött, 1605 nyaratól Homonnay birtokainak központjában, Ungvárott volt prédikátor. (Zov Lex. 488) Epigrammái közül a harmadikat magyarra is lefordította, ezért közöljük itt ennek latin és magyar szövegét egyaránt :

Hic Drugeth ille Valens : satis est : quam plura referres
 Notior ille solo, gratior ille polo.
 Hoc est,
 It Drugeth Balint,
 Elegh, rola mint,
 Hogy sem szollanal
 Toebbet mondanal
 Ez feöldön hiresb
 Az eghben kedvesb.

Tolnai Balog epigrammái Szepsi Korocz György *Basilikón Dóron* (Oppenheim 1612. RMK I, 436.) című könyvének függelékében jelentek meg ahol Korocz kis gyűjteményt közöl a Bocskay, Homonnay Bálint és Mágóchy Ferenc halálára írt versekből. Homonnayról Tolnai Balog versein kívül egy névtelen szerző hosszú latin epitaphiumát közli és „Michael Vardi Dobranus M. P.” aláírással még egy jelentéktelen latin verset. (I. m. 291—7.)

Homonnay naplójában két ízben megemlékezik katonai énekléséről: „Mikor egész hadastól az en zaszloim alatt enekelnem az Vrnak ilyen kedves enekemet : Erős varunk nekünk az Isten etc. Ezek az Békek izenek hogj el hittek ök aszt hogj Istennek eszeben jutottunk, azert az nagj fel szoval valo eneklesert, de asztis remellik hogj jot mondunk, de az hajdu aszt mondgja, hogj mind el lehetünk ugj mond effele virag enek nelkül, ketseg nelkül ez nem olvasta az Szent Soltart, mert ő hajdu szegeny.” (OSzK Fol. Hung. 1089. 3a.) Érsekújvár elfoglalását is énekkel köszönték meg: „Az közönséges vitezeknekis regulat szabvan, magam ki jövése, es az szép erősségnek kezünkben valo adasaert ditsiretet és szep haladasokot mondvan egyenlő szivel, nem tsak jo neven vettük, hanem az örökke aldando szent igaz Istennek nekünk ő Felseghe birodalma alá adot ajandekját tele torokkal egész taborul megis köszöntük.” (Uo. 8a.) A katonák minden biztonnal Homonnaynak istenes és vitézi énekeit is énekelték, ránk azonban csak egyetlen fiatalkori éneke maradt, melyben a vagyoniért és boldogságért ad halálát Istennek. A 13. versszakban atyját mint élő emlegeti, úgyhogy az ének 1599 előtt kelt. Következtethetünk egy másik — elveszett — énekére is. A Névtelen *Comico tragoedia*-ja az I. scena V. actusának nótajelzéseként ezt közli : „Ad Notam Odes, Spectas Magn. V. H. Delfisból Apolló feje lefüggeszt : sat.” (ALSZEGHY : Magyar drámai emlékek 178.) Dézsi feltételezi, hogy a V. H. monogram mögött Valentinus Homonnay rejtőzik, s így a „Delfisból Apollo” kezdetű ének is az ő szerzeménye lehetett. (ItK 1926 : 219.)

21.

Nyomatott kiadása : Debrecen 1619. (RMK I, 486.) Kaid. MOHL ANTAL : Győr eleste és visszavétele. Győr 1913, 121—7. — Legteljesebb fennmaradt példánya is csak az első ívet őrizte meg, s így a szöveg csonkán maradt ránk. Az eredeti kiadásban a Balassirófiák kilenc sorba szedve, megszámozva és két hasábosan vannak elhelyezve.

Gyulai Mártonnak csak a nevét ismerjük. MOHL ANTAL, SZILÁDY ÁRON útmutatása alapján, abban a Gyulai Mártonban véli megtalálni, akinek özvegyét egy 1654 máj. 6-én kelt kolozsvári hagyatéki irat említi. (TT 1884, 144.) MOHL ezt az adatot azzal támogatja, hogy a versben előfordul a székelyeknél általánosan használt *pislen* szó. De a TSz szerint ismert Vas megyében is. Tehát MOHL érve nem döntő; de a Gyulai név sem olyan, hogy annak ritkasága más személyt kizárna. Így a versíró Gyulai Mártont nem kapcsolhatjuk a kolozsvári özvegyhez. Az azonosítást nehezzé teszi a kolozsvári adat késői volta is. — Arra sincs elegendő ok, hogy szerzőnket azzal a Gyulai Fr. Mártonnal azonosítsuk, aki 1623-ban Pettheő Gergely készülő krónikája elé két verset szerzett. (Lásd : SÁRKÁNY OSZKÁR : Két ismeretlen költő. It 1941, 183—6.) Ezeknek a

verseknek a stílusa és jellege erősen elüt az *Epinicia* mitológiai elemekkel túlzásfolt, cikornyás modorától. A verseket egyébként is szinte egy negyedszázad választja el egymástól. — Az *Epinicia* 34—6. strófáiból, melyekben a versszerző Pálffy Miklós Bécsben tanuló fiáról szól, arra következtethetünk, hogy Gyulai Pálffy szolgálatában állhatott, s talán fiai tanulmányára felügyelt.

MOHL ANTAL Gyulai szerzeményét két versnek tartja és *Az török császár seregéről* című, töredékesen maradt részt az elsőtől elkülöníti. A szöveg vizsgálata arra mutat, hogy a két rész egyetlen nagyobb költemény töredéke, bár az eredetiben a második rész versszakozása újra kezdődik. Az első 36 vsz. voltaképpen előhangja egy nagyobb műnek. Ez az előhang, amennyire a bőséges bibliai és mitológiai példaszövevényből kihámozható, voltaképpen csak a tárgyát adja Gyulai munkájának.

A tizenöt éves háború egyik jelentős eseménye volt Győr feladása, majd visszavétele. Szinán nagyvezér 1594 július végén kezdte meg Győr ostromát, melynek védelmét Mátyás főherceg Hardegg Ferdinánd győri várkapitányra bízta. Noha a főherceg vezérlete alatt jelentékeny keresztény haderő táborozott a Csallóközben, nem tudták megakadályozni azt, hogy Szinán Győrt minden külső segítségtől elvágja és ostrom alá vegye. A magárahagyott, javarészből idegen zsoldosokból álló helyőrség lázadni kezdett és Hardeggel Szinánval való tárgyalásra kényszerítette. A tárgyalás eredménye Győr feladása és a várőrség szabad elvonulása volt. 1594 szept. 29-én a várat a töröknek átadták. — A vár feladása egész Európában nagy izgalmat és rémületet keltett. Számos röplap, újság számolt be a győri eseményekről, Hardegg várkapitány peréről, akit a bécsi hadbíró-ság ítélete alapján 1595 jún. 15-én lefejeztek.

Az 1590-es évek magyar életének egyik kimagasló alakja volt Pálffy Miklós komáromi főkapitány, a török elleni harcokban legtöbbször eredményesen küzdő hadvezér. Nagy szerepe volt a Győr elestét megelőző harcokban is, melyekben lábán súlyosan megsebesült. A kölni származású Schwarzenberg Adolf Mansfeld Károly zsoldos seregével 1595-ben jött Magyarországra és vett részt a török elleni harcokban. 1597-ben Bécs várőrségének főparancsnokává és a haditanács elnökévé nevezték ki. Kettejük érdeme Győr visszafoglalása. Egy németalföldi eredetű, akkor még kevéssé ismert harciesszék, a petárda felhasználásával 1598 márc. 29-én, a kora hajnali órákban a győri vár kapuját berobantották és kemény harc árán a várat visszafoglalták. (A győri események pontos összefoglalása MOHL ANTAL idézett művében.)

Győr visszavételének Európa-szerte nagy visszhangja volt. Az egykorú hírlapok és röplapok, amelyek a magyarországi hadieseményekről eddig is pontosan beszámoltak, Pálffy és Schwarzenberg hőstettét színes beszámolókkal örökítették meg. (MOHL ADOLF: Győr elestének és visszavételének irodalma. Győri Szemle 1935, 373—87, 447—61.) Ungnád András nagy latin költeményben mondja el Győr visszafoglalását mitológiai apparátussal: „Carmen de Jaurino recuperato”, telve a magyarok dicséretével. (ECKHARDT: Magyar szónokképzés a XVI. sz. Strasszбургban, 47.) Magyar nyelven csak Gyulai *Epinicia*-ja emlékezik meg a nagyjelentőségű eseményről. Versét túlzásfoltta bibliai, mitológiai és antik történeti vonatkozásokkal. Ókori történeti ismereteit Plutarchos életrajzaiból merítette.

A latin epigramma fordítása Fogadd, kérlek, a hazai múzsák által ékesített tetteidet, Pálffy, Mars és Ars pannón ékessége; Ezekkel ragyogj a te Elméd, Éberség és Fényed a hazában. Cselekedd kérlek, ami hasznos, míg dühöng a vad ellenség.

8 Kastor és Pollux Zeus és Leda, Zetes és Kalais pedig Boreas szélsten és Orithyia fiai. A görög monda szerint mindkét testvérpár hősi tetteit egyedül hajtotta végre.

25 Az Oinomaos elisi király leánya kezéért versengő Pelops megvesztegette a király kocsisát és az kocsijának vasszegeit viasszal pótolta, úgyhogy a koci verseny közben szétesett és Oinomaost a lovak halálra hurcolták. Pelos a jutalmát kérő kocsist a tengerbe taszította. A győri várat feladó Hardegg Ferdinánd várkapitány jutalma a császári katonai bíróság halálos ítélete volt.

26 A két úr: Pálffy és Schwarzenberg, akik túljártak a török eszén, miként Odiseus Poliphemosén, megvakításakor.

28 Gigas itt a bibliai Góliátot jelenti.

30 A madiánitákat Gedeon zsidó vezér verte le; lásd Földvári Ambrus énekét 92. sz. alatt.

31 Mint Trója bevételénél a falovat, Győrénel a fából készített petárdát használták fel.

32 Julius Caesarnak Pharnakes pontusi királyon, i. e. 47-ben aratott gyors győzelméről van szó. (Ekkor jelentette Caesar: Veni, vidi, vici.) Gyulai a pontusi király nevének latinos genitívusából (Pharnacis) vonta el a téves Pharnax alakot, a vélt nominatívust.

36 Kleomedesnek az i. e. 496. évi olimpiai játékon nem ítélték oda a díjat, s emiatt megőrülve szülővárosa iskoláját a benne tanuló 60 gyermekre döntötte.

40 Cacus ősi latin isten, akit a monda szerint Hercules ölt meg, akárcsak a hétfejű lernai hydrát.

43 Alectryon Mars szolgája, aki őrállás helyett aludt, ezért ura kakassá változtatta.

47 Amhat basa Győr török várpa:ancsnoka volt 1598-ban.

52 Arimazes óperzsa fejedelem. Sziklán épült várát Nagy Sándor katonái foglalták el.

55 Chimaera mesés ókori szörnyeteg, melyet Bellerophon a Pegasus nevű csodáló hátán ölt meg.

69 A *Palici* földalatti démonok Siciliában; egyes ókori vélemények szerint Zeus gyermekei, kiknek anyja Herától felve a föld alá menekült és ott szülte gyermekeit, akik azonban születésükkor visszatértek a földre. A hagyomány egy Catania és Siracusa között fekvő vulkanikus tóhoz kötötte kijövetelüket. A tóból felszökő vizet — megszemélyesítve — *Delloi*-nak is nevezték.

76 A sor első harmadában szótagszámhiba van, kijavítására azonban nincs biztos megoldás.

80 Simeon és Lévi: Jákob fiai, itt a két győri hőst jelentik, akik úgy ragadták ki a várost a török hatalmából, miként ezek nővérüket, Dinát, elrablójától.

93 Aegaeus a görög monda szerint Athén királya, Theseus atyja, aki a tengerbe ölte magát és a tengert róla nevezték el.

109 Aegaeon: Égei tenger; Cynocephallae (Kinoskephalai) dombhát Thessaliában. E földrajzi nevekkal a szerző a török birodalom hazánkra zúduló seregeit jelképezi.

110 Hesione Laomedon trójai király lánya, akit apja a várost fenyegető szörnynek készült feláldozni, de Hercules megmentette. Andromeda etiópai királylány, akit egy tengeri szörnytől Perseus mentett meg.

111 Hercules és Perseus a két győri hőst jelképezi, akik úgy mentették meg városukat, miként ezek Hesionét és Andromedát.

115 Typhon förtelmes ókori szörnyeteg, aki Zeus ellen is harcolt. Később általánosítva gígaszt jelentett.

118 Ajax Telamon salamisi király fia, a trójai háború egyik legnagyobb hőse, véreből fakadt a vörös lilium.

119 Pálffy 1594. aug. 28-án a Győr elestét megelőző harcokban sebesült meg.

121 A *Physiologus* szerint a gyémántot egyedül a vér rongja.

122 Codrus, Athén utolsó mondai királya, aki önfeláldozásával, „vére hullásával” mentette meg a várost.

128 pisen = kiscsirke, mely nemrég kelt ki a tojásból (TSz II, 161.)

134 Kyanippos bűnös, vérfertőző siracusai polgár volt, akinek halála egy pestis elmúlásának feltétele volt.

135 Curtius, római ifjú, aki i. e. 362-ben egy a római fórumon keletkezett mélységbe beugrott, hogy az isteneket kiengesztelje.

137 Ichneum: állatka, melyről a régiek azt hitték, hogy a krokodil szájába ugrik. torját átrágja és szívét széttepi.

ÁDÁM JÁNOS

Verseit az eddigi szakirodalom két különböző szerzőnek tulajdonította: Ádám Jánosnak és Ádám Jánosnak. Az Ádám név Horvát István találmány, aki a szerzőnk első három versét magában foglaló kiadvány (RMK I, 309–10.) AMANS DEI ANIMO anagrammájából a *Ioannes Adami* nevet olvasta ki, s ezt a birtokában volt példányra (ma az OSZK tulajdona) tintával rá is vezette. Az irodalomtörténetírás ezután gépiesen átvette HORVÁT megfejtését, pedig a kiadvány második verse vallásos fohász-betűjének versfőiben (17–34. vsz.) a szerző pontosan megnevezte magát: ÁDÁM IÁNOS KOLOSVARI. Az Ádám névalak éppúgy nem meríti ki az anagramma teljes betűkészletét, mint a helyes Ádám név sem. Ádám negyedik versét eddig is neki tulajdonították, s így SZINNYEI írói lexikonában ugyanez a versszerző egymás mellett két különböző néven szerepel. (I, 58, 59.)

Ádám János életéről vejének, Özdí Borsos Tamás kolozsvári unitárius tanárnak a feljegyzéseiből értesülünk. Borsos részletesen ismerteti 1638-ban nőül vett feleségének, Ádám Annának a genealógiáját, majd költőnk apjáról (aki gazdag kolozsvári kereskedő volt) írván, rátér apósa életének ismertetésére és jellemzésére. Ezt a részt közöljük

„Volt azért az secundus Adamnak két fia az nagyobbik Adam Thamas, es az kisebbik Adam Janos, mind ketten peregrinalnj menuen Thamas locum et solum mutat, mert Bartphan megh telepedik, Az kisebbik Adam Janos hazajaban telepedet megh, es az eő eős eöröksegeből az böczü szerent excontentalta az Battyat, es igy tulajdonaua tötte. Ez Adam Janos hazassaganak idejet megh erven, vötte volt hazas tarsul az Istenben el nyugot öregh Puellacher Istuan Colosvari Szasz nation leuő Biro leanyat Puellacher Annat, a' kiuel noha keues ideigh, de igen keduesen elt, a' mint jrasi megh mutattyak. Ettől semmy maradekia nem extal. Interim ad secundas se nuptias confert, es vötte hazas-tarsul az bodogh emlekezetű Kovaczi Janos özvedgiet Breibert Borbarat. Az Istenben el nyugot Adam Janosnak penigh az külömb külömb nyeluek tudasa kiüül es böczulletes allapottya kiül mind warosi s-mind fejedelmj emberek elöt noha bizonyara nem kiczin wolt à mint maga böczülleti felöl walo leuelek megh mutattyak holot megh amaz Erdely Tirannus Fejedelem Bastha Giörgis alazatos supplicatiojara az eő hazanak tellyes Fejedelemsgeben walo jmmunitast pechietes lewele által donalt a mint meg teczik bizonyos lewelekből.” (MTAK Tört. Napló ívr. 3. — Kiad. KEMÉNY JÓZSEF, Tudománytár Ért. 1840, VIII (80–3).)

Borsos Tamás családtörténeti jegyzeteiből megtudjuk még, hogy Ádám első házasságából egy fiú született, aki azonban felesége halála után rövidesen szintén meghalt; második feleségétől pedig Anna nevű lánya, aki első férje halála után Borsoshoz ment nőül.

Ádám igen tekintélyes kereskedő lehetett; egy túlzóan magasztaló egykorú feljegyzés szerint „olim Pater Patriae ex ordine Senatoris dicebatur”. Gazdagságára fényt vet az a körülmény, hogy Mátyás király kolozsvári szülőháza az ő tulajdonában volt. (Szamosközy III, 82.) Politikai megbízatásai is lehettek, mert Gyulaffi Lestár az 1604. évi szebeni eseményekről írván, így hivatkozik forrására: „Ex relationi Joannis Adam”. (TT 1893, 133.) Házi dolgairól 1592 és 1620 között német nyelven feljegyzéseket vezetett, s ezek között 1594 és 1598 között kereskedői számvetések is találhatók; ezekben az években üzletei ügyei többször szólították Bécsbe és Németországba. Mivel feljegyzései 1620-ban megszakadnak, föltehető, hogy nem sokkal ezután halt meg.

Följegyzései egy 1592-ben készített, fekete bőrbe kötött, rézcsattal ellátott könyvben voltak, melybe azután Borsos Tamás is beírta saját jegyzeteit és naplóját. A kötetet később a család más tagjai is használták a XVII. század folyamán. Ádám János egy kései leszármazottja, Pákei Lajos a kötetből kiemelte Borsos Tamás naplóját (1638—1647), valamint Linczigh János krónikáját (1663—1675) és ezeket külön bekötve az Akadémiának ajándékozta. (Magyar Acad. Ért. 1854. 213—7.) A kötet többi része Ádám János feljegyzéseivel a család tulajdonában maradt és azóta lappang.

Ádám János Kolozsvár unitárius vallású, részben magyar, részben szász nemzetiségű patricius polgárai közé tartozott. Ez a réteg éppen a XVI—XVII. századfordulón élte virágkorát, s mesés vagyonnal rendelkezett. (SAMUEL GOLDENBERG, Kolozsvár kereskedelme a XVI. században. Kelemen-eml. Kolozsvár 1957. 293—310.) A gazdag kolozsvári polgárok a műveltségben is magas színvonalat értek el: hagyatéki leltáraik művészi tárgyakról, képekről, számottevő könyvtárakról emlékeznek meg. Könyveik és képeik témái főként bibliai-vallásos, illetve humanista-ókori jellegűek, miként az egész magyar renaissance is a bibliai és a klasszikus elemek együttes jelenlétét tanúsítja. (JAKÓ ZSIGMOND, Az otthon művészete a XVI—XVII. századi Kolozsváron. Uo. 361—93.) Ádám János nemcsak a kereskedői tevékenység és a vagyon, de a műveltség tekintetében is a legkülönbek közé tartozhatott. Vejenek feljegyzései és versei tanúsága szerint külföldön járt és tanult s figyelemre méltó humanista műveltséget szerzett. Talán őt említi Rittershausen Konrád 1600-ban Szentci Molnárhoz írott levelében, kérve barátját, hogy Heidelbergben adja át üdvözlését néhány ismerősének, többek között „Domino Joanni Adamo”. (DÉZSI: Szentci Molnár... levelezése... Bp. 1898, 114.)

Mint már említettük, négy verses művét ismerjük: hármát egy 1599-ben megjelent kolozsvári kiadványból, a negyediket pedig Borsos Tamás naplójából. Az ismeretlen kívül azonban további művei is létezhetnek, mert Borsos apósa énekének lemásolása után megjegyzi még: „Egyeb enekitis talalom, de ez mindeniket fellyül mulya hasonlokeppen e lingua Latina in Hungaricum sermonem nemü-nemü forditasit, de ezt pro perpetua Amplissimi Joannis Adam memoria teczek ez magatol elöl jratot konyben inserialnom.” (Borsos kézírata 17.) Lehetséges, hogy az említett fordítások is versek, bár talán azonosak Ádám nyomtatásban kiadott versezeteivel, melyek gyaníthatólag fordítások. — SZINYEI (1, 58.) tévesen tulajdonít ennek az Ádám Jánosnak egy *Ad celebres et eruditos* című munkát a XVII. század derekáról.

22.

Nyomatott kiadása: Kolozsvár 1599. 1—14. (RMK I, 309.) A címlap hátlapján a versben leírt s általunk 8. sz. alatt közölt kép. Kiad. TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF: Ének a barátságról. Bp. 1937. 18—22.

A nótajelzés Ilosvai Nagy Sándor-históriájára utal (RMKT IV, 83.), melynek dala mátt nem ismerjük.

Ádám Jánosnak ez az éneke egy az Amicitia, a legfontosabb allegorikus fogalmak egyikét, ábrázoló képet magyaráz, értelmez. A kolozsvári kiadványban látható Amicitia-ábrázolás és értelmezése a hasonló külföldi emblémákkal mutat rokonságot és feltehetőleg olaszországi vagy németországi minta után készült. Európai rokonságát vizsgálja és kijelöli helyét az európai allegorizmus történetében TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF tanulmánya. (Ének a barátságról. Bp. 1937.) Ádám emblémájának távolabbi ősei és esetleges forrásai közül említi Giraldus (1478—1552) *Historia de diis gentium XVII syntagmatibus distincta* című enciklopédikus munkájának *De Amicitia* címszavát, valamint Hans Sachs *Das bild der waren freundschaft* című versét, s megállapítja, hogy Ádám műve ez utóbbihoz áll közel. MARÓT KÁROLY *Amicitia* (Szeged 1939. Acta Univ. Szeged. XIII, 1.) című tanulmányában a TURÓCZI-TROSTLERTől idézett példatárát a sziléziai Schober Ulrik *Typus Amicitiae* című dialógusával egészíti ki (XVI. sz. utolsó évtizedéből). MARÓT különösen részletesen elemzi a rajz minden mozzanatát s megállapítja, hogy annak eredeti szerkesztője igen képzett — valószínűleg itáliai — humanista volt. A kolozsvári kiadvány ábrájának metszője, s maga Ádám nem is értették meg teljesen a rajz értelmét, különösen a főalak két oldalán lévő Fortunának és Krózusnak az Amicitia-ábrával való összefüggését. MARÓT szerint a három alak együttese azt fejezi ki, hogy az igazi barátság távol tartja magát a szerencse gazdagságot ígérő csábításaitól és a szegénységet, valamint a szerencse által rászédett, kárvallott emberrel (Krózus) való szolidaritást választja.

Valószínű, hogy Ádám János latin eredeti nyomán dolgozott. Emellett bizonyít a sorban a Craesus név vocativusa *Craese*. Annál is inkább gondolhatunk latinból való

fordításra, me: t Borsos Tamás fel is jegyezte apósáról, hogy fordított latinból. A latin eredeti azonban lényegesen rövidebb lehetett. Ádám versezete már túl megy az embléma-értelmezések szokott keretein és hosszú moralizálásba torkollik, — ami a korabeli magyar költészetben oly általános jelenség. Versét — az utolsó strófa szerint — 1599. április (Szent György hava) 27-én fejezte be.

Az embléma jobb alsó sarkában levő monogram alapján tudjuk, hogy a G. C. betűk mögé rejtőző ismert kolozsvári fametsző készítette a rajzot. G. C. mester neve a XVI. század utolsó harmadában több kolozsvári kiadvány metszetein felbukkan; dolgozott a bártfai Klósz nyomdának is. (GULYÁS PÁL: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. Bp. 1931. 108—10, 230—5; SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ: A XVI. századi kolozsvári könyvdiszkek. Művészettörténeti Értesítő. 1957. 156—7.)

A jellegként szereplő Petrarca-sorok magyarul: A barátság igaz művelője (vagyis a jóbarát) aranynál és drágakőnél becesebb; de mondd nekem: hol találsz ilyent?

10 főueb olv. fővebb = főbb

15 statura = termet, alak

74 or = tolvaj

137 Nyár — az emblémán latinul: Aestas

139 Tél — az emblémán latinul: Hiems

146 messze — az emblémán latinul: Procul

148 közel — az emblémán latinul: Prope

165 A sor egy szótaggal bővebb a kelleténél.

184 megét = megett, mögött

196 ionkáb = inkább

219 iratos = tarka, cifra

23.

Nyomatott kiadása: **Az igaz, iambor es teokelletes baratsagrol valo éneec.** Kolozsvár 1599. 15—22. (RMK I, 310.) — SZABÓ KÁROLY tévesen külön lajstromozza a kiadványnak új címlappal, de folytatólagos lapszámmal kezdődő második részét.

Ez az ének is a nagy Amicitia-téma egyik változata. (Lásd: MARÓT KÁROLY Amicitia. Szeged 1939.) Feltűnő a cím, illetve a két szereplő neve. Pallas és Minerva lényegükben azonos (görög ill. latin) istenségek, bár a kor magyar irodalmában többször egyidejűleg szerepelnek, így Rimay *Epicedium*-ában (ECKHARDT, Rimay-kiad. 16.), Telegdi Kata verses levelében (WALDAFFEL: Telegdi Kata levelének verses részei. It 1930, 161.) és *Argirus historiájá*-ban. Ádám János versében azonban semmi közül sincs eredeti mitológiai értékűkhöz: mint keresztény ifjak beszélgetnek egymással. Előbbi verse előkészíti bizonyos fokig ezt a másodikat. Itt ugyanis Minerva „múzsza” bizonyos tekintetben az Amicitia-kép Fortuna-alakját képviseli, míg Pallas „múzsza” nagyjából a Craesus-alak szerepét játssza. Az előbbi: „gazdag, erős, iffiú, ékes, tekintetes, nem szegényből támadott”, míg az utóbbi: „bölcseleges” személy, akinek „megfordula előmenetele, rosszá lón állapota”. A költemény folyamán ez a Pallas „múzsza” ugyanarról győzi meg Minerva „múzsát”, amiről az Amicus alakja van a képen meggyőződve, aki messze hagyja Fortuna ígéreteit és a nyomorult Craesus közléségét választja.

Közelfekvő a feltevés, hogy a két feldolgozás eredetileg két külön Amicitia-tárgyú emblémából lett, amelyek egykor valamely sorozatot alkotó gyűjteményben egymás mellett állhattak. (Lásd pl. Alciati-nak az emblémákról szóló munkáját.)

Külön érdekessége a versnek a 17—37. szakaszok által alkotott fohász, melynek versfőiben a szerző nevét is megtaláljuk: ADÁM IANOS KOLOSVARI EMK. (Megjegyzendő, hogy hibás szedés folytán a nyomtatványban KOLĚSVARI olvasható, mert a 29. vsz kezdő szavát *Eonecz*-nak szedték *eOncz* helyett.) Pallasnak ez a betétszerű fohásza a vers egészétől eltérő versformában van írva, ami — valamint a versfők — azt sejtetik, hogy Ádámnak egy korábban írt istenes énekével van dolgunk, melyet 1599-ben beépített ebbe a költeményébe.

4 máron = immáron, már

19 vyal olv. ujjal

152 átom = ártom (Szándékos lehet a rím kedvéért.)

159 la = lám!

163 Meg vonszom magamat = elhúzódom

168 A sor végének értelme: hogy azokat is, mint engem, magadhoz vedd (vagyis: hogy azok is méltók legyenek barátságodra).

Nyomatott kiadása : **Az igaz, iambor es teokelletes baratsagrol valo éneec.** Kolozs vár 1599. 22. (RMK I, 310.) — Az ének csonka, 18 kinyomatott sora csak az előző ének után üresen maradt hely kitöltésére szolgál, A vers végén : „Finis. Anno Domini 1599. Pünköst estin.”

Valószínűleg ez a vers is fordítása valamely külföldi verszetnek, mely része lehetett ugyanazon képekből és magyarázó versekből álló sorozatnak, melybe az előző két ének eredetije is tartozott. Kölsönvett voltát megerősíteni látszik az a körülmény, hogy ez is terjedelmesebb volt és csak a nyomtatvány szűk terjedelme miatt vágták ketté. Hogy ilyen témájú versek (In obtrectatorem = Az ócsárlóhoz, gáncsoskodóhoz) külföldi embléma-gyűjteményekben előfordulnak, arra MARÓT KÁROLY figyelmeztet, rámutatva, hogy Alciati gyűjteményében is van egy *In detrectatores* (Az ócsárlókhoz, becsmérlőkhoz.) című költemény. MARÓT KÁROLY azt is valószínűnek tartja Ádám énekéről, hogy szerzőjének valamely személyes élménye, sértődöttsége is belejárt. (Amicitia. Szeged 1939.) Ádám Jánosnak a barátságáról és „attyafiúságról” kialakított keserű tapasztalatai egyébként másik három versében is kifejezésre jutnak.

17 nem constal = nem egyezik, nem felel meg (a valóságnak)

Kézirata: **Ózdi Borsos Tamás naplója 10—7.** Kiad. NAGYAJTAI KOVÁCS ISTVÁN: Ádám János és 1606-beli siralmas éneke. Nemzeti Társalkodó 1840, II, 30—2, 38—40; KEMÉNY JÓZSEF: Régi magyar költészet. Tudománytár Ért. 1840, VIII, 83—92.

Az ének másolata előtt Borsos naplójában a következőket olvashatjuk a vers keletkezési körülményeiről : „Kinek (t. i. Ádám Jánosnak) ugy mint kedues feleségem Attyanak bodogh emlékezetiert, hogy hozza walo jo akaratomat ad posteros megh mutatnam, teczek bizonyos siralmas eneket describálnom, mellyel masodik hazassagaban előbbi kedue szerent walo feleségének az nehaj neuzetes es nemzetes Puellacher Annanak halalat sirattya, akkori nyomorusagat describallya megh jrnom, hogy igy megh tessék jrasombol de feőkeppen ekesen es elmesen componalt enekéből mely igen hiuen igazan szerette keduesset, ennek felette quantum Poetico Rhetoricoque abundavit sermonem, es hogy minden tekelletes Deaki [?] hazasoknak io pelda lenne az eo Istenes hazassaga.”

Az éneket Ádám János a Borsos által adott cím szerint 1606-ban szerezte. Számos sora Balassi verseinek ismeretéről és követéséről tanúskodik.

39 feriet hizlallya agon = férjét gyöttri

46 Vö. Balassi : „Ó magas kősziklák, kietlenben nőtt fák” (ECKHARDT-kiad. I, 102.)

116 Célzás Ádám kisfiára, aki nem sokkal első felesége halála után szintén meghalt.

132 Atropos : a Moirák egyike.

MAGYARI ISTVÁN

Magyari István sárvári prédikátor (megh. 1605?) irodalomtörténetírásunkban nevezetes prózai művével (Az országokban való sok romlásoknak okairól. Sárvár 1602.) tölt be jelentős szerepet. Életével és munkásságával nem foglalkozunk itt részletesen, mivel néhány verse irodalmi tevékenységének szinte jelentéktelen részét alkotja. Verses hagyatéka mindössze négy vers latinból való fordítása, melyhez további strófák, illetve verssorok érdektelen fordításai, valamint egyetlen eredeti versszak járul. Ez utóbbi kivételével valamennyi verses fordítás Magyari első ismert művéből való: *Kezbeli könyvecske. Az iol es bodogul valo meghalasnac mestersegeröl.* Sárvár 1600. (RMK I, 315.) Magyari Beust Joakhim (1522—1597) wittenbergi egyetemi tanár *Enchiridion de arte bene moriendi* című munkáját fordította le, s Nádasdy Ferenchez címzett latin nyelvű dedikációval látta el, 1600. augusztus 29-ére keltezve. A könyv fordítása során az abban lévő latin verssorokat, valamint a négy teljes egészében közölt verset is magyarra fordította. Kiadásunkban a fordítás-forgácsokat nem közöljük, ezeket újra kiadta Dézsi Magyari István irodalmi működéséhez. ItK 1903, 467—74.

26.

Nyomatott kiadása: **Magyari István: Kézbeli könyvecske.** Sárvár 1600. 46b—47b. (RMK I, 315.) Kiad. Dézsi, ItK 1903, 471.

A nótául idézett ének legkorábban Szegedi Gergely énekeskönyvében jelenik meg (164.); Luther 1539-ben írt „Vater unser im Himmelreich” kezdetű Miatyánk-parafrízisának a fordítása. Luther énekének dallama (lásd: Zahn 2561.) nálunk legkorábban Huszár Gál énekeskönyve (1574) 124b és 126b. lapjairól ismeretes. Lásd RMDT I, 133. sz.

Az ének német eredetijének a szerzője, Paul Eber (1511—1569) wittenbergi egyetemi tanár és neves evangélikus vallásos költő volt. Énekét latinra Johann Lauterbach (1521—1593) heilbronni rektor, babérkoszorús újlatin poeta fordította.

Az ének szövege után Magyari könyvében ezt olvassuk: „Ammonius vérus pedig, vgyan azon Eberus Pál könyörgését, így fordította volt Deákra, mint eg halot enekben Magyarul szoktuc enekelni, mely ilyen:

Iesus Christus Istenec szent fia,
Bünös nepnec igaz meg valtoya,
Kereszt fán ki halaloddal,
Attyad keduében iutatál, [Stb.]”

Magyari itt az általa fordított éneknek egy másik, korábbi, s már a XVI. században elterjedt magyar fordítását közli. Első megjelenése: 1590. évi debreceni ék. 297. 1. Az ének latinra fordítójaként említett Ammonius vérus valószínűleg Anton Blasius Ammon (1517—1614) jeles XVI. századi német zeneszerzővel azonos.

27.

Nyomatott kiadása : **Magyari István : Kézbeli könyvecske.** Sárvár 1600. 49a—b. (RMK I, 315.) Kiad. Dézsi, ItK 1903, 472.
Az ének szerzőjeként említett Nikolaus Herman (1480—1561) tanító és kántor volt a csehországi Joachimstalban.

28.

Nyomatott kiadása : **Magyari István : Kézbeli könyvecske.** Sárvár 1600. 50a—51a. (RMK I, 315.) Kiad. Dézsi, ItK 1903, 472—3.
A német eredeti szerzője Ambrosius Lobwasser (1515—1585), a genfi zsoldárok németre fordítója, Szenczi Molnár zsoldárfordításának művével egyik inspirálója volt. Németről latinra magának a fordított könyvnek a szerzője, Joachim Beust ültette át.

29.

Nyomatott kiadása : **Magyari István : Kézbeli könyvecske.** Sárvár 1600. 51a—b. (RMK I, 315.) Kiad. Dézsi, ItK 1903, 473—4.
A nótajelzés a „Vitam quae faciunt” kezdetű latin versre utal, mely egy Martialis-epigramma humanista iskolai átköltése. A vershez készült metrikus dallam nálunk a XVI. század hatvanas éveitől számos nótajelzésben szerepel. Hazai variánsai mind egymás között, mind a külföldi előfordulásokkal szemben kevés eltérést mutatnak. Legkorábbi ismert hazai feljegyzéséből, az *Eperjesi Gradual* (908—9) fennmaradt kórustétele tenorjából közöljük. Lásd Cs. Tóth tanulmányát, Zenetud. Tanulmányok VI, 244—5. és RMDT I, 134. sz. dal am- és szövegjegyzetét.
A vers eredetijének szerzője Marcus Antonius Flaminus (1498—1550) olasz újlatin költő, aki élete végén vallásos verseket is írt, s akit titkos luteránusnak is tartottak. Latin versének szövege a következő :

Me solve tandem vinculis
Istis, ut evolem tuam
Beatus in praesentiam,
Fac interim magis magis
Amore totus ardeam :
Tu spes, voluptas, unicum
Cordis mei sis gaudium.
Benigne IESV da precor
Humana cincta spernere
Te propter : Omnia fac mihi
Te propter unum sordeant.
Domi forisque mens mea
Te quaerat, invocat, canat

Ugyanezt a verset Mihályko János is lefordította. (RMK I, 432. 145—6).

30.

Nyomatott kiadása : Az Tekintetes, . . . Nagyságos Nadasdi Ferentznce,
Teste felet, es temetesckor löt ket Praedicatioia Magyari Istvánnac. Keresztúr
1604. L3b. (RMK I, 390.)
Magyari patrónusa Nadasdy Ferenc, a tizenöt éves háború egyik leghíresebb hadvezére, a „fekete bég” volt ; neki ajánlotta mindkét korábbi munkáját : a Beust-fordítást és az *Országokban való sok romlásoknak okairól* címűt. Nadasdy 1604. jan. 4-én halt meg, s Magyari ura felett elmondott két prédikációját adta ki a fenti kis ötetben, az özvegynek, Báthory Erzsébetnek ajánlva. Az első beszédet jan. 11-én tartotta „az

test felet az palotában”, a másodikat pedig „Az temeteskör Levkán” (Lékán Kőszeg mellett). A temetési beszédbe szőtte a Nádasdy egyéniségét jellemző strófát, az alábbi prózai rész természetesen folytatásaként :

„Oh edes hazánkac bastyaia, ah Varmegyenkne¹ oszlopa, oh szerelmes czillagünc ah szemünkne² edes vilaga, Isten, es Czaszar, ő felsege vtan, Paisunc, es otalmunc, ki nagy aruasagra hagyad szerelmes felesedet, gyermekidet es azokat, kikert feidet az meszarszekre, es eleidet le tenni nem szantad. Azert az te töllünc valo el valasodon keserues sirast teszne³, nem czac az Nagysagod² szerelmes hazas tarsa, edes magzati attyafiai, es io szolgay, de kesereg egész magyar Orszagyis. Nem örül az felseges Romai Czaszar, bankodic az Austriai haz : Becz tartomany szomorü keduedlen³ az Nemet Keresztyenség : könyuezne² az hadaknac vezeri, sirnac az erős sziuü Vitezekis, es iai-gatnac soc szegeny özuegyec, aruac, kiket taplaltal, s minden rendbelyec vadnac nagy szomorusagban. Meltanis bizonyara.

Vitezekne² mert czillaga . . . stb.”

1 Varmegyenkne² [!] 2 Nagysagot [!] 3 keduedlen [!] (A kiadványban rengeteg a sajtóhiba.)

WATHAY FERENC

(1568—1606 után)

Élete

Wathay sajátmaga írta meg életének 1603. okt. 31-ig terjedő eseményeit kódexe 107—131. levelein (Kiad. ПОНОРИ ТИШВЕРЕК József, Régiségbúvár 1838. I. köt. 2. füzet.) Előbb ezt közöljük, s azután térünk rá az életrajz 1603. utáni eseményeinek ismertetésére.

KÖVETKEZIK az EN IOB ATTIAM WATHAY FERENTZNEK AZ ATTIAM ES Magam Eleteknek, minden Allapattiókrull ualo Historiakepen megh Iras, es az en születesemtűll foguan minden Eletemben ualo forgandóságomnak röüdeden elő szamlalasa.

Vett kezdeteth az en Nemzettsegemnek Eredethy eg' Nemes Falurull, Watharull, ky Egertűll keth merfeöldnire Kereztes feleöll uagion, honnand az en Job Athiam az az Athiamnak az Attia, Watthay Ferentz, az ő ottualo Nemes Jozzagabűl, ki budosuan szolgaltatra adta uolna magatt, Allott uolt az io Kanisay Lazlohoz, holott nihan Eztendeők es údeők utan, Embersegben allapoduan, Latta uolna az Wr Jambor heű, es Elegedendő szolgaltatiatt, valasztotta es Emelthe nehani Waraynak, ugi mint, Kapuu, Lewka, Strisnyak, es Welikének; fű Praefectussagara, es azokhoz ualo Jozzagoknak be szolgaltatasoknak gondgiauiselesere, etc. Minekutanna azért minden dolgaiban io Előmentsegeben, es fű Allapattban iutott uolna, el feleduen es hagian Attiay Nemes Jozzagaban, es attiafiayhoz ualo lakasanak igiekezetitt, 1503. Eztendőbe mikoron irtanak uolna, Hazassagra aduan magatth, Walasztotta maganak felesegűll, Nag' Waaghon, Waghy Geörg' fianak, Waghy Miklos Törüen tudo Mesternek Leaniatt Waaghy Susannatth, Egi fű Nemes ember Mesteri Bernaldnak Eözüegiet, egi fiaczkaia Giurko leuen, kirűll ualo Attiamfiay, az Mesteri Janos giermeky: Es egi Leania, azmel leanianak, (kytt hittanak az utan Sandornenak,) giermeki, ugimint Maytheni Lazlo fia Imre, es Leania Maytheny Borbala, most az Nemzetes Hagimasi Gaborne Attiamfiay. etc.

Az Wen Waghi Susanna

Be szaluan Azertt szeghin iob Athiamis felesége ioszagaban, Nag' Wagra, (miuell Nagi Wagnak, Waltak, es Röytőknek felett felet¹ Eörökeöll birta Waaghi Susanna, es io Erthekeö² Eözüegh Azoni uolt,) Latogatta megh az ur Isten öketis nehani Eztendők muluan Harom Leanikaual, es egi Fiauall az en Attiammal, mell Athiam Watthay Lörincznek születese lett, 1520 eztendőben, mel harom Leaninak egiket, Sophiatt hazasetotta Mihaliban Chiaki Istuannak, mel Aghnak mar most magua szakat, Es az masikkatt Kalaratt körböre, Korbey Görg'nek kirűll ualo Attiamfiay, az mostani Kamoni Balintne, az eö giermekiuell, Harmadikkatt Aduigatth, Parnas Benedeknek, kirűll ualo Attiamfia, Parnas Imre, etc.

Wen Watthay Ferentz giermeky szegen Attiam zűletese.

Eszenközben penig mikoron megh holt uolna az Wr Kanisay Lazlo, es az eö felesége Rozgoni Kalara, maradott uolna az Wrasagban, 1529. Ezten-
dőben az nagi Szultan Zuliman Török Czazar ment fell Becz ala, es szegeni Watthay Ferentz, nem felluen semi morhaiatt sem Jozgatt az Töröktűll: miuel Janos Kiral Partiay leuen, Eörökepen ualo frigiek uolt Janos kiralinak az Törökkel, minden morhaiatt hatta Waghon, De az Töröknek

Rozgoni Kalara

egi reze; meli Belednell által költ az Raban, mind Haszatt, Aztagitt; Faluiait el Egettuen, minden morhaiat el praedaltak, az bizodalom melletth etc.

Wath: Maga, felesége, es giermeki, Kapuban maraduan, De mikoron zeghin
Fer: ismegh azok az karai heleben mast zerezgetett uolna, nem Eltt sokatt,⁹ leth
Halala. Halala Kapuban es themettetett az Babothy Zent Egihazban : szeghin Athiam
penigh Wathhay Lórintz giermek korban Aruuaa maraduan, mind Attiatúl,
Wath: Anniatúl uolt ur minden uyonnán szerzett Attiatúl maratt jauaiban, az eó
Lórintz Battia Mesteri Geórgi, ki mar hazas Ember leuen, es tuduan az Wilagi Alla-
Elethe es patott, zerzete az Attiamatt Commendaluán, egi Pispókhöz Cassa uideken
Attiaifiai. lakozohoz, Holott szeghin mikoron ugian sok Eztendeigh oda zolgalt uolna;
es Erdelbenis forgolodott uolna, uett neuelkedest, leuen oda maradasa sok
Eztendeigh. Mikoron azertt nihani Paripakatt zerezuen, hazaiaban gondol-
kodott uolna, Jűtt Joszagaban Nagi Wagra, holott semitt nem talaluan az eó
Attiatúl maratt Jauaiban, (miuel Mesteri Geórg mindent Mesteriben takartt⁴
uolt addigh) kellett ualami Paripakkall, es Egieb ezkeózell meg Elegedny, el
költeótt Jauayertth, az az, az sokertt keuessel mint Attiafiauall, Battiaual
nem uezóduen, Es szelliell ez feldeónn ualo Wegh hazakbannis, zolgaluan nehani
Eztendeig Vrak között forgoloduan Es az Szittna Leua, Czabrak es Muran
uarainak megh uetelek⁵ Taboraban, az Partosoktűll, leuen, azok megh czón-
desúlese utan szállott Hazahoz ismegh nagi Wagra.

Watt: Az Istennek szent Leólkettűll azertt, Es Attiaifiai s Baratitul mikor
Lór: Ha- intetett uolna, es Hazassagra gondolkodott uolna, Vette maganak feleségűll,
zassaga. 1553. Eztendeóben, az io es Nemzethes Chiabi Istuan Leaniatt, Chiabi
Az nagi K a l a r a t h, az mel Chiabi Istuan Egerben fű Capitan leuen, lett ugian ott
Chiaby Halala maraduan Eózüegien felesége, Egi fiaual Farkassall, es Hatt haiadon
Istuan Leaniaual, az Nemzethes es Nemes B e r i K a t h e r i n a, melyfia C h i a b y
giermeky. F a r k a s, io Iffiu es zep termetó keduess leuen mindennell⁶ ideienek mint⁷
26. Eztendeóskoraban, az Egez Czezneky Joszagott es Berytt biruan, uolt
Giórben Maximilian Czazartt zolgaluan, Szaz louasnak Hadnagia, Holott az
Irgalmatlan Pestis, gióniórfű Elethenek uegett eruen,⁸ lett halala azon Giór-
ben, etc.

Chiabi Ist- Ismegh azertt az Annia siralmassan maraduan, uyoban Leaniaual Egietem-
uan es ben, Czeznek Varabull el költózuen, ment az Beri Castelliaban laknj, Holott
Bari Kata első Leaniatt C h i a b i A n n a t, haszasetotta egi io Kathona fű Embernek
giermeki Szelestere, Szelestey Sebestien neuónek, kirűll ualo Attiamfiaj az
Hazas- Meszólaki Szambo Istuan giermeki, Es az masikatt Chiabi Katho-
saga. rinatth, az Nemzetes Hagimassi Lestarnak, szala uarmegiej
Vice Ispannak, kirűll ualo attiamfia Warad taián, az Nagisagos Hagimasi
Margitt aszoni most az Thekentetős es Nagos Bocz-
kay Istuanne, es az fia Warkocz Geórgi. etc.

Harmadikatt, Chiabi Cristinat, egi Joszagos fű Nemes Ember-
nek, Szabarban, P ú s p ó k F a r k a s neuónek, kinek magua szakatth most.
Az Negiedikett szegin Anniamatt, az Attiamnak, az mint fellieb megh iram,
Eótdódiket C h i a b i S a r a t t, Marozaltheóre egi Reghi teús giókeres fű
Nemzetó fű Embernek Eózüeginek, Marozaltheóui Miklosnak,
kirűll ualo Attiamfiaj, az mostani Sitkej Górgine es Orozthoni Janos giermeky,
Hathodikatt C h i a b i M a g d o l n a t h, S z e m c z e y J a n o s n a k, kik-
nek is maguok szakatt, Mell 6 Weynek leaniaual, órómfóket Eruen,⁹ maga
zegin Job Aniam Beri Katherina, nehani Vnokayuall egietemben, Latta elótte¹⁰
egiczersmind tanczolni 6 fiatt 6 Leaniaual Berben az nagi szobaban, etc.

Az aniam Mikoron azertt szeghin Attiam Aniamatt haza hozta uolna Wagra, es
haza- ott laktanak uolna, azhol most szegin Battiam Mesteri Janos haza uolt, mint
hozasa. uy hazasok nem igen nagi gazdagsagban, Latogatta megh az ur Isten, 1555
Eztendeóben eóket első leaniokuall Annaual.

Ezenközben penigh szegin iob Aniam, mint Eózüegi Azonj latta uolna
hogy az Czeznek ueg Varnak oltalmazasara nem Elegedendó uolna, (el uezuen
reghen az elótte sokkall Szekes feieruar) Suplicalt az feleseges Romay Czazarnak
es Magyar orszagi kiralinak, hogy oda az eó Varabannis, Vitezleó Nepet rendelne
eó felsege, kitt megh czelekeduen az feiedelem, hatta az Vitezleó nep Elótt
fű Capitanúl, zegin iob Aniamnak ket Weytt, tudnj illik, az en Attiamatt es
Szelestey Sebestientt : De Szelestey Sebestiennek nem teczuen az ottualo lakas
szállott epen minden ottualo Capitansagh, az en Atiamra Egiedűll, Holott

Wath. Lór:
Capitan-
saga.

szegeni niolez Eztendeig akor egi Wegben ott lakuan, Jambor szolgálattia után, uett io Allapatbeli Előmentseget, es io modon ualo keöltseget,¹¹ Az meli údó keözbenis, teób giermekekuelis zegin zülejmet meg lattuan, ugimint egi fiaual, Ferentzell, es Leaniaual Susannaual, az ur Isten, Wethe meg az Nennjetűll az fellióll meg irtt Parnas Benedeknetűll, Nagi uagon, penzen, az őregh ioszagatt egi Vduarhelliell, az mellien nagi sűrő Giómöltz kertt leuen, ke z e d e t t z e g i n Elsőben Epettyeny egi fa nagi Rend Barana hazatt, kőbe fekve¹² Castelj modra, azon helen holl most az en Hazamban az Istallok uadnak, Arokia leuen az fa Haznak akor ott holl most az en Hazamnak az Dereka uagion, es kapuia ott hol az Toronjok uannak, De mikoron latta uolna szegin Attiam hogi az fa haz romlando, es nem örökös uolna, Vgi kezdette zegin azon helen Teglábűll Epettyeny az mostany Waghy Haszamatt fondomonthomabűll wyonnan, mikor irtanak uolna 1560, es az Molnott azutan, 65-ben.

Azonközben az Czezneky Capitansagh felől penig, nemell gonoz akaroy szegentt, nem iol Commendaluán, atta az feidelem az Czezneky Capitansagott egi Szokoly Matthias neuó fű Embernek, az Gióri Hadbűl ualonak, kiket Eztendeón cziak az tizttben lakhattuan, lett halala azon Warban, es Themettetett egi Sziluas kertben azon War alatt. Ky heleben ismegh boczatta az feidelem, az Bezpremi Ferrandott az ott ualo Capitansagra, de azis nem Eluen sokall touab szerenczessen Tiztitt, Eset foglia nehani szamcs Czezneki Vitezleó nepell az Török kezben, az Barsoniosson, puzta Szombathhelen¹³ kűuöll, az Sűttfű¹⁴ neuó kűtnall, kitt azutan hittanak Ferrando Kuthanakis.

Mell időkeözben, Isten latta teób fiakall ismegh meg szegin züleimett 1563. es 65. Eztendőkben Pallal es Istuannal, Az Feidelemis penig es az Giörj kiralj kepe lattuan hamar hamar ualo zerencztlensegeket az ket Capitannak, ismegh atta uizha szegin Attiamnak azon előbbeni tiztett, (miuell annakűlis Eöröke uolt felesége utan,)

A z e n s z ű l e t e s e m n e k m e g h i r a s a.

Mikoron azertt Irthanak uolna Szigett uezese utan 1568 Eztendeóban, Zentt Mihali Honak az fottara, Adott Engemis, azon szentt Istenóm, az en Szűleymnek ez Wilagra, azon Nagi Waaghon, es Wy hazban, az Raba felől ualo Szobaban, Holott mindgiartt az en Eletemnek kezdetitt siralommal, kezduen ell, Jóuendeöltem Ez czalard Vilagban, az en Elethemnek niomorusagatt, es minden zerenczetlen Allapattiatt, s keserues Bukbani Banatokban ualo forgandóságatt, De en Istenóm, LEGIEN AZ THE AKARATOD. etc.

Fell neuelkeduen penig ez údó alatt, zegin Nenem W a t h a i A n n a, első giermeke züleimnek, Hazasetotta zegin Attiam, 1570. eztendeóban hogi irtanak uolna Wagrűll, egi Sarfy Pall neuó f. Nemes Embernek Szalagsagban,¹⁵ Sarfeóre, meli szegin Nenemnek germeki, az kik elnek Heresentzi Janosne K a t a, Es Poliani Cristophne Orsik, fiai Istuan es Geörgi, Attiamfiay.

Wegre mikoron Irthanak uolna 1573. Eztendőben, szegin Attiam uigan Lakuan giakran az Czezneki Vitezleó Nepell (miuell igen uig lako¹⁶ Ember uolt) egi údó keözben, ugi mintt egi Zent Pether Pall napian, szent Jakab hauaban io kedue leuen zegin, Az Also Warban az felső kapunall, az Istallok aytaiá előtt, egi ott allo Tarazkott ky akartt uolna lűtettny, Es az Pattantius mondta uolna, hogi reghi töltes uolna az Taraczkbani, es nem merne kű [!] lűnny, Eő maga, meg zidogattuan az Pattantiust, hailott az Wallara, es ugi mind ketten az kanotott foguan be Wagtak uolna, az Taraczk guito likaban, mindgiartt el szakadozott az Taraczk Es mind az ketteőtt zornien megh Eölte, magokatis el zaggattuan, Es ig zegennek lett Halala, masod izben ualo Czezneki Capitansaganak 9. Eztendeieiben, etc. kinek testett ky uitettuen zegin Aniam, nagi keserues sirasall Themette Waghon, az kis Vagi Zent Eg. i azban, etc. Maraduan zegin Aniam nag. i Aruasagban, egi haia. on Leaniaual, Susannaual, Pallall, es enuelem kissebbik fiaual, mert ket Battiam mar előb meg holtanak uolth, Ferentz, en neuemen ualo, es Istuanka, lakozuan uelőnk egietemben Waghon.

Es ez údó alatt fel neuelkeduen zegin Nen mis W a t t h a y S u s a n n a, Hazasetotta Zegin Aniam 1576. Eztendeóban, Soproniban, egi K a l d i D ő m ő t ő r neuó Juista Nemes Embernek, zegin Osffi Jakab tanaczabuil. etc. Kinek fia K a l d i I s t o k Attiamfia szegin Battiamis Wathay Pall egi Idejg

Szilatt¹⁷ oskolaban iaruan tanult alkalmas ideigh. De azutan Nemett Wyhelben aduan zegin Aniam Tanulsagra, az Nemett zot es Nemett irast ott perfecte tanulta uolt megh.

Az en Oskolaba adatasom.

Es enis fel czerdeluen¹⁸ Isten altall, zorzett zegin Aniam Oskolaban, Nemett Wyuarban, zegin Orozthoni Miklos nehoz, miuell az Aniam Eöczet¹⁹ Chiabi Saratt, Marczaltheöui Miklos halala utan, Vette uolt Orozthoni ell, es leaniat, Saratt, Marczaltheöuitüll ualott, az Agh Orozthoni, az eö fianak Janosnak uette feleségeöll, az az, az Attia, Janosnak, Anniauell, Es Miklos menieuell, az fia Janos haltanak. azmel Elsöben ualo Oskolaban adatasom lett : in Anno 1578. Es ott mint ket Eztendön hogi tanulgattam uolna, lett halala zegin Eöregbiq Nenemnek, 1580. Eztendeöben, Honnand zegin Aniam el hozuan, ismegh adott Sopronban az Nenemhez Wathay Susanna hazahoz, oskolaban ualo thanettatasom uegüll

Wath. Pal halala.

Holott mikoron ualamennire fundamentomott uettem uolna mar az Tanulsagban,²⁰ szegin Battiam Wathay Pall, (az Oskolatt regen el hagiuan) Nemett uyuarban, az Thekentetös es Nagos Battiani Boldisar uduaraban leüen, az ur Iffiai között, es az Vrnak kedueben leuen, Bethegült es holt megh zegeni az Hideg Czömörben, Eletenek 20dik Eztendeiben szegin Aniamnak es minden Attiafiainak nagi keserües siralmokra, Jelen leuen zegin Aniam halakortt, kinek halala lett azon Nemett Vyuarban, zegin Orozthoni hazanall 1582. zent Lucza azoni napian, es Themettetett az Warasi nagi Templomban belöll, mel zegin Aniamnak faidalmas keserüesetet nincz ki meg irhattna erőtte ;

Oskola el Hagiasom

Es lattuan mar minden fiaytul zegin megh foztattatnak lenni, egiedüll en cziak maraduan, mint Ania el ieduen zegin hogi enis megh halok, ha thüle thauoll lezek, ugian azon Eztendeöben, ütett ki zegin az Oskolabull es tanulsagbül, eleg tudattlansagban, nekem elege nagi Karomra, mell dolgokkall, Az Aniak giakran, nagi karokatt zereznek, az ö Giermekeknek efflekkell, Gondoluan az eö Anniaj zerelmekhez kepest azt, hogi ha az eö giermekek tüleök el thauozandik, es az eö szömök nem latthattiak meg halmak, mely dolog penig all cziak az Istennek hatalmaban.

Tihanban lakasom.

Thouabba mikoron ott hon Hazamnal mar uolnek nagi zabadsagban, (ki nekem igen teczik uala akor) Es Zegin Battiam Mesteri Janos Agaraiuell keduemre ualo niulazattban, es Vehem louak²¹ tanetasaban uolnek foglalatos, (zöp keues Menesünk leuen) az Kathonasagnak cziak Eöruendek uala, Azmel köözben szegin Batiam Mesteri Janos meg Jöuen Thihanbull, miuel akor ott ualo Capitan uolt, sok keresim uthan zegin Aniamtül meg nierem hogi engemis az Battiammal be boczasson Thihanban, kitt meg nieruen be menek zegin Battiammal, Bemenuen azertt uoltam, lakuan ott 6. holnapig, in Anno 1584. eztendöben, Holott az Ittaltt, Kathonalkodast, es az Vegbeli Allapattnak elsö rezett kezthem elsöben thanülgattni.

Honnand Martiusban, mas Eztendeöre meg Jöuen, es io Vastag Iffiusagbeli allapatban mar leuen, Valamennire az zerelmeskedett²² hatt Ezemben uettem uolt, ki zegin Aniamnak nem teczuen, es megh böntettuen, uele meg haborodam, Es budosni akaruan indulnom, szegin Battiam Mesteri Janos, Paparül megh hia,²³ de ugian nem teczettuen semikentt az hon lakas, mindenkör ky Wagiodom uala az Vegekben.

Az en Kathonalkodasom, es szellielualo szolgalaton, forgottsagimnak megh irasa köuetkezik.

Mikoron azertt latta uolna szegin Aniam, es teöb Attiamfiay, hogi Istenteöll az Kathonalkodasra uolna hiuatalom, Es Nadasdi Ferentz az Papej Bezpremi, es teöb körüll ualo Vegbeliekell, (Thelen az Balathon Jegen altall menuen) Koppant megh uettek uolna, Papan az Kothiauetiekortt, eg Louat 100 Talleron Vetetek az Aniammal, Es ugian ott, akaruan sok fü bizott uraim, es Attiamfiay zerzeni, az Wrhoz Nadasdihoz Bodonhelre, miuell akor ott szaz Louassa uolt, nem uen be Hadaban monduan hogi nincz hell, Kiertt soha az en Elethemben nem len az uthan keduem az io Wratt szolgalnom, noha uegre öromöst oztan uette uolna szolgalathom,

Czeznekben ualo Lakasom.

Gondolkoduan azertt az en Iffiusagom Erthelme szerent is, es nemell Attiamfiay, s Barathim tetzese, intesebülis,²⁴ hogi az en Attiam es Aniam eöreben uolna iob nekem, Czeznekben szolgalnom, szerződöm oda 4 Paripauall,

in Anno 1585. mel szegin Aniamnak nem teezik uala, miuell az Czeznek Wara, az Töröknek igen Vtaban uala, es az Czatazoktól fogh hellien²⁶ uala, felttuen szegin uezedelemtűll, De az ur Isten zent kegielmessege zerentt megh otalmazuan minden ot laktomban, megh tarta uezedelemtűll, Holott mikoron lattam es Ezenben uettem uolna, hogi az ottualo Capitan Ogronfi Istuan az en keuesemet, es Eöröksegemnek Jöuedelmet, minden felöll uonna, az mint zegin Attiam halalatul foguan az kitt meg zokott uala, nem тұrhettuen az sokatt, megh haborodam uele, Es 11. Holnapianak ott lakasom utan, az Mustran buzut uek az heltűll, meg monduan az Capitanak hogi oli Heltt, es Capitannt keresek, melinek segetsegeuell megh akarom otalmaznom az En örökömet, Nem sokatt kesuen es lakuan azertt Haszamnall, ismeg szerződem, Nagi Geörben, 1586. Eztendöben, ket Paripauall szegin Thomacz, maskepen Gregoroczi Vincze hadaban ki akor Giöri Vice Capitan uala, miuel penig akorban Giör fü hell leuen, sok fü Nemes es Vitezleö rend lakia uala, nem mindgiartt, harom es 4 Paripauall uettenek be az ott ualo hadban mindentt, etc.

Czeznékbtől
ki bucu-
zasom.

Giörben
ualo zer-
ződosóm

Mell nagi Giörbűll kemenben kezdem az Czezneki Joszagomatt birnom, es Jöuedelmet magamhoz zolgaltattnom, ki foglalluan lassan lassan az Capitan kezebűll, tartomaniatt minden Adoyauall,

Fü Embereknek azertt mikoron ismeretekben iutottam uolna, es jobban iobban kedűekben, Vek fundamentomott az Emberseg thanulasban, Es lattuan zegin Hadnagiomis forgolodasomatt es nem Rest uoltomat 4 Paripauall ualo fü legensegre Emelt uala, Es ig' zelliell kathonaskoduan s-ott mar nehaj Eztendeig lakuan, az Czatazokkall giakran zerenczek probalusan forgolottam ulona, Egi szent Egied Napian, in Anno 1588, az Melegh Heginel, az Nyeky Wölgiben, az szekes feieruari utatt lesnenk, Talalank, ualami Malomban menö 7. szekerrell leuö gialog Törökökre, kik mint 35. ualanak, es mi 20 Louall. Kikre raiok üttuen, es en mint egi io keöllö.²⁷ Kopiamatt, (közikben öklöluen) egiken ell rontam, holott az iob Czombomatt puskauall altal löuek az Törökök, es az Louamnak, ki föstött io, es szept szabasu uala, az szűgie mellett az iob Lapiczkaiaitt, azon ütkeözöttben dardauall altall uerek, De magamatt az ur Isten meg otalmazuan el Esetűll, megis ki uin közölök, Es az Törökök teöbbekettis meg sebesettuen köztök, es megis öluen, eöket nagi karinkkall el hagiank. Az teöb kathona tarsaim penigh engem mint igen sebest, (Czakuaratt egi koczi foguan,) azon koczin Thataban uinek, Holott szegin Paxi Geörgi, ki akor ott fü Capitan uala, fogadgia Isten neky, sok io Embersegell leuen 16. napig ott fekűuen, giogietatott es gondomatt uiselte.

Szében elő-
ször való
Esesem.

Nehan' Eztendeökig azertt megis mind ezek utan Geörben lakuan Joszagom otalmazasertt, len halala szegin Vice Capitanomnak Gregoroczi Vinczenek, mell'nek halala utan len Jöuese az fü Kiralkepesegre ugian azon Geörben, Groff Ferdinand ab Hardegk Wr,

Zegin Aniam
Halala.

Mikoron azertt Irtanak uolna 1593. Eztendöben az uy Kalendarium zerent ualo Zentt Giörgi napian, el hozuan az en szegin Züle Aniamnakis halalanak ideiet, Jo Vensege koran, az az mint Ideienek 58. Eztendeie koran nem maga megh untt Roshattsagban, az kegielmes Vr Isten : ueue ki ez Vilagbűl Napkelettkortt zintnen, az Raba felöll ualo kis Boltban, kitt szegin Nenemmell Wathay Annauall Themettűnk zegin Attiam melle az kis Vagi Zentt Egihazban, etc.

Waradra
ualo
Menesem.

Az kiralkepe penig bizuan neminemö dolgott ream, kezerette Waradaiara Boczkay Istuanhoz be mennem, miuel penig az Nenemet, felesaget Boczkaynak, ugianis soha nem lattam uala, magamnakis uala akarathom az Vtra ualo oda menesre, Az houa ugian azon 93. Eztendöben Giaz ruhaban be menek Szekelhidra, Waradra, es Kerekiben, miuel akor Boczkay Waradi fü Capitan uala, Holott Thalaluan Nenemett Vrauall egietemben Attiafisagoskepen fogaduan zerettettel lathanak, az houa uoltt kesesem harom holnapig.

Az kiralkepetűl ram bizott dolognak azertt mikoron ott gondgiatt uiselthem uolna, es haza igiekeztem uolna, Boczkay Istuan, es felesagetűll meg ayandekoztattam uolna giöngeden : Jútek ky az mi feldeöknre, Mindzentthonak az utollian, Holott Thalaluan az kiralkepet, hatt Reö Komaromnall²⁸ az Duna mellett Haddal fekeznek,²⁹ miuel Szytan Bassa adig mig en oda le Jartam uala, Bezpremet Palotatt ell uette uolt az mienktefűll.

Feieruar
alatt ualo
hartz es
ott sze-
rencset-
lensege [!]
irattatik.

Az meli Tabortt lattuan, Hazamhoz sem menek, hanem az hon maratt Louaim Zolgaim, es Zerzanymertt külduen, miuel 6. lora mar uala fizetesem,

az kiralkepe mellett maradék. Honnand hogi Zekesfeieruar ala indultok uolna, az Ingouan es sziget uarast megh ueuen, es minden morhaikatt el nieruen az Feieruariaknak, az Budaj Bassa rank Jöue, Es az Zentt Borbala azoni Harasztia zeliben, Az Almasi Vtnall, uele meg ütkeözenk, ugiun azon 93 Esztendőben, Zent Imre kiral napian, kitt az Isten meg Vere altalunk minden hadauall az Jantzar Agatt eleuenen meg foguan, Holott nekemis azon első ütkezet kort az Niergem el fordula, es az feldre Esuen egi Meztele n P a l l o s s a l l, az Louam el futa az futo Törökökkel ki Jö [!] uala,³⁰ es az Seregnek az kiben ualek egi reze altalmenuen raitam miuel elől az szazlok alatt estem uala ell, cziak az Isten tarta hogi minden Leölkömet, Belemet ki nem tiprak az Louasok, de az Isten es Fegiuerderek szerzam segettség leuen, elethem meg tartatek, Honnan meg teruen azon Thelen uolt Lakasom Czezekben az Capitan helett.

Wath: Ezkepen azertt mikor megh haborodott uolna az kett Czazar es mind
An: Ha- az Orzagh es az frig' fell bomlott uolna, mar Eztergam ala kezütlenk, lett
lala. halala zegin Nenemnekis, Wathay Annanak Walthon, 1594. az Ö szent Geörge napian, megh szaluan azertt Eztergamott, hogi szokal sokal³¹ ezt meg ne iriam, len alola ismeg el pironkodasunk³²

Görnek Thatatt harmad napra meg ueue Paxitül, paxitt ki boczattuan belöle, es fellieb
meg szaluan azonkepen Zent Martont, Es mys mas felöl az az belöll az Duna mellet
szallasa. ugi Geörnekis Szinan Bassatül azon Eztendőben, kis Azoni Napian 9. ora taiban, etc. Holott az kathonakatt az kiralkepe ky szalletuan az Warasbüll, reuekre rendelte uala, az Duna melle hogi ott az Thatartül otalmaznank az Dünatt, De nemi üdüre altal Jöuen az Dunan az Thatar uztatassall, Es, mys az Taborbeli Nemett fegiueresekkel es teöb kathonakall az S z a u a y V g a r o k o n raiok indülank, holott elöll iaro seregben leuen en, az Tatarok Nillall az Balog labomatt altall Löuen az szaram Czontiatis³³ meg hattuan, Sebben esem, De az Tatarokatt az Dunanak ismeg ugrattuan sok Ezer köztök meg Jua az Dunatt,³⁴ etc. Meli sebesegemben Geörben mint 15 Napig fekuen, nem bizhatam magamatt, Hanem Zombatt-hehre Hersenczi Janos sogorom Hazahoz uitettuen magamatt, lett maid harmad-fel holnapig giogiuolasom.

Papa Azokban penig Geör el wezuen es Papatis puztan hagiuan az Magiarok,
vezese. Es Nemetekis benne leuen, kiben Turi Farkas Capitan kepe uolt, az en Waghi Joszagomis mind el puztüluan Rabaközöl, de Egesteüll megis az Wagi falü meg maraduan Marattanak meg az Casteliban megis megh az en Ispanom zolgaim, es futott zegenegh, mel feld akorban minemö zörnüsegben uolt, es mind az Egez Rababelsö fel mind Beczigh es remülesben, nincz azt ki megh Irbattna.

Az Geöri Kathonakban penig az kik megh marattanak uala, az Geör alol ualo el futasban, es egieb Harczokban, Rendelte es zalletotta eöket M a t t h i a s H e r t z e g h Ouarban, Houaualo miuell enis ualek, es az Sebbüll mar megh erössettem uala, menek be Ouarban, hogi en fizetesemet fel ueuen teöbe ott ne maradnek.

Ouarban De mikoron az Mustra nem mindgiartt el Jütt uolna, (azmint en Remen-
ualo La- lem uala) Az ottualo Nemett Capitannak teczüen zolgalathom, meg marazta
rasom. az helben. Mel' helben iobban iobban forgoloduan Es mind Vitezleö Nepnek fü es Vice Capitanomnak, seött meg az Menieczkeknekis koduekben uitottam uolna, Az fü Capitan kinek Sidmont Hager uala neue, in Anno 1595ben 25. Lora ualo Hadnagisagott szerze, es 8. lora ualo fizetest, azmelhelben azmi keues Idön lakhatam, Elethemett mondom keduemre Elem, igaz Iffiu legennek modgiaszerent, Jo Zolgaim, Louaim es Agaraim iok leuen.

Ismeg Ott Lethemnek azertt mintt kett Eztendeie utan, len megh fogtatasa,
Owart el Egi Battiamnak az fü Capitanul Chiabi Mihal neuönek ki az helben fü Waida
hagiasom- uala 300 gialognak, Arulossagnak szine alatt, ki igen igaz es theökelletes
nak oka. Jambor fü Ember uala, s nagj Artatlan, Az Capitanommall uegette megh haborodam, Es el akaruan haginom az Helt buczuzam az Capitanül, de eö miuel igen roz Ember uala, nem akar uala el boczattni, es en meg izennem neki, hogi nem lakom Capitansaga alatt mint ollian roz Embernek, Tartoztatasa ala uete engemis, ugi hogi ne legien szabad eö hire nekül sohoua ky mennem, Es az Warasbül ky 45. napig nem uolt szabad sehoua mennem, de zelliel rezeskednem az Warasban zabad uolt.

- Ouarbol ki
Menesem Fel boczattuan azért Herczeg Vrunkhoz enis egi Emberemett, paranczolatott hozek az Capitanra hogi fell boczasson eő felsegehez igassagom megh bezelnj, nem akar uala ugis el boczattnj, De en Egikoron Louaimatt Niergelttuetuen ki menek az kapún, es fel menek Posonban az Herczeghez akor ott leuen az Giülesben, Holott szegin Nadasdi Wram segettsegeüll meg menekeden, minden ram zerzett giüleölsegbüll, menek Saruara szolgalatra.
- Saruara
ualo zer-
zödesem. Houa miuell annak előtteis hiuatalom uala, mind az Wrtül smind szegin Capitanomtüll Marothi Mihaltüll, Eöttuen Louon Hadnagisagott ada az Wr, az feiedelem zolgai között ualo fizetesen, kik Papabül, Bezpembüll ualok ott tartattnak uala, az kiknek az Vr utan fü Capitanniok uala, zegin Marothi Mihall, etc. In Anno 1597.ben ezek mind leuen.
- Papanak
megh uetele
es ott-
ualo
lakasom. Nem sokatt lakhattuan azért Saruaratth ugian azon Eztendeőben, len megh szállasa Papanak az Törökre szegin Swartzenburgtül, azmel' heltt az Vr Isten köröztién kezben aduan ugian 1597 Eztendeőben, Augustus Holnapban, Len nekünk az Saruari Hadnak az az 400 Louasnak es 500 Gialog Haidúknak oda rendcleseőnk fü Capitanunk leuen azon meg irtt Marothi Mihaly.
- Bezpremben
ualo
Lakasom
es mara-
dasom. Ismeg masodik Eztendeőben az az 1598 ban len Thaborban szállasunk, az holott, Sberben ismeg Palotatt Bezpremett Thihantt, Wasontt es Geztett, egizersmindualo utonkban meg Venk, Holot Ismeg en maradek az en Hadnagisagombeliekell es ismeg 50 louas Kathonakall Bezpremben, Eleg puzta es szik leuen mind 10 Elesegbül smind Egiebüll, Azon helnekis Capitania leuen mind Papauall egictemben, Marothi zegin.

Első Hazassagomnak meg Irasa köuetkezik.

- Mikoron annak okaertt az Niomorultakon mindenkoron köniörüllő Isten, az Eő hyueit meg thek-nttuen, azon 1598. Eztendeőben ki kelettkortt az az Húsuett utan ualo Wasarnapra uiradon, az ő czudalathos kegielmessegebüll Geörtt kereztién kezben atta uolna, Es az en szegin niomorult Haszam es Waghy Jozzagomis szepen meg szabadulth uolna, es az reghi Allapatt zerentt az Eleőby Weghazak mind köröztién kezében ismegh kerültek uolna, kezdem ismegh Epettgettni regi hazam taiatt, azmel' Waghi Hazam körül sohol sem kertt sem Maior egi karo uegig uem uala, az küfalnal egieh. Az en kegielmes Istenőmnek azért zentt Leölke uezerlesebüll, es szegin Capitanomnak Marothy Mihalnak inteseből Hazassagra gondolam magamatt, Es In Anno 1599. Valaztam magamnak Hazas tarsul, az Nehay Witezleő Wicay Istuan Eözuegiet Losonn, Az Nemes es Nemzetős L a d o n y A n n a t t h : kinek kezfogasanak napiaa zolgalattott ugian azon Loson Martiusnak 26. Napian.
- Jadony
Anna.
Első kez-
fogasom
iratik. Mierthogi peng akor zegin Marothi Mihali biria uala Losnak felett az Castelliall, az Wicay Geörginek giermeki utan, Es mindenfele Jőuedelme Losnak szegin Attiamfiatt illethi uala, mig az első ura neueth uiselte, azmintt az fogadas szegin Marothytüll es felesegetüll uala, lattuan mas gondolattikott szegin Tarsom, nem akarek kartt Jozzaga Jőuedelmenek thennem, etc. Es az Hadakban ualo foglalatosagimis okokatt aduan, Hallaztam az Meniegzönknek Napiatt, mind szinten, 1600. eztendeig, azmeliben ugi mint Januariusnak 11 Napian len Menieközö zolgalattasunk ugian azon Loson, sok fü bizott uraink ielen lethekortt. Haza hozuan azért szegin felesegemett Ladonban miuel, Mihali Castelnak felitt iozagostül, Ladontt, es Gencziitt szegin Tarsom Eöröküll biria uala stöb Jozzagottis, Es szegin Marothiual minden dolgokrül meg igazottnok uolna, uolt Lakasonk zeginnell kiualtkepen Ladonban.
- Menieközö
zolgal-
tatasunk
iratik. Miuel peng ezközben az Bezpremi Kapitansagott az feiedelem elueuen Marothitüll, atta uala eg Groff Thobias neuő fü Embernek, azki engem kertt-uala mellette maradnom az Vice Capitansagnak tiztiben, nem sok ideie leuen hazassagomnak, Bezprembüll haza küldem Wagra füuelnj az Louaimatt, hagiuan uagi neegi Paripamatt Zolgaimal Bezpremben. Azmel üdökeözben felmenuen mint 600 Thatar Rabakeöznek es az Egez Papocz Videkenek el rablasara, az en Louaymatis, mind szegin felesegemnek io Hatt zekeres louajual, S az magam 4 szekeres louaidal es egi fü Louammall, s Paripakall, az az 17 Louamatt, 8 Eölkremett el uiuen, 3 szolgamatt le Waguan az Mezörüll uittek mind ell, sok teöb falutt az Kemeniess allatt el Raboluan.
- Nagi kar-
uallasim.

Mel karuallasimatt mikoron meg hallottam uolna, Bezpremben, Indulek haza, noha nem uala otthon az Capitan, az helt io modgiauall hagiuan, ug' hogi 7. Napra meg uiza therek, holot mikoron szegin felesegemett Ladonban thalaltam uolna, karunkatt egimas zerelmeiert el feleitenk egimast uigasztaluan, egimas Eletett cziak kiuanuik uala.

Az holott nem meruen sokatt kesnem Indulek be Bezpremben, szegen felesegem Mihalig keseruen, Juniusnak első Napian.

Papan az Frantzi-aktül ualo rab-sagom iratik.

Mel Vtamban menthemben Erkezem Papa eleiben, Holott mikoron be akartam uolna, szegin Marothi uramal ualo nehan zomra, miuel estue fele uala, mennem, az Frantzusok nem boczatanak be, Hanem az Bastiarül izenek be szegin Marothinak kerettüen meg bocziasson, mertt nem boczatanak be az Frantziak, En Penig sótt abban semitt nem tuttam uolt, hogi az Arúlo Frantziak mar eő magatt eőrizett ala uettuen, az Egez Vitezleő Nepett fegiue-rektöll meg foztattak uolt, es az Törökőknek Papatt meg igerthek uolt, etc.

Töröknek Papatt adgiak az Frantz.

Azmel' otllethemett mikoron meg erthette uolna szegin Marothy, hatt kerette az Frantzuz Capitantt hogi be eresztessen engem, En penig mar az Hozukel⁵⁶ fele hallattam uala, Es uiza hiuattuan szegin Marothi 8 Magammal be menek Papara, holott szegin soha aznap ky nem Erezthe Waczorara ott marazttuan, de azon nap az Franczuzok ki Boczattnak uala, Azon Eyel azertt igen Juan masnap ky akarok uala mennem, de az Frantzuz Aruloknak mas Eszek iuttuann az en dolgombanis hallogatást tenek, az az Rőuideden meg iruan Hatt ók Zinthen akorra mar uartak az Törökőket be Papara, es harmad nap el iuttuan az Törökők mind az Egez Warasbeli Nepet Rabba theuek az Frantzuzok miuell az Varasban felessen ualanak, Es engemis Marothinal Thalalluan, Es sokan az Hazban Puskas es Dardas kezzele be úttuen fegiuerinktüll meg foztanak, sótt Estue Engöm Chiaby Mihalt es szegin Marothitt Wasban uerenek.

Papan ualo Wasban uere-tesem.

Mar azertt yl szörnüi uezedelem hogi talalt uolna, es minden Morhaiok-ban felesegek gyermekekben az Magiaroknak Sákántt tettek uolna az Arulok, Es mys szegin Marothiuall Chiabi Mihal. Bakaröz Sandor Koppani Peter, es teób szolgak mint 15. egi hazban tartattnank, gondolank hogi szabadulásunk-ban modot keressönk, Es mikoron, mind Marothi, smind en az Wasatt el meczet-tek uolna, uegezenk azt hogi az Frantziakatt meg ússók Eyell, az kik tizen, tizen, ugian egi hazban uelönk leuen őriznek uala, szelliel az Egez Maitzeni haza kőrfül, kiben ualank felessen starasatt tarttnak uala tőbenis, az kikre ket louas legeniet szegin Marothinak ualazttank hogi kezdők legienek, kik nem merenek semitt, az hagiott oran indetany, De en, masnapra iuttuan, bizoniara miuel szegen felesegemett zanuan, nem szanom uala halalomatt, ra felelek hogi kezdő lezek az dolognak, etc.

El szaladnj akarunk.

Eg' Eyell 15. Napia mar leuen ottualo rabsagonknak, az Vegeze szerentt, ki huek egi frantziat az kamora szekre, az holott az Wasamatt le ueuen az Labamrüll, hoza készülek az Dologhoz, Es az Kamorazek aytaian ky ugarduan meg kapam az frantziatt, es az földre rantam, thüle el akaruan unnom az szabliatt, De miuel az kamorazek cziak az Pittuarbanuuala, es az Franciaia alattam kialt uala, En ki futamam az Masik ayton Remenluen hogi az teób Rabok-ban lez utannam Jőuendő, es az ott allo strasais, (hogi rettenetessen meg sialkottam uolna) el futa, s Azonkepen az kegielmes Isten ky uin az Masik Haz uduaraban, cziak egi Istuan pap neuő Kathona utannam Jőhettuen, az teőbi kőszülis egi sem, mertt az teób Eőrizéők meg aluan az Aytott senkitt nem boczattak ky.

Az Frantz : ualo hartzom.

Immar azertt az Warasban az Vtczan leuen es Istuan Papis masua futtuuan, Vereődem az sok Istrasa kőzött, az kys Borsos giőr felöll ualo Basta, es az szegelett nag' Bastia kőze, az hol az Czatorna uan kőzel azhoz,⁵⁸ holott sem kőtelem semi nem leuen, es mindenfelöll az sok strasa kőfülem, ra szanam magam, es lassan ki hagiuan az Palank kőtőfaia uegere ky Vgram az Arokban, Az holott bizoniara cziak meg nem halek, es Ezekben ueuek az Eőrzeők, es mig az mas arkon fell maszok adig Annian futanak oda hogi az sűrön ualo hozam lőuestüll az mel granatt dolmán kurta raitam uala, kett helen altal menuen az globis, megis magam meg nem sebesülek, az en meg ualto Cristusom gondgia uiselese altal.

Papay Varasban ualo ke-rengesem.

Az Bastian ky szaladom es szerenczem.

Igi azertt mikoron az ur Isten czuda nagi Vakmerő probalansom altall ky uitt uolna, Marczaltheőre iutek, az holott el uagatam az Vasatt az fel labom-

rulis, miuel Papan cziak fel labomat szabadetthattam uala el, Es onnand indulek szegeni felesegemett meg keresnöm.

Szezin felesegemet talalassom. Ky mikoron meg Ertette uolna szabadulasomatt, Es enis Mihalinal altal mentem uolna az Raban, hatt szegin Gioroban előmben iütt, kiuel mikoron egimast megh lattok uolna, Es egimast latasan nagi eörömönk lett uolna, halakatt az Istenek adank diczeruen uelem thett nagi hatalmassagarúl. mel második eörömönk lett, Zentt Iuan nap Estin, Hazassagunknak Eötödik holnapiban.

Sok karuallasim miatt azertt, (az az 21. louamatt zolgaimal el ueztuen) es magamon is teörtenit szerenczetlensegim miatt, az Bezpremi Vice Capitansagott el hagiam, es szegen felesegemmell, hazi lakasnak adam magamat.

Istény Ostori kőztönk Regnalnak. Az Eztendeóban penig, az Istennek három erős Ostora Egitzersmind Regnall uala, tudni illik az fegiuer, az az szörniű Hadak, Masodik az Pestis, es harmadik az Ehseg, az az oli dragasag leuen, kiualtkepen mint 2 holnapig, hogi egi Giöri reghi keöböll buzatt 7 Talleron, s haton adnak uala. Es Ladonkőrulis mind szerthen szörnien hálnak uala az Mirig'ben, sött szegin felesegem szolgalo Leani kőzöllis mar kettöis es Maioriabul megh holt uala, Noha ualannire Waagh felelmes uala az Czatazo Törököktüll, de miuel sohol senky ott nem halluala, menck oda zegin Tarsommal.

Szezin Tarsom halalanak meg irasa. Az holott mikoron maid egi holnapigh mar laktam uolna, Egi zomorú es keserues Eyett thamazta az elő Isten azen zegin zerelmes Tarsomnak Elethe uegezesere, az az mindzentthonak 21 napiara uiradon, Az Pestis raita kele, kinek izoniű merge el Jaruan szegentt, masodnapra mind szauaban meg lassúdek mind labatül es Ereitüll el Valek,

Testamentom tetele. Melliet mikoron szegin meg ismertt uolna magaban (miuel igen okos Ember uala) hogi megh Hall, kezerette engem hogi Testamentomosokat hiasak, sok zep szokall keruen, kit maid nem akarok uala en, Az kitt mikoron megh czelekettem uolna Testamentomott then, Es minden neuel neuczett morhaiatt, keues kőuöll, nekem hagia, Es az feleseg Isten Nouembernek 2. Napiara uiradon, az az Mindzentnap holtakelue³⁷ ky kiuana ez Vilagbül, nekem bizoniara nagi keserues banathomra, es siralmomra. Mel szegin szerelmes Tarsomatt es masodik ABIGAJLT, Themettem ugian azon Wagon az kis Waghi Zentt Egi hazban, Kisfaludi Balas suogorom es teöb bizott zomzedim ielen leuen Themetese kortt. Kiertt kőniörgök en Istenöm En Istenöm, enged megh ha az the zent Neuednek diczerethire uagion, hogi az en gondolathom szerentt, ne legien szegennek otth megh es el Rotthadasa, hanem megh mas iob Tiztesseges helre houa szantam themetthessem, Es magamatis melleie. AMEN.

Meg hall.

Szegennek Theme-tese.

Es ig' yl rőuid üdön az ur Isten egimastul el ualazta tiznapheian tiz holnapig egiütt cziak lakhattuan kedues hazassagunkban, az az mind Hazassaga s mind Halala lett zegin felesegemnek in A. 1600.

E ö z u e g ' s e g e m n e k m e g h i r a s a .

Kisfaludi ual ualó törüen-niünk.

Thouaba mikoron szegin felesegemnek Joszagatt birtam uolna az maga Testamentoma zerentt, az Attiafiay ugimintt Kisfaludi Balas, kinek első felesegeuel egi uolt zegin Tarsom, nem igazolliak uala az Testamentomott, miuel zegen Tarsom mind en thülem, smind az másik Vratül magtalan uala. De sok fű bizott uraim es io Baratinknak egiben giöittesekell Törüennek erzetem az Testamentomott, mel szegin felesegemnek io moddall tett Testamentomatt, helien hagia az Teöruenj, es uyoban mindent sött megh Itele : Azmel szegin Tarsomnak ram maradott morhaia, mind Hordo borokall, Aztagokall, Labas morhauall, es Egieb Ezüst miuel, etc. az magam egiben Computatioia szerentt teth : 7000. f. ualott.³⁸

Saruarat ualó ma-sodzor lakasom.

Ez üdőközben penig miuel Kanisatt Ibrahim Bassa meg uetteuala, Es az Feiedelem az Kanisay fizetést ugimintt Ezer louastt es Annj gialogott Saruara rendelttuala, Enis az Vr kedueiertt, Es Rattky Menihartt Kereseertt attam uala oda az Fizetesre magamatt, kiualtkepen az Pöreim otalmazasertt, holott Eöttuen louon ualo Hadnagsagom leuen, Menenk az Eztendeóban szekes feieruar ala, az Wrrall, ugi mint in Anno 1601. meliben meg ueuen azt, es az Wezer Passualis Hartzolgattuan, miuel segettseregere iütt uala feieruarnak, meg otalmazank az Eztendeóban Isten segetsegeuell.

Gidre ualo
igerkezze-
tem.

Ez alatt penig engeom Egi io akaro fő bizott uram Starsitt kis Farkas, ky Góri Vice Capitan uala, giakorta ualo Leuel irasiual ker uala, hogi melleie menniek szolgalmom Giorre, es ugian azon Taborbanis feieruar ala iruan, ra felelek hogi be menek³⁹ hoza Górrre, es uegezek mindentt uele, Es haza menuen az Taborból, be menek³⁹ Górrre, es ra felelek hogi ha meg otalmazhatt hogi mellette magiaradgiak, [!] es Feieruarban nem köldetem, megh maradok mellette es ky kelettben be menek³⁹ Geórben.

Masodikzor ualo Hazassagomnak megh irasa
köuetkezik.

Miábik
Waghi
Susanna.

Hog' irthanak uolna azertt 1602, kóniórgek az en kegielmes Istenómnek, hog ennekem mutasson mas Tarsatt, az en szegen meg holt felesegemhelett, kiuel zentt felsegett szolgaluán, minden Elethemett zentt akarattia zerentt Rendelhessem, Az melliet az en Istenóm zentt fiaertt meg halgattuan : mutata nekem zentt leólke altall egi Aruatth Reóyótkón, Az nehay Nemes es Witezleó Waghy Janos Eózüegienek leaniatt, W a g h y S u s a n n a t t h, ugian azon Nagi Waghi Nemzettbúll ualott, az melibeóll az Attiam Annia, az Wen Waghi Susanna uala, azmell ugian Wer zerenttis Attiamfia uala, de thauúl ualo, iob Aniamrúl, etc.

Kez foga-
sunk.

Kinek mikoron mind Nemzettsegenek io es tiztesseges uolta, mind penig az leannak, io Erkólcze felólualo io hir, neí, hallas, teczett uolna, Januariusnak 4 Napian Sittkey Geórgi uramsogorom es Cziraky Moyses Komam altall megh kerethem, kinek kezfogasanak Napia zolgaltatott az fellióll megh irtt Eztendeóben, es Napon, teób bizott uraim s Atiamfiaj ielen letek kortt Royótkón.

Meniegzó
zolgaltata :

Miuel penig az Hadakozo údók es Geórben ualo igierkezethemis [!] elóttem uala, Bizott uraim s Attiamfiaj thanaczabúl, es Egienló Akarattbúl uegezenk egi Róuid Napott az Meniegzó zolgaltatasnak, Az melliet Isten meg aduan Ernúnk, len Meniekózó zolgaltatasunk Roythótkón, Azon zegin Ipam Waghi Ianos Hazanall, in Anno 1602. Februariusnak 17. Napian, Felesegem Ideienek tizenhett Eztendeós koraban, Es ekepen len az Isten akarattia es uegezese zerent, hogi szaz Eztendeóuell az en Hazassagom elótt, az Nagi Apam Wathay Ferentz (az mintt fellióll megh irtam) Waghi Susannatt, es Enis Wnokoia Wathay Ferent, Waghi Susannatt zaz eztendó utan felesegeól uettem, mell en Allapathom mint lez Ióuendeóben, En Istenóm, en Istenóm, cziak the thudod, de az kezdethi az en dolgomnak keserúseg len, keues óróm uthan, mint maid alab meg irom.

Szekes
Feieruar-
ban ualo
rende-
sem
iratik.

Haza hozuan azertt felesegemet Wagra, miuel mar mind Belső, külsó hazamtaiatt meg Epettettem uala ugian io Modon, Maiorral, es egieb Istallo-uall, s kertekell, Be menek Geórrre, az Mustra Commissariust ott lueluen, Es miuel mar az Neuemett az Feiedelem Registromaban Eóttuen Louon ualo Hadnagisagra be irtak uala Megh monda az Commissarius, hogi eó felsegenek az akarattia, hogi en Feieruarban Menniek, azkit haluan, nehez neuen uem bizonniáll, miuell az Feicruar meg maradasa igen ketsegesken uala, es meyzs uala Hazamtúl, Es el akaruan hadnom inkab mind Hadnagisagott s mind Geórtt nem akarok uala meg maradnom sem be feieruarban mennóm, de az Commissarius es teób Nemet fú Emberek sok Hazugsagokal es zep zouakall le Czóndeze-thenek, az remsegeell hogi mast, mas Veghazbúl ottan helettem rendelnek, es nekem mas Veghazi Allapatott adnak, kitt megis neuztenek uala holl.

Feieruarat
ualo
tiztre
rende-
tetesem.

Engeduen azertt az Dolognak, kiualtkepen az Czezncky Jozagomatt nezuén, be menek Feieruarban Aprillisnek Elsó napian, mel rutt Puzta es feólótte zik hell uala, Az holott (hogi sok zokall meg nem irhatom) keues ideón egi leuele iuta az Geóri Kiralkepenek, Ekkenbergernek, hogi eó felsegenek az Akarattia, hogi az feó Capitan utan Feieruarban az Magiarsag ualamennj ott uolna, fú Hadnagiok es Vice Capitanok en legiek, mel szamos Vitezló nep az kitt bele az feiedelem rendelt uala, Vala Haromzaz Louas, es Mas fel zaz Haydusagh. Mell tiztnel soha Izettlenbett en nem tizteltem uala, es bizoniara banatomra is uala, lattuan minden Allapatott, hogi semi io belóle nem köuettkózik, De az io tiztesseges Hir neúnek hóczúleti, az kiertt giermeksegemtúll foguan zolgaltam uala, nem Erezthe rea, hogi hattrauessem feiedelemem Paranczolat- tiatt, es az Ziksegnek Ideien Hazamnak es kóróztienségnek ne zolgalliak, etc.

- Beczben ualo ualaztatásom es megtereseim. Nem len mitt Thennem azért meg kelle maradnom az nagi Puztahelben, Az honnand az Egez Magyar Vitezleó nep fel ualazta az feiedelemhez Beozben, fizetesek meg iobbettasaerth, az houa fel menuen, es Alkalmast kesuen, Vekon ualazall meg theruen : ala Jöuek, es lek⁴⁰ Hazamnal Vagon uagj 15 Napigh, nem meruen kesnöm, miuel az Helt az fú Capitanom erössen siettuen Epetteti uala, es nekem meg hatta uala hogi ne kesnem.
- Szegen Tarsamtül ualo el buczusasom. Juliusnak azertt 11. Napien ugian azon 1602 Eztendeöben, felesegemett siralmassan hagiuan : buczutt uek thüle, oly remenseguell biztattuan, hogi ismeg' Zentt Jakab napiara meg therek hosza, Azmell szegin Arua Tarsomhoz az utan az az mar hogi ezt irtam, ehhez 31. holnapia hogi megiek es eöis Var szegenj, Hazassagunknak 5 holnapia cziak leuen, Es zelliuelo Jarasom es dolgaim miatt, egiütt lakasunknak 65. Napia leuen. etc. Az az ig' az kegielmes Isten, ket zerelmes Tarsomtül yl hamar megh fozta, es keserette, Hogi en Istenöm En Istenöm, Vallion ugian el akarze zinthen Törleri ez földrüll, az sok Niomorusag altall, es nem kóniörülze soha Raytam, Kitt kóniörgeök ne czelekedgiell, mertt lathod the Vram hogi benned bizom, s biztam en mind öröke : Azertt kóniörüll raitam es Ad meg lattnom az the zolgalo leaniodat, eluett zegin Tarsomatt. Amen.
- Feieruara be mentem. Keztel es Lesentze Tartoma: Mikoron be menthem uolna azertt feieruarra, az Capitan, nagi keduem ellen, Epülettire⁴¹ ualo zegensegh haitany küldé, miuel feieruaratt igen siettety uala Epethenj, (azmint ide előll az Historiaiabül meg teczik), Houa elmenuen zaz louall, zaz Nemet gialoguell, es Eöttuen Haidukuall, az Lesentze, es Keztell uidekrüll egez nehezen, es sok zegeni Ember siralmara, mint masfel zaz Polgartt, es Jomodon ualo zekeret haitatek. Melliekel hogi ismegh be iutottam uolna, nem sok ideigh ben letheönknek, Hirünk iuta, hogi Hazon Bassa iün es meg akaria Feieruart lathogattnj, akorban penig, es olj Ideien megh ingien sem tudgiok uala Warnj, Es enis olj hertelen ualo hir miatt, cziak haza sem tudek mennem, Röüideden azertt megh iruan, hogi mar az Bassa czjak közuelua, 10. napien August : nagi sok törekesesemmel ky kerem az Capitantull az Kathonak Louaitt hogi bocziassa, es zolgaitt, kiket minden morhaiokal elküldenek.
- Gonoz hir. Masnap azertt ugimint Zent Kalara azonj napien el iuta Hazon Bassa, es rank szalla az Varatth, azmel Warban az előtt Kolonitz es Rozburum, Ezer szabad haidut bezellettek uala be, mint egi Eröuel szabasu⁴² be hozuan, Es kikirüll mind beuen Erththett ugian ezen kóniben fellieb az ki akar, az feieruar enekebüll, Azmel haiduk az meg zallasnak 7. napien lassan lassan sött uegre ugian czoportostul mind el zököne az Erös Nadas Rett Bozodra az sziget uarasbül, az Zent Egihaz taian, azmelliet az Kathonakis, az ki feö legeniek ben uelem marattak uala, es hadnagiokall, azt lattuan, azokis ugian azonnap utan az Haiduknak el zökének, cziak kilentzen meg maraduan, Es az Haiduk fú Capitan Vaidais uelönk. Kitt mikoron hallott es erthett uolna az fú Capitan, az Szigetuarast ugian Estennen puztan hagia, es az maradekall az Belső Warban szorulank, az Holott mikoron az meg Zallasnak 28. napiara iutottunk uolna, Es telliesseguell lattak uolna az Nemetek hogi mind iobara el fogitanak uolna, az Erös Vstromlas es egieb sok löuis miatt, es touab soha nem tarhattiak meg adak az Varast, Bizonial irom semitt soha effeleben nem kerdezuen az Magyaroktül senki sem en thülem, noha meg minnt egi 138. magammall ualek Haiduk es Kathonakall magiarrall.
- Az Varban az Vitezleó maradék. Vitezleó nep le uagasa. Regellre azertt hogi iutottunk uolna Augustusnak 29. Napiara, az az Zent Janos niaka uagasa napiara, es mindenfelöll az szalag⁴³ megh uolna, az Janczarok az frig alatt lassan lassan mind be Jöucnek az töresen, ingien sem uaruan hogi ki mehessönk az Warbül, Kezdek Elsöben az Nemet kúruakatt fogdosnj, es Enis mar Paripan üluen, akarok uala az Kapura mennem, hogi fel asassam az kaputt, de az Nemetsegh meg ieduen, az Janczaroktül miuel uagnys hat keztek uolt eöket hatüll, ugi az Kapuhoz Torlek, hogi az szorosságban sem te, sem toua nem tuda az Paripa alattam mennj, de sött az Elejs nem Erj uala az földett, ugi fel emelikuala alattam nehanzor, le zallek rula azert, es el hagiuan, egi io Pleh palaczk bor, hatül az Taniztraban leuen, az Paripan, Arczül az Janiczarokra Indülek, Haniuan, uettuen, es kialtuan, holuolna az Bassa hitj, Es miuel sok zaz ki uont kard közt ualek, Kezdenek engemis uagdalnj, holott mikoron lattam uolna, hogi el költem az trefarül, es Szabliamis oldalamon uolna, kezdem az Szabliamal magam othalmaznj, es az Isten nem
- Eletemnek sitg meg marad : es Sebben ualo Escesem.

- akaruan megh halalomatt, Vtatt adanak az Janczarok, három Seb, tudni illik kettej az ket karomon kőniőkemen allol, es Egik az Balogh lapiczkamon mar leuen, Es fel menuen egi puzta hazfalan eg' puzta Bolt hegiben⁴⁴ le úlek, minden ruhamatt es fegiueremet mellem le Rakuan, Ayanllam az főlseges Istennek lölkömet es bizonial egi punctnj számott Elethemhez nem remenlueu,
- itt esem
mar Rab-
sagban.
- Minthogi penig kőrőskőrűl az Janczarok el leptek uala az helt, azholl ualek, szőrnien uaguan az Nepet, En hozamis ketten ugorduan meg foganak, noha en halalomatt uarom uala, es meg foztuan minden ruhamtul, Penzemtűll, leuen nalam 12. f. apro penz : kiuinek; az Taborban, rutt Sebess allapattall, holott az Barbell be köttuen cziak 12 Akaztalassa⁴⁶ uarta uala be az Vallamon ualo sebet.
- Janczar
Aga Sato-
raban
uitetesem
Iszeg az
Teffter-
darhoz.
- Masnap azertt az Bassa Egiben kerestettuen az megh maratt Rabokatt, mind az Egez Tőrők Taborban, engemis uinek az Janczar Aga Satoraban, az hol az fő Capitanonk, es az teób Nemett hadnagiok ualanak, Holottis ky ual- gattuan bennők az Tőrőkők az fő Capitannall uinek bennők az Teffterdar, az az Kencz tarto Satoraban, az Remenseget hazuduan az Bassa hogi Budarűl Waczra küld bennönket.
- Budara-
ra[!]
uite-
sők.
- Es onnandis fel ueuen bennők koczikra rakattank egi Eyell, es Budara uinek bennünk, 1. die 7bernek be iuttuan, holottis ugian azon nap Estuere, egi io szabasű Boltott adanak Zallassűll, az Warban, mint egi regi Erős Tar- hazokleuen az regi kiralioknak,
- Wasban
uernek
Budan.
Haiokra
raknak es
Nandor-
feieruar-
ban
uiznek.
Az Capitant
10.
magauall
Constant.
uizik.
Az nagj
Tömlöcz.
- Ottis azertt hogi egi kis ideig tartattunk uolna 12. nap muluan, ki uinek az Boltbűl, es 20nak közölők, mind Vasatt uernek az Labunkra, en ream penig noha meg igen sebesualek legh nagjobbatt uerenek, Es mind Vasastűl bennők, az Czonka Toronban Vethenek. De ottis nem tartuan sokall thouab, fel ueuen az Toronbűl Estue kesen, mind 24. bennők Haiokra rakanak, es Ala Igienessen az Dunan hozanak Nandor feieruarban, holottis hiuek el oztan az nagj Jambor Nemetek, hogi el kelték az Trefarűll, es az Watzi Virűl el marattak. Zent Mihal napiara zinten el Juttuan. Az Warbelj, Tömlöczben hogi uetettek uolna bennők azertt, Es Innünk Ennünk, io modgiauall elegendödött attanak uolna, meg Jöue az Bassa az Taborbűl, Holott meg iöuen, xbernek 14 napian az Capitant tizedmagauall koczikra rakuan, ala küldé az Bassa Constantinapolban es minket uieuk az teób Rabiaihoz az Bassanak az Nagj Tömlöczben mel' Vagion az Vizuari Karuazariaban [!]⁴⁶ alatt.
- Első sze-
rentzem-
ben el
arultatom
- Holott mikoron tartattam uolna, egi kis remensegem leuen szabadu- lasomban, az egik labomon ualo Vasam Zeget el metzem, miuel az masikat noha bizonial nagj Was uala, de az labombűl ki uonhatom uala, kitt egi hitetlen arulo roz Nemet Anthonj neuó Rab el arult hatt, az Tömlöcz tarto Warian Bassanak, es meg talaluan az Vasamatt, Isten ugi meg enhette az Ebnek Ziuet hozam megis, hogi sem megh nem uere, sem mas Vasatt labomra nem uere, hanem azont raitam hagia, 4 Araniat birsagott neki aduan.
- Masik sze-
rentze
proba-
lasom.
- Ismegh Thouaba mikoron halladott uolna az Idű, szeghin otthon maratt szerelmes Tarsom, es io szabadsagom Eszemben iuttuan, nem niughatham, Hanem Istenömnek kőniőröguen, egi Magiarfiual,⁴⁷ (kytt Tőrekette [!]⁴⁶ theuen az Tőrőkők) adig tractalek, hogi lassan lassan, Tőrök ruhatt, azaz egi Janczar kőpeőnieget, Bellett sűgett, es Salauarditt⁴⁹ feiertt, szaras Czizmauall hozatek, lattuan hogi azmint, az Kapucziak⁵⁰ Eőrszik uala, az Tömlöcz elött ualo kerettes aytaiatt, hogi ky mehettek Tőrök ruhaban, miuell az Tőrőkők giakran az nalunk ualo korczmara iarnak uala be az Tömlöczhöz.
- Vasam el-
metzese.
- Annak okaertt azertt ismeg elmetzuen egi uagdalt elő kessel azon Vasam szeget, hoza kezettem magam hogi szerentzett proballiak, Egi io Reguell mikoron azert az Dologra ualo Rabokatt mind ki uittek uolna, es az Kapucziakis ky az Werőfenien tettuezne, s ki az Egett boron uolna, főll Eölteözem az Ruhaban, Vasamatt le uettuen, Es mas rab szegin Barathim strasatt Tartuan kőrölem, In Anno 1603. Maiusnak 4 napian, az Tömlöczbűll ki menek, es az Tömlöcz elött ualo kerettes kapuianis az hol zoktak uala az Kapucziak, az az Kapús arulo roz Rabok allanj, akor senky ott nem leuen,
- Az Tömlöcz-
bűll el
szalada-
som.
- Az Vizua-
rasbulis.
- Kyuiuen azertt az kegielmes Isten, az Derek karuazaria [!] kapuianis, azhol ketfelől sok Boltos Tőrőkők mindenkoron ülnek uala, Tartek az Szua fele ualo Vízholdo kapura, Holottis ky uezerlueu az en Christusom az Duna mellett ala az Waras alatt mind ky menek, Holott mikoron ky budostam uolna, mind ala menuen, Feieruaron allol az Puzta szőlő magas Hegiekre tartek,

Az Raczkok előtt Lapangok De mivel az Raczkoknak az O Kalendarium zerent husuet hettefőn uala, es szellel Hegiekről uőlgiekről Enekelue Jarnak uala, mint az Niulatt engemis ugi előb kezerettnek uala mennem es buidalnom.

Hayott kapasom. Megh őrózuen azertt mind azoktul is az En Istenőm Dellőcst⁵¹ felmenek egi magas hegire, leuen mint egi merfeld alol Nandorfeiertul, hoga ott Ezemben uegiem az Orzag allapattiat es az Dunan holl kj kellessek kelnöm meg nezem, Estue fele azertt, az Taniztramatt meg teőltem, zóló Czimaual,⁵² mivel nagi mezősegre kel uala mennem zomiusagomert, harom kis czipomis leuen, Es egi Eueztott faragek egi kis zekerczetis uelem mert hoztam⁵³ uala, Es Eyel az Duna melle Indulek Haió keresnöm,⁵⁴ holot iol iol felmenuen ismeg uiza feieruar fele, közel feieruarhoz az ki falu uagion, Egi haiott az Duna Parton Eyel talalek, kit bizonial sok zerentze es uezōdessell el zabadttek az lanzul, nihanj Ratzok közel alūuan, Az mellien az Dunan ala ismeg Euezek, es Isten ugi ada hoga azmint napal meg Iranioztam uala, szinthen ott az holl az Thōmōs uize az Dunaban esik, ki thalalek mennem.

Az Dunan att kelesom. Egi Török Castell' mellett azertt Fanczo mellett azon Eyel mind ki menek az Nagi Mezőre, Lugos es Karan sebes fele, az meli mezőt haromnap altal bolioquan bizonial cziak meg nem halek zomehall,⁵⁵ nem haznaluan az zóló czima, Es ot mikor iutottam uolna nagi Erdős földnek hatarira, egiedüll leuen, es ki soha Eletheben hol nem iartt, Juthek egi Reghi nagi Clastrom szabasú Zent egihazhoz kinek regen ket tornia uolt, de egik most el dūlue nagon, az meli io modon ualo magas hegien uala, holot Estuekor leuen, az Czinttherem mellett az kōkeniesben le fekuem, Es bizonial olj rut hideg esső es zeluez iuta Eyel hoga cziak meg nem halek hidegell, mivel az Janczar kōpōnieget meg az Dunan tul hattam uala, es cziak egi hittua [!] Berdolmanban ualek,

Czauargas es budosom. Masnapra keluen azertt es az ūdō fel tiztulan sohan semi mezőt sem Warat sem iartt utat semitt nem lattuan, Indulek Nap enezettnek mivel egi hitetlen roz Rab azt hazutta uala, hoga Lugos, es Karan sebesig, feieruartul fogua semi Erdő nem uolna, Es enis akaruan az Erdő karaion mind elő mennj, gondoluan hoga ualamel Warban iutok, Mindadig menek egi mint ha iart Czapast talaluan, fölötte ualo meg farattkepen, hoga Estue fele mar Eőtődnapia leuen el szaladasomnak, Jutek egihelre az hol egi Torniott latek, es szantho Embereknek szauat hallek holott mikoron az zantokhoz lassan lassan közelgettem uolna, minden szauokból az mint az Barmoknak szolnak uala, alettam Magyaroknak lennj,

Zanto raczkok. Es ky menuen az Mezőre hozaiok indulek, weluen hoga az az hel uolna Karan Sebess, Sőt uolt eg' Czak neuő Castell', (honnand az Erdeli Czakjak ualok uoltak.) Es az Raczkok szantottak az Czakoy Waidanak, holott az szwbassa az szantokall leuen, es mar sem the thoua nem tuduan az Mezőn menem, az szanto Raczkokatt ram thamazta es meg foganak.

Deruis Vaida Thōmōsuara uizen. Beuien azertt az Castelban az Waidanak ada, az melj Deruis Waida, hatodnap Thōmōsuarra uin, olj hazugsagall, hoga ott kezest keressek az ot ualo Rabok között, es Lipara Sartzon el boczatt, Es ott egi Ferhatt Hotszanak ada hoga gondomatt uisellie, mertt az Thōmōsuarj Bassa, akor Erdeliben Szekei mosessel, hire neküll nem merenek el boczattnj. Azmel ferhatt hotsa, egi Wasatt uerethe az Labomra, es az Istalloban tartuan Lanozon es Belenczeken halat uala, Kittis mint egi ottolethemnek 10. Napia utan mind el Nitogatek az Niakamrúl, fel kezemet ky uonihattuan az Belenczektüll, Eyell, egi nagi feyzett tek az Eđuemben, es ky nytam az Istallo ytaiat, sőt hatt

Ismeg Vastan ueretem. az Ayto előtt halltt uolt, egi Juszop neuő Geōmlia Török az Hotsa Zolgaia, az ky Ezeben uen,⁵⁶ es lattuan hoga az Ayto fele tartok, mertt holduilag uala, fel kele lassan, hoga az Hotsa megne Ezeze, kys ugian ott az Tornaczban az Kereuethen halluala, Es utanam Jōuen monda, Andras szegen (mertt nagi Andrasnak neuztem uala magamat) heaban, mert megis nem iött el orais szabadulasodnak hanem meni heledre es fekgiuel le, kitt meg fogadek, es ismeg azon Eyel el raka az meg nitott lakatok ala, ūmaga azon Eyell semitt nem Alūuan.

Ismeg el akarok szaladnom. Melliett masnap meg Erttuen az Hotsa, ky igen keuel ; roz kis Emberuala, meg engede uetketem. Hanem meg kissebettuen az Belenczekt, kemenben kezde tartanj, De ismeg meg mint egiholnap mūlua Zerenczett indettek probalnom es ismeruen hoga egik kezem megis kiunhatom az Belenczektüll, uyoban mind el tōrem, az labomat mel lakatal, egi Agashoz es Niakamatt

- Czattlottak uala, Es mar mind Vasamat meg thekerthem uala s mindenkent el kezöltem uala, egi Likatt czinaluan az Istallo oldalán, cziak indulnom akarok uala, hogi azon Mankucz Aga Geortiaual be Jőue, es ugi talala helemen, kytt az Hotsa meg Erttuen, Egi Tengeri Nad Mankouall bizonial ug' meg uere; Nagj Andrast zegint, de Wathaitt nem, hogi soha undok Veres alig lehet egi, mert nem cziak faromat hanem Zememett, Zamatt, feiemet etc. egi arant, mig az Mankonak cziak az Czutakia marada kezeben,
- Az Hotsa meg Verr.**
- Meg ismer-
tetem
hogi
Feieruari
rab
uagiok.
- Es ismeg egi Erős Menietzkett Czinaltata, kiben az mig tarta cziak nem meg halek az kinban, noha rőujd uala az Ey, De nem sokaig egi Nandorfeieruarj Törőktűll hat meg ismertettem, hogi Bassa Rabia uagiok azmel Hotsa nem mere hazalan tartany, hanem az Thómősuari Warbeli Tőmlőczben külde be, holott, egi Lipaj Banhegiesi Janos neuő Kathonatt egiedül talalek, az kiuel egiett erttuenj [!] meg asank az Tőmlőczőtt az Palassarұл, kibұл soha rab el az előtt nem szalait uala el, mel mind En fondalason uala, Az honnan Juliusnak 10 Napien Eyell ky menenk noha 4. 4. Törők hal uala azon Pallasan az Tőmlőcznek, Az War kűfalan ugimint 5 Eőlnj Pakroczból czinalt kőtelen ky Erezkedenk, Esmar megis kelluala az külső Palankon ky mennőnk, holott en mikoron fel hagtam uolna az Töltesre, azonban az Czirkalo Törők cziak ot Terme, lampassal, es sem Elő hattra nem mehettuen, meg uniam magamatt egi Kasmelle, Houa el Jutuan az Törők Ezeben uen, es kialtani kezdte, en penig miuel zinten az Palank melet fen ualek, Niakra fűre ky Vgram az Palankonn, az fel labomon az Was leuen, Honnandis fel Wanzoroguan mindgiartt az Viz arroknak indűlek, es az Arokhaton lako ratzok, illehet az kialtasra mind fel thamadttanak uala, de mas fele futuan en ki zaladek az Arokboll, Es kertrőll kertre adig hagdosek, Dűlek, kelek, hogi az Mezőre uerekedem, holott egi zegoletinek zorettanak az Thómős uizenek az kereső Ratzok, az mellien nem len mitt tennem, hanem az Was az fell labomon leuen, által ada Isten Vzhattnom, azmel' Vizben bizoniara kiczinne hogi bele nem halek.
- Az Thómősuari Warbeli Tőmlőczből ualo el szaladason iratik.**
- Palankon ky ugrasom.**
- De azonnis mind el szaladuan es Vezeluen Isten, zegen Tarsomat Janost az Warban el foguan mellőlem, Bolondoskodam, harmad nap mőua, az Fellaky mezőben akaruan Lipara mennem, holott nagi kőd es Ešsős űdő miatt sohous nem lathattuan az hegiekre, Egi Vtt mellett az Mezőn le fekuem bizonial iol tauul az Vttűl, Azmel uton mikoron Egi Mankucz Aga neuő Törők Fellakban akaruala mennj, Enis azt nem lattuan, mint meg farətt Ember elis alutam uala, es mar fel iőuen az Nap mint egi 12. orakor, az Pogarok [!] czipik uala az labomatt, es fel űluen az Nagi fűben zinten az Törőkők azon el menetek koron, hatt meg lattak, es oda zagolduan, megh foganak, es be Fellakban uinek.
- Ismeg meg fogatom.**
- Fellakban ualo uitatesem.**
- Holottis meg Ismertettuen, Viza Thómősuarban uitem ismeg, Es Thómős uarat azonkepen, Nandorfeieruara az Előbeni keduetten zallasomra hozatam, Augustusnak 4 Napien, holottis az isten, az Tőmlőcztartonak, noha fölőtte kegietlen roz Ven Eb uala, meg Enhette szuuet, es megh nem uerettetem de Előzör kett Vasat az labomra ada, kiben hogi nem mehetek uala sohous, azutan egi fölőtte ualo nagi undok Vassall meg ayandekoztatam, ky Magyar orzagi 30 fontnal nem sokal uala kisseb,
- Viza thómősuara uiznek.**
- Onnand ismeg Nandorfeieruara**
- III' rettenetes erős Probay altall azertt Istennek nem kőlőnbben meg rostaltatam bizoniara mint, egi az megh probaltattatot, yl giarlok kőzöll mint en, kirűl, leg' aldott the, En Zent Lelek Istenőm, hogi el nem thauozal en thűlem, az Eőrdőgnek sok merges Nyilatul ualo kesertetek es lőueöldeőzesek koron uelem leuen.
- Nag' Vas. Nandorfeieruarbul, ala Constant: ualo Hozatasunk.**
- Hazon Bassanak egi leuele es Czauza iutuan Constantinapolibűl, azert minden Rabiait az kik Nandor feieruaratt ualank eő zamara, mind fűk smind kőz, In Anno 1603. Zent Mihali Napien 60 számúan, koczikra rakattank hatan hatan Eőzűd, lantzon kezőnkőn kinek fa kaloda s kinek Belenczek leuen, bizoniara nagi Testőnk giőttrelmere ala, Indethatank Constantinapolj fele, holott siralmas zemmel hattra nezuen buczut uek Magyar orzagtűl, es zegin Tarsomtűl, Hogi azertt tyzenőtdőnapra, Szophiaban ertőnk uolna, sok kőniőrgesemmel es 3. Taller, s kett Arani Ayandekommall le uetetem az Nagi Vasatt az Labomrul, mert nagi Kinomra uala, Es onnand alab hozattuan, Jutank Constantinapoliban szinten harmincz napra.
- Szophia.**
- Be lutunk Constant:**
- Miuel penig Törők Czazar mig mink Vtban ualank az Vrukatt Hazon Bassatt meg fujtatta uala, mindgiart az Czazar szarayaban az az Vduaraban

³⁸ 7000 forint érőt

³⁹ be menek = kétszer jelen idő (ma is nyugati népnyelvi menek („megyek”);
egyszer elbeszélő múlt

⁴⁰ levék (vö. Wathay nyelve, 13.f. pont.)

⁴¹ építésre (vö. Wathay nyelve, 18. pont.)

⁴² valószínűleg: erőszakkal formán

⁴³ zálog (vö. Wathay nyelve, 2. pont.)

⁴⁴ fölé (vö. Wathay nyelve, 21. pont.)

⁴⁵ vö. Wathay nyelve, 21. pont.

⁴⁶ török elnevezés lehet; alát a.m. lent.

⁴⁷ magyar származású emberrel

⁴⁸ akit töreketté, azaz muzulmánná tettek a törökök. (FEKETE LAJOS szíves szóbeli közlése szerint a régi török népnyelvben a muzulmánna levésre a *terk etmek* kifejezés járta. Jelentése: régi hitét elhagyni, hitehagyottá lenni; ebből a melléknévi igenév *terk etti*, melynek magyar ajkon támadt módosulását kereshetjük a fentebbi formában.)

⁴⁹ salavárdi = harisnyanadrág (lásd Wathay képeit)

⁵⁰ kapudzsi = ajtnálálló, őr

⁵¹ délest ,délután’

⁵² szőlőkacsal, -bajusszal

⁵³ vö. Wathay nyelve, 19. pont.

⁵⁴ vö. Wathay nyelve, 21. és 10. pont. (Ragtalan tárgy főnévi igenév mellett; melyre az énekekben nincs példa.)

⁵⁵ olv. szoméhhal = szomjúságtól.

⁵⁶ olv. vén = vevén (vö. Wathay nyelve 13.f. pont.)

Önéletrajza alapján Wathay legfontosabb életrajzi adatait az alábbiakban összegezhettük. 1568. szeptember végén született a család Vág-i kúriájában (Sopron megye). Apja Wathay Lőrinc Csesznek-i várkapitány, anyja Csabi Klára volt. Wathay néhány évet Németújváron és Sopronban töltött iskolában, majd 1584-ben megkezdte a családjában hagyományos vitézi mesterséget Tihany várában. 1593-ig, a tizenötéves háború kitöréséig, különböző dunántúli várakban szolgált, majd később részt vett a nagy háború több nevezetes városromában és csatájában. 1600-ban házasodott meg először, de feleségét, Ladoni Annát még ugyanabban az évben elragadta a pestis. Másodszor 1602-ben nősült, távoli rokonát, Vághy Zsuzsannát választva feleségül, de néhány hónap múlva már a töröktől visszafoglalt Székesfehérvárba szerződötték vicekapitánynak; ahol az év nyarán — a város újbóli elestekor — sebesülten török fogságba került. Budára, majd Nándorfehérvárra viszik, ahonnan sikerül megszöknie, de Temesvár környékén újból elfogják. Újabb szökési kísérletek után visszaviszik Nándorfehérvárba, majd 1603 októberében Konstantinápolyba a fekete toronyba. Nem tartozván a kor nevezetesebb emberei közé, fogsága előtti életéről kizárólag önéletrajzából értesülünk. Mindössze egy jelentéktelen adatot ismerünk ezen kívül: 1596 júl. 1-én egy kisebb üzleti ügygel kapcsolatban említik nevét. (MPETA XII, 75.)

1605 februárjában írta Wathay önéletrajzát, de élete eseményeit itt csak 1603. okt. 31-ig részletezte. Ebből a szinte egész életében harcokban forgolódo katonából, akiről — legalább is önéletrajzának vallomása szerint — nem tudjuk, hogy irodalommal, szűkreszabott iskolai évein túl, alkotó módon foglalkozott volna, kényszerű rabsága alatt, „Búval virágozó rút, sötét tömlőcében” költő lett. Rabsága esztendeiről énekei tanúskodnak, s illusztrálják ugyancsak a rabság idején készített színes rajzai, melyek közül igen soknak a tárgya a rabok és saját maga keserves élete.

Wathay „Fő rab” volt, pénzbeli értékét ugyan nem tudjuk, de rokonságának — dunántúli kisnemeseknek — nem állott módjában kiváltani a török császár rabságából. Rokonai megpróbálkoztak a főuraknál közbenjárni kiváltása vagy kicserélése érdekében. 1605. február 11-én Chaby Mihály írt Batthyány Ferencnek: „... az szegény őcsém Vatay Ferencz felől könyörgök Nagyságodnak, hogy Nagyságodnál legyen emlékezetben megszabadulása felől, mert isten után csak Nagyságodhoz vagyon bizodalmonk szegénynek megszabadulásában. ... Ha Nagyságod maga rabjával szabadéttja meg, szép emberséggel meg igyekezzünk Nagyságodat elégétteni, annak fölötte hiszem Nagyságod szolgája leszen és Nagyságodat szolgálja, míg él...” (OL Batthyány lt. Missiles.) Ugyanerre az ügyre vonatkozik Báthory Erzsébetnek 1605. március 9-én, Sárváron kelt levele is, melyet Batthyány Ferenchez írt. Ebből kiderül, hogy Wathayné egy rabot

vásárolt, hogy vele kiszabadíthassa urát. Báthory Erzsébet kéri Batthyányt, hogy „az rabnak bebocsátásában” legyen Wathayné segítségére. (Uo.)

Bár nem Batthyány Ferenc révén, de 1605 nyarán Konstantinápolyból Budára hozták. 1605. aug. 10-én már itt volt. Ezt Ányos Kristóf ekkor kelt leveléből tudjuk, melyben megírja, hogy Bocskayt Kassáról Erdélybe kísérte, majd közli, hogy valakit (a név olvashatatlan) a tatárok Budára vittek, s így folytatja „Vatay Ferenc is ott vagyon az Csonka toronyban. Eleget beszéltem vele. Az szekszárdi béget kéri érte.” (TAKÁCS SÁNDOR másolata, a budapesti piarista székházban őrzött hagyatékában.)

1605. szeptember 29-én Wathay Budáról írt levelet Batthyány Ferenchez Német-újvárra, kiszabadítása érdekében :

„Thekentetős es Nagos nekem io akaro kegielmes Vram az en keserues es Niomorusagos regly Rabsagomnak megh szabadulasa vthan, Halalomigh Szolgalok Nagnk.

Ez Ohaytua ualo kőniörgešömmel, es röuid Irasommal akarom Nagatt megh thalalnom niomorult raby állapotomnak my uolta felöll, kiről hiszem hōgi Nagd edig bizonyos, miben legien, annak okaertt Ennekem io akaro kegielmes Vram, Nagnk nagi bizodalmaskepen kőniörögők, hōgi az Nagi Szent Istenerтт, es Nagodnak sok io szerenczeieiertt, czelekedne megh eztt az kőiőztienj Irgalmassagott uelem, Hōgi Irna Nagd mellettem Beczben Mattias Hertzeg Vrunck eő Főlsegenek, hōgi eő felsege, azt az Rabiatt az kitt raitam kernek, tudni illik az Komaromban leuő Aly szekzardi Begett adna erőttem meg tekintuen eő felsege az en heū szolgalatomatt, es hōgi en, nem az magam haszna kercesen thalaltam legien ez Niomorusagott, hanem eő felsege zolgalattian, kyertt heū zolgalatommall, es mind küldūlasommal thalalt fizetesemel, meg Elegittni kez lezek eő felseget, Holott azert nylyuan tudom eő felsege elōtt, az Nagd irasanak foganatos uoltatt, Nagdra bizom magam, Nagi bizodalommal Penigh mertt megh Ertettem Nagdnak az en szegin arua felesegem kőniörgesere thett kegielmessegett s-yl niomorult Rabsagomban ualo hozam io akarattiat... Kyertt bizonial megh szabadettuan Isten Nagdnak halaadatlan zolgaia nem lezek. Ezek utan adgia Isten megh en szolgálhassak Nagdnak. Datis ex Czonkatoronj, in festo S. Michaelis a. 1605.

Szegin niomorult Rab
Nagod Alazatos zolgaia
Wathay Ferentz mp.

P.S. Nagdnak ezts irhatom, hōgi az Nagd Inassauat egiűtt Niomorguan, komornikkall az az sirtalanul török tőknek főzesere, igen szepen megh thanettottam, es Egieb sok masra, kikett Nagd Vduaraban hizem hōgi sem latott, sem tudott, azertt enis kőniörögők Nagdnak, hōgi Nagd ne hadgia.” (OL. Batthyany lt. Missiles.)

A Wathay levelében említett Komornyik István Kőrmend alatt került a tatár Husain bég fogságába, s 1605. szent Mihály napján szintén a budai Csonka toronyból írt levelet, kiszabadulása érdekében Batthyány Ferenchez, akiben volt minden bizodalma, „... mert az aláviteltül igen félek...” A Wathay levelében kért közbenjárásra nincsenek adataink, de ha volt is, nem vezethetett eredményre, mert 1606. január 3-án Nándorfehérvárban találjuk Wathay Ferencet. Itt találkoztott vele 1606. februárjában Amhát kihája, amint éppen Konstantinápolyba, a császár tömlőcébe akarták vinni. Wathay könyörgött Amhátnak, hogy venné meg őt. Ezt Amhát meg is tette, és szándékában volt vele a rab Ali bég kiszabadítása. „Nem magam hasznát keresem — írta Amhát Batthyány Ferencnek — hanem az szegény rabok nyomorúságán szánakozván czelekedtem.” (TAKÁCS SÁNDOR : Rajzok a török világból. Bp. 1915—7, I, 243.) 1606. március 3-án is Nándorfehérvárban volt még Wathay Ferenc, s ekkor fűzte utolsó énekéhez a következő megjegyzést : „Mikoron az szekszárdi Ali bég felől oly hírem jűtt vala, hōgy nem akarna értem adni római császár öcöse, Mátyás herceg, akorbeli bánatomrul irtam vala ezt Nándorfejevárban, az Ali bég házában.” Ez az utolsó biztos adatunk Wathay Ferencről.

Istvánffy Miklós említi ugyan, hōgy Wathayt és Isolanot Székesfehérvár elfoglalása után Belgrádba, majd innen Konstantinápolyba hurcolták, „... hol Isolano, míg a megváltása körüli alkudozás késlekedve folyt, a hosszas börtön, s reájött betegségben elhalt, Herbersteinnal együtt, Vathayt a császár a tatari parancsnokkal cseréltette ki.” (ISTVÁNFFY MIKLÓS : Magyarország története 1490—1606. Fordította VIDOVICH GYÖRGY, Debrecen, 1867—1870. 869.) Ezt az adatot a Székesfehérvár 1602-i visszafoglalásával foglalkozó hadtörténész, GÖMÖRI GUSZTÁV cáfolta. Szerinte Isolano nem halt

meg a börtönben, hanem már 1603-ban kiszabadult, és a szultán a német császárnál a békekötés kieszközlésével bízta meg, s továbbra is a császári hadseregben szolgált, haláláig, 1640-ig. (Székesfehérvár visszavétele 1601-ben és újbóli elvesztése 1602-ben. HK 1892, 635.) GÖMÖRI azonban, bár jól tudta a fehérvári várparancsnok Isolano keresztnevét: János Márk, — összetévesztette fiával, a hadtörténelemben közismert János Hektorral, aki valóban császári tábornokként, 1640-ben halt meg. Az 1602-ben csak 22 (vagy 16) éves Isolano János Hektorról azonban nehéz elképzelni, hogy ekkor Székesfehérvár parancsnoka lehetett volna, mint azt a német és osztrák katonai lexikonok is állítják (pl. Handbuch für Heer und Flotte. Berlin, 1913. V. 69.). Isolano János Hektor 1602-ben horvát földön jutott török fogságba, honnét egy olasz segítségével hamarosan kiszabadult, míg apja, aki Székesfehérvár parancsnokaként került török kézre, rabul halt meg Konstantinápolyban, mint BALLAGI ALADÁR (Wallenstein horvát karabélyosai, 1623—1626. Bp. 1882. 189.) egy 1622-ben Nürnbergben megjelent útleírás (Wenner v. Crailszheim, Adam: Ein gantz new Reysebuch von Prag ausz bis gen Constanti-nopel... 5.15. — nyomtatvány a prágai egyetemi könyvtárban L. C. 28.) nyomán közli. Így tehát Istvánfynak Isolanora vonatkozó adatait hitelesnek fogadhatjuk el, valószínűsítvén egyúttal Wathay kiszabadulását is. Kiszabadulásának körülményeit azonban csak további kutatások véletlen eredményei tisztázhatják.

Az Énekeskönyv

Az énekeskönyvet a Magyar Tudományos Akadémia kéziratára őrzi M. Cod. 4rét 29. jelzet alatt. 133 levélből áll, tartalma a következő

- 2a: Wathay címere
 2b: A lap felső részén: „ANNO 1605. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in Veritata' Fran Wathay scribebat. mp.”
 3a: Címlap
 4a—5b: Előszó
 6a—105b: Énekek
 107a—131b: Prózai önéletrajz
 132a—133a: Vegyes feljegyzések

Ez utóbbiakat, hogy a kötet egész tartalma hozzáférhető legyen, itt közöljük

Az Teőreők Chazar Soldunar Nepenek megh irasa, menny es minemeőknek ad üfelfett az az fizetest.

Zpahoglanok, az kik Czazar, auag' Vezcrbassa mellett iarnak, Vörös es Sarga lobogokat uiseluen	30000	—	harmitz Ezer.
Janitsarok az az gialogok	46000	—	4uenhat Ezer.
Chebesiak, Jantsaroknal alabualok	10000		tizezer
Achaboglanok, az kik hegies baratzörö süeget sargaszabasut uiselnek, mellickböll lezenek Jantsarok, uagi akarminemő uitezőlő nepek	13000		tizenharom ezer
Mutek ferragak, az Czauzoknal föllieb ualok	15000		tizenöött ezer
Chauzok	10000		tiz Ezer
Azapok, kik az tengeren Eueznek az			
hadakozo Galliakban	23000		Huzonharom Ezer
Jozaoglanok azaz Inasok	3000		
Kapitsiak	300		
Hadonok az az hereltek	360		
Doganchillarok, Vadaz Madarazok	700		
Boztanchiak, az az kerelzek	900		
Topchiak, az az Pattantiusok	3000		
Toparabacziak, kik az Taratzkokat uontattiak	1500		
Zúfekcziak, Puskaczinalok	300		
Kundakcziak, Puska Agiat czinalok	200		
Szaraczok, az az lo Niergellők es louazok	500		
Mehterek, az az Sipos, Dobosok	200		
Chatorchiak az az Sator czinalok	170		

Ezek summazerent, szaz. Ezer es hatuanhet ezer harmitz Embert tezen.

Szabok, szakaczok, kouaczok, Nyll, es Puska palaczk czinalokott meg nem irtam; Sem penig az zpahiakat az kiknek soldgiok nem iar, hanem Jobagiok uagion, es ualahan ezer oszpra erö Jöuedelmek uagion, anni loussal kell magok szömelieben, minden hadban ott lennek. De az Zpahiakan köuöll ezeknek mind fizetsegek iar es az Hotsak; az az Papoknakis. Kit illehet ha anyye mind, es igazan irtam, nem tudom. De bizoniossan en fő Emberektöll, irastudoktul, kik az Czazar Vduaraban nőttek föl, oly Törököktüll hallottam.

Ittem. Constantinapolitul, Nandorfeieruarigh hany szallasokatt keöll halny azoknak neuek, kit az Törökök eg' egi nap, iaro földnek mondnak, minalunkualo kett io uagi harom merföldek.

Elsö Kutsok Chezme.

Biuk, Chezme.

Sziliüre, ez kereszt uaros az Tengörparton.

Czorli, ez utan az Tengört nem latnj.

Karisteran.

Borgaz.

Baba eszky.

Hausza.

DRINAPOLIS.

Muztafa Bassa köpri, nagi kú hidd.

Harmanli.

Vzonchoua,

Kaialidan.

Philibe, ez is szep helen ualo uaras.

Pozarchigh.

Kapi Deruent it az Hemus hauas.

Iktiman.

SZOPHIA

Dragoman, ez Bolgarorzagh.

Zaribrad.

Sarkeöy.

Kuri Chezme.

Nys. ez mar Ratzorzagh.

Alvenitza.

Baratnia, is egi szep foliouisz.

Jagodina.

Batichina.

Hazonbassa Palank.

Ibrahim bassa Palank.

Hizarlik.

Nandorfeieruar.

Venetia. Viszen, 400 Lega, Constantinapolihoz. Szarazon, 100 mel lega masfel nemet merföld. eött olaz merföld egi nemett merföld, egi olaz merfeöld öttssaz lepes, egi lepes penig öt lab niomni.

Algier : mel az Tengeren Hispania fele ualo feö uegh haz, vizen 3000. lega Constantinapolihoz.

Thunys. masik uegh haz, 560 lega.

Wathay 1604 öszén kezdett dolgozni a kötetben. Elkészítette a címlapot, majd néhány lapot üresen hagyva a versek másolásába fogott. Néhány ének végére odaírta a másolás időpontját is. Ezekből a megjegyzésekből kiderül, hogy az I—XIII. éneket 1604 októberében, a XIV—XXII. éneket novemberben, a XXIII. és XXIV. éneket 1605 januárjában másolta a kötetbe. Februárban megírta a kötet előszavát és a prózai önélet-rajtot, majd márciusban újabb egy vagy két éneket írt le. (A XXV. ének másolásának kelte : 1605. márc. 18., a XXVI.-nak nincs kelte.) Végül 1605 tavaszán a kódex üresen hagyott 75. levelére leírta a XIV. és XVI. ének változatait. Ezután csaknem egy évig nem nyúlt a kötethez. 1606-ban ismét kézbevette ; január 3-án a XXVII. éneket, márc. 3-án az utolsó, XXVIII. éneket írta le. Ekkortájt nézte át a versek szövegét, és több helyen javított rajtuk. Ez a XIV. ének 24. sorának változataiból derül ki, mely eredetileg így szólt : „s magamatt iutatal nag' Rabsagban adall immar kett esztendeglen'”.

A javított szöveg szerint: „tsaknem Negi Eztendeglen,” a 75a. lapon levő változat szerint: „Harmadfel Eztendeglen.”

Az énekek nem pontosan keletkezésük sorrendjében olvashatók a kódexben. Néhány ének utolsó szakaszában olvasható datálásból arra következtethetünk, hogy a kódex elején keverednek egymással a még Nándorfehérvárban, az útközben és a már Sztambulban, az 1603-as év végén szerzett énekek. A továbbiakban a datált versek arra mutatnak, hogy Wathay itt már az énekek kódexbeli sorrendjét azok keletkezése szerint állapította meg. Kiadásunkban Wathay énekeit a szerző által meghatározott rendben közöljük.

Wathay az énekeket általában verssorok szerint tördelve, az egyes sorokat nagy betűvel kezdve, másolta le. Ez alól csak a hosszabb sorokból, pl. Balassi-sorokból, álló énekek a kivételek, ezeknél csak a versszakok vannak megkülönböztetve, a sorkezdeteiket azonban itt is jelzik többnyire a nagy betűk. Néhány éneknél széljegyzeteket találunk, általában bibliai megfelelések helyének jelölését. Ezeknek egy részét, valamint egyes énekek számozását és nótajelzését az énekeskönyv compingálásakor vagy restaurálásakor levágták, illetve leragasztással megcsontították.

Az énekeskönyvet sűrűn díszítik különféle tollrajzok, melyek többsége színezett. A lapok alján és az énekek végén gyakran található színes szalagdíszítés. Az énekek számozása és nótajelzése pirossal, az elbeszélő énekek hosszabb címe a piroson kívül még zöld, kék és arany színnel van írva. Iniciale az I—XXIV. éneknél található, a XXV-nél a hely ki van hagyva, a XXVI-nál az iniciale kerete van csak megrajzolva, a XXVII-nél ismét található iniciale, a XXVIII-nál azonban már csak a keret. A rajzok többsége a szöveget vagy az életrajzot illusztrálja. Sorrendjük és felirataik a következők:

2a: Wathay Ferenc címere, felette szalagban: AZ EN CZYMEREM AZ EN CHRISTVSOM. Alatta: 1.6.0.5. A címer alatt Scripta manu F. Wathaj.

7b: Egyszínű tollrajz Wathay valószínűleg vági kastélyáról. (Illusztráció az életrajzhoz 540. l.)

9a: Székesfehérvár ostroma. Előtérben Wathay fogságba kísérése. (Illusztráció a III. ének 113. versszakához.)

9b Hegycsúcon egy sas.

10a Zöld mezőben egy oroszlán, egy róka s sziklán egy varjú.

23b—24a: Nándorfehérvár látképe: a Száva és a Duna felől. Felirat

Eszakrull ig' latzik io Nandorfeieruar
Szepb hell kinel taland földön soha nints mar
Melly az Magyaroktull hog' el költ, ohh ky kar.

27a Épület előtt kalodában rabok, köztük a jobboldali Wathay.

27b Hátterben egy vár és a Temes folyó. Előtérben Wathayt megbilincselve kísérik.

30b—31a Temesvár látképe. Felirat:

Ig' Napkelet, s Delrül fekszyk az Thomös War
Kis Thömös at fol'uan benne s köröll uan sar
Nem tuttam s engemis hat az Tömlözt ott uar.

31b Wathay megkínzása Ferhat hodzsánál. (Illusztráció az életrajzhoz, 551. l.) Felirat:

Ill' az Ferhat Hotza uendegsege uala,
Thömösuaratt uala, hog' el törttem uala,
Harom Lakatokatt: s el zallattam uala.

33b: Török lovasok között kísérik a mezítlábas Wathayt egy vár felé. (Illusztráció az életrajzhoz, 551. l.)

35b: Hármashatárú kocsin viszik a magyar rabokat. (Illusztráció az életrajzhoz, 551. l.) Felirat:

Illy frissen hattuanon, tiz kotzikual rabok
Vitetenk el ala, nyakonkon nag' Vasok
Eg' holnupra Czarar hazat, s Tengert latok.

37b : Tengeren hajó, háttérben egy város. Felirat

Prior pars Asia
olim Bithinia
nunc apata.

42a : Város, előtte a tenger, hajóval és halakkal. Felirat :

Finis Europae
Olim Tratia
nunc pars Constantinopolis.

44a : Teveháton kosárban rabnók. (A X. ének 102. versszakának illusztrációja.)

44b—45a : Tatárdulás ábrázolása. (A X. ének illusztrációja.)

52b : Gályarabok a tengeren. (A XI. ének illusztrációja.)

71a : Ruhátlan nő egy keréken, felette szalagon FRONTE CAPILLATA POST
HAEC EST OCASIO CALVA ;

72b : Szarvas, felette szalagban TEMPORA LABVNTVR SIC NOS IBIMVS
IBITIS IBVNT.

74b : A torony rácsa mögül Wathay nézi a fülemülét. (A XVI ének illusztrációja.)

80b : E egymással szemben ágaskodó medve és oroszlán.

83b : Wathay sír. Szalagon : PSAL CII FACTVS SVM SICVT NOCTICORAX
IN DOMÍCILIO. (A XXII. ének illusztrációja.)

86a : Ruhátlan ember, mellette koponya és lábszáresontok. Szalagon O HOMO
MEMENTO QUOD PVLVIS ES ET IN PVLVERE REVERTERIS.

87b : Az utolsó ítélet. Szalagon SVRGITE MORTVI VENITE AD IVDICIVM.
(A XXIII. ének illusztrációja.)

91a : Színes virág

100a : Dámvad a csapdában, a róka és a holló. (A XXVI. ének illusztrációja.)

101a : Baromfiudvar a háttérben leselkedő rókával.

106b : Megölt őz, rajta egy holló, kettő pedig repül. Szalagon SIC TRANSIT
GLORIA MVNDI.

Wathay nyelve és helyesírása

1. A legújabb nyelvtörténeti kutatás nem elégszik meg a nyelvfelődés megállapításában az időbeli sorrenddel, hanem igyekszik a nyelvi tényt térbelileg is meghatározni. Más szóval : azt tartja, hogy a nyelv története — legalábbis bizonyos korig — nyelvjárások története. Ennek a modern vizsgálódásnak azonban eddig nagy akadálya, hogy a forráskiadványok a múltban nem ügyeltek erre a szempontra. Nem is ügyelhetek, mert nem volt ez szempontjuk. De a szempont birtokában sem mindig könnyű a szerző nyelvjárását helyhez kötni, a felvett nyelvi hatásokat az írásműtől függetlenül megállapítani.

Wathay írásainál szerencsés helyzetben vagyunk. Önéletírásából megállapíthatók a következők : a szerző a Sopron megyei Vág faluban Rábaközben született, 17 éves koráig mindössze három ízben volt hosszabb időre falujától távol. 10—12 éves koráig Németújvárott, 12—14 éves koráig Sopronban tanult, 16 éves korában hat hónapot a tihanyi várban töltött. Nyelvjárása tehát a rábaközi nyelvjárás, közelebbről Vág falu nyelve. Egyébként is Székesfehérvárba és fogságba kerüléséig, 1602-ig, az összefoglalóan nyugati nyelvjáróterületnek nevezett vidék váraiban katonáskodott.

Persze az egyén nyelvének alakulását nemcsak nyelvjárása szabja meg, hanem tanulmányai és olvasmányai is. A lassan kialakuló irodalmi nyelv hatását tehát nem szabad figyelmen kívül hagynunk Wathay nyelvében sem. Írásaiban látjuk, hogy a magyar nyelvű biblián kívül ismerte Balassi verseit, több históriás éneket, egy helyen Didó királynőt is említi, latinul is tud valamelyest, tehát klasszikus ismeretei is lehettek.

A következőkben a mai vági nyelvjárás és a nyugati nyelvjárások alapján rövid összehasonlítást végzünk Wathay nyelvi anyagán.

2. A köznyelvinél *zártabb* hangot találunk Wathaynál néhány esetben : Önr. (= Önéletrajz) 2 Jütt [ö], IV. 32 Nagiub [o], XI. 11 haitonak [a] stb. Vágon pl. burét [o], mustohám [o], búrit [ö] stb. Idetartoznak a következő határozóragok is : Wathaynál *-rül, -bül, -tül, -rül, -bül, -tül*, Vágon *-rul: rü, -bul: -bú, -tul: -tú* stb.

Nyitlabb magánhangzót gyakrabban : Önr. 7 Szilatt [o], III. 338 Baranabul [o], 516 uiseltönk [ü], IX. 14 Aranizünö [ú] stb. Vágon szürö (szérü), barona [o], agatták [o], hédég [i] stb.

3. *Ajakkerekítéses* a köznyelvtől eltérően igen gyakran : Önr. 7 üdö [i], 38 Eözuö I. 56 Hühthöm [i, e], XIII. 309 kötuö [e] stb. Vágon összö [e], üdö [i] pühenni stb.

Ajakkerekítés nélküli valamivel ritkábban : Önr. 7 kedue [ü], 13 fekeznek [ü], 538 Tetetül [ö], XI. 25 Innep [ü] stb. Vágon ma egészen ritka : pl. izel (üzel = rgalmaz), neveken [ü], stb.

4. Az *l* hang helyén *póllönyújtás* és fordítottja : Önr. 9 holnapig (hónap), III. 46 alma, III. 514 otalomság, III. 132 moldra, XI. 43 modotok stb. Vágon szörbü v. rbül, tördéltem, holnap és húnop, voltak és vótak stb.

5. *Hiátus* és kitöltése : Önr. 4 Marczalteövi, 24 Kereseertt, IV. 78 neuciert, II. 19 Egienleözüül, XIII. 131 hiunk (híjunk) stb. Vágon : marcaltövi, kedvéjér, sürü-1, ais (az is) stb.

6. *Toldalékhang* Önr. 1 honnand, 21 onnand, III. 81 innend, III. 108 taland stb. Vágon : innejd, onnajd, ottanag stb. Pápa vidékén innend, onnand is.

7. *Kettőzés* : Önr. 4 siralmassan, IV. 20 haragossan, IX. 34 mullatsagh, XIII. 8 utannam stb. Leginkább az *s*, *l* és *n* hang esetében. Vágon : mezzöben, hallad, áanna, inasso stb.

8. *Affrikálás* *s* > *cs* : Önr. 7 fel czeredeluen, XXIII. 218 fel czördülnek, XXIII. 15 innenczöfell, X. 300 vagdoczoluan stb., *j* > *gy* : V. 48 uergj meg, XXII. 3 Tergj, VIII. 25 giötörgi stb. Vágon : föcsördül (felserdül), vagdácsol, innejcsö, gyut (jut), irgy stb.

9. A *ly* és *ny* hang. Wathay nyelvjárásában az *ly*-os szavakban és a ragozás során smadt *lj* kapcsolatban legtöbbször *ly* hangot ejtettek, néhány szóban azonban ingadozva *l*-ét is. Vágon ma ez utóbbi általános a teljes *l*-ezés.

A *ny* hang ejtése Wathay korában is a mai vági ejtéshez hasonlóan történt. ehát két magánhangzó közt *ny*, mássalhangzóval kezdődő rag előtt *n*. Eltérés a szóégen van : Vágon ma mindig *n*, W.-nál ingadozva *n* vagy *ny* hang.

10. *Ragtalán a tárgy* : a) a személyes névmások többszáma elég gyakran : 21 mink, III. 552 tiktek, XIII. 310 ök stb., b) a köznyelvtől eltérően az egyes és többes személyű birtokos személyragos főnevek is III. 360 nepe, III. 322 hirek [ü] stb.,) a *-ván*, *-vén* és *-va*, *-ve* határozói igenév mellett : X. 412 lattuan szegeniek stb. Vágon ma csak *bennünk* és néha a főnévi igenév mellett, pl. lóher kaszányi.

11. *Isméltető rag elhagyása* : I. 33 Szömmök, Fülönk, Szonkban, III. 21 Taliczka, iso, Lapattal stb. Vágon a közbeszédben is előfordul, pl. „megverték őket kasza-, kapával.” Dunántúl nyugati felében írásban ma sem feltűnő. Tapolcai diák kitűnő versenydolgozatában pl. javítás nélkül szerepel : „Művészi ellentéttel fejezi ki mondanivalóját a hatalmas paloták kicsinylelkű urai, és az alacsony hajlékok nagy és széplelkű gazdairól.”

12. *Raghalmozás* : XXIII. 85 aztott, VII. 55 ütett, XVII. 37 regentennis stb. Vágon : asztot, esztöt, régenten, máiglan ; Pápa vidékén asztotot, esztötöt is.

13. *Az igealakok használata* : a) A mai vági nyelvben van jelen és múlt idejű ragozás, a jövő időt jelen idejű alakokkal fejezik ki. Az ikes ragozás megvan. — Wathay-nál az élőnyelvi időhasználat leginkább a költeményekben tűnik ki. Itt főként jelen és múlt időt, ritkábban elbeszélő múltat használ, a jövő időt szintén jelen idejű alakokkal fejezi ki. Csak egy-két esetben fordul elő, mint közvetlenül beálló jövő, az *-nd* jel és a *kezd* segítége. Az ikes ragozás nála is pontos. — Az Önéletrajzban és históriás énekeiben, meg az énekek elbeszélő részében azonban az említett két múlt időn kívül egyéb múlt alakokat is használ. Mégpedig múlt × jelen ragból vegyületes alakot, pl. *marad-tanak*, továbbá összetett múlt időket, mint *maradok vala*, *maradtam vala*, *maradtam volt*. Ezekben az írásaiban gyakori a mellékmondatokban, különösen a hely- és időhatározói mellékmondatokban a mai használattól eltérően feltételes módú jelen és múlt idő, valamint a *-ván*, *-vén* igeneves szerkezettel történő mellékmondat-rövidítés. Mindebben nyilvánvaló az irodalmi hatás. — b) A *főnévi igenév* Wathaynál legtöbbször személyragos, a mai nyugati nyelvjárásokban, Vágon is személyrag nélküli. A kell ige a főnévi igenév mellett is kap Wathaynál néha ragot : pl. XXI. 2 „houa *kelliek* terülnöm”. Ez a jelenség ma Vágon általános, pl. „Ollan riésre *köllöttem* állanni”. — c) A *határozói ige*-nevek általában mai használatúak : a *-va*, *-ve* állapothatározó, a *-ván*, *-vén* idő- és okhatározó. A vági nyelvben, miként az egész nyugati nyelvjárás-területen csak a *-va* *-ve* mód- és állapothatározó él. — d) A tárgyias ragozás *felszólító módú 2. személye* az

összerántott alakban gyakran kiejtés szerint van írva, a *-d* tehát a mássalhangzótorló-
dás miatt kiesik. Pl. IV. 52 könnyebetz megh (könnyebbitd meg), XIII. 494 las mint
(lásd mint) stb., néha magánhangzós szókezdet előtt is : II. 11 Feleytz ell (felejtst el),
XXV. 56 Nesze (nézd e). Hasonló kiesés ritkán az alanyi ragozásban is előfordul : V. 2
teer hozam (térj hozzám), XIII. 475 segell kerünk (segélj, kérünk) stb. — *e*) *Rövidebb
múlt alak* III. 512 Juttak (jutottak), X. 427 meg Eth (evett), XXII. 27 uetted (vetet-
ted). Vágon is néha : *ét* (evett), megütte (megütötte). — *f*) *A tesz, kesz, vesz* ige elbeszélő
múltja ritkán van a *v-s* töből, legtöbbször a pusztá töből Önr. 11 uek (vevék), 20 tenek
(tevének), XIII. 528 be uell (bevével), XIV. 7 lettell (letevével) stb.

14. Az egyes és többes 3. személyű birtokos személyrag : Wathaynál egyesben :
-a, -ja ; -i, ritkán -e ; többesben : -ok, -jok ; -ek. Pl. Önr. 7 likaban, III. 113 szandekya,
X. 132 böczy, XIII. 417 teöuebüll, III. 320 nyakokban, IX. 28 Italliok, III. 246 Fele-
segekett [ü]. A -ja és -jok forma sokkal gyakoribb, mint a köznyelvben. Ez jellemző
sajátossága Vág nyelvének és a mai nyugati nyelvjárásoknak is. Vágon : egyesben :
-e -jo, -a, -o ; -ji, -i, -jé, -ë, -jö, -ö : bajja, inasso, esztendejjire, kezirül, kedvessë,
épettöjjo, ökrö ; többesben : -jok, -ok ; -jék, -ék, -jök, -ök : világgyyok, kertésszëk [ü],
gyermektyëk [ü], lölköket [ü].

15. A *-val, -vel* szerepű rag Wathaynál háromféleképpen fordul elő : *a*) *-l* (a szó-
végi mássalhangzó kettőzve), *b*) *-l* (a szóvégi mássalhangzó kettőzés nélkül, legtöbbször
-k, -g hang esetében), *c*) *-val, -vel* (magánhangzós szóvég és leginkább *-k, -g* mássalhang-
zós szóvég után). Ma a legutóbbi jelenség ismeretlen a nyugati nyelvjárás területen.

16. A *-ban, -ben, -ba, -be* rag Wathaynál nincs megkülönböztetve, egy-két kivétel-
től eltekintve mindig *-ban, -ben*. Vágon, de úgyszólván az egész nyugati nyelvjárás terü-
leten ma szintén egységes ez a rag, de *-ba, -be*.

17. A köznyelvtől eltérően Wathaynál és a mai vági nyelvben is megvan hely-
ségnevekhez járulva az *-á, -é* és *-tt* lokativus rag. Vágon ma leginkább Szil faluval kap-
csolatban : Szilá, Szilott.

18. Az *igeképzők* száma igen gazdag. Legfeltűnőbb a gyakorító képzők nagy vál-
tozatossága : *-l, -lel, -kodik, -kozik, -gat, -dos, -doz, -dogál, -dal, -itál, -docsol, -csol, -
kál, -gál, -ódik* és magashangú párjuk stb. Vágon hasonló gazdagságban találjuk meg
ezeket. A nyelvjárásra jellemző bennük a többszörös továbbképzés, a képzőbokok ked-
velése. Sajátos az *-ódik* használata, ez u. i. itt nem visszaható, hanem gyakorító képző.
Wathaynál IX. 20 kaszalodik (kaszálgat), XXIII. 77 legelődik (legelget) stb. Vágon :
pörgölödnek (forognak), rugdalóttam stb. — A causativ képzők csoportjából kiemelem
mint jellemzőt, az *-it* képzőt. Ez Wathaynál *-ét*, Vágon szintén *-ét, -ët i-ét*. Az *-ét*
szerepében néha *-l* képző használatos Wathaynál és Vágon is, pl. épül (épít), segél
(segít).

19. Nemcsak Vág nyelvében, hanem a nyugati nyelvjárások jelentős részében
a köznyelvtől eltérően a ragos vagy névutós visszaható névmás helyett személyes név-
más áll. Pl. Ehozott *vele* egy csutora bort. *Velem* vüttem. Wathaynál Önr. 33 zeker-
czetis *uelem* mert hoztam, X. 393 Eztt az uegie *rea* stb.

20. A vági mondatszerkeztésnek ma egyik feltűnő sajátossága a *mondatsűrítés*.
Ez a jelenség Wathay nyelvében sem idegen : Önr. 14 *el pironkodasunk* (szégyenszemre
való eltávozásunk), 14 *meg Iua* az Dunatt (megfulladásig ivott a Dunából), XXVI. 60
ell hagigalek (kőhajigálással elkergettem), X. 228 az Rablast *uysettia* (kiabálva köve-
teli), X. 387 *megis czöppentitek* (foltot ejtettek rá) stb. Vágon : *érezzenteni, ellüni* a
farkast (lövéssel elriasztani), másként *viselkednek* (más viseletet hordanak), *mingyá
éfeletkëzëm* (nem jut eszembe tovább), *efanyarodott* odább (nem jó kedvéből odább
húzódott) stb.

21. Végezetül a *szókincsből* említek meg néhány jellegzetes vagy a szöveg ponto-
sabb megértéséhez szükséges adatot. Önr. 8 *penig*, Vágon *peig*, III. 338 Retiradatt ; Sár-
vár Sári nevű részében : *rëtërát* = eldeszkázott árnyékszék, III. 552 tikték, Pápa vidékén
és Vágon leggyakrabban szintén tiktéket, XIII. 73 *mind* = mint, Pápa vidékén,
XIII. 645 Bolhas *bogaras* Zent Jakab hetiben, *bogár* = légy, a nyugati nyelvjárásokban,
Önr. 30 eg' puzta Bolt *hegiben* le ülek, *hëgyibe* = fölé, *hëgyëtt* = fölött, Pápa vid., Rába
mell., Balatonfelvidék, Önr. 30 Akasztalással, Vágon *akasztás* = öltés. Önr. 33 Haio,
Vágon *hajó* = csónak.

22. *Helyesírása* olyan, hogy majdnem pontosan megállapíthatjuk belőle a kiej-
tést. Így jól megkülönböztethetők a jésített hangok : *a gy, ly, ny, ty* ; külön betűjegyek
szolgálnak az *s* és az *sz*, meg az *u* és *ü* hangok jelölésére. Eltérés a következetes jelöléstől
csak egy-két esetben mutatkozik, ami elírás lehet, olyasféle, mint ma a helyesírási hiba.
— A hosszú mássalhangzókat is meglehetősen híven jelöli.

a = a
 á = a, á, aa
 b = b;
 bb = bb
 c = cz, tz, Ch
 cc = cz
 cs = czi, cz, tz, chi, ch, ts
 ccs = tz, ch
 d = d, dd (szóvégen)
 dd = dd
 dzs = cz
 e,e = e (a III. É.-ben többször ee, elírás lehet.)
 é = e, ee, é
 f = f, ff (szóvégen)
 ff = ff
 g = g, gh
 gg = gg
 gy = gi, gý, g', g (többnyire i, e-féle hangok előtt), gg' (szóvégen), dgi (-d végű igékben)
 ggy = ggi, dgi
 h = h, hh
 i = i, ý, j, ýs = iis
 í = i, ý
 j = i, ý, j (Önr.-ban)
 jj = ý
 k = k, C (latinos szavakban)
 kk = kk
 l = l, ll (szóvégen)
 ly = li, lý llj (szóvégen), ll' (Önr.-ban), lj (Önr.-ban)
 lly = lli
 m = m
 mm = mm
 n = n
 nn = nn
 ny = ni, ný, n (többnyire i, e-féle hangok előtt), n' (Önr.-ban), nj (Önr.-ban)
 nny = nni
 o = o (a XVII. É.-ben kétszer oo, elírás lehet)
 ó = o, oo
 ö = ö, eö
 ő = ő, eő
 p = p
 pp = pp
 r = r
 rr = rr
 s = f, s, fs (szóvégen)
 ss = fs, ss
 sz = fz, sz, z
 ssz = fz, zh
 t = t, th, tt (szóvégen), tth (szóvégen)
 tt = tt
 ty = ti, thi
 tty = tti
 u = u, V, W
 ú = u, ŵ (egy-két esetben), V, W, ũ (Önr.-ban)
 ü = ŵ
 ű = ŵ
 v = u, ŵ, V, W, ũ (Önr.-ban)
 vv = u
 z = z, sz, fz
 zz = sz, fz, zz
 zs = s, fs, f

23. Amint az összeállításból kitűnik, Wathay Önéletrajzában néhány olyan betűjegyet is használ, amely az Énekekben nem fordul elő. Megemlítem azt is, hogy az Önéletrajz gyors folyóírással készült, az Énekek szépen formált betűkkel vannak írva. — A szövegben, ritkábban ragok, képzők előtt hosszú mássalhangzót jelöl Wathay. Ez mindenestre arra vall, hogy a szövegek erősen hangzottak nyelvjárásában. — A betűjegyek fölött szereplő pontozás vesszőkkel váltakozik. Szerepe nincsen, kivéve az Önr. jelét.

24. A kiejtés megállapítását nemcsak a meglehetősen következetes betűhasználat könnyíti meg. A magyar helyesírás történetében kialakult alapelvek közül nagy szerep jut Wathaynál a *kiejtés szerinti való írásnak*. Íme néhány példa : Önr. I hatta = hagyta, 18 Meniegzőnknek, Menieköző, II. 28 banadban = bánatban, III. 298 Bozodban = bozótban, VIII. 43 ag' = adj, VIII. 63 imatkoznod, XV. 56 tutz = tudsz, XIX. 39 Vitezkerben = kertben, XIII. 96 Czattak, Czikorogh = csattog [a].

Az énekek könyve sorsa

Miként Wathay életének befejezéséről, úgy énekeskönyve hazakerülésének körülményeiről sem tudunk bizonyosat. A XVII. és XVIII. században dunántúli családok tulajdonában lehetett az énekeskönyv, mint azt néhány, az énekeskönyvben levő bejegyzésből következtetni lehet. A 7b. lapon idegen kéz bejegyzése : „Kisfaludi Pál lopta el.” Ez a Kisfaludi Pál a Wathay verseiben is szereplő Sitkey György unokája volt, Sitkey György felesége pedig Wathay Ferenc unokatestvére. A Kisfaludy-család a XVIII. század elején Kőszegen élt, s kapcsolatban lehetett a Polány-családdal, amelynek a tulajdonában találjuk az énekeskönyvet 1706-ban, mint az f.l-en olvasható bejegyzés elárulja : „Ezen könyvet az ki szakadozott állapottal vala, kopingáltattam Nemes Kiszögi Királyi Városban ugyanannak veszedelme után Böjt elő hónap 18 napján ezerhatszázhatodik esztendőben. Id est 1706. Polány Sándor.” Ez a Polány Sándor rokona volt Wathaynak, nővéreinek dédunokája. E bejegyzések szerint az énekeskönyv a XVII. század folyamán Wathay rokonságának a kezén volt.

Ezután csaknem 130 esztendeig nem tudunk az énekeskönyv sorsáról semmit, míg 1835-ben fel nem fedezte Ponori Thewrewk József Sopron megyében. Hogy pontosan hol és kinél, azt nem tudjuk. Felfedezéséről először az *Ephemerides Posoniensis* adott hírt 1835. december 1-i 95. számában. Ponori Thewrewk néhány hét múlva megkapta a kéziratot, kiadás végett. Szándékában volt azt a Nemzeti Múzeum számára megszerezni. (PONORI THEWREWK EMIL: Ponori Thewrewk József önéletrajza. ItK 1916, 197.)

Ponori Thewrewk a kézirat kiadásának gondolatát közölte Jankovich Miklóssal, a nagy régiséggyűjtővel és irodalompartolóval, aki a vállalkozást magáévá tette, és hajlandó volt anyagilag is támogatni. Rövid idő elteltével Pozsonyban Schmid Antal könyvnyomtatóval meg is egyeztek, hogy Wathay kéziratát az 1836. évi augusztusi pesti sokadalomra, nagy nyolcadrét alakban, 14 ív vastagságban, fiumei velin papíron, diplomatikai pontossággal, 16 könyvnyomatos képpel díszítve, Ponori Thewrewk és Jankovich előszavaival, kiadják. A képeket Förster Lajos bécsi kömetszővel szándékoztak elkészíttetni. (OSZK Kézirattár, Föl. Hung. 293. — Ponori Thewrewk József „Nyilatkozása” ügyvédjének, Schmucler Józsefnek, Pozsony, 1837. január 12.)

Schmid Antal könyvnyomtató 1836. március végén a *Jelenkor* egyik száma mellett 5000 példányban tudósítást küldött szét az országba a „Wathay Ferenc munkái's rajzolat 1593—1605. Felföldözte Ponori Thewrewk József. Kiadta Jankovich Miklós” címen tervezett könyv kiadásáról. „A nemzet haladásának örvendő polgár — írta a tudósítás — mélyen érzi, hogy a derék Wathay különféle elmeszüleményei által a honi történetírás és literatura égén, az igaznak és kecsesnek új napja kelend fel, mellynek sugárai segítségül szolgálják ama homálykózó vádat eloszlatni, hogy a magyar az előkorban a tudomány és művészet mezején renyhe volt volna. Szokatlan világ fogja búvárkodó honosinkat meglepni, midőn szemlélendik, hogy a haza legrégebb írójaitól kezdve a legújabbakig oly szerző, a ki együtt gyönyörű-kezü, s többnemű prózáiról, követésreméltó, figyelemlelkű történetíró, költő, kép-, táj- és czímer-festő, bátor katona, s a Fejedelem és szülőföld mellett hősként vívó pályáján, többször ellenség rablánczaiban sanyargatott és talpveréssel kínoztatott fogoly volt volna — Wathayn kívül egy sem létezett; ki ezen tekintetekből minden eddigi írónk között egyedül fénylik.” (OSZK Kézirattár Quart. Hung. 259. — Schmid Antal könyvkiadói jelentése, Pozsony, 1836. március végén.)

A nyár folyamán lemásoltatták a kéziratot Baross Dániellel. Förster elkészítette a 16 képet, de egy részük hibás volt, vissza kellett küldeni kijavíttatni. A másolási munka is elhúzódott, — augusztus közepén lett csak készen — s így arról szó sem lehetett, hogy a könyv augusztus 29-ig, a pesti vásárra megjelenjék. Jankovich Ponori Thewrewk mesterkedését látta az elhúzódás okai között, s meg is írta neki, s meg is írta neki, hogy sokan azt beszélék, hogy „Uraságod soha sem fogja akarni kiadni a munkát, hanem csak vele a publicumot biztatni.” (OSzK Kézirattár, Fol. Hung. 293.)

A kézirat csak szeptemberben került a cenzúra elé. Ez is elhúzta a kiadás idejét, mert a pozsonyi cenzor a papság elleni néhány hely miatt kifogást emelt, s csak a pesti cenzor adta meg szeptember 20-án a kéziraatra az imprimaturt. (OSzK Kézirattár Quart. Germ. 472. — Briefe des Werk des Franz Wathay betreffend. 1836—37. — Schmid Antal levele Jankovich Miklóshoz.)

Az énekeskönyv kiadására azonban most sem került sor. Jankovich, ismervén Thewrewköt vagy legalábbis a híret, hogy erkölcsi és anyagi dolgokban egészen megbízhatatlan, óvatosan bánt vele. Ponori Thewrewk pedig érezve, hogy Jankovich mennyire bizalmatlanul kezeli őt, magához vette az eredeti kéziratot, s igyekezett magának megszerezni a kiadás dicsőségét. Így Jankovich hiába sürgette az énekeskönyv kiadását Schmid könyvnyomtatónál, mivel annak „nem lévén kezénél az eredeti kézirat, bár ki is nyomtatódna, nem lehetne corrigálni”. (Székesfehérvári Állami Levéltár, Jankovich-család levéltára, Irodalmi levelezés. Gyurikovics György levelei Jankovich Miklóshoz, 1836. október 25. és 1837. január 10.)

Jankovich ezek után nem törődött többet a Wathay-kiadással, s PONORI THEWREWK ezek kiadogatni részletekben az énekeskönyv egyes darabjait. Így jelent meg 1838-ban Wathay Ferenc önéletírása, bilaterálisan. (Régiségbúvár. Kiadta PONORI THEWREWK JÓZSEF. 1. kötet 2. füzet. Wathay Ferenc prosaművei. Pozsony, 1838.) Ugyancsak 1838-ban adta ki PONORI THEWREWK a Székesfehérvár veszéséről szóló históriás ének első 25 versszakát (1—100. sorig) és két kisebb ének (I. Fényes dicsőségben... és II. Elindulván neki mondom... Hasznos Mulatságok 1838, 98—100, 111—2, 137—139.) 1844-ben pedig a Pozsonyban megjelenő *Hírnök*-ben közölte a Székesfehérvári História teljes szövegét, valamint a X. énekét. (*Hírnök* 1844. január 24—28., február 7, 18, 21., december 3., 10., Wathay nevének említése nélkül.) Végül 1858-ban a Pesten megjelent *Magyar Nyelvkincsek* című munkában az Énekeskönyv előszavát jelentette meg.

Az Énekeskönyv eredeti kézírata 1871-ben került a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárába. Hosszú évtizedek múltak el mégis anélkül, hogy feldolgozására vagy kiadására sor került volna. Wathayt mint költőt teljesen elfelejtették, így 1914-ben DÉZSI LAJOS — a régi magyar énekeskönyvek tanulmányozása során — szinte újra felfedezte (Wathay Ferenc. Száz. 1914, 1—16.) és NÉGYESY LÁSZLÓ szerint, le is másolta az egész kéziratot. Kiadására azonban nem került sor. Ugyancsak foglalkozott a kiadás gondolatával NÉGYESY LÁSZLÓ is, aki 1924-ben lemásolta a székesfehérvári históriát. (Jelenleg a székesfehérvári István Király Múzeum őrzi. Gyarapodási napló 1924/34. szám. NÉGYESY ajándéka: Wathay Ferencnek, Székesfehérvár vicekapitányának históriás éneke Székesfehérvár veszéséről.)

A DÉZSI által kialakított Wathay-képhez alig néhányan adtak újat. Ezek közé tartozik MÁTÉ KÁROLY, aki a magyar önéletírás kezdeteiről írott tanulmányában tárgyalta részletesen Wathay Ferenc önéletrajzát a katona-émlékezések sorában. (A magyar önéletírás kezdetei. 1585—1750. Pécs 1926. 14—6.). Legutóbb ANGYAL ENDRE írt tanulmányt az énekeskönyvről (Wathay Ferenc énekeskönyve. ItK 1956, 51—61.), irodalomtörténeti értékelését kísérve meg, FITZ JENŐ pedig a székesfehérvári história adatait a helytörténet számára hasznosította (Fehérvár, a Vörösmarty Irodalmi Társaság irodalmi és helytörténeti antológiája, 4. 403—16.).

Újabbban megnőtt az irodalomtudomány érdeklődése Wathay versei iránt, s egyes énekei több ízben is megjelentek. ECKHARDT SÁNDOR az új Balassi-kiadás jegyzeteiben kiadta Wathay fülemile-énekét, mert ebben a költeményben látta Balassi Bálint leg-szerencsésebb ihlető hatását. (Balassi Bálint összes művei. I. Bp. 1951, 226—27.) — 1955-ben a székesfehérvári István Király Múzeum gépirásos sokszorosításban közzétette az énekeskönyv teljes szövegét betűhív formában, NAGY LAJOS bevezetésével és jegyzeteivel. (István Király Múzeum Közleményei A. I. sz. — Erre a kiadásra az egyes versek jegyzeteinél külön nem utalunk.) — JENEI FERENC XVII. századi vers-antológiájában megjelentek Wathay II., IV—VII., IX—XI., XIV—XVII., XIX., XXIV—XXVIII. sz. énekei. (Magyar költők XVII. század. Bp. 1956, 61—130.) — Végül NAGY LAJOS bevezetéssel és jegyzetekkel nyomtatásban is kiadta a Székesfehérvári históriát.

(Wathay Ferenc : Székesfehérvár veszéséről való história. Székesfehérvár 1957. István Király Múzeum Közleményei B. 14.)

Az énekeskönyvet díszítő és illusztráló képek közül csupán néhány jelent eddig meg. Egyet (kocsiábrázolás) TOLNAI VILMOS adott ki (MNy 1920, 125.), egy másik a *Magyar Művelődéstörténet*-ben szerepel illusztrációképpen (III, 41.), további hármat pedig (kettőt színesen !) JENEI antológiája közöl. — Kötetünk most Wathay valamennyi illusztrációját reprodukálja. (Lásd a 9—23. sz. képeket.)

ELŐSZÓ

Wathay-ék. 4a—5b. Kiad. PONORI THEWREWK JÓZSEF : Magyar nyelvkinccsek első Leopold és hatodik Károly cs. kir. apostoli főségek fénykoraiból. Pest, 1858. 33—5.

31. (I.)

Wathay-ék. 6—7a. Kiad. PONORI THEWREWK JÓZSEF, Hasznos Multságok 1838, 98—100.

Az ének versfői FRANCISCVS WATHAJ LSMANWSS. Nótajelzése egy ismeretlen énekre utal. Tőrei Gergelynek a *Lipcsei-kódex*-ben található, ugyanígy kezdődő éneke (ItK 1916, 320.) más versformájú. — Keletkezési idejét pontosan megállapítani nem tudjuk. Wathay csak annyit mond, hogy „Messze napkeletre, Törökország torkában” írta. Valószínűleg már Galata városában, a Fekete Toronyban.

3 köllesben = esetleg *kelésben*, valószínűbb azonban *kellésben*, azaz nincs szükség rá. (Vö. Jel. k. 21, 23 : „A városnak nincs szüksége sem napvilágra, sem holdsugárra : Isten dicsősége világítja meg, fénye pedig a Bárány . hiszen nincs is ott éjszaka.”)

20 uigiaz = vigyázz (Vö. Wathay nyelve, 24. pont.)

21 mink = minket (Vö. Wathay nyelve, 10. pont)

29 előtte = maga előtt (Vö. Wathay nyelve, 19. pont)

33 Szömönk, Fülönk = szemünkben, fülünkben (Vö. Wathay nyelve, 11. pont.)

58 hog' eg' lattassam = hogy egynek lattassam

67 ezennis utol = ezúttal is

32. (II)

Wathay-ék. 8a—b. Kiad. PONORI THEWREWK JÓZSEF, Hasznos Multságok 1838, 111—2 ; JENEI i. m. 63—4.

Nótajelzése kötetünk 4. sz. énekére utal. — Keletkezési idejére semmi adat nincs. Valószínű, hogy a korábbi versek közül való, amit bizonyíthatna a még igen élénk játékoságú emlékezése. Annyi biztosra vehető, hogy már Törökországban, vagy legalábbis odafelé való közeledésében írta.

11 Feleytz ell = felejtst el (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)

30 beuen = bőven

33. (III.)

Wathay-ék. 11a—23a. Kiad. PONORI THEWREWK JÓZSEF, Hasznos Multságok 1838. 137—9. (az első 25 versszakot) és Hírnök 1844. jan. 24, 28, febr. 7, 18, 21. sz. (teljesen) ; NAGY LAJOS, Wathay Ferenc : Székesfehérvár veszéséről való história (1603). Székesfehérvár 1957. István Király Múzeum Közleményei B. 14.

A versejekben a históriás ének teljes címe található. Az itt említett Török István, akinek ezt az éneket ajánlotta, Török Bálint unokája, pápai kapitány volt. — Nótajelzése közül az első a Thuri György haláláról szóló históriára utal (RMKT VIII, 200., ennek eredeti nótajelzése : „Laknak vala régente Egyiptomban”) ; ez azonban tagolásban nem megfelelő. A második Tinódi „Az vég Temesvárbán Losonczi István haláláról” szóló éneke (RMKT III, 72 ; SZABOLCSI : Tinódi zenéje, Bp. 1929. XVI. sz.) ; ezt mellékeljük. (RMDT I, 49. sz.). Versformájáról l. uo. 12. l., és VARGYAS : A magyar vers ritmusa, Bp. 1952. 141. — Írásának időpontját Wathay megjelölte az ének utolsó versszakában :

1603-ban a tenger mellett írta, tehát már a Fekete Toronyban. A „Minap is rabság szálla egy fiadra” sor arra utal, hogy az esemény még igen frissen élt emlékezetében. Ezt bizonyítja Fehérvár török ostromának igen részletes, részleteiben forrásértékű leírása is. — Az ének 113. versszakához kapcsolódik Wathaynak a kódex 9a. lapján levő képe. (Lásd 10. sz. tábla.)

- 6 Székesfehérvárt 1543-ban foglalták el a törökök.
- 7 1601. augusztus
- 22 Czazarkepe = a császár képviselője
- 23 Philippe Emmanuel de Lorraine-t, Mercoeur herceget 1601. április 8-án nevezték ki a török kézen levő Székesfehérvár ellen működő sereg főparancsnokává.
- 28 Török had alatt nem Fejérvár helyőrsége értendő, hanem a váron kívül, a táborban levő sereg.
- 41 Haszon beg, más források szerint Huszein bég
- 43 olv. egy rész (= egy része)
- 44 olv. vártát osztá (= őrhelyekre küldte)
- 46 Beslia az önkéntes török lovasság egy fajtája. Így nevezték ennek tartózkodási helyét is, a palánkkal körülvett huszárvárat (külsővár). Fehérváron a későbbi Budai külváros volt a huszárvár. A Sziget Fehérvár déli külvárosa volt (mai Palotai és Rácváros).
- 48 Sziget külvárost Ruszwurm generális 1000 embere az éj leple alatt, átgázolván a mocsáron, meglepetésszerűen foglalta el.
- 62 Ekkor égett le a középkori királyi palota és bazilika.
- 64 1601. szept. 20-án.
- 65 olv. foglyá esék (= fogságba esék)
- 67 Bulia = török nő
- 68 por = a felrobbant puskapor
- 73 Hazon bassa = Jemiszsi Haszan pasa szerdár 60 000 főnyi sereggel jött Fehérvár felmentésére.
- 75 olv. kelé vizét
- 94 Báránd, helység Fehérvártól délre.
- 96 Czataktul = portyázó csapatoktól
- 97 eszenben = eközben
- 100 Storomberg = Starhemberg gróf 1601. december végéig Székesfehérvár főkapitánya volt.
- 103 Vaskapu, Moha és Iszkaszentgyörgy között. Ma is dülönév.
- 110 Almás : Magyaralmás, Fehérvártól északra.
- 117 október 10. körül
- 130 sziuett ada = bátorságot ada
- 136 zent Geörgi : ma Iszkaszentgyörgy
- 137 Patak ma Gaja patak
- 146 olv. egy hátra (= dombra)
- 171 ei almetta = elámította
- 180 szegeniette = szegyeníté
- 184 Az ún. szentgyörgymezei csatában már Wathay is részt vett, Nádasdy Ferenc csapatai között. Leírásában szigorúan ragaszkodott közvetlen élményeinek rögzítéséhez. A két hadsereg napokig tartó viaskodását nem tudta áttekinteni. (Frtz JENŐ : „Székesfejérvár veszéséről való história”. Fehérvár 1956.)
- 191 be uegiek = bevigyék
- 192 igine = így ne
- 194 Conte Isolano János Márkot 1601. végén nevezték ki Székesfehérvár főkapitányává.
- 204 Isolano a vár átalakítási tervei miatt tartózkodott Bécsben. A tervek jóváhagyását azonban a haditanács egyre halogatta, s csak júniusban indulhatott meg az építkezés.
- 211 Taliczka, aso = talicskával, ásóval (Vö. Wathay nyelve, 11. pont.)
- 216 Székesfehérvár középkori eredetű, külsőtornyos várát az 1602-i ostrom előtt építette át Isolano ó-olasz bástyás várrá. (Frtz, im. 405.)
- 218 údüvetetlen = idő-vétetlen, késedelem nélkül
- 236 Ruszwurm tábornagyot 1602. május végén nevezték ki fővezérnek.
- 241 Őszögeben uala = még nem készen. Bocskay 1606-i levelében még minden dolog ilyen kétségesen és *űszögeben nagyon*,” (TT 1878, 590.)
- 269 Ez a temető a mai Szeder u. területére esett, az ún. Ingovány faluba. (Frtz, i. m. 409.)

- 273 Sóstó, Fehérvár déli részén
 274 Ingovány falu, mely még a XVI. század közepén is fennállott, a mai szedres-
 kerti homokbánya és a Tobak u. között volt.
 281 Szent Klára napja = aug. 12.
 303 fakatt = jutott, kilyukadt valahová (t. i. a bozótból)
 322 hírek = (jó)híriiket (Vö. Wathay nyelve, 10. pont.)
 323 Szazloks Hadnagiok = zászlókat s hadnagyokat (Vö. Wathay nyelve 10. pont.)
 338 olv. retirádát (= mellvédet)
 352 Az általános roham aug. 28-án kezdődött.
 360 nepe = népét, népéből (Vö. Wathay nyelve, 10. pont.)
 367 Groff es Hermesthein = Isolano és Friedrich Herberstein százados
 388 Szent János nyaka vágása napja : aug. 29.
 391 küüöl = kívülről; zalagot = zálogot
 408 leszegett = lézengett
 411 Azonnepekett = asszonynépeket
 412 mindent = mindenkit
 489 orzagul = országostul
 498 A szólás értelme : Mindjárt menekülésre gondolunk. (Ahogy a farkas, ha
 menekül az erdőt keresi.)
 504 A magyar szólásokban a vargaság nem sokra becsült foglalkozás. Itten :
 Idegen a fedelmünk (lásd 497. sor), ezért Bécsben az ottani vargának is több a becsülete,
 ha csak ajándékok nem viszünk.
 512 Juttak = jutottak (Vö. Wathay nyelve, 13.e. pont.)
 527 Propteruidete hogy ellerezettek = A látszat kedvéért, hogy néhányat eleresz-
 tettek
 541 bennünk = bennünket (Vö. Wathay nyelve, 10. pont.)
 550 Vag' (kétszer) = akár. Akár kapitány vagy, akárki vagy, kiáltom.
 552 tiktek = titeket (Vö. Wathay nyelve, 10. pont.)
 565 No szenth hozatok = No Isten hozátok
 567 Wathay a 113. versszakban nevezi meg saját magát.

34. (IV.)

- Wathay-ék.** 25a—27a. Kiad. JENEI i. m. 64—7.
 Versfői : WATTHAI FERENCZ SZEGENI RAB. A nótául idézett ének Born-ék
 256b. Megfelel a Tóbiás-dallamnak, lásd erről a 42. sz. ének jegyzeteit. — Az
 utolsó vsz. szerint 1603-ban írta Nándorfehérvárban, tehát még okt. előtt, hiszen
 szept. 29-én már útnak indították Konstantinápoly felé.
 15 Haniha = ha néha
 21 reuaztad = riasztád
 21—24 Máté 15, 21—8 : „Nem jó a fiak kcnyerét elvenni és az ebeknek vetni . . .”
 23 ualaztad = válaszod
 25—28 Márk 10, 46—52. Itt a vak Bartimeus, aki Jézust Dávid fiának nevezi,
 meggyógyul vaktságából.
 29—32 Máté 8, 23—27. Jézus lecsendesíti a háborgó tengert.
 52 Könniebetz meg = könnyebbítsd meg (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)
 55 Ozpora = török pénz
 83 minket = miként
 91 Thekentz = tekintsd (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)

35. (V.)

- Wathay-ék.** 28a—29b. Kiad. JENEI i. m. 67—71.
 Az utolsó vsz. szerint 1604-ben írta. Versfői : FRANCISCWS VATHAJNIOSE T.
 — A nótajelzés a tatár-ralásról szóló, Szegedi Kis Istvánnak tulajdonított énekre utal.
 (RMKT IV, 8.) Ebben a formában két dallamtípus maradt fenn, mindegyik meglehetősen
 számú variánszal. Az egyik *Az istenfélő Eleazár papról . . . való Historia* (1546) dallama
 a *Hofgreff-ék.*-ből. (*Szabolcsi* : A Hofgreff-ék. dallamai. Bp. 1931, 10. sz. ; MZK 1955, 18.)
 Ezt ennél az éneknél közöljük. (RMDT I, 18/I. sz.) A másik az „Oh én két szemeim . . .”
 kezdetű ének dallama, melyet a 6. sz. éneknél már közreadtunk.

- 1 Fordecz mar = fordítsd már (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)
 2 teer hozam = térj hozzám (Vö. uo.)
 27 uaiok = vagyok
 38 kelnek = kellenék (Vö. Wathay nyelve, 13d. pont.)

36. (VI.)

Wathay-ék. 32a—33a. Kiad. JENEI i. m. 71—3.
 Versfői: VATHAI FERENTZEE. A nótajelzés Balassi egyik énekére utal.
 (ECKHARDT-kiad. I, 132.)

- 1 ha = mikor
 8 czillia = célja
 20 lell = levél
 39 olv. Ha nem
 56 tartz meg = tartsd meg (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)

37. (VII.)

Wathay-ék. 34a—35b. Kiad. JENEI i. m. 74—5. (csak részleteit!)

38. (VIII.)

Wathay-ék. 36a—37a.

Versfejekben : VATHAI FERENTZ. — a nótajelzésként idézett szöveg először Szegedi Gergely ék.-ében tűnik fel (77.). Később az 1590-i debreceni ék.-ben megjelent „El-bémegyünk nagy örömben . . .” (195.) kezdetű énekre utaló nótajelzéseivel találkozunk. Ebben a versformában nincs is más XVI. századi szövegünk. A dallam az utóbbi szöveg révén maradt fenn a mai napig a református énekeskönyvekben. Az 1744. évi kolozsvári ék. 361. lapjáról közöljük. (RMDT I, 142. sz.) Wathay szövegének 1 és 5. dallsorában egy, ill. két szótaghiány mutatkozik az idézett szöveggel szemben és a dallam 3—5. sorát meg kell ismételni. — Az utolsó vsz. szerint Wathay útközben kezdte írni ezt a verset, „mikor aláviteték jó Magyarországbul”, s talán Sztambulban fejezte be.

- 19 szürön = szérün (Vágon ma is : Szür^uő, szürő)
 20 ohaytás = sóhajtozás, sírátkozás

39. (IX.)

Wathay-ék. 42a—44a. Kiad. JENEI i. m. 76—9.

A nótajelzés Balassi egyik énekére utal. (ECKHARDT-kiad. I, 90.) A szöveg végén a másolás időpontja : „Finis 9. 8bris A. 1 . . .” Az évszámot a compingáláskor levágták, csak az 1-es maradt meg. 1604-re egészíthető ki.

9 E sor a rabokra utal, akiknek vagy nagyon megnőtt a hajuk, vagy kopaszra nyírták őket (Vö. XI, 17.)

- 13 beues = bőves, bővelkedő ; pomagrana = gránátalma
 16 Diznohal = delfin
 18 posar = csuka
 27 szökeögnem = szökődnék, ugrándoznék
 47 E sor értelme : Ne hagyj kialudni életem füstölgő mécsbelét, az én kis semmi-ségemet. (Izaiás egy helyének visszhangja : A Messiás a füstölgő mécsbelét ki nem oltja.)
 49 Hagymási Kristóf Wathay unokatestvére volt.
 51 Balásznak = hebehurgya embernek, ostobának. Rég szólás volt, A XVI. sz. óta többször följegyezve : „Hü, bele Balász, lovat ád Isten!”

40. (X.)

Wathay-ék. 45b—49b, 38a—41b, 50a—52a. (Kötési hiba miatt.) Kiad. PONORI THEWREWK JÓZSEF, Hirnök 1844. dec. 3, 10, sz.; JENEI i. m. 80—94. (kihagyásokkal)

A versfők a következő szöveget adják : FRANCISCVS VATTHAJJ MISERIMVM STATVM HVNGARJAE LVGENS MAGNIFICO DOMINO BNDMEEDESEDASD COMENDABAT IN KARCERIS FEKEETHE TORRONJI NVNCVPATIS I. A pártfogó neve helyén értelmetlen betűsor áll. Ennek valószínűleg az a magyarázata, hogy Wathay nem döntötte el, kinek ajánlja az éneket. A 123. versszakban is csak ennyit ír „Adjad; hogy már jussak *egy urnak* eszében.” — A nótajelzés Kákonyi Péter Cyrus-históriájára utal. (RMKT II, 301.) Ez sok más szöveg nótajelzésében is előfordul. Ezek közül az „Irgalmazz Ur Isten immáron énnékem” szövegével a dallam ránk maradt. A dallam a Jázon-variáncsoportba tartozik. E variáncsoport problémáiról l. SZABOLCSI, Tinódi zenéje. Bp. 1929. I. sz. dallam jegyzetét. A dallamot az 1744. évi kolozsvári ék. 124—5. lapjáról közöljük. (RMDT I, 23/II. sz.) Lásd még Ref. ék. 1948. 256. sz. — Az ének az utolsó vsz. szerint 1603-ban keletkezett, nyilván az év végén. Az ének végén a másolás időpontja : „Mense 8bris A. 1 . .”. Az évszám itt is 1604-re egészítendő ki, miként az előző éneknél. — Az ének tartalmát Wathay a kódex 44a, valamint 44b—45a. lapjain látható képekkel illusztrálja. (Lásd a 18. és 19. sz. táblákat.) A megfestett jeleneteket elmesélő strófák mellé Wathay az illető versszakra mutató kezeket rajzolt. Ilyen jelet találunk a 63., 75., 81., 89., 92. és 102. vsz. mellett. A legutóbbi a 44a. lapon, a többi a 44b—45b. lapokon elhelyezett képre utal.

- 14 Értelme A pénzeden lemérheted, hogy milyen állhatatlan a szerencse.
 17 Corden = kordén, vaktában
 24 olv. öszvő (= össze)
 39 Betsemett fiak = Béth-Semes-beliek
 93 Iranzom = vélem
 114 roppantt = számos
 135 olv. Eger elége
 140 Győr alá 1594. július vége felé érkezett Szinán pasa serege, s aug. 15-én kezdte meg az ostromot. Szept. 10-én a keresztény csapatok harc nélkül kiürítették a külső-várat.
 149 Gróf = Hardegg Ferdinánd, Győr parancsnoka, aki 1594. szept. 29-én adta fel a várat. A törökök harc nélkül vonultak be.
 161 roppant = terjedelmes
 171 szelső keretze kertett = a szélen, a határon levők védjék meg birtokaikat
 189 nam = íme
 213 Az ének második részében az Ibrahim pasa idejében lett dolgokról ír. Ezeknél már nem volt tanú, hiszen ebben az időben Veszprémben szolgált.
 228 uysettia = visítja, kiabálva követeli (Vö. Wathay nyelve, 20. pont)
 258 Wathay jegyzete magyarul : Az Úr bosszút áll haragjában.
 264 Helyes központozással Libido, Cupido, es az Venus Isten. Libido = kéjvágy, gerjedelem stb.
 296 kezek = kezüket (Vö. Wathay nyelve, 14, és 10. pont.) — A jegyzet magyarul : A bűn büntetése.
 319 szakazkottak = elgyengültek, elerőtlenedtek
 329 Eleven = elevenen ; Sítrett, olv. sit-rétt = sírt-rítt
 387 A sor értelme A magas, fodros gallért lecsöpögtetik, még cinni is alig tudnak tőle.
 396 Ageb = agg eb
 408 nekik = némelyek
 411 czönczer = bilincs
 427 meg Eth = megevett (Vö. Wathay nyelve, 13.e. pont.)
 444 elmelliön = észre térjen
 456 Zabadetz meg = szabadítsd meg (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)
 478 Ezt a sort megelőzően Wathay a Kir. IV. 3, és Kir. IV. 19. helyekre hivatkozik. E helyek között a Kir. IV. 14-ben szerepel *Petra*: Amásziás, Juda királya ismét teljesen meghódította az edomitákat, bevette sziklavárukat, *Petrát* is, ahol teljes lett vereségük.
 501 cothcanzaz = öt héán (hiján) száz, azaz 95

41. (XI.)

Wathay-ék. 53a—54a. Kiad. JENEI i. m. 94—7.

Nótajelzése Wathay IX. énekére utal. Versfejek : FRANCISCVS VATHAJII. Keletkezési idejét és helyét Wathay megadja az ének utolsó sorában 1604-ben, a Fekete Toronyban írta, ápr. 18. után.

- 1 türhed = túrheted ; Reesz = rísz, sírsz
 4 Reues = réves
 13 Kései latin *cani*, a. m. canes (kutyák)
 21 temtetők = temettétek
 26 füstös olv. füstös = füstszínű, piszkos, mint a korom. A z elírás lehet, máshol nem jelöl s hangot
 27 tekernek = csigáznak, csigán fölvonják

42. (XII.)

Wathay-ék. 54b—56b.

Versfejekben : LEGI VELEM OH EN EDES JSTENEM. Nótajelzése Székel Balázs *Az szent Tobiasznak egész historiaia* (1546) c. énekére utal. (RMKT II, 325.) Dallamát a *Hofgreff-ék.* őrizte meg. Első sora 13 szótagos, de ezen a dallam változatai az ismétlődő 10. hang kilökésével segítenek. (SZABOLCSI, A Hofgreff-énekeskönyv dallamai. Bp. 1931. 8. sz.) Nem látszik valószínűnek, hogy Wathay nótajelzése Dézsi Andrásnak *Az íffiv Tobiasznac hazasagarol* (1550) szerzett históriáját idézi. (RMKT II, 58.) Ennek dallamát szintén SZABOLCSI közölte. (Tinódi zenéje. I. sz. dall. jegyz. 2. 1., valamint a Hofgreff-dallamok publikációjában, 13. sz. jegyz.) A dallamot az elsőül említett alak szerint közöljük. (RMDT I, 15/I. sz.) Az utolsó vsz. szerint Wathay ezt az éneket 1604-ben írta, Jézus, Sirák fia könyvének (Ecclesiasticus) II. része alapján. Ezt a nótajelzés után jelzi : „Sirack 2. Cap.” Az ebben a fejezetben levő gondolatokat támogatja bőségesen bibliai példákkal.

44 történet = véletlen

43. (XIII.)

Wathay-ék. 57a—70b. lapjain.

A versfejekben a história teljes címe található. Nótajelzése ismeretlen. Az ének végén a másolás időpontja : „Finis mense 8bris”. — Keletkezési ideje az utolsó vsz. szerint : 1604. júl. 25. körül.

- 11 Girat = talentumot
 21 szinthen = szinte
 24 soha = valaha
 73 mind = mint (Vö. Wathay nyelve, 21. pont.)
 84 eztendöbe = esztendőben. Az Önéletrajzban is csak kétszer fordul elő *-be* rag, rag, különben mindig *-ban*, *-ben*.
 88 azonnepekis = asszonynépek is
 237 egig = egyig, egy szálíg
 310 ök = őket (Vö. Wathay nyelve, 10. pont.)
 313 magok = magukat
 314 Papirus, Temtaiok = papírosukat, tentájukat (Vö. Wathay nyelve, 10. és 11. pont.)
 388 las szíuek = lásd (Vö. Wathay nyelve, 13.d pont.)
 410 honnem = hogynem
 420 sokat = sokáig
 488 Tekencz = tekintsd (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)
 497 las mint = lásd mint (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)
 502 Elephantok = elefántukat (Vö. Wathay nyelve, 14. és 10. pont.)
 518 Etoł = ételükre (Vö. Wathay nyelve, 11. pont.)
 521 ök = őket (Vö. Wathay nyelve 10. pont.)
 544 keduek = kedvüket (Vö. Wathay nyelve, 14. és 10. pont.)
 617 Buidaleke = bujdoklék-e, bujdosott-e

44. (XIV.)

I. **Wathay-ék.** 71a—72a. Kiad. JENEI i. m. 98—100.

II. **Wathay-ék.** 75a.

Az I. változat nótajelzése Wathay IX. énekére utal, a II. változaté Balassi egyik énekére (ECKHARDT-kiad. I, 90.), amely a IX. Wathay-ének nótája egyúttal. — Wathay

az éneket 1604 második felében szerezte, mert a 24. sor eredeti szövege szerint két esztendeje van fogságban. Mintegy félévvel később, 1605 tavaszán írta le még egyszer apró, zsúfolt betűkkel az éneket könyve üresen hagyott 75a lapjára. E szöveg szerint már „harmadfél”, vagyis két és fél esztendeje van fogságban. Végül 1606-ban, talán utolsó két énekének írásával egyidőben átjavította az első változatot; fogsága idejét, a 24. sorban, négy esztendőben állapítva meg. A közölt I. változatot tehát — bár korábban írta le — a legtovább alakította a szerző.

6 Feöser olv. fő sér = fő (nagy) sír (melyben elveszett Wathay két felesége, az egyik meghalt — a másik pedig árván maradt)

7 szintén = szinte; lettél = letevé

10 A 4. vsz.-ban Ladoni Annával való házasságára céloz (1600. jan. 11.)

18—20 E sorokkal Waghy Susannával való házasságára céloz. (1602. febr. 17.)

19 A sor értelme De, bizony (nemcsak) emberül, szinte kellemesül, ebül is tevé

velem

21 olv. vallá

38 aggh = aggódik, vágyódik

45. (XV.)

Wathay-ék. 73a—74a. Kiad. JENEI i. m. 101—3.

Az ének 1604 nyarán keletkezett, mivel a 28. sor szerint „két esztendeje” vált el a költő társától. A szöveg végén a másolás időpontja: „finis in die Mart” (Valószínűleg Martini: nov. 11.)

2 be foliatz = befutsz

43 uesz olv. véssz = elveszel (Vö. Wathay nyelve, 24. pont.)

55 Evell olv.ével = éjjel (Máskor mindig *eyell*)

46. (XVI.)

I. **Wathay-ék. 76a—77a.** Kiad. ECKHARDT, Balassi Ö. m. I, 226—7; JENEI i. m. 103—6.

II. **Wathay-ék. 75b.**

Nótajelzése Wathay IX. énekére utal. — A két változat keletkezési körülményei és időpontjai feltehetőleg egyeznek a Wathay XIV. számú énekénél mondottakkal. ECKHARDT megállapítása szerint a versen erősen érződik Balassi fülemiléről szóló énekének (Ö. m. I, 94.) emléke. — Wathay illusztrációja a kódex 74b. lapján. (Lásd 20. sz. tábla.)

2 szenth Geörg'-hoban = áprilisban

28 haoll = hazulról

34 Ame = ám (mint ím íme)

36 ihon = íme, lám

47. (XVII.)

Wathay-ék. 77a—78a. Kiad. JENEI i. m. 106—8.

Versfejekben: AZ IO SJTKEI GEORGINEK. Sitkey György Wathay nagynénjének a férje volt.

55 Apossagh = vénkor, apókor (vö. 1. sor Vensegh)

48. (XVIII.)

Wathay-ék. 78b—80a.

Versfők: OZVEGIEKNEK ARVAKNAK VATHAIII.

3 tudgiatok = vélitek (Wathaynál tud = hisz, vél; ért = tud)

18 beucz meg tarcz el = bővítsd meg, tartsd el (Vö. Wathay nyelve, 13.d. pont.)

— Dragaban = inségben, drágaságban

20 Forgatt kapuan = forgott kapuján, azaz befordult kapuján, vagy: forgát (= forgácsot, faradékot) kapván; elírás estén: forgács kapván.

49. (XIX.)

Wathay-ék. 81a—82a. Kiad. JENEI i. m. 109—11.

A nótajelzés Balassi egyik énekére utal. (ECKHARDT-kiad. I, 45.)

7 Vag', uag' = akár, akár

43 ööttlik elv. ötlik = ömlik (Vö. NySz *kiöllik* és *önt* alatt)

50. (XX.)

Wathay-ék. 82b—83a.

A nótajelzésben idézett éneket lásd : Born.-ék. 235. Dallama ismeretlen.

15 Halado'olv. háládó (= hálaadó)

51. (XXI.)

Wathay-ék. 84a—85b.

Nótajelzése Wathay XV. énekére utal. Az ének végén a másolás időpontja : „Finis in Turri Maris vel Nigri Mense 9bris Anno 1604.”

43 Ame = ám, áme ; mint : ím, íme

47 ime holl = imhol, íme

52. (XXII.)

Wathay-ék. 86b—87a.

Az ének végén a másolás időpontja olvasható : „Finis mense 9br . . .” de ebből az évszámot a compingálásakor levágták. Mint az előző éneket, ezt is 1604-ben másolta Wathay. — Az ének a 102. zsoltár parafrázisa. (Lásd 37. sor.) — Wathay illusztrációja a kódex 83b. lapján. (Lásd 21. sz. tábla.)

19 Euy Wariu olv. évi varju (= éji varju, bagoly) ; a 102. zsoltár görög és latin fordításaiban szereplő *nycticorax* tükörszava.

27 uetted = vetetted (Vö. Wathay nyelve, 13.e. pont.)

53. (XXIII.)

Wathay-ék. 88a—90a.

A nótajelzésként említett ének *Planctus Ecclesiae* címmel a XV. században készült. (ULYSSE CHEVALIER Repertorium Hymnologicum, 41, 581. sz.) Ez a nótajelzése Tolnai Bálint *Historia de moribus in convivio* c. énekének (Lugossy-k., IK 1914, 86.), Bogáti Fazekas 147. zsoltárának és egy szombatos éneknek is. A 7 + 6 tagolású, kanasztáncritmust mutató szöveghez nyilván egy vágáns-dallam tartozott, de hogy az ilyen ritmusban fennmaradt néhány egyházi, sőt népi dallam közül melyik azonosítható az idézett ismeretlennel, azt ma nem tudnók eldönteni. Lehetséges, hogy ugyanúgy bujkál a népzenebe alámertülten, mint Szentmártoni Bodó János *Tékozló fiú*-jának dallama. (KODÁLY A magyar népzene. Bp. 1952, 50 ; MZK 1955, 36—37.) — Az ének végén a másolás időpontja olvasható : „Finis Anno 1605. mense Januari.” — A 98. sorban olvasható megjegyzés szerint valamilyen ismeretlen német ének fordítása, vagy átdolgozása. („Írá német ritmusból.”)

4 siralom = siralomtól (Vö. Wathay nyelve, 11. pont.)

17 Reuaztatik = megfuvatik, megharsan (NySz riaszt = intono)

20 kõniüd = könnyedén

44 ayanlatotth = nyújtatott, adatott

53 Ruhak = ruhákkal (Vö. Wathay nyelve, 11. pont)

54. (XXIV.)

Wathay-ék. 92a—97a. Kiad. JENEI i. m. 111—8. (kihagyásokkal).

A nótajelzés első fele („nehánis lehet”) azt mutatja, hogy — amint ez a korban meglehetősen általános volt — azonos formájú dallamokat és szövegeket szabadon társítottak egymással. A „Sok bõltsek irtanak” utalás Tinódi Jázon és Médeáról írt históri-

ájára vonatkozik amát a *Cronica* nem őrizte meg, de egyházi szövegek nótajelzései révén azonosítható. A fennmaradási időrend szerint legrégebb alakját közöljük. (RMDT I, 23/I.) (Illyés István : Soltári Énekek, 46—7. Lásd SZABOLCSI : Tinódi zenéje. Bp. 1929, I. sz.) Igen közeli rokona a Cyrus-história valószínű dallamának. (Lásd a 40. sz. éneknél.) — Az ének végén a másolás időpontja : „Finis in Turri maris de Nigro Anno 1605. in Mense Januarij per componentem.” — Keletkezési idejét az ének utolsó sorában Wathay maga jelzi : „Ezerhatszáznegyben irám ez néhány szókat.” Megírására Nádasdy Ferenc 1604. jan. 4-én bekövetkezett halála adott okot.

- 53 Batthyány Boldizsár 1590-ben halt meg.
- 65 Pálffy Miklós 1600-ban halt meg.
- 67 vereye = verejtéke
- 73 id. Zrínyi György, a szigetvári hős fia, aki 1603-ban halt meg.
- 75 Szélső kerteljen, vagy : szélső keréte kertét (Vö. X. ének 171. sor) = Az vigyázzon, aki mellett a veszedelem (szólás); simbolomiath = jelmondatát
- 83 terengeti = terelgeti, irányítja
- 92 Eök = öket (Vö. Wathay nyelve, 10. pont)
- 108 *Bot*-nak Komáromot nevezte Wathay a 9. versszakban.
- 131 Kenesi Pal = Kinizsi Pál
- 164 feyek = fejüket (Vö. Wathay nyelve, 14. és 10. pont.)
- 174 fracturazas = machinatio, „mesterkéltséget” értelemben Heltainál is előfordul (Dialogus G7b)
- 179 Santasud ördög = sánta ravasz ördög (Vö. NySz *sod* alatt, továbbá Baróti Szabó Dávid A Magyarság Virági, 476 : „Az ördögnek is a sántája a legatrabb.”)
- 192 kettfelekuell = két felükkel. Azaz az említett „szömeliek” mind a két felükkel kereskednek.
- 218 Eözi = ősziek (Vö. Wathay nyelve, 11. pont.) — fel czördülnek = felserdülnek (Vö. Wathay nyelve, 8. pont.)
- 248 kettfel hatot = két felhátot (a Rába partján lévő dombokat).
- 252 Batthyány Ferenc, Boldizsár fia, Balassi Bálint barátja; Nádasdy halála után ui. Batthyány Ferenc lett Wathay patrónusa. (Lásd az életrajzot.) Thurzó György a későbbi Nádor, Rimay János patrónusa.

55. (XXV.)

Wathay-ék. 98a—99b. Kiad. JENEI i. m. 118—22.

Nótajelzése a CIII. zsoltár 1548-ban készült fordítására utal (RMKT IV, 71—4.) Dallamának első fele, valószínűen XVII. századi kézirással, hibásan megvan a Born.-ék. OSzK-beli példányán, a 116b lapon, az alsó lapszegélyen. Később ezt a dallamot „Gyakorta való buggó könyörgést . . .” kezdetű szöveggel találjuk a nyomtatott kótás énekeskönyvekben. Illyés *Soltári Énekeiben* (1693, 33.) indokolatlannak és a XVI. század stílusába nem illőnek látszó alterációkkal jelentkezik, ezért a puritánabb alakot mutató kolozsvári változatban (1744. 67.) közöljük. (RMDT I, 76. sz.) Versformájáról l. SZABOLCSI : Tinódi zenéje. Bp. 1929. 11. és VARGYAS : A magyar vers ritmusa. Bp. 1952. 141. — Az ének végén a másolás időpontja „Finis 18 die Marti A. 1605.”

- 21 Eöruös olv. örvös (= vadgalamb fajta) — Hogdogall olv. hógdogál = hivo-gat (A hó indulatszóból, mint a *no, nó*-ból noszogat, nódít, nógat)
- 40 felölmes = félénk, félős
- 42 megh huyetta = meghujtá (a *magath* a szalletta-hoz is tartozik, meg ide is), azaz elrikoltá, jókedvűen elkiáltá
- 56 Nesze = nézd e (Vö. Wathay nyelve, 13d. pont.)
- 59 Had halok = hadd hálók
- 102 Sitkey Györgyné, Marczaltheöy Katalin, Wathay Ferenc unokatestvére

56. (XXVI.)

Wathay-ék. 99b—101a. Kiad. JENEI i. m. 122—5.

Nótajelzése ugyanaz, mint az előző éneké. Az ének végén megjegyzés „Finis. Sapientibus satis.” — Wathay illusztrációja a kódex 100a. lapján. (Lásd 23. sz. tábla.)

- 10 reuadd olv. révad = riad, azaz harsog (mint trombita riad)
- 11 Hangadd = hangad, hangzik
- 16 Vertengh, Verödik = (rokon szavak) vergődik

57. (XXVII.)

Wathay-ék. 103a—104a. Kiad. JENEI i. m. 125—7.

Nótajelzése bizonyára a „Bánat keserőség megfogta szívemet” kezdetű énekre utal, melynek szövegét azonban nem ismerjük. Első sorának ezt a teljesebb alakját a *Bártfai-ék.* őrizte meg a „Mely csalárd ez világ, oh emberi állat mit ragaszkodol hozzá” kezdetű ének nótajelzéseként (228.). — Keletkezési idejét maga Wathay határozta meg a vers végéhez tett megjegyzésében; „Budarul masod izben ualo Nandorfeyeruarban hozzattatasomkort iram, es ez kys Eneket szerzem az uton. Finis in Nandoralba 3. January A. 1606. Franciscus Wathay mp.”

2 Czentser = bilincs

5 1603-ban történt szökési-szabadulási kísérletére céloz, s az 1605. év végi reménységére: Budára hozták kiváltani.

11 maga = bár

24 Ennihetthetek olv. enyhéttettek = enyhültek

26 ökis = őket is (Vö. Wathay nyelve, 10. pont.)

27 uondozodd = vonszolod

58. (XXVIII.)

Wathay-ék. 104b—105b. Kiad. JENEI i. m. 127—30.

Keletkezési idejét és helyét Wathay maga mondja meg az ének végéhez fűzött megjegyzésében: „Finis 3. Marti. Mikoron az szekszardi Ali Begh felöl oli hirem iút uala, hagi nem akarna erthem adni Romai Chaszar Eötse Mattias Hertzeg akorbelj Banatomul irtam uala ezt Nandorfeieruarban, az Alj Beg hazaban. 1606.”

6 labbo = uszó

ECSEDI BÁTHORY ISTVÁN

(1555—1605)

Ecsedi Báthory István korának egyik legelső és leggazdagabb főura, a Báthory-család ifjabb ágának, a Nyírbátori- (Nyíri-) vagy másképpen Ecsedi-ágnak utolsó férfi-tagja volt. Apja Báthory György, anyja Somlyai Báthori Anna; három huga közül a legidősebb Erzsébet, Nádasdy Ferencné, Csejtevár kegyetlen örült asszonya. Harminc éves volt, mikor Rudolf öt Szatmár, Szabolcs és Somogy vármegyék főispánjává, s egyúttal országbíróvá nevezte ki (1585). Vezető szerepe volt az 1593- s 96. évi török elleni hadjáratokban: részt vett a Szabatka (Gömör megye) melletti csatában, Fülel elfoglalásában, Hatvan ostromában, az érsekújvári táborozásban és a szerencsétlen mezőkeresztesi csatában. A háború további eseményeitől azonban már távol maradt; folytonos betegeskedéssel, köszvénnel küszködve egyébként is inkább lekötötték a vallási, mint a politikai élet mozgalmait. Távol a közügyektől, az ecsedi láp egy szigetén, Ecsed várában élte le életét a környékbeli nemesség, továbbá papjai, tisztjei és katonái körében. Egész országrészt kitevő birtokainak központjából és mérhetetlen kincseinek tárházából nem szívesen mozdult ki. Még az országbírói eskü letétele végett sem volt hajlandó a király elé járulni, s végül valami ürüggyel cz alól felmentést is kapott. Az esküt így a szepesi kamara elnökének, az új-sztoikus Melith Istvánnak a kezébe tette le Göncön. Szepesi Laczkó Máté egy jellemző anekdotát is elbeszél Báthorynak ecsedi lakhelyéhez való makacs ragaszkodásáról: „1604. Rudolphus császár országgyűlésre hívja a magyarokat. Báthori István után sokat praktikálnak, hogy Ecsed várából kihitegetnék, mivel ő tőle igen tartanak vala, de ő is igen eszén jár s azt mondja vala: Elmennék a gyűlésbe, ha Ecsed vára eljönne velem.” (ETA III, 46.)

Az 1604. évi országgyűlésről való távolmaradásának azonban már komoly politikai okai is voltak. Bár az ecsedi nagyúr élete utolsó hónapjaiig hí királypárti, s családjá már a Jagello-korban elkötelezte magát a Habsburg-dinasztiának, Illésházy koholt pere után ő is célszerűnek tartotta az óvatosságot. Basta és Belgiojoso dűlásai, a protestánsok üldözése, az 1604-i önkényesen beszűrt 22. tc. és személyes zaklatásai végül is megintgatták király-hűségében. Ebben az időben már erősen betegeskedett, s gyermeke nem lévén, az udvari kamara megtette az előkészületeket arra is, hogy az országbíró halála esetén azonnal lefoglalja vagyonát s azt a törvényes örökösöktől elragadja. TAKÁTS SÁNDOR szerint a kamara emberei már Ecsed körül ólálkodtak, s a várkapitányt is megvesztegették, hogy azonnal értesítse őket a főúr haláláról. (A magyar múlt tarlójáról 129—30.) Mégis családja hagyományos királypártiságát csak nehezen tudta feladni. A fejedelem maga több levéllel is felkereste őt, nagy türelemmel magyarázva a felkelés céljait és igazságát. 1605. március 20-án nemcsak neki írt, de egyidejűleg udvari papjának, Hodászi Lukács püspöknek és ekkori titkárnak Petheő Istvánnak is, kérve, hogy bírájk már végre rá urukat a szabadságharchoz való csatlakozásra. (MTT XIX, 64—9.) Április 27-én pedig két olyan tekintélyes urat küldött hozzá, mint Homonnay Bálint és Rákóczy Zsigmond; (uo. 111.) ők azután elérték a kívánt célt, mert Báthory 1605. május 2-án végre szakított az udvarral. Előbb azonban lemondott magas méltóságáról — a második legfőbb országos tisztségről — s országbírói kettős pecsétjét visszaküldte Rudolfnak. Átpártolásának okairól ő maga így számolt be Thurzó Györgynek, 1605. június 22-én írt levelében:

„Mert hogy egiebekett hadgiak, kynek zamlalasa sok ideot kewanna, tudom keg'd allapatomat tudgia s hallota is. De kyualkepen zuleymet, Apamat, Anyamat ky vaytak,

amaz Istenteol ell zakadot Basta hada, Es vgy hallom, hogy megis egettek chontiookban, jozogatn penig dulatta, egetette, mind jambor zolgaim hazaywal egietemben, zep vd-varimat fel egetette jobbagimat le vagatta, kyt az eo felsege hwsege chazar vrunk mellett zenuettem, kynek ackor zolgai uoltam, minden iambor zolgaimmal egietembe. Az Vr Isten vtan, az my [t. i. az Ecsedi Báthory-család] jambor zolgaltunk vtan viselte eo felsege az koronatis. De en semmy kedwet eo felsegenek nem találhatam, Hanem mind eletembeis meg haboritta. Ezokaert eo felseget ennekem el kelle hadnom. Nemis lewen eo felsegenek immar senkj ez feoldeon hiwe. Eo felsege valamibe vagion, keozeonie maganak s az sok Istentelen Pap, olaz, s nemet tanachynak Jakab Janossal [Belgiojoso] egietembe, az ky addig faraga Baluaniokat es sok Istentelensegekett, hogy az Vr Isten ky vere inset. Nem hagia az eo tiztesseget, sem Jakab Janosnak, sem eo felsegenek el tapodny.” (ECKHARDT, Rimay-kiad. 241.)

Báthorynak, „a legelső magyar főurnak” Bocskayhoz csatlakozása nagy súlyt adott a fölkeelésnek. Mielőtt azonban annak diadalát megérhette volna, 1605. július 25-én meghalt. A korabeli mende-monda szerint halálát már május 17-én megjósolta egy ősz ember; „közvélekedés, hogy angyal volt” — írja Szepesi Laczkó. (ETA III, 64.) Nyírbátorban temették el 1605. október 9-én, végrendeletének rendelkezése szerint kerülve a felesleges pompát. Temetésén maga a fejedelem is részt vett, s a búcsúztató beszédet Hodászi Lukács, Báthory udvari papja s egyben tiszántúli református püspök tartotta. (RMK I, 401; bevezetés XII. Egyetlen példánya a debreceni Déri Múzeumban. Lásd Kiss SÁNDOR: Egy egyetlen példányban fennmaradt debreceni nyomtatvány. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1948—1956. 105—10.) Gyászbeszédet írt és adott ki latin nyelven Somos-Újfalvi Péter debreceni rektor és Zólyomi Sámuel füzéri prédikátor is. (RMK II, 324, 325.) Halála alkalmából magyar és latin nyelvű halotti énekek születtek (lásd a 83. sz. éneket és jegyzeteit); s a nyírbátori templomban is két distichonokban írt latin emlékvers magasztalja érdemeit. (Közli SZIRMAY ANTAL Szatmár vármegye esmérete. I, 104—5.)

Felesége Homonnay Fruzsina volt, Homonnay István lánya és Bálint testvére. 1579 farsangjában tartotta esküvőjét Varannón. (TT 1880, 645.) Feleségétől fokozatosan elhidegült, s élete utolsó éveiben — ha hinni lehet az egykorú mendemondáknak — nem is beszélt már vele. A házastársak viszonyára s egyben Báthory egyéniségére jól rávilágít Gyulaffi Lestár híradása: „1605. Die 25. Julii halt meg nagy hirtelen az ecsedi Bátor István estve kilencz óraker. Az feleségének öt esztendeig csak egy szót sem szólott. Vonyagzik volt az úr, hogy az asszony bement hozzája és mind a kettőt elüti azonnal az kórság. Az asszony hogy bemegeyen, ennél egyebet nem szólott: vaj te kemény szüü, ugymond, azonban elüti az kórság az asszont, az urat is, és úgy holt meg. Ecsed mellett szállott volt meg Balásfi uram, az megholt ur komornikja beszélte neki.” (TT 1893, 201—2.) A családi élet elromlásának az lehetett az oka, hogy gyermekük nem született, s így a Báthory család ecsedi ágának magva szakadt. Az utolsó Ecsedi Báthory hatalmas vagyontát unokaöccsére, Somlyai Báthori Gáborra, a későbbi fejedelemre hagyta, akit a református hitre térítvén fiává is fogadott.

Báthory István a magyar renaissance-főurak egyik legjellegzetesebb, rendkívül erős egyéniségű és roppant tekintélyű alakja. A szatmárszabolcsi vidéken valóságos kiskirályként uralkodik, s egyszerűen csak „az Úr”-nak titulálják. Még közeli barátai és rokonai is félnek tőle, lesik hangulatváltozásait. (ECKHARDT: Két vitéz nemesúr Telegdy Pál és János levelezése. Bp. 1944, 10—1. — ECKHARDT e kötetben Báthory 18 levelét is közreadja.)

Fejedelemnek is beillő udvartartásáról és fejedelmi gőgjéről Szepesi Laczkó ad szemléletes képet, mikor leírja Belgiojoso látogatását nála 1604 őszén

„Jakab János a pápista magyar urak tanácsából Ecsedre mégyen kémleni, micsoda állapottal legyen Báthori István: kellene-e tüle félni vagy nem? mert ott fekszik vala a pásztor a bokorban, a kitül a fenevadak igen rettegnek vala. Az Úr eszében vevé a dolgot, főember szolgáit, kik sokan valának, mindenfelé behivatá Ecsedben, dra-bantit megszaporitá, és Jakab-Jánosnak üzen, hogy örömet elvárja, ha oda akar menni hozzája. Elment Ecsedben, és elálmélkodik a számtalan udvarnépen, és főfő népeken. A főnemesi népek néhol székbén ülnek vala a gyalogok [azaz nem ülők] között, kiknek kezeket fogja vala, azt kérdezzem: Ez-e az Úr? — Végre bémenvén az várban az Úrhoz, köszönték egymást. Az Úr nem kele fel előtte, vesztég üle; megmarasztá ebédre, és vendégelvén, ebéd után pénzt kér vala az Úrtól császár számára kölcsön, a nervust akarván álnokul kicsalni. De eludálá az Úr a praktikát, azt felelé Látja kegyelmed: ne-

kem sok udvarnépem vagyom, ezeknek mindenkoron kell fizetnem. — Jakab-János kijövéen Ecsedbül, azt mondá : Nem nagyságos úr ez ember, hanem nagyherceg.” (ETA III, 51.)

A Bocskay-kor e derék krónikása, Báthory haláláról megemlékezve, később így jellemzi őt :

„Ez Báthori Istvánt az Isten sokféle ajándékival látogatta volt. Az igaz religionak articulusit fundamentum szerént jól tudta, bibliothecában igen gyönyörködött, költsé-gével esztendőnként a religio propagálására és oltalmazására sokakat promovált. Hatalmat, becsületet és nervust is a mellé Isten neki elegendőt adott. Országot, nemzetséget, mindenek fölött pedig az ecclesiát és igaz keresztyénséget igen szerette, és egy szóval: fuit acerrimus fidei et libertatis patriae defensor. Kiért sokan hazánknak gonosz akarói noha csak veszteg ült a keresztesi harc után várában, igen tartottanak tőle, és sem hazánk ellen, sem az ecclesia ellen sokáig derckason az ő virtusokat nem merték nyilván kifakasztani ; a mikor pedig Jakab János által kiönték is, az ő hasznos tanácsából orvosoltaték meg a felséges Bocskay István fejedelmünk által.” (ETA III, 64—5.)

Tanulságos ide iktatnunk Hodászi Lukács jellemzését is, melyet említett gyászbeszédében olvashatunk. A beszéd végén — a teológiai fejtegetések, majd a Báthory-család érdemeinek felsorakoztatása után — így szól az elhunyt főúrról :

„De hogy ezeket el hadgyam, közeleb való dolgokat-is talalunk ő Nagysagaban, az mellyekert melto dicshiret érdemel, mert Atyakkal, Anyakkal es nagy nemzetsegekkel meltan ember nem dicsekedhetik, az mint az Poeta mondgya.

Et genus et proavos et quae non fecimus ipsi,

Vix ea nostra etc. Az az,

Mind nemzetségetem, mind reghi eleimet, s az mellyeket nem en cselekttem, nem mondom enyimnek, etc. Sokaknak minemü iteletek volt ő Nagysaga felöl meg elteben-is, mostan-is minemü legyen jól tudom. Nem tagadhattyuk, hogy elegh fogyatkozás nem volt volna ő Nagysagaban is, mert ember volt. Azt mondgya pedig Salamon, hogy nincs oly ember soha, az ki nem vetkeznek : Kivaltkepen pedig az hirtelen harag vala benne, mint hogy az nagy emberekben ez gyakran megh talaltatik, mint Alexanderben, Augustus Csaszarban, es az nagy Matthyas Kiralyban is volt effele természet. Dicsiretes dolog vala ez ü Nagysagaban, hogy hamar meg tert, es sokaig nem hordozta mellyeben az haragot, kivaltkepen ha nem ingerlettek es bosszusagra nem inditottak.

Igaz hütü Keresztyen Ur vala, az Hitnek minden agai es czikkeli felöl, az szent iras szerint, igaz értelme es vallasa vala. Azt szerette es oltalmazta, ugy annyira hogy sem joszaganak pusztulasaval, sem pedig az sok aruloknak, Nemet Csaszar elöt való vadolasokkal, halala oraiglan, annak igazan való vallasa es oltalmazasa mellöl el nem alla. Az Isten tisztességenek-is valoban szeretöje vala, mellyet meg biztosított ezekkel, mert minden esztendőben, tanulo iffiakat, nagy költséggel bocsatot Nemet orszagban : mindenüt joszagaban Keresztyen Praedikatorokat tartot. Az tudos embereket igen szerette es böcsülötte, örömet is beszélgetet velek, irasbol. Az Sz. irast szorgalmatosan olvasta, az Praedikatiot halgatta, es az hamis tudomant igen gyülötte.

Az szegenyeknek pedig edes Attyok, es kegyes daykajok volt. Soha ő hozza oly szegeny nem jöhetet, az kit üressen bocsatot volna : Meszünnen valokat es jövevény szegenyeket meg ruhazot, betegetek gyógyitatot : Ispotalban sok szegenyeket tartot, az kiknek Praedikatorot rendelt, es ugy tanitatta öket. Ez sok bolygasban pedig tudgya az egész föld, hogy mindennek kesz szallasa volt Etsdben, es mind szegent bodogot be fogadot marhastul, noha az idegen nemzettül felette nagy haragot es fenyegetest kellett fel venni.

Igazsagnak szeretöje vala, soha senkit hamis törvennyel es erőszakkal meg nem nyomorított. Ha jobbadgyanak halomasa törtent, es joszagotskaja marat, nem hatta senkinek gonoszul el tekozlania, hanem gondgyat viseltette, es ha vör volt hozza, minde- neket megh adot neki.

Szolgainak meg fizetet, es nem engette hogy senkiet erővel el vegyek. Nem-is panaszolcottak az ü Nagysaga szolgaira, hogy valakinek marhaját erővel el vöttek volna, lovat el vontak volna, es szüröjeröl buzaját arpajat el hortak volna. Az vetket valoban megh büntette, mind Udvarban mind pedig joszagaban. Hazajanak is szeretöje vala noha sokan mas itelettél voltak felöle : Fő harcokon, kivaltkepen az Turain es Keresztesin szep hadával jelen volt. Hogy pedig megh csüggedet vala, az Nemet nemzetnek hala adatlansaga, es az Magyaroknak előttök való böestelensége vitte vala arra ü Nagysagat.

Mostan mind azon által ha az Ur Isten eletet hosszabította vala, mind külső forgolodásával, mind jó tanatsával, kész vala hazájának szolgálni.

De meg betegedek 18 Julii, es mikor az szeki nyolczad napig felette igen bővölködöt volna, lassan minden erejeben meg fogyatkozek, es 24 Julii este kilencz orakor az gutta megh üte, es mas nap este, szinten azon oraban mikor volna, (es mint elteben valo beszedeből eszemben vehettem) ötven esztendő ez arnyek vilagbol nagy szep csendesseggel ki mulek. Halalaban penig, vallottunké valami kart avagy nem? az következőzendő üdök meg mutattyak.”

Báthory rokonai; barátai, a török háborúban hadvezér-társai között ott találjuk a kor szinte valamennyi versíró művelt főurát és nemesét. A Homonnayakkal, Melithekkel, Telegdyekkel rokonságban állott. Az 1593–96. évi harcokban együtt küzdött Homonnay Istvánnal, Kátai Mihállyal, Balassi Ferencsel, Petki Jánossal. Balassi Bálint is levelezett vele s a Palaticz nótájára írt „Láss hozzám idvösségemnek Istene” kezdetű elveszett énekét, s nyilván másokat is, megküldötte neki. Báthory versein felismerhető Balassi énekeinek hatása, a *Füves kertecské* is megvolt az ecse di nagyúr tárában, sőt ebbe vallásos reflexióit is bejegyezte. (ECKHARDT, Balassi-kiad. I, 220, 277.) Rokonai közé tartozott a nagy költő kedvese, Losonczy Anna is, akiről nem a leghízelgőbb hangon nyilatkozott leveleiben. (ECKHARDT: Két vitéz nemesúr... levelezése 152–8.) Nagy kár, hogy nem maradtak ránk költő-barátainak s főként Balassi Bálintnak hozzá írt levelei. Ennek az okát is tudjuk; végrendeletében olvashatjuk: „Valami hitvány missilis leveleim vannak kik semmire kellők... mingyárást elszaggassák, haszontalan leveleket nem tudom miért kellene tartani.” Egyedül királyi rokona, Báthory István leveleinek kegyelmezett meg, ezeket Báthori Gáborra hagyta; Balassi írásai az elszaggatásra ítélték között lehettek. (Száz. 1890, 140.)

Báthory irodalmi, írói kapcsolatai szempontjából különösen jelentős Rimay János szerepe. TOLDY FERENC említést tesz Báthorynak egy Rimayhoz írott levéléről, melyben „bizodalmas atyai hang”-on egy posztóvétellel kapcsolatos megbízásról ír neki. (Magyar költők élete. Pest 1870. I, 90.) A levelet TOLDY IPOLYITÓL kapta kölcsön, de azután elkallódott s így nem kerülhetett be IPOLYI Rimay-levelézés kiadásába sem. (Bp. 1887.) Legújabbban KESERŰ BÁLINTNAK sikerült megtalálnia és ismertetnie. (Adalékok Rimay és a Báthoriak kapcsolatához. Acta Univ. Szeged. Sectio Litt. 1957–58. 45–49.) A levélből mindenestre kiderül, hogy Rimay egy időben Báthory szolgálatában állott, talán titkára lehetett. Lehet, hogy ő az a János deák, akiről 1593. szeptember 30-án tiszttartójának, Haroklyany Pálnak ír: „János deák írt egy Apologiat im kegyelmednek küldtem videndi causa”. (It 1930, 98.) Az is figyelemreméltó, hogy Báthorynak jelentős szerepe volt az 1593. évi török hadjáratban, mikor Füleket, Bujákat és több felvidéki várat visszafoglaltak. Ezekhez a harcokhoz Rimaynak is lehetett valami köze, hiszen a „Minden dolgok között láthatsz vizsáltatást” kezdetű verset saját bevallása szerint éppen akkor írta, „mikor Füleket, Szécsént és ezekkel az több vég várakat reménség kívül Isten az pogány kézről megszabadította.” (ECKHARDT, Rimay-kiad. 67.) Az a körülmény, hogy Rimay feltehetőleg 1593 táján lehetett Báthory szolgálatában, igen fontos Telegdy Kata verses levelének keletkezése szempontjából is. LUKCSICS PÁL (Költői vetélkedés két főnemesi udvar között a XVI. században végén. It 1930, 96–9.) és WALDAFFEL JÓZSEF (Telegdi Kata levelének verses részei. It 1930, 160–2.) valószínűnek tartották, hogy a levél Báthoryné Homonnay Fruzsínának szólt, s ez esetben a címzett secretáriusa, aki úrnője számára a válasza okot adó költői levelet fogalmazta, nem volna más, mint Rimay. Az is szemet szúr, hogy Telegdy Kata levele szerint a címzett lakhelyén barlangot és forrást szenteltek Minervának és Pallasnak, ugyanis egy ilyen ötlet nagyon is rávallana az Ecseden tartózkodó Rimayra. Igaz, hogy ECKHARDT SÁNDOR nyomós érveket hozott e feltevés ellen s valószínűbbnek tartja, hogy a levél címzettje Telegdy János felesége volt, a Bereg-megyei Szentmiklóson. (Két vitéz nemesúr... levelezése 197–8.) A kérdés ennek ellenére bizonytalan, mert mitsem tudunk Telegdy János és neje, s esetleges secretáriusuk irodalmi tevékenységéről, viszont Báthory udvarához számos szál vezet. Talán az sem elhanyagolható szempont, hogy Telegdy Kata férje éppen az a Szokoly Miklós, akitől ugyan egy sornyi irodalmi művet sem ismerünk, de akit Rimay 1595-ben Istvánffy Miklóssal, Forgách Mihállyal, Révay Péterrel és Kátai Mihállyal együtt a „humánus tanulmányokkal foglalkozók seregé”-be sorolt; amely szerinte Balassi „természetes dicsőségének leendő örököse”. (ECKHARDT, Rimay-kiad. 38.) A verses levélváltást mindenestre a legkönnyebb Szokoly kisvárdai és Báthorynak Rimayt is magában foglaló ecse di udvara között feltételezni. — Rimaynak egyébként még 1605-ben is kapcsolata lehetett Báthoryval. Az országbíró esett sérelmeket;

melyekről ő maga beszámolt Thurzó Györgynek fentebb idézett levelében, valamivel korábban maga Rimay is megírta már Bocskay nevében Thurzónak, sőt Báthory azt is említette, hogy Thurzó levelét Kassáról hozták meg szolgálai, s így lehetséges, hogy a két főúr levelezését éppen az ekkor Kassán Bocskay kancelláriájában dolgozó Rimay közvetítette. (ECKHARDT, Rimay-kiad. 239—41.)

Az ecsedi központ irodalmi atmoszférájának jellemzésekor nem szabad megfeledkezni Báthory prédikátorairól sem. 1594—97-ig itt működött Czeglédi Ferenc, aki már korábban is Báthory-birtokon, Varannón szolgált. Báthory végrendelete szerint (Száz. 1890, 140.) jelentős könyvtár maradt halála után az ecsedi egyházból, amelyet a nagypapa is igyekezett gazdagítani később, amikor végrendeletében a Gyarmathi Miklós helmecezi prédikátor (a Monoszlói András ellen írt *Keresztyéni jelelet* szerzője) és egy bizonyos János pap által írott könyveket az ecclesia könyvtárának hagyományozta, sőt ide kerültek azután saját kéziratos munkái is. Az 1585—95-ig, majd 1603—7-ig Ecseden szolgáló és 1604-ben püspökké emelkedett Hodászi Lukács inkább ortodox egyházpolitikájáról, semmint irodalmi munkásságáról ismeretes (ZovLex. 189.), bár nem lebecsülendő az a körülmény, hogy Báthory utolsó éveiben Ecsed a református püspök székhelye is. Nevezetes személy Czeglédi János is, aki 1600 táján Báthori Gábor nevelője volt, majd 1603-ban Hodászi mellett ecsedi másodpap, s annak távozta után 1607-től első pap, s rövidesen esperes is. Ez a Czeglédi igen nagy műveltségű prédikátor volt, aki nemcsak a wittenbergi és heidelbergi egyetemeket, de a padovait is megjárta. (ZovLex. 80 ; BÉREY JÓZSEF : A nagy-ecsedi ev. ref. egyház történelmi adatai. Debreceni Prot. Lap 1896, 39. sz.) A stoikus filozófia híve volt, amit leginkább a Bethlen Gáborné Károlyi Zsuzsanna temetésére írt feltűnően stoikus színezetű beszéde tanúsít. (RMK I, 539.) Képesolatban volt Rimayval is, 1606-ban Kassán egy orvosi könyvet kapott tőle ajándékba. (BÁN IMRE : Rimay János egyik könyvének sorsa. Debr. Egyet. Kvtár Évk. 1958. 67—8.)

A református egyház ügyeit mindig magáénak érezte Báthory, és vallása s egyháza érdekében igen sokat tett. A Göncöz közel eső Vizsoly az ő birtoka volt, s az itt létesült nyomda jórészt az ő anyagi támogatásának köszönhetette létét. Károlyi Gáspár főként az ő költségen nyomathatta ki itt bibliafordítását (1590), anélkül azonban, hogy a legfőbb mecénásról megemlékezhetett volna. Báthory ezt nem engedte, szerényen a háttérben akart maradni. Bőkezűen támogatta a debreceni és sárospataki református kollégiumot és ifjak sokaságát taníttatta a külföldi egyetemeken. (Révész Magyar református egyháztörténet I, 240 ; ZovLex. 37.)

Alakját a királypárti katolikus történetírók — kortársak és későbbiek — sok elfogultsággal rajzolták. Így főleg ISTVÁNFY MIKLÓS (1538—1615) nem tudta megbocsátani neki, hogy Bocskay pártjára állt ; telhetetlen bosszúállással vádolta stb. Hasonlóképpen PÉTERFI KÁROLY jezsuita (1700—1746), aki őt a Báthory-ház „szégyenő”-nek bélyegezte. Végre HORVÁTH MIHÁLY (Magyarok története III, 376.) és TOLDY FERENC (Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. Bp. 1869. Ért. a Nyelv- és Széptud. köréből I.) szolgáltattott igazságot a tudománypártoló főúrnak. TOLDY életrajzát is megírta röviden, s ez szolgált a fenti összefoglalásnak is alapul, mindenütt, ahol nem hivatkozunk más forrásra.

Ecsedi Báthory István irodalmi munkássága protestáns vallási, illetve teológiai jellegű. Irodalmi hagyatékáról ő maga tájékoztat 1603. febr. 28-án kelt, sajátkezű végrendeletében. (KOMÁROMY ANDRÁS : Báthory István országbíró végrendeletc. Száz. 1890, 124—41.) Már maga a végrendelet is részben irodalmi alkotás az elején ugyanis egy tíz lapra terjedő protestáns teológiai értekezés van. A végrendelet utolsó szakaszában közli azután, hogy gyermekségétől kezdve életének minden szakában frogatott : teológiai értekezéseket, zsoldárokat, dicséreteket, imádságokat, melyeket élete végén összegyűjtött, valamint egy *De praedestinatione* című latin nyelvű értekezést. Mindezeket az ecsedi prédikátornak hagyja, hogy ha a szükség úgy kívánja, korrigáljon rajtuk, ne felfúvalkodottságból, hanem keresztyéni szeretetből, „mert én ha csak szalmát vihettek az úr házába is, az én uramnak Istenemnek dicséretire cselekeszem.”

A magyar nyelvű vallásos műveit magában foglaló autográf kézirat jelentékeny része szerencsés véletlen folytán napjainkig fennmaradt. 1850 decemberében Erdélyből a szabadságharc alatt feldúlt oláhfenesi Jósika-kastély kápolnájából hozta fel Tompa Imre odaváló lakos az Akadémia könyvtára számára a rendkívül megviselt, már-már szétkorhadó kéziratot. TOLDY FERENC a viszontagságos emléket a lehetőség szerint összeállította, a csonka leveleket rendezte s idézett tanulmányában Báthory műveit ismertette, sőt részleteket is közölt belőlük. Azóta a kézirat különálló leveleit újra rendezték és megszámozták, de a jelenlegi összeállításban is vannak nyilvánvaló hibák. (MTAK RUI 2r. 9. sz.)

Báthory csonka kódexében két műnek a töredékét találjuk. Az egyik egy tractatus a szentháromságról, melynek eleje is, vége is hiányzik. A másik egy imádsággyűjtemény, melyet TOLDY és utána többen helytelenül zsolttárokknak neveztek. (Lásd: ZovLex. 37; HORVÁTH: A reformáció jegyében. Bp. 1953, 315.) Az egyes fohászokat *caput* címekkel választotta el egymástól, s eredetileg 72 ilyen *caput*ból állhatott a gyűjtemény, de ma már számos levél hiányzik. Szerencsére a mű vége megmaradt, és itt Báthory könyve keletkezési körülményeiről is tájékoztat. A 119a lapon közli, hogy munkáját először 1579 és 1582 között írta Varannón, majd később Ecseden többször átírta. Utoljára 1603-ban — végrendelete írásának évében — kezdte el lemásolni, s 1605. januárjában fejezte azt be. A 72. *caput* szövegénél egy helyütt külön meg is jegyezte: „Scriptum in arce mea Eched Anno 1605 mense Janu[ario]”. Könyörgései egy önmagával viaskodó lélek vallomásai. Bennük a kor protestáns szelleme: erős büntudat és vallásos hit erőteljes nyelven jut kifejezésre. Az általános jellegű vallásos elmélkedésekből minduntalan kicsendülnek a szerző szubjektív nyilatkozatai a fejedelemnek, vagyis a császárnak a hádáról, a református egyház ellenségeiről, családi bánatáról, gyermektelenségéről („És az én nyavalyás házasságomat formáld másképpen”) stb. Lírai telítettségű prózában írt költemények ezek, s prózájuk a ritmust sem nélkülözi. (TOLDY id. tanulmányán kívül lásd INCZE GÁBOR: A magyar ref. imádság a XVI. és XVII. században. Debrecen 1931, 102—4; RÉVÉSZ i. m. 241; HORVÁTH i. m. 315—6.)

A fohászokodások költői tartalmú ritmikus prózája egy helyen szabályos versekbe csap át. Ennek köszönhetjük Báthory két énekét. Ezeken kívül egy harmadikat ismerünk még a *Balassi-k.*-ből, de nyilván több verses műve is volt, hiszen végrendeletében külön említi az általa szerzett dicséreteket. Talán tőle származik a *Balassi-k.* soron következő „Segetsegül hilak” kezdetű éneke is (lásd kötetünkben 104. sz. alatt és ennek jegyzeteit).

Itt említjük meg, hogy Báthory kéziratához van jelenleg illesztve egy más formájú levél, melyen nem az ő kézírásával egy vallásos ének töredéke olvasható. A XVI. századi énekköltés stílusára ismerünk fennmaradt szakaszaiban, de a XVI. századi nyomtatott énekeskönyvekben nem sikerül megtalálni az ének szövegét. Mivel az elől csonka szöveg hozzátartozik jelenleg Báthory kéziratkötegéhez, s mivel nem lehetetlen, hogy az ő szereményéről van szó, az énektöredéket itt a jegyzetekben közreadjuk:

.....
Megh szabadulttham mar en az testi halaltul,

Megh halgasd Ur Isten az en immatsaghimmat,
buzgo szübeöl valo aythhattossagimmat,
megh iobbittom immar
szübeöl es lelebbeöl jobra hozzom dolgommat,

Ismervenn [i]mmaron Nagy sok valtozassimmat,
Teöredelmesseggel megh gyonnom Romlassimmat,
sok fogad(ol)assomban
Szent Istensegednek, haladatlansagomban,

Christussom halalla es nagy martiromsagha,
haznallyon erretthem szarandoksagh jarrassa,
veres verrittekke
az eö Faratsagha, es minden immatsagha,

Haboru Tengher Szammolljon banattimnak,
agy helt en Istennem hossu immatsagimnak,
The Szent Templommodban
Mikkor hozzad therek, Uram terd haythasymnak

59.

Kézirata

Ecsedi Báthory István imádságainak sajátkezű másolata. 57a—b. Kiad. TOLDY, Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. Bp. 1869. 89—91. (Ért. a Nyelv- és Széptud. köréből I.) — Az ének az 57. sz. fohászokodás befejező része, az 57b lapon már elkezdődik az 58. sz. imádság. Az imádság teljes prózai szövege jelenleg nem állapítható

meg, mert a kézirat levelei össze voltak keverve s mostani rendjük és számozásuk is bizonytalan. TOLDY idejében még a jelenlegi 43. levél előzte meg az 57-et, s ő a 43b lapon lévő prózai részt az imádság elejeként közölte. A verssel végződő fohászkodás azonban a 43b lappal sem kezdődhetett, mert az imádság sorszámát nem találjuk rajta. Ezért a prózai részből egyelőre csak az 57a lapon lévő néhány bekezdés tekinthető bizonyosan a vers bevezető részének.

Báthory 57. sz. imádsága igen jó példa arra, hogy a ritmikus prózai szöveg fokozatosan mint ringatózik egyre szabályosabb ütemekbe, mígnem — szinte észrevétlenül — azonos hullámzású verssorokba ömlik. Ez a versszerűen szabályos ritmus már a „Ne éljek immár . . .” kezdetű prózai szakasszal kezdődik, ámde itt a négyes sorok szabályossága még nem alakul ki. TOLDY a verses tagolást csak a 2. vsz.-kal kezdte, melyet már maga a szerző is verssorokra tördelten másolt. Mi azonban már az előző, még próza-formában írt szakaszt is versnek tekintjük, mert már pontosan tagolható 8 szótagú verssorokra, s megvannak a kezdetleges ragrimék is, főként pedig mert a 2. vsz. kötőszavas kezdésével már szervesen kapcsolódik az általunk kiemelt első strofa mondanivalójához.

5—12 E két strófát közölte ECKHARDT, (Balassi-kiad. I, 220.) mert az „Ez világ sem kell már nékem” kezdetű Balassi-vers hatását ismerte fel bennük.

60.

Kézirata :

Ecsedi Báthory István imádságainak sajátkezű másolata. 57b—58a. Kiad. TOLDY; Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. Bp. 1869. 91—4. (Ért. a Nyelv- és Széptud. köréből I.) — Az ének a gyűjtemény 58. sz. fohászkodását alkotja, ezzel a fejezetjelzéssel az élen : „Caputt quin[qua]lg[esimum] oct[avum]”, s alatta számmal is : 58. Báthory a versbe torkolló előző fohászkodás után ezt teljes egészében versben írta. Az előbbivel ellentétben itt a verssorokat nagy betűvel kezdi.

1 Noue olv. Nové (= Noé)

2 Hinn = hitt (mint lön = lett)

28 ki iratnek = kitöröltetnék, kirekesztetnék

33—44 E két strófát közölte ECKHARDT, (Balassi-kiad. I, 220.) mert az „Ez világ sem kell már nékem” kezdetű Balassi-vers hatását ismerte fel bennük.

58 hamma = hamva

81 olv. nem szégyenezsik (= meg nem szégyenül)

89 TOLDY jegyzete : „Ok-t-ad? talán mint : mi-att-ad?”

94—97 Az utolsó strófát TOLDY elhagyta, pedig a vers ritmusát követő szerves befejezése az éneknek.

97 A vers után a kéziratban még a következő megjegyzés olvasható : „Credidit Abraham in spem p[ro]p[ter] spem” (Hitt Ábrahám a reményben magáért a reményért).

61.

Kézirata : **Balassi-k.** 138—9. Kiad. SZILÁDY : Balassa Bálint költeményei. Bp. 1879, 133 ; DÉZSI : Balassa Bálint minden munkái. Bp. 1923. I, 26 ; VARJAS : Balassa-kódex. Bp. 1944. 132. — Az ének a kódex Balassi-részének végén helyet foglaló bizonytalan eredetű versek csoportjában található. Ezeket az énekeket, köztük a Báthoryét is, 1604 és 1610 között, Balassi „maga kezével írt könyv”-ének végére írta le eredetileg a nagy költő kéziratának egy hozzá nem értő tulajdonosa. (Lásd KLANICZAY : Hozzászólás Balassi és Rimay verseinek kritikai kiadásához. I. OK. XI, 281—3.)

A nótajelzés Rimay egyik énekére utal (ECKHARDT-kiad. 79.). — A versfőkben : BATHORI. Ennek ellenére SZILÁDY és DÉZSI Balassi szerzeményének tartották, WALD-APFEL szerint pedig lehetséges, hogy Rimay a szerző. (It 1930, 161.) Nincs okunk arra gondolni, hogy az éneket Balassi vagy Rimay írta volna Báthory részére, mivel az énekben semmi olyan sincs, ami határozottan rájuk emlékeztetne, s mivel Báthorytól amúgy sem volt idegen a versírás. Az sem lehetetlen, hogy az ének benne volt Báthory csonkán ránk maradt imádságainak teljes kéziratában is, akárcsak másik két verse.

DEBRECENI S. JÁNOS

Életéről szinte csak annyit tudunk, amennyi verseiből kiolvasható, teljes nevét is két énekének versfőiből ismerjük : Joannes Smigmatopoeus Debrezinus, vagyis Debreceni Szappanos János. Neve után ítélve, debreceni polgár családból származhatott ; idősebb rokona, vagy talán apja lehetett az a Basilius Smigmatopoeus, aki 1562-ben Wittenbergben a magyar diákok seniora volt. (Miskolczi Csulyak István Diariuma. OSzK Oct. Lat. 656. 40a.) Ő maga is megfordult Wittenbergben : 1589-ben latin búcsúverset írt távozó barátjához, Szamosközi R. Sándorhoz. (Megjelent Propemptica in discessum Dn. Alexandri R. Szamoskozij Wittenberg, 1589. — RMK III, 797. — Néhány sora kiadva : ItK 1901, 250.) — A legközelebbi adatunk legelső ismert magyar nyelvű verséből való : 1598-ban Bánffihunyadon ír verset Várad vidékének pusztulásáról. Nagyvárad ostroma elől menekülhetett Bánffihunyadra, s mivel 1604-ben írt énekének címében a váradi káptalan requisitorának, azaz levéltárosának nevezi magát, valószínű, hogy már 1598-ban is ott szolgált. A szabadságharc kitörése után Bocskay lelkes híve lett, s mivel a katonák nevében írt a fejedelemhez üdvözlő verset, lehetséges, hogy békés állását ott hagyva, tábori papnak ment. Mivel semmi adat sincs arról, hogy előkelő körökben forgolódott volna, *Militaris congratulatio*-ját pedig határozottan az egyszerű katonák, pontosabban a hajdúk nevében írta, — nem lehetetlen, hogy valamelyik hajdúezredben viselt prédikatori tisztséget. Ha ezt adatokkal bizonyítani lehetne, akkor talán a Bocskay halálán kesergő, „Mély álomban merült” kezdetű éneket is neki tulajdoníthatnánk. (Lásd 86. sz. alatt.) Ez az utóbbi ének szintén az egyszerű katonák nevében íratja a fejedelmet, fejlett költői stílusa pedig nem egy rokon vonást árul el a *Militaris congratulatio*-val. Az utolsó rávonatkozó biztos adatunk 1613-ból való : ekkor írja Hodászi Lukács püspök halálára népszerűvé vált búcsúénekét. Mivel az éneket a püspök szülőhelyének, Hodásznak nevében írta, talán ekkor ebben a helységben volt prédikátor.

Csábító volna az a feltevés, hogy megmaradván a váradi káptalan szolgálatában, ő lenne az a János deák, akiről Bocskay végrendelete megemlékezik „János deáknak a' Váradi Captalan-nak a' Magyar História ki-nyomatására hagytunk két száz forintot.” (Rumy : Monumenta Hungarica II, 331.) Ezt a János deákot szintén *Debreceni*-nek hívták, s azt is tudjuk róla, hogy magyarra fordította Otho Chasmanus *Christianus Suspirans* című művét. A fordítás 1615-ben nyomtatásban is megjelent Debrecenben (RMK I. 454.) Csákányos Mártonnak Bethlen Gáborhoz intézett ajánlásával. Ebben írja többek között, hogy Chasmanus munkáját „melynek Istenes es gyönyörűseges voltat veven eszeben az en Urban el nyugott vöm Debreczeni Janos Deak Bihar-varmegyeben Captalan, egyeb foglalatossagi között Deakbol Magyar nyelvre fordította, es le írta. Melly irast halala utan Bibliotecajaban könyvei között en megh talalvan, nem akaram hogy eltemettesek...” A *Christianus Suspirans* fordítóját egyébként SZINNYEI írói lexikonában (II, 710.) azonosnak tekinti Szappanos Jánossal. A váradi káptalan két Debreceni János nevű alkalmazottjának az azonosítása azért valószínűtlen mégis, mert költőnket, mint egyetemet végzett embert, aligha nevezhették deáknak.

Írói hagyatéka : három magyar és két latin vers. *Militaris congratulatio* című énekéhez ugyanis egy latin ajánlóvers is hozzátartozik. Műveinek összegyűjtésére kísérletet tett már Dézsr, aki három verset ki is adta. (Debreceni költő éneke Bocskayról.

Debreceni Szemle, 1928, 411—8.) Énekei, de különösen a Bocskayhoz intézett, korában feltűnő költő tehetségre, a Balassi-strófa biztos kezelésére, könnyed verselésre vall.
Debreceni S. János latin versét 1589-ből, itt közöljük

Si mea Pegaseo maduissent labra liquore
Eset et Aónio fonte, leuata sitis.
Nunc ego, Pierium, tentarem ludere, carmen,
Dulciaque in suaves cogere verba modos.
Tempus adest etenim patris quo redditur oris
Suavis Alexandri nomen et omen habens,
Huius ego, ornarem discessum, carmine longo
Signaque amicitiae sic manifesta darem.
Et licet haud valeo longum modò scribere carmen
Quo possem reditum nunc celebrare tuum.
Attamen ut spero mea non ingrata voluntas,
Officiumque foret dulcis amice tibi,
Munera ter Cereris fuerant demessa per agros,
Lectaque ter fuerant munera Bacche tua
Dum procul a patria peregrinus missus in oras,
Albidos ad ripas usque remotus agis.
Sedulus hic Vatium voluens monumenta sacrorum
Excolis ingenium nocte dieque tuum.
Haud secus ingenuas addiscis strenuus artes,
Atque prophanorum scripta diserta virum.
Saxonicis tandem longè digressus ab oris,
Vt patriae referas commoda multa tuae.
Sed quia iam satis est peregrinas visere terras,
Et satis Albiacas excoluisse Deas :
Inde paras abitum celebre de Pallados vrbe
Aonis Iuuenis maxima fama, chori.
I pede felici superes et longa viarum,
Taedia, coelesti te comitante choro.
Vade meos inter Iuuenis dilecte sodales,
Vtilis adque vias sit precor, aura tuas.
Vitaque sit semper fortunae illaesa procellis,
Quae genus humanum nunc sine fine petunt.
Sit procul à vobis peruersi Daemonis astus,
Qui struit insidias tempus in omne piis.
Egregios semper capias tu Laudis honores
Adque tenor vitae sit sine labe tuae.
Incolumen Dominus te seruet tempore cuncto,
Nestoris atque sinat te superare dies
Ergo vale iam iam sis organon vtile multis,
Et memori nostrum pectore nomen habe.

Iohannes S. Debrecinus. (RMK III, 797, 9—11.)

62.

Kézirata : Lipcei-k. 26a—28a. Kiad. Dézsi, ItK 1916, 326—8 ; Uő. Debreceni Szemle? 411—8. — Nótajelzése Lakatos Péter énekére utal : „Paradiczomnak kegies szép haileka” (kiadásunkban 10. sz. alatt). Versfők : IOANES SMIGMATOPEVS DEBRECINVS FACIEBAT.

Az utolsó vsz. szerint 1598. dec. 10-én Bánffihunyadon szerezte ezt az éneket. Az ének tárgya : Várad vidékének pusztulása a város 1598. őszi ostroma idején. Omár pasa szeptember végétől november elejéig ostromolta a várost, illetve a várat. A várat ugyan nem tudta elfoglalni, de csapatai a környező vidéket felégették és elpusztították. A Várad-vidéki lakosság szenvedéseiről szól Debreceni S. János verse.

39 ueszen olv. vesszen

59 Az előző két rablás közül az egyik 1594-ben volt, erről szól Egri Miklós éneke (lásd 7. sz. alatt); a másik 1596-ban, melynek emlékéét Gyarmati Imre és a Debreceni

név mögé rejtőző költő, valamint nagy valószínűséggel két anoním ének is őrizi (lásd a 13–16. sz. énekeket).

66 veszen olv. vessen

67 Ercze olv. ércce

69 Hamar lo = gyors ló (v. ö. Balassi: Az jó hamar lovak is csak benned vígadnak. ECKHARDT-kiad. I, 68.)

86 Tericz = térítsd

104 Czenczér = bilincs

63.

Nyomatott kiadása :

I. Debrecen 1605. (RMK I, 397.) Kiad. a II. változattal kiegészítve : Dézsi, Debreceni Szemle 1928, 411–8; a III. változattal kiegészítve : MKBR 69–76. — Az egyetlen példány csonka; hiányzanak : 50–55, 60–65. sorok és a 88. sor második felétől végig. A nyomtatvány az ének strófáit kilenc sorba és két hasábra szedve közli. — Nótajelzése a „Mely csalárd ez a világ, oh emberi állat, mit ragaszkodol hozzá” kezdetű énekre utal, mely a Bártfai-ék.-ben jelent meg először.

Kéziratai :

II. Szathmáry-k. 21–4. lev. Kiad. SZILÁGYI ISTVÁN: Régi magyar költészet. Figyelő 1878. V, 49–52. — A kódextöredéket Somogyi János 1608-ban másolta, versünket minden valószínűség szerint a nyomtatványból. A kézirat csonkasága miatt hiányzanak 1–12. sor és a 87. sor második felétől végig. Somogyi ő-ző nyelvjárást beszélt és másolatába is belevitte a nyomtatvány szövegétől elütő ő-ző alakokat. A kódex egy későbbi tulajdonosa a Habsburg-uralkodót és a katolikus klerust leghevesebben támadó strófák szövegét (13, 21, 22.) áthúzta, de a szöveg azért olvasható maradt. Később valaki az áthúzott szöveget a sorok közé újra kiírta. Az eredeti kiadás hiányait lehetőleg ebből a változathból pótoltuk, elkerülve azonban az ő-ző alakokat.

III. Egrespataki-kézirat. Kiad. WASYLKIEWICZ VIKTOR: Bocskay Istvánt dicsőítő versek. EM 1902, 33–7. — Az elől és közben is csonka füzetecske jelenleg csak Debreceni S. János versét tartalmazza. A vers végén: „fr. Andreas Egrespatakj Ex Le. tab[?]”. A kézirat csonkasága, s részben a figyelmetlen másolás miatt hiányzanak 1–4. sorok és az 5. első fele, valamint a 4–7. és 15. strófák. Ez a változat valamivel távolabb áll az eredetitől, mint a Szathmáry-k.-é, de néhol amannál jobb variánst ad, az utolsó három vsz.-ot pedig egyedül innen ismerjük.

Az ének keletkezési körülményeiről a latin cím tájékoztat. Magyar fordítása : Bihar-megye katonai szerencsekívánata : a nagyságos fejedelemhez és úrhoz, kismarjai Bocskay István úrhoz, Isten kegyelméből Erdély fejedelméhez, Magyarország részeinek urához, és a székelyek grófjához stb., az egyszer Isten kegyelméből neki engedett győzelemért, és a többi dolgoknak szerencsés kimenetelért, amelyeket ő isteni döntésből egész Pannonia felszabadításáért magára vállalt; amelyet (t. i. a szerencsekívánatot) ugyanazon fejedelem úr, ura és forrón szeretett pártfogója tiszteletére magyar versekben hirdet és énekel megváltónk születésének ünnepe táján, az ő 1604. évében Debreceni S. János, a váradi káptalan levéltárosa.

Megtudjuk innen és az ének szövegéből, hogy a szerző versét 1604. decemberében írta, elsősorban az Álmosd-i győzelem (lásd az ének 60. sorát) s ezzel Bihar-megye felszabadulásának ünneplésére. A verset a cím szerint Bihar-megye katonái, azaz nyilvánvalóan a bihari hajdúk nevében — talán megrendelésükre — írta. Az ének nyomtatásban való megjelenésének idejét is meghatározhatjuk : Bocskayt a címlap a székelyek grófjának nevezi, ami 1605. februárja, a székelyek keresztúri gyűlése előtt aligha volt időszerű; nem nevezi viszont Magyarország fejedelmének, amivé a szerencsi országgyűlés 1605. ápr. 20-án megválasztotta.

A latin ajánló vers fordítása :

Ajánló versek ugyanazon fejedelem úrhoz. Hős Bocskay, régi nemzetség dicsősége, földünknek reményen felül lelkesítő reménye : miután a harcias teutonok el kezdték pusztítani a hunokat, és a mi gyilkolásunkra templomokat szentelni, Téged minden magyar méltán szeret, mivel egyedül Te könyörültél meg romlásunkon. Ez hát a virtusa, ez a nagy dicsősége Rudolfnak, így széttépni a neki alávetett nyáját? Látta az Isten azokat, nevette az Isten azokat, neveti ő azokat a rossz határozatokat az égből. És Téged szólít, Mózesünket, és az ilyentől nem féltő teutonokat, a magunk kevés fegyverével megfutamtja. Údv Néked, nagylelkű hős, a megyénk szeret Téged jobban

mondva Pannonia minden rendje szeret Téged, és Tied már, (amiért megbocsát Apollo) régen minden jámbor költő, aki az eseményeket elő akarja adni. Bizony, nem irigykedem, írjanak jobbakat a költők, mi kicsiny sajkával sekely vizet hasítunk. És mivel sem pénzt, sem ajándékot nem küldhetek Neked, (ahogy Krözus gazdagságához semmit sem ad hozzá Irus) most mégis kedvem támadt, hogy ezeket a csekély verseket Neked szenteljem, és ha megtudom, hogy megszeretted őket, majd olyan verset írok a tiszteletedre, amelyet urunk, nagyon is megérdemeltél. Isten Veled.

30 Kegyetlen Tudoknak = Rudolf császárnak

35 Selyimet magunknak = selmának, gazfickónak neveznek bennünket (Schelm = gazember, gazfickó; v. ö. a 65. sz. ének 828. sorával); Daztikotzot mondanak = „Dass dich Gotts”-ot mondanak nekünk (Dass dich Gotts Blitz treffe — német káromkodás) — Mindkét szidalom a német landknecht-zsargonból ered. (Lásd: BISZTRAY GYULA: Egy Bocskai-kori vers két soráról. MNy 1957, 193—7.)

60 Az Álmosd-i ütközet, ahol a hajdúk Petz János ezredes csapatait szétverték 1604. okt. 15. hajnalán volt. (Lásd a 65. sz. ének 503. sorához fűzött jegyzetet is.)

61 Hus üesztő pentek = pénteki bőjt.

62 Nyirt jesuitak = nyírott hajú jezsuiták (utalás a tonzurára, más néven pilisre)

66 A sor értelmét nem sikerült felderíteni. A *Kutus víz* talán a mocsár-jelentésű *kotu* szóval van összefüggésben.

89 Az ki meghal bennunk = aki meghal közülünk

64.

Kéziratai :

I. **Sinai Miklós kézirata.** Kiad. Hortobágy 1864. 155—6; RÉVÉSZ KÁLMÁN, Magyar Szó 1903. jún. 4. (csak részletei); Uő. Régi Okiratok és Levelek Tára 1905. 18—22; BISZTRAY GYULA: „Debreczennek utczái sírjátok! . . .” It 1950, 3. sz. 63—5. — Az ének szövegét egy 8-rét 6 leveles kis kézirat őrzi. Sinai Miklós *Historia Ecclesiastica* című nagy művének a marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban (47. sz. alatt) lévő kézirata II. kötetébe van ez az énekmásolat mellékletként beillesztve. Sinai egyháztörténeti munkájának azon a helyén, ahol Hodászi Lukács debreceni püspök temetéséről ír, említi, hogy erre vonatkozó ismereteit egy gyászénekből meríti „quae incipit ab his verbis: Igy sir a fejer hatyu Neander vize partyán.” Ezután kézirátában üresen hagyott három és fél lapot azzal a nyilvánvaló céllal, hogy a verset később ide bemásolja. Erre azonban nem került sor, ehelyett a birtokában volt énekmásolatot illesztette kézirata levelei közé. Ez a másolat az írás jellege alapján ítélve a XVIII. században készülhetett, s az éneknek erősen romlott — bár még mindig a legépebb — szövegét adja. Legfőbb hiányossága, hogy nem tartalmazza a 31—36. sz. versszakokat. A meglévő nagyobb rész versfői azonban hiánytalanul adják a szerző nevét: IOANNES SMIGMATOPOEUS DEBRE-ZINUS M.

II. **Egyházi Énekes Könyv.** 65b—70b. — Címe itt: Amaz híres Lukás Pap temetésére való Versek. A XVIII. századi kézirat a strófákat kilenc sorba tördeli. Ez a 32 strófás változat sem teljes, de közül öt olyan versszakot, mely az I. változattól hiányzik. A versszakok sorrendje: 1, 2, 4, 3, 6—9, 11—17, 19—27, 29—33, 35—37. A versfők itt a következő zavaros betűsört adják: MONÁES SMGMATOPOUS DEBRE-ZIUS OMTBAT. — Az énekszöveg alatt a másoló latin bejegyzése áll: „Hoc Bitskei describi jussit per S. E. rectorem cui ipse potius deberet scribere Equidem Rectori non officium scribendum quidquam habet ille agenda negotia.” E szerint a másoló egy bizonyos S. E. nevű rektor, akivel Bitskei nevű főnöke — nyilván a pap — másoltatta le az éneket; a rektor méltatlankodik is emiatt.

III. **Kultsár-melodiarium.** I, 65—70. — Ez a változat 32 strófát őrzött meg, köztük azt az ötöt is, amely a II. sz. változat többlete volt a Sinai-kézirathoz képest; sőt egy olyat is (34. sz.), mely csak innen ismeretes. A meglévő versszakok sorrendje: 1—4, 6, 7, 9, 8, 11—17, 19—22, 24—27, 29—37. Az akrostichon ebben a változatban még jobban eltorzult.

IV. **Kovács Ferenc énekeskönyve.** 68b—69b. — Az 1777-ből származó kézirat mindössze 14 strófát közöl az énekből, de ezt is teljesen eltorzítva, szemmel láthatóan emlékeztetből. Meglévő versszakai a következők: 1, 2, 4, 3, 6—9, 11—13, 15—17. A szöveg egyébként a II. és III. sz. változattal mutat rokonságot, úgy látszik ez lehetett elterjedve a református kollégiumokban a XVIII. század végén. Az ének címe itt Luk. pap eneke.

A szöveg különböző változatait és kiadásait röviden ismerteti KISS JÓZSEF: (BARTHA—KISS: *Ötödfélszáz énekek*. Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből. Bp. 1953. 820.) Téves azonban az az állítása, hogy az ének szövege nyomatásban megjelent Losonczy István halotti énekeskönyve 1778. évi kiadásában. Ennek 91. lapján csak az ének dallama van meg, de más szöveggel.

Az ének eredeti szövegének a helyreállítása nagy nehézségekbe ütközik és néhány helyen nem is volt lehetséges. Az ének szokatlan strófászerkezete (7—7+7—8+8—7+8), valamint belső rímei pontosan jelzik a szövegromlásokat. Ahol nem sikerült a helyes szöveget megállapítanunk, ott erre a jegyzetekben felhívjuk a figyelmet. Az sem bizonyos, hogy kritikai szövegünk az eredeti ének valamennyi szakaszát tartalmazza. A versfők alapján bizonyos, hogy az első harminc strófa hiánytalanul megvan, mert ezek versfői hibátlanul adják a szerző nevét. Kérdés azonban, hogy a 30. és az utolsó strófa között hány strófa volt eredetileg.

Az énekkel kapcsolatban két dallamot ismerünk.

1. *Victorius-k.* 4b—5a. Kiad. SZABOCSI: A XVII. század magyar világi dallamai Bp. é. n. 26—7. (Lásd még: MZK 1955. 35—6.) A *Victorius-kóde*x a dallamhoz tartozó szövegből csak ennyit jelez: „Mint sir az feir hattyu”. Ez a dallam azonban az ének eredeti szövegével és versformájával nem illik össze.

2. Pálóczi Horváth Ádám: *Ötödfélszáz énekek* 193. sz. BARTHA—KISS kiadásában 326; BARTHA DÉNES zenei jegyzetei: 600. Ez a dallam az egyházi népekeskönyvekből a Dávid Ferencnek tulajdonított „Adjunk hálát mindnyájan” kezdetű ének dallamaként ismerős. (Lásd *Cantus Catholici* 1651. 157; Debrecen 1778. 394; legújabban: Ref. ék. 1948. 378. sz. — Halottas változatairól lásd: Cs. TÓTH KÁLMÁN, *Zenetud. Tanulm. I.*, 327.) A dallam voltaképpen egy „Ades pater supreme” kezdetű latin ének dallamának (Zahn 155. sz.) a kitágítása és mint ilyen, magyarországi képződmény. Itt a szöveggel való teljes egyezés kedvéért a többtől kissé eltérő Pálóczi Horváth-féle alakban adjuk. Mivel P. Horváth kéziratában (1813) sem kulcsot, sem előjegyzést nem használ és a ritmust is igen kezdetlegesen jelzi, átiratunkban a javasolt jelzőmódokat minden vonatkozásban a vonalrendszer fölött (hangmódosításokat illetően zárójelben) tüntetjük fel.

Debreceni S. János éneke Hodászi Lukács püspök halálát siratja. A XVII. század elején Hodászi Lukács a református orthodoxia egyik jelentős és erőskezű képviselője volt, aki wittenbergi és heidelbergi tanulmányai után Ecsedi Báthory István udvari papja lett, 1604-ben pedig püspökké választották. Élete utolsó éveiben heves küzdelmet folytatott Szilvásújfalvi Imrével, aki fellépett Hodászi erőszakos módszerei és általában a püspöki igazgatás rendszere ellen. 1613. május 15-én halt meg szívszélhűdésben a debreceni templom szószékhén. (ZovLex 189.) Temetésén Gönczi József és Keserői Dajka János tartottak gyászbeszédet; mindkettőt kiadták, de csak az utóbbi maradt fenn. (RMK I, 438.) A Keserői Dajka gyászbeszédét tartalmazó kiadványban számos latin gyászverset is közöltek. Ezzel egyidőben keletkezhetett Debreceni S. János halotti búcsúztatója, melyet a püspök szülőhelyének, Hodásznak nevében írt meg, kissé bonyolult és keresett módon.

Lukács pap éneké-nek rendkívül gazdag az utóélete. A fennmaradt változatok mutatják, hogy a vers egésze, illetve összefüggő részei a XVIII. század végéig ismertek voltak. Ezen felül azonban az 1. és 21. versszaknak külön története is van.

Az 1. strófa szövege olvasható Pálóczi Horváth gyűjteményében is (id. kiad. 326.), a IV. változat szövegével teljesen egyező alakban, *Páratlan hattyú* címmel. (A szöveget lásd az ének kottájánál.) Ugyanezzel a szöveggel megtaláljuk az 1. szakaszt a *Zemplényi-dalokönyv*-ben is 11. sz. alatt. (OSzK zenei osztály, letét.) — Nyilvánvaló, hogy Pálóczi Horváth már nem tudta, hogy ez a vsz. eredetileg egy halotti ének kezdősora volt, valószínűleg szerelmi éneket sejtett mögötte. Erre meg is lehetett az oka, mert a XVII. századból ismerünk egy más versformájú, de hasonló kezdetű szerelmi éneket. Ennek 1662-re datált, legkorábbi ismert feljegyzése a *Vásárhelyi-dk*-ben található, s első strófája így szól: „Siralmas hattyu Neander partján, Egyedül szegény sétál jajgatván, Vagy észak felé szemeit fordítván, Honnan szerelmét bus szívvel várán.” (FERENCZI-k. 93—5.) A második strófa már teljesen eltér *Lukács pap éneké*-től. Ugyanez a kezdőmotívum megjelenik Amadé egyik versében is: „Mint mikor az Hattyú végső elestében, Mőander posvannya gyászos szigettyében, Először utolsót éneklől éltében És azzal a' Lelkét ki addgya testében.” (GÁLOS: Amadé László kiadatlan versei. Győri Szemle 1936, 192—3.) Végül, hogy a költői kép elterjedését minél teljesebben áttekinthessük, megemlítendő Bessenyei György *A természet világa* című munkájának az olvasóhoz intézett bevezetéséből ez a mondat „Műzsámat szólítom, hadd panasolja életemnek

hanyatlását, úgy mint a megelégedett hattyú, mely már utolsó óráit hozzá közelgetni érezvén, abból vett fájdalmát hajnalonként bánattal énekelgeti . . .”

Míg az 1. strófa külön története teljesen elvált a vers eredeti céljától és tartalmától, addig a 21. vsz. híven őrizte Lukács pap emlékezetét, s vele kapcsolatban gyakran idézték. Pápai Páriz Ferenc *Romlott fal felépítése* (1685) című munkájában adalékkul közli Hodászi Lukács életrajzához „erről a híres s dicséretes emberről énekeltek holta után im ez verseket :

Debreczen utczái sirjatok sorsotokon,
Szemetek ékességi nem járnak már sorotokon,
Egy jövevény sem kérdi, hogyha Lukács pap itthon
És ha épségben vagyon stb.” (MPEtA V, 147.)

Bod Péter Hodászi Lukács-életrajzában szintén közli „Felette nagy kedvességben volt a’ Nép előtt, sokáig siratták a’ Debretzeniek. Egy Éneknek ilyen darabja fordult elő

Debretzennek utszái sirjatok sorsotokon,
Már egy Jövevény sem kérdi hogy ha Lukács Pap itt hon,
És ha egésségben vagyon.” (Magyar Athenás 109.)

A tiszántúli református püspökök életrajzait bemutató munkájában Tóth Ferenc is közli az ének szövegét Hodászival kapcsolatban : „Sokáig keseregtek őtet halála után is a’ Debretzeniek, egy Ének is készítvén az ő fájdalmok’ kifejezésére, mellynek ezen darabja még ma is emlékezetben vagyon :

Debretzennek uttzái Sirjatok sorsotokon,
Szemetek ékességi nem járnak már sorotokon,
Egy jövevény sem kérdi, hogyha Lukács pap itthon
És ha épségben vagyon?” (A’ Helvétziai vallástételt követő ref. püspökök élete. Győr, 1812. 84.)

A strófa szívós továbbélése Kölcseynek is feltűnt, aki az erősen eltorzított szöveggel énekelte versszakban a rossz, parlagi és maradi verselés szimbólumát látta. Berzsenyi-bírálatában — időmértékes és hangsúlyos verseinek mérlegelésével kapcsolatosan — egy kíméletlen point kedvéért idézi : „s nem kellene minden nyomon bosszankodó nevetéssel, s nevető bosszankodással ama régire visszaemlékeznünk, midőn még így énekeltek :

Debreczennek utczái sirjatok!
Nem kérdi már az idegen, hogy ha Lukács pap itthon
És egészségben vagyon!” (Lásd erről részletesen : BISZTRAY: „Debreczennek utczái, sirjatok! . . .” It. 1950. 3. sz. 59—66.)

1 Neánder (helyesen : Meander) — kisázsiai folyó, melynek vidékén a rege szerint sok hattyú lakott. — Úgy látszik, az énekekben eredetileg is hibásan szerepelt a görög folyónév, mert nemcsak a *Sinai-kézirat*-ban, de a *Vásárhelyi-dk.* hasonló kezdésű szerelmes versében is így található. Ezért nem javítottuk.

9 tőd olv. tőd

19 A sor első fele hibás, a belső rím nincs meg. Eredetileg a 10. szótag lehetett a *szép* szó, amely összerímelt az előző két sor félsoraival.

21 Eliseus : Illés próféta követője, aki ennek halála után tovább folytatta a küzdelmet a Baal-kultusz ellen.

49 Derecskei Ambrus nagyváradi pap és bihari esperes 1603-ban halt meg. Nevezetes teológiai művet írt Pál rómaiakhoz írott leveléről (RMK I, 382.), mely elé Hodászi írt latin üdvözlő verset. — A sor és egyben az egész strófa romlott ; értelme nem világos. A változatokat is figyelembe véve vagy arról van szó, hogy Derecskén Hodászi Lukács kesergett Ambrus pap halálakor, vagyis ő búcsúztatta ; vagy pedig arról, hogy Ambrus halálakor Derecske ugyanúgy kesergett, mint most Hodász, hiszen a szerző Hodász nevében adja elő panaszát.

50 Az első félsor utolsó szava eredetileg *voltán* lehetett, ez rímelt a két másik félsorral.

53 A *két magva* kifejezés talán Hodászi Lukácsra és Derecskei Ambrusra vonatkozik, a *két akol* pedig talán a két községre. Ennek a szakasznak az értelme is homályos.

61 A pünkösdre valószínűleg azért utal a szerző, mert Hodászi „pünkösd havában” azaz májusban halt meg.

71 Az első félsorból egy szótag hiányzik, a sor ríme is hibás, a középrímek pedig az egész strófában nem egyeznek.

78 tanító = lelki tanító, prédikátor — Utalás az előző strófa papjaira.

82 A többes szám itt alighanem hibás, hiszen valószínűleg magára Hodászira vonatkozik a sor. A versszak külön előfordulásaiban azonban szintén mindig többes szám található.

113 Utalás Hodászi halálának körülményeire a szószéken halt meg, prédikálás közben.

128 Egy szótaggal több van a kelleténél. A II. változat helyes szótagszámot ad, de hibás értelmet.

131 A második félsorban egy szótag felesleges. Bár a *reánk* szó helyett könnyű lenne *ránk* alakot írni, mégsem javítottunk, mert az ének minden más helyen a két szótagos alakban használja a szót.

BORNEMISZA VÁCZI MENYHÁRT

Bornemisza Váci Menyhárt református prédikátor volt. A beregi és szabolesi református egyházmegyében való szolgálatának emlékét az 1599 és 1613 között keletkezett tizedjegyzékek mellett fekvő nyugtatványai is megőrizték. 1599-ben a beregi traktushoz tartozó Márokpapi prédikátora. (ZOVÁNYI JENŐ: Protestáns lelkészek nyugtatványai régi tizedjegyzékek mellett. MPEtA XIII, 32.) A Bocskay-szabadságharc idején Homonnay Bálint seregében volt prédikátor és közvetlen környezetéhez tartozhatott. 1607 elején írt hosszú históriás énekét részben személyes tapasztalatok alapján szerezte. (L. részletesebben az ének jegyzeteit.) Ezután 1608–9-ben a szabolesi Petneházára került lelképásztornak. Itt írta Várdai Kata nevére szerzett énekét. 1612-ben Vámosatya, 1613-ban Csaroda prédikátora. (ZOVÁNYI i. m. 35, 83.) A beregi traktus legrégebb jegyzőkönyvében, a *Protocollum Gyarmathianum*-ban maradt fenn egy reverzálisa: „En V. M. csarodai pásztor adom az ecclesiának tudtára, hogy valamikor ezután megrészedem, bort iszom vagy lórét, tehát deponáltassam az Ecclesiában. Erre kezem írásával kötöm magamat.” (ILLYÉS ENDRE: Egyházfegyelem a magyar református egyházban (XVI—XIX. századokban). Debrecen 1941. 83.)

A Zichy-It-ből előkerült históriás énekén kívül még két halotti énekét ismerjük. Bornemisza Váci szerzőségét illetően felmerülhet a gyanú még a „Möli czalard ez vilagh, ki mer neki hinni” kezdetű ének esetében is (112. sz.), mert ennek két sora szerzőnk keltezetlen halotti énekének két sorával egyezik. (Lásd az ének jegyzeteit.)

65.

Kézirata : A Zichy-család zsélyi It-ában volt ; a jelenleg az OL-ban őrzött Zichy It-ban azonban nem található. Kiad. KOZOCSA SÁNDOR: Históriás ének Bocskay Istvánról. Kolozsvár 1936. (Erdélyi Tudományos Füzetek 84. sz.) Kozocsa kiadása csak a nagyobb-részt ép versszakokat közli. A versemléket egyidejűleg ismertette uő. : It 1936, 151—5. — A kéziratot 1939—40 körül Zichy István nemzeti múzeumi főigazgató szíveségéből BISZTRAY GYULÁnak is alkalma volt tanulmányozni, aki több más erdélyi vonatkozású versemlékkel együtt teljes, betűhív kiadását tervezte. A mostani kiadás a teljes kézirát — akkor elkészült — betűhív másolatán és jegyzetanyagán alapul.

A kézirát 14 számozatlan levélből áll, cérnafonállal összefűzve. A levelek mérete : 33×20,5 cm. A kézirát rendkívül romlott : tűz égette, víz áztatta, rothasztotta, helyenként sár lepte, sőt egér és szű is megrágtta erősen. Az 1. lev. a leghiányosabb : ebből mindössze két háromszögletű zászlócska alakú papírselet maradt meg. A 2. lev. a rongálás következtében olyan alakú, mint egy nagy P betű. A 3—7. levelek a legjobbak, csak alsó-külső szélüket rágtta ki az egér, kb. 12—12 cm szélességben és magasságban. A 8. levéltől a kézirát ismét romlik. A papír alsó felén az egérrágás folytatódik végig, de innen kezdve még a lapok felső-külső szélén is van egy kb 10 cm hosszú és 5—7 cm széles, ékalakú rágás, szintén végig. — A szerző az összefűzött levelek mindkét lapjára írta versét. Ebből következik, hogy az egyes levelek a lapjain a soroknak eleje többnyire megvan, de vége hiányzik, míg a b lapokon a sorok eleje hiányzik s csak a végük van meg. — A négy-négy sorba írt versszakok sorközök nélkül követik egymást. Minden

strófa első sorát nagyobb kezdőbetű vezet be; emiatt az első sorok kiugranak. (A versfők — legalábbis a fennmaradt ép szövegben — nem adnak semmiféle értelmes szöveget.)

Kozocsa Sándor szerint e históriás ének három részből állott. A III. rész jelzése a 7. lapon teljesen ép (*Sequitur Tercia Pars*); a 15. lapon újabb *Sequitur* szó, a 20. lapon pedig újabb *Pars* szó olvasható. Ezekből megállapítható; hogy e históriás ének nem három, hanem öt részből állott. — A kézirat nagymértékű hiányosságai ellenére a költemény terjedelmét is majdnem teljes pontossággal sikerült megállapítani. A szerző ugyanis a századik strófákat megszómozta. A 10. lap margóján találjuk a 200 vers, a 20. lapon pedig a 300 vers jelzést. E jelzések alapján a kézirat elejéről hiányzó versszakok számát is pontosan kiszámíthatjuk. A kéziratnak kb. első tíz lapja hiányzik, összesen 101 strófával. Éspedig a teljes I. rész és a II. rész eleje. Minthogy az egyes részek általában 80—100 strófából állnak, föltehető, hogy a II. részből az első 10—20 strófa pusztult el. — A kézirat végén nem ilyen súlyos a veszteség, mert ott már Bocskay temetését, tetemének Erdélybe szállítását is elmondta, tehát legfeljebb valami fohászzkodás-féle befejező része hiányozhat. Minthogy az V. részből fennmaradt 88 strófa, legfeljebb 10—20 szakasz hiányozhat a végén, egy-két lap terjedelemben. (Megjegyzendő, hogy a kéziratban 300-iknak jelzett strófa kiadványunkban 301-ik strófaként szerepel. Ennek az a magyarázata, hogy a szerző a kiadványunkban 279. számmal jelzett strófát csak utólag, a százas sorszámok bejegyzése után — más tintával — toldotta be a versbe, a kézirat 18. lapján.)

Kozocsa Sándor az ének szerzőjét Czobor Mihályban kereste, mert szerinte az írás Czobornak a zágrábi könyvtárban levő Charidia-fordítása kéziratához hasonlított. Ezzel szemben kétségtelenül megállapítható, hogy az ének kézírata Bornemisza Váczi Menyhárt kézírása. Mivel az ének kézírata jelenleg ismeretlen helyen van, csak a kézirat egyik lapjáról Kozocsa által közölt hasonmást vethettük össze Bornemisza sajátkezű másik verskéziratával (l. 25. sz. képmelléklet), de így is nyilvánvaló a két írás azonossága. Döntő ebben az esetben a helyesírás azonossága is. Bornemisza ugyanolyan különleges helyesírási sajátosságai vannak, melyekkel csak külön-külön találunk más kéziratokban, így együtt azonban nem. Egyes betűket kettőzve ír — főlegesen (pl. urrat = urát, alla = alá), — másutt a kettőzéseket nem jelzi (pl. miat = miatt stb.); a *cs* hangot általában *c*-nek írja (pl. casar = császár, garadica = garádicsa stb.); az *sz* hangot *s*-sel jelöli (pl. valast = választ, orsag = ország stb.); a *gy*-t *gi*- és *gj*-nek írja, az *i* és *j* betűket vegyesen használja; az *u*-t legtöbbször *ü*-vel jelöli (pusztult = pusztult, varbül = várbul; stb.). A nagy- és kisbetűk használata is rendszertelen: Homonnj balint, lippaj, alj vincj, bockaj, stb. Ékezés, központozás alig van. A legtöbb strófa végén egy-egy vessző jelzi a pontot. Néha egy-két kettőspont is akad, de nem következetes jelölésként. (A kiadás alapelveinek megfelelően csak a nagybetűk használataiban és a központozáson változtattunk.)

Bornemisza Váczi Menyhárt szerzőségét egyéb körülmények is támogatják. A szerző nem tartozhatott a magasabb társadalmi osztályhoz, mert akkor nem emlegetné annyira respektussal az „úrfiakat” és „urakat”. Az Érsekújvár ostrománál önfeláldozóan harcoló közkatonának dicsérete s néhány vitéznek névszerinti megemlézése (IV. rész) is amellett bizonyít, hogy egyszerűbb származású, a néppel együttérző predikátor volt, mint amilyen Bornemisza Váczi Menyhárt lehetett. Az énekben nyomát sem látni annak a jelentős humanista műveltségnek, mely ekkor már szinte valamennyi főúri és nemesi költőt jellemez.

Az ének keletkezésének körülményei magából a műből kielemezhetők. Kozocsa szerint a vers Erdélyben keletkezett, sőt erdélyi eseményekről szól (i. m. 3.). Ezzel szemben inkább Homonnay Bálint környezetére gondolhatunk. A szerző ugyanis igen pontos földrajzi ismeretekkel rendelkezik Északkelet-Magyarországon (éveken át itt lelkészkedett!); az itteni eseményekről szólva minden kis helységnek a nevét megemlíti, míg másutt alig olvasunk földrajzi neveket, erdélyi eseményekről pedig egy sora sincs. De nemcsak a Homonnay-birtokok vidéke, hanem Homonnay katonái is megkülönböztetett bánásmódban részesülnek a szerző részéről. Míg általában csak a szabadságharc legjelentősebb szereplőit említi névszerint, addig Homonnay több egyszerű tisztje, katonája gyakran szerepel az énekben. Akiket maga Homonnay naplójában érdemesnek tartott megemlíteni emberei közül; többnyire az énekben is megjelennek. Így pl. Omán János Homonnay főembere, Pankotai János „jó vitéz szolgá”-ja, Kereszturi István „jámbor szolgá”-ja egyaránt ott vannak a naplóban és az énekben. (Homonnay Bálint naplója. Tudománytár 1839, 256, 255, 321.; ill. az ének 1168, 1160, 1221. sorai.) Mindkét műben gyakrabban szerepel Homonnaynak egy Józsa deák nevű hadnagya (Napló 181, 374; ill. az ének 904, 1050, 1168. sorai) s meg van

említve mindkét helyen udvari prédikátora is: a Naplóban Piskolti Vince (365), az énekben Vincze Pál (1162. sor) néven. Az is feltűnő, hogy azokról aze seményekről, melyekben Homonnay Bálint részt vett, az énekben részletes és megbízható tudósításokat olvashatunk, míg másokról vagy egyáltalán nem, vagy csak elnagyoltan, esetleg tévesen értesülünk. Különös részletességgel és élményszerűen tárgyalja pl. a szerző az érsekújvári ostromot, melyet Homonnay vezetett, s a törökkel való rákosmezei találkozást, melyen ugyancsak részt vett. Érdekes, hogy éppen ezekről az eseményekről szól Homonnay naplója is, s a két mű néha pontosan ugyanazokról az epizódokról emlékezik meg; ezekre alább a jegyzetekben rámutatunk. Ezzel szemben Németi Balázs hajdúvezér oszjáni vereségéről tévesen számol be, azt gondolván, hogy ez az 1604 novemberében megvívott csata Borsodban, Miskolc táján volt. (160—1. vsz.) Mikor Bástia a győzelmének híre a Kassán időző fejedelemhez érkezik, a szerző siet megjegyezni, hogy Homonnay Bálint ekkor éppen távol volt, sőt azt is jól tudja, hogy csapatai a Zemplén-megyei Gesztely körül táboroztak. (169—70. vsz.) Mindez elegendő annak bizonyítására, hogy Bornemisza Váci Menyhárt feltétlenül Homonnay seregében, az ő társaságában vett részt a szabadságharc eseményein. Így érthető, hogy az ének oly részletesen szól Bocskaynak a töröktől kapott koronájáról, hiszen az a fejedelem halála után éppen Homonnay birtokába került, ahol Bornemisza módja lehetett azt tanulmányozni. Mivel a Homonnay-család levéltára a család kihalta után a Zichyek tulajdonába került, (LUKCSICS PÁL: A gróf Zichy-család zselői nemzetségi levéltára. LtKözl. 1929, 195.) az ének kézírata vagy a Homonnayak révén, vagy pedig a Bornemisza másik kéziratával együtt a Várdayak révén került a Zichy-lt-ba.

Alig lehet vitás, hogy a terjedelmes költemény a fejedelem temetése idején, vagy nem sokkal azután készült, akárcsak a többi, rövidebb lélegzetű siratóének. Erre vall a megdöbbenés közvetlen, közeli hangja, a feltűnően hevenyészett szerkezet és az események szinte naplószerűen lezárt kerete: a szerző az országos eseményekből egyelőre csak ennyit lát. A Bocskay halála utáni bonyodalmaknak semmi visszhangja, semmi nyoma, pedig ezek éppen Homonnay szempontjából voltak igen nevezetesek. A vers végéről hiányzó 10—20 strofa már kevés volna ezek említésére. A költemény keletkezési idejét tehát 1607-re, az év elejére tesszük.

405—434 Az énekből megmaradt első töredékes szakaszok a török földre menekült erdélyi bujdosók (Borbély György, Bethlen Gábor) szervezkedéséről, majd az erdélyi fejedelmi trón Bocskaynak való felajánlásáról szólhattak. (BENDA KÁLMÁN: Bocskai István. Bp. é. n. 147—9.)

427 Az énekszerző itt nyilván II. Szulimánra (1520—1566), a nagy hódítóra utal.

450 Nagy Albert a hajdúk egyik kapitánya, s később Bocskay egyik vezére.

457 Lippai Balázs, vagy Németi Balázs hajdúkapitányról lehetett itt szó.

470 Ez a töredékes versszak arról szólhatott, hogy Belgiojoso értésére jutott (lün tudassara) Bocskay levélváltása a bujdosókkal, ami miatt elhatározta megtámadását. (BENDA i. m. 150—5.)

493 *Urfi*-nak itt és még több helyen Bocskayt nevezi az énekszerző; az úrfi szót általában az úr szinonimájaként használja, s később gyakran Homonnay Bálintot, de másokat is emleget így.

497 Jakab János = Belgiojoso; a magyarok általában így nevezték

500 Petz János ezredes Belgiojoso egyik seregrésének a parancsnoka; az ő csapatát verték meg a hajdúk Álmosdnál, ahol ő maga is fogságba esett.

503 Álmosd, Biharmegyei község, 1604. október 15-én hajnalban itt aratták első győzelmüket Bocskay hajdúi. A németek hosszan elnyúló menetben haladtak, „szállongva ballagtak”, mikor a hajdúk váratlanul rajtuk ütöttek. (BENDA i. m. 155.)

505—508 A hiányos szakaszból arra következtethetünk, hogy Bocskay hajdúival együtt, ekkor már török csapatok is harcolhattak, s az ő Allah-kiáltásukon csodálkoztak el Petz katonái. Török csapatok álmosdi szerepléséről más történeti források azonban nem szólnak.

538 Szeben = Kisszeben, Sáros-megyében.

540 A sor értelme: A városoknak ajánlja a török császár kegyelmét, azaz kegyelmes voltát hozzjuk és általában Magyarországhoz. Vö. 545. sor.

545 Az énekszerző itt tovább ismerteti Bocskaynak a városokhoz intézett felszólítását, miután az előző vsz.-ban ezt megszakította.

581 Az énekszerző itt szemlét tart a szabadságharcban jelentős szerepet betöltő főurak felett, noha jó részük ekkor, 1604 őszén, még nem csatlakozott hozzá, hanem csak a következő félévben. Bocskay ekkor már fejedelemnek nevezte magát, mivel az erdélyi bujdosók Bethlen vezetésével azzá választották. (BENDA i. m. 157.)

582 Illésbázyról lásd a 80. sz. ének jegyzetét. Nyáry Pál volt Eger utolsó kapitánya, 1596-ban. A szabadságharc előtti években várad kapitány volt, s a bujdosók Bocskay felkérése előtt neki is felajánlották az erdélyi trónt. Bár Nyáry ezt visszautasította, mégis gyanússá vált, s néhány hónapra fogságba vetették. A szabadságharc során Bocskay bizalmas embere lett és a fejedelem halála előtt őt is a nádori méltóságra alkalmas jelöltek közé sorolta. Bocskay halála után ő koncoltatta fel Kátai Mihályt.

583 Homonnay Bálintról lásd a 20. sz. ének jegyzetét. Homonnay György (sz. 1583 táján, megh. 1620.), Bálint rokona, aki 1610-ben katolizált és részt vett 1611-ben Forgách Zsigmond balsikerű erdélyi kalandjában. Ő is költő, 1616-ból ismerjük egy énekét, amely azonban kívül esik már kötetünk időbeli keretein. (DÉZSI, ItK 1926, 222–4.)

584 Mágóchy Ferenc (sz. 1580 táján, megh. 1611.) felsőmagyarországi főkapitány, a reformátusok bőkezű támogatója. Családja vele halt ki; özvegyét Eszterházy Miklós, a későbbi nádor vette feleségül s így megszerezve a mérhetetlen Mágóchy-vagyont, megalapozta későbbi karrierjét. — Csáky István (1570–1605) Erdély történetében jelentős szerepet játszó főúr; Báthori Zsigmond, Báthori Endre, majd Mihály vajda, s később Básta híve. Az erdélyi fejedelmi trónt is igyekezett megszerezni, s Bocskaynak régi ellensége volt. 1605-ben mégis meghódolt neki. (DEÁK FARKAS: Adatok a „nagy” Csáky István életéből. Bp. 1877. Ért. a tört. tud. köréből. VII.)

585 Ecsedi Báthory István országbíróról lásd énekeinek jegyzetét.

589 Báthori Gábor a későbbi erdélyi fejedelem. — Rákóczy Zsigmondról lásd a 3. sz. ének jegyzetét.

590 Gyulaffi László hasonló nevű apja a XVI. századi török harcok egyik legkiválóbb bajnoka volt, ő maga 1605-ben Bocskay erdélyi csapatainak fővezére, de még ugyanebben az évben meghalt. — Rákóczy Lajos, Zsigmond testvére.

591 Bocskay fejedelemsége idején a Perényi-család három tagja működött; mindhárman Perényi György fiai: Ferenc, György és Gábor. (NAGY IVÁN, IX, 228.) A kézirat kiszakadt helyén ezért könnyen ki lehetett egészíteni a neveket.

592 Melith Pál öccse volt Melith Istvánnak, a szepesi kamara XVI. századvégi elnökének, az ujsztoikus filozófia egyik hathatós terjesztőjének.

593 Kátai Mihály kállói kapitány volt, s 1604-ben, a felkelés kezdetén, az első közt osztrákokhoz tartozott hozzá. Bocskay az irodalomhoz értő, művelt nemes katolikus vallása ellenére kancellárjává tette. 1605. júniusában Bocskay Lengyelországba küldte követtségbe s egész 1606 nyaráig fontos szerepet töltött be a fejedelem mellett. (TT 1878, 644–5.) Bocskaynak 1606 tavaszán kezdődő s egyre súlyosbodó betegsége alatt elterjedt az a gyanú, hogy Kátai az udvarral praktikál és ő mérgezte meg. Szeptember elején a fejedelem öccsével együtt le is tartóztatta. (Lásd erről Bocskay levelét TT 1878, 326–7.) A fejedelem halála után Bocskay hívei Nyáry Pál vezetésével Kátait Kassa piacára vonsozták s ott felkoncolták. A Bocskay megmérgezésével kapcsolatos vádról lásd az 1265. sorhoz fűzött jegyzetet. Kátai a kor nemesi költőinek baráti köréhez tartozott, tőle is ismerünk egy verset az 1590-es évekből. (ItK 1916, 329–30; Magyar Századok. Bp. 1948. 103.)

597 Az itt következő szakaszokban a török követségéről, valamint a török szövetség részleteiről van szó.

620 Dengeleghy Mihály Bocskay hajdúinak egyik kapitánya.

637—664 Básta 1604 novemberének elején indult esztergomi táborából Bocskay ellen. Németi Balázs hajdúserege november 14-én meggondolatlanul harcba bocsátkozott Básta túlerőben levő seregével a Gömör-megyei Osgyánnál és súlyos vereséget szenvedett. Németi fogságba esett, s Básta kivégeztette. (Básta 1604 november—decemberi hadjáratáról lásd NAGY LÁSZLÓ A császári hadsereg támadása 1604. őszén. HK 1956, 117–49.)

674 Segney Miklós Bocskay hajdúinak egyik kapitánya; 1611-ben Nagy András hajdúvezér megölette.

675 Széchy György, Homonnay György veje, és a híres Széchy Mária apja, Bocskay és Bethlen embere, majd később az udvar híve. 1625-ben saját szolgálói ölték meg.

677 Gesztely — község Szerencs közelében

681 1604. november 28-án hajnalban Básta Edelenynél megverte Bocskay seregét. (Lásd: NAGY LÁSZLÓ: Adatok az edelényi—besenyői csata történetéhez 1604-ben. HK 1956, 152–4.)

709 Savo = Sajó

737—760 Lippai Balázs hajdúvezért Básta megpróbálta a maga számára megnyerni, s vele titkos tárgyalásokat folytatott. Árulása nem maradt titokban, s 1605. január 6-án Kassán, Kátai Mihály szállásán Bocskay két másik hajdúvezére, Segney

Miklós és Nagy Albert megölték. A históriás ének gyöngé szerkesztésére vall, hogy ugyanezt később a 217—220. versszakokban is olvashatjuk. Kronológiailag Lippai árulásának az elmondása e második helyen volt indokolt.

765—776 Basta az edelényi győzelem után megpróbálta Kassát elfoglalni, de sikertelenül. Ekkor elhatározta, hogy Tokajba megy Ruber György császári várparancsnokot megsegíteni.

781 Misle : Abaúj-megyei község, a XVII. század elején a Kátaiak birtoka.

783 Abaújszántó

786 Ruber György Tokaj császári várparancsnoka ; 1606. márc. 17-én adta át a várat Bocskaynak.

792 Bodrogkeresztúr, a tokaji járásban

793 Luka : község Zemplén-megye sárospataki járásában

797 Sátoraljaújhelyben

798 Borsi : község Sátoraljaújhely szomszédságában ; 1580-ban királyi adomány révén a Zeleméry-család tulajdona lett. (NAGY IVÁN, XII, 347.)

807 Valószínűleg a Sátoraljaújhely és Borsi közelében levő Szöllőske községről van szó.

824 Sebeskellemes : község Eperjes közelében

828 Düselmentnek = te selymának, gazembernek

833—839 Bocskay és Homonnay seregükkel nyomom követték Bastat annak északkeleti hajdárata során, de nagyobb ütközetre nem került sor. Bocskay Sárospatakra vonult Kassáról, majd nagy vargabetűvel ugyanoda tért vissza. Ez igen nyugtalaníthatta Bastat Szepsi Laczkó feljegyzése szerint: „Kinn Basta György igen megháborodék elméjében, és igen kezdte tartani a cunctator fejedelemtől, mint Hannibal Fabiustól ; mert nem tud vala ellene mit cselekedni, és rókának mondja vala.” (ETA III, 56.)

857—858 E csonka sorok értelme valószínűleg az, hogy a hajdúk most visszafizették a kölcsönt az edelényi vereségért.

881 Az énekszerző itt most egy nagy kronológiai ugrással az 1605. januári eseményekről egyenest az ősszel novemberben sorra kerülő rákosmezei látogatás elbeszélésére tér át. Lala Mohamed nagyvezér 1605. november 10—11-én találkozott Pest mellett Bocskayval, aki nem minden aggodalom nélkül s — Török Bálintra, Losonczy Istvánra gondolva — kellő elővigyázatossággal ment el a találkozásra.

904 Józsa deákról, Homonnay hadnagyáról lásd az ének jegyzeteinek bevezetését.

937—960 1605. november 11-én a nagyvezér átadta Bocskaynak a szultán által küldött koronát. A kortársak, s köztük az énekszerző Nagy Sándor koronájának tartották, mely később a görög császárok tulajdona lett, végül Konstantinápoly elfoglalásával a török szultánok birtokába került. Ez a hiedelem szolgáltat okot arra, hogy az énekszerző kissé elmerengjen Nagy Sándor gazdagságán is. A valóság ezzel szemben az, hogy Bocskay koronája valószínűleg közvetlenül Bocskay számára készült, de ha már korábban megvolt, akkor sem lehetett régebbi a XV—XVI. századnál. (THALLÓCZY LAJOS: Bocskay István koronája. ArchÉrt. 1884, 167—84.) — Bocskay egyébként a koronát nem mint királyi jelvényt, hanem csak mint ajándékot fogadta el. A korona, halála után, Homonnay Bálint tulajdonába került, s 1610-ben árvájának gyámjától szerezte meg a bécsi udvar, s azóta a bécsi kincstárban őrzik. (SIKLÓSSY LÁSZLÓ: Műkincseink vándorútja Bécsbe. Bp. 1919. 144—9.)

948 neki olv. széki (= trónusa)

989 Delliest olv. délyest (= délután)

1005 A Rákosmezőről Bocskay Korponára vonult, ahol 1605 novemberében nevezetes országgyűlést tartotta.

1014 Alvinczi Péter (1570—1634), a kor egyik legkiválóbb protestáns írója és hitvitázója Kassán ; Czeglédi János Ecseden volt prédikátor. Ez utóbbira lásd az Ecsedi Báthory István énekei elé írt bevezetést.

1025 Az énekszerző a kronológiai rendet megbontva most azokról a hadi eseményekről számol be, melyek 1605 nyarán és őszén — még a rákosmezei látogatás és a korponai gyűlés előtt — zajlottak le az ország nyugati részében.

1026 Harom nemzeteg = magyar, török, német ; ezekben a harcokban ugyanis már jelentős török erők is résztvettek Bocskay oldalán.

1027 A nyugatmagyarországi harcok vezére Homonnay Bálint volt, s így az ezután következő események középpontjában is ő áll.

1030 Rhédey Ferenc és Némethy Gergely Bocskay csapatainak két vezére. Az előbbi 1601-ben füleki kapitány, később Bethlen alatt váradi kapitány és Bethlen csapatainak egyik fővezére. Az utóbbi főként 1605. évi dunántúli hadjáratáról nevezetes.

1061 A csonka sorban feltehetőleg az állt, hogy Homonnay serege Érsekújvár alá érkezett. Az érsekújvári ostrom leírását Homonnay naplójában is olvashatjuk; lásd erre vonatkozóan az ének jegyzeteinek bevezetését.

1077 viesz = vész, elpusztul

1106 *urfi* alatt ebben a részben mindig Homonnay értendő

1107 Homonnay naplójában olvassuk, hogy a szeptember 17-i rohamban a töröknek is részt kellett volna vennie, de csalárd módon ki se bújta sáncaikból. (I. h. 217.)

1109 Homonnay naplójában: „Ezen ostromon több sok jó vitéz legények is vesztenek. Az magam gyalogim hadnagya is Nagy András ott veszenek...” (I. h. 217)

1113 Hasonló esetet olvasunk Homonnay naplójában is; talán ugyanarról a katonáról van szó: „Illyen dolog történék: egy nagy vastag hajdúnak az tomporában belőtt taraczk golyóbis, ezen az ostromon noha messze volt tábora az hajduk kapitányának az vártól, de szépen egy kiballagott vala az mezei gaz között menvén, reményli vala, hogy csak valami csipke bokor roncsolta hátul, mert sátorához jutván azt mondja vala társainak, jöjtek az töviset vegyétek ki tomporomból, de bizony egy nagy taraczk golyóbis vala az.” (I. h. 317–8.)

1131 haz = végház, a vár

1153–1176 Homonnay kockázatos belopódzását az ellenséges várba, ő maga így beszéli el naplójában: „15. Octobr. Ez mai napon estve elő álomkor, nagy szerencsére vetém fejemet; mentem be Ujvárba idegen színű ruhában, elegyítvén magamat az Illyésházi uram szolgálai közében. Mert Illyésházi uramat hitre bocsátották vala be Ujvárba az várnak megadása felől. Míg azért Illyésházi uram az kapitánynyal beszélgetett, én is addig megjártam a vártákat, istenemnek kegyelmes gondviselése velem lévén, senki meg nem ismerte, hanem szerencsésen azon uton, mellyen be mentem, békével ismét ki jöttem.” Pótlólag ehhez még hozzáírta: „Erre a szerencsére azért tettettem vala magamat, hogy ha véghez nem megyen a tracta az vár megadásáról: tehát tudhassam mint vagynak belől, de bizonyára jól és vitézül őrzik vala.” (I. h. 323–4.)

1162 Vincze Pál Homonnay prédikátora, akit naplójában Piskolti Vince néven említ. (OSzK Fol. Hung. 1089. 9a; a Napló kiadásában tévesen: Piskolci, lásd Tudománytár 1839, 365.) Talán azonos azzal a Piskóti Vincével, aki 1597–8-ban hajdúböszörményi pap. (MPÉtA XIII, 52.) De az is lehet, hogy egy személy azzal a Miskolci Pállal, aki 1589-ben a Homonnayak központjában, Ungvárt volt református prédikátor; ez esetben valamelyik névalakban elírás van. (MAKAY DÁNIEL: Az ungvári helv. hitv. egyház történeti névalakban elírás van. (MAKAY DÁNIEL: Az ungvári helv. hitv. egyház történeti névalakban elírás van. SpFüz. 1860, 249; KOMJÁTHY GÁBOR: Adalékok az ungvári ev. ref. egyház történetéhez. Ungvár 1906. 8–9.)

1193–1200 Rosályi Kun Gáspár 1605 tavaszán és nyarán Huszt körül tartózkodott csapatával, a vár biztosítása érdekében. (MHHS XXXIII, 49.; BOROVSKY Szatmár vm. 453.) Ezekre az adatokra NAGY LÁSZLÓ volt szíves felhívni a figyelmünket.

1213–1224 Nógrád átadásával kapcsolatban Homonnay naplójában a következőket olvashatjuk október 6-án: „Ma jött Nógrádból két fő német hitre hozzám, hogy feladják fejedelmünk ő felsége számára az erősséget.” Október 7-én pedig: „Kereszturi István jámbor szolgámat ma bocsátottam az én hitvelemmel Nógrádba; hogy kikísérje az németeket belőle, ő maga ben maradjon Nógrádban gondviselőül.” (I. h. 321.)

1257 *prapticaia* = praktikája, cselszövése

1260 Az énekszerző arra céloz, hogy mialatt folytak a béketárgyalások Béccsel, az udvari körök igyekeztek Bocskayt eltéetni láb alól. 1606 derekán pl. néhány volt német katona lőporos hordókat rejtett el a fejedelem házában pincéjében, hogy alkalmas pillanatban tanácsosaival a levegőbe röpítsék. Az összeesküvést szinte az utolsó pillanatban fedezték fel. (BENDA KÁLMÁN: Bocskai István függetlenségi harca. Bp. 1952.)

1265 Júdás emlegetésével Kátaira céloz az énekszerző, akit ő is más énekszerzőkkel és krónikásokkal egybehangozón árulónak és Bocskay gyilkosának tart. Az árulás gyanúja miatt már maga Bocskay börtönbe vetette 1606 szeptemberében (lásd az 593. sorhoz fűzött jegyzetet), de az árulás tényére hiteles bizonyítékot a történetírás mindeztől nem talál. Még bizonytalanabb a megmérgezés vádjá. A kortársak, köztük énekszerzőnk is, úgy vélték, hogy Kátai akkor mérgezte meg a fejedelmet, mikor egy ízben vendégül látta. DR. MOLNÁR BÉLA, aki orvosi szempontból vizsgálta Bocskay betegségének problémáit, arra a következtetésre jutott azonban, hogy a betegségről szóló összes fennmaradt híradások nem teszik megokolttá a mérgezés feltételezését. A betegségből nincs semmi rejtélyes és minden adat egy szívelgtelenség következtében fellépő vízbetegségre utal. (DR. MOLNÁR BÉLA, Bocskai István élet-halál küzdelme az orvostudománnyal. Magyar Nemzet 1942. aug. 12.; SZÁNTÓ GYÖRGY, Bocskai István halála körül. Uo. 1942. aug.

18.; BENDA KÁLMÁN, Megmérgezték-e Bocskai Istvánt. Uo. 1942. szept. 10.; DR. MOLNÁR BÉLA, Az orvos, a költő, a történetíró — és Bocskai halála. Uo. 1942. okt. 15.; DR. MOLNÁR BÉLA, Kassa orvosi története. Kassa 1944. 316—29.)

1270 A fejedelem titkosa Kátai kancellár.

1324 bodogság = mennyország

1340 Bocskay közvetített a Habsburgok és a török között kötendő béke tárgyalásain. Bocskay követe volt ez alkalommal Czobor Mihály (sz. 1570 körül — megh. 1616.), aki több ízben is járt a töröknél követségben Bocskay megbízásából, és Kékedy György Abaúj-megyei nemes. Czobor költő is volt, lefordította a Heliodoros-féle Charichla-regényt.

1359—1364 Itt arról az öt nevezetes főúrról emlékezik meg az ének, akik a szabadságharc alatt meghaltak.

1364 Dersffy Miklós Hont-megye főispánja. A kézirat csonkasága miatt elmaradt az ötödik úr neve, aki feltehetőleg Melith Pállal azonos; így a szótagszám is hibátlan maradna.

1365 Hunyadi János halálát emlegeti.

1374 Bonfini írja, hogy Mátyás halálakor elpusztultak Bécsben őrzött oroszánjai is.

1387—1390 Az 1606. decemberi és 1607. januári rendkívül enyhe, tavaszt játszó télről s szokatlan természeti jelenségekről Szepesi Laczkó Máté is megemlékezik:

„1607. 1. jan. lágy esős idő, és szivárvány látszik.

1607. 6. jan. két szivárvány látszik. A bodzafa, csanál [= csalán] és földi bodza igen megindulnak: egy ujjnyi földi bodza és fái bodza jövést találtunk a kertekben 26 die. Az eb-kapor is virágozott. Ilyen időt télen a mostani emberek soha nem említének hogy volt legyen. Nagy sokaiglan esős idő tartá és nagy homály, béborult idő lón sokáig, hogy a napot is sokáig nem láthattuk, és az éltető ég is a szelek által a ködöktől és homályos fölhőkktől sokáig meg nem tisztított.” (ETA III, 115—6.)

1400 A csonka sorban valószínűleg Alvinczi Péter prédikátorról volt szó.

1409—1424 Bocskay testamentuma kiadva: RUMY KÁROLY GYÖRGY: Monumenta Hungarica II. 1816. 313—338; Erdély öröksége III, 114—20; egy részlete: BENDA: A Bocskai-szabadságharc. Bp. 1955. 157—8.

1443 Ti. dec. 25. (nagykarácsony) és jan. 1. (kiskarácsony) közt; pontosan december 29-én.

1458 Bocskay Miklós: a fejedelem öccse, s birtokai egy részének örökösc. Később Bethlen tanácsosa; István nevű fiával halt ki a család 1672-ben.

1461 Bocskay felesége Hagymásy Katalin, előbb Varkucs Miklós felesége, már korábban meghalt.

1463 Bocskaynak nem maradtak gyermekei, így nem tudjuk kikre vonatkozik az itt említett két magzat.

1468 A pénteki nap fontos szerepéről Bocskay életében, Szamosközy István is beszámol latin nyelvű versében *Euphemisticon*. Carmen de veneris die, quae Serenissime Ungariae et Transylvaniae Principi Stephano etc. felix et salutario saepius illuxit. (ETA III, 111—5.)

1475 Az énekszerző itt Bocskay 1601—1602. évi hosszú prágai tartózkodására gondolhat, amikor azért kereste fel a császár udvarát, hogy az ellene emelt vádak alól tisztázza magát. Bocskayt ekkor hosszú ideig nem eresztették vissza Prágából. (BENDA: Bocskai István. Bp. é. n. 118—45.)

1500 Kátai Mihály halálának történetét Szepesi Laczkó krónikájában így olvassuk: „Kátai Mihályt a megholt fejedelem udvara népe egy hajnalkor a fogságból kihozta igen mondja vala: — Mit csináltak, vitézek? Úgy cselekedjétek, hogy jó legyen, mert bizony megbánjátok! A római császárra tiltom magamat! Amazok mondának: — El költél bizony arról! — Midőn a piacra érének véle, a kő pelengérhez kezdének véle menni. Eszében vevé, hogy elkölt a tréfáról; reménkedni kezdte. Amazok mondának: — Jer elébb, majd elbocsátunk. — A pelengér alá vivék és Gyemes Ferenc azt kiáltá, kivonván a kardját: — Nosza, vitézek! tisztessége vesztett áruló az, ki e hitetlen árulót nem vágja! — Elsőbbben Gyemes Ferenc vágá, azután mindnyájan, izról izre a sokaság apróra elaprítá a fejedelem megéetéséért. Azután mintegy kilenc óra tájban a felesége öszve-öspörteté a sok ezer részre aprított testet a pelengér alatt, egy lepedőben fölszedeté és ugyanazon nap Kassáról kivívén, azután Mislén [Kátai birtokán] eltemettette.” (ETA III, 101.)

1505 Udvar hadnagya Nyáry Pál

1536 Bőjt első hó első napja: február 1. Ezen a napon kezdődtek a Bocskay temetésével kapcsolatos események. A fejedelem temetését különös pompával rendezték

18.; BENDA KÁLMÁN, Megmérgezték-e Bocskai Istvánt. Uo. 1942. szept. 10.; DR. MOLNÁR BÉLA, Az orvos, a költő, a történetíró — és Bocskai halála. Uo. 1942. okt. 15.; DR. MOLNÁR BÉLA, Kassa orvosi története. Kassa 1944. 316—29.)

1270 A fejedelem titkossa : Kátai kancellár.

1324 bodogság = mennyország

1340 Bocskay közvetített a Habsburgok és a török között kötendő béke tárgyalásain. Bocskay követje volt ez alkalommal Czobor Mihály (sz. 1570 körül — megh. 1616.), aki több ízben is járt a töröknél követségben Bocskay megbízásából, és Kékedy György Abatúj-megyei nemes. Czobor költő is volt, lefordította a Heliodoros-féle Charichia-regényt.

1359—1364 Itt arról az öt nevezetes főúrról emlékezik meg az ének, akik a szabadságharc alatt meghaltak.

1364 Dersffy Miklós Hont-megye főispánja. A kézirat csonkasága miatt elmaradt az ötödik úr neve, aki feltehetőleg Melith Pállal azonos ; így a szótagszám is hibátlan maradna.

1365 Hunyadi János halálát emlegeti.

1374 Bonfini írja, hogy Mátyás halálakor elpusztultak Bécsben őrzött oroszánjai is.

1387—1390 Az 1606. decemberi és 1607. januári rendkívül enyhe, tavaszt játszó télről s szokatlan természeti jelenségekről Szepsi Laczkó Máté is megemlékezik :

„1607. 1. jan. lágý esős idő, és szivárvány látszik.

1607. 6. jan. két szivárvány látszik. A bodzafa, csanál [= csalán] és földi bodza igen megindulnak : egy ujjnyi földi bodza és fái bodza jövést találtunk a kertekben 26 die. Az eb-kapor is virágzott. Ilyen időt téiben a mostani emberek soha nem említének hogy volt legyen. Nagy sokaiglan esős idő tartá és nagy homály, béborult idő lón sokáig, hogy a napot is sokáig nem láthattuk, és az éltető ég is a szelek által a ködöktől és homályos fölhőkűl sokáig meg nem tisztított.” (ETA III, 115—6.)

1400 A csonka sorban valószínűleg Alvinczi Péter prédikátorról volt szó.

1409—1424 Bocskay testamentuma kiadva : RUMY KÁROLY GYÖRGY: Monumenta Hungarica II. 1816. 313—338; Erdély öröksége III, 114—20; egy részlete: BENDA: A Bocskai-szabadságharc. Bp. 1955. 157—8.

1443 Ti. dec. 25. (nagykarácsony) és jan. 1. (kiskarácsony) közt; pontosan december 29-én.

1458 Bocskay Miklós : a fejedelem öccse, s birtokai egy részének örököse. Később Bethlen tanácsosa; István nevű fiával halt ki a család 1672-ben.

1461 Bocskay felesége Hagymásy Katalin, előbb Varkucs Miklós felesége, már korábban meghalt.

1463 Bocskaynak nem maradtak gyermekei, így nem tudjuk kikre vonatkozik az itt említett két magzat.

1468 A pénteki nap fontos szerepéről Bocskay életében, Szamosközy István is beszámol latin nyelvű versében *Euphemisticon*. Carmen de veneris die, quae Serenissime Ungariae et Transylvaniae Principi Stephano etc. felix et salutario saepius illuxit. (ETA III, 111—5.)

1475 Az énekszerző itt Bocskay 1601—1602. évi hosszú prágai tartózkodására gondolhat, amikor azért kereste fel a császár udvarát, hogy az ellene emelt vádak alól tisztázza magát. Bocskayt ekkor hosszú ideig nem eresztették vissza Prágából. (BENDA: Bocskai István. Bp. é. n. 118—45.)

1500 Kátai Mihály halálának történetét Szepsi Laczkó krónikájában így olvassuk : „Kátai Mihályt a megholt fejedelem udvara népe egy hajnalkor a fogságból kihozá igen mondja vala : — Mit csináltak, vitézek? Úgy cselekedjétek, hogy jó legyen, mert bizony megbánjátok! A római császárra tiltom magamat! Amazok mondának : — El költél bizony arról! — Midőn a piacra érének véle, a kő pelengérhez kezdének véle menni. Eszében vevé, hogy elkölt a tréfáról; reménkedni kezdé. Amazok mondának : — Jer elébb, majd elbocsátunk. — A pelengér alá vivék és Gyemes Ferenc azt kiáltá, kivonván a kardját : — Nosza, vitézek! tisztessége vesztett áruló az, ki e hitetlen árulót nem vágja! — Elsőbbben Gyemes Ferenc vágá, azután mindnyájan, ízről ízre a sokaság apróra elaprítá a fejedelem megéttetéséért. Azután mintegy kilenc óra tájban a felesége öszve-söpörteté a sok ezer részre aprított testet a pelengér alatt, egy lepedőben fölszedeté és ugyanazon nap Kassáról kivívén, azután Mislén [Kátai birtokán] eltemettette.” (ETA III, 101.)

1505 Udvar hadnagya Nyáry Pál

1536 Bójt elő hó első napja : február 1. Ezen a napon kezdődtek a Bocskay temetésével kapcsolatos események. A fejedelem temetését különös pompával rendezték

meg; a koporsót Kassáról Gyulafehérvárra kísérték s ott a székesegyházban helyezték el. A temetés idejéről és rendjéről tájékoztat Nyáry Pálnak és Széchy Györgynek — Bocskay udvarmestereinek — 1607. jan. 3-án kelt meghívó-levele: „ő felsége ez elmúlt pénteken viradlag öt óraker az az 29. dec. az árnyékvilágból kivetettet. S mivelhogy ő felsége még életében maga nyelvvel is nekünk szemtül-szemben meghagyta, azonképpen testamentumában is megiratta, hogy az ő felsége becsületes testének takarítása Erdélyben, kedves hazájában, az régi üdvezült fejedelmeknek szokások szerent szokott helyében Gyulafejérvárat legyen: Tetszett ezért nekünk, hogy a midőn reá készülhetnénk, és ő felsége böcsületes testével innen Kassáru az jövendő februariusnak 1-ső napján megindulánk; azért megtekintvén mind azt, hogy ő felsége nekünk választott fejedelmünk volt, s mind pedig az ő felsége hazánk és nemzetünk mellett való sok hasznos szolgálatját, intgük kegyelmezetet szeretettel és kérjük is, hogy amint kegyelmezet ő felségének életében jó igyekezetiben mindenkor jelen volt azonképpen mostan utolsó tisztességében meg ne fogyatkozzék, hanem maga személye szerent ő felsége temetésén jelen legyen . . . hogy innen ő felsége testével prima febr. velünk együtt megindulván, egész Fejérvárig kísérhesse.” (ETA I, 314.) — Bocskay fényes külsőségek között, és szokatlan pompával végbemenő temetése megragadta a kortársak figyelmét és ezért több részletes leírás is maradt róla. (LENCZ GÉZA: Bocskay halála és temetése. ProtSz 1907, 71—92; MOLNÁR BALÁZS: Adatok Bocskai István életéhez. Debreceni Szemle 1940, 250—3.)

1549—1581 A temetési szertartások első része Kassán zajlott le. Ugyanerről szól kötetünk 86. sz. éneke is.

1551 hacir = testőr

66.

Kézirata: ŐOL Zichy-lt. Fasc. 144 NB. Kiad. LUKCSICS PÁL, ItK 1929; 225
Néhány kiegészítés: ECKHARDT, ItK 1953, 236.

A kézirat két 8-ad rét levélből áll, az 1. lapon a következő olvasható: „Anno 1609. Januáriusnak 1. napián, Vy eztendő napian iratot petnie hazan bornemissa Vaoj Menyhat által, ki az Jezus christus szolgálja.” Ezután Nyáry Pálról (Várdai Kata férjéről) és Báthory Istvánról emlékezik meg, majd egy ima következik. Az imádságra „következik ez vttan egj nihan ige vers feiekben irvan az vegre Hogj nagsagodat inditanam vyonnan valo keserüsegre”. — Az ének versfői: VAARDAI KATA ASSONNIE AI. Az éneket tehát Várdai Kata nevére írta Bornemisza Váczi Menyhárt és urának, Nyáry Pálnak (lásd a 65. sz. ének 582. sorához fűzött jegyzetet és a 94. sz. ének 18. vsz.-át), valamint gyámjának, Ecsedi Báthory Istvánnak (lásd verseinek jegyzetét) emlékét idézi fel benne, akik évekkal ezelőtt haltak meg.

A nótajelzés Ládoni Sára énekére utal, mely először a Born. ék.-ben (167a) jelent meg.

67.

Kézirata

I. Pozsonyi tordalék 14b—15b. Címe: Alia.

Nyomatott kiadásai

II. In exequiis defunctorum. Halot temeteskorra valo Enekek. Várad 1654, 65. (RMK I, 897.) Címe: MAS. Több vsz. hiányzik, a meglevők sorrendje 1, 2, 3, 4, 5, 7, 6, 8, 9, 12, 11, 16, 17, 15, 14, 20.

Csekély eltérésekkel ugyanez a szöveg jelent meg a halotti énekek későbbi kiadásában is Kolozsvár 1692, 275—9; Kolozsvár? XVII. sz. vége, 267—271., stb.

Az ének versfői UACZI MENIHART PAP NOATS.

A nótául idézett vers legkorábban az 1590. évi debreceni énekeskönyvben jelent meg (297). Tízszótagos első és második sora a későbbi előfordulásokban kilenc, majd nyolcszótagosra redukálódott. Nem lehetetlen, sőt valószínűnek látszik, hogy a régi szöveg e sorokban egy nyolcas forma szótagszaporítása volt és a későbbi szövegalakok, valamint az ide utaló egyéb szövegek az eredeti forma helyreállítását igazolják. Lásd RMDT I, 208. sz. dallam- és szövegjegyzetét. A dallamot itt az 1769. évi nagyenyedi halottaskönyv (38.1.) szerint közöljük; korábról való magyar alakja nem ismerős. Az „Uralkodó szent Úr Isten” szövegével a debreceni 1791-i halottaskönyvben megjelent dallam az előzőnek variánsa. Ezt is közöljük. (RMDT I, 208. sz.)

PETKI JÁNOS

(1572—1612)

A Petki-család tagjait a források mindig a székelység főemberei között emlegetik; Petki János 1607. évi diplomája szerint a család már 400 éve nemes. Nevük a Fehér megyei Petek községgel kapcsolatos. A család legkorábbi ismert tagja, az V. László egyik 1455. évi rendeletében említett Petki Domokos, akinek két fiától származott a család két ága: a királyhalmi és a dersi. Petki János a reformáció során unitáriussá lett dersi Petkiek közül való, s 1572-ben született dersi Petki Mihály és Daczó Margit gyermekeként. Születési helye minden valószínűség szerint családja régi birtoka, az udvarhelyszéki Ders; ide kötötte a családot Petki Mihály hivatala is. Báthori István fejedelem 1571-ben nevezte őt ki udvarhelyszéki királybíróvá Kornis Farkassal egyetemben. (VERESS' Báthory I. levelezése I, 118.)

Petki János neveltetéséről és tanulmányairól csak annyit tudunk, hogy 1584—85-ben Sárospatakon tanult, az ide közel lakó rokona s keresztatyja brebiri Melith István felügyelete alatt. Ez az egyetlen adat is sokat elárul Petki műveltségének és világnézetének gyökereiről. Melith István, királyi belső tanácsos és a szépei kamara elnöke, ugyanis „az irodalom kedvelőinek nagy pártfogója” volt Rimay János szerint. Ezek az elismerő szavak Rimaynak Justus Lipsiushoz írott nevezetes leveléből valók, amelyből azt is megtudjuk, hogy Melith Justus Lipsius nagy híve, s az újstoikus világnézet egyik legfőbb magyarországi terjesztője. (ЕСКНАРТ, Rimay-kiad. 223.) Petki újstoikus-humanizmusa, melyről legfontosabb verses műve a *Virtus és Voluptas* is tanúskodik, Melith környezetében alakulhatott ki.

Az 1580-as évek végén fiatal kora ellenére már az erdélyi tanácsurak sorában említik (VERESS, Báthory I... levélváltása az erdélyi kormányval 288.); 1590-ben pedig Báthori Boldizsár udvarában tűnik fel, mint aulae familiaris. Később Báthori Zsigmond fejedelem környezetében találjuk, s egy 1596-ból származó leveléből arra következtethetünk, hogy részt vett a mezőkeresztesi csatával végződő szerencsétlen magyarországi hadjáratban is (HK 1895, 127.). A fejedelem lemondása után Mária Krisztiána udvari familiárisa és már jelentékeny szereplője Erdély politikai életének. Báthori Zsigmond első visszatérésekor Bocskay az elsők között pártoltatja Petkit Báthori mellé, s együtt szervezik meg a Zsigmond visszahívását kimondó 1598. aug. 22-én tartott fehérvári tábori országgyűlést. (EOE. IV, 57.)

Egy évvel később, már Báthori András fejedelemsége alatt, ő is ott küzd a sellenberki csatában, ahonnan Görgény felé menekül. Ezután is azok közé tartozott, akikre Mihály vajda fokozott gyanakvással tekintett, s csak újabb menekülésének köszönhetette, hogy nem osztozott a Segesvárott 1600-ban kivégeztetett Kornis Farkas sorsában. Birtokait a vajda lefoglalta, ő pedig tevékenyen részt vett a Mihály vajda megbuktatására irányuló szervezkedésben. 1601-ben Petki az egyik vezetője annak a csapatnak, amely Moldvába ment Báthori Zsigmond másodikori visszahozatala végett. Ezt a tettet különösen jelentősnek tünteti fel a Rákóczy Zsigmond által 1607-ben neki adományozott diploma. A harmadszor is trónralépő Báthori ki is tüntette bizalmával: 1601 őszén titkos megbizatással III. Zsigmond lengyel királyhoz küldi követként, kincstárnokává nevezi ki, (TT 1885, 87—93.) 1602 első felében pedig Prágába küldi követségbe. Ettől az időtől kezdve már Udvarhelyszék királybírói tisztségét is viseli.

Báthori Zsigmond végleges távozása után egészen Bocskay szabadságharcáig megmaradt Rudolf, illetve Bástia hűségében. Bár rokona volt Székely Mózesnek, moz-

galmához nem csatlakozott, hanem tagja lett annak a követségnek, mely 1603 március 13-án útnak indult Rudolfhoz az erdélyi országgyűlés hódolatával. A követséggel együtt több hónapig tartózkodott ekkor Prágában. Királybírói tisztségében Básta is megerősítette, sőt 1604 decemberében udvarhelyszéki kapitánnyá is kinevezte.

Ekkor már megkezdődött Bocskay és a hajdúk szabadságharca, s a császár biztosok már tíz nappal az álmosdi csata után elrendelik neki, hogy az udvarhelyi székeket ültesse fel Básta hadvezére Rácz György mellett. 1605 elején pedig egymás után kapja a biztosok felszólításait, hogy siessen csapatokkal a Bocskay serege által ostromolt Szamosújvár felmentésére. Petki azonban nem követi már a császáriak parancsait, s miután megkapja Bocskaynak 1605. január 6-ról keltezett, Kátai által fogalmazott levelét, amely csatlakozásra szólítja őt fel, a szabadságharc ügyének szolgálatába áll. (EOE V, 371–2.) Bocskay pártjának szervezésében kezdeményező és vezető szerepet töltött be: februárban a székelemek keresztúri, majd maroszeredai gyűlésén nagyhatású szónoklatával a székelységet Bocskaynak megnyerte, s őt egyhangúlag fejedelemmé kikiáltatta, megkezdve ezáltal a megválasztásra irányuló mozgalmat. Mikó Ferenc a Petki beszédből vett elemeket felhasználva így jellemzi illendő szerepét: „Erdély is felébred, a maga dolgaihoz kezd. Ebben pedig fő és a dolognak kezdője levén Dersi Petki János, mert ő nyitá fel a székelységnek szemét, ő vala a ki megmutogató, hogy eddig is Isten ellen, hazájoknak romlásával, lelkeknek veszedelmével szolgáltak a németnek. A székely nemzetnek némethez való hűségének megmutatása miatt szenvedtük a veszedelmet azelőtt is, és vége leszen majd nemzetünknek és minden állapotunknak, ha meg nem orvosoljuk és jobbra nem fordítjuk a ló száját.” (MHHS VII, 171.)

Bocskay Petkit 1605 márciusában a székelyek generálisává nevezi ki, s őt seregével Gyulaffi László fővezér mellé rendeli. Petki János azonban inkább politikusi erényekkel dicsekedhetett, mint katonaiakkal, mert 1605. május 19-én csúnyán megfutott seregével Rácz György elől Ebesfalváról. Gyulaffi Lestár igen elítélőleg ír erről történeti feljegyzéseiben: „Először is az székség futamodott meg, semmi férfihoz illendő bátorság nem levén Petki Jánosban az székség generálisában”. Gyulaffi szerint Petki más csapatokat is megrémített és futásra ösztönzött, sőt menekülés közben Szentgyörgyre érve, anyjának is bekiáltotta, hogy fussanak, „kiért most nagy contempusban vagyon és az anyja is igen megpirongatta azután érette”. (TT 1893, 212.) Mégis az agg Gyulaffi László fővezér júliusban bekövetkezett halála után ideiglenesen ő vette át tisztségét.

Politikai megbízatásait több sikerrel teljesítette: nagy része volt a szászok meghódolásában, a törökkel való tárgyalásokban és a Rácz György kezén levő Segesvár ostromát megszakító béketárgyalásokban. Péchy Simon 1605. július 25-én kelt levelében őt szólította fel Bocskay ünnepélyes fogadtatásának előkészítésére és megrendezésére. (EOE V, 304.) Az erdélyi harcok befejezése után, 1605 második felében és 1606-ban mint consiliarius működik, tovább viselve a székely generális tisztségét. Mindvégig Bocskay egyik leghívebb erdélyi embere, akit az 1606. májusában szervezkedő császárpárti összeesküvés tagjai elsőként akarnak eltenni láb alól (Szamosközy IV, 354.) Bocskay halála után holttestének Erdélybe kísérésére is őt rendelik ki.

1605–1606-ban szoros kapcsolat és barátság fejlődhetett ki közte és Rákóczy Zsigmond, Bocskay erdélyi helytartója között, és a fejedelem halála után éppen neki volt orszlán része Rákóczy fejedelemmé választásában. Bocskay ugyan Homonnay Bálintot ajánlotta utódjának, a fejedelemválasztó országgyűlés azonban Rákóczy mellett döntött. Petki itt is kitűnhetett szónoki képességével; „vir eloquentia et linguae latinae peritia ac humanitate praecellens”, — így jellemzi őt a történetíró. (Bethlen Farkas VI, 502.) A fejedelmi trónra már ekkor aspiráló Báthori Gábor is megpróbálta Petkit pártjára vonni, de sikertelenül. (Az erre vonatkozó levelezést lásd: MTT XIII, 91–162.) Báthorival való későbbi rossz viszonyának és ellentétének itt van a forrása.

Rákóczy rövid fejedelemsége alatt ér el tetőpontjára Petki politikai pályafutása: 1607 márciusában kancellár lesz, május 10-én kelt diplomájával pedig a fejedelem a főrendek sorába emeli. (A diploma szövegének egy része közölve: Turul 1895, 100.) Rákóczy jóvoltából új birtokokat is kap: Küküllővárt és Nagysajót. Ez az adomány kárpótlás volt az elszenvedett veszteségekért is: 1605. július 22-én ugyanis Rácz György serege feldúlta Petki birtokát Dersét, a falut elpusztítva, templomát felégetve.

Petki kancellársága nem volt hosszú életű. Utolsó fontos ténykedéseként 1608. március 5-én a fejedelem nevében ő jelentette be a kolozsvári országgyűlésnek Rákóczy lemondását. Báthori Gábor kolozsvári bevonulásának másnapján március 31-én erejének fogyatkozására hivatkozva lemondott a kancellári méltóságról. Lemondása a Báthorival szembeni bizalmatlanságból eredt. Ez a bizalmatlanság kölcsönös volt: Báthori másra ruházta a székely generáliságot, majd 1609-ben az udvarhelyszéki főkapitányság alól

is felmentette. Bár nem lett teljesen kegyvesztett, mert 1609. májusában és júniusában Sennyey Pongráccal együtt mint fejedelmi biztos a székely armálisok, adománylevelek felülvizsgálatát végzi, 1610-ben pedig kárpótlásként dobokai főispán lesz, Báthori igyekszik őt távol tartani az udvartól. 1608-ban kétszer is követségbe küldte Moldvába, 1610 őszén pedig a szultánhoz. (TT 1901, 418—9, Quellen zur Geschichte . . . Brassó V, 218—9.)

Petki János iránt nemcsak Báthori volt bizalmatlan, nem örvendhetett különösebb népszerűségnek a székelység között sem. Már Bocskay alatt is panaszkodtak rá, s Péchy Simon 1605. szeptember 3-án kénytelen őt levélben megdorgálni, amiért saját hasznát nézve visszaél hatalmával s a székely falvakat maga, felesége és sógorai számára szolgáltatja. (EOE V, 396.) 1606-ból pedig Bocskay több levele ismeretes, melyben ismételtelen kötelezi őt a székelyek szabadságának fenntartására, s 1606. december 8-án határozottan megrója, amiért eltűri a visszaéléseket, szemet húny afölött, hogy a tisztviselők a gonosztevők kergetésének ürügyén a népet zsarolják. (ETA IV, 341—50.) Ezek az adatok arra vallanak, hogy elsősorban a népnek voltak panaszaival szemben, mégis 1608-ban, Moldvában lételekor, az udvarhelyszéki főbirtokosok zúdulnak fel ellene és visszaélésekkel vádolják az udvarhelyi várhoz tartozó földek miatt. Báthori 1609. január 4-én Bethlen Gábort küldte ki az ügy kivizsgálására, s ekkor függesztette fel őt kapitányi tiszte alá. VÁRFALVI NAGY JÁNOS szerint 1609 után Báthori el is fogatta és Brassóba zárta Petkit hamis vádak alapján, de rövidesen szabadon engedte. Ezt az állítást azonban VÁRFALVI NAGY nem bizonyítja.

Petkit mindezek az események végül is Báthori nyílt ellenfeleinek táborába sodorták, s 1611-ben csatlakozott a Habsburg segítséggel Erdély trónjára törő Forgách Zsigmondhoz. Forgách kudarca és kimenetele után a Báthorinak ellenálló Brassóban húzódtott meg és feltehetőleg része volt annak a kiáltványnak a megalkotásában, melyet a brassói polgárság és az „Universitas nobilium in civitate Coronensi existentium” bocsátott ki Báthori ellen. (Quellen zur Geschichte . . . Brassó V, 263.) A brassói szokossal s azok kiváló vezérével Weiss Mihállyal egyébként már régóta kapcsolatban állhatott. Weiss feljegyezte naplójában, hogy 1604. nov. 25-én egy török lovat adott el Petkinek 600 forintért. (Uo. 172.) A fejedelem az elpártolt főurat az 1612. május 5-én tartott országgyűlésen nótáztatta; Brassó elestét azonban Petki már nem érte meg, mert ugyanezen év október 23-án sok betegeskedés után meghalt. Nösner Simon lelkész, miután július 24-én már egy baljós előjelet jegyzett fel Petkiről, így emlékezik meg róla halála napján naplójában: „Ist Johannes Petki gestorben zu Cronen, liegt in der ungerischen Kirchen begraben.” (Quellen zur Geschichte . . . Brassó IV, 167, 168.)

Nehéz megítélni, hogy a kétségkívül reakciós összeesküvésbe való sodródásában mennyi része van a saját, s mennyi a mások vele szemben elkövetett hibáinak. Mikó Ferenc törtéírja Petki ellenségeire és a fejedelemre hárítja a felelősséget: „Valának Brassóban, kik az Sorbán vajda és Forgács itt az országban való hadakozásoknak idején bensorultak vala; az urak közül Petki János, kit (tökéletes igaz jámbor hazafia lévén, az ő jámborságáért a fejedelemmel meguntattak vala) megvete, szolgálatját nem vevé, nálánál érdemtelenebbeket promoveálván. A benne való virtus noha ezeket békével, szenvedé vala, de végtére annyira megvetttven a fejedelem grátiájából, magának refugiumot Brassóban keresvén, ugyanott ezen [1612] késő őszön, sok betegséi után holt meg.” (MHHS VII, 225.) Petki mellett szól az a körülmény is, hogy Bethlen Gábor 1614-ben őt a hűtlenség bélyege alól felmentette, sőt fiának éppen apja érdemei miatt új birtokokat is adományozott.

Petki holttestét valószínűleg átszállították később Dersre s az ottani templomban helyezték el; talán övé az a pelikános címerrel ellátott sírkő, melynek feliratát ORBÁN BALÁZS már nem tudta kibetűzni. A dersi Petkiek címere a fehér pelikán, mely mellét szaggatva, három kis fiát vérevel táplálja. Petki családjáról annyit tudunk, hogy a Mihály vajda által kivégeztetett Kornis Farkas leányát, Kátát vette feleségül, akitől egy fia és két lánya maradt. Fia az 1633-ban hűtlenné nyilvánított és törökké lett Petki Ferenc volt, az egyik lánya pedig mint Apaffy Györgyné a későbbi fejedelemnek adott életet.

Petki János a századforduló humanista műveltségű, a költészetet is művelő főuraihoz, előkelő nemeseihez tartozott. Az életében szerepet játszó személyek jelentékeny része szintén költő volt, mint Rákóczy Zsigmond, Homonnay Bálint, Kátai Mihály, Péchy Simon. Ez utóbbi rokona volt, Kátaihoz pedig szoros barátság is fűzhette, erről tanúskodik Kátai két hozzáírt levele. (TT 1879, 814—5; 1886, 305.) A Balassiaktól sem állhatott egészen távol: a költő öccsének, Ferencnek egy 1594 májusa elején írt hozzáírt levelet ismerjük. (ItK 1943, 137.) Unitárius vallású volt,

akit az erdélyi jezsuiták naplója „Arianorum ferme caput”-nak nevezett s feljegyezte róla, hogy 1605-ben ellenük is fellépett. (VERESS, *Annuae litterae Societatis Jesu de rebus Trans.* 145.)

Életrajzát elsőnek VÁRFALVI NAGY JÁNOS írta meg népszerű formában. (V-s, Petki János élete. Kolozsvári Közlöny 1872. 58., 64., 75., 101., 115. és 116. sz.) Később már forrásokkal dokumentálva részletesebb életrajzot írt LÁZÁR MIKLÓS, de ez sajnos nem jelent meg, hanem *Székely föltisztek* című kéziratos művének részeként a kolozsvári EK-ban őriztetik. (A. 561.) Életrajzának kivonatát közölte azonban *Erdély főispánjai* című munkájában. (Száz. 1888, 631–4.) A Petki család történetét s benne a kancellár életrajzát röviden összefoglalja még: KIS BÁLINT, *A Petki család* c. cikkében (Turul 1895, 97–100.) Ahol nem idézek más forrást, mindenütt VÁRFALVI SZABÓ, LÁZÁR ÉS KIS életrajzainak adataira támaszkodom.

Három énekét ismerjük: egy vallásos-hazafias jeremiádszerű éneket, egy elmélkedő verset a szerencséről és a Virtus és Voluptas párbeszédét adó didaktikus versezetet. Ezen kívül még két énekről gyanítható, hogy talán az ő szerzeménye. Az egyik kötetünk 106. sz. éneke (lásd ennek jegyzeteit). A másik a *Fanchali-Jób kódex* „Szotet keödbülj allégh tisztult valla zép hainal” kezdetű szerelmes éneke, melyet az utolsó strófák szerint 1603. július 10-én Prágában költöttek. Ebben az időben Petki az erdélyi követséggel éppen Prágában volt, s így ő is lehetett az ének szerzője, de egyelőre ez nem bizonyítható. Ez az ének sorozatunk III. kötetében lát majd napvilágot.

68.

Nyomtatott kiadásai

I. Isteni Ditsiretek, Imadságos és Vigasztalo Énekek. Kolozsvár é. n. 689–94. (RMK I, 1586.) Kiad. VÁRFALVI NAGY JÁNOS, *KerMagv.* 1871, 109–13. — Az unitárius énekeskönyv e második kiadásában Petki éneke 10 másikkal együtt nem illeszkedik be az énekek abc rendjébe, hanem a kötet végén foglal helyet, annak jeléül, hogy már az énekeskönyv összeállítására, sőt talán kiszédése után került csak a szerkesztő kezébe. Az ének változatlan szöveggel megvan az unit. ék. 1697. évi harmadik kiadásában (284–8.), valamint az *Unitárius graduál* néven ismert kéziratban (284–8.). — A nótául idézett éneket lásd: Born. ék. 52b. Dallamának csak egy alig másfélsoros töredéke maradt fenn a *Bártfai-ék.* MTA-könyvtári példányának (RMIR Qu. 294.) 171. lapján. Variánsait l. SZABOLCSI, *A Hofgreff-énekeskönyv dallamai.* Bp. 1931. 11. és 11. a. sz.

II. Imadsagos es Enekes kézbe hordozo Könyvetske. Kolozsvár 1700. 134–8. (RMK I, 1558.) — Nótajelzése ua. E változat nyelvjárási eltéréseit nem jelezzük.

Petki szerzőségét a versfők igazolják: IANVS PETKI ANGITVR. E verséről első ízben az Uzoni-Fosztó-féle unitárius egyháztörténet emlékezett meg (székelykeresztúri pld. 755–6.); az ének történelmi utalásait azonban féreértve, a Báthori Gábor uralkodásának végén és Bethlen Gábor fejedelemségének elején uralkodó zűrzavarral hozta azt összefüggésbe, a *döghalál*-ról való említést pedig egy 1622-i pestisre vonatkoztatja. VÁRFALVI NAGY JÁNOS helyesen állapítja meg, hogy az ének a 15 éves háború eseményeire vonatkozik, és hogy 1603. volt a nagy éhínséget nyomon kísérő erdélyi pestis éve. (*KerMagv.* 1871, 113.) LÁZÁR MIKLÓS 1603 végéről valónak gondolja az éneket, mivel ezidőtájt Bedő István udvarhelyszéki kapitánykodása megkeserítette Petki dersi tartózkodását. (Száz. 1888, 632.) Annyi bizonyos, hogy az ének az 1603. évi pestis és a Bocskay-szabadságharc kitörése közötti időben keletkezett, vagyis 1603–1604-ben, s beletartozik a 15 éves háború okozta pusztulások felett jajongó jeremiádok sorába. — A Kovács Elek-féle szombatos ék.-ben (OSzK Oct. H. 1118.) a „Vidám szívvel vig zengéssel...” kezdetű ének nótajelzéseként szerepel Petki versének első sora.

23 A sellenberki csata (1599. okt. 28.) előtt András bíboros zászlójának gombja magától eltört és leesett, amit a sereg gonosz jelnek tekintett. Más forrás szerint a sátra előtti zászló magától ledőlt. (VÁRFALVI NAGY jegyzete.)

27 A pestisre vonatkozólag lásd a kor történetíróit: Bethlen Farkas V, 242–3.; Szamosközy III, 68–9.; Mikó (MHHS VII.) 163.

29 Tettes = szép, fényes — VÁRFALVI szerint a 29–30. sorok Báthori Zsigmond 1594. és Bástia hóhéra, Matheus Alexander 1603. évi vérengzéseire céloznak. Valószínűbb, hogy elsősorban az elsőről van szó akkor pusztultak el Kolozsvár főterén a „fő személyek”.

Kéziratai :

I. **Balassi-k.** 176—7. Kiad. BAROS GYULA, I.K. 1904, 449—50; DÉZSI, Balassa Bálint Minden Munkái II, 369—70; VARJAS, Balassa-kódex, 185—6; MKBR 368—9. Az ének a kódex harmadik részének, a „mostani poetak” verseinek, élén áll; a 4. kéz másolatában. A 9 strófás változat versfői IAN PETKSI romlott nevet adják; az eredeti akrostichon IANVS PETKI lehetett, mivel az előbbi ének versfőiben is így szerepel a szerző neve.

II. **Teleki-ék.** 18b—19a. Kiad. ERDÉLYI PÁL, Barakonyi Ferenc költeményei. Kolozsvár 1907. 65 — A tévesen Barakonyi Ferencnek tulajdonított és összefüggő énekgyűjteménynek nyilvánított kolligátum II. részében foglal helyet Petki versének négy strófás változata. A kolligátum e II. részébe az ék. 2. és 3. keze, felváltva és egymást javítva, emlékezetből írt le rövidebb, főleg szerelmi verseket az 1650—60-as években. (KLANICZAY, Barakonyi Ferenc. Magyar Századok. Bp. 1948. 123—4.) Énekünk a 3. kéz írása a 2. kéz változtatásaival. Az itt olvasható változat Petki énekének csak 1., 2. és 6. strófáját tartalmazza; a variáns harmadik szakaszának semmi köze sincs az eredeti vershez, egy szerelmi ének kiszakadt strófája: „Kizded közep karczu gyenge lilium szal, kinek szep orezajan al ket szep rosa szal, gyenge mosolygasi ajaki nylasan, szivem vidul -s- ujjul szemei forgasan”.

Petki énekének pontos keletkezési idejét nem ismerjük; a *Balassi-k.*-ben való elhelyezése alapján a XVII. század első évtizedéből való, a versfőlnek az előző énekével való hasonlósága pedig azt valószínűsíti, hogy időben nem állhat messze tőle. — Kőrösi Radó István ennek nótájára írta 1649-ben *Arany lánc* c. versét (EM 1914, 27.), egy ismeretlen Fogarason raboskodó vitéz pedig első sorait beillesztette saját „Szerencsét próbáltam, csatákon forgottam” kezdetű bankódó énekébe. Az ének Mátray-kódexbeli változata (9a—b; kiad. THALY, VÉ I, 205—7.) így őrizi Petki első strófájának emlékét: „Jatzik az szerencse, most szegény fejemmel, örül veszélemnek nyomorult fejemnek” A Zemlény János énekeskönyvében olvasható változat szerint „Jadzik a szerencse örül veseliemen hagi az vot iutalma niomorut feiemen” (DOMOKOS PÁL PÉTER, Zemlény János kéziratok énekeskönyve. Kolozsvár 1939, 10.).

8 *A vég* és a *sík* változat egyaránt értelmes szöveget ad: az emberek a *síkos* szerencsekerék alsó részéről, *végéről* szoktak leesni. Mégis a *sík* változatot kell helyesnek elfogadnunk, mert erről tanúskodik Petki *Virtus és Voluptas*-ának 87. sora: „Hidgyed sík kereké az vak szerenczenek”. — A 2. strófa a korabeli népszerű szerencsekerék-ábrázolások nyomán jött létre. Ezeken a képeken a megszemélyesített Fortuna nagy kereket forgat, melynek az egyik oldalára az emberek felkapaszkodnak, a másiktól viszont lepotyognak. (RAIMOND VAN MARLE, Iconographie de l'art profane au Moyen-Age et à la Renaissance. Hága 1932. 189—94.)

18 *A taskannak* alak kettős *n*-je talán az utána következő *barsonnak* analógiájára keletkezett, de lehet, hogy csak tollhiba. A kettős *n* többeket megzavart a szó értelmében. WALTER GYULA (Nyr 1914, 331.) egy *taskan* elnevezésű szövegfajtára, DÉZSI *tarkan*-ra gondolt. SIMONYI helyesen mutatott rá arra, hogy *taská*-ról, pontosabban *koldustáská*-ról van szó (Nyr 1914, 331.). A *taska* és a *barsony* sokszor szerepel a XVI. és XVII. századi szövegekben, szólásokban mint a szegénység illetve gazdagság jelképezője. Baranyai Decsi *Adagiá*-ja (RMK I, 298.) is ismeri: „Gyakorta az hajas tariznyából esik ki az szép piros pogácsa” (1/4/7/7.). A NySz adatain kívül jellemzőek a Petki által is nyilván ismert *Gismunda és Gisquardus* széphistória, 1582. évi bővített változatának, alábbi sorai: „Gyengen tartot sok Wrfiakat láttam... De nem soká az *Bárson* szürnek láttam” és „Az Istenec illy czudálatos dolga, Nagy soc szegént emel fő Wraságra Soc Wrahat viszont háyas *taskára*...” (VARJAS kiad. Kolozsvár 1942, 60.)

20 VARJAS szerint csak rosszul sikerült betűkapcsolás miatt torzult el a *rothadt* szó írott képe; az értelem is ezt a jelzöt kívánja.

21 *A fazekasból* uralkodóvá emelkedő Agathokles (élt i. e. 361—289.) 317-ben lett Sirakusa tirannusa. Idézik a kor népszerű közhely- és példatárai (pl. Melanchton-Manlius: *Loci Communes* II, 11.). Agathokles szerencséjét Enyedi is emlegeti a *Gismunda és Gisquardus*-ban (VARJAS kiad. 59.); valamint a szintén Kolozsvárott 1577-ben megjelent *Eszter dolga* c. bibliai história is (RMK I, 131.).

26 Polykrates i. e. 535-től Samos tirannusa. 522-ben Oroites perzsa satrapa törbcsalta és keresztre feszítettette. Legendás szerencséjéről szól Schiller híres balladája.

37 Az itt emlegetett *horvát* kiletét nem sikerült felderíteni.

38 olv. káromat

40 VARJAS szerint a *varnam* szó elírás *varuan* helyett. Ez lehetséges, de nincs ok a javításra, mert a *várnám* is értelmes szöveget ad.

Nyomatott kiadása Kolozsvár 1610. (RMK I, 423.) Befejező részét kiad. MKBR 86—9.

Petki szerzőségét a versfők árulják el IOANNESS PETKI; szerzetésének ideje — az utolsó strófa szerint: 1608. A téma ősforrása Prodikos i. e. V. századi sofista filozófus *Herakles a válaszüton* c. meséje, melyet — továbbfejlesztve — a fiatal Scipio államkent *Punicá-jába* illesztett bele Silius Italicus (XV, 18—128.). A téma nemzetközi történetére lásd: JOHANNES ALPERS, *Hercules in Bivio*. Göttinga 1912; FRANZ RIEDL, *Der Sophist Prodicus und die Wanderung seines „Herakles am Scheidewege“ durch die römische und deutsche Literatur*. (Jahresbericht des k. k. I. Staatsgymnasiums zu Laibach) 1908; ERWIN PANOFSKY, *Hercules am Scheidewege*. (Studien der Bibl. Warburg 18.) Lipsce 1930. — Silius Italicus stoikus elemekkel szőtte át Virtusnak és Voluptasnak eposzába beillesztett certamenét és stoikus meggyőződéséről vall műve más helyein is. Ez a stoikus moralizáló jelleg igen alkalmassá tette a témát Petki számára, aki énekét éppen a Báthori Gábor megválasztását és a kancellárságról való lemondását követő hónapokban, az erdélyi viszonyokból való kiábrándulása idején írta, bíráló, nevelő céllal. Az ő átdolgozásában még fokozottan érvényesülő stoikus világnézet kapcsolja szervesen énekéhez az előtte álló két XVI. századi újstoikus latin epigrammát. Petki számára a stoikus jelleg mellett vonzóvá tehető a témát annak retorikus feldolgozása is. A *Punica*-ban túlteng a retorika (306 beszéd van benne, az egész mű harmad része!), Virtus és Voluptas vetélkedése is retorikus játék. A retorika újbóli elhatalmasodásának, a kései humanizmusnak idején élő költő így mondanivalója számára a megfelelő forma keretet is készen kaphatta. Petki forrásához viszonyítva, a certament jelentősen bővítette főként Plutarchos életrajzaiból vett adatokkal. Latin jegyzeteiben idéz is Plutarchostól még pedig az 1564 előtt számos ízben megjelent latin *Vitae*-kiadások valamelyikéből Hermannus Crusariusnak, 1564-ben Baselen megjelent új fordítását már eltér Petki idézeteitől. Silius Italicus-átdolgozását az erdélyi ifjakhoz intézett Peroratioval is megtoldotta a szerző.

A verset bevezető latin epigrammák fordítása:

A virtus számára semmi sem elérhetetlen. Ha valaki a virtus szeretetével legyőzi a kedvezőtlen véletleneket, hírnevet és dicsőséget szerez magának. Aki pedig a restséget és a tunya dőzsölést választja, miközben az eléje tornyosuló nehézségeket éretlen fővel megkerüli, hitvány, hasznatlan és szánalmas módon éli le életét.

Egyedül a virtus nemesít. Tehát nem a nemzetség, nem a vér, nem a néma szobrok sora, nem az arany bősége az, ami téged nemessé tesz; a virtus, a virtus, ez tette nemessé Hectorrt és Alcidest [Hercules]; ettől volt nemes az is, kinek örök nevet szerzett a hírneves Ilias.

17 Utalás az 1606-ban megkötött bécsi és zsitvatoroki békékre. Petki a több mint tíz éves háború után beköszöntő békeidőszakban az erkölcsök romlását tapasztalja, ezért idézi itt P. Cornelius Scipio Nasica Coreculum mondását (Plut. Cato maior 27.), aki következetesen szembenállva a Karthágó elpusztítását állhatatosan követelő Catoval, szükségesnek tartotta egy olyan hatalomnak a létezését, mely a köztársaságtól állandó éberséget követel. Petki idézete azonban nem pontos s könnyen félreérthető. Az 1553. évi baseli kiadásban Nasica kijelentése így hangzik: „mihi videtur Carthaginem non deleri, potissimum quoniam populus Romanus ob felicitatem elatus et insolens, per multa iam flagitia contineri non posset, qui secundissimis adeo rebus fungitur, ut quo impetus animorum ferat, eo vi ac impotentia perveniat.” Magyarul: Nekem úgy tetszik, hogy nem kell Carthagót elpusztítani, főként mivel a jóléttől elkapatott, dőlyfős római népet már nem lehet visszatartani számos kihágástól, és mivel annyira kedvező körülmények közé jutott, hogy ahová a lelkek indulata viszi, oda erőszakkal akar eljutni (t. i. a hatalom megszerzéséhez).

22 vetődő = aequo, aequiparo, egyenlőnek tart (NySz)

23 olv. messze

31 állapik = állva marad, áll — A NySz legkésőbbi adata 1604-ből való.

41 A jegyzet magyarul: Voluptas külseje.

53 A jegyzet magyarul: Virtus külseje.

63 sziligsige = szelidsége

69 olv. elő veté (= elébe állítja)

81—84 Petki itt teljesen félreértette a latin szöveget. Silius Italicus (XV, 34—5.) a II. pun háború két nagy római vereségére, a Cannae-i és a Thrasymennus tó melletti csatákra utal, ezek említésével akarja Voluptas elrettenteni az ifjú Scipiot

a hadakozó élettől. Petki nem tud mit kezdeni a *Cannae* helynévvel; a *Thrasymennus* tavat jelentő *Maeonius lacus*-t pedig a magyar őstörténetből ismert Meotis tengerrel keveri össze.

85 *tez* olv. *téssz* (= *teszel*)

87 Lásd az előző vers 8. sorához fűzött jegyzetet.

95 A *nyomma* szó kettős *m*-je talán sajtóhiba (vagy ejtésbeli sajtóhiba?)

98 Cadmus a görög Theba mondai alapítója, aki megölte Ares forrásörző sárkányát, s annak fogait Athéné tanácsára vetőmagként elvetette. E fogakból fegyveres vitézek keltek ki, s harcra kelve — őt kivételével — egymást megölték.

110 *hartzog* = harcok — Petki e művében többször is találkozzunk hasonló alakokkal (lásd 245. és 379. sor).

121 A jegyzet Ovidius két sora: *Fasti* II, 235—6. Magyarul: Egy nap küldte csatába a hős Fabiust valamennyit, és aki harcra kiszállt, mind meg is ölte e nap. (Gaál László ford.)

160 *lesz* olv. *les*; *selye* = koporsó

164 *ketelen* olv. *kételen* (= kényszerű, akarat elleni)

173 A jegyzetben Petki itt a 44. vsz. első két sorának latin eredetijét, a *Punica* 48. sorát idézi.

178 A *pásint* alak Petki székely nyelvjárásának jellegzetes eleme. A TSZ csak a Székelyföldről és Moldvából ismeri ezt az alakot.

182 *heviteznél* = forróságot éreznél (a NySz Petkit is idézi).

221 *teritek* olv. *téríttek* (= *hajtok*, *terelek*, *vezetek*)

225 A *férj* szó *fér* alakja a NySz adatai szerint különösen *férnek* alakban fordul elő gyakran.

231 Talán a Lévai Névtelen népszerű széphistóriájának hatására egészítette ki Petki Paris és Helena példájával Silius Italicus történetét. A széphistória éppen Kolozsvárott jelent meg 1576-ban, majd 1597-ben is. (RMKT VIII, 135—68.) Petki érdeklődését e vers iránt már az a körülmény is felkelthette, hogy a széphistória — a mű részletező címe szerint — „*causa voluptatis*” íródott.

236 Zeusnak Európával és Lédával való szerelmi kalandjaira utal.

240 A jegyzet Propertius két sora. (III/5, 13—4). Magyarul: Semmi kincset sem vihetsz majd magaddal az Acheron hullámaihoz; mezítelen jutsz majd az alvilági bárkára, ó balgatag!

245 *szebbig* = *szebbik*

252 olv. *zászlóm*

261 A jegyzet magyarul: *Voluptas* a bűnök csalátke. Megvan ez a mondás Baranyai Decsi *Adagiá*-iban is: „*Voluptas esca malorum. Meg czal az Cupido.*” (5/1/3/9.)

267 *menyegbe* olv. *menny-égbe* (= *mennyországba*)

274 *kenő* = *kenőcs* — A NySz Petki adatát is idézi.

293 A jegyzet magyarul: Milyen állapotokra teremtett az emberi faj.

297—300 A meglehetősen bonyolult strófa értelme Amennyivel az Isten szent dicsősége és személye nagyobb a halandó emberekénél, annyival feljebb valók ezek istenük révén más teremtményeknél.

299 *Feneb* = *fennebb*, *felnyebb*

335 olv. *kész*

336 Elterjedt szólás; a NySz több példát idéz rá, többek között Károli bibliafordításából is: „Az madarazis szepen sipol az madarnak”. Olvasható a mondás a *Libellus elegantissimus qui inscribitur Calo* című — a stoikus Petki által bizonyára jól ismert — könyvecskében is: „Az sip edessen szól, mikor a madarász meg akarja tsalni az madarat”. (A Kolozsvárott 1620-ban megjelent kiadásban a B3b lapon.) Lásd még a 19. sz. ének 220. sorát.

346 olv. *tétem*

362 olv. *faggattad* (= *kínoztad*)

365 A jegyzet magyarul: A fentebbiek vagyis a *Voluptas* által mondottak cáfolata.

379 *főbbig* = *főbbik*

394 *göny* = *gyöngy* — A NySz csak Petki szövegére támaszkodva idézi a *göny* alakot. Kérdés jogosult-e ez, mivel alább, pl. a 623. sorban maga Petki is a szabályos *gyöngy* alakot használja. Valószínűbb, hogy sajtóhibáról van csak szó.

413 Scipio koporsójának — a jegyzetben olvasható — állítólagos feliratát Valerius Maximus jegyezte fel (V, III, 2b.). Petki valószínűleg valamelyik korabeli idézet-

gyűjteményben olvasta. Valerius Maximus szövegében a mondat végén *habes* alak áll. Magyarul: Hálátlan haza, bizony még hamvaim sem lesznek a tiéd.

421 A jegyzet magyarul: Capuai gyönyörűségek.

422 Olasz = rómaiak

425 A jegyzet magyarul: Nem méltányos, hogy az, aki nem dob célba, célt érjen, vagy hogy az arasson győzelmet, aki menekül. — Nem sikerült megállapítani, honnan származik ez az idézet.

429 Dionysius (Silius Italicusnál *Liber* néven) itt mint a jó erkölcsök terjesztője szerepel, aki mitikus diadalmenetben vonult végig Hellaszon és a barbár tartományokon.

431 Meghajt = alávet, leigáz — A NySz a szintén erdélyi Valkai Andrásról hasonló összefüggésben idézi a szót: „Soc városokat, várakat meg haitot.”

438 olv. nyittak (= nyitottak)

440 Tyndaris király és Leda fiai: Castor és Pollux. A jegyzet magyarul Castor és Pollux, Lédától származó fivérek.

457 A jegyzet Petki sorának latin megfelelője.

485 A szerencsére való utalás Silius Italicusnál nincs meg, pedig Petki előző és ezt követő sorai mind forrásán alapulnak.

489 Értelme: a házam szép tiszta, érintetlen, bemoeskolatlan.

516 vérol: valószínűleg hibás alak, talán *végről* helyett.

522 olv. hazádra

530 olv. végezsz (= végzész, végzel)

549 A sorral majdnem megegyezik Pécseli Király Imre egyik énekének kezdősora: „Eljő még az idő, csillagom feltámad.” (Dézsi: Balassa Bálint minden munkái. Bp. 1923. II, 326.)

561 Paedaretus (görögül eredetileg Paidaretos) esetét Plutarchos Lykurgos életrajzának 25. fejezetéből ismeri Petki. A latin jegyzetben nem szószertint, de tartalmilag híven követi latin Plutarchosának szövegét. Magyarul: „Midőn Paidaretost nem választották be a 300-ak közé, egész derült arccal távozott, örvendezvén, hogy az állam ő nálánál 300 jobb polgárral rendelkezik.” (Kacskovics-ford.) — Paidaretos esete igen népszerű lehetett Petki korában, mert pl. Stöckel is idézi *Apophthegmata*-jában. (RMK III, 607. 64b.)

571—2 Plutarchos Lykurgos-életrajzának 19. fejezetében olvasható Lykurgos e mondása: „Nem fal nélküli az olyan város, amelyet téglák helyett férfiak vesznek körül.” (Kacskovics-ford.)

573—576 Ennek a versszaknak az adatai is a Lykurgos-életrajzon alapulnak.

581 olv. tíz

606 A Corinthusra való utalás érthetetlen. A szakasz összefüggéseiből az következnék, hogy Petki itt egy külföldi főiskolán, egyetemen való tanulmányaira utal. Ez azonban nem történhetett a török járom alatt levő és elpusztult Korinthosban, ahol Petki egyébként is legfeljebb törökországi követsége során fordulhatott meg, amire azonban műve írása után került csak sor. Aligha gondolhatunk Karintia *Corinthia* alakú latin nevére, mert Petkinél határozottan *Corinthus* áll, s karintiai tartózkodásának semmi nyoma. — *Corinthus* ezért valamilyen átvitt értelemben szerepelhet itt, ami a XVI. században nem is ritka. Baranyai Decsi *Adagia*-jában pl. többször előfordulnak olyan szólások, melyek a *Corinthus* névvel vannak kapcsolatban. Pl. „Dionysius Corinthi Az ki nagyot hág nagyot esik.” (1/1/4/8.); „Corinthiari, Kuruasággal kereszködni.” (4/3/6/9.); „Non cuiuis homini contingit adire Chorintum.” (Magyar megfelelője nincs, 4/10/10/10.) Különösen ez az utóbbi mondás áll közel Petki sorához; magyarul: Nem minden embernek jut osztályrészül *Corinthus*ba menni. Talán ez utóbbi értelemben használja Zrínyi is ezt a fiktív helynevet 1658 decemberében Ruchich János zágrábi alispánhoz írt levelében. Itt bécsi látogatásáról szólván, írja: „Mihi vero contingit adire Corinthum”. (Zrínyi Miklós összes művei Bp. 1958. II, 257.) Itt *Corinthus* nyilvánvalóan Bécsre jelképezi. Esetleg Petki is Bécsre akart utalni? A bécsi egyetem anyakönyvében neve nem szerepel.

627 föszet = fözet

628 A „Peter biro el költ” kifejezés megértéséhez hozzásegít Baranyai Decsi *Adagia*-jának két mondása: „Certamen non accipit excusationes. Nincs ám az hadban semmi Péter batia.” (3/3/6/2.); „Non est oleum in lecytho. El költ ő nálla minden péter battia.” (3/7/2/6.)

651—652 Rendkívül elterjedt szólás. Baranyai Decsinél „Nem illet számart veres nyereg” formában többször is előfordul (1/3/1/3. stb.).

DETSI ISTVÁN

A századforduló táján két Detsi István élt. Az egyik 1589-ben subscribált Debrecenben (seniora és collaboratora lett az iskolának), a másik pedig 1596. márc. 19-én. (THURY Iskolatört. adattár II. 97, 98.) Az énekszerző Detsi feltehetőleg az utóbbival azonos, mivel 1609-ben szerzett énekének utolsó szakaszában még „ifjú”-nak nevezi magát. Valószínűleg a másik Detsi István volt az a személy, aki 1597. márc. 14-én két társával (Szikszói Kónya Istvánnal és Thuri Györggyel) érkezett Wittenbergbe, s így szerepel a neve a wittenbergi egyetem anyakönyvében: Stephanus N. Decius. (THURY i. m. II, 28.) Ezzel az idősebb, egyetemet is végzett Detsivel lehet azonos az a Detsi István, aki a XVII. század elején a Tiszántúlon működött, és tekintélyes prédikátor lett. A fiatalabb másik, az énekszerző, szülőföldjére tért vissza, és 1609 és 1613 között Decsen írta össze a róla elnevezett nevezetes énekeskönyvet, a *Detsi-kóde*x-et, melybe pontosan bejegyezte az énekek leírásának keltét, a könyv összeállításának helyét és saját nevét. (DÉZSI, ItK 1927, 68—76.) Ezidőtájt még csak iskolamester lehetett, mert 1611-ben Detsi Kristóf van lelkipásztorként feljegyezve a decsi ref. egyház anyakönyvébe. (ARANY DÉNES: A decsi ref. egyház tört. 11.) Az énekszerző Detsi továbbra is a dunamelléki ref. egyházkerületben szolgált. Lelkeszi működéséről a dunamelléki egyházkerület legrégebbi jegyzőkönyve, a *Simándi-kóde*x őrzött meg adatokat. Eszerint 1626—1631 között a tolnai Nyéken (Decs szomszédságában) volt prédikátor, s mint ilyen vett részt a zsinatokon. 1632-ben mint decsi prédikátor van jelen a jún. 3-án tartott zsinaton. Az énekszerző Detsi talán azonos azzal a Detsi Istvánnal, aki mint szeremlei lelkipásztor vett részt az 1652. márc. 13-án tartott zsinaton. (FÖLDVÁRY LÁSZLÓ: Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez. Bp. 1898. I. 113, 121, 126, 133, 139, 147, 182.)

ASZTALOS MIKLÓS tévesen azonosítja az énekszerzőt azzal a Decsi István mányoki tanítóval, akinek 1651—1655 között Péchy András pécsi préposthoz írt leveleit a pécsi püspöki könyvtár őrzi. Ez ugyanis nyilván katolikus volt. (Szerdahelyi Mihály históriás énekek nélt politikai éneke 1595-ből. Pécs 1925. 9.)

Három énekét ismerjük. Kettőt énekeskönyve összeírásakor 1609-ben, illetve 1611-ben; a harmadikat a versfők tanúsága szerint decsi prédikátorsága idején, vagyis 1632 táján szerezte.

71.

Kézirata: **Detsi-k.** 61a—67b. Kiad. DÉZSI, ItK 1927, 225—7. — A nótajelzés a VI. zsolnárnak Szegedi Gergely által készített fordítására utal. (RMTK VI, 218.) Dal-lama azonos a 7. sz. énekével, lásd erről a 7. sz. ének jegyzeteit. — Versfők STEP-HANVS DETSI . . . Az utolsó vsz. szerint 1609-ben írta.

101 parraga = parlaggá

72.

Kézirata: **Detsi-k.** 152b—157b. Kiad. DÉZSI, ItK 1927, 228—31. Versfői: F STEPHANVS ISTD FECIT IN PATRIAM KNE. Az *Isted* a Detsi név megfordítása. Az ének 1611-ben kelt.

24 A sor két szótaggal kevesebb.

Kézirata : Szentsei-dk. 14a—15b. Kiad. THALY, VÉ I, 393—8. és BUDA JÁNOS az ék. betűhív kiadásában. (Bp. 1943, 19—21.) — Versfők ISTVAN DETSI PREDIKANOVA D. Az utolsó vsz. vége hiányzik a kézirat csonkasága miatt.

Az akrostichont a kiadók tévesen „Istvan de Tsipredi”-nek értelmezték. Csipred helynevet azonban nem ismerünk, és az is valószínűtlen, hogy a keresztnév magyarul, a vezetéknev pedig latinul legyen. A romlott versfők eredetileg nyilván az „István detsi prédikátor” szöveget adták. Az ének nagy valószínűséggel a kódex-másoló Detsi Istvának tulajdonítható. Énekét 1632 körül szerezhette, amikor szülőhelyén lelkészkedett. A szöveg meglehetősen romlott, ami érthető, ha figyelembe vesszük, hogy az ének szerzése és a rendelkezésre álló kézirat leírása között több, mint 70 év telt el, és a szöveget nyomtatott kiadás nem rögzítette. (Téves BUDA JÁNOSnak az a megjegyzése, hogy az ének Kájoni II. kiadásában is megtalálható, i. m. 177.)

Az énekeknek ebben a csoportjában a jelzett időhatárok közé eső minden keletkezett éneket közlünk, kivéve az előzőekben kiemelt szerzők, illetve a sorozat következő kötetébe utalt költők (Nyéki Vörös, Pécseli Király, Miskolci Csulyak) műveit. Nem vettük fel Dobokay Sándor két versfordítását, melyek Balassi Campianus fordításának 1607. évi kiadásában jelentek meg. Dobokay előszava szerint ugyanis a kötet teljes kézirata már évek óta készen állt, s így valószínű, hogy Dobokay kiegészítése a versfordításokkal együtt még az 1590-es években keletkezett. Egyébként is a Campianus-fordítás teljes szövege megjelent már legutóbb ECKHARDT SÁNDOR Balassi—kiadása II. kötetében. Kimaradtak Mihályko János eperjesi prédikátor versfordításai is, melyek 1612-i prédikációs kötetében jelentek meg (RMK I. 432.). Ezek Mihályko egy vallásos énekével együtt a sorozat egy későbbi kötetében, a többi felvidéki lutheránus énekszerző műveivel együtt jelennek majd meg.

74.

Kéziratai

I. **Detsi-k.** 183b—184b. Kiad. DÉZSI, ItK 1927, 238. — Az ének előtt: „Alia” Az 1., 2., 12. és 13. szakasz végén a másoló hevenyészett írással megismételte a strófa 3—4. sorát, ilyen módon: „föl kialt vr isten hozzád keservessen föl kialt vr isten” (1. vsz.) stb. Detsi István az éneket 1611—13 között másolta le.

II. **Vasady-k.** 81a—b. Ez a kézirat elpusztult; első és utolsó szakaszát kiad. DÉZSI, ItK 1913, 18; a *Detsi-k.* szövegétől való eltéréseket pedig uő. ItK 1927, 238. — Az ének címe: „Cantio pulchra M.F.K.” Az ének végén a másoló jegyzete: „per me Franciscum Mindszen[ti]”. Ez a változat nyolc szakaszos, s a *Detsi-k.* strófái ilyen rendben következnek benne: 1, 2, 3, 4, 6, 7, x, 13. A *Vasady-k.* utolsó előtti szakasza, mely az I. változathoz hiányzik, így szól: „Zinten igi igerni, magat kedueltetni, de but s nem iot adni, kez fogadast teonni”.

III. **Jankovich, Nemzeti Dalok Gyűjteménye VII, 27a—b.** — Az ének másolata egy csomóban van több XVII. század eleji énekkel; valószínű azért, mert Jankovich valamely ma már nem ismert XVII. századi kéziratból másolta a *Nemzeti Dalok VII.* füzetének anyagát, vagy legalább annak egy részét. A gyűjtemény többi füzetéi is jórészt régebbi kéziratok versgyűjtemények másolatai. (SzTA II. 127.) — E változatban 12 strófa van, s a *Detsi-k.* szakaszai ilyen sorrendben következnek: 1, 2, 4, 3, 11, 6, 7, 5, 8, 9, x, 12. Az utolsó előtti strófa a *Vasady-k.*-nek a *Detsi-k.*-ből hiányzó szakaszával azonos, a köv. változatokkal: „Melly hamar igéri Magát kedveltetni De bünt nem jó tenni Hamissan keresni”.

Az éneket ismeretlen szerzője 1601 februárjában rabságban szerezte, egyike tehát a régi századok nagyszámú börtön-énekeinek. Az ének valószínűleg Erdélyben keletkezett: erre vall a *Vasady-k.*-ben való megjelenése, valamint az a körülmény is, hogy a dunántúli *Detsi-k.*-ben is erdélyi eredetű énekek között foglal helyet. A szerző személyére utalnak talán a *Vasady-k.*-beli cím M.F.K. betűi. Tetszetősnek és megokolt-nak látszanék a rövidítés ilyen feloldása: „Mindszenti Ferenc készítette”, mivel Mindszenti másolta az éneket. A *Vasady-k.* másolója azonban semmiképpen sem lehet azonos a szerzővel, mert e változat igen töredékes.

Kézirata: **Detsi-k.** 202a—202b. Kiad. Dézsi, ItK 1927, 241. — Az énekből, — a kézirat csonkasága miatt — csak az utolsó 25 sor maradt fenn, s ezek közül is az első (egy hiányzó levelen megkezdett strófa negyedik sora) töredékes. A vers végén a zárószavak is hiányosak: „finis per...”

Tárgyát és korát illetően csak föltevésekre vagyunk utalva. A versszerző Erdély nyomorúságát panaszolja. Az első teljes strófa néhány kifejezése arra enged következtetni, hogy a vers Mihály vajda erdélyi uralmáról szól, aki 1599. okt. 28-tól 1601. aug. 19-ig két ízben gyakorolta a főhatalmat Erdélyben. Arra pedig van adatunk, hogy Mihály vajdáról írtak magyar éneket. A *Fanchali-Jób kódex* egyik énekét („Buidosuan faraduan zerelmem kepe”) ugyanis „Az Mihály waida Notaiara” szerezték. Mivel ez utóbbi vers formája, a 6 + 5-ös 11-es, teljesen megegyezik énektöredékünkével, azt a feltevést is megkockáztathatjuk, hogy éppen ezt emlegették Mihály vajda énekeként. Mindenesetre az ének 1600 körül keletkezhetett. THALY feltevést, mely szerint az ének „valamely töröksanyargatta bús magyar keserve” (Száz. 1871, 99.), az énektöredék tartalma nem támogatja.

10 tallad fenenek = tollad fényének

Kézirata: **Lipcei-k.** 31b—32b. Kiad. Dézsi, ItK 1919, 329; MKBR 66—9.

A versfőkből: LAVRENTJVAJAAHASJJEEM — A versfőkből TOLDY FERENC a Vay Lőrinc nevet olvasta ki, s e néven szerepelteti az ének szerzőjét. (A magyar költészet története. 1867. 191.) Minthogy a zavaros versfőkből nemcsak a Vay, hanem akár a Vajaházi név is kiolvasható: nem kívánjuk a bizonytalan vezetéknevet állandósítani, s a nélkül közöljük az „ifjú” Lőrinc versét. Megjegyezzük azt is, hogy a Vayak nemzedékrendje Lőrinc nevű családtagot, kivált a XVI—XVII. századfordulón, nem ismer. Keresztneven kívül csak annyit állapíthatunk meg a szerző személyéről — verse alapján —, hogy erdélyi volt, s Erdélyt tekintette hazájának. — ... Lőrinc a verset — az utolsó szakasz tanúsága szerint — 1602 áprilisában szerezte „Zsigmond király városában”, vagyis Nagyváradon (ui. ott volt Zsigmond király eltemetve). A költemény Básta György erdélyi vérengzéseinek egyik visszhangja.

8 A rossz rím alapján valószínű, hogy a sor romlott.

13 A szótagszám-hiba nyilván szövegromlás eredménye, kijavítására azonban nincs biztos megoldás.

33 szoruaual olv. sorjával

44 Szövegromlásból eredő szótagszám-hiba. Kijavítása megnyugtató módon nem lehetséges.

Kéziratai

I. **Kuun-k.** 40—41. Kiad. Dézsi, ItK 1916, 60.

II. **Vasady-k.** 112b—115a. Kiad. Dézsi, ItK 1913, 27; MKBR 65—6. Az utolsó sor ebben a változatban nem ismétlődik. A 4—5. versszakok fordított sorrendben.

Az ének keletkezési idejét hozzávetőleg a 14. és 22. sorok utalásából állapíthatjuk meg. Erdély és Havasalföld „elkelésén” az énekszerző nyilván az 1600—1602-i eseményeket érti, amikor Erdély előbb Mihály vajda, majd Básta uralma alá került. A 22. sorban a *Vasady-k.* változata „nemöt nemzet”-et emleget, ami szintén a Básta uralmára való célzás lehet. Az ének keletkezése tehát 1602 vagy 1603 tavaszára tehető.

26—28 Ezek a vidékek különösen az 1596-i tatárdúlások alkalmával szenvedtek sokat.

28 Keöroz = Körös

Kézirata: **Pápai János kézírata** 7a—b. Kiad. SÁRKÁNY OSZKÁR: Feddőének a XVII. század elejéről. It. 1942. 48—9.

Pápai János jezsuita 1607—8-ban írta Klagenfurtban kéziratban maradt teológiai munkáját, ezzel a címmel: *Az Oltari Szentsejben a Christus jelenletenek igassagarol, a szent aldozatrol es miseröl es az egy szín alatt valo elegendő keresztyeni comuniorol. Harom kiseded könyweczek.* Művét, latin nyelvű dedikációjában, Forgách Ferenc esztergomi

érsnek ajánlotta. Ezután következik az olvasóhoz írt előszó (6a—8a), melybe beleszötte a máshonnan ma már nem ismert, de a XVII. század elején úgy látszik közkeletű éneket. A kéziratban a vers nincs sorokra tagolva, mintha prózaszöveg volna. Pápai előljáró beszédét az ének szöveggörnyezetének pontos ismerete végett, és mert a klagenfurti magyar jezsuita munkásságáról irodalomtörténetírásunk mitsem tud, — teljes szövegével közöljük alább. — Pápai még három másik éneket is belefoglalt művébe. Az első „könyv” lezárása után három katolikus egyházi ének szövegét közli: „Dicsérd Sion megváltódat”, „Feyczki nieluem diczöseget” és „Idvözlegy Christusnak szenteste [!]” (86a—89b).

7 Belial — zsidó szó: haszontalan, gonosz, lázadó ember; a bibliában (Kor. II. 6, 15.) gonosz szellem, a rosszaság megszemélyesítője

1 July 1607
clagenfurt

AZ KERESZTYEN OLVASÓHOZ ELŐL IARO BESZED

Heb. 5. u.
12.

Epistola ad
Hebr.
Roma ex-
pleto fere
custodia
biennio
scripta

Heb. 6.
A keresz-
tien hit-
nek ket
első tanit-
tása

A Credot
miert
szerzötték
Testam
hoc Au-
gustinus,
de fide et
operibus
c. 11. et
tom. 10.
de tempo-
serm. 181

Göngök a
mastani
emberek
a hitben.

A Görögök
boszon-
tása.

Plato in
Tirraeo.

De uatione
graxani-
tarum
affectio-
num 1.

Nagi banattal panaszkodic, szent Pal Apostol à Sidokhoz írt leuelenek¹ ötödik reszeben: Az ü halgatoinac kesedelmes tunia uoltokon. Hogi à kiknec predicatlatot leg előszöris az Euangelium Act. 2. 3. et 13. es à kie immar, husz egész esztendeig halgattac¹ à keresztien hitnec minden titkos szentséget: es a kiknec az időhöz kepest, immar mestereknec es Doctoroknac köllene² lenniék. Im megent elől köllessek nekiek kezdeni az A. B. Cet, az az: a keresztien hitnek tudomaniat. quum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut uos doceamini quae sint elementa exordij sermonum Dei: et facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo. Holot mesterekce köllene lennenek az időhöz kepest, im megent a nekül szükölködtök, hogy az Isten igeienek első kezdetire tanitassatok. Es ollianokca lettetek a kik tey nekül, nem ualóságos etel nekül szükölködnek.³ Mi legien kedig ez az Isten igeienek első bötuieről ualo kezdett, meg feiti ugian ottan hatodik reszeben monduan. Intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur, non rursum iacientes fundamenta poenitentiae ab operibus mortuis et fidei ad Deum. El hagyuan ugi mond a Christus igeienek elő kezdeset, a tökelletességre siessünk: Nem uetuen wiab penitentia tartasnak fundamentomat, a meg holt czelekedeteknek es hitnek, az Istenhez. Mert ugianis mindeneknek előtte a hiueknek es kisdedeknek oktatasaba, ebben a ket dologban foglaltak magokat az Apostoloc, hogi tudnia illic, ualaki keresztienne akarna lenni, leg előszöris, meg szanna bana büneinek sokasagat: es masodsor, hogi az keresztien hitnek röuid summaiat meg tanulna. mely dolognac nagj ob ismeretire es ertelmere szörzék à szent Apostoloc egienlő akarattal à Credot, a melliel mind e mai napig elünc: hogi mind az ü tanitatokban, s mind az hiueknek uallas teteleken, mind è szeles uilagon eggiező tudomany talaltatnieiek, es hogi uel a iellel es uallas tetellel, az igaz keresztien à poganitul meg ismertetnieiek. A ki annakoiert, még ebben à ket dologban haboz, tudnia illic, hogi sem az előbbi undok-ságos életetül magat meg nem tisztetuan, à keresztieni igassagban előmenetelt nem tett, sem kediglen az keresztien hitnec agazatit ualóságosan el nem huen, neha egik czikelieben neha másik czikelieben tetouaz. Effele ember akar mint niessé szauauaal es szaiuauaal, hogi ü ualoba io meg aggot keresztien, de azonba ualóságos zerint, meg csak à keresztien hitnek első kezdetin es gradicuan botorkazik. quibus lacte opus sit, non solido cibo, a kie meg teies szaiuiak.

Ebben kedig a mi meg niomorodot időnkben, ualahoua ueted szömödet, es akar mely keresztien hitnek agazattiat tekentet meg, leg ottan meg latod, hogi gianosaggal hisznek mindent.⁴ Es mind egikben s mind⁵ masikban budosik elmeiek. Es annakoiert nem emberseges keresztieni szömelt, hanem alauualo marczonasagot lathacz bennék, az kie tey nekül szükösek, auagi inkább szerdekot kiuannac, nem erős ferfiuac ualo eledelet. Régi időben azt vetic uala szömökre a Görögöknek, hogi mindenkor csak gierneczkec uolnanac, egi eszes uen ember sem talaltatnek közöttök, miuel hogi mindenie maga feie füstit köuetuen, a tanitonac tanitasat meg uetuen, kiki mind maga iteletit köuetneie. Vgian ezen panaszkodic Porphyriusis apud Theodoretum, hogi az ü tanituan közöt (perpetuam esse λογωμαζιαν, seu uerborum discrepationem, utpote qui ni boni coniecturam humanis rationibus ducantur.) ezak azon szo pör uagion, es az igeknec igienetlensége felöl ualo uiszauonias, a kie a ionac ismeretiben

A magyarok csak az emberi okosságot akariac köüetni. Vgian ezen panaszkodasunk lehet
nac piron- minekünkis a mi meg niomorodot nemzetsegünk fölöl, es ugian ezent uethettiük
gataaa. mijs szömere a magiar nemzetsegnek : Hogi a kic annak előtte ez egész keresz-
tien uilagon ualo nemzetsegeknek tüköri uoltanac a iamborsagban, es a meg
Regi dicze- rögzöt igaz tudomannac szentsegeben, egiebeknel alhatatossabbak uoltanac :
rete a magla- es közel hatszaz egész esztendeig egieb nemzetsegeketis, a föl uett igaz keresz-
roknac tien hitnek uallasaban, meg fegiuerek altalis meg tartoztatannak,⁶ ugi mint
Matias Huszitak eretneksegetül, mind e szeles uilagot, hogi meg ne förtöztetnenek.⁷
kiraly Az kiket noha telliesseggel ki nem giomalhatannak Cheh orszagból, mindazon
ember- altal, hatalmas fegiuerekkel, az örökce ualo szent emlekezetre melto Mathias
sege. kiralyal⁸ a magiari nemzetseg⁹ vgi annira meg ronta, hogi mind e mai napig-
lannis, csak egi orszagot sem förtöztetthete meg, ez a czaurogo wy uallas,
a magiar nemzetsegnek a Catholica¹⁰ religioban ualo alhatatossagok mia.

De imé, idő muluan minemü utalotossan esenk, mind orszagunknac
smind nemzetsegünknek ueszedelmeuel, söt lölkünknek karhozattiaual¹¹ az
eretneksegnek iszoniu barlangiaban : mennire¹² merülenk el, minden Isten-
telensegben es gonossagban. Annakelőtte hadakozunk uala, az regi keresztien
Romai hitnek oltalmaiert, s meg maradasaiert : mast egi uuionnan tamadot
senniedekes parazna nemet barátnac Luternek talalmaniaiert. Annakelőtte a
közönseges, Apostoloktul (nem nemetkötül Francuzoktul) szarmazot tudom-
maniert, mast egi undok sodomita Caluinus uallasaiert. Oly utat köüetünk,
a mellien soha csak egi lelek sem ment be mennieknek orszagaban (auagi ha
ment, neuzzenek csak eggiert, de eddiglen nem neuzhettenek snemis neuz-
hetnek). Bizoniara ha meg az Istennek angialanac sem szabad hinni, atok alat
In Insti- ha ualami uysagot tanet : (Licet aut angelus de caelo euangelizet uobis praeter-
tutionis quam quos euangelizauimus uobis anathema sit). minemü nagi lelek karhozat,
suis. effele wy kialtokra bizni lölkünk iduösseget, a kic oly tudomant hirdetnek,
Az Wy mellien soha Christus Vrunktul fogua, csak egi ember sem uolt, a mey wisagban
tudoman- ugian diczekedic Calvinus. Ebböl a tudomanibol szarmazot annakokaiert
nak giü- nemzetsegünkre, az atok, es ueszeli, mert most minden tehetsegünknel azon töre-
mölcze kedünk hogi ugian meg torolliuk gonoszragunkkal, a regi iot rontasinkkal a regi
Erasmus epetest, dulással foztással, az előbbi Atiaink adomanit, rcszegseginkel, tobzo-
Roterda- mi Epis- dasinkkal, a regi iozan eletet. Profer mihi ait Erasmus, quem istud Euangelium,
mi Epis- tola de ex commessatore sobrium ; ex feroci, mansuetum ; ex rapaci, liberalem ; ex
pseudo Euan- gelicos aduitaec- maledico, benedictum ; ex impuro reddiderit uerecundum ; ego tibi multos
rium. ostendam qui facti sunt seipsis deteriores. Nem heaba mondgia a bölez. Corruptio
1529. optimi pessima. A ionac meg uesztte leg gonozb. mennel iobbak uoltunk
Alea. regenten, annal gonoszabbak uagiunk mostan, az uy uallas mia. es a¹³ mint
meg monduan Mali homines et seductores, proficient in peuis. a gonosz emberek,
Nemzetse- es a hitetök naprol napra rosabbaka ualnac. Sem Istenel, sem emberrel,
günk sem meniorszaggal, sem pokollal, nem gondolnac. Az kiket Isten szaiokra
gonosaga. boczatöt. Dimisi eos per dum desideria cordis eorum, ibunt in adiuentionibus
2 Timoth. suis. az ü sziuöknek gondolattiaira boczattam üket, menten mennek talalmaniok-
3. v. 13. ba. Es bizoniara meg teczik mennire mentenek, mert im maid a keresztien
hitnek minden agazatiba ketölködnek. es hogi szantalan, egieb hitben iaro
Mal. 80. 13 dolgokrol, es azoknac magiarazatirol mast semmit ne szolliak. Czak emez negy
A sacra- igeckzenek magiarazattiaiban. Ez az en testem, oly iszoniu uiza uonas tamadot,
mentom- az uyto atiafiak között, es oly egj mas ellen ualo uiszalkodo magiarazat, hogi
ban ualo minden keresztien ember, a kinek Isten eszet, es ertelmet adot, nagi könnyen
visza eszebe ueheti, es uiual tapasztalhattia, hogi nem a szent lelek Istennek osko-
uoniasok laiabol szarmaztanac effele uiszauonio tanitok. Non enim est dissensionis Deus
a mas- tianaknac sed pacis. mert az Isten nem uiszauoniasnac hanem bekescgnek Istene ; hanem
amaz eleitül fogua ualo gilkosnak, es el partolo angialnac oskolaiabol ualok ;
1. Cor. 14. Egibe szedegette ezeknek a kialtoknac üstök uonio es különbözöt ket szaz
Christoph. magiarazattiokat¹⁴ Christophorus Rasperger. A holot csak el almekodhatic
Raasper- az ember,¹⁵ ha meg gondollia magaban, mikeppen szegienetti meg Isten az ü
ger. ellensegit, es mikeppen ualoztattia el nielucket, a hamis eretneksegnek tornia
Gen. 11. eppetöink, ugi annira, hogi egimast nem ertuen, foietlen laboka legienek, eggik
Az eret- a masikat ne ercze, es egimasba ueszuen, felbe hadgiak az eppetet, es ket szaz
nekek különbözöt magiarazatra czigazuan, az Christusnac niuan mondöt regi igiet,
czonka torniok egimast se lathassak. Effele keresztül futamot kresztieneknek azert, tey köl

nem ferfiunac ualo eledel, mert ezek közot, csak egi uen eszesz iteletü, es Isten igeie magiarazo sem talaltatik.

Joa. 6. 60.

Ennek előtte hatasz eszten-dővel tuttak a lekezet a magiarok most annira el felettek, hogy csak a keresz-tet sem tudjak magokra uetni mely a keresz-tien hitnek külsőle.

az, az mennei eledelnek ualóságos igaz uoltat az oltari szentsegeben : a mely eledellel eluen a mi iambor Istenben el nyugot eleink, az örök eletre iutotanac, Christusnak igereti szerint. Qui manducat hunc panem, uiuet in aeternum. A ki eendi ezt à kenieret, mindöröke el. A mely leczkere meg tanította uala Isten, a magiar nemzetseget, hatszaz esztendő előtt, es immar doktorokcais lehetenek¹⁶ uolna¹⁷ e dologban, es effele egieb keresztienu tudomannac tanitasaban. De à hitetlenseg, es eretnekseg erre hozta e mastani uilagot,¹⁸ hogy uuiannonn köllessek üket cathekizalni, mert a keresztienu uallasnac mastanaba csak a kezdetit, auagi ielet sem tudnac sokan meg mutatni es meg mondani, ha à pokolnak kinn'atul meg menekedhetnek is Isten akaratiabol, effele egi czelekedettel, oly tudatlansagba es uaksagba uannak az Vraim.

Erről azokaiert a harom fő dologrol leszen Isten segetsegeből rövid szolasom. Tudnia illik első könuemben meg bizonittom az oltari szentsegeben, az Christus szent testenek es uerenek ualóságoss ielen letet.¹⁹ Az masodik könuemben²⁰ szolok a szent aldozatrol es miseről. A harmadikba az oltari szentsegnek egi szin alatt ualo uetelenek elegendősegeről. Nissa meg az Isten az ü malasztia által szuuet az keresztienu oluasonak, hogy hidgie azt, igaz hittel a mit nem lat, testi szömmel, az Istennek igaz mondo meltosagaiert. Mert ugianis à hit (est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparen-tium.) remenlendő²¹ dolgoknak allattia, es a nem latando dolgoknak erösítő bizonsaga.

Heb. 11.

¹ halgattac [uala] ² [Előbb:] köll uala ³ [Előbb:] szükölköttek ⁴ [mindent utólag beszürva] ⁵ s mid [!] ⁶ [Előbb:] tartottanak ⁷ [hogy meg ne förtöztetnek] lapszéli betoldás) ⁸ [Előbb:] király ⁹ nemzetseg [gel] ¹⁰ a magiar nemzetseg [tül ualo] nek [felteken föl uenni] a Catholica ¹¹ karhozattia uual [!] ¹² mennire [el] ¹³ [Előbb:] es mint ¹⁴ [Előbb:] ket szaz magiarazattiokat különbözö es ¹⁵ ember, [mike] ¹⁶ [Előbb:] lehetnek, ¹⁷ uolna [egiebeknec] ¹⁸ ui[g]lagot ¹⁹ [Előbb:] Christusnac szent testet es ueret ualóságossan ielen lenni ²⁰ [Előbb:] könuiben ²¹ [A hit] remenlendő

Kézirata : **Detsi-k.** 162b—169a. Kiad. Dézsi, ItK 1927, 233—7. — Az éneket Detsi István 1611-ben másolta le kódexébe, s az ének végére odaírta: „finis per me”.

A szerző nevét a versfökből ismerjük : EMERICVS DAROCZI FRANCISCO LITERATO IN OROSZI FECIT. A versfök, valamint az ének két utolsó szakasza szerint Daróczi Imre 1604-ben, régóta tartó török fogságban írta versét a Valkó-megyei Oroszi községben, s művét Csapán (Cziapan) Ferenc deáknak hagyta. További életéről mindössze annyit tudunk, hogy 1621-ben Dunapatajzon volt prédikátor. Így említi őt Simándi Bodó Mihály heidelbergi diák, mikor többek közt neki ajánlja, mint respondens, a *Theses Theologiae de Coena Domini* című iratát. (RMK III, 1331.) E kiadványból tudjuk azt is, hogy az énekszerző teljes neve Daróczi Király Imre volt.

58 Feledekön = feledékeny

83 Ettől a sortól kezdve a másoló majdnem minden o és u betűre ékezetet tett. Mivel ennek nyilván csak felületesség lehetett az oka, nem valami nyelvi jelenség, ezért ezeket az ékezeteket mellőztük.

93 Segor (Szegur, a bibliában Zoar vagy Coár) ősrégi város Sodoma közelében, amely azonban nem pusztult el Sodomával együtt.

97 Ige olv. igye (= ügye)

111 ziünk = szivünk

114 menitü = menny-ütő; mennyütő-kő = villám

127 Beüezen = bölcsen

149 Zönknek = zöngnek, zenegnek

162 rogia = rogya, ragya; a ragyát (növényrozsdat) okozó nyári esőről van szó

Nyomtatott kiadásai :

I. **Istenes Énekek.** Bártfa [1635—40]. 218—26. — Balassi és Rimay istenes énekeinek bártfai rendezetlen kiadása valószínűleg néhány évvel későbbi az 1632—35. között megjelent bécsi kiadásnál. De mivel hívebben követi az elveszett őskiadást, ezt kellett alapszövegül választani. (Vö. KLANICZAY, Hozzászólás Balassi és Rimay verseinek kritikai kiadásához. I. OK. XI, 311.)

II. **Istenes Énekek.** Bécs [1632—35]. 73—7. Kiad. VARJAS az ék. hasonmás kiadásában. Bp. 1941. 73—7. — Címe itt így szerepel : „Igen szep enek, ez két szónak bötüjéből álván. Ferendum et Sperandum, Autore incerto.”

III. **Istenes Énekek.** Lőcse 1670. 251—7. Kiad. SZILÁDY, Gyarmathi Balassa Bálint költeményei. Bp. 1879. 136—41 ; Dézsi, Balassa Bálint minden munkái (Bp. 1923. II, 290—5. — Ebben a változatban a cím így szerepel : „A' Szerentsének állhatatlan vóltáról, e' sententiának bötüiből álván. Ferendum et sperandum. Incerto Authore.”

IV. **Istenes Énekek.** Lőcse 1671. 369—78. — Ez az editio kijavítja az előző évi kiadás sajtóhibáit. (Lásd : MKsze 1955, 118—21.)

Kézirata :

V. **Balassi-k.** 144. Kiad. VARJAS, Balassa-kódex, Bp. 1944. 136. — A kódex csak az első strófát tartalmazza, a többi számára a másoló üres helyet hagyott. Az ének teljes szövegét eredetileg, 1604 és 1610 között, Balassi „maga kezével írt könyvvé”-nek végére írta le a nagy költő kéziratának egy hozzá nem értő tulajdonosa. Innen került az ének szövege kétszeri másolás útján — sajnos csak csonkán — a *Balassi-kódex*-be. (Vö. KLANICZAY i. m. 281—3.)

SZILÁDY ÁRON a *Balassi-k.* felfedezése után az éneket Balassi költeményei közé sorolta, a vers végén álló 1604-es évszám ellenére is. Igazi szerzőjét Illésházy István személyében ECKHARDT SÁNDOR mutatta ki (Balassi Bálint utóélete. ItK 1955, 419—23.) Illésházy István az 1600 körüli évtizedek egyik leghatalmasabb és leggazdagabb főura, s különösen élete utolsó évtizedében a magyar politikai élet egyik vezetője volt. Életrajzának összeállítását ezért nem lehet e kiadvány feladata ; csak a néhány legfontosabb adatot és az irodalmi munkásságával kapcsolatos mozzanatokot említjük.

Illésházy István (1540—1609), a XVI. században hirtelen felemelkedő és előre törő, régi nemesi családból származott. Két házasságával (Erdődy Anna és Krusith Jánosné Pálffy Kata) nagy vagyonra tett szert, melyet maga is állandóan tovább gyarapított. Magas hivatalokat töltött be : 1577-ben kir. kamarai tanácsos, 1582-ben Liptó-megye örökös főispánja, 1584-ben udvarmester, 1593-ban grófi címet kapott. Birtokainak egyik központja, s kedvelt tartózkodási helye volt a Rózsahegy melletti Likava vára, nem messze Balassi Bálint lakhelyétől Liptóújvártól. Kettejük közt bizalmas barátság is lehetett, s Balassi nemcsak egyéni bajairól tájékoztatta a likavai váruat (ECKHARDT, Balassi-kiad. I, 410—1.), hanem verseit is megmutatta neki. Ez utóbbira vall az Illésházy versén felismerhető erős Balassi-hatás, s a Balassi-strófa használata. (ECKHARDT, i. m. 421—3.) Illésházy — a kor legtöbb főúrához hasonlóan — erős humanista műveltséggel rendelkezett, ez is elősegíthette a két költő barátságának kialakulását. — A tizenöt éves háború első éveiben részt vett a török elleni harcokban, s jelen volt a Balassira oly végzetes 1594. évi esztergomi ostromnál is. Tapasztalatait gondosan feljegyezte s így kútfő értékű emlékiratot hagyott hátra Rudolf uralkodásának és a tizenöt éves háborúnak a koráról, erős németellenes színezettel. (Kiad. Gróf Illésházy István följegyzései 1592—1603. MHHS VII.) — 1603-ban hamis vádak alapján perbefogták, de az idézés elől Lengyelországba menekült. Távollétében fő és jószágvesztésre ítélték, s mérhetetlen vagyonát elkobozták. Hűtlenségi perének óriási szerepe volt a Bocskay-szabadságharc előkészítésében s a protestáns főurak Béccsel való szakításának, s Bocskayhoz csatlakozásának előidézésében. (KÁROLYI ÁRPÁD, Illésházy István hűtlenségi pöre. Bp. 1883.) Lengyelországi bujdosása során, 1604-ben, írta szép elégiáját, melynek tartalmi és formai elemei pontosan ráillenek a korábban dúsgazdag nagyhatalmú főúrnak és a költő Balassi művelt barátjának ekkori helyzetére. — Bocskay háborújának kitörése után békét próbál közvetíteni s valószínűleg e törekvésének jegyében született a másik neki tulajdonítható ének : „Oh keserves szívvel, ki most veszni tértél!” (kiadásunkban 81. sz. alatt). A megegyezési kísérlet meghiúsulása után 1605 júniusában a szabadságharchoz csatlakozott, hazatért, s a fejedelem őt javaiba visszahelyezte. Bocskay nagyon tisztelte és leveleiben „kedves apámuram”-nak szólította a hatalmas nyugatmagyarországi főurat, akinek politikai felfogása azonban eltért az övétől s aki továbbra is a Béccsel való mielőbbi megegyezés lehetőségét kereste. — A bécsi béke létrejöttében Illésházy-nak nagy szerepe

volt, majd később II. Mátyás trónralépésének buzgó támogatója lett. (Politikai levelezését lásd; TT 1878.) Az 1608. évi országgyűlés nádorrá választotta, de ezt a méltóságot már nem sokáig viselhette, mert a következő évben meghalt. Bocskay szabadságharcra óta politikájának egyik hűséges követője volt a szolgálatába lépett Rimay János is. Életrajzát — felületesen — megírta PODHRADČKY JÓZSEF (Illésházy István nádor élete. Új Magyar Museum 1866 299—321, 370—90.); egyéniségének sikeres jellemzését lásd: KÁROLYI ÁRPÁD i. m. 17—26.

A nemrég neki tulajdonított két magyar nyelvű ének és már említett történeti feljegyzései mellett egyéb irodalmi érdekű műveit is ismerjük. Ezek a következők:

Pio oratio Stephani Illésházy, eotum in Polonia exulis, ad quosdam nobiles Comitatus Liptóiensis missa Anno 1604. (Kiad. KAZINCZY GÁBOR a történeti feljegyzések függeléké-ként a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár egy közelebbiről meg nem nevezett kéziratá-ból. MHHS VII. 314—6.) Ez az érdekes kis latin prózai mű voltaképpen Istenhez való könyörgés, melyben a szerző hazafias elkeseredése és németellenessége, valamint protes-táns büntudata jut kifejezésre. Habsburg-ellenes politikai álláspontját igen élesen leszö-gezi ezekben a sorokban „Non est hoc tempore dux et princeps inter Hungaros — extranei et gentiles dominantur nobis, qui adolescentibus nostris impudice abutuntur, viros et mulieres in perpetuum abigunt servitutem, senes et infantes tanquam inutiles occidunt, nec est qui eos sepeliat, sed bestiae et volucres coeli eos devorant.”

A lengyel király előtt, 1605. júl. 15-én Krakkóban elmondott latin nyelvű beszéd Bocskay megbízásából. (Kiad. Uo. 316—24.), HORVÁTH MIHÁLY alább említendő kéz-iratából.) Ebben a kitűnő retorikával megírt beszédben Illésházy a szabadságharc cél-kitűzéseit ismerteti és jogoságát igazolja.

1608 nyarán, a felsőmagyarországi rendek előtt Kassán elmondott latin nyelvű beszéd. Még ugyanazon évben a beszédet kiadta Berger Illés — Illésházyhoz intézett elő-szóval — *Jubilaeus de origine errore et restitutione S. Coronae Hungariae regni fortissimi ac felicissimi* (Kiad. PODHRADČKY i. m. 375—80.; MHHS VII. 327—31.) Ebben a beszédben Illésházy maga mellé igyekszik állítani a rendeket az 1608. évi törvények elfo-gadtatása és II. Mátyás trónra ültetése érdekében.

A fentiekben kívül további Illésházy-művek lehetnek abban a kódexben mely történeti feljegyzéseinek eredeti kéziratát is tartalmazza. Ezt a kódexet JANKOVICH MIKLÓS szerezte meg a Nádasdy-lt.-ből, de csak Illésházy naplóját másoltatta ki belőle; ez a másolat jelenleg az OSzK-ban van. (Fol. Hung. 44.) JANKOVICH másolatába feljegyezte azonban, hogy az eredeti kéziratba „sok acták, pasquillok, versek és egyébek belejegyzttet-tek, de melyeket én, csupán Illésházy történeti jegyzéseire ügyelve, de nem irattam és másoltattam.” E többi írások közül sajnos csak egyet nevez meg: Bocatius legatiojána-k leírását, melyet Bél Mátyás nyomtatásban is kiadott. Az eredeti kéziratot JANKO-VICH a Dubnicon lakó gr. Illésházy Istvánnak küldte el s azóta nyoma veszett. A dubnici Illésházy-könyvtár később adomány útján az OSzK-ba került, de e kézirat nem volt az átadott könyvek között. KAZINCZY GÁBOR is hiába nyomozott a kézirat után, neki is Jankovich másolatát kellett használnia a történeti napló kiadásakor.

KAZINCZYNAK azonban egy másik szöveg is rendelkezésére állott: HORVÁTH MIHÁLY példánya. HORVÁTH történeti művében gyakran hivatkozik Illésházy napló-jára, melyet egy kései másolatból ismert. KAZINCZY GÁBORTÓL tudjuk (MHHS VII. beve-zetés), hogy HORVÁTH példányában szintén voltak egyéb szövegek, köztük versek. Ezek közül adta ki Illésházy 1605. évi beszédét, és még néhány érdekes latin nyelvű írást. Az egyik egy rövid latin vers *Az Vaczi Harczrul* címmel, mely a napló megfelelő helyére van illesztve (id. kiad. 78.), de amelyet KAZINCZY nem Illésházynak, hanem valamelyik másoló-nak tulajdonít. A másik szintén latin vers *Querela ad Cuesarem* címen, mely a tizenöt éves háború tehetségtelen császári hadvezéreit gúnyolja ki; a vers aláírása: „Cornelius Tacitus individuus Comes castrorum recensuit.” [?] (Id. kiad. 313—4.) Végül a harmadik egy rendkívül érdekes dialogizált szatirikus mű latin nyelven: *Dialogus Summorum Capitanearum et Administratorum obsidionis et oppugnationis Strigoni.* (Id. kiad. 305—13.) Ebben az írásban Ungnád Dávid a haditanács elnöke. Hardegg győri kapitány, Praun komáromi prefektus és Gall a hadi tüzérség magistere beszélgetnek, fiktív haditanácsot tartanak. A szerző az 1594. évi esztergomi ostrom e négy császári parancsnokának tehetségtelenségét és magyargyűlöletét leplezi le ügyesen. Egyelőre teljes biztonsággal nem dönthető el, hogy ezek Illésházy munkái-e, bár a *Dialogus*-ra vonatkozóan ez igen valószínű. Ugyanis ez mintegy kiegészíti a naplónak Esztergom ostromáról szóló következő sorait: „Az hadakozó tanács vele vala az herczeggel, Ugnod Dávid, ki felette részeges ember vala, ez mellett két német kapitán, kik soha sem hadba soha nem voltak, törököt sem láttak, és Ferdinandus gróf a Hardek győri kapitán.”

Az Illésházy eredeti kéziratában volt művek szerzőségének eldöntése azért problematikus, mert JANKOVICHTól tudjuk, hogy Bocatius legatiojának leírása is benne volt; tehát nem kizárólag Illésházy írásait tartalmazta. Megerősíti ezt Illésházy történeti feljegyzéseinek egy harmadik másolata, melyet úgy látszik KAZINCZY GÁBOR nem ismert. (MTAK Tört. 2r. 159.) Ez a másolat nem az eredetiről készült, hanem egy 1667. évi kéziratról. A naplón kívül megtaláljuk benne a *Querela ad Caesarem*-et a *Dialogus*-t és a váci harcról szóló verset, de az 1605. évi beszédet, valamint Bocatius *Legatio*-ját nem. Így ez a másolat nem tartalmazhat minden írást, ami Illésházy eredeti kéziratában benne foglaltatott. Az eddig ismerteken kívül olvashatók azonban benne különböző leveleknek és politikai iratoknak a másolatai, valamint még más latin versek is; ez utóbbiak közül az egyik külföldi eredetű. A további kutatások feladata lesz eldönteni, hogy a KAZINCZY által közölt és az akadémiai másolatban lévő különböző írások közül mi tulajdonítható biztosan Illésházynak, és mi nem. Ehhez azonban alighanem elengedhetetlen lesz az eltűnt eredeti kézirat felkutatása, valamint az ugyancsak lappangó HORVÁTH MIHÁLY-féle másolat ismerete.

*

Illésházy éneke az anyyi embert bujdosásba kergető XVII. században igen népszerűvé vált. Benne kellett, hogy legyen már Balassi és Rimay istenes énekeinek elveszett első kiadásában a „más egynehány szep isteni dicsiretek” között. Mivel az *Istenes énekek* bécsi kiadása nem lehetett az első, az éneket nem Ferenczffy Lőrinc, illetve Nyéki Vörös Mátvás adta ki első ízben, hanem a rejtélyes Solvirogram a kikövetkeztetett őskiadás szerkesztője. (Vö. ECKHARDT i. m. ItK 1955 424. és KLANICZAY i. m. I. OK. XI. 311.) Az ének az Istenes énekek valamennyi későbbi kiadásában is megjelent. — Népszerűségének egy a XVII. század második feléből való érdekes emléket Kocsi Csergő Bálint följegyzéséből ismerjük. *Narratio brevis de oppressa libertate Hungaricarum Ecclesiarum* c. munkájában, ahol az 1674-ben elfogott protestáns lelkészek viszontagságait írja le, többek között ezeket olvassuk: „Postquam jam omnes compedibus illigati essent, ex vernaculae cantilenae quae sic incipit: Főrdőcs haz Szarense [egy másik kéziratban Főrdős haz szorense] contextu clara voce canunt 11 versum.” (MPÉta I, 102.) Bár Kocsi Csergő munkája mindkét fennmaradt kéziratában az ének kezdőszavai csúnyán eltorzultak: könnyű megállapítani, hogy Illésházy költeményével van dolgunk. — Még a XVIII. század második felében is időszerűnek érezhették a külföldön hányódó magyarok az 1604-ben szerzett éneket. Gaspárik István Krakkóban 1773-ban „hánat eltávoztatásnak kedvéért” összeírt énekeskönyvébe lemásolta Illésházy énekét az *Istenes énekek* valamelyik XVIII. századi kiadása alapján. Az évszámot tartalmazó utolsó sort azonban megváltoztatta: „hol ezeket szerzém: Igyemet kesergém, Lengyelek földében”. (Gaspárik-ék. 6—13. Vác Püspöki Könyvtár 29107.) Különös véletlen hogy Illésházyra is éppígy ráillik a XVIII. századi énekgyűjtő szövegmódosítása. — Az ének kezdősora még népdalban is felbukkan: „Forog a szerencse kerek Hej! de hiába szerettelek Hej! de híjába jártam hozzád Hej! csak a csizmám szakatt miatt.” (Rétközberencs, Szabolcs m. 1913. Etn. Adattár 1346. 34. l. 76. sz.)

Az ének versfője: FERENDUM ET SPERANDUM (Tűrj és remélj). Ez a keresztény-sztoikus szellemű jelmondat XVI—XVII. századi irodalmi és történelmi emlékeinkben másutt is előfordul. Bornemisza *Postillá*-i IV. kötetében is olvassuk: „Sustine et abstine, Szenveggy es tűry, auagy tartoztasd magad. Ferendum et sperandum, Tűry es vary”. (Sempte 1578. 540.) Bocatius János a századforduló legnevesebb hazai latin költője, *Ferendum et sperandum* címen írta egyik költeményét, melyet Illésházy is ismerhetett mert 1599-ben már nyomtatásban is megjelent Bocatius verseinek gyűjteményében. (Hungaridos libri poematum V. Bártfa 1599. 194—6. — RMK II 287.) Az Illésházy szolgálatában álló Rimay szintén így buzdítja magát egyik versében „No hát én lelkem tűrj, s tanulj remélni.” (ECKHARDT-kiad. 80.) A Kassán 1662-ben kiadott református énekeskönyv (RMK I, 990) OSzK-beli példányának címlapjára a tulajdonos Ceglédi P. Pál kézírással jegyezte be „Ferendum et sperandum”. S az 1697-ben párbajban elesett Keczer Sándor képén is ez a felirat állt. (DÉZSI, Balassa Bálint minden munkái Bp. 1923. II, 756.)

7 Balassi egyik sorának visszhangja: „Vehetnek ifjak, vénnek példát én rólam”. (ECKHARDT-kiad. I, 74.)

22 A sor vége Balassira emlékeztet „Engem már barátim, szüleim, rokonim *Elhattanak* . . .” (Uo. I, 130.)

36 keserven = keservesen

43 Itt Balassi tavaszi énekének emléke kísért „Ujul még az föld is mindenütt te tőled”. (Uo. I, 68.)

53—54 E két sorban Balassi két sorvégződésével találkozunk : „ . . . idővel tenger apad, . . . mindennek vége szakad.” (Uo. I, 97.) — A fenti Balassi-párhuzamokat mind ECKHARDT mutatta ki. (Balassi Bálint utóélete. ItK 1955, 421, —3.)

81.

Kézirata : **Detsi-k.** 195b—199b, 192a—b (a levelek helytelen bekötése miatt!) Kiad. ANDORKA GYULA, Egy XVII-ik századbeli magyar ének. Vasárnapi Újság 1864. nov. 20. 506—7; THALY, Ismeretlen históriás énekek a XVI- és XVII-ik századból. Száz. 1871, 315—9. — Detsi István, az énekeskönyv összeírója 1613-ban, vagy nem sokkal ezután másolta be az éneket kódexébe.

Az ének szerzőjét ECKHARDT SÁNDOR állapította meg : a „Forog az szerencse” (kiadásunkban 80. sz. alatt) kezdetű énekkel együtt ezt is Illésházy Istvánnak tulajdonítja. (Balassi Bálint utóélete. ItK 1955, 424—5.) Az ének tartalmából ugyanis kiderül, hogy egy humanista műveltségű protestáns politikus írhatta a felkelők és a bécsi udvar, pontosabban Bocskay és Básta kibékítése érdekében. KÁROLYI ÁRPÁD műve alapján (Illésházy István hűtlenségi pöre. Bp. 1883. 152.) ECKHARDT azt is tisztázza, hogy ilyen politikai törekvés ekkor elsősorban Illésházy Istvánban élt, aki 1604 novemberétől, 1605 júniusáig, a szabadságharchoz való nyílt csatlakozásáig ismételtelen megkísérelte a szembenálló felek kibékítését, hogy ezáltal kegyelmet nyerjen és jószágait visszakapja. (Vö. az előző 80. sz. ének jegyzeteit.) — Illésházy szerzőségét kétségbevonta BÁNKUTI IMRE (Illésházy István : költő? ItK 1956. 345—6.), az ének címére alapozva érvelését. Az ének *Detsi-kódex*-beli címe Erdélyre utal, s ezért BÁNKUTI inkább egy Erdéllyel szorosabb kapcsolatban álló főúrban, nevezetesen Csáky Istvánban (1570—1605) sejtí az ének szerzőjét. BÁNKUTI feltevését BISZTRAY GYULA cáfolta (Illésházy vagy Csáky István? ItK 1956, 346—9.) s egyúttal további bizonyítékokat szolgáltatott ECKHARDT felvétele mellett. Illésházynek 1607. márc. 12-én Rákóczy Zsigmondhoz írott levelében olyan stílári fordulatokat talált, melyek megvannak a két évvel korábban szerzett énekben is. — A kutatás eddigi eredményei alapján ezért az éneket Illésházy István 1605 első hónapjaiban készült művének kell tekintenünk. Illésházyról lásd az előző ének jegyzeteit.

Az ének nótajelzése a Bocskay halálára írott „Mély álomba merült” kezdetű ének második sorára utal. Ez azonban nem lehet Illésházy versének eredeti nótajelzése, mert egyrészt két évvel később készült, másrészt a versformája is más. Illésházy Balassi-strófiáival szemben belsőrímeikkel ellátott 12-ősökből áll. Megjegyezzük, hogy a korábbi kiadásokban a nótajelzés első szava helyett — rossz olvasat eredményeként — ezt találjuk : *Partosagban*.

5 balon = vallon

34 fü hadnagi = Krisztus

45 A sor alighanem romlott, erre mutat a rossz rím és a szöveg zavarossága. A rossz ifjú : Herostrates, aki i. e. 356-ban felgyújtotta az efesosi Artemis-templomot.

47 A sor vége hibás, ritmikailag és rímelés szempontjából egyaránt.

49 Illésházy elsősorban legfőbb ellenfelére Szuhay István egri püspökre célozhat, akinek vezető szerepe volt az ő elítéltetésében.

56 A sárkány és elefánt küzdelméről szóló naiv középkori természetrajzi hiedelem még a XVII. században is elevenen élt. Apáczai *Enciklopédia*-jában is megtalálható : „Az Elephant[nak] a sárkányokkal (mivel ezek az ő vérét szomjuhozzak) szüntelen való ellenkezése vagyon, mellyeket vagy az arrával öl meg, vagy a labáival tapod el.” (203.)

58 A krokodilusról szóló egyik középkori hiedelmet örökíti meg itt Illésházy. Lásd Apáczainál is : „A Krokodil vízben és földön elő állat, mely egy lud monyni tojomanyból iszszonyu nagyva lészen . . . Az Ichneumon nevü allot akkora mint egy matska, és neme szerent eger s Egyiptomban terem ; ez a Krokodil tojomanyit el tapodja, és midön a Krokodil szajat nyittya,e' magat sarba kevervén, a belibe ugrikbé, és osztan annak belső reszeit meg evén, meg öli.” (207.)

64 E mondat értelme : Istennek nevéért diadalmat úgy veszön [az is, aki] kicsin magában

85 kellek = kérlek

82.

Kézirata : OSZK Kézirattára. Levelestár. Kiad. LÉVAY ISTVÁN Saarosi Márton költeménye 1605-ből. Figyelő 1879. VII, 311—3. (Ekkor a kézirat még korábbi lelőhelyén, az eperjesi városi lt.-ban volt.)

Sárosi Márton deák a két azonos nevű törzsökös Sáros-megyei család egyikéből származott, (TÓTH SÁNDOR : Sáros vm. monographiája I, 421.) s élete nagy részét a Rákóczyak szolgálatában töltötte. Kezdetben Rákóczy Zsigmond íródeákja volt, majd 1604—5-ben Boroszlóban egészítette ki hazai tanulmányait. Krakkóban is megfordult, s énekét is itt szerezte; talán itt is folytatott tanulmányokat, de az egyetemen aligha. Hazatérve a Rákóczyak szerencsi várába ment s a család szolgálatában maradt Rákóczy Zsigmond halála után is. Az 1612-ben meghalt Rakovszky Lőrinc halála után közzétett emlékkiadványban a Rákóczy urak secretariusaként írja alá latin nyelvű gyászversét. (RMK II, 362.) Később Eperjesen telepedett le s ott városi jegyzői hivatalt viselt még 1627-ben is. Rosenmann János eperjesi cs. kir. postamester Dorka nevű lányát vette el feleségül. (Az eperjesi városi lt.-ban több neki címzett levél maradt fenn; ezek alapján közölte főbb életrajzi adatait LÉVAY ISTVÁN id. cikkében.) Később Rákóczi György szolgálatába lép: 1634-ben mint makovicei számtartót említik, majd ugyanitt udvarbíró lett, s ezt a tisztelet 1641-ben bekövetkezett haláláig viselte. (MAKKAI LÁSZLÓ I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai. Bp. 1954. 111, 123, 126.)

1605-ben írt magyar nyelvű énekén kívül irodalmi tevékenységének egyetlen másik emléke a Rakovszky (más néven Feia) Lőrinc halálára írt latin gyászvers, mely a következő című emlékkiadványban jelent meg Parentalia anniversaria in mortem Egregij quondam Laurentii Feia aliter Rakowszky de Nagy Rakow Sedis comitatus Thurociensis Iurati Assessoris, et Anno 1612. die 16. Martij ex hac lacrymarum valle in aeterna gaudia evocati. Scripta In consolationem filii Egregij Domini Matthiae Feia, etc. Sacratissimae Caesariae Regiaeque Maestatis, Camerae Scepusiensis Rationarij. Cassoviae. MDCXV. (RMK II, 362.) — A latin gyászverseket tartalmazó emlékkönyv munkatársai: II. *Fabricius György* koszori költő, a kassai német egyház első papja; *Bocaius János* kassai polgármester; *Marussi András* szőlősi harmincados, Ugocsa vm. táblabírája; *Colmitius János*, a kassai iskola német rektora; *Mokoschinus Márton* turóci ev. pap; *Váczy Gergely* gálszécsi első pap; *Peregi István* Kassa város szószólója; *Sárosi Márton* a Rákóczi urak secretariususa; *Makkai Máté* losonci harmincados; *Feia* vagy *Rakovszky György*. Sárosi emlékkersei a kiadvány Bla-b. lapjain olvasható. Címe nincs. Szövege a következő:

Ivsta quidem, sed dura tamen tibi parca facultas
 Quâ genus humanum sub tua jura trahis,
 Ivsta equidem, rerum quia conditor exigit ut te
 Delicti pendant ipsa creata stipem
 Eheu dura nimis, quâ insignia corpora frangis,
 Durâ est quâ pietas, consiliumque silent
 Dura animis certe charis potiore reulsis
 Parte suae vitae, laetitiaeque modò
 Hoc mihi prae multis Feiae demonstrat amicus
 Pullatus, moesti pectoris indicium
 Quippe (dolor) talis priuatus amore PARENTIS
 Pectore tam grato, manibus atque pijs
 Qualem Dardanides humeris non sustulit unquam
 Aeneas; Phrygius nec tumulavit ERYX.
 Hunc intacta fides, hunc sustentabat amica
 Relligio vitae, cum pietate senem.
 Huic aetati inerat patientia vera senilis
 Simplicitasque omni quae vacat usque dolo.
 Non inhiabat opes mundi, non gaudia vitae
 Praesentis, cupidus prosperiora sequi.
 Sed velut in cursus certamine terma statutum
 Perveniens praemi gaudet honore frui:
 Sic benè decurrens aevi spatia ardua palmam
 Coelestem orabat, praemia longa senex,
 Atque vbi tot decies, quot habet sacer ordo beata
 Annos exigeret, multa precatus obit.
 Est graue tam insigni natos privarier ASTRO
 In quâ deliciae, luce fuere, sitae,
 Atque tibi in primis dolet hoc, exulte Mathia
 Namque tibi ante alios charior ipse fuit.

Qui te delicijs nutritum, moribus almis
 Imbuit, aetherijs erudijtque bonis
 Ceu placuisse diu cupijsses, oraue cana
 Ceu graue consilium conspicere vltorius
 Sed cum certa salus illi sit reddita vitae
 Felicis, lacrumis [!], Feia, pone modum.
 Adveniet tempus, tuba cum resonabit in ore
 Angelico, et surgent corpora tecta solo
 Exurgetque SENEX GENITOR cum corpore divo
 Accipietque noua regna beata Poli.
 Imò rogo placidas, vt condita viscera terrae,
 Dicamus votis, molliter ossa cubent.

Martinus Saarossij Magnificorum Dominorum Rakoczy
 pro tempore Secretarius.

*

LÉVAY ISTVÁN közléséből tudjuk, hogy a fiatal Sárosi Márton meghitt barátságban állott egy Melda György nevű kassai lakossal, kivelsziléziai tartózkodása idején élénk levelezést folytatott. Melda György felesége 1604 húsvét hétfőjén már mint özvegyasszony ír Sárosinak Boroszlóba. Az özvegy e levelének hátsó lapján található Sárosi magyar nyelvű versének fogalmazványa, javítgatásokkal és többszörös törlésekkel. — Teljes egészében közöljük Melda Györgyné levelét, melynek LÉVAY csak egy harmadát adta közre, mert a levél és a vers szoros összefüggésben áll :

„Szolgálatom aianlása után : kiuanonk Istenteől ő feőlsegetül sok eztendeig ualo bodog hozzu eletet es io egesseget kiuanonk kgmdk es minden dolgaiban io eleömenetelt io szerenczet s io haznott mind az kmgd tanulo Deakial egietemben. Az kmgd leueleben irt szep uigaztalasat nagy io neuen es szeretettel uettem kgmdtül. Bizony dolog ez mostani alapatunk igen njauualias immar ez utan mint lezen csak Jsten tudgia : im elegen iarnak predicatioiokra es miseiekre s gionasokra ugian olliakis az kik feől ember nem remenlette uolna, ha szinten az pogany teörökök miat meg maradhatnankis, de igen felek raita hogj ez egez Cassa ket eztendeigh papistaua lezen az kmgd júüendölese szerint. De az Bizony dolog hogj az teörök Czaszar minden erejeuel meg Jndul az minden szandoka, hogj Waradot meg szallja, ha meg szallia megis uezi mert annyj eles es por goljobis benne nincz az kiuel egj hetigis meg ernek, nepis igen keues benne, csak ualami roz eginehany szasz Lancz [Landsknecht = közkatoná, gyalog katoná] benne, bizony nem iokor kezdet az igaz hit [= hitet] földözni Rudolphus, megjs mondottak neky : ez az Commissarius [Belgiojoso] holnap el Jndul Erdelybe, nem tudom mint ulhet az zekben. Jria kmgd touaba hogj egj Cassai Nemettül leuelett küldöt uolna kmgd, it ennekem meg nem attak el hidgie kmgd. Ertem ez mostani kmgd leueleből hogj az ot ualo lakas nagy költséggel megien ueghez, s az ellen az hazon nem sok mit mondhatok immar modnelkül wdönek elötte az ot ualo lakastis felben nem hadhattjak kgmetek en most semmi bizonios ualast nem irhatok kmgd hanem ha Jsten eltet bekessegeben meg maradhatunk az teörök miatt kmgdk bizoniosan mindenkiről ez utan irok, uagj Kasza Janos által mert eö reöuid wdön feől megien kgmetekhez, uagj Geörgj Deak által mert eöis [= neki is] zandeka az hog mihent el adhattjak az bort, feől mennjen kgmetekhez akkor oztan uagj Kaza Janostol penztis küldök kgmednek, mert most ugian nem uolt semmi mod abban, hogj ettől penzt küldöttem uolna az io uramtul mert eggies ember, s maganakis uagion ki tudgia mi teörtenehetnek az utban raita, mas az hogj gjalog uagion, az maga penzetis mint uihesse el, eleget sapolodot, mert araniat it zúken kaphatni most it Cassan nincz most abban mod. Abban edes Marton Vram en semmit sem ketelkedem, hogj (az mint lehet) az penzt zükön nem költene, de tudom hogj költséggel el az ember mindenüt, főkepen idegen helien nem adnak semmit ingjen. Nem tudjuk mire uelni az leueleket Geörgj Deak meg zombaton ki külte Zabo Geörgj uramnak Chakanýban, magais irot mellete, kerte azon hogj mindgiarast walazt irion eö kgme mindenekről, mert az leuel uiueö ember menteon megjen nem kesik semmit : se irot se izent eö kgme meg ez oraigh ez az iambor penig touab nem akaria varni az Walazt, eleget keretük de holnap io reggel el indul.

Azzoniom az kmgd Annia feől azt irhatom kmgdk hogj Husuet elöt egj hettel uala it nalam, legien Jstennek hala io egessegeben uolt, kerdezkedek kmgd feől, ha irote kmgd nekünk kere azon hogj ha iratok kmgdk irassam meg, hogj uagj (singelt Slesia)

usznat) olliant az minemüt maganak uet uolt kgmd, uenne nekijs es küldene ala kgmd. Njaualias éleget keserge hogj ket tehenkeie uolt, azis megh holt. Az kgmd szorgalmatos uoltat ha Isten eltet mijs halaadással meg szolgalljuk. Egessegünk legjen Istennek hala most iol uagion, kit adgjon eő szent feőlsege kgmeteknekis. Az kgmd Vysagat (sokan) igen refutaltak, azt mondgja Daniel uram hogj az ziuaruant lattak inkab hizi, nemely emberek mint hogj ez az Vysag sarga ueőrs ke[k] az ziuaruanyis ollian, azt czudallia Geörgj deak hogj efele aproleknak mingjarast helt attok, lehet ugj mond hogj akkor az helyben esső is eshtet tüzis uolt, emberekis uagdalkoztanak, holot penigh azt irod, frater, hogj terdig foliot az uer, nem czudalom mert az emberekben nem csak terdig uagion az uer hanem feje teteigh, minden ember azon igjekezik mint elhessen ell meg Markalkis [= Markalf is] azt tartia Jt ez iambor iffiu legeny [t] nagj io neuet adot profecto mind kgmetek felől, de meg korgje kgmd tüle az purgatoriomot holot bizonyithattja meg lennj, az ky testamentomban mert it igen kerese, de soha feől nem tud lelni, s meg bizonyithata.

Az ur Jstennek kegjelmes gonduissele ala aianlom kgmetekett. per la posta Cassan Husuet utan Hetfőn Anno 1604.

Kegjelmednek io akaroia
Nehai Melda Georgjne.

[Ugyanazon kézírással [!] utóiratként:]

Ne bannjad, en kedues tarsom
hogj az semmit el nem küldhettem.
Georgius Melda m pria

[Címzés:]

Az en io Akaro Vramnak Saarosi Marton Deak
nak most Baraszloban lakozonak adassek

Valószínű, hogy Sárosi Márton nem véletlenül írta énekét, illetve verses levelét az özvegy levelének hátsó lapjára. A vers talán késői válasz, vagy méginkább visszatérés a levél keltének évfordulóján a levélíró személyéhez. A verses levél Kassára szól, ahol Melda Györgyné lakik; s egybekapcsolja a levelet és a verset az azonos bevezető udvariasági formula, valamint az azonos politikai vonatkozások. Sárosi „jó barát”-jának szólítja a vers címzettjét, s a versfőkbén SZIVEM VIDAMSAGA-nak nevezi. Mindebből és általában a verses levél bizalmas hangjából Sárosinak az özvegy iránti gyöngéd érzelmeire következtethetünk.

29 heuseg olv. hévség = hőség

54 E nehezen olvasható sort LÉVAY közlésében mellőzte, helyére az 55. sort tette, ezt pedig a kitörölt sorral pótolta. Hibás közlésében tehát a záróstrófa így hangzik: „Az ezer hatszáz ötödben — virágvasárnapján éjben — Szilázia felé esve — szedtem ezeket versekbe.”

56 A sor alatt — talán egy tervezett további strófa kezdősoraként — még ezt olvashatjuk „Senki ne bizzék”

83.

Kézirata: Debreceni Ref. Nagykönyvtár H. 820. sz. kolligátum 61b—62b. — A kolligátum első hatvan levele kilenc régi magyar nyomtatványt foglal magában. (RMK II, 238, 325, 324, ; I, 326, 324, 327, 282, 396, 333.) Ezek közül a második és harmadik éppen Zólyomi Sámuel füzéri lelkésznek és Somos-Újfalvi Péter debreceni rektornak Ecsedi Báthory halálára írott latin gyászbeszédeit tartalmazza. A kolligátum 61a lapjára Zólyomi kiadványából kimásolta valaki ennek verses latin epitaphiumát, majd az ezt követő két üres lapra írták le a magyar nyelvű Báthory-gyászverset. Ennek a végén: „Anno 1605.”

A magyar nyelvű gyászvers nem más, mint Zólyomi Sámuel latin epitaphiumának szabad fordítása, ezért közöljük ez utóbbi szövegét:

E p i t a p h i u m

In Obitum Vere Illustris Genere Pietate Erga Deum meritisque in Patriam, et Ecclesiam Christi Domini D. Stephani De Bathor, Comitatum Zathmar, Zabolts et Simigiensis Perpetui Comitiss et cetera qui omnibus Piis in hoc Regno summo sui

desiderio post se relicto, ex hoc calamitautm diversorio ingm croele steimavit Patriam
gratitudinis erga Pium Ecclesiae Christi fideliumque ejus Patronum declaranda ergo:
Scriptum ejusdemque piis manibus consecratum a S a m u e l e Z o l y o m i.

Bathoreae Stirpis Stephanus qui gloria gentis,
Ante alios charus Principusque fuit.
Sic poscente Deo coeli novus incola factus,
Mente viget : Christi, nam studiosus erat
Quem dominum coeli semper dum vixit, amavit,
Addictusque illi nunc sine fine manet.
Clausit forte cito vitam? sed mille periclis
Exemtusque malis mille, beata tenet.
Nam quibus haec non sunt obnoxia supra poenis?
Et quae fortunae spes mclioris adest?
Quid? quod mortuus haud ille est, sed labe solutus,
Ingressus vitae nunc melioris iter :
Vivit namque suo Christo, qui flumine sacro
Lavit, et in vitae codice scripsit eum.
Nulla ergo jactura : Dei fiet alma voluntas.
Sic solet humanas disposuisse vices.

V o t u m

Ejus mens coelo vigeat jam terraque corpus,
Fama perpetuum non percunte, tegat
Rursus erit quoad hoc animae domus ampla potentis
Omnia sic nutu constituenta Dei.

Minden valószínűség szerint a kilenc nyomtatványt még 1605-ben kötötték egybe Debrecenben, mert a három legkésőbbi közöttük (a két Báthory-gyászbeszéd és az RMK I, 396. sz. bibliai história-kiadvány) Debrecenben, 1605-ben jelent meg. A Zólyomi epitaphiumának lemásolására s magyarra fordítására így még 1605 őszén sor kerülhetett. Ez esetben a magyar ének után álló évszám nemcsak a haláleset idejére utal, de egyben a vers keletkezésének időpontja is. A kolligátum úgy látszik mindig Debrecenben maradt, mert a fedőlap belső lapján olvasható bejegyzés szerint a XVIII. században Weszprémi István ajándékozta a kollégium könyvtárának.

Az éneket KRISZ SÁNDOR könyvtáros fedezte fel és bocsátotta rendelkezésünkre annak betűhív másolatát.

84.

Kézirata : **Kuun-k.** 21—3. Kiad. Dézsi, ItK 1916, 58.

Az ének versfői MARTJNVS GJUS. Valószínűleg romlottak, a szerző vezetékneve nem állapítható meg. — A szerző a törökkel való szövetség veszélyes voltára akarta felhívni a figyelmet. Ez a kérdés 1605-ben foglalkoztatta különösen a magyar közvéleményt. Nov. 11-én Bocskaynak a rákosi mezőn a török koronát ajándékozott és Bocskayt gyámsága alá fogadta. Bocskay legbizalmasabb emberei sem mind látták be a török szövetség szükséges voltát ; alább az ő írásaikból is közlünk párhuzamokat az ének egyes részeihez. Feltűnő az ének politikai tendenciájának, stílusának és kifejezéseinek rokonsága Illésházy 81. sz. alatt közölt énekével és leveleivel. A versfőkben lévő *Martinus* név azonban lehetetlenné teszi, hogy neki tulajdonítsuk. Az ének keletkezését 1605 őszére tehetjük.

4 A farkas és bárány történetét gyakran idézték a török-magyar viszony jellemzésére. Az Illésházynek tulajdonított politikai ének (81. sz.) 9. versszakában : „Az farkas Barannial part üzök iuhokkal im lasd mostan legelnek, . . . iol volna Baraniok ha az eh farkasok vegre megh nem önnenek.” Lásd még a Bocskayról szóló históriás ének (65. sz.) 302. versszakát is.

7 A szerző itt is valamilyen esopusi állatmesét idéz. A régi magyar Esopus-fordításokban nem szerepel, de Gyöngyösi *Charicliá*-jában ugyanezt mondja el : „A' róka-fiuval nehéz meg-alkodni ; Akar mint mutassa magát nyájaskodni, De nem jó ludunknak véle társalkodni, Mind el-hordgya, mihelt ő fog sáfarkodni.” (Gyöngyösi összes költeményei IV, 93.)

11 Baranyai Decsi e közmondást így idézi: „Soha nem éröd azt, hogy az szerecsen meg feierödgyék.” (NySz)

13 Illésházy írja Bocskaynak 1605. jún. 6-án: „... az pogány birodalma alá akadni körösztének, az is nagy ustor; példa, mit cselekedett az több köresztén országokkal is, hűtit senkinek soha meg nem tartotta.” (TT 1878, 9—10.)

15 Illésházy írja Bocskaynak 1606. jún. 27-én: „Az török természet szerint mind hitünknek s mind magunknak ellensége, szép szót ad-é most, segít is, bizony megveszi üdövel az árát.” (TT 1878, 294.)

19 A pallér, elnyomó, leigázó' értelemben is szerepel a régi nyelvben. „Mert az pallérnak nehéz igáját nyakunkból kivoná.” (RMKT VI, 213.) „Nemzetünket kinzó pallér, nem szán, mint hóhér.” (Rákóczi-nóta.) (NySz)

23 A törökkel szövetkező János király példáját Homonnay Bálint is idézi naplójában 1605. nov. 9-én: „... nekünk semmi okunk, hogy a pogány töröknek úgy hitt ő felsége [t. i. Bocskay] és közébbe elegyedett, példa lévén nekünk János király és az én elődöm is Török Bálint.” (Tudománytár 1839, 370.)

31 Illésházy politikai énekének fentebb idézett helyén szintén megrovóan írja: „Török keresztienel Tatar magyar neppel egi taborban feköznek.”

85.

Kézirata: Szentsei-dk. 106a—108a. Kiad. THALY, VÉ I, 99—103; BUDA, Szentseidaloskönyv 115—7. — A kéziratban az ének elején „Cantio Alia”, a végén pedig „Fini Amen” megjelölés áll.

A versfők — EN NAGJ PETER S SZILI FI EN — nemcsak a szerző nevét, hanem születés- vagy lakóhelyét is megörökítették: Nagy Péter a Sopron megyei Szil községből származott. Életéről csak annyit tudunk, amennyit versében elárul. Eszerint iskolázott fiatalember, aki csavargó-életre és tolvajkodásra adta magát. Egyszer aztán rajta-vestett bíróság elé állították s az „iminnend-amonnand”, sokfelől beérkező följelentések és panaszlevelek alapján pallos általi halálra ítélték. Versét a sárvári tömlőcben írta, 1606 március második hetében. Bűnbánó hangja, másokat jóra intő figyelmeztetése, bírónak nagy tisztelettel említése (33. s.): arra engednek következtetni, hogy versét talán kegyelmi folyamodásnak is szánta.

19 nedénges = negédes: gögös, fennhéjázó, elbizakodott

74 Értelme: Mert én sohasem hallgattam a tapasztalt öregekre, a bölcs tanftókra.

86.

Kéziratai:

I. Szepsi Laczkó Máté krónikája. 209—11. Kiad. MIKÓ, ETA III, 104—8; részletei: MKBR 78—83. — A nótául idézett ének Rimay verse (ECKHARDT-kiad. 62.), első változata megjelent az 1602. évi debreceni énekeskönyvben. Saját dallama az 1744. évi kolozsvári ék.-ből (155). ismerős. A szöveg régi előfordulásaiiban többféle közismert dallamra utaló nótajelzés áll, tehát valószínűen több tizenkettes dallamra is énekelték. Lásd RMDT I, 122. sz. dallamjegyzetét.

II. Mihály deák-k. 240b—242b. Kiad. ERDÉLYI PÁL, EPhK 1888, 61—4. — Ez a változat ő-ző nyelvjárású, a nyelvjárási eltéréseket nem jelezzük variánsként. Címe itt: Boczkaj Istvannak quondam Magyar és Erdély országnak fejedelmének szomorú haláláruul valo szep ének. — A nótául idézett ének Huszti Péter Aeneis-e (RMK I, 185.). Ez a nótajelzés a XVI. század egyik legelterjedtebb 12-es históriás dallamtípusa, ill. dallamcsaládja irányába mutat. Ide tartoztak minden valószínűség szerint a Jázon-, ifjú Tóbiás-, Cyrus-, József-, Aeneis-, sőt Árgirus-dallamra utaló szövegek is. A dallamtípuson belül több szép variáns maradt fenn azonosíthatóan, csupán a nótajelzésekben gyakran előforduló Aeneis- és József-dallamot (utóbbiban a negyedik sor tizenhárom szótagos) nem tudjuk pontosan azonosítani. Huszti Aeneis-ének dallama nézetünk szerint vagy lényegileg azonos volt a fenti tizenkettősök valamelyikével, vagy talán éppen a Rimay énekének 1744-i kolozsvári dallamával kapcsolható össze. E dallamcsoport összefüggéséhez lásd RMDT I, 23. sz. szövegjegyzetét.

Az ének szerzőjét nem ismerjük. A vers tartalmából azonban kiderül, hogy az ismeretlen költő 1607 február legelején Kassán, a temetési szertartások kezdetén, de még a holttestnek Erdélybe szállítása előtt írta művét. (3—5. és 24. vsz.) Nem tartozott az

úri osztályhoz a temetésen résztvevő urakat, „bárókat” mint kívül álló szemléli (3—4. vsz.) s Bocskay „fizetetlen szolgálai”-hoz, a „rongyos” vitézekhez tartozónak vallja magát (22. és 31. vsz.). Őket tartja a Kassáról Gyulafehérvárra vonuló gyászkoosi legméltóbb kíséretének; míg a „kőszívű” uraknak azt vágja oda: „Az urak székekben hadd üljenek helyben” (24. vsz.). Az ének szerzője tehát egy a néphez közel álló, de feltűnő formai kultúrával és költői tehetséggel rendelkező ember, feltehetőleg református prédikátor lehetett. Joggal felmerülhet a gyanú, hogy esetleg Debreceni S. János az ének szerzője, aki 1605-ben éppen Bocskay katonái nevében írta meg „congratulatio”-ját a fejedelemehez, meglepően jó verselési készséggel. (Lásd 63. sz. alatt.) Konkrét bizonyíték Debreczeni S. János szerzőségére azonban egyelőre nincs. — Az ének a nagy hősoket és uralkodókat ünneplő és gyászoló énekek régi hagyományait is felhasználja: egyes sorai, fordulatai, szavai a Szent László királyról, illetve a Mátyás halálára írt énekre emlékeztetnek. (Különösen az ének 19—20, 61—4, 71. sorai; a két középkori éneket lásd: RMKT I. 2. kiad. 220, 480.) — Az ének tárgyával, Bocskay temetésével kapcsolatban lásd még a 65. sz. ének 1536. sorához fűzött jegyzetet.

2 Az Illésházy Istvánnak tulajdonított „Oh keserves szível ki most vezni tertel” kezdetű 1605-ben szerzett ének előtt a *Detsi-k*-ben ez a sor áll nótajelzésként, ebben a formában: „Puztasagban merült gyalazatban fordult”. (Lásd a 81. sz. éneket.)

9 A temetés itt kezdődő leírásához lásd a 65. sz. ének jegyzeteit.

26 Kátairól van szó; lásd a 65. sz. ének jegyzeteit.

57 Alexander marka = Nagy Sándor gazdagsága

78 meg hata = átjárta, átította

81 No im meg faczarlak — t. i. a 77. sorban említett „keszkenőczket”.

86 beslia = eredetileg a török könnyű lovaságot hívják így, de itt nyilván a fejedelem magyar lovasaira vonatkozik.

97—99 Kitéendő tömör összefoglalása Bocskay nagy tetteinek.

108 selyeben = koporsóban

Kéziratai

I. **Szepsi Laczkó Máté krónikája.** 205—6. Kiad. MIKÓ, ETA III, 99—100; MKBR 77—8. — Az utolsó strófa ebből a kéziratból hiányzik. E csonkaság és a másik két változatnál későbbi lejegyzés ellenére ezt kell a legjobb szövegnek tartanunk, mert Szepsi Laczkó közelebb volt az ének szerzetetésének színhelyéhez, mint a *Detsi-k*. dunántúli, vagy a *Vasady-k*. székelyföldi másolója. A nótajelzés István deák énekére utal (RMKT VIII, 4.), melyet a Cyrus-dallamra énekelték. Az erre vonatkozó jegyzeteket lásd a 40. sz. éneknél; a dallamot itt is közöljük.

II. **Detsi-k.** 141a—143a. Kiad. THALY, Száz. 1871. 319—21. — Az ének élén a zárójelben közölt cím. A szöveg itt ő-zó nyelvjárású, a pusztán ebből eredő eltéréseket nem jelezzük. Detsi István a kódex e részét 1611-ben másolta.

III. **Vasady-k.** 75b—77b. Első és utolsó szakaszát kiad. DÉZSRI, ItK 1913, 17. — Az ének előtt: „Cantio Boczcai ad notam”, a nótajelzés azonban elmaradt. Az ének végén a másoló jelzése: „finis per me franciscum mind [szenti]”. Mivel a kézirat elpusztult, csak a Dézsri által közölt két vsz. szövegének variánsait idézhetjük.

Az ének versfőiben: **BOCSKAI ISTVÁN A.** A Bocskay halála alkalmából szerzett énekek egyike, mely mondanivalóját a haldokló fejedelem ajkára adja. Az ének második szakaszában a gyilkosának tartott Kátaira utal, s a halált a mérgezésnek tulajdonítja. (Lásd erről a 65. sz. ének jegyzeteit.) Az ének tehát Bocskay híveinek, sőt valószínűleg közvetlen környezetének körében született. Erre utal az ének Kassán 1607 márciusában (bőjtnek közepében) való szerzetése. A *Vasady-k*. változatának az ének kassai eredetére utaló sorát hitelesnek kell tekintenünk, mert a *Detsi-k*. e helyett álló sora nyilvánvalóan téves. Az éneket ugyanis semmiképpen sem szerzezhették szent Jób napján, vagyis május 9-én, mint a *Detsi-k*. szövege állítja, mert májusban sohasincs „bőjtnek közepé”, amit pedig ez a variáns is emleget. Az a körülmény, hogy az éneket megszólaltatott Bocskay elsőnek Kassától búcsúzik, szintén egy odaváló szerzőre enged következtetni. LENCS GÉZA szerint az ének egyenesen Bocskay végrendeletének hatása alatt íródott. (Bocskay halála és temetése. ProtSz 1907, 81.) Ez lehetséges, de filológiailag nem bizonyítható.

Itt említjük meg, hogy létezik Bocskaynak még egy első személyben írott búcsúverse. Gyulai L. Gábor Kismarja mezőváros hites nótáriusa 1766-ban a helybeli reformá-

tus egyház jegyzőkönyvébe — a városi protocollumban lévő adatok alapján — leírja a fejedelem halála és temetése körüli eseményeket s ennek során közli Rimay latin epitaphiumát is. Majd ezt követően az epitaphium bőbeszédű magyar parafrázisát is leírja, mely XVIII. századi stílusánál fogva is, valószínűleg saját szerzeménye. (MOLNÁR BALÁZS: Adatok Bocskay István életéhez. Debrecs. 1940, 250—3.)

88.

Kézirata: I. Detsi-k. 150b—152b. Kiad. THALY, Száz. 1871. 323—4. — Az ének végén: „finis laus”. Detsi István az éneket, — két másik Bocskay halálán kesergő verssel együtt (87. és 91. sz.) 1611-ben másolta kódexébe. A nótául idézett ének ismeretlen.

Az ének Bocskay halála költői visszhangjának egyik terméke. Szerzője humanista műveltségű protestáns író, aki versét telezsúfolta az antik kultúra elemeivel, valamint Habsburg- és katolikus-ellenes célszavakkal. Az ismeretlen költő talán valamelyik Bocskay környezetében élő tudós predikátor volt, de az is elképzelhető, hogy a kor valamelyik főúri, vagy nemesi költője lehetett. Feltűnő ugyanis, hogy az énekszerző azt a Kátait, aki egészen gyanússá válásáig beletartozott a kor legműveltebb főurainak és nemesci-nek (Melith, Petki, Rimay stb.) baráti körébe, mint Epicurus eszméinek hirdetőjét, Bachus, Venus és Voluptas követőjét vádolja, s feltételezett árulását és gyilkosságát kimondatlanul is innen vezeti le. Ez azért jellemző, mert Kátai tudós és költő-barátai mind sztoikusok voltak, s Petki éppen Voluptas csábításai elől akarja megóvni az erdélyi ifjakat, szembeállítva ezzel a sztoikus Virtust. (Lásd *Virtus és Voluptas* c. didaktikus énekét, 70. sz. alatt.) Bocskay protestáns-sztoikus hívei tehát Kátai politikai árulását, katolicizmusát egységbe foglalták a sztoikus eszmények és morál megtagadásával. (Kátairól lásd még a 65. sz. ének jegyzetét; humanista műveltségéről adatokat közöl: ECKHARDT, Balassi-kiad. I, 252.)

4 Sardanapal: legendás asszír király, aki asszonyias, feslett, elpuhult életet élt.

12 giugoltam = gúnýoltam

26 THALY a sort kezdő *De az* szókat hibásnak tartja, s helyettük *Az nagy* szavakat ajánl. Javításra azonban nincsen ok, mert a szöveg így is jól értelmezhető.

32 papa kölikeitül = a jezsuitáktól

37 V. Pál (1605—1621).

*

Az ének későbbi változatai:

II. OL Múzeumi törzsanyag 160. fasc. ívrét másolatgyűjtemény töredéke. 85a. — Ez a — valószínűleg XVIII. századból eredő — másolatgyűjtemény különböző nevezetes történelmi iratok szövegét tartalmazza. Ezek közt foglal helyet Bocskay testamentuma, s ennek függelékeként olvasható a Kátai-ének első 4 szakasza. Az ének négy strófájából így szinte új vers alakult, feltehetőleg jóval a teljes ének szereztetése után, s mint Kátai Mihály epitaphiuma vált ismertté a XVIII. században. A vers mindig Bocskay végrendeletével együtt szerepel, és szövege előtt itt a következő bevezető sorok állnak: „Michael Katai autem Cancellarius, propter propinatum antefatus Principi venenum per efferentes milites ejusdem, post mortem Principis carcere eductus, frustimatum concisus est Anno 1607. die 14. Januarii Cassoviae. Nonnemociatem [!] in ejus Fata in ejus Fata [!] ita Sarcastice lusit.” Kátai epitaphiumát, mint lényegében új verssé vált változatot a főszövegben teljes egészében közöljük.

III. OSzK Fol. Hung. 82. 13a. — E kézirat Kemény János önéletrírásának s néhány más történelmi iratnak a másolatát tartalmazza. Ezek közt van Bocskay testamentuma is a Kátai-epitaphiummal. A kötet Sinkai György bejegyzése szerint Kovachich Márton György könyvtárából került jelenlegi helyére. Írása alapján a XVIII. század közepe táján készülhetett. A vers előtt itt a következő szöveg áll: „Epitaphium Michaelis Kataj Cancellary Stephani Botskaj Principis, qui Principem dictum veneno extingvens, ab Hajdonibus et Militibus propter hoc Scelus, post mortem Principis frustatim concisus est.”

IV. OSzK Fol. Hung. 81. 11a. — A kézirat teljesen azonos tartalmú az előzővel, lehet hogy annak másolata. A XVIII. század végén készülhetett, s Jankovich Miklós könyvtárából került az OSzK-ba. A verset bevezető latin szöveg is egyezik, a versszövegben azonban van egy-két jelentéktelen eltérés.

V. Ráday-lt. egykori LV. kódexe. Kiad. RUMY KÁROLY GYÖRGY, Monumenta Hungarica II. Pest 1816. 339; VÉ I, 97—8. — A RUMY és THALY által forrásként megjelölt kódex ma nem található. Valószínű, hogy THALY sem látta a kéziratot, hanem csak RUMY nyomán, s az ő kiadása helyett hivatkozott a kódexre. A Kátai-epitaphium e szövege csak egyetlen sorban tér el a III. sz. változattól.

VI. Huszti András, Ó és Ujj Dácia. Bécs 1791. 247—8. — Huszti András (megh. 1755.) a kolozsvári ref. koll. tanára kéziratban hagyta hátra Erdély történetéről szóló művét, s ezt Diénes Sámuel, ágens az erdélyi udvari kancelláriánál, adta ki beletoldva néhány saját versfordítását, ill. átdolgozását. Ezek sorában kibővítve újraköltötte a Kátai-epitaphiumot, s azt Huszti könyvének Bocskayról szóló részébe illesztette e szavakkal „... a' kinek [t. i. Bocskaynak] Palotás Vitézei Kátai Mihályt darabonként, és kontzrol kontzra fel-vagadalták, a' kinek egy valaki, ezen Könyvnek Ki-adoja által most ugyan új formában készítettett, de ehez hasonló értelmű Epitaphiumat irt volt.” Ez a XVIII. századvégi átdolgozás már nem tartozna kötetünk kereteibe, s semmiképpen sem tekinthető már az eredeti 1607-ben szerzett ének variánsának, mégis a főszövegben közöljük, hogy az ének érdekes két-évszázados történetét át lehessen tekinteni. — Erre az átdolgozásra MIKÓ IMRE is utalt (ETA III, 104), de — nem ismervén az eredeti éneket — a „Ha kérdi Isten, Kátai, te tőled” kezdetű ének szövegénél.

89.

Kéziratai :

I. Szepsi Laczkó Máté krónikája 207—8. Kiad. MIKÓ, ETA III, 101—4 ; MKBR 84—6. — Az ének 14. versszaka e változattól hiányzik. Nótajelzése egy ma már ismeretlen énekre utal.

II. Bartók-ék. 56—61. — Nótajelzése a zárójelben közölt szöveg, mely a *Váradiki*-ben (30.) jelenik meg először. Dallama a XVI. századi nótajelzéseinkben gyakran felbukkanó „Saphicum carmen” eredetileg Tritonius *Melopoiae* c. metrikus ódagyjűteménye (1507) II. sz. genusának tenorszólama, azaz Cantus Firmus-a. Nálunk nagyon kedvelt dallam volt és számos — sok esetben bővült — népi változatot is inspirált. Ez alkalommal a dallam legrégebb fennmaradt magyar feljegyzése szerint (CC. 1651, 137.) közöljük, megjegyezvén, hogy a szöveg ott későbbi készítmény, bár *Regi Enek* címe van. Lásd : RMDT I, 138. sz. szöveg- és dallamjegyzetét. Az adonisi dallamsort valószínűleg megismételték ; különben a szöveg erre a dallamra nem énekelhető.

III. Kismarjai-ék. 57b—59b. — Ez a változat majdnem teljesen megegyezik az előzővel, mint ahogy a két ék. egész tartalma azonos. Az egyiket a másiktól másolták. Mivel a *Kismarjai-ék.* szövegénél a nótajelzés csonka („Not. Szükség meg”), valószínűleg ez a későbbi másolat. Mind a *Bartók*, mind a *Kismarjai-ék.* a XVIII. századból való, az I. változattól való eltéréseik ezért feltehetőleg csak későbbi szövegmodosulások. A pusztán nyelvjárási különbségeket nem jelezzük.

Az 1607-ben írt éneket Szepsi Laczkó szövege szerint a Maros mellett, vagyis Erdélyben szerezték, míg a XVIII. századi változatok a „Tisza viz mentibe” írottak mondják. Ez az utóbbi helymegjelölés valószínűbbnek tűnnek, mert Bocskay halála sokkal inkább a felső-tiszavidéken váltott ki visszhangot, mint Erdélyben. A kortárs Szepsi Laczkó szövegét mégis hitelesebbnek kell tartanunk. Az ének ordélyi származását az a körülmény is támogatja, hogy a *Vasady-kódex*-be tollpróbaként beírta valaki az ének kezdő szavait : „Ha kérdi Isten Kátai [!] te tüled Hol vagion” (ItK 1913, 22.) és 1635-ben az ének kezdősora nótajelzésként is megjelenik Kolosi Török István *Az világi embereknek bolondságán és nyomorúságán való Siralom* című, Marsilius Ficinus-tól fordított éneke előtt : „Ad Notam : Ha kérdi Isten Kátai te tőled”. Az év nélkül megjelent kiadvány SZABÓ KÁROLY szerint Kolozsvárott jelent meg. (RMK I, 646.) Az ének 23. versszakát az 1640-es években Tatrosy György idézi történeti feljegyzéseiben : „Az hamis ember pegjegh Kátay sok ezer darabban vagdaltatek ugjan ott es Mislen el temettetek illien epitaphiummal :

Én ki magiary nemzet aruloia
Uramnak attam merget halalara
Kátay Mihaly Mislen ez kis sirban
Fekszik be hanjva sok ezer darabban.” (ItK 1957, 247.)

Ha az ének előfordulásait és említéseit számbavesszük, kitűnik, hogy kizárólag erdélyi forrásokban fordul elő. A Maros-menti szereztetéssel ez teljesen összhangban van. Bocskay erdélyi hívei közül leginkább ketten jöhetnek számításba szerzőként: Petki János és Péchy Simon. Egyelőre azonban nincs egyikre sem bizonyíték.

MIKÓ IMRE az ének közlésekor annak utolsó sorához a következő jegyzetet fűzte: „Összevetendő Huszti Ó és Uj Dácid-ja 247-ik lapjával.” (ETA III, 208.) Huszti András könyvének ez a része azonban nem a most tárgyalt verssel kapcsolatos, hanem az „Én Kátai Mihály” kezdetűvel. (Lásd az előző sz. alatt.)

1 Kátairól lásd a 65. sz. ének jegyzeteit.

35—36 Mind a két változat szövege homályos. Midásnak arról a kéréséről van szó, hogy ami után kezét kinyújtja, az változzék át (vesztse el eredeti, „régí természetit” arannyá, mely a nap fényességét is elhomályosítja.

46 lata = látá el

49 kar angyal = ark-angyal, fő-angyal

90.

Nyomatott kiadása: **Szenczi Molnár Albert, Psalterium Ungaricum.** Herborn 1607. 8b—9a. (RMK I, 407.) — Szenczi Molnár zsoltárainak az elsőt követő kiadásaiból elmaradt. Legközelebb a váradi énekeskönyvekkel együtt megjelent zsoltárkiadásokban találkozunk vele. Így megtalálható a váradi 1648., 1651., 1654. évi kiadásokban, s nyilván megvolt az elveszett 1642. évben is. A váradi kiadásokon túl megvan az 1652. évi lőcsei editióban s azután még számos későbbi kiadásban. A későbbi kiadások eltéréseit, mivel valamennyi az első kiadás szövegére megy vissza, nem jelezzük. — Az ének végén a következő aláírás olvasható: „Sigenae Nassoviorum VII. Calend. Maji 1607. Joh. Filiczki Farkas-falvinus, S'S. Theol. Studiosus.”

Filiczki János 1580 körül született, Farkasfalván, Szepes megyében. Szülei szegény-nemesek voltak. Itthoni tanulmányait Thököly István támogatásával végezte. 1602-ben — egy cseh főúri család fiainak nevelőjeként — külföldi egyetemekre ment. Megfordult Görliczben, Prágában, Hernbornban (1605), Marburgban, Heidelbergben (1611), Baselen és Altdorfban. Másfélévtizedes külföldi tanulmányok után, 1617-ben hazatérve, a sárospataki iskolában mint tanár működött. 1622 elején az iskola első rektora lett, de már ugyanazon év végén pestisben meghalt.

Tanulmányai során kiváló gyakorlatra tett szert a latin verselésben, úgyannyira, hogy egy tudós német kortársa „a magyarok Ovidiusának” nevezte. Munkássága elsősorban a magyarországi latin nyelvű költészet körébe tartozik. Érettebb verseinek gyűjteményes kiadása: *Carminum Liber Primus* . . . Basel 1614. (RMK III, 1130.) Újra kiadta verseit Pareus Dávid a *Delitiae Poetarum Hungaricorum* című gyűjteményben (Frankfurt 1619. — RMK III, 1245.) Utolsó szerzeménye 1622. májusából való: Bethlen Gábor feleségének, Károlyi Zsuzsannának a halálára írott gyászvers. Műveinek többsége az iskolás újlatin költészet jellegének megfelelően alkalmi versekből áll. Javarszűket külföldi tanulmányai során írta, s csak kevés vonatkozik közülük hazai eseményekre. Ez utóbbiak közül való Homonnay Bálint halálára írott gyászversc. (Delitiae 524—5.) Filiczki életének és irodalmi munkásságának részletes feldolgozását lásd: BENCÉDY JÓZSEF: *Filiczki János élete és költészete.* Kézirat. (Irodalomtörténeti Intézet Archivuma.)

Filiczki János bár nemesi családból született, a XVII. század eleji református értelmiségnek abba a körébe tartozott, mely főként a magyar mezővárosokból származott és a heidelbergi egyetemen végezte tanulmányait. Filiczki baráti körébe tartozott Pécseli Király Imre, Szepsi Korocz György és mások, akiknek versei — mivel többségük 1613 utáni — a *RMKT XVII. század* további kötetekben kerülnek kiadásra. Ennek a körnek volt a vezére és legfőbb szellemi irányítója Szenczi Molnár Albert, akinek tiszteletére — zsoltárai megjelenése alkalmából — írta Filiczki egyetlen magyar nyelvű versét. Molnárt személyesen is ismerte. Ismeretségüket szinte családi jellegűvé tette az a körülmény, hogy Filiczki, marburgi éveiben — főúri tanítványaival együtt — annál az elvált, illetőleg különé tanár-férjétől elhagyott asszonynál, Victor Konrádnénál étezett, akit Szenczi Molnár nemsokára (1611 őszén) feleségül vett. Molnár zsoltárainak üdvözlésére Filiczki-nek egy latin verse is készült *Patriae dulcissimae dum illum Albert Molnar Psalmis linguae vernaculae Poetica illustratis donaret, gratiam diuinam et pacem.* (Delitiae 508—10.) Ennek azonban semmi köze sincs a magyar nyelvű költeményhez.

A költemény a magyar protestantizmus nagyjelentőségű új eredményét a zsoltárok első teljes magyar verses fordításának megjelenését ünnepli. Filiczki ötletes megoldás-

sal úgy írta versét, hogy annak első felében Remus György egyik latin költeményét magyarította (1—16. sor). Remus György (Georg Rem, 1561—1624) a német tudományos élet jelentős alakja a XVI—XVII. századfordulón, akit a német tudománytörténet mint kiváló filológust, költőt és jogtudóst tart számon. Molnár Albertnek pártfogója és barátja, akivel gyakori levelezést folytatott. (ADELUNG's Gelehrten Lexikon VI, 1786—9; DÉZSI: Szenczi Molnár Albert. Bp. 1897.) Remus verse Spethe András latin genfi-zsoltár fordítása elé készült. (Davidis prophetae regii psalmodium, paraphrasis metrorhythmica. Heidelberg 1596.) Remus versének szövege a következő:

Clarissimi Doctoris Georgi Remi Epigramma, de Psalterio
Domini Andreae Spethae ad melodias Gallicas concinnato.

Rhythmis, quos moduli exprimerent praedulce sonantes,
Psalmorum Bessem Theodorus; & ante trientem
Clemens Celsarum linguâ adstrinxere peritè.
Germani hos, Itali, Hispani, Flandrique; Britannique;
Et queis Sarmatia, & colitur Bojemâ vasta,
Jessaeas paribus modulis qui jugiter odas
Decantant, sancti exempli pietate secuti.
Defuit Ausonio decus hoc idiomatici, quod nunc
Andreas Spethus dat, cui non Thracius ipse
Suavisono vates plectro fiet anteferendus.

91.

Kézirata: **Detsi-k.** 143a—144b. Kiad. THALY, Száz. 1871. 321—3. — Az éneket Detsi István közvetlenül a „Bátorság lelkemben” kezdetű Bocskay-sírató után 1611-ben másolta kéziratába.

Az éneket 1607. szeptember 30-án írta egy ismeretlen énekszerző. Az egyetlen kézirat szövegében olvasható 1606-os évszám nyilván hibás, hiszen ekkor még nem írhattak Bocskay haláláról. THALY szerint (Ismeretlen históriás énekek a XVI- és XVII-ik századból. Száz. 1871. 314.) az ének szerzője azonos az előző, kiadásunkban 87. számú ének költőjével. Ez kevésbé valószínű, mivel ez az ének sokkal gyarlóbb amannál. Különösen rímei mutatnak e korban már feltűnő pongyolasságot, szemben a „Bátorság lelkemben” kezdetű ének fejlettebb és gondosabb verselésével. Míg ez utóbbi a jelek szerint a fejedelem környezetében, Kassán készült, addig az itt közölt ének egy kevésbé művelt prédikátor, vagy dcák műve lehet.

Az énekből említett eseményekre lásd a 65. sz. ének jegyzeteit.

92.

Kézirata: **Lugossy-k.** 174b—179a. Kiad. DÉZSI, ItK 1914. 93—7; ua. A Lugossy-codex és kiadatlan versei, Bp. 1915. 30—4. — Az ének végén a kódexet másoló Somogyi Pál dcák következő feljegyzése áll: „Finis adest p. Pau: L. Som: in Puericia mea in Hobol Scripsi Hanc Historiam An: Dni: 1609. Apud Řdissi. Dönü Ambrosiü foldvariü; Nunc alias descripsi in Uy falu Ann. D. 1630.” —A nótajelzések közül az első a Szegedi Kis Istvánnak tulajdonított, tatár rablásról szóló énekre utal (RMKT VI, 8.); a másik Pap Benedek 27. zsoltárátdolgozásának befejező része. Ez utóbbiról és dallamáról lásd a 6. sz. ének jegyzeteit. Dallamát itt is közöljük. Ugyanerre a formára egy másik dallam is fennmaradt, lásd a 35. sz. éneknél.

A versfőkben: **AMBROSIVS FÖLDVARINUS CIVIBVS KISPETERDIENSIBUS IOHANNES FABRO IOHANNI PAP ET COETERIS CANTAT K**

Földvári Ambrus református prédikátor volt a Dunántúl délkeleti megyéiben. Résztvett az 1576. évi hercegszöllősi zsinaton és az itt alkotott kánonokat ő is aláírta. (MOKOS GYULA A hercegszöllősi kánonok. Bp. 1901. 48.) — Patai P. Sámuel esperes 1647. szeptember 10-én Tolnárol Szilágyi Benjamin István sárospataki rektorhoz írott levele szerint Földvári 1607-től 1615-ig Tolnán volt prédikátor Borbély (Rasor) István utódként. A fontos egyháztörténeti adatokat szolgáló levél erre vonatkozó szakasza a következő: „. . . post Mich. Buzas Stephanus Rasoris ministerio functus est, ordinatus Raczkevini Anno 1607. quem Tholnae in sacro ministerio excepit Ambrosius

Foldvari, Vir eruditus et facetus, hic Ursinum, Bucanum, Aretii Examen Theologicum vernacula donavit lingua. 8. Annos cum transegisset, successit ipsi Stephanus F. Lascovius.” Megemlíti még a levélíró, hogy 1613-ban Földvárinál ebédelt Tolnán Foktói Márton prédikátor társaságában. (A levél eredeti szövegét lásd Debreczeni Ember Pál egyháztörténetében: LAMPE Historia Ecclesiae Reformatae in Hungaria et Transylvania. Utrecht 1728. 661—73; magyar fordításban: FÖLDVÁRY LÁSZLÓ: Adalékok a dunameléki ev. ref. egyházkerület történetéhez. Bp. 1898. I, 160—9.) — Patai Sámuel híradásával nehezen egyeztethető össze a Lugossy-kódexnek azok adatai, melyek szerint Földvári 1609-ben Hobol-ban (Somogy m.) teljesített szolgálatot. A kódexmásoló Somogyi Pál nemcsak Földvári énekének a végén közli, hogy Gedeon históriáját első ízben 1609-ben Hobolban másolta le „apud Reverendissimum Ambrosium Foldvarium”, hanem egy másik helyen is kitér Földvári hoboli tevékenységére. A „Menynek és földnek nemes teremője” kezdetű XVI. századi ének másolatának végére ugyanis ezt írta „Primo sub ferula Domini Ambrosii Foldvari scripseram 1609. in Hobol.” (Lugossy-k. 69b.) E szerint Somogyi 1609-ben Földvári „vesszeje” alatt állott, vagyis tanítványa lehetett Hobolon. — Végül BOD PÉTER-től tudjuk, hogy Földvári egy időben Laskón is volt prédikátor, de hogy tolnai szolgálata előtt vagy az után, azt már nem közli. (Historia Hungarorum ecclesiastica. Leiden 1888—90. I, 250.)

Irodalmi működéséről Patai levele tájékoztat. Eszerint magyarra fordította Zacharias Ursinus és Kaspar Olevianus híres *Heidelbergi Káté*-ját (1563), Guilelmus Bucanus *Institutio Theologicae*-ját (Bréma 1605) és Benedict Aretius *Theologiae problemata* (1573) című munkáját. Az Ember Pál egyháztörténetében közölt levélből átveszi ezeket az adatokat BOD PÉTER is, de hozzá teszi „hogy világ eleibe botsátotta volna, annak semmi jelét nem láttam.” (Magyar Athenás 89.)

Gedeonról szóló énekét a záróstrófa szerint 1607-ben írta, s a versfőkben megnevezett Kovács János és Pap János kispeterdi polgároknak ajánlotta. (Kispeterd község Szigetvár közelében.) Gedeon győzelmeinek történetét a Bírák könyve VI—VIII. fejezetei nyomán első ízben Batizi András verselte meg 1540-ben. (RMKT II, 74—80.) Gedeon története oly népszerű lett a magyar protestánsok körében, hogy a XVII. század elején már a hazájáért és vallásáért harcoló vezér példaképének tekintették. Debreceni S. János (lásd a kötet 63. sz. énekét) Bocskayt nevezi Gedeonnak; később Bethlent tekintették annak. Amennyiben Földvárinak a 81. strófában olvasható homályos utalása arra vonatkozik, hogy már ismerte Gedeon történetének egy korábbi verses feldolgozását, akkor ez valószínűleg Batizi művére utal, mely nyomtatásban is megjelent a *Hojgreff-ék*-ben. Lehetséges, hogy a Gedeon-témára Földvári figyelmét az előző két évben lezajlott szabadságharc és az éppen elhalálozott „magyar Gedeon”-nak, Bocskaynak a személye irányította.

43 Gedeon apjának névalakja Károlyi bibliafordításában: Joás. (Bírák 6; 11.)
 81 furt olv. fürt; szürü = szérü
 94 aldossod = áldásod
 102 Galat hegyere — Batizinál: Galád hegyére; a bibliában: Gileád-hegység.
 161 gyüll vez = gyülevész
 202 alam = álom
 279 Szótagszámhiba *el ért* helyett talán *ért* a helyes.
 299 Egyben budulással = egybe-bódulással, egybe-özönléssel, összeütkezés
 321—324 Az egész strófa homályos, Valószínű, hogy az első szó: *Tudnunk* — hibás és eredetileg *Tudjuk* alak állt. Ez esetben Földvári egy korábbi Gedeonról szóló históriára utal, mégpedig egy olyanra, mely előtt ugyanaz a nótajelzés állt, mint a saját énekénél. E korábbi énekkel azonban elégedetlen lehetett és szükségesnek tartotta, hogy világosabban, teljesebben kifejtse a bibliai történetet s annak magyarázatát, értelmét. A nehézséget csak az okozza, hogy az egyetlen korábbi Gedeon-históriának, Batizi énekének egészen más a versformája, s így annak szövege előtt sohasem állhatott a „Szánja meg Urísten” nótájára való utalás. Ezért vagy egy ismeretlen Gedeon-históriára kell gondolnunk, vagy pedig e sorok másképpen értelmezendők.

93.

Kézirata: **Detsi-k.** 158a—162a. Kiad. Dézsi, ItK 1927, 231—3. — Az ének végén: „Finis Laus tibi rex Christ.” Az ének a 100. zsoltár szabad átköltése (solutis verbis). Nótajelzése a Nikolsburgi Névtelennek a kenyérmezei diadalról írott históriájára utal. (RMKT VIII, 36.) Ennek dallamát, nótajelzését nem ismerjük. Az a

körülmény azonban, hogy magát ezt az éneket nótajelzésben később idézték, arra mutat, hogy volt ismeretes dallama. Hogy ez a dallam teljesen önálló, tehát az ötsoros formára készült lehetett-e, avagy egy $3 \times 12 + 13$ -as dallam valamelyik tizenkettes sorának a megismétléséből állott elő: ma nem tudjuk eldönteni. Bármelyik ismert és hasonló módon ötsorosá bővíthető dallammal való összekapcsolása, ha mégoly lehetséges is, mégis önkényes volna.

A versfőkben: EMERICVS BECENSIO. THALY KÁLMÁN, aki először tett említést az énekről, a versfökből egy Becse Imre nevű állítólagos szerző nevét olvasta ki. (Száz. 1871. 94—5.) Ez a névadás azonban merőben önkényes és semmivel sem bizonyított. Létezett ugyan egy Nógrád-megyei Becse-család, de kézenfekvőbb a szerzőt a *Detsi-k.* keletkezésének vidékén, a Dunántúl délkeleti részén keresni. — Baranya-megyében van egy Besenczi nevű község, s a XVI—XVII. században éltek ilyen nevű prédikátorok is. Az 1576. évi hercegszöllősi kánonok aláírói között egy Johannes Becenczj-t találunk (MOKOS GYULA: A hercegszöllősi kánonok. Bp. 1901. 48.); 1652-ben pedig egy Besenczi Mózes nevű monori prédikátor bukkan fel. (FÖLDVÁRY LÁSZLÓ: Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez. Bp. 1898. 115, 184, 209.) E két prédikátor feltehetően egyazon család leszármazottja, mint az énekszerző, akinek eszerint a helyes neve *Becenczi* (olv. Becsenci) *Imre*. Ez a név teljesen egybevág a versfökkal, melyek a szerző eredeti kézírásában az EMERICVS BECENZIE A szöveget adhatták. A két *cs* hangot ugyanis csak *cz*-nek írhatták, amit nyugodtan feltételezhetünk, mert mindkét kérdéses strófa (12. és 16.) első szava: szent, ill. szentségös, melyet eredetileg *zent* alakban is írhattak. Az utolsó előtti szakasz Ő betűje pedig *Eo* alakban állhatott, s így a névhez tartozó birtokos személyragot kapjuk. Az utolsó, záró-szakasz — mint általában — már nem számít az akrostichon szempontjából. — Az 1607-ben verses zoltárparafrázist szerző Becenczi Imréről semmit sem tudunk. Talán az 1576-ból megismert Becenczi János prédikátor fia lehetett, és valószínűleg szintén Tolna—Baranya vidékén működött. Minden bizonnyal ő is prédikátor volt erre következtethetünk az ének utolsó szakaszából.

94.

Kézirata: Szepsi Laczkó Máté krónikája 231—4. — MIKÓ IMRE a krónika kiadásakor ezt a verset elhagyta. (ETA III.) — A nótajelzés István deák énekére utal (RMKT VIII, 4.), melyet a Cyrus-dallamra énekeltek. Az erre vonatkozó jegyzeteket lásd a 40. sz. éneknél; a dallamot itt is közöljük.

A pasquillus az 1608. január—februárban tartott pozsonyi országgyűlésnek érdekes — tudtunkkal: egyetlen — irodalmi emléke; a rendek főképviselőinek görbétükörben megörökített arcképcsarnoka.

Az 1608. évi január elején megnyílt országgyűlést a Rudolf császárral szembe helyezkedő Mátyás főherceg hívta össze abból a célból, hogy az elmebajos uralkodót „a közjó érdekében elkerülhetetlen rendszabályok” elfogadására kényszerítse. Ellenintézkedésül Rudolf március elejére hirdetett országgyűlést, s Forgách Ferenc bíbornokot, mint királyi helytartót küldte Pozsonyba, hogy keresztülhúzza Mátyás terveit. A gyűlés feloszlata iránt is intézkedett, de a rendek nem engedelmeskedtek neki, hanem nyíltan Mátyáshoz csatlakoztak. A beszámíthatatlan, beteg Rudolf helyett Mátyástól várták a bécsi béke vívmányainak fenntartását.

A pasquillus szerzőjeként megjelölt Bolygó János nyilván álnév. A szerző Illés-háznak, az 1608. évi országgyűlések politikai vezéregyéniségének környezetéhez tartozhatott, mert feltétlen elismeréssel magasztalja őt, míg a vele szemben álló katolikus főpapokat a legélesebben támadja. A címben megnevezett *Forintos-ház* feltehetőleg a pozsonyi Lőrincskapu-utcában lévő adó- és fővámm hivatal házával azonos, amely az országgyűlések színteréül is szolgált. (ORTVAY TIVADAR: Pozsony város utcái és terei. Pozsony 1905. 333.) — Az itt első ízben közölt éneket különösen jelentőssé teszi az a körülmény, hogy ez a legkorábbi eddig ismert magyar nyelvű országgyűlési pasquillus.

Az ének lemásolásakor Szepsi Laczkó Máté több megjegyzést fűzött egyes strófáihoz, sőt a Nádasdy Tamásról szóló szakaszról — ennek katolizálása miatt — egy pejoratív értelmű parafrázist is írt. Ennek utolsó sora világosan elárulja, hogy a leíró fogalmazta, mert a strófa utolsó előtti szavára kétféle megoldást is ad (ítéletet; veszedelmet). A második toldásait a főszöveg alján közöljük.

5—8 Forgách Ferenc (1566—1615) a magyarországi ellenreformációnak Pázmány Péterrel együtt legjelentősebb képviselője. A jezsuitákra támaszkodva a protestánsokkal mereven szemben állott és erősen dinasztikus politikát követett; a bécsi békekötést

hevesen ellenezte. Előbb veszprémi (1587), majd nyitrai püspök (1596); 1607-ben esztergomi érsek, Magyarország helytartója és bíbornoka lett. (ACKERMANN KÁLMÁN, Forgách Ferenc bíboros, esztergomi érsek. Bp. 1915.) — Szuhai István váci, majd egri püspök, a pozsonyi kamara-elnöke, később kalocsai érsek (megh. 1608). Rudolf császár híve, Illésházy István esküdt ellensége, koholt perének egyik kiagyaloja. A rendek gyűlölték, többször is követelték száműzetését.

9—12 Náprágyi Demeter (megh. 1612) előbb egri prépost, majd szerémi, utóbb erdélyi, azután veszprémi püspök, végül győri püspök és kalocsai érsek. A szerző az erőszakos Szuhaival állítja szembe neki nem kell félnie a száműzetéstől! Náprágyi toleránsabb álláspontja, a nemzeti törekvésekkel való rokonszenve és nagy humanista műveltsége folytán a kor protestáns írói előtt igen népszerű volt. Híve volt a stoikus filozófiának, s barátja Rimay Jánosnak.

13—16 Illésházy Istvánról lásd a 80. sz. ének jegyzeteit.

17—20 Thurzó György (1567—1616), a Habsburgok föltétlen híve. Előbb Árva megye főispánja, majd dunáninneni főkapitány. Bocskay fölkelésének elterjedését minden erővel akadályozni igyekezett. Rudolf megbízásából Bocskayval tárgyalt, de sikertelenül. A bécsi béke megkötésénél Mátyás főherceg bizalmas embere volt, s annak terveit igyekezett előmozdítani. Illésházy István halála után, 1609-ben nádorrá választották. A pasquillus a hatalmas vagyonnal rendelkező, házasságaival (Forgách Zsófia, Czobor Erzsébet) és békeközvetítésével is uradalmakat szerző nábobot (a telhetetlen Baal isten imádóját!) gúnyolja benne. A század első éveiben az ő szolgálatába állt Rimay.

21—24 Batthyány Ferenc (megh. 1625) kir. főlovászmester, dunántúli főkapitány. Bocskay ellenében a Habsburgok híve. 1606-ban mint Rudolf biztosa részt vett a zsitvatoroki békekötésben, és ugyanakkor donációban kapta Körmen várárt és városát. Később Bethlen dunántúli hadainak fővezére lett. Balassi Bálint barátja volt, Balassi-versekkel udvarolt menyasszonyának, Poppel Évának, Zrínyi Miklós későbbi nevelőnőjének. (ECKHARDT, A körmendi Balassi- emlékek. EPhK 1943. 26—48.)

25—28 Zrínyi Miklós (megh. 1625) a szigetvári hős unokája, a költő nagybátyja. A szóbanlevő országgyűlésen Széchy Tamással együtt dunántúli főkapitánnyá neveztetett ki. A pasquillus szerzője a csáktornyai várban rendezett nagy lakomákért gúnyolja ki.

27 sellyegekkkel = serlegekkel.

29—32 Kollonich Szigfrid (1572—1623) Rudolf császár egyik bizalmasa; 1607-ben dunáninneni főkapitányává nevezte ki. Magyarországi híveivel Rudolf főleg Kollonich útján rendelkezett.

33—36 A három Thurzó-testvér: Szaniszló, Kristóf, és Miklós a fentebb említett Thurzó György nádornak távoli rokonai. Szaniszló (1576—1625) Németországban és Itáliában tanult; az országos méltóságokban gyorsan emelkedve, 1622-ben nádorrá választották. A tudományok barátja, az iskolaügy támogatója volt, bizonyára ezért dicséri a pasquillus szerzője.

37—40 Thurzó Kristóf (1583—1614) Szepes és Sáros m. főispánja, Bocskay híve. A szerző azért gúnyolja, mert 1603-ban áttért a lutheránus vallásról a katolikusra, 1613-ban azonban előbbi hitére tért vissza, ezért írja oda megjegyzését Szepesi Laczkó Máté.

38 mercuriom = higany. Az alkémisták sok illanó anyagot, a szeszt is így nevezték. Ennek — s átvitt értelemben: a vallási kérdésnek — gyűlékonyságára céloz a vers.

41—44 Thurzó Miklós (megh. 1609.) Külföldön tanult. Hazajövén a Nyitra megyei bajmóci és galgóci uradalmakat kapta és ezekben élt haláláig. A politikai életben alig vett részt, inkább jövedelme gyarapításán fáradozott. Özvegét Kollonich Szigfrid vette nőül.

41 Baynotz = Bajmóc — Vár Nyitra-megye északi részén.

43 Privigye község Bajmóc szomszédságában.

45—48 Nádasdy Tamás (megh. 1620). A dunántúli főúri családnak kevésbé jelentős tagja, a tudományoknak és az irodalomnak barátja. Rimay neki akarta ajánlani a Balassi-fivérekről írt epicediumot. (ECKHARDT, Rimay-kiad. 34; KLANICZAY, Hozzászólás Balassi és Rimay verseinek kritikai kiadásához. I. OK XI, 284—7.) 1619-ben katolizált, s ezért szolgált rá Szepesi Laczkó gúnyolódo strófájára.

49—52 Czobor Mihályról lásd a 65. sz. ének 1339. sorához fűzött jegyzeteket.

53—56 Forgách Zsigmond (1565—1621) Forgách Ferenc esztergomi érsek testvére, Losonczi Anna második férje. Protestáns hitben nevelkedett, Pázmány térítette a katolikus vallásra 1604-ben. Felsőmagyarországi főkapitány s 1611-ben az Erdély elleni fegyveres intervenció vezére. (Lásd erről a 98. és 99. sz. verseket.) 1618-ban nádorrá választották, 1619-ben színlag meghódolt Bethlen Gábornak s közvetítő szerepet játszott

a király és a fejedelem között, de Bethlennek sohasem volt igazán híve; a béketárgyalás meghiúsulása után vissza is pártolt Ferdinándhoz. (BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: A Hunt Pazman nemzetségbeli Forgách-család története. Esztergom 1910.)

56 Nagy András hajdúkapitány. 1607. okt. 20-án a vezérlete alatt levő hajdúság föltámadt, hogy Homonnay Bálintot fejedelemmé tegye. Csak nagynehezen sikerült a hajdúk lecsillapítása, vagy ahogy a vers is mondja „leszállítása”. 1611 júliusában tízezer hajdúval átállt Forgách Zsigmondhoz, ám augusztusban már visszatért Báthori Gáborhoz, akinek kedves embere és cimborája volt, de 1613-ban az indulatos fejedelem agyonverte.

57—60 Dóczy András, II. Mátyás alatt a katolikus főnemesség egyik tekintélyes tagja. 1617-ben Szatmár kapitánya, majd 1618-ban főpohárnok. Együtt harcolt Forgách Zsigmond nádorral Bethlen Gábor ellen. Protestáns kortársai gyűlölték. Szepsi Laczkó Máté 1609. évi följegyzése szerint „Vendégségbe menni ez időben igen félcimes vala. A Dóczy András vendégsége és Dóczy pohara példabeszéddé lett volt.” (ETA III, 124.)

61—64. Báthori Gábor (1589—1613) erdélyi fejedelemről lásd a 96. és 103. sz. énekek jegyzeteit. Életrajzát SZILÁGYI SÁNDOR írta meg. (Báthory Gábor fejedelem története. Bp. 1882.) Iffjú Kata, az 1594-ben kivégzett Iffjú János lánya, Imrefy János felesége, Báthori szeretője volt. (Lásd a 101—104. sorok jegyzetét is.) — Báthori Gábor hadi kalandja csak Basta 1605 februári támadása alkalmával lehetett, amikor a Patakról előnyomuló magyar sereget Mád környékén a németek visszaszorították. (NAGY LÁSZLÓ szíves közlése.)

65—68 Rákóczy Zsigmondról lásd a 3. sz. ének jegyzetét.

69—72 Nyáry Pálról lásd a 65. sz. ének 582. sorához tartozó jegyzeteket.

73—76 Széchy Györgyről lásd uo. a 675. sor jegyzeteit.

77—80 Homonnay Bálintról lásd a 20. sz. ének jegyzeteit. — A pasquillus jellemzése feltűnően emlékeztet Szepsi Laczkó Máté Krónikájának következő soraira: „De Homonnai Bálint . . . a fejedelemséget föl nem vevé, előtte viselven mind a király becsületit, s mind országunknak békességes állapotját, hogy új háború ne támadna a Fejedelemség miatt. Kevés ember találtaik ilyen, hogy az ambíciótul meg nem győzetenék, és a felső potestáson, mikor unszolják vélle, és ilyen módja volna benne, hogy nem kapdosna és magáról lerázná. Sed felix, qui sua sorte contentus vivit.” (ETA III, 119.)

81—84 Mágóchy Ferencről lásd a 65. sz. ének 584. sorának jegyzeteit.

85—88 Homonnay Györgyről lásd uo. az 583. sor jegyzeteit. A pasquillus amiatt támadja, mert a protestáns hitről — Pázmány befolyására — áttért a katolikus vallásra.

89—92 Varkucs György családjá sziléziai eredetű, s Nobschützi előnévvel élt. (A 89. sor szerint *Naphesbéli*; Szepsi Laczkó szerint *Napsiczbéli*.) Varkucs György első felesége, Hagymási Margit révén Bocskayval, második felesége révén pedig a Homonnayakkal állott rokonságban.

93—96 Rhédey Ferencről lásd a 65. sz. ének 1030. sorához tartozó jegyzetet.

97—100 Némethy Gergelyről lásd uo. — Batthyány Ferencet azért emlegeti itt az énekszerző, mert Némethy 1605-ben főként ellene harcolt a Dunántúlon.

101—104 Imrefy Jánosról Báthory Gábor legfőbb tanácsosáról lásd a 96. sz. ének 25. sorának jegyzetét. Több kortársa is följegyezte, hogy feleségének köszönhette a fejedelem kezét és birtokadományait, — erre vonatkozhat a strófa utolsó sora. Az *asszonyt* megnyergelendő paripának máshol is nevezik. Pl. Eurialus és Lucretia széphistóriájában Eurialus ezt jegyzi meg mikor Menelaosnak kölcsönadja lovát „Te az én lovamon, én feleségeden igetek Menelaé!” (DÉZSI, Balassa . . . munkái II, 460.) A *Teleki-ék*. 8a lapján pedig így gúnyolja egy pasquillus bizonyos Mária asszony férjét: „Azért nem jó kedvű s vig nyergelt paripád, Port rúg az szemében, fut-e teste alá?” (ERDÉLYI, Barakonyi Ferenc költeményei. Kolozsvár 1607. 53.)

105 Az 1608. január—februári pozsonyi országgyűlés egyik feladata éppen az volt: hogyan lehetne a hajdúk fölkelését lecsillapítani. Lásd az 56. sorhoz fűzött jegyzeteket.

Kézirata: **Kuun-k.** 46—49. Kiad. DÉZSI, ItK 1916, 62. — Az ének versfői: GEORGJUS MIKES DE.

Mikes György minden bizonnyal a háromszéki Mikes-család tagja. (Ebből a családból származott később Mikes Kelemen is.) Ezt az is valószínűsíti, hogy az énekét megőrző *Kuun-k.* erdélyi eredetű. 1584-ben már nős: ápr. 30-án Mikes Györgynek Zágónban kúriával és nejének, Szörcei Ilonkának Kovásznán, Barátoson, Szörcesén és Imecsfalván

levő részjóságaira Báthori Zsigmond ad újabb adományt. Ugyancsak György kap 1591. márc. 20-án Zágonban kúriával, Papolczon, Kőrösön, Kovásznán és Pákén levő ősi birtokaira novadonatiot. (PÁLMAY JÓZSEF: Háromszék vármegye nemes családjai. Sepsi-szentgyörgy 1901. 308.) Szamosközy említi, mint a brassai harcon (1603. aug.) elfogott, de szabadon bocsátott személyt: „Brassóban ezeket fogták meg, kik az harcrul oda szaladtanak, kiknek Sennyey Pongrácz kegyelmet nyert Bastátul: Kendi István, Mikola János, ... Mikes Benedek, Mikes György ...” (IV, 201.) Latin krónikájában valamivel részletesebben tárgyalja az esetet: „Clementiore fortuna usi sunt Stephanus Kendius, Joannes Micola, ... Benedictus et Georgius cognati fratres, cognomento Mikes, ... quos Basta partim aetatis, partim virtutum si non suarum, paternarum tamen, atque maiorum, ratione habita carere pariter at crimine exsolvit.” (III, 318.) Lehet, hogy Mikes György azok közé tartozott, akiket meglett koruk miatt bocsájtottak szabadon; 1609. májusában szerzett énekének hangja is arra vall, hogy idősebb, törődött korában szerezte.

24 epeseg = fájdalom, kín, gyötrődés (NySz)

26 Mosza olv. mossa

96.

Kéziratai:

I. **Tatrosy György-ék.** 1a—28b. Kiad. SZÁDECZKY LAJOS: Szamosközy magyar históriás éneke az 1610-iki Kendy-féle összeesküvésről. Száz. 1899, 211—225, 310—341. (Az éneket nem Szamosközy írta, lásd alább.) A másolás idejéről és a másoló személyéről a szöveg végén olvasható megjegyzés tájékoztat: „Finis huius Historiae, per me Georgium Tatrosy scripta, anno 1618. incepta Die 9 Junij, finita Die 12 Junij Laus deo semper.” A kéziratot Tatrosy 19 éves korában másolta. (DOMOKOS P. PÉTER: Tatrosy György önéletrajza és történeti feljegyzései. ItK 1957, 238—61.)

II. Forrásértékű az éneknek Szenczi Molnár Albert által készített latin fordítása is, mely a Bongarsius-gyűjteményben maradt fenn. Kiad. PETTKÓ BÉLA, TT 1888, 754—89; SZILÁGYI SÁNDOR, Szamosközy IV, 506—41. Címe itt Conspiratio Kendiana. A nótajelzések is innen valók. Az egyik Tinódinak *Az vég Temesvárbán Losonczi István haláláról* szóló éneke (RMKT III, 72.), melynek első sorát át is vette a szerző. A dallamra vonatkozó jegyzeteket lásd a 33. sz. éneknél. A másik nótajelzés egy ismeretlen énekre utal. — E fordítás vagy az eredetiről, vagy mindenesetre a Tatrosyénál jobb másolatról készült, úgyhogy segítségével ki lehet javítani Tatrosy másolatának néhány hibáját, továbbá tartalmilag rekonstruálni lehet 21 versszakot (84—9. és 276—90. versszakok), melyeket Tatrosy kihagyott. Egyébként a latin szöveget mindig idézzük, ha a magyar szöveg értelmileg nem teljescn világos, vagy nyelvi különlegességet tartalmaz. A latin szövegből hiányzik a 119. vsz., ezért innen kezdve a magyar versszakok sorszámának a latinban egyel kevesebb felel meg.

Az ének tárgya a Báthori Gábor ellen tervezett sikertelen széki merénylet (1610. máj. 24.), melyet a katolikus erdélyi főurak készítettek elő Kendi István vezetésével. Az összeesküvés történetét a múlt század történetírói több ízben részletesen tárgyalták, ezt megismételni felesleges. (DEÁK FARKAS: A széki merénylet, 1610. Száz. 1876, 470—85. Három tanúvallomás alapján, melyet Bethlen Gábor vitetett végbe 1614 tavaszán. — SZÁDECZKY idézett szövegkiadásában a históriás ének bő tartalmi kivonatát is adja, utalva néhol más forrásokra. — ANGYAL DAVID: Báthory Gábor uralkodása. Száz. 1896, 29—35. Az addigi irodalom és levéltári források felhasználásával készült tömör eseménytörténet.)

Az ének szerzőjét és latinra fordítóját sokáig Szamosközy Istvánban hitték. SZEKFI GYULA azonban bebizonyította, hogy Szamosközy nem lehet a szerző. (Adatok Szamosközy István történeti munkáinak kritikájához. Bp. 1904. Függelék A Conspiratio Kendiana szerzőségéről.) Érvei: Szamosközy életének eseményei ellentmondanak annak, amit a szerzőről a históriás énekből megtudunk. A 45. versszakból kiderül, hogy a szerző 1610-ben járt először Szebenben, holott Szamosközy már 1601-ben volt a városban. — Az énekszerző a széki összeesküvést az 1594-ben Báthori Zsigmond ellen szőtt és vérbefojtott összeesküvés folytatásának tekinti, mert részben ugyanazon főúri családok tagjai vettek részt mindkettőben (Kendi, Kovacsóczy). Szamosközy viszont tisztelte ezeket a családokat, sőt a széki összeesküvés vezetőjéről, Kendi Istvánról is nagy elismeréssel ír. — Az énekszerző előtti ismeretlenek az 1594-i események részletei. A 8. versszakban azt írja Kendi Istvánról, hogy atyja példáját követve a prágai udvar felbujtására szötte az összeesküvést, „holott Kovacsóczy és Kendi Sándor ép Prága ellen való oppositíójukért

haltak meg”. Ezt kiegészíthetjük azzal is, hogy a 90. versszakban Báthori Zsigmond legfőbb védelmezőjének mondja Zaláncozt, holott a Zaláncozi (másként Szaláncozi) testvérek, László és György, részt vettek az 1594-i összeesküvésben és ki is végezték őket. (Maga Szamosközy is ír erről, lásd SZEKŰ : Szamosközy műve az 1594. év eseményeiről. Száz. 1908, 242.) Ezek a tévedések elképzelhetetlenek Báthori Zsigmond korának tájékozott és megbízható historikusánál, Szamosközy Istvánnál.

SZEKŰ arra gondolt, hogy esetleg Laskai János az ének szerzője. Az a kevés, amit Laskairól tudunk, ellentmond ennek a feltevésnek. BENKŐ JÓZSEF még látta következő című művét: *Erdélyországának szerencsés és szerencsétlen viszontagságai, 1588-tól fogva 1622. esztendeig, melyeket megírt Laskai János.* (Új Magyar Múzeum 1853, 222–3.) Azonos lehet ez a Laskai azzal a Laskai Jánossal, aki 1580-ban mint kolozsvári iskolaigazgató Kendi Sándorral levelez (TT 1881, 487–9.) és akire ifj. Heltai Gáspár hivatkozik Verbőczy 1611-i magyar nyelvű kiadásának előbeszédében (RMK. I, 426.) mint akinek fordítását felhasználta: „Imeg 1589. Esztend. Lasskai János, Erdelyben akkori Fejervari Captalan.” Az 1594-i eseményeket jól kellett ismernie, ha krónikát írt róla, Kendivel való kapcsolata is kizárja, hogy ő legyen a *Conspiratio Kendiana* szerzője. Lehet azonban, hogy az elveszett krónikát az a Laskai János írta, aki a Bethlenekkel állt szoros kapcsolatban. Ez a Laskai 1610-ben még csak öt éves. (CSIPKAY SÁNDOR Magyar–holland irodalmi kapcsolatok kezdetei. Laskai János. Bp. 1935, 12.)

SZEKŰ megemlíti annak lehetőségét is, hogy talán Miskolczi Pásztor István a szerző, aki 1610. máj. 27-én írja Szenczi Molnár Albertnek: „Paucis domino Pareo scripsi de conspiratione Transylvaniae, si Heidelbergam salutaveris, scio tecum communicaturum.” (DÉZSI : Szenczi Molnár Albert naplója. Bp. 1898, 343.) Miskolczi Pásztor (Csulyak) István 1610-ben szerencsi lelkész, az ének szerzője pedig, mint látni fogjuk, az erdélyi eseményekben résztvevő, Imrefy Jánossal szoros kapcsolatban álló Bihar megyei személy. Miskolczi gyakran ír külföldön lévő barátainak a hazai politikai eseményekről, fenti kitétele csak úgy értelmezhető, hogy Pareus Dávidnak, a heidelbergi egyetem rektorának levélben megírta a széki összeesküvésről szállongó híreket, de semmiesetre sem vonatkozhat a históriás énekre.

Az ének szerzőjének neve tehát egyelőre ismeretlen. Elég sokat megtudunk azonban róla a históriás ének szövegéből, mert több esetben beszél saját magáról. Ezeknek az utalásoknak összeállításával (melyet részben már SZÁDECZKY és SZEKŰ is megtettek) fény derül egyúttal arra is, hogy honnan értesült az összeesküvés részleteiről.

A szerzőnek nem első munkája a *Conspiratio Kendiana* :

Immar sok wdeo, hogj semmit nem irtunk,
Az mit irtunkis, mindent ben tartottunk. (2. vsz.)

Régebbi munkáit tehát „ben tartotta”, nem tette közzé. Egyik művéről külön is megemlékezik :

Imrefy Janost az huseghez tartiuk,
Wrunknak szolgalt Ecsedben is, tugiuk,
Az mint ezt masut beöuebben megh iriuk, (11. vsz.)

Ez a mű nyilván Báthori Gábor trónralépésének előzményeit tárgyalta, melyben Imrefynek nagy szerepe volt. Ő tárgyalta Rákóczy Zsigmonddal, majd a hajdúkkal. Báthori a maga részéről Nagy András hajdúgenerális mellé Imrefyt nevezte ki vezérnek. (SZILÁGYI SÁNDOR : Báthory Gábor. Bp. 1882. 32.) A szerzőnek Imrefyvel való kapcsolatát az is mutatja, hogy igen nagy elismeréssel, sőt hízalgéssel beszél róla, Báthori Achaetének mondja (7. vsz.), gyermekét pedig kis Ascaniusnak. (134. vsz.)

1610. farsang végén Báthori Gábor országos mulatozásából visszatér Gyulafehérvárra, itt tartózkodik az ének szerzője is

Immar iutottunk uala farsangh farkra,
Hogj uizza ieöue wrunk Fejer varra,
.....
Mongiak, el ieöt uolt Kornis Boldisaris,
De en nem lattam, keues latta masis. (36, 38. vsz.)

Március 4-én Szebenbe mennek :

Beoit mas hauanak szinte negied napan
Szeben meszeien megiunk wrunk utan. (41. vsz.)

A következő versszakokban a szászok rideg és ellenséges magatartásának leírásából látszik, hogy először járt Szebenben. Báthori innen küldte szét a meghívó leveleket a márc. 25-i országgyűlésre :

Illien leuelet nem csak az vraknak
Foltata vrunk, megh az varasoknak,
De ide kijs az kapitanioknak,
Tizedeseknek, s hajdu hadnagioknak. (56. vsz.)

A bihari hajdúság a henczhidai gyűlésen tárgyalta meg az országgyűlése való részvételt. (57—63. vsz.) Erről a nyilván csak helyi jelentőségű gyűlésről más forrás nem tesz említést. A gyűlés részletes leírásából világosan látszik, hogy az énekszerző részt vett rajta, sőt feltételezhető, hogy a meghívót is ő vitte Szebenből Biharba. Az „ide ki is” kifejezésnek csak akkor van értelme, ha az éneket is ugyanott, valahol Bihar megyében szerezte. Később nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a vármegye hű maradt Báthorihoz

Bihar varmegie egiüt az vrakkal,
Es benne ualo nemes varasokkal,
Es benne ualo minden Hajdusaggal
Vrunk hivei Imrefj Janossal.

Czak Kornis Sigmond keözülleök ki ualek,
Mint apostolok keözul egj ki essek,
Eö Kendj Istuan melle szamlaltatek,
Es Pap mezeöreöl uegre elis zeökek. (80—81. vsz.)

A fentiekből az következik, hogy az ének szerzője Bihar megyei és Imrefy János familiárisa. Henczhidáról egyenesen a besztercei országgyűlésre ment (semmi jele annak, hogy Széken is megfordult volna) és itt értesült a tervezett merényletről. Értesüléseit az összeesküvés előkészületeiről főleg az elfogott Kornis Boldizsár vallomásából nyerte; erre többször is hivatkozik :

Bestercezen oztan orzagh giuleseben
Semmj practicat nem tartot szueben,
De megh bezellet mindeneket eppen,
Mikent estenek uolt eök az meteljben.

Az mit eö teölle hallottunk, azt iriuk,
Az mit irasban adot, megh nem tugiuk,
De ha ualoban megh tudakozhattiuk,
Keduezes nélkül aztis ky kialczuk. (32—33. vsz.)

.....
Kornis Boldisart czak mostis untatta,
Az mint eö maga Boldisar megh monta,
Mert ugj irhattiuk, az mint eö uallotta,
Kendj zauanak ez uolt az formája. (68. vsz.)

Az országgyűlés után hazament Biharba és rövid idő alatt, még a „szép tavaszban” (2. vsz.) megverselte az összeesküvés történetét. Az éneket feltehetően Imrefy rendelte meg propaganda célokra,

Hogy ez uilagon zelliel el hirhegyek,
Artatlansaga wrunknak ky tessék,
Alnoksagokat partosoknak erczek,
Magok mentesset sohul be ne uegiek. (34. vsz.)

Ez a propagandisztikus célzat jellemzi a Báthori Zsigmond elleni összeesküvésről írt históriás éneket (9. sz.) és Báthori Gábor korának másik két históriás énekét is. (98, 99. sz.) Ez utóbbiakéval a Conspiratio Kendiana versformája megegyezik, ezért lehet, hogy mindhárom históriás ének ugyanakkor a szerzőnek a műve. Külső bizonyítékok híján azonban nem lehet végleges következtetést levonni, mert lehet, hogy Báthori vagy Imrefy

több énekszerzőt is foglalkoztattak, hogy igazolják politikájukat a közvélemény előtt. Még maga Imrefy is szöbe jöhet mint szerző. (Lásd a 9. sz. ének jegyzeteit.)

Az ének szövege Szenczi Molnár Alberthez is eljutott Heidelbergbe, aki külföldi ismerőseinek tájékoztatására latinra fordította. Naplójában írja, az 1610. év eseményeinek felsorolásánál: „25. Augusti verti Conspirationem Kendienam Transylvanicam, misi eam versionem domino Brederodio.” (Dézsi: Szenczi Molnár Albert naplója. Bp. 1898, 52.) Brederode Péter a belga szövetséges városok rendjeinek követe, ki később is Szenczi Molnár pártfogói közt szerepel. A latin fordítás kézirata Bongarsius gyűjteményében maradt fenn, aki nemcsak Brederodeval, hanem Molnárral is összekötöttségben állott. SZEKRÚ, akinek alkalmá volt a latin szöveget látni, megállapította, hogy a Bongarsius-gyűjteményben fennmaradt szöveg Szenczi Molnár kezeírása. A latin fordítást SZEKRÚ így jellemzi: „... a magyar szöveg az eredeti, a latinra fordító először szó szerint lefordította a magyar sort, csak később akart neki latinos szint adni, a mi úgy látszik, nem mindenütt történt meg a latin szöveg néhol nagyon pongyola, másutt classicus kifejezések jelennek meg, az egész gyors, elsiertt munka benyomását teszi.” (I. m. 78.)

4 II Per tristem <castra cupientium> bella volentium — A NySz Mikes leveleiből idézi a *vádszon-ház* kifejezést „sátor” jelentésben. SZÁDECZKY szerint a hadakozás szimboluma, amit a latin szöveg is megerősít.

19—20 II Sed non oportet nunc de rebus istis Plure proferre; rem enim tenetis.

25 Imrefy János, Báthori főtanácsosa igen nagy szerepet játszott Báthori uralkodásakor. Magyarországról szakadt Erdélybe, ifjúkori szereplését meg lehetős homály fedi. Már Báthori trónrakerülésében is nagy része volt s ettől kezdve egészen az 1611. júl. 9-i brassói csatában történt elesteig Báthori politikájára nagy befolyással volt, a korabeli pletyka szerint nem utolsósorban szép felesége révén.

26 A két császár a német és a török.

28 II Imrefi vices heri sui dolet. — Achatest, Acnecsnak egyik társát, Illésházy Gáspár is említi naplójában, mint a hú barát szimbólumát: „Hátra marada Zólyomi, igaz Achatest és barátja s bátyja is az megholt grófnak.” (TT 1891, 563.) A hízlegésnek az a formája, hogy Báthori különböző ókori hősközhöz hasonlították, úgy látszik, Imrefy-től ered, aki egyúttal saját érdemeinek hangsúlyozásáról sem feledkezett meg: „Az említett Imrefi publice nem átallotta azzal hízlegkedni s dicsekenni Ha — úgymond — volt Nagy Sándor, az is jobb és virtuosabb nem volt Bátor Gábornál; ha volt Sándornak Parmenioja, tanácsosa, nem alábbvaló van Báthorinak is Imrefi Jánosa.” (Kemény János önéletírása. SZALAY-kiad. 30.)

30 Kendi István, a Báthori Zsigmond elleni összeesküvésben részt vett és kivégzett Kendi Sándor fia, Báthori Gábor trónraléptekor Petki János utódja a kancellárságban. 1610 elején Csapy Zsuzsannát, Rákóczy Zsigmond mostohalányát vette el. Már ekkor tárgyalt a felvidéki katolikus főurakkal Báthori megbuktatásáról. Az összeesküvés után Kassára szökött, 1611-ben Forgáchcsal szövetkezett. Bethlen 1614-ben rehabilitálta. (LÁZAR MIKLÓS: Erdély főispánjai. Száz. 1888, 628—31.)

31 A szerző rosszul ismerte az 1594-i eseményeket, lásd feljebb.

33 Sennyey Pongrácz Báthori uralkodása alatt consiliarius és a seregek generális kapitánya. Az összeesküvés után Magyarországra menekült, 1611-ben Forgách Zsigmonddal szövetkezett. (VERESS ENDRE: A kis-sennyei Sennyey-fiúk külföldi iskolázatása. Bp. 1915.)

34 Kornis Boldizsár Báthori alatt consiliarius, háromszéki kapitány és a székelyek generálisa. A merénylet után elfogták és Besztercén kivallatták. A szerző az ő vallomásából értesült az összeesküvés előkészítéséről. 1610. júl. 11-én fejezték le a kolozsvári főtéren. (Száz. 1888, 915—6; VERESS ENDRE: A Göncz-Ruszkai gróf Kornis-család anyakönyve. Bp. 1917, 4—5.)

35 Kornis Zsigmond, Boldizsár öccse, az összeesküvés után a Felvidékre menekült. 1611-ben Forgáchcsal szövetkezett, 1614-ben Bethlen rehabilitálta. (NAGY IVÁN.) Pappmező Kornis birtoka volt Bihar megyében. Szenczi Molnár félreértette a szöveget, mert a 35—6. sorokat így fordította: Et Sigismundus Cornis gnarus rei Kovacsotzky est quartus papae spei.

36 Kovacsóczy István 1608—1610 között Fejér megye főispánja. (Száz. 1888, 512.)

42—44 Imrefynek Ecsedben tett szolgálatairól és a róla írt énekről lásd fentebb.

43 II et in Ecsed. — Az Ecsed helynevet írták t-vel is. ECZET alakban szerepel egy XVII. századi metszeten (közölve többek között Borovszky Szatmár vm. 438.); Illésházy *Ecchet*-nek írja jegyzőkönyvében. (OSZK Fol. Lat. 2336. 51b.)

45–48 II Erant reliqui diu famelici, De sordibus per herum elevati, Cui par fuit gratiam referri, Et si poterant altius efferri.

53 formalia = fovent

57 Az 1609. októberi országgyűlésről van szó. Itt Báthori korábbi ígéretei ellenére a „religió dolgát” a jövő országgyűlésre halasztotta. Ez volt a merénylet főoka. (Száz. 1896, 30–1; EOE VI, 164.)

67 diuana = in comitia

69–72 A három úr az 1609. dec. 9-i ülésre utazott Pozsonyba s eredménytelenül kérte a kassai szerződés (1608. aug. 20.) jóváhagyását, melyben Magyarország és Erdély viszonyát tisztázták. (Száz. 1896, 28.) Rhédey Ferencet Rákóczy Zsigmond nevezte ki Várad kapitányává 1608-ban. Bethlen Gábor alatt Erdély katonai parancsnoka lett. (KOMÁROMY ANDRÁS: Rhédey Ferenc várad kapitány. HK 1894.)

72 Ilyen szerkezetű állítmány nélküli mondatok közkeletűek a régi magyar verselésben, különösen záróversszakokban. (ECKHARDT Balassi-kiad. I, 266.)

103 alkhatanak = alkudhattak

104 Szent György napja (árp. 24.) az országgyűlés szokásos napja.

107 Parno Zemplén megyében van, ahova Kendi István mátkájához ment. (Lásd a 30. sor jegyzetét.)

120 uaiozunk = a *vajuszik*, *vajudik* alakváltozata, 'tengődik' értelemben. (NySz)

124 Sebessen = vulneratus (sebesülten)

145 Imrefynek Alvinczen, Gyulafehérvár mellett volt birtoka

153 iegetny = ijesztgetni

155 kis biro = conscientia (NySz)

153–156 II Perfidum non est opus terrare, Nam intus solet tortorem gestare, Qui nunquam scint hunc requiescere, Huic raro solent vel cibi sapere.

161 Bőjtmas hava = március. II Februarii [!] tandem die quarto

161–186 Móricz Zsigmond felhasználta a történelmi éneket az *Erdély* megírásakor. Érdemes idézni regényének ezekből a sorokból alakított részét, annak bizonyítékaként, hogy a lapos énekszöveget milyen élő párbeszéddé formálta

— Bion nagyon hidegek vótak, a konyha, mindenütt.

— Aszonták, coki pajtás, tágasabb kivel.

.....
— Mán én megkövetem, Nagyságos Fejedelem, én csak szegény kókus vitéz vagyok, hanem az akkor nem vót becsület . . . Szász uraméktul . . . Se bor, se kenyér, se széna, se abrak, akinek adtak, morogva attak? Tisztafejű ember érthetett ebből, nem kell sokat beszélni az ilyen felül.

— Nekem csak a vót a nehéz, hogy mikor megjöttünk, ágyúval lőttek! Harmincat lőttek a köfalrul! Harminc ágyúlövést cselekedtek! . . . Nem vót az istenes, bármit beszél bárki. . . Mert tisztességlövés lőjön bár hatot, jó, vagy hetet, jó . . . Vagy tizenkettőt . . . az is jó. De harmincat lőtteni! . . . Krisztus urunkat is harminc pénzért adták el: nem jó numerus a magyarnak a harminc azóta! (Móricz Zsigmond: *Erdély*. I. Tündérvölgy. Bp. 1954, 52.)

179 herreöl = helyről — Heltainál is : Nem jó herre iöttél (NySz). A *hírré irhatom* talán a *hírré tesz*, *hírré ad* szólás változata, bár ezt nem tudjuk dokumentálni.

180 A latin idézet Claudianusból való. (De bello Gildonico, I. 385.)

183 Be borítottak = concluderunt

191 II Et Stephanus Kendi advolat repente — Mint a latin szövegből is látszik, a „posta állapottal” nemcsak azt jelenti, hogy Kendi postalovakkal, vagyis az ország hivatalos közlekedési eszközével ért Szebenbe, hanem azt is, hogy „gyorsan”. Szamosközy írja „. . . fölötte igen megijedének és igen postán küldének a lengyel cancellariusához.” (IV, 31.)

199 II Rhedaiani adsint quoque ibi — egiemben = velük együtt

201 Habsburg Máttyás nem volt hajlandó megerősíteni a kassai szerződést, mely előnyös pontokat tartalmazott Erdély számára.

219 praefligaltunk = praefiximus

226 Foltata = dimisit — 1610-ből való adat : (Kendi István) „minémű ő felsége gyalázatjára való levelet folytatott mindenütt, nyilván vagyon Nsgodnál s’ ti kglteknél.” (TT 1898, 597.)

241–242 II Quidam ajunt : forsan nos mancipabunt Propterea viritim nos vocarunt. *Darakason* szót nem ismerünk. Lehetne ugyan a *derekason* alakváltozata (a TSZ a Székelyföldről idéz *darak*, *darok* alakokat), de értelmileg nem illik ide.

257–258 II Machinatio haec non fuit nova, Sed fundamenta jam diu constructa.

263 II Ut prinoipi oita paretur cedes. — uezessek = veszessék, veszítsék
 269 untatta = monuit
 259 egy niomban = egyformán (NySz)
 304 Kekekel = caeruleum satellitem. A fejedelmi testőrségnek kék posztó volt az egyenruhája.

305 Ördög Boldizsár hajdúkapitány, 1608-ban Báthori követe, 1611-ben Nagy András hajdúgenerális megölte. (NAGY IVÁN.) Kamuthy Farkas lugosi és karánsebesi bán, az összeesküvés után Torda-vm. főispánja. Kendi birtokaiból jutalmazták hűségéért (Száz. 1888, 510.)

333—356 A 84—9. versszakok nincsenek meg a magyar szövegben, de az összefüggésből világosan látszik, hogy csak a másoló hagyta ki. Prózai fordítását a főszövegben adjuk, a latin szöveg a következő :

- 335 84. En kendius loquitur Cornisio
 Cornisius audet cum cordolio,
 Ardet Kendi ira, flagrat odio,
 Cui sic fatur Cornis cum suspirio.
- 340 85. Quid <est? quaeso> compater cur me sollicitas,
 Adversus principem cur me instigas
 Non est crede parva res quam inceptas,
 Hos cogitatus quaeso te omittas.
- 345 86. Qui principi suo vult insultare,
 Hunc necesse est deo rebellare
 Nam principem deus scit defensare,
 Exempla majorum hoc monstrant clare.
- 350 87. Verum tamen <tibi> ut hic solum sit dictum,
 Si <medium> rationes occurrant commodum,
 Consurgere nos non foret indignum,
 Sed nullum video modum directum.
- 355 88. Cancellarius Cornisio respondet,
 Nemo id <citius> commodium praestare posset
 Quam tu, si ad id te nunc obfirmares,
 Rem omnem facile mox expedires.
- 355 89. Chare compater vir es fortissimus,
 Nec maximus tibi deest animus,
 Transverberes, ut perstemus, principem
 Et sic celebrem reddes tuam stirpem.

360 Zaláncziról lásd e jegyzetek elején.

365—368 Equum sed heri nostri taceamus, Hujus oculos scis ut formidamus,
 Cum antestamus nostri ut sudamus, Vel ad aspectum ejus trepidamus.

373 II Metuo ne in nos ruat ista res. — Illésházy Gáspár naplójában olvassuk :
 „... azonba Rákóczi is elérkezvén Zólyomival, tanácsot tartának magok közt, mint nyuljanak az dologhoz, hogy markokba ne szakadjon igyekezetek.” (TT 1891, 561.)

390 II Vel alio necabimus medio

416 II bibliorum doctrinam

421—422 II Herum vocant in Radnott ad prandium, Sed huc frustra ; post
 vocant Uyvarinum. — Radnót Kornisnak, Szamosújvár Kendinek a birtoka volt. Más
 források szerint Báthori elment Radnótra és ott erőszakoskodott Kornis feleségével.
 Érthető, hogy ezt az énekszerző elhallgatja.

463—464 II Et quod vocatus Uyvarum non venit Hinc versare vafram mentem
 inceptit.

465 II caput ipsi calvescit

468 II Aleae jactae exitum metuit

505 II Blandiuntur complices Kendiani

533 Ascanius Aeneasnak volt a fia.

- 587—588 II Astuta vulpes caudam occultare Post tamen se solet laqueare.
 597 II Saepius cachinnos sustulit alte
 614 Sarmasághy Zsigmond Torda vm. főispánja. Az összeesküvés után elmenekült,
 de később visszajött Erdélybe s felfedte Kendi terveit. (Lázár i. m. 110.)
 629 II Nondum caepisti Kendi et deplumas
 631 Kendi 1609. ápr. 26-án kapta adományba Szamosújvárt.
 636 II Hoc nequam regnum ille scit bonum velle — ezes = ez s ez, esesz, 'ilyen-
 olyan'
 637—640 II <Nequam regnum> Sic septem castra <fuisset> nequam regnum foret,
 Si sceptrum in tuas manus venisset, Pedetentim altius ascendisses, Sed te manebit pru-
 dentiae merces.
 640 Uard el = Na megállj!-szerű fenyegetődzés. „Bizony kölcsönt ad érte,
 várja el csak, igen felfuvalkodott állapottal vagyom.” (NySz)
 654 Török János főlovászmester vallomását lásd Száz. 1876, 479—82.
 674 Altalan fogua = minden esetre, minden körülmények között II profecto
 699 II Servum Kendi obsecrat et adjuvat
 719 kanod = kanóc
 797 Illi kiczin spiczen = in hac acie (Vö. a 12. sz. ének 175. sorának jegyzetével.)
 809 lassu bezeddel = submissa voce (halkan)
 811 II Et drabantí jubet adsint repente
 847—848 II Videt enim conversionem sortis Et Kendium jam involutum tricis.
 850 A „Mas zolga” Kolozsvári Bornemisza Tamás, Kendi 18 éves apródja. (Száz.
 1876, 482.)

877—888 II 220. Bonum esset compater enarrare
 Mentem nostram ipsis significare,
 Causas graves singulis inculcare
 Sic non frustraretur tuum sperare

221. Nam si haec ipsis non significemus,
 Interim rem ipsam incipiemus,
 Enveniet id, quod minus timemus,
 Ut per hos vitam nostram terminemus

222. Hoc vereor, ne omnes hi recedant,
 Et in ipsa acie nos deferant,
 Et subito principi se adjungant,
 Et contra nos arma sua invertant.

892 A *kém* szó gyakran szerepel *kím* alakban nem i-ző nyelvjárású szövegekben.
 Homonnay Bálint naplójában : „Egj *kimetis* fogtam . . .” (OSZK Fol. Hung. 1089, 3a.)
 Geszthy Ferenc 1591—2 körül írt levelében : „Én csudálom, hogy *kíme*, postája, bizott
 embere óránként nem jú-megyén mindenfelől.” (VERESS: Geszthy Ferenc várkapitány.
 Déva 1898, 12.)

- 901 II Hunc principem omnis ordo perodit
 905—906 II His exercitus omnis percellitur Intra se mussans quique sic loquitur
 909—910 II Non sic, ajunt, nos vocasti celeres, Ut nos in principem regni armares.
 946 A szolgál : Kereki Ferenc, Báthori Gábor komornyikja. (Száz. 1876, 483.)
 950 enny mulatsagnak = hujus cunctatus
 957—958 II Servum equum cogit ictu calcanis Hospitium petit gressibus citis
 958 habokkolua = döbögva (NySz)
 967 lassan = latenter
 985 II Leonini exercitus dux cervus
 991 II Jam tibi dabunt septum principalem
 992 Kornyiati Békés Gáspár Báthori Istvánnal szemben tört az erdélyi trónra,
 de 1576-ben szétverték seregét.
 1097 II Multum abstulit, sed hoc nihil foret
 A 276—290. versszakok hiányzanak Tatrosy másolatából. Biztos, hogy a másoló
 hagyta ki, mert az 1161. sornak másként nem lenne értelme. (Ez sententiat . . .) A meg-
 felelő latin szöveg :

276. In Uyvar confregit magnam bombardam,
 <Ex hoc aere falsam cudit monetam>
 Hinc plurimam cudit falsam monetam,
 Forsan hac uti voluit in Parno,
 Quo principem invitaverat primo.
- 1105 277. Aeneos numos nolunt septem castra,
 Fides Kendi aenea est facta,
 Ad superiora sic pergit loca,
 Ut hoc aere hic ematur gratia.
- 1110 278. In itinere sic consolatur se
 Tutelam petet a Matthia rege,
 Turbam tollet finium supremorum,
 Si invadet regnum septem castrorum.
- 1115 279. Non dolebit princeps si rex tutetur,
 Modo communis pax non violetur,
 <Et mo> Secundum legem Kendi judicetur,
 <Laesae Majestatis crimen notetur>
 Et latae culpae crimen ponderetur.
- 1120 280. Septem castra nonne satis turbasse?
 Et superiores vis concitare,
 A machinis cessare cur non potes,
 Sed et istine <justum> praenium dignu feres.
281. Postmodum princeps iter aggreditur,
 Cum paucis Bistricium ingreditur,
 Jam adest omnis ordo in conventu,
 Expectant principem hilari vultu.
- 1125 282. Totum regnum convenit postridie,
 Ut conventus causam teneat quisque,
 Totique regno princeps denunciat
 Ne quid conventus adhuc constituat.
- 1130 283. Sed legibus <hoc> expendatur, id primo
 Nobile regnum pandet iudicio,
 Qualis poena debetur tali reo,
 Qui tale molitur principi suo.
- 1135 284. Director responsum suum perserit [!]
 Quo perfidos proceres accusavit,
 Sed director nondum animadvertit,
 Quod et ipsum haec poena simul tangit.
- 1140 285. Rebellionem conventus ponderat,
 Ac sedulo justam poenam ruminat,
 Sed <nullum> non invenit alium exitum,
 Quam ut est in regni decreto scriptum.
286. Primae partis binus iste titulus,
 Decimus quartus et dicimus [!] quintus
 Hi notas perfidiae enumerant,
 Et simul sententiam pronunciant.
- 1145 287. Quisquis, aiunt, manum tollit inpiam,
 Et in principem sumit armaturam,
 Vel quisquis conabitur ejus vitam,
 Ferro violare heri personam

- 1150 288. Vel latronis instar vi ingreditur,
In qua domo cunquam princeps moretur,
Vel quicunque hoc facinus committit,
Ut falsam monetam clanculum eudit,
289. Hic decretum multo plura continet,
Ut quot casibus rebellio constet,
1155 Quae omnia cum in summam contraxit,
Tandem eorum poenam sic exprimit
290. Talis homo vitam suam amittit,
Et bona ejus cuncta fiscus capit,
1160 Haec istic quisque legere poterit,
Qui latius intelligere cupit.

1133 A director Tordai (vagy Kolozsvári) János, akit később szintén kivégeztetett a fejedelem. (Lásd az 1169. sor jegyzetét.)

1140 Verbőczi törvénykönyvére utal.

1169 A többi forrás Kolozsvári János néven emlegeti a fiscalis directort. A Thorday nevet származási helyéről kaphatta, ahol egy ideig kamaraispán is volt: „Bátori Sigmundot Kendi Sándor az mogyoróban való féreghez hasonlította . . . Ezt az vén Koloswáry János deák, az tordai camora ispán hallotta egynéhánszor Kendi Sándortúl.” (Más tintával: „Mely János deákot Báthori Gábor erdéli fejedelem az Kendi István seditiójának részességéért az beszterezei kapun kivől felakasztta ugyan köntösében.”) (Szamosközy IV, 547.)

97.

Kézirata: **Detsi-k.** 187b, 185a—b, 190a—b, 188a—b, 186a—b, 191a—b. Kiad. **THALY, Szász.** 1871, 324. — A latin cím jelentése: Ének Erdélyről és a pápa tanácsáról a hajdúk ellen. A nótajelzés egy ma már ismeretlen énekre utal.

Ez a históriás ének a következő kettővel együtt Forgách Zsigmond felsőmagyarországi főkapitány Erdély ellen intézett hadjárata idejében keletkezett. A hadjáratot Forgách Ferenc esztergomi érsek és a bécsi tanácsosok (élükön Khlesl bíborossal) kezdeményezésére indította meg abból a célból, hogy Erdélyt a királyi Magyarországhoz csatolja. 1611. jún. 29-én indult el Kassáról, és Várad sikertelen ostroma után Máramaros megyén keresztül hatolt be Erdélybe. Közben — júl. 6-án — mellálltak a hajdúk is, Nagy András vezetésével. Kolozsváron, Fejérváron, Szászsebesen keresztül Szeben alá szállott, ahol Báthori Gábor tartózkodott csapataival. Szeben ostroma nem sikerült és sikertelen volt az a kísérlete is, hogy az erdélyi rendeket átállásra bírja. Közben Nagy András hajdúcsapatával visszapártolt Báthorihoz és hátbatámadta Forgáchot, török csapatok is nyomultak előre Báthori segítségére, úgyhogy Forgách kénytelen volt a moldvai havasokon keresztül visszatérni Kassára. (A hadjáratra vonatkozó irodalmat lásd: **LUKINICH IMRE**: Erdély területi változásai a török hódítás korában. Bp. 1918. 227.)

Az ének a hadjárat elején, Nagy András elpártolása (júl. 6.) előtt készült. Azoknak a históriás énekeknek a sorába tartozik, melyeket Báthori Gábor politikai akcióinak alátámasztására, propaganda-célból írtak, mint a *Conspiratio Kendiana-t* (96. sz.) és a következő két éneket is. Főleg a hajdúság hangulatának befolyásolása lehetett a cél. A hajdúság, kortársi vélemény szerint, „álhatatlan, tökéletlen, változó nemzetség” volt, (TT 1900, 444.) s tartani lehetett elpártolásuktól, ami később be is következett. Harcias protestánsok voltak (többek között azt kívánták Báthori Gábortól, „hogy az eretnek [= unitárius] és pápista tanítókat az község közül, sőt az országból is kiüzesse”, TT 1900, 438.); ennek hízeleg az énekszerző különösen a 30—31. versszakokban, s ezért tulajdonítja Forgách hadjáratát a pápa cselszövéseinek. Ezt az ének címe is nyomatékosan kiemeli.

1 A *nemzetség* vagy az egész magyar nemzetet, vagy annak egyik csoportját, talán éppen a hajdúságot jelenti. (Czobor Mihály írja a hajdúkról 1608-ban „iszonyúság a mit ez hitetlen *nemzetség* cselekszik” TT 1900, 444.)

34 hurogatnak = gúnyolnak (NySz)

63 A török ekkor már évek óta a perzsákkal volt elfoglalva, ezért nem indíthatott újabb támadást Magyarországon. Ezt a korabeli magyar közvélemény is számon tar-

totta : „A török részről pedig azért vala szép csendességünk, békességünk . . . hogy a magyaroknak egyességeket eszében tartván, mind szomszédságát, barátságát ő is nagy néven veszi vala, a velek való új békességnek örülvén, akkor szintén a tengeren által is az ázsiaiakra nagy hada levén, mely ázsiaiak miá nem keveset is busult . . .” (Mikó Ferenc históriája, MHHS VII, 180.)

65 A várnai csatát (1444.) gyakran emlegették mint Isten büntetésének példáját a hitszegésért : „Emlékezzék meg László királyrúl, kit az ur Isten Várnánál az hitnek megszegéséért hadastul, népestül elveszte.” (1607-ben ; TT 1899, 282.) „Az plebanus Budaki ezek után László király Amuratessel való dolgát beszélé elő, miképpen az hűszegésért az Isten László királt megverte volna etc.” (Szamosközy IV, 186.)

74 egesség olv. egység (= egyetértés)

89 A NySz Pázmánytól idézi : „Addig szedének az keresztyének eperjet az más ember kebelében, hogy csak el lépé őket az török.”

119 Pecz János Rudolf császár tábornoka volt. Csapatait Bocskay hajdú 1604. okt. 15-én Álmosnál megverték, őt magát pedig elfogták.

144 Sidmond = Báthory Zsigmond fejedelem

153 meg-szedi szeme szórit = 'jégre visz, elbánik vele'. (NySz *szór* címszó alatt.) Tinódi is használja ebben az értelemben : „Szöme szórében szoktak szagatni.” (RMTK III, 316.)

98.

Kézirata : *Lipcei-k.* II. r. 7b—11b. Kiad. Dézsi, ItK 1916, 338 ; részlete : MKBR 91—5. A cím (magyarul : Másik história ugyanazokról a zavarokról) a kötetünkben ez után következő históriás ének címére utal, mert a *Lipcei-kódex*-be azt előbb másolták be. Az *Alia historia* azonban néhány hittel korábban keletkezett, az utolsó versszak szerint 1611 júliusának második hetében. Szerzője ismeretlen. Forgách erdélyi hadjáratának előzményeit tárgyalja, gúnyosan mutatja be a hadjárat előkészítésében főbb szerepet játszó katolikus főurakat. (A hadjáratról lásd az előző ének jegyzeteit.) Báthori politikájának igazolására készült, ezt az éneket is a Báthori (vagy Imrefy) által megrendelt propagandisztikus históriás énekekhez kell sorolnunk. (Lásd a *Conspiratio Kendiana* jegyzeteinek bevezetését.) Hangban igen közel áll a következő históriás énekhez, lehet, hogy szerzőjük azonos.

15 Forgách Zsigmondról lásd a 94. sz. ének 53—6. soraihoz fűzött jegyzetet

22 Kátai Mihályról lásd a 65. sz. ének jegyzeteit.

24 Bornemissza Péter írja az ördögről : „Leuiathan, az az Cethalis neue : Mert igen hatalmas még az vibennis.” (Ördögi kísértetek. Kiad. ECKHARDT SÁNDOR. Bp. 1955. 44.)

29—36 Sennyei Pongrác és Kornis Zsigmond a sikertelen széki összeesküvés után Felsőmagyarországra menekültek, és részt vettek Forgách hadjáratának előkészítésében. Személyükről lásd a *Conspiratio Kendiana* (96. sz.) jegyzeteit.

34 völgben = a széki völgyben

45 A „szép szín mutató palatinus” : Thurzó György nádor, aki valójában ellemezte Forgách hadjáratát. A hadjárattal kapcsolatos magatartására lásd a KOMÁROMY ANDRÁS és ANGYAL DÁVID közti polémiát. (Száz. 1897, 107, 272, 366.)

53—56 Ezt az érdekes példabeszédet más forrás nem említi.

71 Alaghy Ferenc királyi tanácsos volt.

73 Daróczi Ferenc 1608-ban a kassai kamara egyik consiliariususa, majd Erdély főkövete. Hogy Báthori és Imrefy különösen gyűlölték, azt egyik leveléből is tudjuk. 1610. ápr. 8-án kéri Thurzó nádortól, hogy mentse fel az erdélyi követségtől, mert „én reám a mint értem a fejedelem igen neheztel, persvadeálta neki Imrefy uram, hogy ez elmúlt tracták között én ő fűségének igen nagy kárt töttem volna.” (TT 1893, 494.)

81—108 Békési Márton meggyilkolásának körülményei ismeretlenek. Békésiről is csak annyit tudunk, hogy Békéssy Márton de Somlyó és testvérei Rudolf királytól kapták nemeslevelüket 1602-ben. (GORZÓ BERTALAN : Szatmár vmi. nemes családjai. Nagykároly 1910. 18.) Dóczy András szatmári kapitány, a kor egyik sokat szereplő alakja hírhedt volt orgyilkosságairól. (Lásd a 94. sz. ének 57. sorához fűzött jegyzetet.)

118 Ennek a titokzatos szólásnak az értelme nem derült ki.

130 Bocskayt gyakran nevezték Gedeonnak, így Debreczeni S. János is üdvözlő versében. (63. sz. 14. vsz.) Nyelvtanilag így lenne helyes : „Az második Gedeonnak halálát”, de az énekszerző a sormetszetet szigorúan megtartotta.

161—164 Becsmérlő utalás a magyarok keleti („szittyá”) eredetére. Tanais = Don
223 czönczér = bilincs

246 Balonok = vallon zsoldosok. Az idegen császári zsoldosok között a legkegyetlenebbül viselkedtek, mint ezt többek között a *Qverela Hungariae, Magyarország panasz*a c. nyomtatvány is kiemeli: „Dühösködöt mondom, nevezetesen az Boloniak serege, némellyeknek feleségeket, gyermekeket el ragadván, és a szemérmertességnek reitokit szemel lathatova tévén erőszakal, némellyeknek haylékokat és Nemes Vdvar házokat hamva tévén, némellyeket fogságba vetvén, némellyeket szörnnyü kinnal meg gyötörvén, megh ölvén, hogy csak megh emlékeznijs rola, akar mely szives embernekis siralmas lehet.” (RMK I, 507. A3a—b.) A vallonok kegyetlenkedéseiről Szamosközy is ír. (IV, 217—220.)

Kézirata: **Lipcei-k. II. r. 1a—7a.** Kiad. Dézsi, ItK 1916, 330; részlete: MKBR 90—1. A nótajelzés Gyarmati Imre 1596-ban szerzett énekére utal. (15. sz.)

Ez az ének is — miként az előző — a Forgách erdélyi hadjárataival kapcsolatos eseményekkel foglalkozik, Báthori Gábor politikájának igazolása és az expedíciós hadak befolyásolása céljából. (103—104. vsz.) Szerzője ismeretlen, talán azonos az előző ének szerzőjével. Keletkezésének pontosabb ideje a 29. sor utalása alapján határozható meg: Szeben ostroma 1611 augusztusában folyt le, az ének megírásának ideje tehát 1611. aug. vége vagy szept. eleje.

12 förtelt = a fortély-t szónak nincs ilyen alakváltozata. A *Lipcei-k.* másolója gyakran tesz ékezetet az *o* betűre minden ok nélkül.

39—40 Ezt a példabeszédet Heltai is használja: „Dühös nevet költne az ebneó czac hogy meg ölhesséc.” (Heltai Gáspár esopusi meséi. RMKtár 4. 27.)

49 A Báthori nevében írt hamis levélről más források nem tudnak, azt azonban szelvében beszélték, hogy a hajdúk árulása után minden reményességét a törökbe vetette, s megíratta a portára, hogy ha ebben a szükségében megsegítik, „hát hitére fogadja hogy maga is törökké leszen és az császárnak az hitére áll. Erdélyt, Havasalföldet Moldvát kezében adja s még meg is metszeti magát...” (HK 1896, 274.)

52 Olv. találták

55 *A ra szotak* szavak olvasata világos, értelme azonban nem. (rajzolták?)

95—96 A mondás a Bibliából való. (Máté 15, 21.)

104 *Az alsó Baranya* kifejezés nem egy bizonyos vidékre utal, hanem az elmaradottságra, lehangyatlásra. Ezzel analóg jelenség a régiségben, hogy a „zalai magyar szók” kifejezést általában a szokatlan, kirívó tájnyelvre használták. (MNy 1955, 276.)

119 A Forgách hadat pusztító sáskahadról Szepsi Laczkó is említést tesz: „A Tiszán tul menvén a tábor, nagy szomjuságot bocsáta Isten reájok, ... az után a sáska szállott a táborára, hogy Máramarosba ment.” (ETA III, 127.)

133 Báthori havasalföldi hadjárata 1611 januárjában volt. Báthori halotti búcsúztatója ugyanezekkel a szavakkal akarja bizonyítani, hogy a hadjáratot a királyi Magyarország iránti hűségéből indította. (105. sz. 28. sor.)

141 Rákóczy Lajos, aki részt vett Forgách hadjárataiban, és az ott szerzett betegségben halt meg.

157 Thurzó György nádor (lásd a 94. sz. ének 5. strófáját.)

181—184 A vsz. szövege romlott, értelme sem világos.

188 Az idézet Mózes V. könyvéből való. (32, 35.) A *Vulgata* szövege: *Mea est ultio, et ego retribuam.* (Enyém a bosszúállás és megfizetés.) Az énekszerző ezt kissé átalakította, hogy megfeleljen a szótagszámnak.

225—226 *A Conspiratio Kendiana* ugyanezt a hasonlatot használja az árulókkal kapcsolatban. (96. sz. 49—50. sor.)

265 Forgách Ferenc érsekről lásd a 94. sz. ének 5. sorának jegyzetét.

281 mését = misét — A NySz Heltai *Króniká*-jából idézi a *mise* szónak *mese* alakváltozatát „messeznek vala”. Heltai *Agendá*-jában is azt írja, hogy a katolikus papok „messe mondásba, és egyéb heiba ualo pepechelésekbe foglalattossac.” (RMK I, 37. A4a.) Feltehetőleg gúnyos szójáték.

296 Plato emlegetésének itt semmi értelme nem lenne, viszont Báthori halotti búcsúztatója szintén az alvilági Plutót említi az árulókkal kapcsolatban. (19. sor.)

307 Imrefy János az 1611. júl. 9-i brassói csatában esett el.

316 Egy 1581-i levélben ez a példa így kerül elénk : „Amaz igen paraszt példa quadrál afféle latrokra, kik hazájok kárával igyekeznek előmenni : nem áll az eben az kövér ló halála.” (SZÁDECZKY LAJOS : Kovacsóczy Farkas. Bp. 1891. 17.)

360 A *kuharicza* szót nem ismeri a NySz. (kurva? korhely?)

394 Olv. névnek

399 solia = lábbeli (NySz).

100.

Kézirata : **Detsi-k.** 202b. 200a. Kiad. Dézsi, ItK 1927, 241. — Dézsi nem vette észre, hogy az ének szövege a 200a. lapon folytatódik, ezért kiadásában hiányzik a 14—17. vsz. A kézirat rongált.

Nótajelzése a XXVII. zsolnárnak Szegedi Gyergely által készített fordítására utal. (RMKT VI, 228.) Ez az ének jó tucatnyi XVI. századi szövegnél szerepel nótajelzésként ; egy-két olyanál is, amelyeknek a XVIII. századi énekeskönyvekben régi eredetű és stílusú saját dallama van. Legtöbb valószínűséggel az a dallam tartozik hozzá, amelyik „Drága színben öltözött Meny-asszonság .” kezdettel már az 1651-i *Cantus Catholici*-ben (154.) megvan ; alig eltérő variánsát pedig az 1778-i debreceni ék. (118.) a Szegedi-féle szöveggel hozza. Mindkét variáns megvan a ma használatos katolikus („Szent vagy Uram” 233/f és 276/B sz.) és református (1948 : 450. sz.) egyházi népénekeskönyvekben is, más-más szöveggel. Az utóbbiban a szöveg („ Drága dolog az Úr Istent dicsérni”) szintén XVI. századi és a nótajelzések szerint eredetileg is szintén erre a dallamra énekelték. (Kolozsvár 1744 : 208. ; MZK 1955. 22.) Itt a dallam legrégibb alakját (1651.) közöljük. (RMDT I, 95. sz.)

Az ének versfői : BVDÁI PETER DEAKE. Budai Péter deák talán azonos azzal a Petrus Budaeus prédikátorral, aki által Szenczi Molnár Albert Darholz Ferencsel 1630 előtt megismerkedett. (Dézsi : Szenczi Molnár Albert naplója. Bp. 1898. 396.) Közelebbit nem tudunk róla. Énekét a 16. vsz. tanúsága szerint 1611 augusztusának utolsó hetében, a Szamos melletti Gyarmaton (Fehérgyarmat, Szatmár vm.) szerezte, „mikor látná nagy szerencsétlenségét.”

101.

Kézirata : **Kuun-k.** 44—46. 1. Kiad. Dézsi, ItK 1916, 62 ; MKBR 95—8.

Ezt a rabéneket egy ismeretlen szerző az utolsó versszak szerint 1611-ben, „Uiar teömlöczeben”, vagyis a szamosújvári börtönben szerezte.

23 Az égő kemencéből csodálatosan kimenekült három ifjú példája — mint a megelőző és következő sorban említett csodás megmenekülések — az Őszövcstégből való. (Dán. 3, 19—27.)

102.

Kézirata : ismeretlen helyen. Kiad. LUKINICH, EPhK 1904, 78—80. — LUKINICH a kézirat lelőhelyét nem közli, ezért az ő közlése alapján adjuk a szöveget.

A kézirat az Aristotelesnek tulajdonított erkölcsi tanításokból 40 latin hexametert tartalmaz, mellette időmértékes magyar fordításukkal. A kézirat végén a következő szöveg van : „Scriptum per manus Stephani Tolnai cum fungerit officium ministerii apud Iklandienses in Sede Siculicali Marosszék. Anno 1611. Pridie nonis Martii.

Errat artis egens qui ad sacra pulpita scandit
Nec fidei ad laurem consona digna feret.”

Eszerint a fordító Tolnai István pap vagy iskolamester, ki 1611-ben a Marosszéken levő Ikland községben volt. Aligha azonos — mint LUKINICH hiszi — azzal a Tolnai Istvánnal, aki többek között Rákóczy György udvari papja, majd a sárospataki kollégium tanára volt. (Vö. ZovLex.) A megfelelő latin hexameterek a következők :

- 1 *Consilium caeles Arcanum credito nulli.*
Nec tuam linguam laxis submittito habenis.
Præcipue iustum colito iustumque loquere.
Detrahe ne cuiquam lingua male dicitò nulli.
- 5 *Sperne merum vini nec te capiaris amore.*
Præcipitem cohibe linguam nec multa loquere.
Quo ruis ah demens irasci crede prophanum.
Esto memor lethe [!] nulli mors parcere novit.
Hostibus haud multum placatis credito cautus.
- 10 *Quem minus agnoris socio ne iungito vitae.*
Omnibus haud multum tribue fidem quia fallere norunt.
Pro semel amissis moestum.
Præcipites fugias motus nec discere cesses.
A Jove demissa est sententia nosce te ipsum.
- 15 *Utere consilio stulti sine mente vagantur.*
Quos te maiores noris ne nitere contra.
Arcanum pueris nunquam committere cures.
Quod bene cepisti meliori claudito fine.
Si fueris lentus propior tibi mora futura est.
- 20 *Summus Aristoteles referebat talia quondam*
Orbe quibus toto crebris sibi reddita fama est.
Nos tamen illius post fata suprema diesque
Funereos plures dictamus ab ore camenos.
Principium quorum referemus carmine tali.
- 25 *Quid mendax dives? vetulus ceu victus amore.*
Par erit huic pauper dictis factisve superbus
Continuoque mero mersus somnoque profundo.
Quos nisi Parca ferox celi radiantibus astris
Intulerit pariter Stygias mergentur in undas.
- 30 *Sed tu fide Deo cautusque alieno relinquis.*
Invigila propriis animo circumspice cuncta.
Diisimules quantumque iuvat celare memento.
Nobile vincendi genus est patientia lenta.
Tela venenata ne cures invidia linguae.
- 35 *Sancta enim probitas passim laudatur et alget.*
Ipsæ tuam linguam cohibe bene stringe.
Pessima nam (rerum) lingua est atque optima lingua est.
Ergo loquens taceas multum tacitusque loquere.
Sic placidos tunc (fit) facilis tua vita per annos.
- 40 *Jupiter ornate dabit tibi mollia fata.*

103.

Kéziratai :

I. **Ostffy-jegyzőkönyv** **toldaléka.** Kiad. „Répcemelléki” [alsószopori Nagy Imre], Uj Magyar Museum 1853, 93–6.

II. **Melanchton Conciones-ének** **toldaléka.** A szöveg az utolsó nyomtatott levél üres b lapján kezdődik és az elülső kötéstábla belső oldalán ér véget. Csak az 1–76. sorokat tartalmazza.

Báthori Gábor halotti búcsúztatóját az utolsó előtti vsz. szerint 1613-ban, feltehetőleg nem sokkal Báthori meggyilkolása (1613. okt. 27.) után szerezte egy névtelen. Kiléteiről semmi közelebbit nem tudunk. A fejedelem híve, valószínűleg közvetlen környezetéhez tartozott, mert Báthori tetteit — magát a fejedelmet beszélgetve — úgy adja elő, hogy mintegy igazolja a közvélemény előtt azok helyességét. Báthori Gábor korának propagandisztikus históriás énekeiről lásd a *Conspiratio Kendiana* (96. sz.) jegyzetét.

Az ének versfői : TRJNCEPFKS TRANSJLVASNJE . . . , a többi nem ad értelmes szöveget. A versfőszöveg eredetileg nyilván PRJNCEPS TRANSJLVANIE volt. A 8–9. és 20. versszakok eszerint későbbi betoldások, amit az is bizonyít, hogy a történeti események itt nem időrendben követik egymást : a Raduly elleni hadjárat (6. vsz.) 1611-ben, Szeben elfoglalása (8–9. vsz.) 1610 decemberében történt. Mivel mindkét kéziratban megvannak ezek a versszakok, a szövegen nem változtattunk. Az is lehet-

séges, hogy maga a szerző szúrta be utólag három versszakot Szeben elfoglalásáról és Lónyay Farkasról, valamint megváltoztatta a kezdősört.

1 Erdélyt gyakran nevezték Tündérországnak politikai életének bizonytalansága miatt. (Tündér = csalfa, állhatatlan.) A legkorábbi adat Kevendi Székely Lukács 1554-i levelében : „A k. Isten legyen vellünk és vigyen engemet ki ez tendér országból noha szép Illonám nincsen, de azért örömet kimennék.” (TT 1907, 527.) Zólyomi Miklós írja Thököly Imrének 1674-ben „Kérjük Kegyelmedet, jól magára vigyázzon az erdélyi tündér változó világban.” (Száz. 1908, 316 ; vö. MNy 1912, 433.)

4 alsagh = falsitas, fallicia (NySz)

8 Olv. Hálót, tört

21 Báthori 1611 elején nyomult be a Havasalföldre, Radul vajda ellen. A hadjárat sikertelen volt, Radul betört Erdélybe, és Brassónál megverte Báthori csapatait.

22 Olv. jütt

28 A *Historia az Erdeli orszagnak niomorvsagarol* . . . (99. sz.) ugyanezekkel a szavakkal mentegetőzik a havasalföldi hadjárat miatt „hüsegemetis akkor meg mutatam.” (136. sor)

31 Báthori 1610. dec. 11-én elfoglalta Szebent a szászoktól, és Erdély szék-helyévé tette.

37 1612-ben Báthori portai követe, Giczey András, a fejedelemnek ellenálló Brassóval lépett összeköttetésbe, és biztosította a szászokat a török támogatásáról.

38 Bethlen Gábor 1612 őszén fordult szembe Báthorival. A megbélyegző „pogány” jelző a törökkel való barátkozására utal, melyet ellenségei később is szörnyülködve emlegettek. Lásd pl. Csiki István erdélyi püspök levelét, melyben Pázmányt tudósítja Bethlen viselt dolgaiáról 1620-ban. (MTT 1859, 249.)

39 Olv. szúzek

43 Báthori 1613. okt. 9. körül érkezett Váradra néhány száz emberével.

44 megh uetettek agiat = 'előkészítették a kelepécét'. Illésházy írja 1603. márc. 14-én feleségének : „Itt Szuhay megvetette volt az ágyat, az kire akart fektetni.” (TT 1882, 686.)

52 nyelv = narrator, denuncians. A sor célzása homályos.

54 Herdo = őrszó (a halt wer da-ból). Hasonló alak Balassinál is. (ECKHARDT kiad. I, 201.)

55 Olv. szúzek

57 Báthorit azzal az ürüggyel csalták ki Váradról, hogy megszemlélje Abaffy Miklós tokaji kapitány embereit, akiket Magyarország küldött Báthorinak segítségül a török ellen. A gyilkosságot Abaffy szervezte meg. (TT 1902, 81.)

61–62 E sorok a szótagszám szerint hibásak, de II-ben csak igen hiányosan vannak meg.

62 A „sas keselő” az osztrák császár. Szepesi Laczkó Báthori Gábor meggyilkolását így kommentálja : „A sas között és a fene bestia [= a török] között elesik a vigyázó és oltalmazó.” (ETA III, 141.)

69 hantser = testőr (NySz)

72 A NySz csak innen ismeri a *kard* szó *kald* alakváltozatát.

77 Lónyay Farkas Báthori lovassági tábornoka volt. Őt és Komáromi Andrást a fejedelemmel együtt gyilkolták meg. (LÓNYAY ALBERT Emlék a Lónyay-család múltjából. Bp. 1890. 11.)

92 kellek = kérélek

107 Olv. megásott

109 Olv. csata úz. Tinódinál : „Négyszázan a hajdúk özveüiték magokat, . . . hogy üzjenek csatákat.” (RMKT III, 68.) Borsos Tamás krónikájában : „. . . az Básta hadának utóljával és szélyedezőivel egy néhány hétig erős csatázást üztünk, tartottunk.” (Erdélyország' Történetei' Tára. Kolozsvár 1837. II, 29.)

126 el hallak = elhagylak

132 A két tar kifejezésen a németet és törököt értették már a XVI. században is. Bornemisza Péternél : „Magyar orszag mig viragaba volt nagy hires volt. Immar az ket Tar Czaszar közöt Töröc, es Nemet közöt kopaszon marat.” (Postilla IV. Detrekő 1579. RMK I, 153. 447. lev.) Bocskay 1606-i levelében : „az két tar között ki tudja melyik kapott volna üstökében az magyar nemzetségnek.” (TT 1878, 586.) Nagy András hajdúgenerális 1607-i levelében : „Halljuk eleitől fogván, hogy az két tar között el kell az egy hajasnak veszni, mely mondás félt, hogy ne kezgyen be teljesedni az miképen az állapot vagyon országunkban.” (TT 1900, 429.)

XVII. SZÁZAD ELEJI KÉZIRATOK KELTEZETLEN ÉNEKEI

Kötetünk énekeinek ebben az utolsó csoportjában a *Balassi*-, *Detsi*- és *Vasady*-*kódex*-ek, valamint a Zichy lt. énekeit tesszük közzé. Az itteni énekek összeállításánál az volt a fő szempontunk, hogy az 1613 előtt keletkezett gyűjtemények valamennyi olyan énekét közzétegyük, melyekről nem tudjuk bizonyosan, hogy a XVI. századból származnak. Egy-két esetben mégis kivételt kellett tennünk, ugyanis a szerelmi versek külön kötetbe kerülnek, s ez az elv természetesen e források néhány ilyen darabjára is áll.

A *Balassi-kódex* mindazon énekét, melyek nem Balassi vagy Rimay szerzeményei, kötetünkben közzéteesszük, kivéve a „Csudálatos nagy bánatja szívemnek” kezdetű szerelmi verset. A kódex vegyes részeiben olvasható énekek közül egy Ecsedi Báthory egy Petki, egy pedig Illésházy szerzeménye, ezek az ő verseik csoportjába kerültek (61, 69. és 80. sz.), a többi itt következik (104—106. sz.). Természetesen nem foglalkozunk itt azzal az 1660-as években szerzett két énekkel, melyeket valaki a század végén a kódex végére másolt. Bár maga a *Balassi-kódex* is jóval későbbi, mint kötetünk anyagának felső évhatára, de a kódexet egy 1610 körül összeállított kéziratból másolták, s így anyaga 1610 táján lezártnak tekinthető.

A *Detsi-kódex*-et 1609 és 1613 között másolta Detsi István, ez a kézirat tehát 1613-nál későbbi éneket nem tartalmazhat. A *Detsi-kódex* egyébként is kötetünk egyik főforrása, a keltezett énekek jó részének szövegét ebben a kéziratban találjuk. Itt 107—114. sz. alatt közzéteesszük valamennyi korábbi forrásban nem szereplő keltezetlen énekét, két kivétellel. Az egyik Pécseli Király Imre éneke (Paisa szegény fejemnek), amelyik többi énekével együtt sorozatunk II., a másik Kanizsai Pálfi János verse (Dicsőült helyeken), amelyik egy másik énekével együtt VI. kötetében kerül majd közlésre.

A *Vasady-kódex* elpusztulván, Dézsi leírására és másolataira kell támaszkodnunk (ItK 1913.). E leírásból nem állapítható meg teljes bizonyossággal, hogy a kódexet mikor másolták, de egy része bizonyosan 1613 előtt készen volt, vagy pedig egy 1613-ban lezárt kéziratból másolták magát a kódexet. XVI. századi forrásban nem szereplő és évszámhoz, illetve történeti eseményhez nem köthető keltezetlen éneke mindössze egy van, ez itt kerül kiadásra (115. sz.).

A Zichy-lt. datálható verskéziratai egy kivételével kötetünk kereteibe tartoznak. Egyedül Homonnay György 1616-ban szerzett énekének kell majd a sorozat VI. kötetébe kerülnie. Mivel nem egységes kézirat-komplexusról, hanem különálló és egymástól független verskéziratokról van itt szó, s mivel e kéziratok a század elején keletkezettek, ide kíváncsított az a két datálatlan vers is, mely a Zichy-lt.-ből került elő (116—117. sz.) Ezekon felül még néhány szerelmi ének szövege is e lt. kézirataiban maradt fenn, de ezek természetesen a szerelmi énekek külön kötetébe kerülnek majd.

Tudatában vagyunk annak, hogy bizonyára van több olyan datálatlan ének még, amely 1601 és 1613 között keletkezhetett, és valamelyik 1613 után lezárt kéziratban, mint pl. a *Lipcsei*- vagy a *Kuun-kódex*-ben, maradt fenn. A *Lipcsei-kódex* „Izraelnek szent Istene” kezdetű éneke pl. egészen biztosan 1613. előtti, mivel a *Detsi-kódex* egyik éneke (kötetünkben 109. sz.) nótául idézi. Mégis e később másolt kéziratok keltezetlen énekeinek közlését arra a kötetre halasztottuk, amely a másolás befejezésének időszakát dolgozza fel, mert így a legkisebb a kronológiai tévedések veszélye. Megemlítünk itt végül egy olyan fontos kéziratost forrást, amelynek történeti énekei, egy 1618-ban készült paszkvillus kivételével mind kötetünkben kerülnek kiadásra:

Szepsi Laczkó Máté krónikájá-t. Megokolt volna e forrás keltezetlen énekeit kötetünkben közölni, de ilyen csak egy van, „O bodog fezek, a hol maid lezek” kezdettel, ez azonban lakodalmi ének, s ezért kiadása a szerelmi énekek kötetében kerül sorra.

104.

Kézirata : **Balassi-k.** 140—1. Kiad. SZILÁDY : Gyarmathi Balassa Bálint költeményei. Bp. 1879, 134 ; DÉZSI : Balassa Bálint minden munkái. Bp. 1923. I, 27 ; VARJAS : Balassa-kódex. Bp. 1944, 132—3.

Az ének a kódex Balassi-részének végén, bizonytalan eredetű versek csoportjában foglal helyet, melyeket 1604 és 1610 között írt össze Balassi kéziratának egy hozzá nem értő tulajdonosa. Közvetlenül énekünk előtt áll Ecsedi Báthory István éneke („Boldog az ki akarsz lenni életedben”, lásd 61. sz. alatt), erre vonatkozik az ének címe is : „Alia ad Eandem notam”. (Báthory énekének nótajelzése „legien io idő” — Rimay egyik énekére utal.)

SZILÁDY és DÉZSI helytelenül hitték az éneket Balassi szerzeményének ; mivel a kódex oly részében található, melyben nem Balassi-versek is vannak. Nincs egészen kizárva, hogy ez az ének is Báthory István szerzeménye, mint a megelőző. Nemcsak versformájuk és nótajelzésük, hanem záróversszakok kezdősora is azonos.

13 Basiliscus csodás szörny, aki szemébe pillant, meghal. Balassinál is szerepel. (EPhK 1929, 86.)

15 Achitofel Dávid egyik ellensége. (II. Kir. 15—17.)

105.

Kézirata : **Balassi-k.** 143. Kiad. SZILÁDY : Gyarmathi Balassa Bálint költeményei. Bp. 1879. 135 ; DÉZSI : Balassa Bálint minden munkái. Bp. 1923. I, 28—9 ; VARJAS : Balassa-kódex. Bp. 1944, 135—6. — A kódex Balassi-részéhez csatolt bizonytalan eredetű versek csoportjában. Teljes címe : „Inventio Poetica. Azt írja mint uesztet eösze Iulia Cupidoual : Az Malgrudian Notajara, inkab Istenes hogj szerelmes Ének.” A tartalmi megjelölés tévesen a kódex XLII-ik énekének címéből került ide. (ECKHARDT, Balassi-kiad. 93.) A nótajelzésül megadott Malgrudián talán egy olasz ének eltorzított címe lehet. Valószínűleg ez volt egyúttal az ének forrása is. (Lásd az ének utolsó sorát.)

Az ének szerzője ismeretlen. Balassi szerzőségére nincs bizonyíték, s ezért helytelenül sorolták költeményei közé. Tárnya : egy ifjú kesergése szerelmese halála miatt. A szöveg azonban teljesen vallásos ihletésű, a címbeli megjegyzés : „inkab Istenes hogj szerelmes Ének” pontosan ráillik.

106.

Kéziratai

I. **Balassi-k.** 177—9. Kiad. BAROS GYULA, ItK 1904, 450 ; DÉZSI, Balassa Bálint minden munkái II, 370 ; VARJAS, Balassa-kódex, 187—8. — Az ének a *Balassi-k.* harmadik részében, a „mostani poetak” 1610 körül összeállított kis gyűjteményében szerepel ; közvetlenül Petki János „Iaczik az szerenche” kezdetű éneke (kötetünkben 69. sz. alatt) után.

II. **Vásárhelyi-dk.** 182—183. Kiad. FERENCZI, Vásárhelyi daloskönyv. Bp. 1899. 139. (RMKtár 15.)

Az ének szerzője ismeretlen, de felmerülhet a gyanú, hogy talán — akárcsak a *Balassi-kódex*-ben előtte álló — Petki Jánosé. A vers tárnya (ugyanerről szól Ádám János éneke is, kötetünkben 22. sz. alatt) a barátság, a szerencse-témával együtt a késő humanista költészet legkedveltebb témái közé tartozott, s elképzelhető, hogy a sztoikus elveket valló Petki a szerencse mellett ezt is megverselte, s a két ének kézírata együtt jutott annak a kódexnek az összeállítójához, amelyből a *Balassi-k.*-et másolták. Petki szerzőségét ALSZEGHY ZSOLT is feltételezte, de nem bizonyította. (A XVII. század lírai költészete. ItK 1935. 16.)

Az éneket nótajelzésként idézik Szentmártoni Bodó : *A Vadaszának Ditsiretiről Valo Ének*-ének XVIII. századi ponyvakiadásában. A lőcsei 1723-i kiadásban pl. „Ad notam : Oh melly szép dolog volt Isten a' bar :” Szentmártoni éneke négysoros versszakokból áll, az utolsó sor dallamát ismételhették meg.

13—15 A barátságának ez a példája Ponciánus históriájának egyik elbeszélése omán került az énekbe. (RMKtár 5. 189—211.)

19 Titus és Gisippus története Szegedi Veres Gáspár históriája nyomán vált köz-
nertté. (Rövid historia két nemes ifjakkal igaz barátságokról. RMKT VIII; 306.)

21 A *Balassi-k.* másolója előtt valószínűleg értelmetlen volt a *Soproniat* szó,
ért javította ki *tartomaniat*-ra. Sophronia Gisippus jegyese volt.

107.

Kéziratai :

I. *Detsi-k.* 68a—70a. A 9. versszak hiányzik, de mivel az összes többi változatban
egtalálható, a II. változat alapján pótoltuk.

II. *Pozsonyi tordalék* végén. Címe : Oratio piorum pro impetrandis pluviis. A 4.
sz. hiányzik, a 12. és 13. versszakok fordított sorrendben vannak.

III. *Eperjesi graduál* 366a—367a. A 4. vsz. hiányzik.

IV. *Apostagi graduál* 1a—b. A 4., 13. és 21. vsz. hiányzik.

V. *Balogi-cancionale* 635—7. A 4. vsz. hiányzik. Címe : Egi Harmatért a vagy
essőért.

VI. *Nagydobszai graduál* 323—325. Címe : Essőről való Enek. A 4. vsz. hiányzik.
A szöveg végén a másolás ideje : Finis 1696.

Nyomatott kiadásai :

VII. *Keresztyeni Isteni Dicséreték.* Lőcse 1635, 405—7. (RMK I, 648.) Címe :
Pro impetrandis pluviis. A 4. vsz. hiányzik. Ezzel csaknem azonos szöveget nyomtattak
is az énekeskönyv későbbi kiadásáiban is. (Várad 1648. 315. RMK I, 816. — Várad 1654.
101. RMK I, 895. — Lőcse 1675. 347. RMK I, 1183. stb.) A cím ezekben a kiadásokban :
Egi harmatért avagy essőért. Jelentéktelen szövegeltéréseikre nem voltunk tekintettel.

A debreceni 1700-ban nyomtatott kiadás nótajelzést is ad : „Tekints reánk Ur
isten, Mi nagy :” Ez az ének Pro Magistratibus, Judicibus... ad Deum Patrem címmel
először az 1635-i lőcsei kiadásban jelent meg. (RMK I, 648. 397.) Az „uristen” szó ebben
az énekben is minden vsz. első sorában megismétlődik. Ugyanezzel a formai megoldással
a megismétlődő „uristen” szóval) készült az unitárius énekeskönyv Jo Tanitokert való
szótartósság. c. darabja is. (RMK I, 342. 541—4.) Kezdeté „Tekints reánk uristen, ne
hagyj minket elvesznünk.”

Dallamát az Eperjesi graduálból közöljük. (RMDT I, 232. sz.) Később a dallam
kissé eltérő változatokban előfordul a XVIII. századi kótás ref. énekeskönyvekben is,
de itt már Pécseli Király Imre „Ne szállj perben én velem” kezdetű zoltárparafrazisával.
E szöveggel az 1948. évi ref. énekeskönyvben is megvan a debreceni változata. (205. sz.)

1 Lehet, hogy Detsi emlékezetből írta le a versszakot, és az 1. sor leírásakor
a 3. sor járhatott eszébe.

19 Olv. tedd ércébe.

23—27 Ezek a hiányok is emlékezetből való leírást sejtetnek: a két versszakból
Detsi egyet csinált.

108.

Kézirata : *Detsi-k.* 97a—99a. Kiad. DÉZSI, ItK 1927, 227—8. — A kódex 1611-ben
másolt részében. A *Detsi-k.* egy másik éneke nótajelzésül adja „induli föl lelkem”
(111. sz.) Ugyanez a versformája a „Csillagos égnék, széles földnek . . .” kezdetű éneknek
is. (112. sz.) Mindhárom ének szótagszáma ingadozó.

2 A *kezü* (= készülj) lehetne így is felszólító mód, de mivel Detsi mindenütt
kiteszi a felszólító mód ragját (egy sorral feljebb is), csak tévedésből maradhatott el.

26 enyeget = protego, foveo (NySz)

109.

Kéziratai :

I. *Detsi-k.* 99a—101a. Kiad. DÉZSI : Balassa Bálint minden munkái. Bp. 1923.
I, 34—5. — A 17. és 18. versszakok fordított sorrendben. A versfők és a *Lugossy-k.* alapján
állítottuk helyre a helyes sorrendet. Detsi István 1611-ben másolta le kódexébe. —
A nótajelzés a *Lipcsei-k.* egyik énekére utal. (ItK 1916. 317.)

II. **Lipcei-k.** 38a—39a. Kiad. ECKHARDT, Balassi-kiad. I, 270. — Címe : „Sequitur Alia Cantio.” A 8. vsz. után a 10, 12, 18, 9, egy, a *Detsi-k.*-ben nem szereplő vsz., majd az utolsó vsz. következik. Az új vsz. szövege : „Izraelnek te vagy vra, te uagy Daidnak Paiza, lölkömnnek uidametoia, életemnek megh tartoia.”

III. **Lugossy-k.** 84b—85a. Kiad. KLANICZAY, I. OK. XI, 334. — Címe : „Confessio de peccato Notaja Irgalmasságnak.” A nótául idézett XVI. századi ének először a *Bártfai-ék.*-ben jelent meg (358—9.) A 9. vsz. után mindjárt a 16—20. versszakok következnek.

Balassi istenes énekének szövege (ECKHARDT-kiad. I, 132—3.) a *Detsi-k.*-ben 10 versszakos toldalékkal bővült, melynek versfői az ADONJ PETER szöveget adják. A szerzőről semmit sem tudunk. A toldalék szövegét Balassi versének szövegével együtt közöljük ; a pötittel szedett részek Balassi versszakai.

110.

Kézirata : **Detsi-k.** 181a—183a. Kiad. DÉZSI, ItK 1927, 237. — Az ének a kódex 1611 és 1613 között másolt részében van.

41 Egy olv. égi

62 Bibliai kifejezés. A NySz Pázmánytól idézi „Az isteni dicséretet ajakunk tulkainak nevezi az vr isten.”

111.

Kéziratai :

I. **Detsi-k.** 178a—180b. — A kódex 1611 és 1613 között másolt részében. A nótajelzés a *Detsi-k.* egy másik énekére utal. (Kötetünkben 108. sz. alatt.)

II. **Lipcei-k.** 13a—14a. Kiad. DÉZSI, ItK 1916, 319. A 43—5. sorok hiányoznak. Címe : „Cantio Pulchra.”

III. **Kuun-k.** 55—8.

IV. **Péchi Simon-ék.** 393—4. A 16. vsz. hiányzik.

Vasady-k. 69a—70a. A kézirat a második világháború folyamán elpusztult, úgy-hogy csak DÉZSI bibliográfiai leírása után tudjuk, hogy az éneknek egy 7 versszakos, csonka változata volt meg benne. Címe „Cantio pulchra.” (ItK 1913. 17.)

Bölöni Pálfi András zsoltároskönyve 307—8. Címe : „CANTIO Pia ad Diluentum.” Ez a szöveg a nyomtatott unitárius ék. szövegének szószcrinti másolata ; jelentéktelen szövegeltéréseit nem vettük figyelembe.

Nyomtatott kiadásai :

V. **Énekes könyv.** Kolozsvár 1623, 23. (RMK I, 529.) Ennek az unitárius énekeskönyvnek csak a 2. kiadása volt hozzáférhető : Imadsagos es Enekes kézbe hordozo Könyvetske. Kolozsvár 1700, 15. (RMK I, 1558.) Az utolsó vsz. hiányzik. Címe „Háládó Ditsiret.”

VI. **Keresztyen Imadsagok egy-nehany szep Enekekkel.** Debrecen 1641, (?) 277b—279a. (RMK I, 713.) A 16. vsz. hiányzik.

Az ének versfői B DEMETRIUS TOTH DED. A szerző tehát Tóth Demeter. akiről semmit sem tudunk.

112.

Kézirata : I. **Detsi-k.** 184b, 189a —b, 187a. Kiad. DÉZSI, ItK 1927, 238. — A kódex 1613-ban másolt részében.

Az ének halotti búcsúztató, melyben egy asszony a férjét siratja. Versfői: MARAI-ACSRAS, talán a *Márai* vagy *Mária* nevet, vagy a *strása* szót rejtik. Kibővített változatát lásd a következő sz. alatt.

15—16 Ugyanezt a két sort írja le Váczi Menyhárt is, halotti énekének 3. versszakában. (66. sz.)

35—36 A meg személyesített szerencsének csak elől, a homlokán (üstökén) van haja, hátul kopasz.

44 roshadó = sorvadó, beteges (NySz)

*

Nyomtatott kiadásai

II. **In exequiis defunctorum. Halott temeteskorra való énekek.** Kolozsvár 1692. 293—8. — A nótául idézett ének először az 1635. évi lőcsei halotti énekeskönyvben jelent meg (41.).

III. [**Halott énekek.** Kolozsvár? XVII. sz. vége.] 290—7.

IV. **Ács Mihály: Zöngedező mennyei kar.** Lőcse 1696, 231—6. (RMK I, 1490.)
Címe: „MAS. Meg holt Matrona fölött való. Notaja Christushoz készülök, etc.” A cím nem helyes, mert az énekből egy özvegyasszony siratja elhunyt férjét. A 78—79. sorok felcserélve.

Nótajelzése itt a zárójelben közölt sor, mely Czeglédi Pál halotti énekének kezdősora. Legkorábbi előfordulása a Pozsonyi-toldalék. Dallamának két XVIII. századi előfordulása közül a jobb lejegyzésének látszó alak szerint közüljük. (Debreceni halottas ék. 1791. 123.) Mivel ez a 12-es szkémát megpróbálja szövegéhez hozzáritmizálni, alkalmazásunkban néhány helyen a dallamritmust XVII. századi szövegünkhöz igazítottuk. Lásd Cs. Tóth: Zenetud. Tanulm. I, 310.

E szövegben az előző ének valamennyi versszaka megtalálható, de 11 versszakkal bővült az előzőhöz képest. Valószínű, hogy a *Detsi-k.* szövege az eredeti és ezt bővítették ki utólag. Ilyen eljárásra e kötetben is van példa. (109. sz.) A kibővített szöveg versfői LARIALAC BOTROCJ LASZLONŐ D. Ennek csak utolsó része (Lászlóné) értelmes, a vezetőknév nem állapítható meg. Az éneket vagy maga az özvegy, vagy az ő nevére valaki más szerezte.

36—37 A középkori eredetű gerlice-motívum többnyire szerelmi énekekben fordul elő. (EPhK 1929. 93.)

77—80 Judit története az Ószövétség egyik apokrif könyvében olvasható. Tinódi és Sztárai verselték meg. (RMKT III, 237; V, 140.)

113.

Kézirata: **Detsi-k.** 200a—201b. Kiad. Dézsi, ItK 1927, 242. — A kódex 1613-ban másolt részében. A nótajelzés Balassi egyik istenes énekére utal. (ECKHARDT-kiad. I, 132.)

Az ének versfői: IOANNES BAKOSIVS, szerzője tehát Bakos János. E korból több Bakos Jánost ismerünk: 1614-ben Abaújnádasdon lelkész, (MPÉtA XIII, 8.) 1628-ban Rábaszentmihályon pap. (Domjáni Ferenc Frankfurtban 1628-ban megjelent disszertációját neki is ajánlja, RMK III, 1421.) A „szittyá” eredet emlegetése (6. vsz.) és az „ágak”-ra való utalás (7. vsz.) azonban jellegzetesen nemesi szemléletre vall. Ezért nagy valószínűséggel Osgyán földesurában (Gömör vm.) kereshetjük az ének szerzőjét, aki a politikai életben is szerepet játszott. Szenczi Molnár a *Jubileus esztendei praedicatorio*-ban (Oppenheim 1618.) elismeréssel említi, mint a magyar protestáns egyház egyik oszlopos emberét. (Dézsi: Szenczi Molnár Albert naplója. Bp. 1898. 348.) Ez eléggé megmagyarázza az ének vallásos hangulatát.

Nevével először 1590-ben találkozunk: Seryény Gábor szendrei kapitány említi végrendeletében, mint hitelezőjét. (TT 1898. 198.) Bocskay consiliáriusa lett (TT 1878, 287.) s ilyen minőségben küldetett ki 1606. máj. 10-én egy Krasznahorka várának határában keletkezett peres ügy eligazítására. (Tört. Közl. Abaúj vm. és Kassa múltjából 1915. 174.) Bocskay halála után többekkel Kassát adta át a felsőmagyarországiaknak. (TT 1878. 867; Thurzó György levelei nejéhez. II, 163.) Ezután a királyi Magyarország politikai életében vett részt, (az 1617. dec. 13-i pozsonyi országgyűlésre szóló regalisa említve TT 1881. 78.) de a protestáns vallásnak továbbra is buzgó védelmezője maradt. Egy Thurzó Györgyhöz intézett levelében elmondja, hogyan mentette meg az utolsó pillanatban az osztrák prédikátor életét Kerepesics András esztergomi kanonok szolgáltaival szemben. (ILA BÁLINT A Thurzó-levéltár egyháztörténeti iratai. MPÉtA XV. 224—5.) Résztvett 1612 szeptemberében Thurzó Borbála és Erdődy Kristóf esküvőjén Bicsén. (RADVÁNSZKY: Magyar családélet és háztartás III, 12.), ahol az éppen jelen levő Szenczi Molnárral is találkozhatott. (Dézsi i. m. 57.)

Ügy látszik, Rimay költői köréhez is volt köze. Közeli kapcsolatban volt Bosnyák Tamás füleki kapitánnyal, Rimay jóismerősével: Bosnyák vele kérte meg 1604-ben mátkáját, Kenderesi Máriát. (GÉRES: Károlyi cs. oklevéltára. IV, 4.) 1612-ből egy Rimayval közös dészma ügyéről tudunk. 1622-ben már nem élt, Balassa Imre írja 1622. dec. 12-én Rimaynak „Balassa András magának örök házastársul jegyzette az néhai nemzeti Bakos János uram hajadon leányát az nemzeti Bakos Mária kisasszonyt.” (IPOLYI Rimay levelezése 194, 283.)

5—7 Beneamin, Effraim és Manasse ószövetségi zsidó törzsek.
18 A *sozoaigh* olvasata világos, értelme azonban nem.

114.

Kéziratai

I. *Tholnay Ferenc-ék.* 81a—83a. Az 5. és 6. vsz. fordított sorrendben. A helyes sorrend a versfölköből és a *Detsi-k.* szövegéből állapítható meg.

II. *Detsi-k.* 201b, 204a—b. Kiad. Dézsi, ItK 1927, 242—3. — A kézirat csonka, csak az ének 1—35. sorait tartalmazza, azt is gyakran hiányosan. Detsi István 1613-ban másolta kódexébe.

Az ének versfői: STEPHANUS KEREED. Valószínűleg romlottak; a szerző vezetékneve nem állapítható meg.

1 Detsi Istvánnak a „Sebes tenger habja julia haragja” kezdetű, 1597-ben szerzett Balassi-utánzat járhatott az eszébe, mikor ezt a tollhíbat elkövette. (ECKHARDT Balassi-kiad. I, 6—7.)

10 Manassesnek, Juda királynak börtönbe zárásáról lásd II. Krón. 33, 11—13. A Vulgata végén van egy „Oratio Manassae regis Judea, cum captus teneretur in Babylone”, az ének következő versszakai azonban nem ezen alapulnak.

19—20 A *Tholnay-ék.*-ben tévedésből a 15—16. sorok vannak megismételve. A *Detsi-k.*-ben a *szolgalo* szó után a kézirat csonkasága miatt hiányzik egy szó, a valószínű értelem szerint iktattuk be az *angyalid* szót.

51—52 Solomona a hét Makkabeus-testvér anyja volt. Fogságba vetésük az Ószövetség kedvelt története volt. Többek között Sztárai és Bornemisza Miklós is feldolgozták. (RMKT II, 317; VIII, 22.)

115.

Kézirata: *Vasady-k.* 79b—81a. Kiad. Dézsi, ItK 1913, 23—5. — A *Vasady-k* a második világháború során elpusztult, ezért Dézsi betűhív kiadása után közöljük a szöveget. Lehet, hogy eredetileg az éneket egy 6 + 7 + 6 + 6 osztású négy soros dallamra énekelték, mert a *Vasady-k.* másolata néhol jelzi a jelenlegi második sorok második felének ismétlését. Így az 1. vsz. végén ez áll „uiseli”, a 2.-nál: „megtarto”, a 9.-nél: „kiben uigad”, a 18.-nál: „uj Jerusalemben”. Ezeket az ismétléseket a főszövegben nem jeleztük.

116.

Kézirata a Zichy-család zsélyi levéltárában volt, de az OL-ban őrzött jelenlegi Zichi-lt.-ban nem található. Kiad. Dézsi, ItK 1926. 221. — A szöveget Dézsi közlése után adjuk. A nótául idézett ének ismeretlen. Az ugyanígy kezdődő énekek (lásd ItK 1916. 317.) egészen más a versformája. — Az ének halotti sirató, melyben a költő elhunyt kedveséért kesereg.

68 himcze = hintse

117.

Kézirata a Zichy-család zsélyi levéltárában volt, az OL-ban őrzött jelenlegi Zichy-lt.-ban azonban nem található. Kiad. Dézsi, ItK 1926. 221—2. — A szöveget Dézsi kiadása után adjuk. Az ének végén ez áll „Finis per me akar kj ha io ziuel chinalta e Jambor.”

A nótajelzés Balassi egyik szerelmi énekére utal. (ECKHARDT-kiad. I, 46.) A szöveg is Balassi költészetének ismeretére vall; a *Szarándoknak vagy bujdosónak való ének* (Uo. 117.) hatására keletkezett énekek sorába tartozik.

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

FORRÁSOK JEGYZÉKE

E jegyzékben azok a kéziratos és nyomtatott források szerepelnek, melyek a szövegek és változataik közlésének alapjául szolgálnak. Közzöljük a forrás rövid címét, leírásának idejét, illetve megjelenésének helyét és idejét, lelőhelyét (nyomtatványoknál csak az általunk használt példányét), a legszükségesebb irodalmat, végül kötetünk azon énekeinek sorszámain, melyek a forrásban megtalálhatók. Ha az ének szövegét a jelzett forrás alapján közöljük, akkor annak sorszámát vastag szedéssel különböztetjük meg.

a) *Kéziratok*

- Alciatus-toldalék.** (Alciatus: Emblematum libri... II. 1566-i kiadásának kéziratos toldaléka.) XVI. sz. vége. OSzK Duod. Hung. 65. Magyar Századok. Bp. 1948. 101—119. — 16.
- Apostagi graduál.** XVII. sz. OSzK Fol. Hung. 1216. SzTA I, 5. — 107.
- Balassi-kódex.** 1610 k. OSzK Quart. Hung. 3247. SzTA II, 251. Faksimile-kiad.: Varjas Béla, Bp. 1944. — 61, 69, 80, 104, 105, 106.
- Balogi cancionale.** 1659. Debreceni ref. koll. R 535. Mikrofilm: MTAK. SzTA I, 11. — 107.
- Bartók-ék.** XVIII. sz. 1. fele. Torockói múzeum. Mikrofilm: MTAK. — 89.
- Bongarsius-kézirat.** Berni városi kvttár. Handschrift 148 der Bongarsischen Sammlung. — 96.
- Bölöni Pálfi András zsoltárokönyve.** 1693. Kolozsvár. 3. sz. akad. kvttár (unit. koll.) 991. sz. Mikrofilm: MTAK. SzTA I, 20. Kl. 349. I. — 111.
- Brassai-k.** Ismeretlen helyen. SzTA II, 42. Kl. 351. I. — 10.
- Debreceni Ref. Nagykönyvtár kolligátuma.** H. 820. sz. — 83.
- Detsi-k.** 1609—13. MTAK kis 8r. 12. sz. SzTA II, 68. — 9, 10, 20, 71, 72, 74, 75, 79, 81, 87, 88, 91, 93, 97, 100, 107—113, 114.
- Ecsedi Báthory István kézirata.** MTAK RUI 2r. 9. sz. SzTA I, 14. — 59, 60.
- Egrespataki kézirat.** Kolozsvár, EK 1814. sz. Mikrofilm: MTAK. SzTA II, 77. — 63.
- Eperjesi graduál.** 1635—52. OSzK Fol. Hung. 2153. Zenetudományi Tanulmányok VI. Bp. 1957, 165—264. — 107.
- Egyházi énekeskönyv.** XVIII. sz. vége. OSzK Oct. Hung. 613. — 64.
- Jankovich Miklós: Nemzeti dalok gyűjt.** OSzK Quart. Hung. 173. SzTA II, 127. — 74.
- Kismarjai-ék.** XVIII. sz. 1. fele. Kolozsvár, EK beosztatlan anyag. Mikrofilm: MTAK. SzTA II, 155. — 89.
- Kovács Ferenc-ék.** XVIII. sz. vége. MTAK RUI 8r. 62. sz. SzTA II, 164. — 64.
- Kulcsár-melodiárium.** 1775 után. Sárospataki Ref. Nagykönyvtár 1770. sz. SzTA II, 177. — 64.
- Kuun-k.** 1621—48. MTAK M. Cod. kis 8r. 6. sz. SzTA II, 179. — 17, 18, 77, 84, 95, 101, 111.
- Lipcei-k.** 1620 előtt. Lipcei városi kvttár N. 98. sz. Mikrofilm: MTAK. SzTA II, 185. — 10, 13, 14, 15, 62, 76, 98, 99, 109, 111.

- Lugossy-k.** 1623—1636. Debreceni Ref. Nagykönyvtár R. 537. sz. Fényképmásolat: OSzK Facs. I. Mss. 499. SzTA II, 192. — **3, 92, 109.**
- Melanchton Conciones-ének toldaléka.** (A Conciones explicantes integrum evangelium S. Matthaei... Wittenberg 1558-i kiadásának végén és elején.) Kolozsvár, 2. sz. akad. kvtár (ref. koll.) 82733. sz. SzTA II, 205. — 103.
- Mihály deák-k.** 1679 k. OSzK. Quart. Hung. 17. SzTA II, 209. — 86.
- Nagydobszai graduál.** 1643—96. Nagydobszai ref. egyház. Mikrofilm: MTAK. SzTA I, 117. — 107.
- OL múzeumi törzsanyag,** 160. fasc. — 88.
- Ostffy-jegyzőkönyv toldaléka.** XVII. sz. eleje. OL Ostffy-lt. 7. csomó. SzTA II, 224. — 103.
- OSzK Fol. Hung. 81. és 82.** — 88.
- Ózdi Borsos Tamás naplója.** 1638—47. MTAK Tört. Napló 2r. 3. sz. — 25.
- Pápai János kézírata.** 1607—8. OSzK Quart. Hung. 311. — 78.
- Pápai Ref. Nagykönyvtár kézírata.** Könyvtáblából kiáztatott töredék, jelzet nélkül. — 17.
- Péchi Simon-ék.** 1604 után. Kolozsvár, 3. sz. akad. kvtár (unit. koll.) 1729. sz. Mikrofilm: MTAK. SzTA I, 137. — 111.
- Pozsonyi-toldalék.** OSzK RMK I, 497—8. SzTA I, 142. — 67, 107.
- Ráday-lt. egykori LV. kódexe.** Ismeretlen helyen. — 88.
- Sárosi Márton kézírata.** OSzK Kézirattára, Levelestár. SzTA II, 270. — 82.
- Sinai Miklós kézírata.** Marosvásárhely, Teleki-kvtár 47. sz. Kl. 75. sz. — 64.
- Szathmári-k.** MTAK RUI 4r. 252/3. sz. SzTA II, 295. — 10, 63.
- Szentsei-dk.** 1704. OSzK Oct. Hung. 70. SzTA II, 301. — 5, 73, 85.
- Szepsi Laczó Máté krónikája.** Marosvásárhely, Teleki-kvtár 33. sz. Mikrofilm: MTAK. Kl. 70. sz. — 2, 4, 17, 86, 87, 89, 94.
- Tatrosy György-ék.** 1618. OSzK Oct. Hung. 939. SzTA II, 322. — 96.
- Teleki-ék.** Kolozsvár, EK 8. sz. Mikrofilm: OSzK. SzTA II, 324. Magyar Századok. Bp. 1948. 120. — 69.
- Tholnay Ferenc-ék.** 1614—21. OSzK Oct. Hung. 1063. — 116.
- Thordai-k.** 1627. Kolozsvári 3. sz. akad. kvtár (unit. koll.) 1190. sz. Mikrofilm: MTAK. SzTA I, 176. Kl. 350. I. — 10.
- Tolnai István kézírata.** 1611. Ismeretlen helyen. — 102.
- Unitárius graduál.** 1690. Kolozsvár, EK 1269. sz. Mikrofilm: OSzK. — 3, 68.
- Vásárhelyi-dk.** 1670—2. Kolozsvár, EK 9. sz. Mikrofilm: OSzK. SzTA II, 358. — 106.
- Vasady-k.** A Sepsiszentgyörgyi Székely Múzeumban volt, de a második világháború során elpusztult. SzTA II, 351. — 74, 77, 87, 111, 115..
- Wathay Ferenc-ék.** MTAK M. Cod. 4r. 29. sz. SzTA II, 374. — 31—58.
- Zichy-lt. énekkézíratai.** OL. (A levéltárban jelenleg csak az 1. és 66. sz. ének kézírata található meg.) SzTA II, 379. — 1, 65, 66, 116, 117.

b) *Nyomtatványok*

- Ács Mihály: Zöngedező mennyei kar.** Lócse, 1696. RMK I, 1490. OSzK — 112.
- Ádám János: Az igaz, iambor es teokelletes baratsagrol valo énece.** Kolozsvár 1599. RMK I, 309. MTAK. — 22, 23, 24.
- Balassa Bálint—Rimay János Istenes Éneki Id. Istenes Énekek.**
- Debreceni S. János: Militaris congratulatio.** Debrecen 1605. RMK I, 397. MTAK. — 63.
- Énekes könyv.** Kolozsvár 1623. RMK I, 529. Egyetlen példánya a székelykereszturi unit. gimn. könyvtárában volt, jelenleg lappang. — 111.
- Gratiarum actio.** Debrecen 1597. Faksimile-kiad.: Obál Béla: Hungarica Vitebergensia. Halle 1909. — 7.
- Gyulai Márton: Epinicia.** Debrecen 1619. RMK I, 486. OSzK — 21.
- Historia,** melyben az felséges Bathori Zsigmondnak... hadai irattattanak meg. Kolozsvár 1596. RMK I, 283. Kolozsvár, EK. Fényképmásolat: OSzK. — 11.
- Imadsagos es Enekes kézbe hordozo Könyvetske.** Kolozsvár 1700. RMK I, 1558. OSzK — 3, 68, 113.
- In exequiis defunctorum. Halot temeteskorra valo Enekek.** Várad 1654. RMK I, 897. OSzK — 67.

- Ua. Kolozsvár 1692. OSzK RMK I, 1425/a. — 67, 112.
 Ua. Kolozsvár XVII. sz. vége. Kolozsvár, EK. Mikrofilm : MTAK: — 67, 112.
 Istenes Énekek. Bécs, 1632—5. Marosvásárhely, Teleki-ktvár. Faksimile-kiad.
 Varjas Béla, Bp. 1941. — 80.
 Ua. Bártfa 1635—40. Marosvásárhely, Bolyai-ktvár. Fényképmásolat : OSzK.
 Dézsi-bibl. 1. sz. — 80.
 Ua. Lőcse 1670. OSzK. Dézsi-bibl. 9. sz. — 80.
 Ua. Lőcse 1671. OSzK. MKsze 1955, 118—21. — 80.
 Isteni dicsiretek, Imadságos és Vigasztalo Énekek. Kolozsvár é. n. RMK I, 1586.
 MTAK — 3, 68.
 Keresztyen Imadságok egy-nehany szep Enekekkel. Debrecen 1641. (?) RMK I,
 713. OSzK — 111.
 Keresztyeni Isteni Dicséretek. Lőcse 1635. RMK I, 648. MTAK — 107.
 Magyar István : Az Tekintetes, . Nagysagos Nadasdi Ferentz nec, . . . Teste
 felet, es temetesekor löt ket Praedicationioa. Keresztur 1604. RMK I, 390. OSzK. — 30.
 Magyar István : Kezbeli Konyuetske. Sárvár 1600. RMK I, 315. OSzK — 26—29.
 Petki János : Az Virtusnak es Voluptasnak egy massal valo vetekedések. Kolozs-
 vár 1610. RMK I, 423. MTAK — 70.
 Szenczi Molnár Albert : Imadsagos könyveczke. Heidelberg 1621. RMK I, 514.
 OSzK — 5, 6.
 Szenczi Molnár Albert : Psalterium Ungaricum. Herborn 1607. RMK I, 407.
 OSzK — 90.
 Szőlősi István : Rövid Historia. Kolozsvár 1635. RMK I, 647. MTAK — 12.
 [Török császárok krónikája.] Budapesti piarista gimn. ktvára. Mikrofilm : MTAK.
 — 19.

DALLAMOK JEGYZÉKE

	Ének- sorszám
A jöhítü ember szelid e világon	86
Dávid prófétának imádkozásáról	54
Dicsérvétek az urat mert igen jó	29
Drága színbe öltözött menyasszonyság	100
Elbémevünk nagy örömben felséges Isten	38
Gyakorta való buzgó könyörgést	55, 56
Irgalmazz uristen immáron énnékem	5, 11, 40, 87, 94
Jersze emlékezzünk mostan mi nagy dolgokról	34, 42
Jézus Krisztus Isten fia	67
Krisztushoz készülök szerelmes szüleim	112/II
Mi atyánk ki vagy mennyekben	26
Mindenkoron áldom az én uramat	12
Mint sir a fevér hattyu Meander vize partján	64
Ne hagyj elesnem felséges Isten keserüségemben	7, 71
Ó én két szemeim ti az urra nézzetek	6, 14, 92
Régen ez vala az neves Perzsiában	3
Régen ó törvényben vala Jeruzsálemben	35
Sok csudák közül halljatok egy csudát	33, 96
Szívem megalásván tehozzád megyek	13
Szükség megtudnunk idvességnek dolgát.....	89
Tekints reánk uristen nagy kegyelmességéből	107
Uralkodó szent uristen ki hatalmas vagy mindeneken	67

NÓTAJELZÉSEK MUTATÓJA

	Ének sorszám
A jóhitű ember szelid ez világon	86
A vitézek kardjainak	32
Aki az Istent megismer	55, 56
Az én életemnek minden idejében	5
Az örök Istennek csuda nagy	88
Ázsiának földje	41, 44, 46
Bánat keserűség	57
Bűnnek az ő zsoldja	112
Csak tebenned uram Isten	68
Cyrus históriája	40
Dicsértessél atya Isten	50
Dolgát halljuk Amurates császárnak	96
Erdély	15
Ez széles világon.....	39, 44
Gondviselő Isten	31
Gyászban öltözött	99
Historia Alexandri Magni	22
Indulj fel lelkem	111
Irgalmasságnak	102
Irgalmazz uristen immáron	5, 87, 94
Izraelnek szent.....	109
Izraelnek szent Istene	116
Jézus Krisztus Istennek.....	67
Jó Magyarországnak múlt állapotjáról	11
Krisztushoz készülök	112
Láss hozzám uristen kegyelmes szemeiddel	66
Legyen jó idő	61
Malgrudian	105
Meggyászolhatatlan	97
Mely csalárd	63
Mi atyánk ki vagy mennyekben, te fiaid szükségünkben	26
Mint kívánkozik a szarvas	38
Most adá virágom.....	49
Nagy bánatban Dávid mikoron vala	100
Ne hagyj elesnem felséges	7
Ó én kegyelmes Istenem	36, 113
Ó én két szemeim.....	6, 14, 92
Ó te én bolond elmém	51
Oly búval bánattal	86
Paradicsomnak	62
Pusztaságban merült gyalázatban fordult	81
Rajtunk Istennek mostan nagy haragja	89
Régen vala a nemes.....	3
Reménységem nincs már nekem	117

	Ének- sorszám
Sok bölcsek írta	54
Sok csodák közül	33, 96
Sok históriákat immár magyaráztunk	93
Sok ideje hogy csak hallgatunk	9
Sok nyomorúsággal élete embernek	10
Szánja az úristen híveinek	35, 92
Szent Dávid király bűnei ellen	71
Szent Jánosnál Krisztus	34
Szertelen veszedelem reánk szálla	33
Szükség megtudnunk üdvösségnek dolgát	89
Tóbiás éneke	42
Trojana Historia	12
Vajha Dedalus ez világban volna	43
Viri venerabiles sacerdotés Dei	53
Vitamque	29

KÉPEK JEGYZÉKE

1. A Zichy-lt. kézírata. Homonnay István énekének kezdete. (1. sz.)
2. A Lugossy-k. 96a. lapja. Báthori Boldizsár éneke. (8. sz.)
3. A Báthori Zsigmond hadjárataról írt história címlapja (RMK I, 283.) és forrásának címlapja. (RMK II, 262.) (11. sz.)
4. Szőlősi István históriájának címlapja és szövegkezdetete. (RMK I, 647.; 12. sz.)
5. A Zichy-lt. kézírata. Gyarmati Imre latin verse. (Lásd 15. sz.)
6. A Detsi-k. 101a. és 61a. lapja. Szerdahelyi Mihály énekének (9. sz.) és Detsi István énekének (71. sz.) kezdete.
7. Gyulai Márton históriájának címlapja és szövegkezdetete. (RMK I, 486.; 21. sz.)
8. Ádám János énekének címlapja és illusztrációja. (RMK I, 309.; 22. sz.)
9. A Wathay-ék. 2a. és 7b. lapjai
10. A Wathay-ék. 9a. és 72b. lapjai
11. A Wathay-ék. 9b. és 10a. lapjai
12. A Wathay-ék. 23b—24a. lapjai
13. A Wathay-ék. 27a. és 31b. lapjai
14. A Wathay-ék. 27b. és 33b. lapjai
15. A Wathay-ék. 30b—31a. lapjai
16. A Wathay-ék. 35b. és 37b. lapjai
17. A Wathay-ék. 42a. és 52b. lapjai
18. A Wathay-ék. 44a. és 71a. lapjai
19. A Wathay-ék. 44b—45a. lapjai
20. A Wathay-ék. 74b. és 80b. lapjai
21. A Wathay-ék. 83b. és 86a. lapjai
22. A Wathay-ék. 87b. és 106a. lapjai
23. A Wathay-ék. 100a. és 101a. lapjai
24. Debreceni S. János énekének címlapja és szövegkezdetete. (RMK I, 397.; 63. sz.)
25. Bornemisza Váczi Menyhárt kézírása. (Zichy-lt.; lásd 66. sz.)
26. A Teleki-ék. 18b—19a. lapjai. Petki János éneke. (69. sz.)
27. Petki János énekének címlapja és szövegkezdetete. (RMK I, 423.; 70. sz.)
- 28a. A Lipcsei-k. 31b. lapja . . . Lőrinc éneke. (76. sz.)
- 28b. A Tatrosy-k. 1a. lapja. A Conspiratio Kendiana kezdete. (96. sz.)
29. Sárosi Márton énekének kézírata. (82. sz.)
30. Mihály deák kódexének 240b. lapja. A Bocskai haláláról szóló ének kezdete. (103. sz.)
31. Az Ostffy-jegyzőkönyv todaléka. Báthori Gábor halotti búcsúztatójának kezdete (103. sz.)
32. Tholnay Ferenc énekeskönyvének 81a—b. lapjai. . . István énekének kezdete. (114. sz.)

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- App. H. = Apponyi Sándor : Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. Bp. 1900—2. I—II. köt.
- Arch. Ért. = Archeológiai Értesítő.
- Bártfai-ék. = Az Kereztieni givlekezetben valo Isteni diczéreték. Bártfa 1593.
- Born.-ék. = Bornemisza Péter : Enekek három rendbe. Detrekő 1582.
- Dézi-bibl. = Dézi Lajos Balassa és Rimay „Istenes énekei”-nek bibliographiája. Bp. 1904.
- Eckhardt Balassi-kiad. = Balassi Bálint összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor Bp. 1951—4. I—II. köt.
- Eckhardt Rimay-kiad. = Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955.
- EK = Egyetemi Könyvtár.
- EM = Erdélyi Múzeum.
- EOE = Szilágyi Sándor : Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Bp. 1875—1898. I—XXI. köt.
- EPhK = Egyetemes Philológiai Közöny.
- ETA = Mikó Imre : Erdélyi Történelmi Adatok. Kolozsvár 1855—62. I—IV. köt.
- HK = Hadtörténelmi Közlemények.
- It = Irodalomtörténet.
- ItK = Irodalomtörténeti Közlemények.
- KerMagv. = Keresztény Magvető.
- Kl. = Klaniczay Tibor : Beszámoló a Román Népköztársaság könyvtáraiban végzett kutatásaimról. I. OK. 1954, 345.
- LtKözl. = Levéltári Közlemények.
- MHHS = Monumenta Hungariae Historica. Scriptorum.
- MKBR = Magyar költészet Boeskaytól Rákócziig. Sajtó alá rendezte Esze Tamás—Kiss József —Klaniczay Tibor. Bp. 1953.
- MKsze = Magyar Könyvszemle.
- MNy = Magyar Nyelv.
- MPÉtA = Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár.
- MTAK = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára.
- MTT = Magyar Történelmi Tár.
- MZK = Szabolcsi Bence A magyar zenetörténet kézikönyve. 2. kiad. Bp. 1955.
- Nagy Iván = Nagy Iván : Magyarország családai. Bp. 1857—1868. I—XIII. köt.
- Nyr = Magyar Nyelvőr
- NySz = Szarvas Gábor—Simonyi Zsigmond : Magyar Nyelvtörténeti Szótár. Bp. 1890—1893. I—III. köt.
- I. OK. = A Magyar Tudományos Akadémia nyelv- és irodalomtudományi osztályának közleményei.
- OL = Országos Levéltár.

OSzK	= Országos Széchényi Könyvtár.
RMDT	= Csomasz Tóth Kálmán : Régi Magyar Dallamtár I. Bp. 1958.
RMK	= Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár. Bp. 1879—1898. I—III. köt.
RMKT	= Régi Magyar Költők Tára. Bp. 1877—1930. I—VIII. köt.
RMKtár	= Régi Magyar Könyvtár. Szerk. Heinrich Gusztáv.
SpFüz	= Sárospataki Füzetek.
Szamosközy	= Szamosközy István történeti maradványai. Kiad. Szilágyi Sándor. Bp. 1876—1880. I—IV. köt.
Száz.	= Századok.
Szinnyei	= Szinnyei József : Magyar írók élete és munkái. Bp. 1891—1914. I—XIV. köt.
SzTA	= Szabó T. Attila : Kéziratos énekeskönyveink és verses kéziratunk a XVI—XIX. században. Zilah 1934.
Thaly VÉ	= Thaly Kálmán : Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok. Pest 1864. I—II. köt.
TSz	= Szinnyey József : Magyar Tájszótár. Bp. 1893—1901. I—II. köt.
TT	= Történelmi Tár.
Zahn	= Zahn, Johannes : Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder. I—VI. Gütersloh 1888—93.
ZovLex.	= Zoványi Jenő cikkei a Theológiai Lexikon részére a magyarországi protestantizmus történetéből. Bp. 1940.

AZ ÉNEKEK KEZDŐSORAINAK MUTATÓJA

	Ének sorszám
A magyarok hadairól értettem	12
A szent Bibliából egy szép dolgot halljatok	92
A szép szabadságra magyarság javára	63
A te tanácsod egyéb	102
A vitézek kardjainak	4
Áldott filemile ily nagy énekelve	46
Áldott magyar nemzet kevés maradékja	54
Áldott vénség vigadj ne bánkódjál	47
Az én keserves életem	109
Az úristen mindent nagy jól teremtett	24
Azért Zsigmond császár nagy erővel indula	19
Ázsiának földje eluntalak nézni	39
Bánat s nyomorgásra vettetett sok búra	57
Bánatos szívem tekints az égre	111
Bátorság lelkemben felette nagy vagyon	87
Bizodalmam úristen csak tebenned	100
Bodog aki akarsz lenni életedben	61
Bujdosván én elmém íme mire juték	91
Csak igaz a korsót	88
Csak nyelvünkkel pattogtatjuk	78
Csillagos égnek széles földnek	110
Dávid királynak másfélszáz zsoltárit	90
Dorgálásodnak súlyosága	16
Egy kietlenben minap jártomban	56
Egy szép üdvösséges tanúságot adok	93
Elérkezett a siralom áradása	116
Elindulván nekin mondám	32
Emlékezem mostan mi történt dolgáról	11
Én Kátai Mihály	88
Engem a szerencse most próbára vetett	85
Erdélyországnak halljátok panaszát	99
Ez világnak utolsó vége felé	79
Felséges Istennek áldott szent serege	72
Fényes dicsőségben lakozó szent Isten	31
Fordítsd már Istenem szent szemeidet reám	35
Forgószélnél forgóbb az emberi élet	40
Forog a szerencse	80
Föld hogy tűrhedd nem rész	41
Füledet hajtsad hozzám	8
Gondolkodásimat és sok bánatimat	95
Gyámoltalan már az én életem	105
Gyászba öltözik szegény Magyarország	15
Gyermekeim farban rugott	75
Gyötrelme lelkemnek siralma szememnek	58

	Ének sorszám
Ha kérdi Isten Kátai tetőled.....	89
Hálaadás a főbb Istenhez egyik.....	43
Helikonnak miként oly szép ékességén.....	12
Holdnak a szép napnak a szép csillagoknak	20
Hozzád kiált lelke örök életemnek Istene	2
Hozzád seregeknek ura kiáltok	52
Ifjuság virágját ti kik viselitek	70
Igaz felség egyedül úr.....	68
Igen hamar ezrül tanácskozána	65
Igy sír a feje hattyu.....	64
Indulj fel lelkem Istenednek ő dicséretire.....	108
Isten áldotta ő szép kikelet	55
Izrael igazgatója.....	113
Jaj mely mulandó már ez árnyék világ	73
Jaj szép hazámnak ékes palotája	62
Játszik a szerencse.....	69
Jó magyar nemzet nézd veszedelmedet	98
Kerek kék ég alatt bujdosó nemzetség	97
Keserű kínomban és jajgatásimban	101
Ki sok országoknak fejedelme valál	94
Krisztus király ember s isten.....	26
Lássuk nyomorultak mit mond Jesusirack	42
Látván e világnak csalárd voltát hinni.....	112
Lefüggesztettem fejemet.....	76
Magasztallak szent úr ki vagy mennyégben.....	50
Mély álomban merült oszloptul üresült	86
Mely csalárd ez világ	112
Mikor halálnak órája.....	27
Mostoha anyátul pogány dajkaságra.....	84
Nagy győzelemlről nagy Győr vételéről	21
Nagy keservesen felséges Isten	7
Nagy szivem szakadván	115
Noé fát készít bárkának	60
Ó én kegyelmes Istenem.....	109
Ó Jézus Krisztus Istennek szent fia.....	28
Ó keserves lelkem miért így sírángozol	37
Ó keserves szívvel ki most veszni tértél	81
Ó mely örvendetes s gyönyörűsége volt	25
Ó mely szép dolog volt Isten a barátság	106
Ó te én bolond elmém.....	45
Ó ti keserves özvegyek árvák.....	48
Örüljete az úrban hívek.....	53
Panaszát uristen mi szegény hazánknak	5
Paradicsomnak kegyes szép hajléka	10
Próbára vetett fejem.....	74
Pusztaság kárvallás egész Magyarországnak	14
Régtől fogván támaszkodtam uramra	3
Reménységünk ki vagy nekünk	117
Segélj uram szentlelkeddel.....	59
Segítségül a nagy Istent ki híja	17
Segítségül hívlak téged jó Istenem	104
Síralmas panaszát Magyarországnak.....	13
Soha én már nem tudom mit kellessék mívelnem	51
Sok csodák közül halljatok egy csodát	96
Sok szép dolgok vadnak nekünk megírván	22
Sok szép hadak majd indulnak	18
Szabadítóm nekem az Isten.....	1
Szegény Magyarország már ha állhatsz lábra	33
Széles ez föld hátán vitézek kik vagytok	49
Széles tenger habja	114

	Ének sorszám
Szent seregeknek ura Istene	71
Szolgálatomat ajánlom	82
Szükség ezt megírnom és meggondolnom	9
Te vagy énnékem én Istenem	77
Tekintetes és igazán istenes Báthori István	83
Tekints reánk úristen nagy kegyelmességedből	107
Tündérhez hasonló pártolkodó ország	103
Uralkodó szent úristen	67
Uram ha könyörülsz rajtam.....	36
Vagyok a mennyei Istennek szolgálója	66
Vagyok nagy örömben.....	23
Vég és kezdet nélkül levő Isten Krisztus	34
Végy fegyvert kezdedben úristen	6
Végy ki már uram engem ez fogságból	29
Vérben beborult szívem miért háborgatsz	38
Vitézeknek mert csillaga	30

NÉVMUTATÓ

- Abaffy Miklós 642
 Achomatos basa 88
 Ackermann Kálmán 627
 Ádám Anna 531
 — János 13, 111—130, 531—4, 644
 — Tamás 531
 Adelung 624
 Adonyi Péter 471—3, 645—6
 Ahmed pasa 519
 Alagi Bekényi Judit 500
 Alagi Ferenc 434, 520, 638
 Albisi Zólyomi Erzsébet 503
 Alciatus 533, 534, 651
 Ali basa 71, 73, 516, 518
 Ali bég 554, 573
 Alpers, Johannes 601
 Alszeghy Zsolt 500, 501, 528, 644
 Alvinci Péter 284, 592, 594
 Amadé László 585
 Amhát basa 106, 530
 Amhát kihája 554
 Ammon, Anton Blasius 535
 II. Amurates 87, 430, 638
 III. Amurates 92
 Andorka Gyula 614
 Angyal Dávid 629, 638
 — Endre 9, 563
 Ányos Kristóf 554
 Apáczai Csere János 614
 Apaffy Györgyné 598
 Apponyi Sándor 658
 Arany Dénes 604
 Aretius, Benedict 625
 Aristoteles 454, 640, 641
 Asztalos Miklós 504, 507—9, 604
 Augustinus 608
- Badics Ferenc 6, 10
 I. Baiazet 87, 526
 II. Baiazet 89
 Bakarcz Sándor 545
 Bakos János 483—5, 647
 — — abaújnádasdi lelkész 647
 — — rábaszentmihályi pap 647
 — Mária 647
 Balásfi 575
- Balassa András 647
 — Imre 647
 Balassi Bálint 5, 11, 500, 528, 534, 552,
 558, 563, 567, 569—572, 577, 580,
 583, 600, 603, 606, 611, 613, 614,
 627, 628, 633, 642—6, 648, 658
 — Ferenc 500, 502, 577, 598
 — Menyhárt 498
 Balka János 159
 Ballagi Aladár 555
 Balog Gergely 159
 Bán Imre 9, 14, 578
 Bánhegyesi János 551
 Bánkuti Imre 614
 Barakonyi Ferenc 600, 628
 Baranyai Decsi János 526, 527, 600, 602,
 603, 619
 Bárdos Lajos 9
 Barna István 395
 Baros Gyula 600, 644
 Baross Dániel 563
 Baróti Szabó Dávid 572
 Bártfai Szabó László 628
 Bartha Dénes 585
 Bástá György 275—280, 357, 358, 432,
 436, 524, 531, 574, 575, 590—2, 596,
 597, 599, 607, 614, 628, 629, 642
 Báthori András 459
 — Anna 574
 — Boldizsár 30—1, 32, 33, 37—9, 502—3,
 504, 508, 509, 596
 — Endre 591, 596, 599
 — Erzsébet 536, 553, 554, 574
 — Gábor 13, 274, 394, 398, 399, 404,
 413, 415, 416, 430, 440—3, 445, 455,
 457, 500, 503, 504, 527, 575, 577, 578,
 591, 597—9, 601, 628—635, 637—9,
 641, 642
 — György 574
 — István (XV. sz.) 48, 234
 — István erdélyi fejedelem 502, 504, 505,
 507, 519, 577, 596, 635
 — István, somlyói 41, 510
 — István, ecsedi lásd Ecsedi Báthori
 István
 — Zsigmond 32, 35, 37, 39, 42, 48, 57—9,
 61, 63, 68, 72, 74, 407, 432, 502—511,

- Daczó Margit 596
 Darholcz Ferenc 640
 Daróczi Ferenc 434, 638
 — Király Imre 349—354, 610
 Dávid Ferenc 585
 — Zoltán 14, 498
 De Lorraine, Philippe Emmanuel 147, 150, 565
 Deák Farkas 591, 629
 Debreczeni 82—3, 523
 — Ember Pál lásd Ember Pál
 — János 581
 — S. János 13, 252—266, 510, 581—7, 620, 625, 638
 — Ször Gáspár 523
 Decsi István lásd Detsi István
 Decsi István mányoki tanító 604
 Dengeleghi Mihály 274, 591
 Derecskei Ambrus 263, 586, 587
 Dersffy Miklós 293, 594
 Detsi István 13, 329—340, 504, 510, 604—5, 606, 610, 614, 620, 621, 624, 643, 644, 648
 Detsi N. István 604
 Detsi Kristóf 604
 Dézsi András 569
 — Lajos 5, 503, 510, 511, 520, 521, 523, 527, 528, 532, 535, 536, 563, 580—3, 591, 600, 603, 604, 606, 607, 610, 611, 613, 620, 624, 625, 628, 632, 638—640, 643—8, 658
 Diénes Sámuel 622
 Dobó Ferenc 499
 Dobokay Sándor 606
 Dobsa László lásd II. Ulászló
 Dóczy András 394, 434, 435, 628, 638
 Domanovszky Sándor 524
 Domjáni Ferenc 647
 Domokos Pál Péter 600, 629
 Don Juan d'Austria 92, 526

 Eberus, Paul 133, 535
 Eckhardt Sándor 10, 499, 500, 510, 521, 529, 533, 534, 552, 563, 567, 569—571, 575, 577, 578, 580, 583, 595, 596, 606, 613, 614, 619, 621, 627, 633, 638, 642, 644, 646—8, 658
 Ecsedi Báthory István 13, 244—9, 274, 293, 360, 361, 498—500, 527, 574—580, 585, 591, 592, 595, 617, 618, 643, 644
 Egrespataki András 583
 Egri Miklós 28—30, 501—2, 582
 Ekkenberger 547
 Ember Pál 625
 Enyedi György 600
 Eörsi Tamás 159
 Erasmus 609
 Erb, Matthias 526
 Erdélyi Pál 6, 9, 600, 619, 628
 Erdődy Anna 611
 — Kristóf 647

 Esser, Hans 158
 Esze Tamás 9, 14, 658
 Eszterházy Miklós 591

 Fabricius György 615
 Feia Lőrinc lásd Rakovszky Lőrinc
 Feia Mátvás 615
 Fekete Lajos 553
 — Mózes 287
 I. Ferdinánd 293
 II. Ferdinánd 628
 Ferenczffy Lőrinc 613
 Ferenczi Zoltán 585, 644
 Ferhát hodzsa 550, 551, 557
 Filiczki János 377—8, 497, 528, 623—4
 Fitz Jenő 563, 565
 Flaminius, Marcus Antonius 137, 536
 Foktői Márton 625
 Forgách Ferenc 392, 437, 446—8, 607, 626, 627, 637, 639
 — Mihály 577
 — Zsigmond 394, 432, 433, 447, 450, 500, 591, 598, 627, 628, 632, 637—9
 — Zsófia 627
 Forró János 32, 40, 505
 Földvári Ambrus 380—9, 527, 529, 624—5
 — Vince 158
 Földvály László 604, 625, 626
 Förster Lajos 562, 563
 Fráter György 92, 526
 Fülöp Géza 9

 Gaál László 602
 Gálfi János 502
 Gall 612
 Gálos Rezső 585
 Gaspárik István 613
 Gaurius Campson 90
 Gazelles 90
 Gerendi János 32, 505
 Géresi Kálmán 647
 Gergei Albert 12
 Gergely deák lásd Szentegyedi Gergely
 Geszti Ferenc 35, 38, 504, 507, 635
 Giczzy András 642
 Giraldus 532
 Goldenberg, Samuil 532
 Gorzó Bertalan 638
 Gömöri Gusztáv 554, 555
 Gönczi József 585
 Göröcsöni Ambrus 519
 Gregoroczi Vince 542
 Groff Tóbiás 544
 Gulyás Pál 533
 Gyarmati Imre 80—1, 520, 521—3, 582, 639
 Gyarmathi Miklós 578
 Gyimes Ferenc 594
 Gyöngyösi István 6, 10, 618
 György deák 616, 617
 Gyulai Fr. Márton 528
 Gyulai L. Gábor 620

Gyulai Márton 14, 104—8, 528—530
Gyulaffi László 274, 293, 591, 596
Gyulaffi László, id. 591
— Lestár 507, 524, 531, 575, 596
Gyurikovics György 563

Hager Zsigmond 543
Hagymási Gáborné 538
— Katalin 594
— Kristóf 175, 567
— Lestár 539
— Margit 539, 628
Hardegg Ferdinánd 105, 107, 529, 542,
568, 612

Hári Mihály 57, 519
Haroklyany Pál 577
Hazon bég 148, 149, 154, 548, 551
Hegyi Pál 25—7, 501
Heinrich Gusztáv 659
Heisenstein, Maximilian 158
Heliodoros 594

Heltai Gáspár 572, 633, 639
Heltai Gáspár, ifj. 511, 630
Herberstein, Friderick 156, 158, 566

Heresentzi János 540, 543
Herman, Nicolaus 135, 536
Hermesthein lásd Herberstein
Hodászi Lukács 260, 262, 264, 266, 502,
521, 574—6, 578, 581, 584—7

Holl Béla 9
Homonnay Bálint 102—4, 273, 276, 277,
281, 282, 285, 289, 294, 395, 496, 499,
500, 527—8, 574, 575, 588—593, 597,
598, 619, 623, 628, 635
— Fruzsina 575, 577
— György 273, 276, 294, 395, 591, 628,
643
— István 17—21, 498—9, 500, 524, 527,
575, 577
— István, ifj. 499

Horvát György 158
— István 158
— István történetíró 531
— Péter 159

Horváth Cyrill 5
— János 521, 526, 579
— Magda 526
— Mihály 578, 612, 613

Hunyadi Ferenc 519
— János 88, 234, 293, 594

Husain bég 554, 565
Huszár Gál 535
Husztai András 622, 623
— Péter 619

Ibrahim basa 175, 181, 546, 568

Iffjú János 32, 38, 40, 505, 628
— Kata 394, 628

Ila Bálint 647

Illay András 155, 158

Illés Gyula 14

Illésházy Gáspár 632, 634

Illésházy István 273, 281, 287, 289, 354—8,
393, 496, 498, 500, 574, 591, 593,
611—4, 618—620, 626, 627, 632, 642,
643

— István (XIX. sz.) 612

Illyés Endre 588

— István 572

Ilosvai Péter 532

Imrefi János 396, 399, 401—3, 406—414,
417—9, 422—4, 448, 500, 503, 504,
628, 630—3, 638, 639

— Mihály 409, 503

Incze Gábor 499, 579

Insulan lásd Isolano

Ipolyi Arnold 577, 647

Isolano János Hektor 555

Isolano, Joannes Marcus 152, 153, 158,
554, 555, 565

István 485—6, 648

István deák 620, 626

István vajda 56, 68, 75, 76, 514, 519

Istvánffy Miklós 511, 554, 577, 578

Izabella királyné 92, 504

Jacobinus János 76, 510, 511, 519, 520

Jakab János lásd Belgiojoso

Jakó Zsigmond 532

Jankovich Miklós 562, 563, 606, 612, 613,
621

János pap 578

János Zsigmond 91, 362, 504, 505, 538, 619

Jemisdzsi Haszan pasa 565

Jenei Ferenc 9, 14, 563, 564, 566—8,
570—2

Jeremiás vajda 69, 514

Jó Máté 524

Joachim herceg 91

Józsa deák 281, 285, 288, 589, 592

Justus Lipsius 596

Kacskovics Kálmán 603

Kájoni János 12, 605

Kakas István 511

Kákonyi Péter 499

Káldi Dömötör 540

— Istók 540

Kállai Albert 499

Kamoni Bálint 538

Kamuthi Farkas 406, 634

Kanizsay László 538

Kanizsai Pálfi János 643

Kanyaró Ferenc 510

Kákonyi Péter 568

Kálvin János 609

Károly herceg 511

Károly német császár 91

Károli Gáspár 578, 602, 625

Károlyi Árpád 611, 612, 614

— Zsuzsanna 578, 623

Kasza János 616

Kátai Ferenc 500

— Magdolna 500

- Kátai Mihály 274, 291—3, 296, 297, 371—5,
377, 379, 433, 527, 577, 591, 593, 594,
597, 598, 620—3, 638
- Kathona Géza 527
- Kazinczy Gábor 612, 613
- Kazul Kászon basa 88
- Keczer Sándor 613
- Kékedi György 292, 594
- Kemény János 621, 632
— József 531, 534
— Lajos 502
- Kenderesi Mária 647
- Kendi Ferenc 32, 37, 38, 503, 504, 509
— Ferenc, id. 504
— Gábor 32, 40
— István 399, 401—3, 405—7, 409—
412, 414—7, 419—421, 423—6, 428,
524, 629, 631—7
— Sándor 32, 39—41, 502—4, 506—9,
519, 629, 630, 632, 637
- Kenesei 158
- Kercki Ferenc 635
- Kerepsics András 647
- Keresztúri István 289, 589, 593
— Kristóf 36, 505, 507
- Keserú Bálint 14, 577
- Keserű Dajka János 585
- Kevendi Székely Lukács 642
- Kézai Simon 524
- Khesl Menyhért 637
- Kinizsi Pál 48, 231, 234, 572
- Kis Bálint 599
- Kisfalusi Balázs 546
— Pál 562
- Kiss József 585, 658
— Kálmán 521
— Sándor 9, 14, 575, 618
- Kisviczai 520
- Klaniczay Tibor 7, 9, 580, 600, 611, 613,
627, 646, 658
- Kocsi Csergő Bálint 613
- Kodály Zoltán 571
- Kollonich Szigfrid 153, 393, 548, 627
- Kolosi Török István 622
- Kolozsvári Bornemisza Tamás 635
- Kolozsvári János lásd Thordai János
- Komáromi András 642
- Komáromy András 527, 578, 633, 638
- Komjáthy Gábor 593
- Komlowszki Tibor 9
- Komornyik István 554
- Koppáni Péter 545
- Kornis Boldizsár 399, 400, 402, 405, 407—
410, 414—6, 420, 421, 423—5, 427,
631, 632, 634
— Farkas 67, 514, 596, 598
— Gáspár 36, 507
— György 414, 425
— Kata 598
— Zsigmond 399, 407, 408, 433, 631, 632,
638
- Kovachich Márton György 621
- Kovács Balázs 159
— Elek 599
— Ferenc 584
— György 159, 160
— János 625
- Kovacsóczy Farkas 503—5, 509, 519, 629,
640
— István 399, 414, 632
- Kovácsi János 531
- Kozocsa Sándor 588, 589
- Kölcsy Ferenc 586
- Körbey György 538
- Kőrösi Radó István 600
- Krusith Jánosné 611
- Kún Gáspár 289
- Ládoni Anna 544, 553, 570
— Sára 595
- II. Lajos 90
- Lakatos Péter 43—7, 503, 510, 582
- Lala Mohamed nagyvezér 592
- Lampe, Friedrich 625
- Laskai F. István 625
- Laskai János 630
- I. László (szent) 620
- V. László 596
- Lauterbach, Johann 133, 535
- Lázár Miklós 504, 505, 507, 599, 632
- Lehoczky Tivadar 502
- Lencz Géza 595, 620
- Lengyel Bálint 159
- Lévai Névtelen 602
- Lévai István 614—7
- Liechtenstein, Constantinus 158
- Linczigh János 532
- Lippai Balázs 277—281, 590—2
- Lobwasser, Ambrosius 136, 536
- Lónyay Albert 32, 41, 505
— Albert (XIX. sz.) 505, 642
— Farkas 458, 642
- Losonczy Anna 627
— István 564, 592, 629
- Losonczy István (XVIII. sz.) 585
- Lőrinc 345—7, 607
- Lukacsics Pál 577, 590, 595
- Lukinich Imre 511, 524, 526, 637, 640
- Luther Márton 527, 535, 609
- Mágochi András 500
— Ferenc 273, 276, 395, 528, 591, 628
- Magyari István 13, 132—8, 497, 535—7
- I. Mahomet 526
- II. Mahomet 88, 89, 526
- Makay Dániel 593
- Makkai László 615
— Máté 615
- Malines András 158
- Manlius János 600
- Mansfeld Károly 529
- Marczalltheói Miklós 539, 541
- Marek Zsuzsa 9
- Maria Christierna 511, 594

- Márki Sándor 511
 Marot, Clemens 378
 Marót Károly 532—4
 Marothi Mihály 544, 545
 Marsilius Ficinus 622
 Martialis 536
 Márton 361—2, 618—9
 Marussi András 615
 Máté Károly 563
 Matheus Alexander 599
 Mátyás király 89, 293, 526, 531, 576, 594, 609, 620
 II. Mátyás 328, 404, 426, 436, 437, 442, 444, 612, 628, 633, 636
 Mátyás főherceg 149, 529, 543, 554, 626, 627
 Maytheni Borbála 538
 — Imre 538
 — László 538
 Meggyesi Ambrus 159
 — János 159
 Melanchton 600, 641
 Melda György 616, 617
 — Györgyné 616, 617
 Melith István 574, 591, 596, 621
 — Pál 591, 594
 Memhet bég 71, 73, 516, 517
 — szultán 378
 — tihaja 151
 Mercury Emanuel lásd De Lorraine
 Mesith basa 88
 Mesteri Bernáld 538
 — György 538, 539
 — János 538, 539, 541
 Mihály vajda 54—6, 65, 72, 511, 513, 517, 519, 591, 596, 598, 607
 Mihályko János 499, 536, 606
 Mikes Benedek 629
 — György 396—8, 628—9
 — Kelemen 628, 632
 Mikó Ferenc 597—9, 628
 — Imre 498, 500, 523, 619, 620, 622, 623, 626, 658
 Mikola János 629
 Miksa császár 90, 92, 539
 Mindszenti Benedek 67, 514
 — Ferenc 606
 Mišianik, Ján 9
 Miskolci Csulyak István 13, 500, 581, 606, 630
 Miskolci Pál 593
 Mohl Adolf 529
 — Antal 528, 529
 Mocos Gyula 624, 626
 Mocoschinus Márton 615
 Molnár Albert lásd Szenczi Molnár Albert
 Molnár Balázs 595, 621
 — Béla 593, 594
 Monoszlói András 578
 Móricz Zsigmond 633
 II. Murád 526
 Nádasdy Ferenc 138, 149, 150, 230, 234, 535—7, 541, 544, 565, 572, 574
 — Tamás 394, 626, 627
 Nagy Albert 270, 276, 590, 592
 — András hadnagy 287, 593
 — András hajdúvezér 394, 524, 591, 628, 630, 634, 637, 642
 — Benedek 195
 — Imre, alsószopori 41
 — Iván 591, 592, 632, 634, 658
 — Lajos 13, 563, 564
 — László 14, 591, 593, 628
 — Péter 362—4, 619
 Nagyajtai Kovács István 534
 Nagyari Bihari Mátyás 521
 Nagybáncai Mátyás 501
 Nagyfalvi Gergely 510
 Náprádi Demeter 392, 627
 Négyesy László 563
 Németi Balázs 275, 276, 590, 591
 — Gergely 285, 396, 592, 628
 Nikolsburgi Névtelen 625
 Nösner Simon 598
 Nyári Pál 273, 281, 294, 297, 395, 591, 594—6, 628
 Nyéki Vörös Mátyás 13, 606, 613
 Obál Béla 501
 Ogronfi István 542
 Olevianus, Kaspar 625
 Ománi János 288, 589
 Omár pasa 582
 Orbán Balázs 598
 Orozthoni János 539, 541
 — Miklósné 541
 Ortvay Tivadar 626
 Ostffi Jakab 540
 Óvári István 503
 Ovidius 602, 623
 Ózdi Borsos Tamás lásd Borsos Tamás
 Ozorai Tamás 288
 Ördög Boldizsár 406, 634
 — Mátyás 92
 Pákei Lajos 532
 V. Pál pápa 372, 447, 621
 Palaticz György 577
 Pálffy Kata lásd Krusith Jánosné
 — Miklós 104, 107, 108, 230, 529, 530, 572
 Pálmay József 629
 Pálóczi Horváth Ádám 585
 Panofsky, Erwin 601
 Pankotai János 288, 589
 Pap Benedek 501, 624
 — János 625
 Pápai János 607, 608
 Pápai Páriz Ferenc 586
 Pareus Dávid 623, 630
 Párnás Benedek 538
 — Benedekné 540
 — Imre 538

Patai P. Sámuel 624, 625
 Pázmány Péter 626—8, 638, 642, 646
 Paxi György 542, 543
 Péchy András 604
 — Simon 527, 597, 598, 623
 Pécseli Király Imre 13, 510, 603, 606, 623, 643, 645
 Peregi István 615
 Perényi Ferenc 274, 591
 — Gábor 274, 500, 591
 — György 274, 591
 — György, id. 591
 Péterfi Károly 578
 Petheő István 574
 Petki Domokos 596
 — Ferenc 598
 — János 13, 306—328, 498, 500, 577, 596—603, 621, 623, 632, 643, 644
 — Mihály 596
 Petrarca 533
 Pettheő Gergely 528
 Pettkő Béla 629
 Petz János 259, 271, 272, 295, 431, 436, 584, 590, 638
 Piskolti Vincze lásd Vincze Pál
 Piskóti Vince 593
 Plato 608
 Plutarchos 527, 529, 601, 603
 Podhradczky József 612
 Pograny Benedek 149
 Polányi Sándor 562
 Poliani Kristóf 540
 Pongrácz József 9
 Ponorí Thewrewk Emil 562
 — József 538, 562—4, 567
 Poppel Éva 627
 Porphyrius 608
 Posta Ábrahám 276
 Praun 612
 Prithi 158
 Prodikos 601
 Propertius 602
 Puellacher Anna 531, 534
 — István 531
 Püspök Farkas 539

 Rác György 524, 597
 Radoly vajda 444, 466, 641, 642
 Radvánszky Béla 647
 Rákóczi Erzsébet 500, 527
 — Ferenc 6
 — György 615, 634, 640
 — Lajos 274, 444, 591, 639
 — Zsigmond 21—3, 41, 274, 395, 498, 499—500, 502, 505, 527, 574, 591, 596—8, 614, 615, 628, 630, 632, 633
 Rakovszky Lőrinc 615
 Rasperger, Christophorus 609
 Ratky Menyhárt 546
 Rédey Ferenc 285, 396, 400, 403, 404, 592, 628, 633
 Remus György 624

 Révay Péter 577
 Révész Imre 578, 579
 — Kálmán 584
 Reybics Albert 68, 514
 Riedl, Franz 601
 Rimay János 10, 11, 13, 499, 500, 510, 527, 528, 533, 572, 576, 577, 578, 580, 596, 611—3, 619, 621, 627, 643, 647, 658
 Rittershausen Konrád 532
 Rosályi Kún Gáspár 593
 Rosenmann Dorka 615
 — János 615
 Rozburm lásd Ruszwurm
 Rozgonyi Klára 538
 Ruber György 270, 592
 Ruchich János 603
 Rudolf császár 68, 256, 258, 372, 514, 526, 574, 583, 584, 596, 597, 611, 616, 626, 627, 638
 Rummy Károly György 594, 622
 Ruszwurm 153, 548, 565

 Sachs, Hans 532
 Safarsit Mihók 159
 Sándor vajda 73, 517
 Sárffy György 540
 — István 540
 — Kata 540
 — Orsik 540
 — Pál 540
 Sárkány Oszkár 528, 607
 Sarkesy Pál 524
 Sárközi Máté 83—6, 499, 500, 523—4
 Sarmasághi Zsigmond 414, 425, 635
 Sárosi Márton 359—360, 614—7
 Schiller 600
 Schmid Antal 562, 563
 Schmuczer József 562
 Schober Ulrik 532
 Schwarzenberg Adolf 104, 107, 108, 181, 529, 544
 Schwendi Lázár 498
 Sebeházy Ferkó 159
 Sennyei Miklós 276, 400, 403, 404, 591
 — Pongrácz 399, 406, 414, 425, 433, 524, 598, 629, 632, 638
 Sertorius 98, 527
 Seryény Gábor 647
 Siderius János 502, 510
 Siffer Alexandrinus 158
 Siklóssy László 592
 Silius Italicus 310, 601—3
 Simándi Bodó Mihály 610
 Simonyi Zsigmond 600, 658
 Sinai Miklós 584
 Sinkai György 621
 Sitkei György 215, 547, 562, 570
 — Györgyné 238, 539, 572
 Skander bég 87, 88, 526
 Smigmatopoeus, Basilius 581
 Soltész Zoltánné 533
 Solvirogram 613

- Somogyi János 583
 Somogyi Pál 624, 625
 Somos-Újfalvi Péter 575, 617
 Sorbán vajda 598
 Spethe András 378, 624
 Stahremberg 149, 565
 Starsitt kis Farkas 547
 Stoll Béla 7, 9, 13
 Stöckel Lénárd 303
 Süvegh (Hutter) Albert 507
 Szabó György 616
 — Károly 8, 533, 622, 659
 — Máté 158
 — Mihály 159
 — T. Attila 7, 659
 Szabolcsi Benec 504, 510, 564, 566, 568,
 569, 572, 585, 599, 658
 Szacholi Miklós 522
 Szádeczky Lajos 504, 629, 630, 632, 640
 Szaláncki György 32, 41, 407, 505, 630, 634
 — László 505, 630
 Szalay László 632
 Szambó István 539
 Szamosközy István 502, 503, 507, 509,
 531, 594, 597, 599, 629, 630, 633,
 637—9, 659
 Szamosközi R. Sándor 581
 Szántó György 593
 Szappanyos János lásd Debreczeni S. János
 Szarvas Gábor 658
 Széchi György 276, 294, 395, 591, 595, 628
 — Mária 591
 Széchy Tamás 627
 Szegedi Gergely 502, 535, 567, 604, 640
 Szegedi Kis István 501, 566, 624
 Szegedi Veres Gáspár 645
 Székel Balázs 569
 Székely Mózes 510, 511, 550, 596
 Szekfű Gyula 629, 630, 632
 Szeleméri Miklós 270
 Szelestey Sebestyén 539
 I. Szelim 89, 90, 526
 II. Szelim 92
 Szemczey János 539
 Szenczi Molnár Albert 10, 11, 13, 377, 378,
 501, 503, 532, 536, 623, 624, 629, 630,
 632, 640, 647
 Szentgyeddi Gergely 32, 40, 505
 Szentgyörgyi Nagy Bálint 521
 Szentmártoni Bodó János 571, 644
 Szepsi Korocz György 528, 623
 Szepsi Laczkó Máté 498—500, 523, 524,
 527, 574, 575, 592, 594, 619, 620, 622,
 626—8, 639, 642, 644
 Szerdahelyi István 521
 — Mihály 503, 504, 604
 Szikszói Kónya István 604
 Szilády Áron 5, 6, 496, 528, 580, 611, 644
 Szilágyi Benjamin István 624
 — Istók 159
 — István 583
 — Sándor 500, 628—630, 658, 659
 Szili Gergely 158
 — János 159
 Szilvási Boldizsár 32, 505, 506
 Szilvásújfalvi Imre lásd Újfalvi Imre
 Szinán basa 53—5, 57, 65, 67, 68, 70—6,
 92, 93, 105, 175, 178, 179, 505, 506,
 511, 513—9, 529, 542, 543, 568
 Szinnyey József 531, 532, 581, 659
 Szirmay Antal 575
 Szkhárosi Horvát András 501
 Szokoly Mátvás 540
 — Miklós 577
 Szombatheli Péter 153
 Szőlősi István 57—77, 510, 511, 519—520
 Szőr Gáspár lásd Debreczeni Szőr Gáspár
 Szőrcsei Ilonka 628
 Sztárai Mihály 499, 519, 647, 648
 Szuhay István 392, 614, 627, 642
 I. Szulimán 526
 II. Szulimán 90, 92, 270, 282, 362, 538,
 590
 Takáts Sándor 500, 554, 574
 Tamerlin 87, 526
 Tardy György 500
 Tatrosy György 622, 629, 635
 Teke Ferenc 68, 514
 Telegdi Borbála 500
 — János 575, 577
 — Kata 500, 533, 577
 — Miklós 12
 — Pál 522, 575
 Temesvári István 510
 Terkenti Jakab 159
 Thallóczy Lajos 592
 Thaly Kálmán 5, 9, 500, 501, 503, 507,
 600, 605, 607, 614, 619, 620—2, 624,
 626, 637, 659
 Thatay Benedek 159
 — Péter 159
 Theke János 159
 Tholdy István 510
 Tholnay Ferenc 648
 Thordai János 510, 520
 Thordai (Koloszvári) János 427, 428,
 637
 Thököly Imre 6, 642
 — István 503, 623
 Túri György 234, 564
 — György prédikátor 527, 604
 — Zsigmond 501, 502, 604
 Túri Farkas 543
 Thurzó Borbála 647
 — György 149, 151, 234, 393, 524, 572,
 574, 578, 627, 638, 639, 647
 — Kristóf 393, 627
 — Miklós 394, 627
 — Szaniszló 149, 393, 627
 Tinódi Sebestyén 503, 510, 511, 521, 526,
 552, 564, 569, 571, 572, 629, 638,
 642, 647
 Toldy Ferenc 577—580, 607

- Tolnai Bálint 571
 — Balogh János 527, 528
 — István 454—5, 640—1
 — István pap 640
 — Vilmos 564
 Tompa Imre 578
 Tóth Demeter 475—8, 646
 — Dezső 14
 — Ferenc 586
 — Sámuel 502
 — Sándor 615
 Tőrei Gergely 564
 Török Bálint 91, 564, 592, 619
 — Boldizsár 159
 — István 146, 149, 564
 — János 415—420, 635
 Trauschenfels Emil 504
 Tritonius 622
 Trombitás Ferenc 159
 — Mátyás 159
 — Pál 159
 Túróczi-Trostler József 532

 Újfalvi Imre 11, 510, 585
 I. Ulászló 87, 430, 638
 II. Ulászló 90, 526
 Ungnád András 529
 — Dávid 612
 — Kristóf 500
 Ursinus, Zacharias 625

 V. Kovács Sándor 9
 Váczi Gergely 615
 Váczi Menyhárt lásd Bornemisza Váczi
 Menyhárt
 Valerius Maximus 602, 603
 Valkai András 603
 Van Marle, Raimond 600
 Várdai Kata 299, 523, 588, 595
 Vardi Mihály 528
 Várfalvi Nagy János 598, 599
 Varga Imre 9
 Vargyas Lajos 564, 572
 Vári Szárnyas Bálint 502, 521
 Varjas Béla 7, 501, 523, 580, 600, 611, 644,
 651
 Varkucs György 395, 628
 — Miklós 594
 Vass György 40, 505
 Vay Lőrinc 607
 Verbőczy István 630, 637
 Verebili János 523

 Veress Endre 504, 507, 511, 524, 596, 599,
 632, 635
 Vidovich György 554
 Vietor Konrádné 623
 Vincze Pál 288, 590, 593
 Vithai Márton 159

 Waczulik Margit 526
 Wággy György 538
 — János 547
 — Miklós 538
 — Zsuzsanna 538, 547, 553, 570
 — Zsuzsanna, id. 547
 Waldapfel József 533, 577, 580
 Wallenstein 555
 Walter Gyula 600
 Warian basa 549
 Warkocz György 539
 Wasylkiewicz Viktor 583
 Wathay Adviga 538
 — Anna 540, 542, 543
 — Ferenc 13, 14, 23, 139—242, 495, 496,
 538—573
 — Ferencné 240
 — István 540
 — Klára 538
 — Lőrincz 538—540, 553
 — Lőrincz, id. 538, 539
 — Pál, 540, 541
 — Zsófia 538
 — Zsuzsanna 540, 541
 Weiss Mihály 598
 Wenner v. Craillszheim, Adam 555
 Weszprémi István 618
 Wicay István 544
 Windisch Éva 9

 Zahn, Johannes 535, 585, 659
 Zalánczi lásd Szalánczi
 Zamoiski János 56, 68, 514
 Zemlény János 600
 Zichy István 588
 Zlinszky János 14
 Zólyomi Miklós 632, 634, 642
 — Sámuel 575, 617, 618
 Zoványi Jenő 502, 521, 588, 659
 Zrínyi György 393, 572
 — Miklós (szigetvári) 230, 444
 — Miklós (megh. 1625) 627
 — Miklós költő 5, 6, 10, 603, 627
 Zsigmond magyar király 87, 90
 III. Zsigmond lengyel király 526, 596

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó

5

TÖRTÉNETI ÉNEKEK A XVI. SZÁZAD VÉGÉRŐL

1. HOMONNAY ISTVÁN : <i>Psalmus 18.</i> Szabadítom nekem az Isten	17
2. HOMONNAY ISTVÁN : <i>Vitezi eneke es könyörgese</i> Hosszszad kialt lelkem, örök életemnek Istene, magos menyben	20
3. RÁKÓCZY ZSIGMOND Regtől fogván támaszkodtam Uramra	21
4. <i>Vitezi enek</i> Az vitezek kardjainak	23
5. HEGYI PÁL : <i>Magyar országnac panaszsza</i> Pannaszszát Ur Isten mi szegény hazánkncac	25
6. Végy fegyvert kezecdben Ur Isten most mellettünc	27
7. EGRI MIKLÓS : <i>Az Magyar orszaghi ecclesianac keserues panaszsza</i> Nagy keservessen Fölseges Isten Seregökncnek Vra	28
8. BÁTHORI BOLDIZSÁR ... Füleidet haitsad hozzam	30
9. <i>Igön szep historia</i> Szüksegh ezt megh irnom es megh gondolnom	31
10. LAKATOS PÉTER Paradiczomncac kegies szep haileka	43
11. <i>Historia</i> Emleközem mostan mi történt dolgáról	48
12. SZÓLÓSI ISTVÁN <i>Rövid historia</i> Helikonnac miként olly szép ékességén Az Magyarok hadairol értettem	57 58
13. <i>Cantio optima</i> Siralmas panassat Magyar orszagnac	77
14. <i>Cantio</i> Pusztasagc, kár vallas egéz Magyar orszagban	79
15. GYARMATI IMRE <i>Cantio pulchra</i> Giazban öltözék szegeny Magyar orszagc	80
16. DEBRECZENI Dorgalasodncac sulsaga	82
17. SÁRKÖZI MÁTÉ Segitsegül az nagy Istent ki hija	83

18. SÁRKÖZI MÁTÉ : <i>Cantio de militibus</i> Sok szép hadak majd indulnak	85
19. [Török császárok krónikája] ... Azert Sigmond Czaszar nagy erővel indula.....	86
20. HOMONNAY BÁLINT : <i>Cantio optima</i> Holdnak, az szép napnak, az szép czillagnak.....	102
21. GYULAI MÁRTON : <i>Epinicia</i> Nagy győzedelemtől, Nagy Győr veteléről, Mostan en emlékezem	104

ÁDÁM JÁNOS

22. <i>Az igaz, iambor es teokelletes baratsagrol valo ének</i> Soc szép dolgot vadnac nekünc meg iruán	111
23. <i>Az ket musac, Minerva és Pallas egymással veteködnec</i> Vagyoc nagy örömben hogy en tisztességes fő nemzetből származtam	121
24. <i>In obtrectatorem</i> Az Vr Isten mindent nagy iól teremtet.....	126
25. <i>Cantio</i> Oh mely eoruendetes s- gnyörűseges wolt az szentseges edgicssegh	126

MAGYARI ISTVÁN

26. <i>Első: Ebervs Pale</i> Christus Kiraly ember s-Isten.....	133
27. <i>Masodic Herman Miklósé</i> Mikor halalnak oraya	135
28. <i>Harmadic Lobwasserus Ambruse</i> O Iesus Christus Istenec szent fiya.....	136
29. <i>Ide adhatny Flaminivs imatsagatis</i> Vegy ki már Wram engem ez fogsagbul	137
30. [Nádasdy Ferenc emlékezete] Vitezeknec mert czillaga	138

WATHAY FERENC

[Előszó]	141
31. <i>Első enek következik</i> Fenies ditzöseghben lakozo Szenth Isten	143
32. [II.] Eeell induluan nekin mondam	145
33. [III.] <i>Szekes Feiervar vezeserül valo historia</i> Szegeny Magyarorszagh mar ha alhatz Labra	146
34. <i>Negiedik enek</i> Vegh es kezdettneküll leuö Isten Christus.....	162
35. <i>Eötödik</i> Fordecz mar Istenem szenth szömejdeth ream	165
36. <i>Hatodik</i> Uram ha köniörülz raytam	167
37. <i>Hetedik enek</i> Oh keserues Lölkeöm myerth ig' Sirankozoll	169
38. [VIII.] Verben be borult Sziuem, myerth haborgatz	171
39. <i>Kilentzedik</i> Asianak földé, ell untalak neszny, Europabull szömlenly	173

40. [X.] <i>Szinan es Ibrahim bassa ideieben let tatar rablasrel valo hishtoria</i> Forgo szelnell forgobb az Ernbery elet	175
41. <i>XI. enek</i> Feöld hog' túrhed nem Reesz, s Tengeör nem köniörülz, szeghin Gallias Rabokon.....	189
42. <i>XII enek</i> Lassuk nyomorultak mit mond Jesusirack	190
43. [XIII.] <i>Histhoria de popelo Iudaico in tertio Machabeorum scripta</i> Halaadas az feöb Istenheöz eggik	193
44. <i>XIIII enek</i> Chalard Ezerhatzaz s ueled mas ketth szamzas, oh atkozott Eztendeö	210
45. <i>XV: enek</i> Ohh the en Bolond Elmem, myre ekkepen Faratz	211
46. <i>XVI: enek</i> Aldott filemile yll nag' Enckeluc, hog' hog' iutall mast ide	213
47. <i>XVII enek</i> Aldott Vensegh uigag' ne bankodgial	214
48. <i>XVIII: enek</i> Oh thy keserues Eözuegiek Aruak de mit sirankoztok	216
49. <i>XIX enek</i> Zeles ez feöld hatan Vitezek kik uattok	218
50. <i>XX. enek</i> Magaztallak szent Vrr, ky uag' Menniegben	220
51. <i>XXI. enek</i> Soha En mar nem tudom, mitth keöllessek miuelnöm	221
52. <i>XXII. enek</i> Hozad Seregek Vra kialtok : merth nagi Bura	224
53. <i>XXIII. enek</i> Eörüllietek az Wrban Hyuek az kik uattok.....	225
54. <i>XXIIII enek</i> Aldott Magyar nemzeth keues maradekia.....	228
55. <i>XXV enek</i> Isten aldotta Ohh szep Kikeleth	235
56. <i>XXVI.</i> Eg' kyetlenben, minap iartomban	238
57. <i>XXVII enek</i> Banath s- Niomorgasra Vetteteth sok Buura, Ahh szerentsetlen Feicm	240
58. [XXVIII.] Giötrelme Lölkömnek, Siralma szömömnek, ime wyob erkezek	241

ECSEDI BÁTHORY ISTVÁN

59. Segelly uram zentlelkedell	245
60. Noue faat kezit barkanak	246
61. Boldog az ki akarsz lennj életedben	249

DEBRECENI S. JÁNOS

62. <i>Cantio optima</i> Iay szep hazamnak ékes palotai	253
63. <i>Militaris congratulatio</i> Az szep szabadsagra, Magyarsag javara, Töreködö jo Urunk	256
64. <i>Lukács pap éneke</i> Igy sir a' fejér hattyú Neánder vize parttyán	260

BORNEMISZA VÁCZI MENYHÁRT

65. [*Historiás ének Bocskay Istvánról*]
...Jgen hamar ezrül tanackozanak 269
66. Vagjok az mennei istennek szolgálóia..... 299
67. Uralkodo szent Ur Isten 301

PETKI JÁNOS

68. Igaz Felseg egyedül Ur egy hatalmas Isten 307
69. Iaczik az szerenche most szegenj feiemmel 309
70. *Az Virtusnak es Volvptasnak egy massal valo vetekedések*
Ifiusag viragyat ti kik viselitek 310

DETSI ISTVÁN

71. *Alia et optima*
Szent seregeknek Vra Istene es erős kiralia 331
72. *Cantio optima*
Fölsegős Istennek aldot szent serege..... 335
73. *Cantio prima funebris et optima*
Iai mely mulandó már ez árnyek világ 338

1601—1613

74. [*Cantio pulchra MFK.*]
Probara vetöt feiem 343
75. ...Most en adattam oczmani nemzetnek 344
76. ...LŐRINC: *Cantio alia az Erdely veszedelmeröl*
Le függesztettem feycmet 345
77. Te uagi ennekem en Istenem 348
78. Czak nieluünkel pattogattiuk 349
79. DARÓCZI KIRÁLY IMRE *Cantio optima et pulchra*
Ez uilagnak utolso uege fele..... 349
80. ILLÉSHÁZY ISTVÁN: *Ferendum et sperandum*
Forog a' szerencse mit bizunk ő benne semmiben nem állandó 354
81. ILLÉSHÁZY ISTVÁN *Az Erdelének siralmas eneke*
Oh keserves szivel ki most vezni tertel, vallion -s- nem busulhacze 356
82. SÁROSI MÁRTON
Szolgálatomat ajánlom 359
83. [*Ecsedi Báthory István halálára*]
Tekentetes es igazan 360
84. ... MÁRTON
Mostoha aniatul pogani daikasaghra iutotal, Magyar orszagh 361
85. NAGY PÉTER: *Cantio*
Engem az szerentse mast próbára vetet 362
86. *Az idvezült fölsegés Boczkai Estvannak, Magyar es Erdely orszag fejedelmének szomorú halalaról*
Mely alomban merült, oszloptul üressült 365
87. *Az felseges Boczkai Estvannak meg halasaról*
Batorsag lelkemben felette nagy vagyon 369
88. I. *Cantio optima*
En, Katai Mihali, uelagnak nagi pelda 371
- II. *Epitaphium Michaelis Katay*
En Katai Mihály világnak nagy példa 373
- VI. Tsak igaz a' korsot addig viszik vizre 373

89.	<i>Az fejedelemnek meg etetőjéről es annak büntetéseiről való enek</i> Ha kerdi Isten, Katali, te töled	374
90.	FILICZKI JÁNOS : <i>Paraphrasis Ungarica</i> David királynac másfél szaz soltárit	377
91.	<i>Alia cantio</i> Budosuan en elmem, imme, mire iutek	378
92.	FÖLDVÁRI AMBRUS : <i>Historia de victoria Gedeonis</i> Az szent Bibliabol egy szep dolgot halljatok	380
93.	BECSENCESI IMRE <i>Solutis verbis Psalmi 100.</i> Egi szep iduőségös tanusagot adok	389
94.	<i>Pasquillus</i> Ki sok országnak fejedelme valal	392
95.	MIKES GYÖRGY Gondolkodasimat es sok banatimat	396
96.	<i>Historia Bathorj Gabore [Conspiratio Kendiana]</i> Sok czudak keözul halljatok egy czudat	398
97.	<i>Cantio de Transylvania</i> Kerek kek eg alat buidosso nemszetseg	428
98.	<i>Alia historia de iisdem disturbis</i> Io magyar nemzet, nézd uezedelmedet	432
99.	<i>Historia az Erdeli orszagnak niomoresagarol</i> Erdely orszagnak halljatok panaszat.....	440
100.	BUDAI PÉTER Bizodalmam Ur Isten czak te benned	451
101.	Keserü kinomban es iaigatasimban el fogiot remensegem	453
102.	TOLNAI ISTVÁN : <i>Aristotelis Stagiritae precepta moralia pro Alexandro magno</i> Az te tanátsod egieb náladnál senki ne tuggia.....	454
103.	[Báthori Gábor halotti bucsuztatója] Tunderhoz hasonlo partolkodo orszagh.....	455

XVII. SZÁZAD ELEJI KÉZIRATOK KELTEZETLEN ÉNEKEI

104.	Segetségül hilak teged io Istenem	463
105.	<i>Inkab istenes hogj szerelmes ének</i> Giamoltalan már az én életem	465
106.	<i>Az baratsagnak tökelletes voltat ez kis enekből vehetik eszekben az baratsag szerető emberek .</i> Oh melj szep dolog volt, Isten, az baratsagh	466
107.	<i>Praecatio piorum pro pluuiá</i> Tekints reank, vristen, nagj kegielmesseödből	467
108.	Induli föl lelköm Istenödnek ő diczeretire.....	470
109.	ADONYI PÉTER Az en keserues életöm	471
110.	<i>Cantio optima</i> Czillagos egnek, szelös földnek, tengörnök Istenet	473
111.	TÓTH DEMETER : <i>Cantio optima</i> Banatos szivem tekincz az egre Istenhöz foliamvan	475
112.	I. Mőli czalard ez vilagh, ki mer neki hinni.....	479
	II. Latván e' világnak czalárd vóltát hinni	480
113.	BAKOS JÁNOS Izrael igazsgatoia	483
114.	... ISTVÁN Szeles tenger habia eggik az masikat	485
115.	Nagy sziuem szakaduan	487

116. <i>Uj enek</i> El érkezet az siralom aradasa	488
117. <i>Vton iarok eneke</i> Remensegünk kj uagi nekunk, vezerleo Istenunk, vtunkban czellagunk	490

JEGYZETEK

Bevezetés	495
Történeti énekek a XVI. század végéről (1—21. sz.)	498
Ádám János (22—25. sz.)	531
Magyari István (26—30.)	535
Wathay Ferenc (31—58.)	538
Ecsedi Báthory István (59—61. sz.)	574
Debreceni S. János (62—64. sz.)	581
Bornemisza Váczi Menyhárt (65—67. sz.).....	588
Petki János (68—70. sz.)	596
Detsi István (71—73. sz.)	604
1601—1613 (74—103. sz.)	606
XVII. század eleji kéziratok keltezetlen énekei (104—117. sz.)	643

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

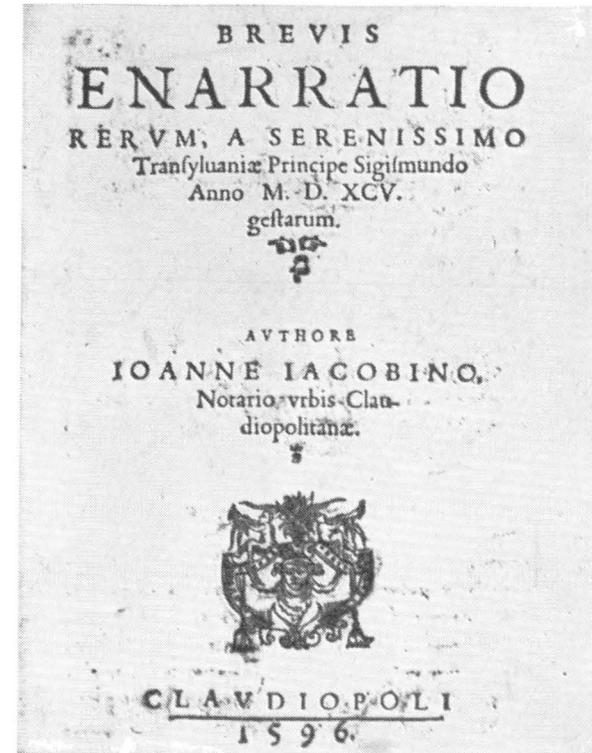
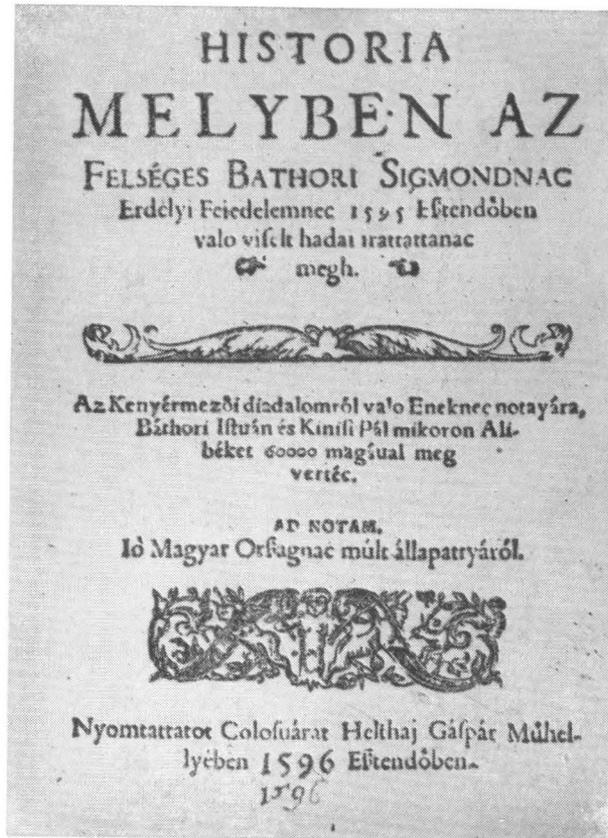
Források jegyzéke	651
Dallamok jegyzéke	654
Nótajelzések mutatója	655
Képek jegyzéke	657
Rövidítések jegyzéke	658
Az énekek kezdősorainak mutatója	660
Névmutató	663
Tartalomjegyzék	673

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Vezér Erzsébet Műszaki felelős: Horváth Éva
A kézirat beérkezett: 1958. IX. Példányszám: 1100 Terjedelem: 62 A/5 ív.
Akadémiai Nyomda, Budapest — 46925/59 — Felelős vezető: Bernát György

Felsidet hátsád hoztam, Siene Lelkodes vegyem hátsam, igaz
 hittel art mondhasam, irgalmas vagy art valhasam
 Ez bünömmnek sok jagabol, Mást erdemet kinaimbol, menes ki
 Jannab/agimbol, mint Janast ai hal gyomrabel.
 Kaytam Uram az gyogyulast, mutatd meg arangid talast, biene
 imbol fabadulat, ne parjak egy mint Goliat.
 Eleimnek undokfogot, könyöruly telkem faydalmin, ne induly
 fil sok rusogin, ne buydosam egy mint Cain.
 Nagy is volat irgalmadnak, mutatd meg hatalmadnak,
 Szep öyömmel aldozának, mint mutatad meg Jacobnak,
 Lelkemnek vigar talojat, es ö neki res zarlojat, Mint Moser.
 nek adtal tavlat, Aront kölded el tanaciat.
 Az en telkem batorodot, es te hozd a folyamodot, szökjegenben
 fil kialtot, talgafad meg' mint Siene Dobot.
 Meg ne ualy bünesmiere se ne fixes erdomömert, se elne ves
 az melleger, mint thara kot az Tengörben.
 Entetemnek kiryallassan, könyöruly sivem faydalman, Tel-
 entsed fo har kodatsat, Mint Abelnak aldozattat.
 Egyetemben adgy jobbulat, en testemben igazulast, en lel-
 kemben meg' Uryulat, es te uererly mint Tohast.
 Ez onekot sivalomban, Batorn bodjar banacsya bantogula
 varban kimmaban, her bötte vilensiven neyben, szöveg
bontás
01 en
 Ah. az 7 633. 26. sz. ximben: in szöveg
bontás
01 en
 eg foghatatlan kogy Istenyeg, örökken valo
 menyei felka, eg es körösty en eg, csak te iükd
 talaltat minden fele nem fectegh.
 Az hegy arvak hoziad kialonak, es az özvegyül
 regid ohaitnak, csak hoziad ohaitnak folyamnak,
 nyomurultak sütködök te hoziad fo har kodat.
 It tem, isomat böven meg' adya, Arva fejemet meg' nem utá-
 lia, vagy ok szolgaloia, ha az hollo fiakat es veredeket el
 tartya.
 Testem es telkem neki ay an lom, mert mint ez földön senki
 gyamolom, Uram legy tutarom, mert ha el hagyja daz
 ottan el fogy en batorragom.

A Lugossy-k. 96a. lapja. Báthori Boldizsár éneke (8. sz.)

A Báthori Zsigmond hadjárataról irt historia címlapja (RMK I, 283.) és forrásának címlapja (RMK II, 262.) (11. sz.)

Rövid Historia,

MELYBEN MEG ÍR- RATIK, SZENAN BASSANAK, TÖRÖK CSÁSÁR EREIÉVEL, HAVASALFÖL- dének, és Erdély Országának puszitására valo ki- vétele, 1595 esztendőben.

És Istennek segítségével által, annak az fok pogánfagnak,
az Magyarok által, meg veretése és szégyen vallása.
Annak felette, ugyan akkor, Borbély György Kapi-
tánságában, Lyppa Várával egyetemben, Tizen-nyolcz
váraknak, és Kastélyoknak az Törököktől
valo meg vétele.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Ad Notam: Trojanæ Historia, &c.

EPIGRAMMA ad S. Principem.

Pando Daciae princeps Sigemunde phalangis,
Arma, quibus Turce turpia castra teris,
Majores majora canant, mihi sufficit, ut te
Virtutesq; tuas corde calente canam.

Nyomtatott Abrugi György által.

ELSŐ RESZ.

A Magyarok Hadairól értemem, Kike-
régi Historiákban letem, De az mellyet
időmmel is meg értem, Ez kis íráshomban bé
helyhez tettem.

Ezt nem illik fenkinek meg utálni, Nem
fok doloz könyv által olvasni, Maradéknak itt megh
tud-
gyák tanolni, Mint kell Hazánk határit ölcalmazni.

Szólok az Magyarok Vitézségéről, Báthori Sig-
mondnak emberfégéről, Egy-néhány Váraknak meg nye-
réséről, Benne lévő Törökök vesztéséről.

Midőn azért az Fejedelemségben, Báthori Sigmund
itt Artya székiben, Keservefen gondolkodik szívében,
Magyar Várak hogy vadnak pogán kézben.

Az nagy ellenféghez vagyon haraggal, Hazáshoz
penig fo akarattal, Tanáskozik némelly ieles Vrakkal,
Kiknek ottan beszéle ilyen szókkal:

Vitéz Vrak vagyóné híretekkel, Hogy szep hazánk
mayd elborul Törökkel: Az Pogán ofztozik nemesöl-
dünkkel, Ha az Isten ránk nem néz kegyetlemmel.

Semmit nem fog fok ado fizetődök, Alnokfagot gyak-
ran forral ellenünk, Oknéllöl is fel bontya békelygöndök,
Illik azért hogy réfen legyen földünk.

Töröknek ellenünk fel lobbant szíve, Romlásunk-
ra szablyával marka tele, Hogy híznok népek el vigye
könye, Mig az lézen meg török addig körmé.

Határinkon erdőkkel koborlot, Török lakia Lyp-
pót, Gynlát, Csénádor, El foglaltá Tört Váradgyra-
csator, Sok erős Várakat öllünk el csatlott.

Vérrel keresték volt réghi öseink, Vérrel ölkalma-
zák nemes eleink, Serkenyünkkel fel mjs édes Vitézünk,
Török várel meg szék raytunk az ing.

Némely Vrak mihelyen ezt meg hallák, Elméitkes
Török ellen fordíták, Báthori Sigmundot szípen meg öl-
dik, S hadak fel költéset öre szízik.

TISTIS QUERELA SCOLÆ k̄ũs VARDINÆ: AVXI
 LIIQVE EJUSDĒM imploratio in huc malis, brevi
 carmine Elegiaco, Anno era salutis Christianæ
 1593. 14. Cal. Aug. Descripta ab Emerico
 Gyarmatio, Rectore ejusdem, ad p̄ae
 Patrones suos.

Hæc scola quas Judio p̄cipis Vardina capillis
 Tempore jam longa jacens lacrymando querelas.
 Illas me libuit brevibus perstringere moeris
 Vires sufficiens deo: qui Vericalore parumper
 Sum fateor cales: et vestitus divice Palla.
 Qualescung, tamen calamo properante mei sunt
 Versus d̄ proceres hic longa vivere vica
 Digni, sic libuit vobis committere cunctas.
 Quare j̄giur procerum lato decus accipe vulbu
 Et mihi sperare aures testare benignas.

QUERELA SCHOLÆ

Qua ego nunc necar sper vel quo lumina flectam:
 Unde meis polcam en ego rebus opem?
 Nunc animo quoties heu plurima damna revolvo
 Nunc animo quoties mille pericla nois.
 Mœsta ego nunc lacrymas toties resolve profusas
 Imbre meas quoties ubere tingo genas.
 Vix mihi eosa dies suspiria sufficit anni
 Ducere: nec casus est quos flere meos.
 En ego jam quot sum duris exercicia fatig
 Quod nunc illa aliqua dinumerare velim:
 Forsitan comperiar numerum subdecere atena
 A quotis: vel alio lydera fixa polo.
 Heu miseram famos rabiosa dura phatange
 Undiq, heu miseram magna inopes petie
 Inculcam siquidem jam longo tempore culeor
 Deserit: jam nudas cernog, mœsta domos.

Nam quo

Quoniam de patre
 Agnoscim meminerit
 de q̄ qui cura in
 hunc abjecerunt

uárel engim
 lon
 megl mar
 lat
 regiore
 lo allapatra
 f hitetleneket
 ele ofeiket
 negh kojols
 i ki

Regi ielős allapatban, hogy regidet igazsággban,
 lathatalak vig orcasal, ki lakotol mom országban
 kiert az megl elik isen, diccerlek fölregis isen
 ki komorult sli bünsön a dot legi öröke ama
 ki komorult bünsön a dot legi öröke ama
 Jászár aruon es egy er padoi országot fogam koben
 akarnék essem a dot az megl nek utcsalnakról
 Al Notams sok idete hogi csak hadgtonok
 buksegh est megl irnom es megl
 gondolnom az komorvoknok
 pelhaul adnom, es mindon
 rindoknek eli feamlalom
 mert et országban sok tur karuor
 uagion

Enkelin

en
 m

Alitiptima ad nota feno dant keralt
 deuey eten: qy pa

are labora
 puis

S

sgent regejoket tra
 isene es erös kralia
 monnet es talnet
 f: teromdie dicit
 gör tra kardiceioneg
 nez gomb aru dicit
 es kezielmes dicit

A Detsi-k. 101a. és 61a. lapja. Szerdahelyi Mihály énekének (9. sz.)
 és Detsi István énekének (71. sz.) kezdete

PINICIA

AZ ÉTEKINTE

TES ÉS NAGYSA

AVATEZLŐ KET FŐURAK

PÁLFI MIKLÓSNAK,

NYANCZENBURGNAK IELES

Diadalmáról.

IRÁNYTÓ,

Hilbertskból, és Pöcékből való Mettmur-

phoffia, Gyulai Márton által,

1599. Ezrendőben.

Eszék 12. V. 14

Cap. 14. V. 24

DEBRECZENBEN

MOHÁCSAI PÁL, 1819.

Tízszáz hód,

Negy Gyuláról kiküldet

Mert az első nemakomondógrak

Belevezésekre

nyelke volt előljárak,

Mind farsas az egészit

Ench nyelke bűvöl

vörrel azt hi okadgrak

Minden bontásgrak

Ér gőcsözgraknak

merreg vagon belibe

Noha ionak trizik

S-meg gransant nyalack

de part 41 ideibe,

Ígaz fontal mérnök

Noha büfogó kéinek

mindennel kétebe

Teljesi hiboriak

Mindünk kállyak

lőrnack ipesfogat,

Minden poganonon

Ér nagy orvokon

Így tudlatofogat

Ér bokrétllyak

Ér úgy csavargya

mint kezthnek forgulat

Nem föllok Sandorrel

Ér nagy Darinból

mikropes forgraknak

Sem fogad Csefalact

Ér bűvöl Csefalact

em-modon valoktanak

De megbanak

Győr Tóhádsit

Ír-bűvöl mint jartanak

A 2

Gyulai Márton históriájának címlapja és szövegkezdetje (RMK I, 486.; 21. sz.)

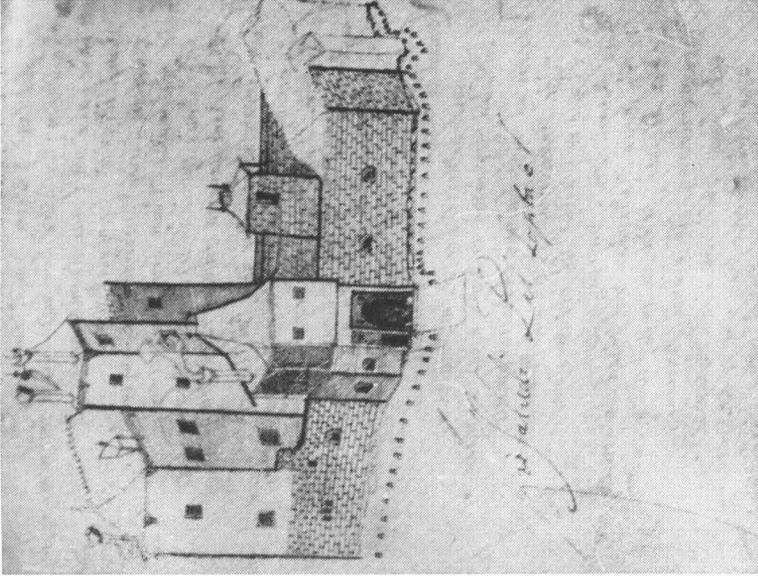
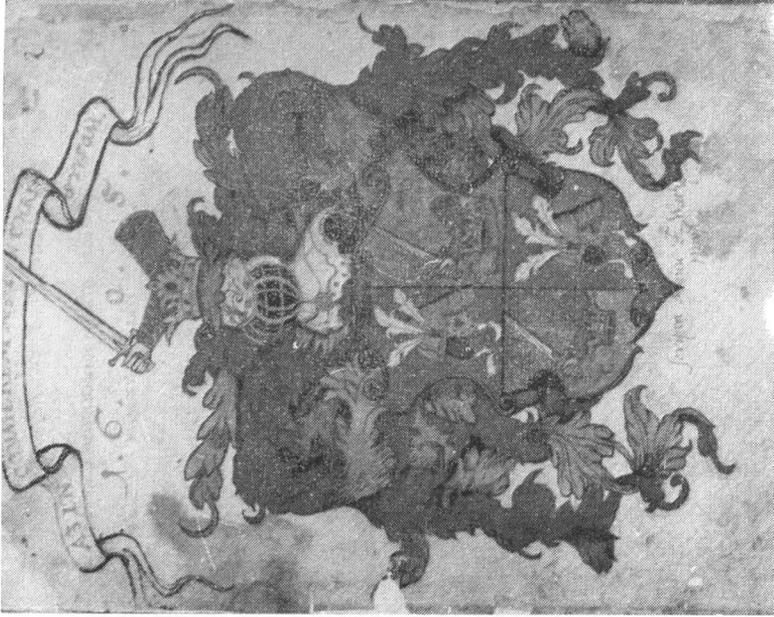
AZ IGAZ, IAMBOR
ES TEKELLETES BARAT.
 SÁGRÓL VALÓ ÉNEC, MELY
 MAGY HAZÁNA, SZEBYSÉF BECCZV.
 IETI IÉGYEN ANNAC, MIND IÉGYEN, ÉS EGY-
 BEREZ ÉLŐC: MINDEN IGAZ BARÁTIG
 FETŐŐ ÉMBEREKNEC TANULÁ.
 GOKRA SZENTENCÉC.

Autore Anagrammatico
AMANS DEI ANIMO
Előtanulmányi kímében. A. M. S. S. S.
 Ad Notam Historiae Alexandri Magni, &c.

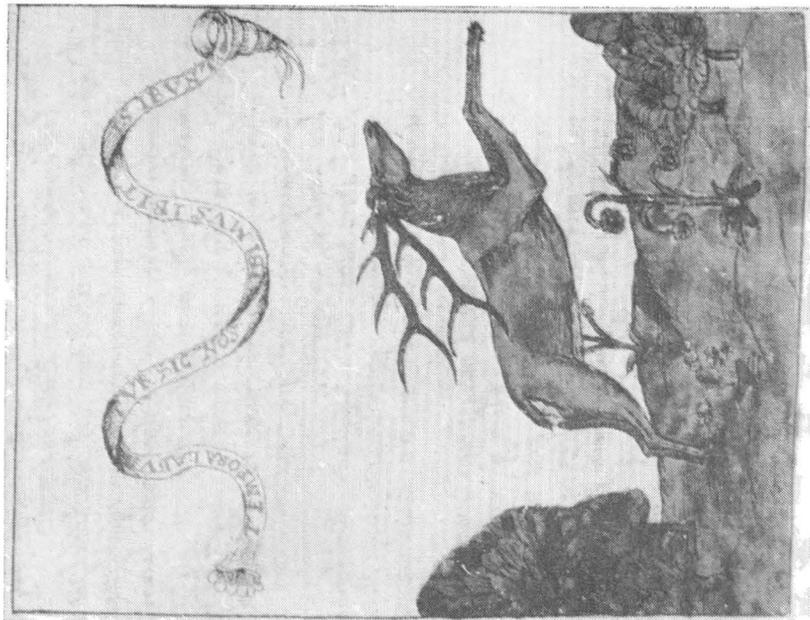
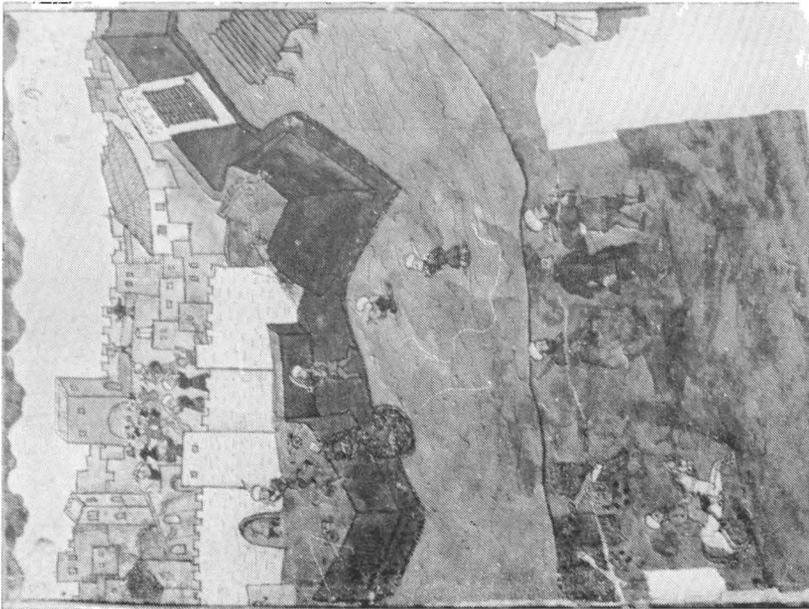
ESTERHÁZY
 Helyes Gáspár Műhelyben.
 A. D. M. D. XCIX.

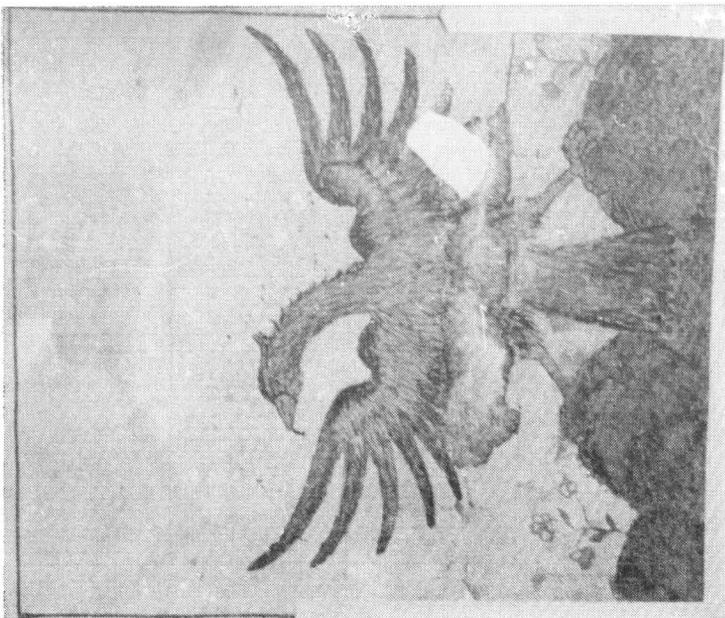
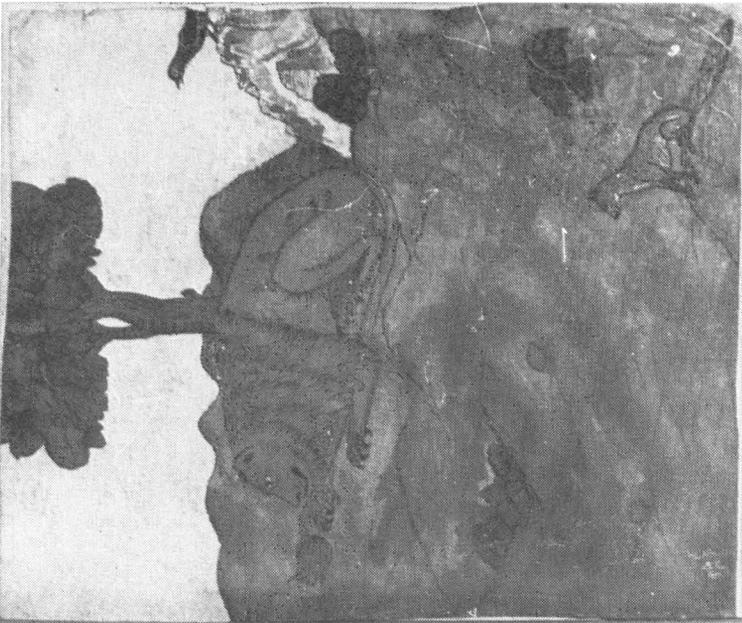
Ádám János énekének címlapja és illusztrációja (RMK I, 309. ; 22. sz.)

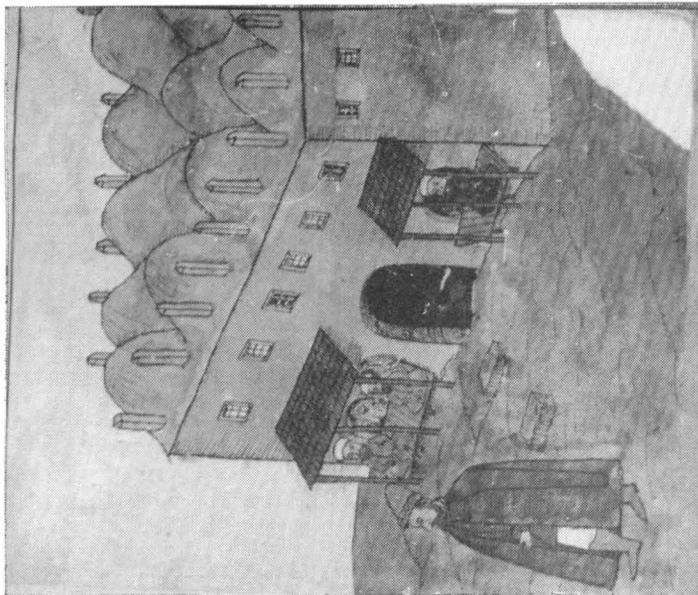
A Wathay-ék. 2a. és 7b. lapja

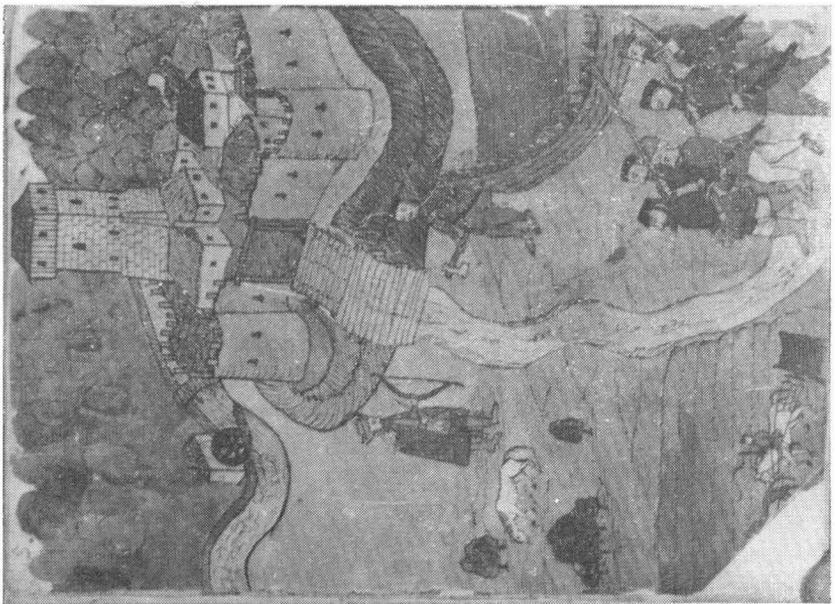
A Wathay-ék. 9a. és 72b. lapja

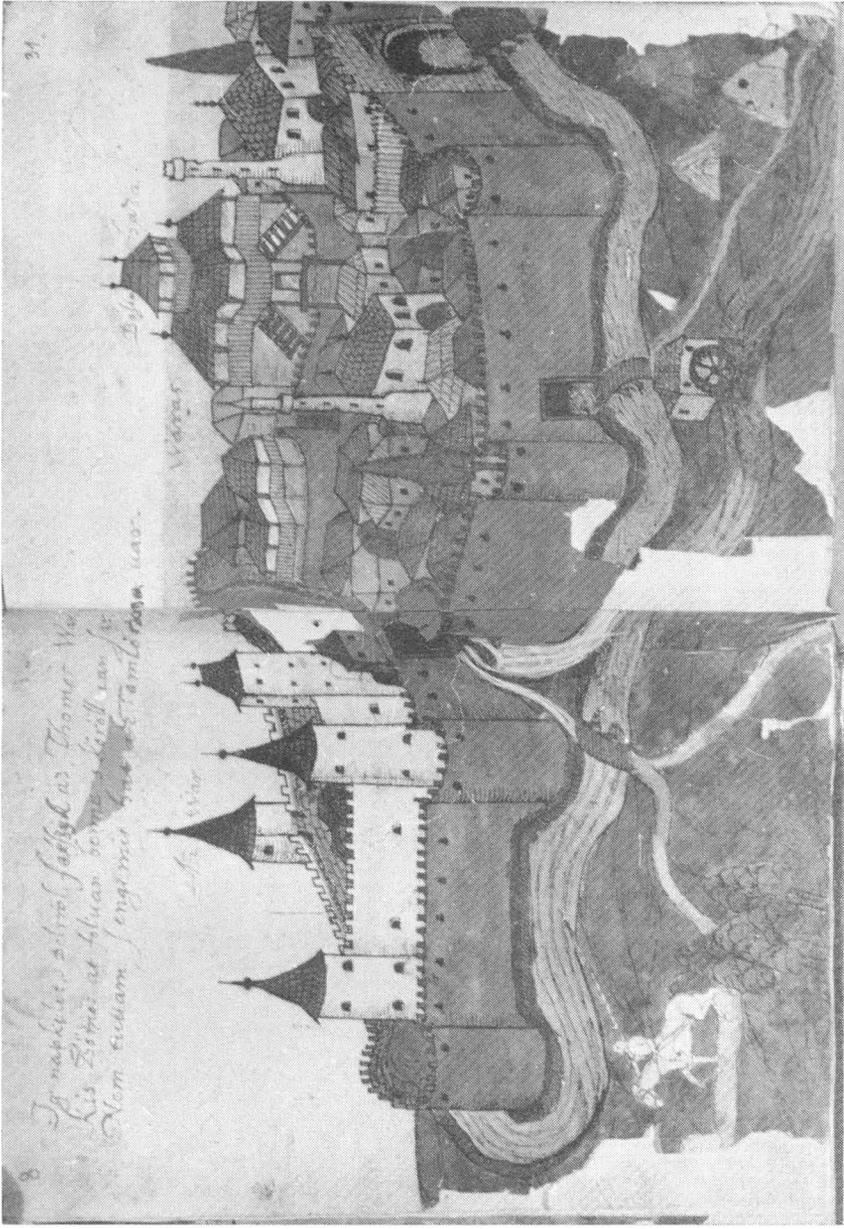
A Wathay-ék. 9b. és 10a. lapja

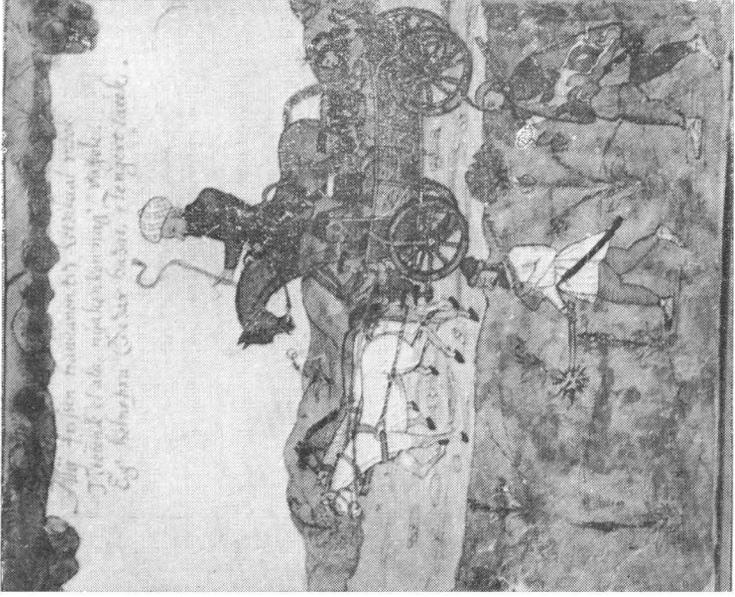
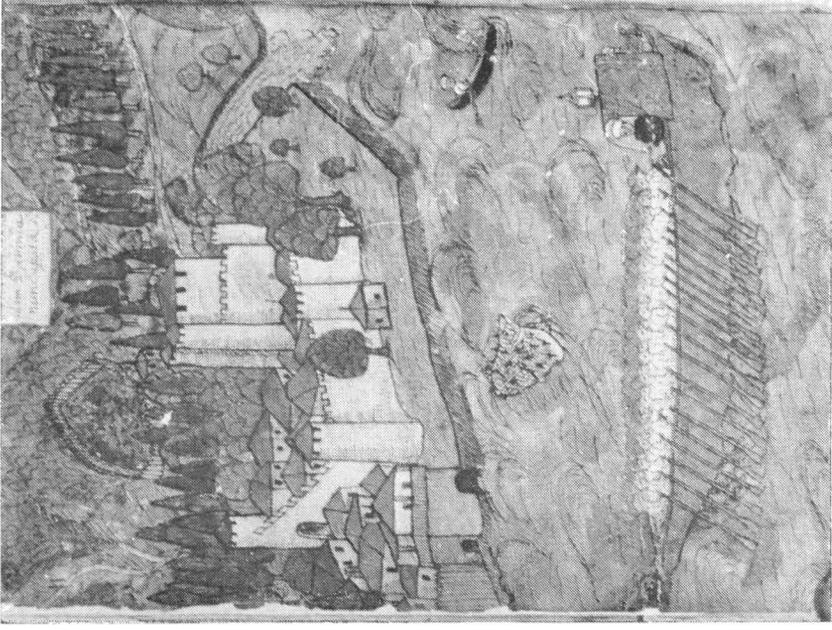
A Wathay-ék. 27a. és 31b. kapja

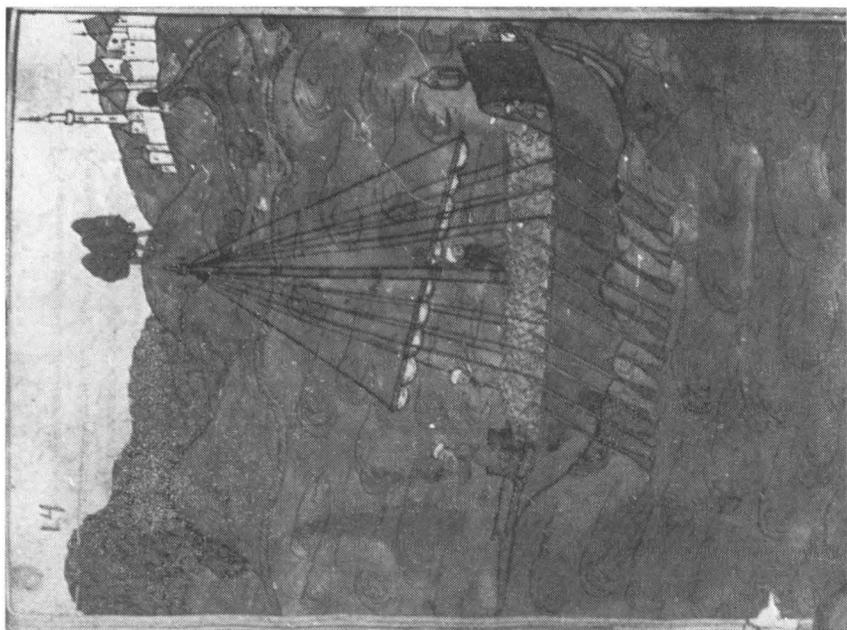
A Wathay-ék. 27b. és 33b. lapja

A Watbay-ék. 30b—31a. lapjai

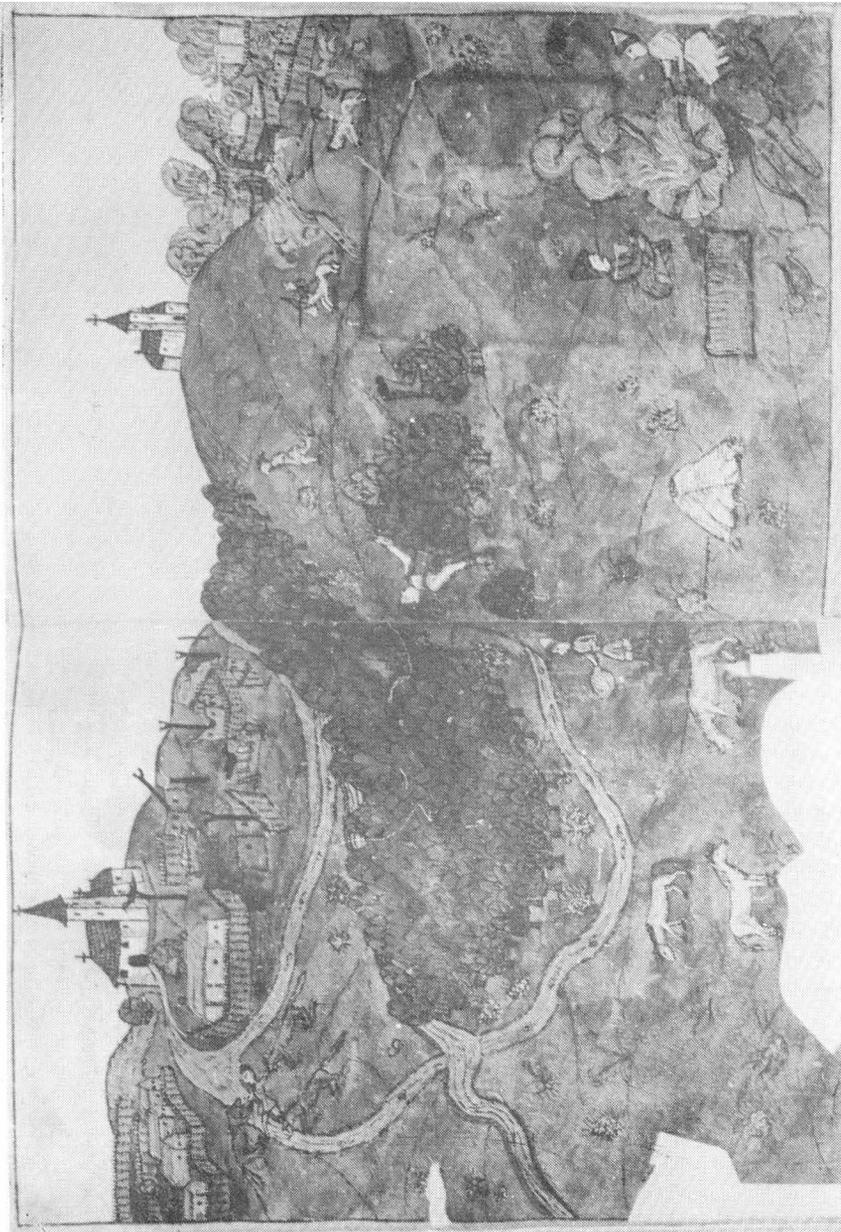
A Wathay-ék. 35b. és 37b. lapja

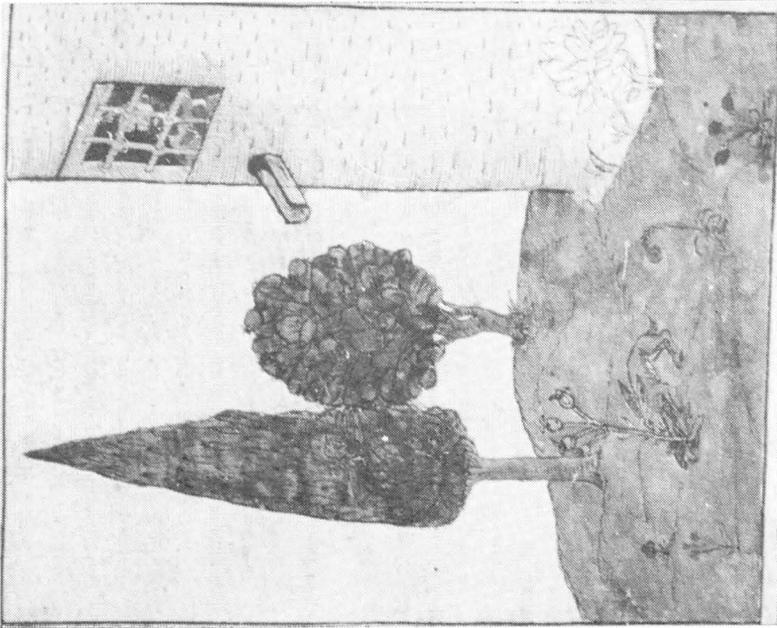
A Wathay-ék. 42a. és 52b. lapja

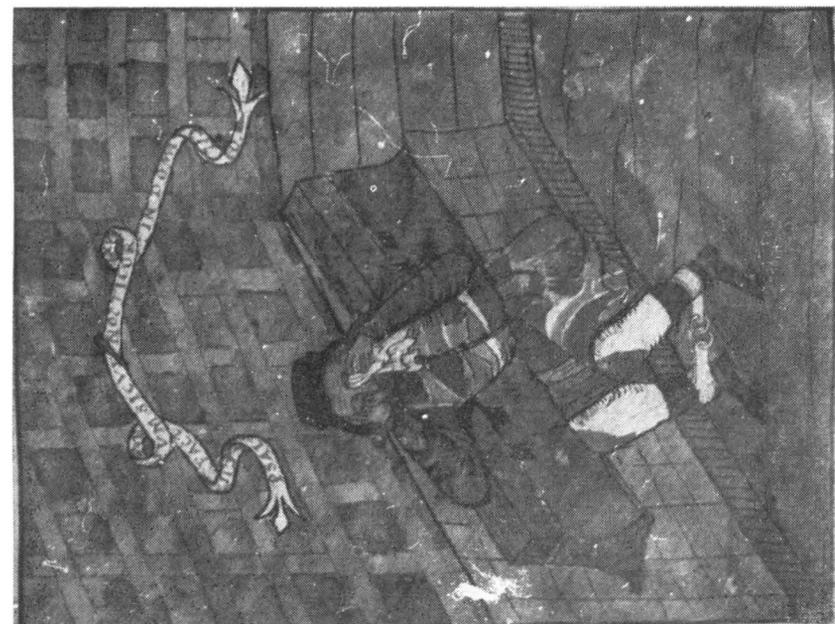
A Wathay-ék. 44a. és 71a. lapja

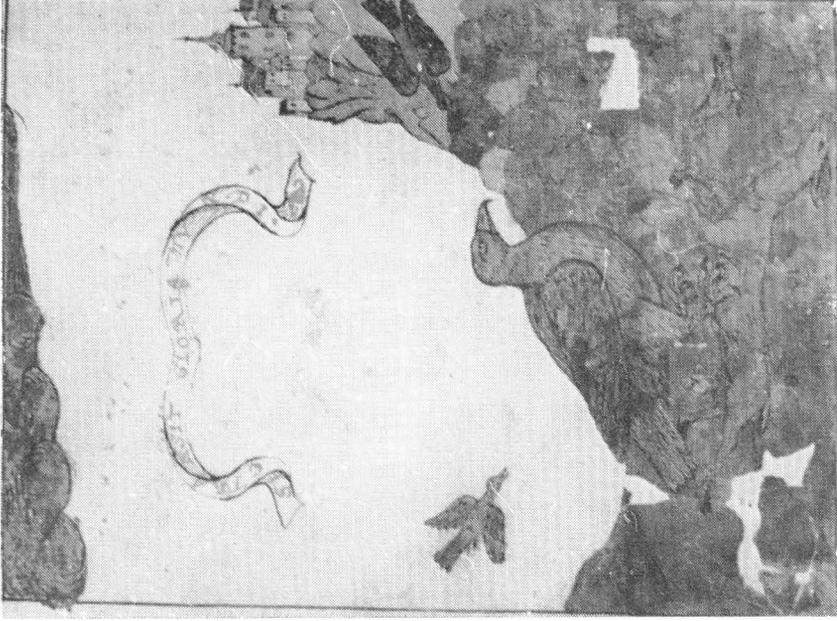
A Wathay-ék. 44b—45a. lapjai

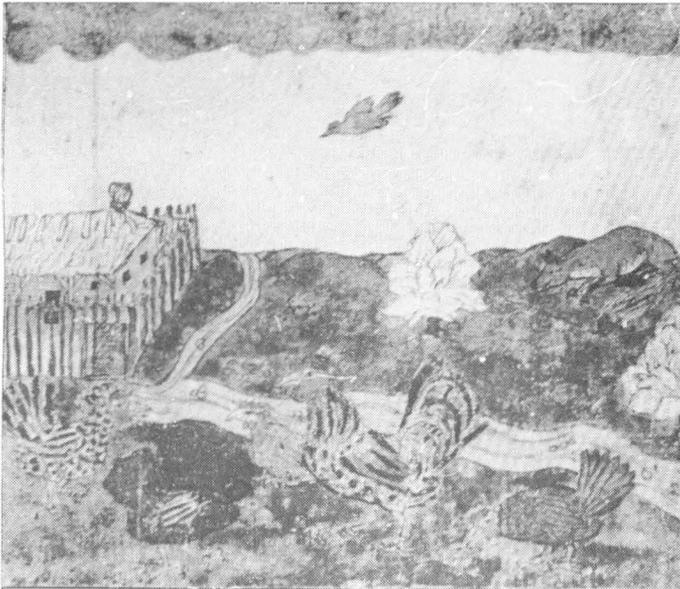
A Wathay-ék. 74b. és 80b. lapja

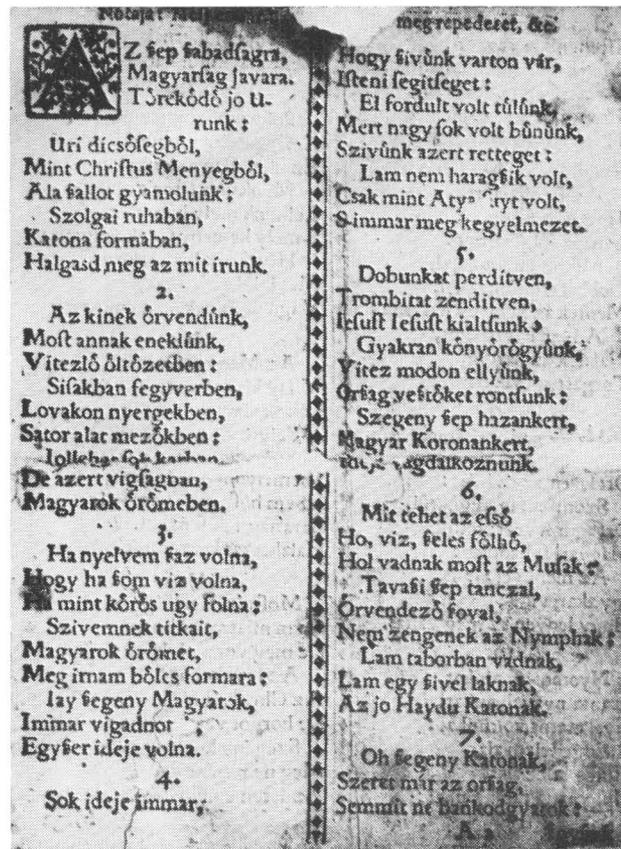
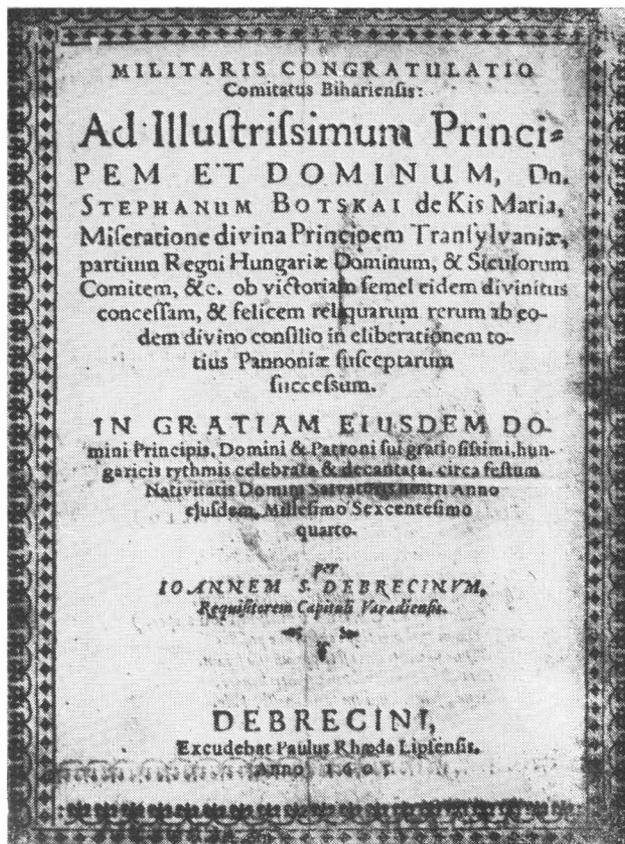
A Wathay-ék. 83b. és 86a. lapja

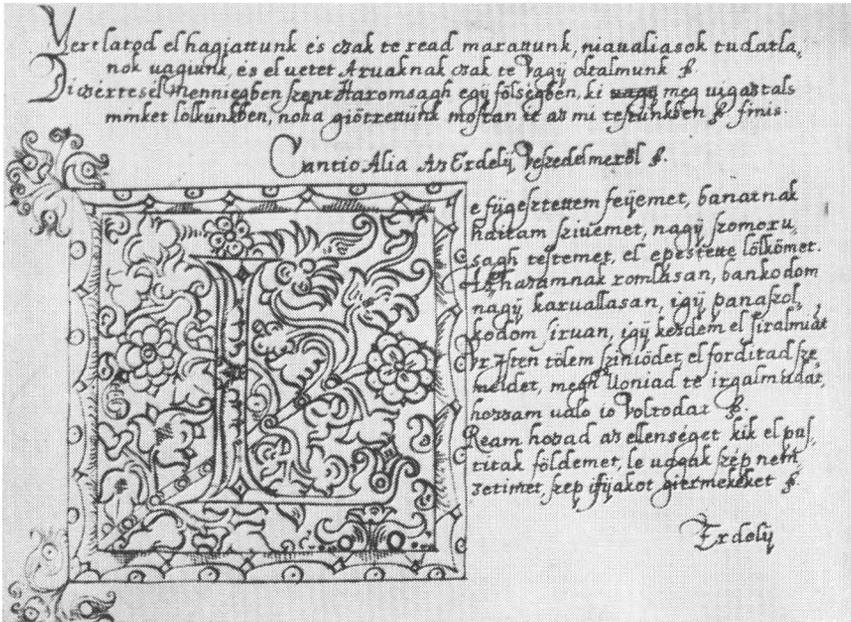
A Wathay-ék. 87b. és 106a. lapja

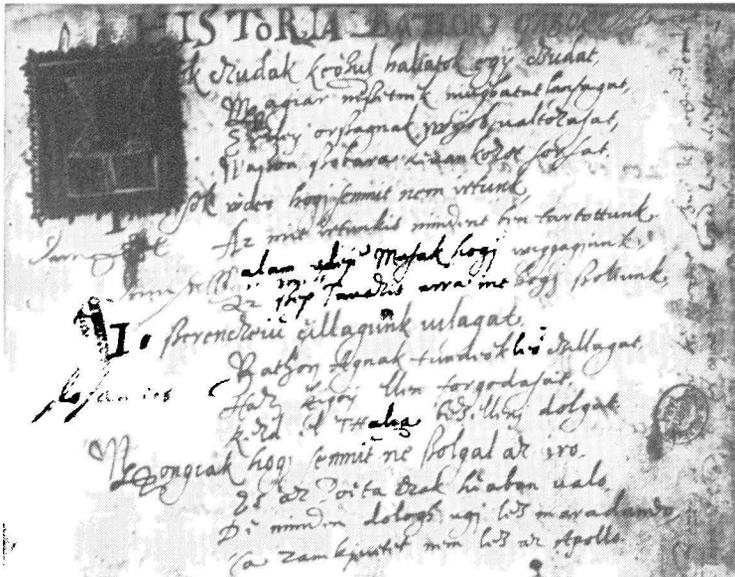
A Wathay-ék. 100a. és 101a. lapja

Debreceni S. János énekenek címlapja és szövegkezdetje (RMK I, 397.; 63. sz.)

A Lipesci-k. 31b. lapja. Lörine éneke (76. sz.)

A Tatrosy-k. 1a. lapja. A Conspiratio Kendiana kezdete (96. sz.)

Mihály deák kódexéből, Eszter. Phil. Közl. 1908 I-9.

BOCZKAJ ISTVANNAK

honnan Magyar és Erdély országnak Fyrdelmének honoru
haláláról való fegy' ének. *Nota: Oly buval' bándal.*

Amely álmotó merült, onlogul' üresült, pusta
hagra terült, gyalogatra került, földében ve
krö sült, sírjében kőferült, ide' e' d' e' b' e' n' v' e' r' t' ü' l' t' ,
p' o' n' g' o' l' t' ;

Kü' jöttü Magyarjag, kiben az jurtalag, meg regöl az rabag, nyult az
arvasag, müdön paragsag, tülte rongos orzag, ha most is riagsag, dohogó és
nyaisag.

Szomorú ruhával, feketétől gyárfal, fialmas orruval, el hat' ábrnyallal, főt
tse lótokkal, kőforras jankokkal, vord az Urak bándal, mint mómó bándal.
A mer be vnt hiús, is hat' fekete lo, kít az lok' D' v' r' o' l' o' k' ö' r' ü' l' t' e' s' e' k' j' a' g' l' o,
vallya mire való, b' r' o' g' s' o' k' o' g' a' j' s' o' , n' e' m' n' e' r' e' c' e' k' e' g' l' o' , s' i' m' i' d' s' i' r' e' s' e' k' j' a' r' o' .

Ch' n' o' s' s' e' g' e' z' e' z' e' l' , a' d' a' z' a' t' o' s' f' i' m' e' l' , k' i' e' s' s' e' k' e' s' s' i' v' e' l' , s' o' n' a' k' o' s' s' i' m' e' l' ,

mit akor

Mihály deák kódexének 240b. lapja. A Boeckai haláláról szóló ének kezdete (103. sz.)

Arca: 135, - Ft

Arca: 135, - Ft